marin preda

„Proza lui Marin Preda a intrat de cel puțin un deceniu în clasificările fundamentale ale literaturii române, ca unul din fenomenele cele mai reprezentative. «Lumea lui Ilie Moromete», «personajul Moromete» sînt formule care concretizează în chip clar un univers specific, o tipologie unică; ele au devenit categorii teoretice ale istoriei noastre literare, veritabile valori de referință dintre acelea care folosesc criticii să definească și să aprecieze profilurile scriitoricești noi, sau pe cele existente dinainte."

MIHAI GAFIȚA

Lei 5

editura pentru literatură

337

marin preda

marin preda

întîlnirea din pămînturi
desfășurarea

Ilustrația copertei: *Tomaziu Gh.*

marin preda

întîlnirea din pămînturi • desfășurarea

NUVELE

PREFAȚĂ DE
MIHAI GAFIȚA

1966

EDITURA PENTRU LITERATURĂ

PREFAŢĂ

Proza lui Marin Preda a intrat de cel puţin un deceniu în clasificările fundamentale ale literaturii române, ca unul din fenomenele cele mai reprezentative. „Lumea lui Ilie Moromete“, „personajul Moromete“ sînt formule care concretizează în chip clar un univers specific, o tipologie unică ; ele au devenit categorii teoretice ale istoriei noastre literare, veritabile valori de referinţă dintre acelea care folosesc criticii să definească şi să aprecieze profilurile scriitoriceşti noi, sau pe cele existente dinainte. Seriile caracterologice de bază din literatura noastră, de la fiziologiile de tip clasic ale lui Negruzzi şi Filimon, pînă la tipologia realistă a contemporanilor Sadoveanu, Rebreanu, Zaharia Stancu — toate atît de deosebite între ele — dobîndesc prin proza lui Marin Preda valori noi, stabile, permanente ; un anumit teritoriu al literaturii aparţine de acum înainte scriitorului, este denumit prin personalitatea sa. Departe de a fi un mit — nici Păturică sau Tănase Scatiu, nici Caţavencu sau Ionică din *Amintirile* lui Creangă şi, desigur, nici Vitoria Lipan, Ion al Glanetaşului, sau Darie nu sînt mituri, ci realităţi sociale şi umane datorite literaturii — Moromete exprimă una din ipostazele umanităţii noastre într-o epocă istorică precisă şi într-o cristalizare stilistică, estetică distinctă. Fenomenul poate fi interpretat într-un fel sau altul, descris, explicat, comparat, dar nu poate fi contestat şi nici ignorat. Cu atît mai mult cu cît proza lui Marin

Preda nu se reduce la existenţa tipului morometian, nici la o suită de înfăţişări, etape ale acestui tip, ci este ea însăşi mult mai complexă, deşi dominată în chip explicabil de figura ei cea mai proeminentă şi cu mai mare forţă de iradiere, care este Ilie Moromete. Timpul, analizele succesive şi noile lucrări ale scriitorului vor pune în drepturile literare cuvenite, la locul corespunzător în conştiinţa cititorului, şi alte profiluri din opera sa ; deocamdată exegeza s-a desfăşurat mai amplă în privinţa personajului central şi a încă unuia, de proporţii mai restrînse şi de un relief diferit, de vreme ce e urmărit în cadrul unei nuvele, dar de sugestii şi semnificaţii de loc mai scăzute — e vorba de Ilie Barbu, eroul din *Desfăşurarea*. Dar lumea *Risipitorilor*, ea însăşi merită un studiu adînc şi nuanţat, romanul fiind una din cele mai complexe cărţi ale prozei noastre actuale ; de asemenea, restul nuvelisticii lui Marin Preda, cunoscută mai bine publicului numai într-o parte a ei şi lipsită încă de o cercetare asupra evoluţiei sale, ca fenomen intrinsec şi în dependenţă de experienţa scriitorului, de maturizarea artei sale şi de construcţia romanelor.

Rîndurile de faţă, însoţind cea mai amplă culegere din cîte s-au publicat pînă acum din nuvelele părintelui lui Moromete, îşi propune să realizeze o atare schiţă de istorie literară, justificată între altele şi de faptul că, la fel cu alţi scriitori, nuvelistica a fost şi pentru Marin Preda o necesitate experimentală şi un laborator al viitoarelor opere de amploare, dar şi prilejul unor realizări de sine stătătoare, care, încă de la debut, l-au situat pe autor la locul de frunte între prozatorii din generaţia sa.

*

„Scenele“ din viaţa satului, care au constituit prima etapă în formaţia literară a lui Marin Preda, au mărturisit din capul locului — prin expresivitatea lor plastică, concretă pînă la nuanţele intime — sursa lor autobiografică.

Transcris frust sau sublimat, stilizat şi incorporat în crîmpeie care lăsau să se deducă pentru lucrările următoare virtualitatea unor pînze mari viitoare — universul prozei scriitorului s-a alcătuit mai întîi din sedimentele copilăriei. Mediul familiei, din care se vor compune în esenţă *Moromeţii* de mai tîrziu, a fost consemnat literar încă de la debut.

„Amintirea copilăriei“ indicată adesea de scriitor însuşi ca sursă a literaturii sale [1], adună convoiul de impresii, tablouri şi depozite sufleteşti de bucurii, suferinţe şi întrebări care — după cum mărturiseşte romanul — i-au luminat mai rar, cel mai adesea i-au tulburat primii cincisprezece ani ai vieţii. Aceştia au fost petrecuţi în satul natal Siliştea-Gumeşti, din nordul fostului judeţ Teleorman, situat la 10—12 km de întîlnirea fostelor judeţe Argeş şi Vlaşca. Biografia „vîrstei de aur“ a scriitorului, judecată după aceea a viitorului erou Niculaie din *Moromeţii* a fost populată de viziuni tragice, chinuită adesea de lipsuri şi spaime şi numai cu zgîrcenie mîngîiată de căldura dragostei părinteşti. Mezinul familiei Moromete n-a avut parte de o atmosferă familiară calmă, unită, după croiala stampelor tradiţionaliste ; vremurile, realităţile nu i-au îngăduit tatălui său decît rare mărinimii şi slăbiciuni paterne, cu toate bogatele rezerve sufleteşti de umanitate ale personajului.

Ceea ce are de înfrînt voinţa micului Niculaie, pentru a se detaşa dintre numeroşii fraţi şi surori este nu inerţia unor oameni, totuşi săraci, deşi stăpînitori a cîtorva hectare, ci greutăţile unei existenţe care nu răzbea decît prin strădania braţelor şi prin mila pămîntului.

Tocmai de aceea, întîmplările unei atari copilării, care, asemănătoare în esenţă, deşi petrecute în peisaj

[1] *Proza de analiză*, interviu în *Gazeta literară* din 26 ianuarie 1961.

schimbat și convertite comic la Creangă, apar tragice în proza lui Marin Preda și se consumă ca trepte ale unor experiențe fundamentale : doborîrea unui copac simbolic, întruchipînd tradiția familiei ; mersul la seceră de la șase ani ; învățarea gustului amar al ostenelii și al sudorii picurate pe snopul secerat ; cutreierul lipsit de poezie prin sate depărtate unde tatăl nădăjduiește să rupă un ban mai mult la dubla de porumb etc. Perceptorul și jandarmul, vecini hrăpăreți și primarul creditor neînduplecat sînt înfățișările concrete ale zmeilor din basmele coborîte pe tărîm real și văduvite de zînele bune. Catrina Moromete, mama copilului, răvășită între nevoi, muncă și divergențele veșnice ale unei familii centrifuge, nu are nici ea cum împăca setea de puritate a copilului. Acesta trebuie el însuși să vadă în evadarea de acasă unica posibilitate a unei salvări — deci pe altă cale decît frații săi, participă la aceeași destrămare interioară a familiei sale, supusă și presiunii economice exterioare, din partea unei orînduiri ce se destrăma. Iată de ce nu numai micul Niculaie dar și alții din copiii familiei Moromete și chiar Ilie Barbu, copil, *(Desfășurarea)* vor hrăni gîndul migrării.

La 15 ani, Marin Preda a luat drumul școlii normale din Abrud : anul școlar 1937—1938 îl consumă aici, apoi întregul lot de elevi ai școlii este vărsat unei instituții similare din fostul județ Odorhei, și alți doi ani, pînă în iunie 1940, vor fi petrecuți aici. Dictatul de la Viena întrerupe încă o dată presupusa tihnă a unei experiențe școlare și clatină încrederea adolescentului în stadiile succesive, încete, ale dobîndirii condiției de intelectual. Anul 1940—1941, urmat la București, și, la încheierea lui, izbucnirea războiului, vor fi spulberat definitiv planurile proprii și pe cele părintești relative la profesia didactică — pentru care nu avea, de altfel, nici o înclinare — și azvîrl pe tînărul de 19 ani în vîrtejul vieții capitalei, cu obligația de a-și căuta de aci înainte singur mijloacele de trai, de a-și afla un rost. Părăsirea satului natal în 1937 și apoi anul de școală bucureșteană sînt evenimentele hotărîtoare pentru cariera literară a scriitorului — prima eliberîndu-l din perimetrul rustic închis, al doilea familiarizîndu-l forțat cu mediul agitat, creator de întrebări și responsabilități noi, al marilor aglomerări umane. Emanciparea săvîrșită în anul de existență bucureșteană nu putea fi totuși decît de suprafață ; literatura care va rezulta la început se va mișca în continuare în orizontul cunoscut al satului, reînviat și din necesitatea unui refugiu sufletesc, nu numai ca sursă de impresii și subiecte.

Cu diploma de absolvire a cursului inferior în mînă, lăsînd întîmplării și viitorului postbelic, încă incert, soarta continuării studiilor, scriitorul veleitar își începe ucenicia de la alfabetul devenit fatal literaturii și experimentat de atîția glorioși înaintași — de la corectura în tipografie. În aprilie 1942 intră cu această funcție la ziarul *Timpul*, cotidian de informație care a adăpostit în anii războiului un grup inimos de gazetari și scriitori democrați, susținători ai unei „pagini a doua“ cu prestigiul literar cel mai necontestat în acel moment. Cîteva săptămîni mai tîrziu are loc aici debutul viitorului autor al *Moromeților*, cu schița *Pîrlitu'*, apărută în două numere succesive ale ziarului, la 15—16 aprilie 1942.

Este o primă versiune a episodului final din povestirea lui Pațanghel despre Miai, vecinul său pornit pe drumul înavuțirii, în *O adunare liniștită*. Schița este prezentată ca o lamentare a bătrînului Manolea (viitorul Bîzdoveică) care și-a silit fata să se mărite cu Ilie Ghioc (cel ce va deveni Miai) ; oamenilor adunați el le istorisește mai întîi purtarea ginerelui său în armată unde, ajuns sergent, îl muștruluiește fără milă și-l trimite la carceră pe un flăcău din sat pentru că nu l-a onorat îndeajuns — apoi chiar scena din *O adunare liniștită*, cuprinzînd turbarea lui Ilie cînd află că socrul său a

acceptat să-şi trimită căruţa la o prestaţie pentru şcoală. Mai extinsă decît în forma finală, schiţa are o construcţie admirabilă şi e păcat că autorul i-a sacrificat unitatea pentru a o încorpora — parţial — în altă lucrare.

După acest debut, care a avut loc cu cîteva luni înainte de împlinirea vîrstei de 20 de ani, semnătura lui Marin Preda mai apare de cinci ori în *Timpul*, sub schiţele următoare: *Strigoaica*, *Calul*, *Salcîmul*, *Noaptea* şi *La cîmp*[1] şi o dată în săptămînalul cultural-artistic *Vremea* unde i se publică schiţa *Colina*[2].

În iarna 1942—1943, proaspătul debutant frecventează cenaclul lui E. Lovinescu şi citeşte acolo din schiţele sale, fapt ce atestă dobîndirea unei anumite notorietăţi în mediul literar. La această dată fusese nevoit să părăsească redacţia ziarului şi se afla în căutarea unei noi întrebuinţări; o altă slujbă modestă la Institutul de statistică, completase în aceeaşi perioadă veniturile corectorului-scriitor, pentru ca amîndouă aceste surse de existenţă să se curme pe neaşteptate în toamna 1942. La recomandarea lui Lovinescu, după cîteva luni de veritabil şomaj, află un post de secretar de redacţie la *Evenimentul zilei*, ziar de informaţie, cu două ediţii cotidiene şi cu o altă orientare decît cea a *Timpului* — dar în afara unei singure schiţe publicate aici, *Rotila*[3], cele două luni ale acestei noi funcţii trec fără istorie, şi serviciul militar îl scoate cu totul pe Marin Preda, pentru mai bine de doi ani, din sfera scrisului şi din lumea literară.

Cei doi ani de viaţă cazonă la Regimentul 3 grăniceri l-au purtat de la Cernăuţi la Olteniţa, apoi la Iaşi şi Tulcea, fără participare la acţiuni de front; 23 august 1944 l-a găsit din nou la Olteniţa — ca şi pe Anton Modan din *Îndrăzneala* sau ca povestitorul întîmplărilor

[1] *Timpul* din 23 mai, 4 iunie, 7 iulie, 5 august şi 22 septembrie 1942.
[2] *Vremea* din 26 august 1942.
[3] *Evenimentul zilei* din 25 aprilie 1943.

din *Soldatul cel mititel* — în batalionul pentru instruirea noilor contingente de recruţi. Rămîne aici pînă la lăsarea la vatră, în vara 1945.

Sursele autobiografice ale acestei perioade relativ scurte, puţin peste trei ani, se vor valorifica în proza scriitorului într-un chip cu totul diferit de acelea ale copilăriei — anume vor lua forma unei experienţe temeinice, pe care Marin Preda, de data aceasta matur, deşi cu puţin bagaj literar propriu-zis, o realizează în două direcţii principale: a contactului direct cu realităţi ale vieţii citadine şi a continuării pregătirii culturale, întrerupte de război şi de serviciul militar.

În septembrie 1945 scriitorul reia ucenicia vieţii literare, din exact acelaşi loc unde o întrerupsese în 1941 — intră corector la *România liberă* şi, timp de aproape un an, pînă în iunie următor, are loc desigur o regrupare a vechilor impresii, un fel de structurare interioară nouă, de data aceasta definitivă. Noile sale schiţe atestă că acum se cristalizează clar în conştiinţa scriitorului necesitatea unor corelări sociale predominante ale „scenelor" din viaţa satului, concepute pînă atunci în viziuni şi tablouri izolate. Primele două lucrări care-i apar acum, nuvelele *Iubire*[1] (reluare în formă nouă a schiţei anterioare *Noaptea*) şi *Ceata*[2] sînt expresive pentru orientarea nouă, care se va dezvolta şi desăvîrşi o dată cu apariţia volumului de debut, *Intîlnirea din Pămînturi*[3].

Acesta va concretiza un viguros profil de prozator, cel mai promiţător din tînăra generaţie. Este momentul

[1] *Viaţa socială C.F.R.*, din 8 decembrie 1945.
[2] *Lumea* 1946, din 1 ianuarie 1946.
[3] Sumarul volumului este alcătuit din 8 nuvele şi schiţe, toate publicate anterior, unele în versiuni mai restrînse, şi se încheie cu un episod ce va fi încorporat ulterior în romanul *Moromeţii*. Titlurile sînt următoarele: *În ceată*, *Colina*, *Intîlnirea din Pămînturi*, *O adunare liniştită*, *Calul*, *La cîmp*, *Inainte de moarte* şi *Dimineaţa*.

de la care biografia lui Marin Preda, în coordonatele ei esențiale, devine, practic, biografia literaturii lui. Între ianuarie 1946 și iulie 1947 lucrase în aparatul Societății Scriitorilor, deci mult mai aproape de activitățile propriu-zise literare decît îi putuseră oferi corectura sau întîmplătoarea slujbă administrativă; mai înregistrăm o trecere scurtă ca secretar de presă în Ministerul Informațiilor (octombrie — decembrie 1948), apoi de două ori prezența în redacția *Vieții românești*, prima oară ca redactor la secția de proză (ianuarie — octombrie 1952), a doua oară ca redactor-șef adjunct al revistei, în intervalul 1956—1958, cînd însă e ocupat mai mult cu scrisul. Timpul și-l consacră aproape în exclusivitate pregătirii cărților sale, care se încheagă laborios, unele din ele în cîte două sau trei versiuni intermediare, înaintea publicării. Astfel, romanul *Moromeții* va fi scris o dată în prima parte a anului 1949, a doua oară în 1950—1951 și a treia oară în 1955, la publicare, cînd i se adaugă un spor de aproape 150 pagini și se structurează în întregime viziunea socială de bază și justificarea epică a suitei de „scene" din versiunile anterioare. La fel *Risipitorii*, conceput prima oară prin 1956, ca romanul unei tinere învățătoare, s-a realizat în cel puțin două forme principale, înaintea apariției din 1962, fiind cartea cea mai intens și mai divers elaborată a lui Marin Preda.

Pe acest parcurs de aproape două decenii, din 1948 pînă astăzi, se plasează în diferite momente cinci nuvele noi care lărgesc în direcții inedite investigațiile sale de bază, situate cu rădăcinile în primul rînd în viața satului. Acestea sînt, în ordine: *Ana Roșculeț* (1949), *Desfășurarea* (1952), *Ferestre întunecate* (1956), *Îndrăzneala* (1959) și *Friguri* (1963) — toate veritabile romane concentrate, ivite oarecum pe neașteptate între proiectele scriitorului și duse la capăt în intervale scurte, surprinzătoare în comparație cu munca laborioasă, extrem

de minuțioasă a lui Marin Preda asupra compoziției generale a romanelor și asupra textului literar. De altminteri el însuși subliniază ineditul acestor apariții în proza sa, destinată în intenție unei problematici oarecum unitare. *„Am avut multe proiecte de viitor pe care nu le-am realizat, în schimb am realizat ceea ce nu proiectasem (de pildă* Ana Roșculeț, Desfășurarea *și, recent,* Ferestre întunecate...), spunea el în 1956. *În general voi scrie despre țărani, din trecut și din prezent."* [1] Afirmațiile sînt făcute înainte de conturarea ideii *Risipitorilor*, cînd, exceptînd pe *Ana Roșculeț* (nuvelă a cărei eroină aparținea lumii uzinei), universul scriitorului se prezenta omogen, în întregime consacrat mediului țărănesc.

Problema realizării unui univers propriu, caracteristic, este esențială în concepția lui Marin Preda despre originalitate literară, și efortul său a fost mereu îndreptat în această direcție, sub raportul preocupărilor teoretice și sub acela al literaturii propriu-zise. Chiar unele din lucrările sale de debut — *Strigoaica*, *Nepotul* [2] etc. — le-a socotit oarecum exterioare universului său specific și le-a lăsat în chip nedrept în afara volumului *Întîlnirea din Pămînturi*, cînd și l-a alcătuit în 1948, și chiar la actuala culegere din nuvelistica sa. *Univers propriu, ton specific* (ale romanului și, prin extensiune, ale literaturii unui scriitor) iată termeni care indică o constantă grijă pentru un profil distinct, nu doar prin mediul de extracție a eroilor și problematicii sau prin coloratura stilistică inerentă, ci printr-un complex de

[1] S. Damian, *De vorbă cu Marin Preda*, *Gazeta literară* din 5 aprilie 1956.

[2] *Studentul român* din 10 decembrie 1946.

factori, uneori chiar dificil de explicat și de clasificat, datorită cărora însă o carte nu se aseamănă cu alta —, chiar în cadrul operei aceluiași autor — și cu atît mai mult un scriitor nu poate fi confundat cu altul în ansamblul unei literaturi. Care dintre marii prozatori ai secolului trecut poate revendica paternitatea romanului modern ? — se întreabă Marin Preda într-un șir de *Note ocazionale* privitoare la romanul contemporan. Răspunsul său e din ordinea ideii menționate : *„Marii creatori de universuri din ultima sută de ani sînt în mod egal creatorii romanului modern așa cum apare el astăzi.“* [1] Nici prezența acestora și nici apariția unora noi *„nu contrazic vechile universuri, dar nici nu le imită“*, ci influența lor se exercită *„după legi obiective“* asupra dezvoltării romanului ulterior, asigurîndu-i continuitatea și progresul. În ce privește *tonul romanului*, de care scriitorul leagă toate elementele componente ale operei, de conținut ca și de expresie artistică, el îl numește, în aceleași *Note ocazionale*, drept *„emisia complexă, greu de analizat, care sugerează armonia intimă a operei, ființa ei trainică“*, spunîndu-i și *„timbru al afectelor care dau viață operei“*.

Cum se prezintă, din acest punct de vedere, *universul* prozei lui Marin Preda ; care este *tonul*, *timbrul afectelor* din romanele și nuvelele sale, din care-i deducem originalitatea și locul în literatură ?

Mai întîi, în chip firesc, a existat o evoluție a însăși teoriei proprii asupra acestei chestiuni, un continuu proces de cristalizare și precizare a ei, asupra căruia nu vom insista. Esențiale rămîn faptele literare care concretizează teoria sau, dacă e cazul, se opun ei.

Universul inițial, alcătuit din eroii săi specifici, aparținînd lumii satului, din viziunea lor țărănească asupra existenței în general, asupra marilor probleme umane și sociale, n-a rămas, în măsura anunțată, unitar. El s-a

[1] *Viața românească* din iunie 1957.

compus cu efluviile bogate provenind din viața citadină, devenită familiară scriitorului într-o perioadă de sedimentări și experiențe cel puțin tot atît de temeinică și de îndelungată ca și aceea a impregnărilor copilăriei. El însuși o declară, în perioada cînd definitiva romanul *Risipitorii*, că deosebirea dintre acesta și *Moromeții „este totală și din toate punctele de vedere“*. Oprindu-se numai la cadrele sătești, spune că acestea *„sînt, ca să zic așa, antirurale, adică sînt văzute cu totul din afara universului țărănesc, văzute prin prisma unui citadin. N-a rămas nimic din viziunea țărănească asupra lumii, deci din trăsăturile specifice țărănești, din explicarea fenomenelor din punctul de vedere al unui țăran.“* [1]

Dacă *universul rustic* al scriitorului s-a lărgit în principal cu dimensiunea citadină și cu implicațiile ei de viziune, eroi, problematică, decor etc. — *tonul* său specific, acel *„timbru al afectelor“*, a cunoscut nu mai puțin o complexă dezvoltare. De la *scenele* în care sunetul autentic, mișcarea autentică a eroilor — țărani — erau esențiala preocupare și calea prin care se realiza „armonia intimă“ a schițelor de debut *(Pîrlitu', Strigoaica, În ceață* și, în deosebi, *O adunare liniștită)*, treptat elementele analizei psihologice dețin locul primordial (un început este nuvela *Întîlnirea din Pămînturi*, culmea o constituie *Moromeții)*, pentru ca să rezulte în ultimele lucrări, de la *Ferestre întunecate* pînă la *Risipitorii*, o proză de observație densă — autorul spune numai : *„concentrată“* — în care se regăsește, stilizat, desubiectivizat cu totul, tipul de înregistrări ale primei perioade. Organizarea materialului în pînze ample, cu structuri umane și sociale complexe, dense s-a însoțit cu o statornică operație de obiectivizare a expresiei, în favoarea unei capacități de comunicare directă și despuiată de afecte, cu subtexte de conținut,

[1] *Proza de analiză, Gazeta literară* din 26 ianuarie 1961.

de atitudine, nu cu pitoresc exterior, romantic. Acest mod de expresie n-a privit numai stilistica simplă, în sintaxă şi vocabular, ci şi categorii de altă natură ale prozei scriitorului: portretistica eroilor, tipul episoadelor, situarea autorului în raport cu personajele. Admiraţia sa pentru Rebreanu, provenită din acordul faţă de „proza obiectivă" a autorului *Răscoalei*, mărturiseşte deschis năzuinţa actuală netă a lui Marin Preda în ce priveşte *universul* şi *tonul* unui scriitor, şi prin aceasta a unei literaturi — spre *„expoziţia obiectivă a faptelor, spre construcţia monumentală şi într-un stil care să poată fi oricînd sacrificat în favoarea marilor sensuri"*.[1] De aici îndepărtarea sa de povestire şi chiar un anumit exclusivism în această privinţă, impus şi sie însuşi — despre sine scriitorul spunea nu demult că *„a crezut totdeauna că extirpă din ceea ce scrie, în mod nemilos, orice lirism"*[2] — şi prin extensie, pretins imperios tuturor contemporanilor săi. Orice exclusivism, chiar raportat la propriul univers şi la tonalitatea proprie, este neprielnic şi e de înţeles că, dacă pentru perioada mai recentă obiectivizarea totală, pură, a expresiei poate fi lesne urmărită, în proza anterioară a scriitorului dovezile care nuanţează această afirmaţie şi o fac complexă sînt cu putinţă de întîlnit. (În acelaşi timp, trebuie menţionat, măcar în treacăt, că unul din criteriile situării consecvente a scrierilor sale recente, şi îndeosebi a romanului *Risipitorii*, cu o treaptă mai jos decît *Moromeţii* şi nuvelistica debutului, a fost aflat de critica literară tocmai în această obiectivizare, socotită însă de Marin Preda în acelaşi articol drept calea unică a progresului prozei noastre, în raport cu datoria ei de a înfăţişa *„o problematică umană veritabilă, aşa cum o trăieşte poporul nostru astăzi"*.)

[1] *Actualitatea marelui romancier*, *Gazeta literară* din 2 decembrie 1965.

[2] *Problematica umană veritabilă şi „făcătorii de cuvinte"*, *Contemporanul* din 1 octombrie 1965.

Dar, în ansamblu, este cert că Marin Preda este scriitorul nostru cel mai obiectiv al perioadei actuale şi, cel puţin referindu-ne la opera sa literară, obiectivizarea urmărită atît de statornic a dat rezultate mari în *Moromeţii* şi, desigur, în *Ferestre întunecate*, *Friguri* şi *Risipitorii*.

Predominantă rămîne în obiectivele scriitorului, ca îndatoriri ale prozatorului contemporan, preocuparea pentru *„marile istorii"* din viaţa umanităţii — aşadar nu doar existenţa unor universuri proprii este primordială, definitorie, ci, cu necesitate, un anumit tip de universuri proprii, acelea consacrate problemelor fundamentale ce definesc structura societăţii noastre. O dovedeşte ansamblul operei scriitorului, de la *Moromeţii* la *Risipitorii* şi nu pot să nu o dovedească viitoarele sale lucrări, îndeosebi acea firească, am spune inevitabilă proiectare a destinului şi personalităţii lui Moromete — „istoria lui Moromete" în perioada socialismului — devenită acum o veritabilă obligaţie.

*

Cele două universuri proprii esenţiale în proza lui Marin Preda sînt: cel rustic din volumul *Întîlnirea din Pămînturi* şi restul prozei de debut, apoi din *Moromeţii*, *Desfăşurarea*, *Ferestre întunecate*, *Îndrăzneala* şi un număr de schiţe mai noi — şi cel citadin din *Ana Roşculeţ* şi *Risipitorii*, cărora să le adăugăm suita de reportaje-eseuri publicate sub titlul generic: *„Să discutăm despre tinereţe, educaţie, răspunderi"*[1] de fapt do-

[1] *Despre devotament*, I—V, *Scînteia tineretului* din 10, 12, 15, 16 şi 20 mai 1963; *Părinţi care cer garanţii*, *idem*, din 26 iunie 1963; *Entuziasm*, *idem*, din 20 august 1964 etc.

cumente omenești autentice, interpretate în latura lor psihologică, fiecare putînd constitui substanța unui roman.

O scurtă caracterizare a dimensiunilor și înfățișărilor fiecăruia din aceste universuri, corespunzătoare celor două tipuri esențiale de experiențe străbătute: rustică și citadină — este firească în cadrul acestei schițe de istorie literară.

Marin Preda a perceput mai întîi prin efectele lor stările de lucruri, prin consecințe. Proza debutului său le va consemna tot în acest chip, ca aspecte izolate ale vieții, de un pitoresc singular, nu o dată crîncen, biciuind închipuirea cititorului. Îndeosebi schițele *Strigoaica* și *Calul* fac parte din această categorie — dar semnificația lor nu se va restrînge la comunicarea acestor senzații.

Eroina celei dintîi, Marița „înghioarța", numită așa pentru zgomotul ce-l face cînd înghite, apare drept un fel de spaimă rurală în viziunea bătrînei care povestește întîmplările. Proporțiile ei simbolice și hidoșenia ei cresc prin atribuirea unei puteri cvasi vrăjitorești și prin proiectarea acestei arătări de basm pe fundalul unei eclipse, cînd, după credința populară, vîrcolacii mănîncă luna. Moartea vrăjitoarei dobîndește sensul unei biruințe de esență folclorică asupra inexplicabilului din natură, dar și o permanentizare a acestuia, la treapta unei stihii: Marița devine ea însăși duh rău, de vreme ce, la cîteva zile după ce ea își dă sufletul, luna e mîncată iar de vîrcolaci.

Florea Gheorghe, eroul schiței următoare, care își ucide calul ajuns neputincios, inapt de muncă, nu săvîrșește un act de cruzime gratuită, ci împlinește și el un deziderat natural și este absolvit prin însuși faptul că el curmă cu luciditate perpetuarea chinuitoare a unei ruine, care primejduiește prin consum inutil economia precară a omului și a familiei sale. Dacă actul propriu-

zis al uciderii calului se consumă brutal, disperat, dus pînă la un paroxism al distrugerii, în același timp pregătirea gestului funest este săvîrșită de personaj cu o religiozitate primitivă și, oricît ar părea de ciudat, cu recunoștință și duioșie pentru nenorocitul animal.

Înregistrările din copilărie se situează, în această primă perioadă a debutului, în zona unui oarecare spectaculos rustic, mai rar cu semnificații sociale și mai ales mărturisind o umanitate reală autentică, deși împovărată cu tare de o proveniență necunoscută încă scriitorului. De aici, un număr de critici aveau să alimenteze în curînd legenda naturalismului structural al prozei lui Marin Preda, vehiculată mai timid cu prilejul volumului *Întîlnirea din Pămînturi* și intens o dată cu apariția nuvelei *Ana Roșculeț*.

În fapt era o percepție fragmentară a unei lumi, fixată în icoane de neuitat, atît pentru autor, cît și pentru cititor. Prozatorul reproducea scene, tablouri ale unei realități pe care-o păstrase din copilăria nu prea îndepărtată și care-i fusese bîntuită de spectre și vedenii. Personajele sale de mai tîrziu vor păstra ele însele obsesii ale unor categorii ostile, de nebiruit: Moromete va fi terorizat de gîndul că nu poate lichida „funciirea", Boțoghină de amenințarea tuberculozei, Niculaie este urmărit de spasmele frigurilor recurente și de teama că nu va putea învăța, Țugurlan se chinuie de neputința răfuielii cu cei tari, Ilie Barbu trece prin refulările unor aspirații cărturărești neîmplinite, Anton Modan e apăsat de lipsa îndrăznelii etc. Totuși, acestea nu rămîn simple obsesii, deși inițial ele au putut fi concepute de autor în acest fel și, la un anumit moment al dezvoltării sale, chiar concretizate literar pe măsură; așa-zisele obsesii determină tot atîtea valențe ale personajelor, virtuți potențiale, căi de dezvoltare posibilă ale unei lumi investigate incomplet la 15 sau la 20 de ani. Ele se vor înlănțui însă în serii cauzale

în curînd, într-o concepţie socială tot mai solidă, tot mai realistă : *O adunare liniştită*, ulterioară cu patru ani debutului publicistic, va marca o evidentă organizare solidă a viziunii asupra problematicii sociale, ca şi asupra tipologiei, tot astfel cum se întîmplă cu versiunea intermediară — intitulată *Iubire* — a nuvelei *Intîlnirea din Pămînturi ;* aceasta va împlini mai ales latura motivării psihologice, rămasă la un nivel elementar în prima schiţare din *Noaptea.* Cei doi protagonişti, Beldie (ulterior numit Dugu lui Mereuţă) şi Ganea lui Teican, sînt aici numai doi tineri care simt nevoia unei descărcări funciare de energie, prin aceasta se justifică nebuna lor cavalcadă nocturnă, furtul de struguri şi de pepeni şi chiar violenţa cu care se dezlănţuie împotriva unui necunoscut, venit ca şi ei noaptea cu caii pe cîmp. Totuşi, profilurile lor păstrează o oarecare puritate, chiar după sălbatica agresiune : ei se pot uimi cu candoare nealterată de priveliştea sondei arzînd la Moreni. Nuvela constituită de mai tîrziu va sugera sursa inepuizabilei rezerve de energie, ce se cere cheltuită, în dragostea tînărului pentru o fată ; bătaia va fi calea naturală, cinstită — ca la cerbi, ca la cocoşii sălbatici — pentru a-şi cuceri dragostea şi pentru a şi-o păstra.

Limitele unei astfel de purităţi rămîn totuşi labile, eroii se află la hotarul între umanitatea nepervertită prin actul dur săvîrşit, şi cea meritînd condamnare pentru violenţele gratuite, pentru supunerea faţă de instinctual, fiziologic. Ilustrative sînt şi schiţele *La cîmp* şi *Rotila.* Tinerii din prima, care violează cu patimă o fată adormită pe cîmp, pot fi comparaţi pînă la un punct cu Beldie şi cu Ganea lui Teican din *Noaptea,* dar mai departe ei scot în evidenţă o umanitate alterată prin inconştienţă ; la fel Nilă din a doua, care se bate sălbatic cu flăcăii din sat, poate fi echivalat în anumite privinţe cu Gheorghe Florea din schiţa *Calul,* însă acesta se opreşte la o treaptă unde fapta este încă acceptabilă

în planul moral ultim. Autorul nu e un moralist, un pedagog, ci un observator care consemnează — şi nu se poate spune că lumea înfăţişată de el nu prezintă şi astfel de aspecte, în care omenescul se învecina cu contrariul său. Tocmai din grija organizării schiţelor pe baza unei concepţii mai decis social-umană, autorul a şi transformat radical unele din lucrările sale *(Pîrlitu', O adunare liniştită, Noaptea),* iar altele le-a omis la alcătuirea volumului de debut *(Strigoaica, Rotila, Nepotul).* Realismul iniţial al lui Marin Preda, plin de scene aspre, este unul funciar, tributar nu atît unei concepţii sau formule literare deliberate, ci simplei observaţii obiective ; perioada războiului, cînd îşi începe el drumul, favoriza un astfel de realism, confundat nu o dată de către critica ulterioară cu naturalismul.

Acest temperament de scriitor analitic în planul psihologiei, care este Marin Preda, debuta printr-o literatură de loc psihologică, dar esenţiale în ea erau totuşi proiecţiile interioare ale acestui pitoresc exterior, datorite unei meticuloase, expresive, plastice consemnări a gesticulaţiei eroilor. Analiticul se realiza iniţial prin observaţie, printr-o excepţională capacitate de a descoperi şi reproduce detaliul caracteristic.

Intemeiate pe observaţie, pe notaţii, cu o mişcare interioară bogată a eroilor, rezultînd din gesticulaţia lor exterioară, dar mereu crîmpeie de viaţă, *scene* — aceste schiţe aparţineau totuşi prea evident unui mediu unic, pentru a nu lăsa să se înţeleagă în urzeala lor, încă de pe acum, posibilitatea unei arhitecturi vaste ulterioare. Satul se constituia în conştiinţa scriitorului ca un univers distinct, generator de mari pînze epice. *Moromeţii* şi — urmînd cronologia faptelor expuse, nu pe aceea a apariţiei — *Indrăzneala, Ferestre întunecate, Desfăşurarea* au concretizat o geografie proprie lui Marin Preda şi mai ales o grupă de eroi care circulă în mai toate, plasînd întîmplările nuvelelor din această

serie şi a romanului, în acelaşi perimetru — satul Siliştea-Gumeşti cu învecinatele Udupu — unde vor avea loc faptele din *Desfăşurarea* — Balaci, Tătărăşti şi, ceva mai departe, Costeşti, ca tîrgul cel mai apropiat. Umanitatea pe care o mişcă aici autorul are în centru familia lui Ilie Moromete, cel numit în roman Paţanghel, ca şi în *Salcîmul* sau *O adunare liniştită* ; Ţugurlan este şi el eroul mai multor lucrări, în primul rînd *Moromeţii* şi *O adunare liniştită* ; Modan din *Îndrăzneala* este probabil fiul celui din *O adunare liniştită*, iar chiaburul Petre Miuleţ din aceeaşi nuvelă va circula şi în *Moromeţii* şi în *Desfăşurarea*. O continuă senzaţie te stăpîneşte, a unui peisaj comun tuturor acestor lucrări. Astfel că, atunci cînd Paţanghel din *O adunare liniştită* îl zugrăveşte dibaci pe vecinul său Miai, simţim numaidecît că sînt exact vorbele cu care Moromete l-ar încondeia pe Tudor Bălosu, dacă cei peste zece ani inevitabili între momentele cînd se petrec faptele din nuvelă şi cele din roman n-ar fi silit pe eroul acestuia la o întoarcere tragică în el însuşi, severă, epigramatică, aforistică sau simplu meditativă, pe cît fusese personajul mai înainte de comunicativ, optimist.

Elementele care compun universul rustic al lui Marin Preda indică intenţia evidentă a cuprinderii unei istorii a ţărănimii din cîmpia Dunării, la confluenţa a două orînduiri. Expoziţiunea o făceau schiţele şi nuvelele debutului, cu personaje explozive, uneori în stări primare de exaltare, în momente de explozie, de consumare bruscă a energiei, în descărcări pasional-erotice sau simplu disperate *(Întîlnirea din Pămînturi, La cîmp, Calul, Dimineaţa)*, alteori în solilocuri autoanalitice în care latura socială ocupă un rol primordial *(În ceată, O adunare liniştită)*.

Moromeţii rămîne punctul culminant în arhitectura acestui univers, sub raport artistic şi sub raportul viziunii asupra întregii categorii sociale abordate.

Tradiţia romanului nostru ţărănesc statornicise o atmosferă sumbră, de luptă fără victorie, a acestei lumi, o tonalitate tragică generală, aşa cum fusese ea concepută în perioada 1848 şi continuată apoi de Slavici, Sadoveanu, Rebreanu pînă la Zaharia Stancu. Continuitatea în care se înscrie momentul *Moromeţilor* faţă de această linie epică, porneşte de la una din tipologiile folclorice esenţiale pentru universul ţărănesc — aceea a unui Păcală tragic, înrudit prin aceasta şi cu Creangă şi cu toată literatura universală consacrată acestui personaj (Till Ullenspiegel, Wilhelm Tell, Robin Hood etc.), dar tratată cu mijloacele prozei de observaţie şi de analiză, tot mai depărtată de lirism, şi care îşi are la noi în Rebreanu exponentul ei principal.

Ilie Moromete nu va fi un triumfător în planul social, cum e totdeauna cunoscutul erou popular — simbol al înţelepciunii populare, un dibaci autor de farse — victoria lui e în planul moral al apărării trudnice şi păstrării demnităţii lui umane şi a formulei sale economice. El e un ultim mohican al competiţiei individualiste cu societatea, care, spre deosebire de el şi de categoria întreagă, acţionează perfect solidară împotriva lui. Este un singuratic în aventura lui şi e subminat de însuşi caracterul şi proporţiile acesteia ; el încearcă, fără voluptate şi fără succes, ci silit de împrejurări să utilizeze cu profit sistemul de relaţii bazat pe concurenţă, combinaţii financiare şi pervertire, privite însă cu un dispreţ funciar. De aici şi anacronismul posturii lui, de un tradiţionalism adaptat fără convingere la cerinţele moderne ale veacului, şi, ca atare, un comic de substanţă care dublează prin contrast tragismul personajului. Nu numai vorbele înţelepte şi ironia lui Moromete generează comicul, dar întreaga lui situare subiectivă şi obiectivă în raport cu problematica străbătută. Este indispensabilă precizarea că, în finalul cărţii, acolo unde personajul renunţă la întregul său sistem de reacţii comic-tragice, un tragism acut se instă-

pîneşte definitiv, schimbînd însăşi structura lui Moromete. După ce el vinde pămîntul, fără să lichideze prin aceasta sursa înfrîngerii lui şi să afle soluţia necunoscută a problemelor lui (*„din nou rata la bancă, din nou fon-cierea, din nou Niculaie“*), el arborează aceeaşi linişte, în afară e tot netulburat, dar, *„cu toată aparenta lui nepăsare, Moromete nu mai fu văzut stînd ceasuri întregi pe prispă sau la drum pe stănoagă. Nici nu mai fu auzit răspunzînd cu multe cuvinte la salut. Nu mai fu auzit povestind. Lupta pentru apărarea vechilor lui bucurii se sfîrşea... Moromete intră într-o lungă stare depresivă...“*

Romanul nu-şi restrînge sensurile simbolice la eroul său central, oricît acesta este predominant în construcţia epică. O veritabilă confruntare are loc între poziţia lui şi alte ipostaze ale aceleiaşi căutări individualiste a soluţiei — Boţoghină, Ţugurlan, Cocoşilă, Birică, Dumitru lui Nae, Ion al lui Miai etc. Tipul căutării este identic cu aceea a lui Moromete, numai modalitatea concretă diferă la fiecare : pe cont propriu, Birică va reface experienţa lui Ion al Glanetaşului ; Ţugurlan se situează în descendenţa celor ce se răscoală, el are un cert temperament şi un potenţial revoluţionar ; Ion al lui Miai este expresia unei categorii amorfe, lipsită de voinţă ; Cocoşilă este o proiecţie mai simplificată a lui Moromete însuşi, el e hîtru cu gratuitate etc.

Peisajul uman este astfel bogat, diversitatea tipologică împlinindu-se cu reprezentanţii familiei lui Moromete, cei mai activi dintre ei situaţi în tabăra adversarilor lui, aceia care jalonează etapele naufragiului său : bogătaşii satului, primar, jandarm, perceptor şi toţi cei ce concretizează în sat *societatea* abstractă. Suportul interior care menţine moralul lui Moromete prin înfrîngerile străbătute este conştiinţa că, *„dacă totuşi greşise undeva, dacă crezuse cu prea multă seninătate în pacea şi armonia lumii, nu seninătatea lui era de vină, ci lumea“*. Este

o concluzie de natură să nuanţeze şi tragismul şi comicul personajului, implicînd în sentinţa dată caracterul orînduirii, al relaţiilor ei de bază, al eticii social-umane determinate de acestea. Va fi edificator pentru categoria respectivă şi pentru literatură dacă, aşa cum se desprinde din intenţionalitatea obiectivă a cărţii şi din unele noi lucrări ale autorului, problematica personajului central din roman va fi continuată de Marin Preda în zilele noastre. Căci nuvelele următoare, cu tot interesul pe care-l prezintă pentru analiza în continuare a coordonatelor universului rustic al scriitorului, nu suplinesc lipsa principalului său component, a axului său : Moromete însuşi.

Îndrăzneala, Ferestre întunecate şi *Desfăşurarea* fixează momente apropiate ale desprinderii de trecut a unor personaje, secundare într-o umanitate în fruntea căreia stă Moromete. Anton Modan, Ilie Barbu, Vasile Bodescu, eroii celor trei nuvele, cunosc diferite trepte ale emancipării — primul de conştiinţa puţinei lui eficacităţi în viaţa socială, următorii doi de subordonarea economică faţă de cei avuţi. Confruntările alese de scriitor sînt pe măsură : în *Îndrăzneala* personajul central capătă certitudinea însemnătăţii lui în împrejurările războiului antihitlerist, unde el se comportă eroic şi deduce exact, din episoadele la care participă, forţa individului şi a masei, urmînd să valorifice la întoarcerea acasă aceste cîştiguri morale. Schiţă mai recentă, *Soldatul cel mititel* va relua, într-o ipostază oarecum comică, bazată pe surpriză, ipostaza dramatică a lui Anton Modan, cu rezultate — în limitele genului — asemănătoare.

Ilie Barbu din *Desfăşurarea* îşi ia revanşa asupra foştilor săi persecutori şi stăpîni, în domeniul cel mai greu resimţit de ei, anume conlucrînd la sfărîmarea principiului economic şi social care-i promovase şi-i susţinuse. Acesta este unul din sensurile majore ale participării sale la înfiinţarea gospodăriei colective, şi în sfera aceasta

se consumă episoadele centrale din nuvelă, chiar acelea care nu-l au pe el drept personaj principal.

Ferestre întunecate este un alt moment al unei emancipări de substanță identică, de data aceasta raportată mai puțin la un ansamblu de relații între individ și mediu, și mai ales privind implicațiile încrengăturilor de familie. De aici și un mai accentuat dramatism interior, un studiu psihologic mai exact al momentului critic de răscruce decît în *Desfășurarea*, unde proiecția este mai mult exterioară, social-programatică, acționînd prin revelații.

Dintre schițele mai noi, în special *Situațiile președintelui* ne apare simptomatică, reluînd parcă un tip morometian, în contextul relațiilor socialiste, dar avînd comportări și reacții echivalente pînă la un punct cu ale modelului. Este un indice că elaborarea unui stadiu nou în evoluția lui Moromete începe cu probabilitate să se desfășoare intens, așa cum în *Salcîmul*, în nuvela *Casă de-a doua oară* [1] (nepublicate în volum) și în alte nuvele ale debutului se constituiau motivele *Morometților* viitori.

*

Ideea *emancipării* este de mai largă circulație în literatura perioadei cînd au apărut nuvelele amintite, și ea marca esența fenomenului care avea loc în societatea românească în prima etapă de după 1944. Scriitorul era, deci, încă de pe atunci, în deplin consens cu afirmația lui recentă, după care obiectivul principal pentru prozatorul realist este realizarea unor *mari istorii* ale timpului său, sau ale trecutului.

Ceea ce însemnau *Desfășurarea*, *Ferestre întunecate* și *Îndrăzneala* în compunerea universului rustic, semnificase nuvela *Ana Roșculeț* pentru ceea ce avea să fie mai tîrziu, o dată cu romanul *Risipitorii*, universul citadin

[1] *Contemporanul*, din 21 martie 1947.

al lui Marin Preda. De la *Întîlnirea din Pămînturi* la *Ana Roșculeț* distanța e mare din punctul de vedere al experiențelor acumulate în fiecare din cele două volume. Deosebirea de timbru măsoară și raportul dintre intensitatea percepției unui mediu și a celuilalt. Lumea orașului, fixată și ea numai în „scene" — așa cum se constituise și prima versiune a romanului *Morometții*, terminată concomitent cu *Ana Roșculeț* — era o experiență complexă pentru întreaga noastră literatură, pînă cu puțin înainte dominată de tablourile rustice. Cu atît mai dificilă era experiența cu cît scriitorul își propunea un mic roman, avînd în centru o eroină fostă declasată, la hotarul cu mediul lumpenilor și străbătînd în timp scurt etapele către o conștiință revoluționară. Liniile fundamentale sînt exact trasate, factorii determinanți sînt numiți de asemenea corect. Tablouri considerate izolat au pregnanța altor scrieri ale autorului, dar construcția generică relevă prea direct conceptul și un anumit pedagogism, pe care numai *Desfășurarea* îl mai mărturisește, în alte proporții, desigur. Dincolo de stadiul dezvoltării autorului, nuvela traduce, cum am amintit, și un stadiu al literaturii închinate acestei tematici, care nu justifică disputa purtată aprig în jurul ei, cu invocarea unui naturalism structural, nu numai al lucrării, ci chiar al autorului. Nereușita păru să întoarcă definitiv pe prozator la universul familiar, al satului, întărind o părere cu destulă circulație, a unei specializări literare după peisajul social. *Risipitorii*, în cele două variante ale sale, destul de diferite între ele (1962 și 1965), a spulberat această iluzie teoretică. Eroii cărții, „risipitorii", sînt mai cu seamă tineri, aparținînd diferitelor straturi ale intelectualității, care, în angrenajul noii societăți, își dăruiesc, își cheltuiesc într-un fel sau altul, își descarcă disponibilitățile, își valorifică potențele.

Momentele paroxistice, explozive, cînd se consumă brusc energii acumulate îndelung, își aflaseră ecou în proza lui Marin Preda încă mai demult. De la distanță,

orice astfel de cheltuire, descărcare, poate părea risipă — dar autorul discerne microscopic cele două direcţii la care sînt reductibile toate aparentele risipe, adică ce e irosire, de ceea ce e valorificare. Sursele energetice sînt disecate în sistemul de reacţii declanşate de influenţele externe dar şi de impulsurile interioare — temperamente, pasiuni, instincte etc. Luciditatea analizei straturilor adînci ale conştiinţei, deşi obişnuită la autorul *Moromeţilor*, a surprins critica la apariţia romanului, şi aprecierile au fost zgîrcite, cu toate că *Risipitorii* este o carte de bază a prozei contemporane. Surpriza venea şi din răsturnarea prejudecăţii amintite, cea a „specializării" scriitorului. Umbra lui Moromete se proiecta atît de puternică asupra întregului profil literar al lui Marin Preda, încît s-a căutat cu stăruinţă în noul roman comportamentul eroilor din celălalt. Dar în *Risipitorii* nu avem copii urbane ale lui Moromete şi Ţugurlan, sau ale lui Bălosu, Nilă şi Paraschiv, ci personaje distincte, aparţinînd universului citadin, deopotrivă lumii muncitoreşti, intelectualităţii, păturilor mijlocii etc. Urmărind categoriile şi clasele principale din noua societate e de subliniat tabloul complex al muncitorimii, care apare cu o scurtă schiţă biografică, apoi cu treptele succesive parcurse în anii socialismului, şi, în sfîrşit, cu descendenţii ei, din care se recrutează o mare parte din noua intelectualitate. Este o generaţie puternică, trecută prin experienţele dramatice ale războiului şi primilor ani care au urmat, gata să ia pe cont propriu, la rîndul ei, sarcini noi, fundamentale, sau să străbată căutări nefolositoare, să se dăruie construcţiei, dar şi să-şi irosească energie şi timp. Nu mai avem un erou central ca în *Moromeţii*, ci o categorie — a „risipitorilor", cheltuitori de potenţial uman, cărora, chiar lovindu-i uneori, viaţa le dă sprijin să-şi valorifice însuşirile, să se organizeze, nu o dată cu preţul unor dureroase înfrîngeri. Vor străbate încercări esenţiale toţi eroii mai tineri ai cărţii, oameni înaintînd, în 1952, cînd

se petrec faptele, spre vîrsta de 30 de ani. Ele vor fi, în fiecare caz, de altă natură, manifestate în alt sector al vieţii umane şi sociale. De aici fresca, structura clasică a romanului. Prin inginerul Valeriu Sterian şi prin vărul său Gabriel vom stabili contactul cu mediul marii uzine; sora primului, Constanţa Sterian, e învăţătoare, deci o lume întreagă ni se dezvăluie prin ea. Fostul ei soţ, George Munteanu, este medic, şi prin el, ca şi prin colegul său, Niculaie Sîrbu, vom participa la o întinsă dezbatere a problemei intelectualului. George Munteanu, îndeosebi, un candidat la drama ratării din cauza propriilor tare temperamentale, manifestate în seria faptelor sociale, e una din figurile tragice ale cărţii — un „risipitor" egoist, ipocrit şi laş, bîntuit de ambiţii şi orgoliu, dar gata să şi cedeze lamentabil, ingenios dar şi insinuant, prieten plin de atenţie dar şi oricînd gata la dezerţie. Gabriel Sterian îi va prelungi „risipirea" în seria erotică îndeosebi, domeniu mai spectaculos, deşi limitat la un singur plan, cel intim. Introspectivă, cu prăbuşiri interioare, Constanţa Sterian va marca o feminitate tulburată, inhibată, plină de îndrăzneli şi minată de refulări, în timp ce Niculaie Sîrbu va oferi un portret de intelectual profesionist tipic, cu o gamă variată de suspensii şi decizii, la fel de surprinzătoare pe cît de fireşti la categoria sa.

Toţi sau aproape toţi eroii cărţii ajung cam în acelaşi timp la răscruci care le pot fi fatale, dar din care sînt smulşi simbolic de către cei din jur — Munteanu din ghearele morţii nedemne de sinucigaş, Constanţa dintr-o nimicitoare paralizie astenică a voinţei, Gabriel Sterian dintr-un mediu pervertit etc. Chiar mai vîrstnicul Petre Sterian străbate şi el experienţe hotărîtoare, în ordinea preocupărilor sale politice, de lucrător în aparatul de partid.

O dezbatere multiplă despre responsabilitatea fiecăruia pentru actele proprii şi faţă de complexul social este angajată în roman prin toate personajele (autorul

o va relua în seria de schiţe publicate în *Scînteia tineretului* în 1963—1964) ; purtată în cele mai diferite medii, dezbaterea rezumă ipostaze numeroase ale situării omului în contemporaneitate, ale integrării sale în ritmurile şi în formele vieţii noi, în morala şi practicile ei.

În *Friguri*, cea mai nouă dintre lucrările scriitorului, autorul *Moromeţilor* şi al *Risipitorilor* a trecut cu uşurinţă peste ispita pe care ar fi prezentat-o spectaculosul subiectului — războiul de eliberare din Vietnam — ca şi peste atracţia exotismului, şi s-a oprit la o nuvelă în care studiul atent al psihologiei unui personaj, se compune cu studiul unei psihologii mai largi, a poporului din care face parte eroul. Masa e privită într-un complex de împrejurări care solicită acut calităţile ei specifice, ca şi pe acelea generale, caracteristice tuturor popoarelor ridicate la lupta pentru eliberarea naţională şi socială. Scriitorul găseşte în Nang şi în oamenii care-l ajută un mediu uman prielnic analizelor sale atît de atente ale proceselor interioare. Marin Preda a plasat eroul într-un mediu natural dificil, dar greutăţile sporesc aici datorită naturii deosebite a solului vietnamez care modifică datele cunoscute de noi, ale luptei de gherilă, făcînd apel la tot ce, în astfel de scrieri, ar fi dus la pitoresc şi exotic. Latura documentară a procedeului este vădită şi autorul a utilizat-o cu măsură, pentru a transmite culoarea locală prin astfel de elemente, în fond descriptive. Nuvela îmbogăţeşte astfel universurile scriitorului cu un teritoriu nou al luptei revoluţionare în ilegalitate.

*

Care poate fi perspectiva dezvoltării mai departe a unui scriitor cu o astfel de biografie literară, atît de pregnant şi distinct constituită, la o vîrstă cînd orice direcţii noi, orice îmbogăţiri sînt totuşi nu numai cu putinţă, ci chiar de aşteptat ? Consecinţele în plan literar ale experienţelor de pînă acum sînt greu de prevăzut, de vreme ce, după o aparentă stabilire la universul rustic al *Moromeţilor*, a apărut atît de complex conturat universul citadin din *Risipitorii*. Vîrsta, traiectoria străbătută, îndreptăţesc presupunerea unor noi cărţi care să surprindă. Căci drumul lui Marin Preda de la *Întîlnirea din Pămînturi* pînă la *Risipitorii*, definind pe cel mai reprezentativ prozator aparţinînd generaţiei de scriitori din ultimul sfert de veac, este departe de a se fi oprit.

MIHAI GAFIŢA

NOTĂ BIOGRAFICĂ

Marin Preda s-a născut la 5 august 1922 în satul Siliştea-Gumeşti, din fostul judeţ Teleorman. Părinţii săi au fost ţărani muncitori. A urmat şcoala primară în satul natal, apoi, începînd din 1937, şcoala normală la Abrud, Cristur (Odorhei) şi Bucureşti. În 1941 a intrat corector la ziarul Timpul unde a debutat cu o schiţă, în aprilie 1942. În aceeaşi perioadă a fost funcţionar la Institutul de statistică. După un an trece pentru două luni în funcţia de secretar de redacţie la cotidianul de după-amiază Evenimentul zilei la care colaborează de asemenea cu o schiţă. Tot în 1942 mai publică o schiţă în săptămînalul cultural-literar Vremea.

În aprilie 1942 este chemat pentru a-şi satisface serviciul militar, fără a merge însă pe front; lăsat la vatră în vara 1945 îşi reia pentru un an munca de corector, de data aceasta la cotidianul România liberă, de unde trece pentru cîteva luni secretar de presă în Ministerul Informaţiilor (1946) apoi lucrează în aparatul Societăţii Scriitorilor (1947—1948), şi, în sfîrşit, în două perioade face parte din redacţia revistei lunare Viaţa românească întîi ca redactor în redacţia de proză (1952) şi apoi ca redactor-şef adjunct (1957—1958).

Activitatea literară şi-o reia în 1945 — cu nuvela Iubire, publicată în revista Viaţa socială C.F.R. (varianta nouă, dezvoltată a unei schiţe anterioare), apoi colaborează la Lumea 1946, Studentul român şi Contemporanul

cu nuvele și schițe, din care va alcătui primul său volum, Întîlnirea din Pămînturi, *apărut în primăvara 1948.*

Următoarea lucrare tipărită este nuvela Ana Roșculeț *(1949), după trei ani apare nuvela* Desfășurarea, *în* Viața românească *(1952), apoi în volum, în același an, care aduce scriitorului distincția Premiului de stat ; ulterior ea va fi ecranizată.*

În 1955 apare, de asemenea mai întîi în Viața românească, *apoi în volum, romanul* Moromeții, *distins cu Premiul de stat și retipărit apoi de mai multe ori, între care ediția din 1964 este revăzută substanțial. Alte două nuvele,* Ferestre întunecate *(apărută inițial fragmentar în* Gazeta literară, *și apoi în volum 1956), și* Îndrăzneala *(1959) sînt evenimentele cele mai importante pînă la romanul* Risipitorii *(ediția I 1962, ediția a II-a într-o formă revăzută — 1965) din care au apărut anterior fragmente în* Gazeta literară *și* Viața românească.

În urma unei călătorii în R.D. Vietnam (1962) scrie și publică nuvela amplă Friguri, *1963.*

Marin Preda face parte de mai mulți ani din conducerea Uniunii Scriitorilor și a organismelor ei. Lucrările sale au fost traduse în mai multe limbi.

ÎN CEAȚĂ

I

Uitați-vă la el, sări-i-ar bolboșile ochilor ! De ce tăceți din gură ? Am treizeci de clăi de grîu. Îi sparg capul ăluia care s-o apropia de mine. Mecanicul mănîncă, mă duc la șira mea, o stropesc puțin și-i dau foc. Dau foc și la mașină, mă duc la fiecare șiră și o aprind, la toate tărgile astea cu paie, dau foc la toată aria ! Dacă sînt eu tînăr și sărac, singur cu muierea, voi trebuie să fiți niște hoți ? Nu mă bat cu pumnii în piept și în cap, fiindcă mi-e frică de voi. Al dracului să fiu, dacă nu pun mîna pe un par și vă zbor. Nimic nu se mai alege din voi. În viața mea nu m-am atins de nimeni, niciodată ! Asta o știți cu toții și ați crezut că sînt prost. Vedeți aria asta unde treieră atîta lume ? Cu voi toți mă bat, cu toată aria ! Muncesc de două zile pentru voi și nici unul nu vede. Să vă spui eu : în timpul treieratului, să mă fi dat jos de pe batoză și să fi pus umărul dedesubtul ei, așa bine ! Să fi dat-o cu cracile în sus. Abia atunci ați fi băgat de seamă : „Ia te uită, mă, al dracului, a răsturnat mașina !“ Dar că am muncit două zile, singur cu muierea, pentru voi, pentru o ceată întreagă de haidamaci și de puturoși, și că n-am treierat nici un spic și voi vreți să mă lăsați, asta nu ! N-ați fi băgat de seamă ! Vă zvînt ! Vă sparg capetele. Vă gonesc cît e izlazul ăsta de mare, nici unul nu mai prind, dacă mă reped în voi. Ați crezut că Ilie Resteu

e ca şi cînd n-ar mai fi. Şi acuma tăceţi toţi din gură, nu vă uitaţi nici la mine, nici la voi. Uitaţi-vă la mine, care are curaj.

Nu vă vine a crede că mi-am sărit din balamale. Şi n-aş fi zis nimic. N-am cai. N-am căruţă. N-am copii. N-am ajutoare. N-am targă. Nici furci pentru mine şi muiere n-am. Nici cel puţin de mîncare pentru mecanici. Am ştiut ; am zis : am două mîini, dar gîndiţi-vă că am două mîini ! Nu mi-e ruşine de dumneata, părinte, nu te uita aşa la mine ! Crezi că, dacă eşti popă, pentru dumneata vorbesc ? Că dumneata m-ai scos din ţîţîni ! Dumneata ai venit la urmă... dar ce mai vorbesc eu aicea ? Ia-o repede pe poteci, dacă vrei să n-o iei pe coajă ! Şi vezi, calcă mai de sus, să nu-ţi intre pleavă în pantofi...

Vă uitaţi unii la alţii şi ziceţi că-s nebun... Poţi să te superi, părinte, vezi dealul ăsta al nostru de lîngă sat ? Du-te acolo în vîrf, lasă-ţi pantalonii şi izmenele jos şi dă-ţi drumul la vale pe pielea goală. O să-ţi treacă atunci supărarea, că nu te arde inima ca pe mine. Cum viscoleşte soarele ăsta, ce jărăgai, ce vipie ! Îmi scot sufletul din piept, îmi bag secerea în piept şi-mi scot sufletul de-acolo afară !... Habar de grijă la voi, pentru Ilie Resteu. Singur ştiu ce e acum şi ce a fost nu mai tîrziu decît la începutul anului. Arde soarele ăsta ca fundul iadului. Şi dacă acum am o botă plină cu apă rece, pe care o duc la gură şi-mi sting arsurile din burtă... Dar ce vorbesc eu ? !

A fost un şarpe aici şi v-aţi uitat la el şi tăceţi din gură. A luat-o la goană înaintea popii, dar nu luaţi în seamă ce ţip eu aicea. Eu sînt nebun, o să-mi iau cîmpii, aşa ziceţi voi. Dar eu n-am omorît pe nimeni în viaţa mea. Paţanghele, tu eşti vecin cu mine şi mă cunoşti. Miai, al lui Cocoşilă, Crîşmac, voi mă cunoaşteţi ; e prînzul acum, ascultaţi. Să-mi

sară ochii din cap, ăsta sînt. Îmi dau foc la şiră, iau muierea asta şi-i dau drumul să facă ce-o ştii şi plec d-aici din sat. Dacă voi nu vreţi să mă-ascultaţi cu dreptate...

II

Nu mă potolesc Paţanghele, nu se poate, asta e din cale-afară... Bine, stau jos, am să stau, dar spuneţi şi voi, că v-aţi adunat aici toată ceata... Un suflet avem şi dacă ni-l încărcăm şi pe ăsta !... Ascultaţi ! Voi aţi treierat pe rînd, cu toţii, poate nu ştiţi, n-aţi văzut, dar zilele astea numai eu şi muierea mea le cunoaştem. Care ştiţi cum mi-am cărat eu grîul aici ? Dar să las asta, să încep de alaltăieri, cînd ne-am făcut ceata. Eu n-am ştiut nimic. Întreb şi eu : cine l-a ales în ceată pe Beleagă ?... Ştiu, aţi zis fiecare : e om bătrîn... şi dacă în viaţa mea nu m-am atins de nimeni, să vă spun : sub o claie, cînd încărcam grîul, văd că se ridică un şarpe mare, gros ca o coadă de sapă, şi începe să se înfăşoare pe un snop. L-am luat de coadă — mi se urcase sîngele la cap — şi cît era de lung, am început să-l învîrtesc ca pe-o frînghie pe deasupra capului. Fluiera ca vîntul şi încerca să se încovoaie. L-am învîrtit şi l-am izbit de oiştea căruţei pînă i-au sărit creierii pe mirişte. Aşa am ameţit, cînd l-am văzut pe Beleagă cu popa.

Dar nu, Paţanghele. Nu asta. Nu pentru că era el, Beleagă. Nu alaltăieri şi nici ieri. Şi nici azi dimineaţă. Acum, în cîteva ceasuri. Au fost numai cîţiva oameni din altă ceată, n-aţi fost toţi. Crîşmac ştie, al lui Cocoşilă... Ascultaţi. M-am suit la coş, ziceam aşa şi-i spuneam şi muierii : noi n-avem de nici unele, să stau eu la coş toată ziua şi tu lîngă mine, şi la sfîrşit să ne-ajute şi nouă ceata ; unul o căruţă,

unul caii, unul un băiat, altul altă căruță, altul alt om și să treierăm și noi. Așa a fost :

— Beleagă, nouă cînd ne vine rîndul ? l-am întrebat.

— Mai așteaptă. Ai venit și tu — cîine surd, la vînat, așa mi-a răspuns.

— Beleagă...

— Unde ți-e căruța ? s-a răstit, ca și cînd aș fi fost sluga lui.

— Beleagă, dar eu stau de azi dimineață la coș ! i-am mai spus.

N-am ținut seama de neamul meu, de neamul muierii mele, am să v-o spun și p-asta, dar am zis : are dreptate. Să mai muncesc încă o zi. Să vedem. De ce să încurc ițele. Dar voi nu știți ; vi se pare că-s nebun, că nu m-ați văzut niciodată ca azi. Așa cum a fost șarpele ăsta de om, și Dumnezeu i-ar fi spart capul. Cînd m-am însurat cu muierea asta... uite, n-am vrut s-o spui niciodată, dar acum nu pot să mai rabd.

Ascultați.

Nu m-am gîndit la păcatul ei de fată mare. A îndurat mult de pe urma copilului pe care l-a adus cu ea și care a murit. Dar cum a murit, am să vă spun acuma ca să înțelegeți.

Beleagă e văr de al doilea cu muierea asta a mea și vine la noi după ce mă însurai eu cu ea : „Eu n-am copii, îi zice muierii, dă-mi mie fetița ta de suflet și după ce mor eu, că sînt bătrîn, i-o rămîne ei averea". Muierea asta se cam codea. Zic : „Dă-i-o, de ce să nu i-o dai ?" Și i-am dat-o. Avea cinci-șase ani, săraca, și era așa, mititică. Într-o zi, după asta, după vreo cîteva săptămîni, mă duc într-o luni pe la tîrg, la Balaci. Ne-am dus amîndoi... Nu-ș' ce-am cumpărat noi, nu-ș' ce-am mai stat — și plecăm. Cînd să trecem drumul de fier, odată o aud pe muierea asta a mea :

— Ilie, nu e aia Ioana, care păzește vitele ?

Mă uit peste locurile burdenilor și o văz. Era Ioana, mititică, cu capul gol, fugea șchiopătînd după niște ale dracului de vaci. Opresc căruța și muierea asta a mea sare jos și o la la fugă spre ea. Scot și eu pălăria și încep să-i fac semne și s-o strig. N-auzea nimic, că era departe. Stam în căruță și-mi făceam o țigare, îmi părea rău că aveam mîna goală, nu-mi venise în gînd să iau ceva din tîrg. Cine știa ? Cînd o văz că vine, îmi cade biciul din mînă. Arsă de soare, cu cămașa ruptă pe ea și șchiopătînd.

— Mă fetițo, mă ! Ce e cu tine ? am întrebat-o.

— Ilie, ăștia mi-au nenorocit fata, plîngea nevasta. Ia te uită, zice. Picioarele îi sînt umflate, pline de mărăcini. Ia uită-te, cum îi umblă păduchii în cap !...

Mă uit mai aproape, mă dau jos din căruță. Mă : cîine să fi fost și tot ar fi îngrijit-o mai bine. Era numai piele și oase. Înnegrită, zgîriată, cu buzele arse de sete, plină de praf... Păduchii se plimbau prin părul ei ca într-un cuibar.

— Fata tatii, zic eu, sui'te în căruță. De ce n-ai venit acasă, dacă ai văzut așa ?...

— Vacile, suflă ea.

— Dă-le în Cristosul lor de vaci și sui'te în căruță !

Fierbea sîngele în mine. Îmi venea să trag caii spre Burdeni, s-o iau spre Beleagă și să-i trag o sfîntă de bătaie... dar m-am gîndit. Am luat-o acasă și la început îmi părea rău. Eram mîhnit, mă gîndeam la Dumnezeu. Cum poate să rabde asta ? Am înghițit în mine, și-mi ziceam că nu se poate, fiecare trebuie să-și primească ce e al lui. Dar numai asta n-o mai așteptam ; mă pomenesc cu el a doua zi că intră în curte. Cînd l-am mai și văzut, mi s-a făcut negru înaintea ochilor.

— Ce, ce, mă ? zic. Ce Cristosul mă-ti mai vrei ?

El se uită, roșu la față. Și țipă. Că de ce mi-ați luat fata, și mi-ați lăsat vacile, și au intrat în niște otavă de mături, și s-au umflat...

— Fi-ți-ar vacile ale dracu', că dacă n-au plesnit toate, o să te umflu eu acum, cît ești de bătrîn... Neam de om ești tu, mă ? Nici să te fi gîndit că e fata unei rude, da'așa, a nimănui...

El se umflă la mine și pe urmă iese și muierea asta a mea :

— Du-te, țipă ea, să nu mai auz de voi. Lovi-v-ar cataroiu' ăla rău. Cîinilor !

— Nu plec pînă nu-mi dați fata, să-mi slujească, pînă-o plăti vaca. Mi-a lăsat vacile în mături, cățeaua, și una s-a umflat și a murit.

Am rămas așa. De, mă, al dracului, să pun acu' mîna pe el și să-l desnod. M-am dus încet spre el și, cînd m-a văzut, a început să meargă de-a-ndaratele spre poartă. A deschis poarta, a ieșit, am ieșit pe urma lui la șosea, a întins-o ! Mă uitam după el cu mîinile în șolduri. Nu știu, n-am scos nici o vorbă, da'nici el n-a mai zis nimic și mergea iute. Lumea știa, văzuse. Unii ziceau : De treabă Resteu. Altu' i-ar fi făcut capul țăndări."

A plecat, n-am mai auzit de el. Spre seară fetița s-a culcat și a adormit. Făcuse muierea niște pîine caldă. Stătea pe prispă, cu picioarele ei mici atîrnate în jos și abia își mișca mîinile. Pe urmă văd că începe să închidă ochii, ca și cînd ar fi usturat-o, și-i cade felia de pîine din mînă. Mă duc la ea și-o iau în brațe. Îngălbenise și abia mai sufla.

— Fata tatii, ce ai ?

— Mi-e somn...

Am întins-o pe prispă, dar n-a durat mult. N-am mai văzut... i se îngălbenise tot trupul ca o turtă de ceară. Se îmbolnăvise. A zăcut multe zile. Pe urmă, o dată, pe la miezul nopții, cînd o întreba maică-sa

ceva, aia mă cheamă speriată că fata nu mai vorbește. S-a stins repede ; își ridicase mîinile în sus și se zbătea cu ochii dați peste cap. Un pic s-a înroșit la obraji, s-a liniștit, rîdea ca o floare... Pe urmă din ce în ce a îngălbenit, s-a învinețit, a început să-și întindă gîtul și a murit biata fetiță !

Ce s-a întîmplat am aflat mai tîrziu. Șarpele și nevastă-sa o băteau în fiecare zi, și cînd o trimiteau cu vacile, în loc de mîncare, îi puneau în traistă crudiciuni, prune acre și ceapă și-i dădeau drumul.

Au trecut apoi doi ani, credeam că nenorocirile mai îmbunează pe om. Uitați-vă acuma.

Două săptămîni mi s-a scurs sudoarea în ochi, pînă am secerat bruma asta de grîu. Te uiți pe aria asta și vezi atîtea șire. Dar pentru unul ca mine, ce-a fost asta, chiar dacă o știe orișicine, nu orișicine o știe pe spinarea lui. Dar s-o iau de alaltăieri dimineață, că fiecare v-ați văzut de treabă și n-ați băgat de seamă.

III

Cînd s-a făcut ceata, în seara aia, mi se pare cu o zi înainte de treierat, chiar atunci veneam d-aici, eram ostenit mort, abia isprăvisem șira și m-am dus acasă. Mi se părea că izlazul ăsta se leagănă cu mine, o să caz și n-am să mă mai scol. Pe drum, îi spun muierii :

— Fă, du-te tu și vezi ce ceată e gata pentru mîine, că eu nu mai pot. Vezi ce e acolo, în arie, și bagă de seamă, spune-le la oameni că n-avem de nici unele, ca să știe... și spune-i ăluia care o fi șeful cetei să te scrie acolo, în numele meu.

Nu știu ce-o fi făcut, că după ce am ajuns acasă nici nu mai știu dacă am mîncat ceva. M-am culcat și am adormit pînă dimineața ca un buștean. Cînd

m-am sculat dimineața, ochii mi se lipiseră și parcă mă bătuse cineva cu măciuca.

— Ilie, hai la arie, că azi începe ceata noastră să treiere, îmi spune nevasta.

— Te-a trecut acolo ? la rînd ? o întreb.

— Da, ne-a trecut.

— Cine e șeful cetei ?

— Nu știu, zice ea, nici nu știu, am vorbit cu alde Pațanghel, cu al lui Cocoșilă...

„Dacă veni vorba de Pațanghel, zic eu, e bine. Vecinii noștri !“ Ne-am luat furcile la spinare și am plecat aici. O mai întreb iar pe nevastă :

— Fă, tu le-ai spus că n-avem căruță, n-avem cai ?...

— Le-am spus...

— Uite ce e, îi spun eu. La coș, pe batoză, e munca cea mai grea. O să muncim și noi, fără să ne schimbăm de la coș și cînd ne-o veni rîndul, să ne treiere ceata.

Ați văzut. Care ați văzut ! Nici o zi, barem ! Atît să mă fi odihnit. M-am suit pe batoză și parcă nu știu ce m-a apucat, cînd am văzut gura aia sfîrîind. Mă gîndeam că azi o să muncesc și pe urmă o veni și rîndul snopișorilor mei. Și am început să arunc la snopi în mașină. Aruncă, aruncă, dezleagă, răsfiră și potrivește, prinde și iar aruncă. Nici nu știu cînd a venit prînzul și cînd am mîncat. Făcuse biata muierea asta niște teci de fasole și o mămăliguță de parcă ziceai că cine știe ce bunătate este. Am înghițit vreo douăzeci-treizeci de dumicați și m-am suit iar la mașină ! Cine poate să știe cîți snopi am aruncat !... Pînă seara... m-am snopit, dar nu simțeam nimic, că abia așteptam ; atîtea mizerii, o iarnă ca asta cum n-am pomenit.

A venit noaptea ; cînd m-am dat jos, se învîrteau șirile astea cu mine. Am căzut chiar aici alături unde

stăm noi acuma și aici am murit pînă dimineața. Muierea asta mă tot întreba și mă zgîlțîia, că nu iau ceva în gură ? Ce să iau ? Mai simțeam ceva ? Două zile întregi am înecat mașina cu snopi. Iad. Blestemul iadului. Parcă îmi fierbea capul de arșiță. Azi dimineață nici nu răsărise soarele, cînd m-am deșteptat. Fochistul ăsta de la vapor se uita la mine lung.

— Nea Ilie, parcă ai fi de fier. Dar, lasă, azi scapi și dumneata.

Așa ziceam și eu. Mă sui iar pe batoză și cînd se traseră căruțele la scară îl văz și pe Beleagă. Nu știu cum mi-a venit. Întreb pe mecanic de lîngă vapor :

— Ce tot învîrtește ăsta p-aici-m' ?

— Cum, ce învîrtește ? Păi, nu e cu ceata ta, nu e el șeful cetei ?...

— Beleagă ? !

— Beleagă !

Îl văz că vine spre batoză.

— Resteu, zice, tu ai treierat ? Da' mai întîi ai cai, ai căruță ? Cu cîți inși ești tu ?

Mă opresc din prins, eram chiar cu un snop în mînă. Tac din gură. Încep să bag snopi și pe urmă odată mă opresc.

— Beleagă, zic, să vie cineva la snopi, aici la coș, că trebuie să-ncarc și să treier și eu.

S-a făcut că nu m-aude. Mă uitam după el. Mașina țipa goală și toată lumea se oprise și se uita la mine. Aha, ce, nu se vede ? Las coșul și încep să mă dau jos. M-am dat la o parte și m-am proptit într-o furcă. Nu mai puteam. Mai era unul de treierat și veneam eu la rînd. Îl văz pe Beleagă c-o ia spre sat. Strig la el :

— Beleagă, stai aici, că n-am treierat și să nu plece cineva, să mă lase așa...

— Ai căruță și cai ? întrebă el, fără să se întoarcă.

— Beleagă, zic eu, nițel mai tare.

El se întoarce.

— Ce țipi așa, Resteu ? Ți-am spus : ai căruță, treieri. Nu ? Nu !

Nu-mi venea să cred. L-am lăsat în pace, nu m-am supărat. Se duse muierea asta și vorbi cu alde Miai, cu Crîșmac, pe urmă mă pomenesc cu ea. Abia îndrăznea să vorbească, parcă cine știe ce-ar fi făcut.

— Ilie, oamenii au plecat aproape toți. Ce facem noi ? O să intre altă ceată și vai de capul nostru, ne rămîne grîul în arie...

IV

Mi s-a făcut roșu înaintea ochilor. Mă așez jos, zăpăcit. Nici eu nu mai știam ce să fac. Pe cine să iai de gît ? Nimiezul se apropia, ceata nouă era gata... M-ați văzut vreunul că n-am treierat ? Păi de unde să știți voi rîndul la atîția oameni ? Dar șarpele... Stați nițel... Cînd mă ridic de jos, vă văz pe toți în partea ailaltă, grămadă. Voi terminaserăți. Beleagă se întorsese cu popa și vorbeau cu mecanicul. Nu pricepeam. Mă uit la mașină. Cocoșilă era pe terminate, dar în urma lui veneau alte căruțe, încărcate. Îl întreb pe Cocoșilă ăsta :

— Mă, tu ai terminat ?

— Da, am terminat.

— Da' ale cui sînt căruțele alea, care vin ?

— Nu știu.

Un șir de căruțe așteptau gata să tragă la mașină și eu parcă murisem. Nu mai vedeam. Beleagă cu popa făceau semn la căruțe să tragă la mașină. Caii și grîul popii, am înțeles eu și mi-am dat seama că o să-mi pierd firea. Beleagă plecase în sat și vorbise că să-l treiere și pe popa, fără să țină seama de mine. Toate

cîte vin după afacerea asta și pe care le înțelegeți voi destul, le las la o parte. Pînă acum, vă spun, prea bine nu știam ce are să se întîmple cu mine. Cînd a murit fetița, de durere, îl uitasem. Acum era în fața mea...

— Oprește mașina, am țipat.

Am pus mîna pe furcă și am vrut să mă reped după Beleagă. Mă zăpăcisem. Voi n-ați văzut nimic, nu știați nimic. Cînd am ridicat furca și am izbit în caii popii, atunci eram ca și nebun. S-au ridicat cu picioarele în sus și au căzut grămadă sub oiște. Vă uitați la mine și nu înțelegeați nimic, dar vă uitați ca la un smintit care și-a luat cîmpii... Am lăsat furca, am pus mîna pe un par și m-am luat după Beleagă. M-am opintit o dată și am azvîrlit parul drept după el, să-l deșel. Vă uitați după el, și tăceați, și popa mai sta aici, să mă afurisească.

Fugea cît era de bătrîn printre șiri în loc să stea aici, să-l vadă toți și să vorbească. Și acum îmi țiuie capul ca un fier... Abia mai pot să vorbesc... Mă doare pieptul... Și tîmplele...

Așa s-a întîmplat și îmi pare rău că nu l-am prins adineauri pe bătrîn. Cum l-ați ales voi șef de ceată ? Spuneți-mi, nu cumva sînteți nebuni ?

Am pomenit să se adune om cu om și să se înțeleagă omenește. Așa se treiera odată. Tu spui, Pațanghele, că trebuia să vă spun vouă, dar ce să vă mai spun ? Toată ziua am stat ieri sus... Mă vedeai de la o poștă, dar nu mă vedeai, trebuia să mă fi dat jos, să-mi fi desfăcut brîul și s-o fi luat la goană printre șiri, urlînd : „Băăă ! Uitați-vă la mine. Uitați-vă că muncesc !“ Nu, Pațanghele, asta nu.

Că nu vă supărați... n-ați știut... Nici eu nu zic nimica. Acum e mai răcoare și cîteva ceasuri după ceata asta, n-o să mă doară mai mult ca după atîtea săptămîni.

Dar niciodată nu mi s-a întîmplat. Parcă o văz pe biata fetiță murind, galbenă și slabă, de pe urma lui. Eram copil și cînd am venit să văz cum se treieră, îmi bătea inima și mi-era frică. Vedeam ceata forfotind și cum viscolește praful și pleava ; se mai certau oamenii, se băteau și cu furcile, dar treierau toți. Că nu sînt cetele, cete de nebuni, e cîte-un șarpe negru sub buze, ca Beleagă ; sări-i-ar bolboșile ochilor !...

COLINA

I

Într-o dimineață de toamnă, înainte de revărsatul zorilor, Vasile Catrina se trezi deodată din somn cuprins de o spaimă grozavă. Numaidecît își dădu seama că a visat ceva rău, dar buimăceala îl ținea încă înțepenit în pat și nu știa unde se află : vedea cele două ferestre ale odării și afară cerul înalt și plin de stele ; nu cunoștea nici odaia și nici patul în care stătea culcat. Încet, gîndi că totuși trebuie să fie în casa lui și, răgușit, vorbi fără să-și dea seama :

— Tată !

— Ce e, mă ? îi răspunse glasul omului, de undeva, din fundul odăii.

— Dormi ? întrebă flăcăul liniștit.

— Acum nu mai dorm. Ce e cu tine ? De ce te-ai sculat ?

Vasile Catrina se ridică încă buimăcit și se așeză pe marginea patului. Apoi vorbi iar, rușinat că nu știa ce să-i spună, pentru ce se sculase :

— Ce-am spus eu aseară că trebuia să fac acum de dimineață ? Nu-ș'ce draeu trebuia să fac ; d-aia m-am sculat mai devreme...

Tatăl său se uită la el prin întuneric și se răsuci în pat de mirare. Totdeauna băiatul sărea din pat, se îmbrăca la iuțeală și-și vedea de treburi.

— Du-te și te spală, răspunse bătrînul cu asprime. Ce stai așa ca o bleandă ?

— Ce e, mă ?... Ce vrei tu ?... Ce bleandă ? Eu ?...

Flăcăul deschise ușa, dădu puțin înapoi și fără să se mai uite îndărăt o trînti cu atîta putere, încît pe la geamuri se deslipi cleiul de pe margini. Ieși afară, se așeză pe prispă și începu să se încalțe. Se simțea greoi și căuta să se liniștească și să-și facă de lucru. Trăgîndu-și ciorapii și sforile opincilor, își aminti deodată că într-una din serile trecute îi spusese cineva că în pămînturile din Frunzari grîul lor a răsărit prost, e rar și galben și că ar fi bine să-l întoarcă și să-l facă ogor pentru o sămînță de primăvară. „Am să mă duc să văd și eu, își spuse el, chiar acuma."

Era devreme și gîndul îl mulțumi. „La întoarcere, am să mă bărbieresc și să mă scald ; este timp", își spuse el mai departe.

Începuse să se lumineze, dar cu cît întunericul pierea, marginile satului se mohorau, și în depărtare plutea o ceață care frămînta în goluri mari coroanele înalte și aproape desfrunzite ale salcîmilor.

Vasile Catrina își trase o flanelă pe el și plecă, dar tot atunci își aminti că în ziua trecută, pe seară, strigase Bărăgan cu goarna prin sat, că toată lumea să se strîngă la primărie ; avea notarul și învățătorul nu știu ce să le spună.

II

Vasile Catrina grăbi pasul ieșind din sat și începu să înjure cu glas tare, atît pe Bărăgan, cel cu goarna, cît și pe cei care chemau oamenii de pomană la primărie. Știa că acolo, ori notarul, ori primarul, iese afară cu o hîrtie, de pe care începe să citească și din care nimeni nu înțelege nimic. „Își pierd vremea degeaba", mai spuse flăcăul tăind izlazul și îndreptîndu-se spre eleșteu.

Mergea iute cu capul în jos, așternut la pas, fără să se uite în jurul său, mirîndu-se în treacăt cum vîrfurile opincilor lui îi ies mereu înainte și cum el nu simte că talpa i se îndoaie în urmă.

În timpul nopții căzuse brumă multă și acum era frig. El se gîndi să scurteze drumul. Își strînse flanela mai bine la piept și o luă de-a dreptul peste porumbiști. Drumul pe care îl tăiase mergea pe lîngă o mică pădure de lăstari, lîngă care se ridica o colină ciudată la vedere și înălbită de sumedenie de poteci.

Trebuia să se lumineze de ziuă, dar deși lumina dimineții se simțea crescînd peste pămînt, aproape fără veste, căzu o ceață deasă și cenușie, întunecînd cîmpia și vederea.

Vasile Catrina se pomeni deodată singur, călcînd peste brazdele înmuiate de umezeală ale porumbiștilor ; se opri neliniștit, ridică fruntea și se uită în jur.

Tăcerea care acoperea pămîntul, o dată cu năvala neașteptată a negurei, îl sperie și mai mult. Întîi se miră că stă și se uită, ca și cînd s-ar fi rătăcit. Își simțea bătăile inimii.

— Ce dracu ! spuse el tare.

În aceeași clipă văzu ceața deasă, fumurie, cum îi intra în ochi și, în aer, negura care începuse să se spargă. Ca și cînd de undeva ar fi pornit să bată vîntul, ceața se sparse și ea și începu să alerge de-a lungul cîmpiei, rostogolindu-se în goluri mari prin fața lui.

Acum flăcăul începu să zărească înainte păduricea de lăstari și colina, care parcă îi jucau în fața ochilor. Ceața trecea despletită peste colină, și Vasile Catrina, o clipă, ameți și-și duse mîna la ochi. I se părea că păduricea se aprinde și piere cu iuțeală. Colina se ridica mereu ; se umfla ca o bășică uriașă ; se clătina, cumpănindu-se ca o înaltă balanță ; pămîn-

tul se legăna ; se lăsa în jos ; se scufunda. Vasile Catrina se scutură și porni înainte, plin de mînie :

— Ei ! Ce, m-au găsit dracii ? !...

Ceața era acum albicioasă și parcă se cernea subțire prin sită. Flăcăul se apropie de colină și începu s-o urce încet. Se uită cu mirare la ea, la potecile ei și la iarba deasă, plină de găuri rotunde de păianjeni, cu care era acoperită, supărat încă de amețeala sa de cîteva clipe și de timpul pierdut. Iuți pasul, ajunse în vîrful colinei și începu apoi să coboare în goană.

III

Deodată își dădu seama că cineva trece încet pe lîngă pădoricea de lăstari. Vasile Catrina se opri, uitîndu-se spre locul unde se auzeau pașii, nedumerit că nu vede pe nimeni. Tot atunci apăru din colțul colinei, mergînd tîrșîit și cocoșat, un moșneag gros, în cămașă albă de cînepă, cu capul gol și de asemenea cu părul lung și alb.

Fără să vrea, flăcăul făcu cîțiva pași spre el, dar tot atunci se împiedică de ceva și căzu, cît era de lung, cu fața la pămînt. Moșneagul întoarse capul ; băiatul se sculă și simți cum îi ard palmele și cum îi tremură picioarele. Obrajii îi ardeau și începu să clocotească de mînie. Căzuse rău, îl dureau genunchii și coatele, și omul bătrîn și cu cămașă albă de cînepă se uitase la el foarte liniștit, pipăindu-și poteca mai departe.

Vasile Catrina izbi cu sălbăticie pămîntul, înghiți în sec și strigă furios :

— Ce cauți aici, moșule ! Ce mama dracului cauți ?

Moșneagul își opri toiagul din pipăit și se întoarse încet de tot, fără să-și ridice capul :

— Al cui ești, tu, mă ? auzi flăcăul.

— Pleacă d-aici... hodorogule... mai mă întrebi și al cui sînt, strigă iar Vasile Catrina, ca și cînd acela ar fi fost vinovat că el s-a împiedicat și a căzut.

Moșneagul nu se sinchisi și vorbi din nou :

— Mă, dar al cui ești tu ?

Vasile Catrina porni spre el și, cînd ajunse alături, îl privi cu mirare. Bătrînul nu se clintea. Uitîndu-se la el și văzîndu-i fața zbîrcită, firele rare și albe înfipte în ceafă, ochii și mai bătrîni, jupuiți parcă, înroșiți și cu pleoapele întoarse pe dos, flăcăul simți brusc cum îi crește mînia, dar tot atunci ea se sparse și-l lăsă liniștit, dar cu ceva apăsător în el, turbure și greu ca o apă neagră. Îl apucă pe moșneag de un umăr și-l împinse ușor, făcîndu-i vînt. Omul bătrîn și alb, azvîrli picioarele înainte clătinîndu-se, dar apoi se opri îndărătnic și îngînă :

— Mă, da' al cui mai ești tu, mă ?

— Pleacă odată ! strigă Vasile Catrina. Ce, ești nebun ?

Și-i făcu din nou vînt.

Acela orbecăi cu picioarele pînă se opri, se uită cîtva timp la flăcău, apoi porni încet, clătinînd din cap și pipăindu-și drumul.

Vasile Catrina rămase o vreme țintuit locului, gol, neștiind ce să mai facă, nemaiînțelegînd ce e cu el și mai ales ce căuta acolo, lîngă colină, moșneagul. Își simți din nou inima cum îi bate, cum aerul îl apăsa cu o liniște grea, închisă, înfundată și vru să se smulgă din loc, dar ca într-o sclipire, simți în palme îndărătnicia omului bătrîn ; ceața care se frămînta și se spărgea necontenit în goluri adînci și rotunde, ca într-o uriașă măcinare și, înfiorat, flăcăul începu să tremure.

Deodată o luă la goană, nemaiștiind încotro aleargă, cu tot trupul înmuiat de spaimă și gîfîind într-una. Fugea bezmetic, iar în urma lui sfîrîiau,

aruncați departe, bulgării și cocenii porumbiștei ; băiatul gonea fără să se uite înapoi, ca și cînd, în urma lui duhuri nevăzute, despre care se povestește iarna prin case, ieșiseră din colină ori din păduricea de lăstari, și îl urmăreau.

ÎNTÎLNIREA DIN PĂMÎNTURI

I

Era în mijlocul verii. Peste întinderea cîmpiei năvăliră deodată în goană, ieșind dintre porumburile înalte și negre ca o pădure, doi călăreți, alergînd fiecare cîte o pereche de cai. Cîtva timp, s-ar fi părut că cei doi se urmăreau unul pe altul, sau că sînt porniți să ajungă în vreun loc de primejdie. Călăreții însă se luau la întrecere și, cînd ajunseră unul lîngă celălalt, goana se opri și perechile o luară la pas. Erau doi flăcăi care se întorceau cu caii de la păscut.

— Lasă-i la pas, al lui Teican, spuse unul din ei, lovind peste bot, cu o nuia, calul pe care îl călărea. Lasă-i mai la pas, mă, să-ți spun ceva, pînă ajungem acasă.

— Spune, răspunse celălalt. Ia zi !

— Stai nițel, al lui Teican. Uite ce e. M-am gîndit mereu să-ți spun, cît am stat cu tine astăzi, dar nu știu de ce nu mi-a venit. Să te întreb ceva : tu îl cunoști pe Achim al lui Achim ?

— Achim Achim ? Cum să nu. Măgădăul ăla ; stă pe lîngă Valea Morii. Dar de ce întrebi de el ?

— Al lui Teican, mă ! Să nu spui la nimeni despre ce-om vorbi noi acuma.

— Ai, mă, ce, ești prost ? Dugule !

— Mă, mie nu-mi place să mă bat cu nimeni, auzi, al lui Teican ? Dar dacă spui la cineva, să știi că ne batem, vorbi întîiul călăreț.

— Mă, dacă eu îți spun că nu, și tu nu crezi, atunci taci din gură și nu-mi mai spune nimic. Gata.

— Bine. Uite, începu să spună celălalt. Într-o zi m-am dus să pasc prin pădure. Nu-ș' ce-am făcut, că m-am culcat și am adormit. Cînd mă scol și mă uit după cai, pieriseră. Acuma, nu prea-mi păsa mie, știam că s-au dus acasă, că așa sînt caii mei. M-am sculat și am plecat și eu. Mi-era rușine să trec prin sat: m-ar fi văzut lumea că am adormit și am luat-o pe urmă, ca prostul, în urma cailor. Așa că am ocolit; am luat-o pe Valea Morii. Era după nimiez, acum o săptămînă, și era un zăduf al dracului. „Ia să mă scald nițel, m-am gîndit eu. Să mă scald în Valea Morii, unde e salcia aia bătrînă." Știi că e acolo un cot și pe urmă știi și tu că acolo nu prea se scaldă nimeni; e apa mică. „Ei, ce dacă, mă scald așa, să-mi treacă nădușeala!" Cînd m-am apropiat de cotul ăla unde e salcia, am auzit niște pași. M-am oprit să văz cine e. Cine crezi că era? Cînd am văzut fusta, repede m-am pitit după uluci și n-am mai mișcat. Ei, al lui Teican! Auzi?

— Da, mă, spune! răspunse tovarășul celui care povestea, dîndu-și caii mai aproape.

— O fată. Era o fată, nu știu dacă o cunoști. Drina lui Palici. Ieșise din fundul grădinii și se uita la soare, pe marginea gîrlei. O cunoști?

— Cum să nu. E una mică de vreo optisprezece ani, mi se pare că anul ăsta abia a ieșit la horă...

— Așa. Cum stau eu acolo, m-am gîndit că unde e aproape cu casa și era spre seară, vrea să se scalde și ea... M-am pitit și mai bine și ce crezi? O văz că își desface părul și începe să și-l strîngă iar peste cap, să-l înoade. Mă, ce păr avea... Eu n-am mai văzut. „Se scaldă", m-am gîndit eu și nu știu de ce, să nu rîzi, a început să-mi bată inima și am vrut

să fug; mi-era nu știu cum, parcă frică... A?!! Ce spui, al lui Teican?

— Bine, mă, și pe urmă?

— Al lui Teican, continuă flăcăul vorbind rar. Eu, știi, n-am fost la nici o fată...

— Bine, bine, răspunse repede tovarășul său. Nu e nimic. Și? Pe urmă?

— Pe urmă, cum stam eu acolo, m-am pitit și mai bine și am văzut-o cum și-a scos bluza și fusta și s-a dezbrăcat. Ce dracu, mă, ce de fuste au fetele astea! Nici nu știu, că-mi bătea inima și parcă mă înecam. Tu ai văzut vreuna așa, al lui Teican? Mă, eu n-am mai văzut. Bătea soarele în ea, și-i sclipea... sclipea... Era frumoasă!... Pe urmă a început să se scalde. Îi plăcea, am văzut, rîdea și se stropea cu apă. Dar nu știu de ce, și ei parcă îi era frică, înțelegi?

— De cine? întrebă al lui Teican.

— Dracu știe!... A stat ea în apă mult timp. Cînd s-a îmbrăcat, parcă se schimbase. Arăta altfel. Eu, ce să-ți spun, rămăsesem în locul meu, zăpăcit. Ei, și acuma să-ți spun. Am plecat eu de-acolo, m-am dus acasă! Tata: „Ce e, mă, zăpăucule, unde-ai dormit?" „În pădure, da' ce?" „Ai noroc că avem niște cai deștepți, zice el, că de nu, te-aș bușuma eu nițăl." Nu-ș' ce dracu aveam, eram moleșit în sara-aia; m-am culcat și am adormit. Ce să vezi? Toată noaptea n-am visat decît Drina și iar Drina: așa cum o văzusem eu la gîrlă. M-am deșteptat de cîteva ori numai în sudoare. Mă durea capul. Al lui Teican, dar știi ce visam?

— Știu, mă, răspunse al lui Teican, rîzînd. N-are nimic. Ei, ce-ai mai făcut?

— Aici e rău, făcu flăcăul. Stai să vezi. În ziua aia, și pe urmă vreo cîteva zile, nu eram bun de nimic. Asculți, al lui Teican? Făceam ce făceam și

nu-mi pierea din ochi cum o văzusem eu, acolo, la gîrlă. Știi, mie nu mi-a plăcut pînă acuma nici o fată. Dar la asta, nu știu ce e, ce are, cum s-a întîmplat. „Trebuie să mă duc la ea într-o seară, s-o chem la poartă și să intru în vorbă cu ea“, m-am gîndit eu. Și cu cît mă gîndeam mereu, mereu îmi plăcea mai mult. Crezi că m-am dus așa repede? Ce să te duci? Nu știu cum mi-era! „Mă, zic eu pe urmă, ieri, fie ce-o fi. Mă duc... Ei, și?! Dacă n-o vrea să stea, văd eu pe urmă ce-o să fac.“ Și m-am dus aseară... Stai să vezi. Să vezi daravela dracului. Eu nici nu m-am gîndit...

O iau încet-încet, fluierînd, trec podul ăla al lor dinspre pădure și ajung la ea. Ce mai!... bag un deget în gură și fluier. Pe dracu: începuse iar să-mi bată inima. Nu s-auzea nimic. Fluier iar. Nimic. Întuneric. Mai stau nițăl și iar fluier... „Mă, trebuie să iasă; dacă iese tat-său, plec și nu răspund, am să intru în vorbă cu ea la horă.“ Nu mai aveam răbdare. Așa a și fost. Dar n-a ieșit tat-su. A ieșit chiar ea, încet-încet, s-a apropiat de poartă și a deschis-o. Cînd mă vede, odată se trage îndărăt și întreabă speriată:

— Cine e?

— Eu, am răspuns.

— Care? Nu ești tu, Achime? întrebă ea iar și tot speriată ca o zvîrlugă, închide poarta, intră în curte și se ridică peste ulucă.

— De ce închizi poarta? zic eu încet, acuma aveam curaj, nu-mi mai bătea inima.

— Care ești tu? întrebă ea de după poartă.

— Eu, Dugu din deal, al lui Mereuță.

Nu știu cum s-a făcut. Ea a vrut să răspundă ceva, nu știu ce să-mi spună, cînd deodată mă pomenesc cu o matahală lîngă mine.

— Al cui ești mă, a vorbit măgădăul. Ce cauți aici? Și tu ce cauți, fă, la poartă? îi spune el fetei. Te-am fluierat eu?

Al lui Teican, cînd l-am auzit că mă întreabă, mi s-a făcut parcă rușine, credeam că o fi cineva de-al lor, mă gîndeam să-i dau bună seara și să plec. Dar cînd l-am auzit cum vorbește cu ea, odată parcă m-a luat ceva de pe la spinare, ca un frig, am început numaidecît să tremur, dar nu de frică — tu știi că mie nu mi-e frică de nimeni — îmi venea să-i săr în spinare; n-am zis nimic la început, am tăcut, n-aveam nici ciomagul la mine.

— Eu oi fi al cui oi fi, am zis eu, dar tu cine ești?

— Taci, mă, din gură și pleacă d-aici, a zis el, ori te mănîncă pielea...?

— Achime, nu face bătaie, a spus fata numaidecît.

Cînd am auzit-o, nu știu de ce, parcă mi-a pierit frica. M-am uitat la ăla și i-am spus:

— Vreai să te bați cu mine? Pe unde umbli?

— Ia pleacă, fă, d-aici, a spus el iar fetei, dar aia n-a prea plecat.

Achim s-a întors la mine, m-a apucat de mînă și m-a împins încolo. Mi-am tras mîna și i-am izbit-o pe-a lui cît am putut.

— Achime, a șoptit fata de lîngă gard, chem pe tata!

— Vezi că n-am ciomag, i-am spus eu încet. Mie nu-mi place să mă bat, dar de-acuma eu vorbesc cu Drina și dacă nu-ți convine, spune-mi pe unde umbli, să ne întîlnim.

Înțelegi, al lui Teican? Mi-am dat seama că fetei îi plăcea mai mult de mine. Știi ce-mi bătea inima iar?

— Ei, și ți-a spus pe unde umblă? întrebă al lui Teican.

— Mi-a spus: treci duminică de dimineață pe la stejar, în pămînturi, să-ți rup urechile, că dacă te mai prind pe-aici, te ridică lumea cu pătura.

— Du-te, Drina, i-am spus fetei, ne întîlnim duminică la nunta lui Lisandru Voicului. Dar să vii! Auzi, al lui Teican? Am plecat amîndoi și vorbeam: „Am să-ți rup oasele", făcea el. „Bine, să vedem care din noi", i-am spus eu. „Să nu zici, pe urmă, că nu ți-am spus, cînd ți-oi sparge capul". „O să vedem noi, Achim Achim". Mă, al lui Teican, asta e mîine, ce zici? La început mi-a fost frică să mă duc singur, și nu de altceva, dar mă gîndeam că o să vie cu încă cineva. Și d-aia ți-am spus.

— Mergem amîndoi, Dugule! Dacă o fi cu cineva, o să vedem... Bine, dar tu ce vreai cu fata?

— Cum, ce vreau! răspunse Dugu. Cum!... Îmi place de ea. Și mi-a plăcut ce-a spus aseară: credea că mă bate Achim... Înțelegi? Uite că am ajuns la fîntînă. Al lui Teican, te duci undeva după ce mănînci?

— Mă duc, dar de ce?

— Ziceam că să stăm de vorbă, să vedem cum îi facem, vorbi flăcăul, oprindu-și caii în ulița satului.

— Lasă, mă, ce să mai stăm de vorbă! Mergem tot călări. Trec eu pe la tine, de dimineață. Așa. Eu am plecat, mai zise al lui Teican, cotind după uliță și luînd-o la trap în altă parte.

II

Rămas fără tovarăș, Dugu coti și el spre șosea și o luă la pas, spre casă. Își dăduse piciorul într-o parte, peste coama calului și mergea încetinel pe șoseaua

prăfuită a satului. Cînd ajunse aproape de casă, din curte, glasul tatălui îl trezi parcă din somn:

— Vezi să nu cazi jos, mă, ai adormit pe cal.

— Ia mai lasă-mă în pace, tată, spuse el sărind jos și dînd drumul cailor în curte.

— Pe unde ai fost? îl întrebă tatăl iar.

— Prin Răteasca. Am fost cu al lui Teican.

— Treci și mănîncă, n-ai mîncat nimic de dimineață, îi mai spuse omul.

Flăcăul intră în tindă și se așeză pe prag. Apoi, deodată, se sculă și trecu în casă, lungindu-se repede pe pat și vîrîndu-și coatele sub ceafă.

— Nu mănînci, Dugule? auzi glasul mamei din tindă.

— Nu mamă, nu mi-e foame, răspunse el dinlăuntru.

Stătea cu ochii în tavan. Cîtva timp ochii îi rătăciră afară, pe geam. Soarele asfințea și în mijlocul casei umbra frunzelor din mărul grădiniței se zbătea în toate chipurile, întinsă jos, în mijlocul casei.

Flăcăul rămase nemișcat mai departe, sorbind cu ochii jocurile ciudate ale frunzelor; le vedea cum se îmbucau și se desfăceau; cum se împînzeau și se închegau mereu; acum era o ceată de oameni încăierîndu-se; acum semănau cu tot soiul de animale; de păsărici; ciudățenii care se tot împleteau și luptau între ele. Ședea cu capul aplecat peste căpătîi, cu părul atîrnîndu-i în jos, peste frunte, și aprins tare la față.

Se însera.

Întru tîrziu, după ce se înseră de tot, în timp ce stătea la masă, Dugu auzi la poartă fluieratul lui al lui Teican. Apoi glasul:

— Bă, Dugule!

Dugu se sculă, își luă de după ușă un ciomag și ieși în întuneric. La poartă, celălalt spuse încet:

— Mă, l-am văzut pe Achim Achim. Se ducea la ea. Tu i-ai spus să nu mai iasă la el? Ştii de ce te întreb? Fetele sînt ale dracului. Care se duce la ea mai întîi, la ăla iese.

— Nu se poate, îngînă Dugu.

— Ascultă aici. Aşa e.

— I-am spus, zise Dugu, că ne întîlnim la nuntă mîine, la Lisandru Voicului.

— Dar nu i-ai spus că vii acuma, în seara asta, la ea!

— Păi d-aia. S-o văd ce face, răspunse Dugu încet; să vedem... Ia spune, o fi vorbind de mult cu alde Achim Achim?

— N-avea de cînd, zise al lui Teican. Achim Achim abia s-a întors luna trecută din armată. Aşa că... Dar uite ce e. Eu tot îţi spun să te duci şi să vezi dacă iese...

— Nu iese, mă al lui Teican, eu ştiu ce vorbesc. Dacă vrei, facem o prinsoare.

— Nu fac prinsoare, dar mă mir, de cînd te cunoaşte ea?

— Parcă mi-aduc aminte că am jucat o dată lîngă ea, răspunse Dugu, căutînd să-şi aducă aminte. Dar nu mai ştiu. Dar, al lui Teican, îţi spun eu, ştiu că n-o să iasă.

— Eu tot trec pe lîngă pod — a mea stă tocmai la dracu, lîngă pădure — şi am să mă uit. Îţi spun mîine dimineaţă. Ce faci? Te culci?

— Mă duc să mă culc, răspunse Dugu, întinzîndu-şi spinarea de-a lungul porţii şi trosnindu-şi muşchii.

— Bine. Eu am plecat. Şi mîine trec eu cu caii şi te iau.

Dugu intră în curte încet, fluierînd vesel şi chemînd cîinele. Seara era liniştită şi căldura din timpul zilei pierise acum. Se vedea în sus cerul spuzit de

stele şi salcîmii nemişcaţi şi înalţi, întinşi în întuneric. După o vreme, Dugu se culcă şi adormi numaidecît.

III

Cînd se trezi dimineaţă, auzi un pîlpîit de aripi, apoi cîntecul lung al unui cocoş. Într-o fulgerare, flăcăul simţi în el bucuria zilei, se gîndi că e duminică, e o nuntă unde o va întîlni pe fată, şi în aceeaşi clipă se smuci din pat şi chiui, făcînd să răsune geamurile casei. Pasărea care se afla chiar lîngă el, lîngă patul întins pe prispa casei afară, cotcodăci speriată şi fugi fîlfîindu-şi penele.

— Te ţine mult, Dugule? se interesă tatăl, care se sculase şi el în capul oaselor şi-şi răsucea ţigarea. Cînd te-apucă mult te ţine?

Dar Dugu parcă nu-l auzi. Ţîşni jos, cu iuţeală, îşi trase pantalonii din cînepă albă pe el şi, desculţ, se repezi spre cîine.

— Na! Ursule! Na! Ia-l!... Ia-l!... Ia-l!...

Cîinele se burzului şi începu să sară în două picioare, uitîndu-se zăpăcit în toate părţile.

— I-al!... I-al!...

Flăcăul intră alergînd în grădină, cu cîinele înainte. El arăta în goană cu mîna întinsă ceva înaintea lui şi răcnea cu părul răvăşit pe frunte:

— Ia-l, Ursule! Ia-l!

Cîinele sărea cîţiva paşi, se învîrtea pe loc, lătrînd scurt, apoi alerga din nou înainte. Deodată flăcăul se opri, se apropie de cîine, îl luă de ceafă şi de spinare şi-l aruncă în aer cu picioarele în sus. Animalul se zvîrcoli, căzu, se ridică chiar în clipa căderii şi ţîşni glonţ, răvăşind groaznic orătăniile.

— Prea de dimineață, al lui Teican, strigă flăcăul din fundul curții, zărindu-l între timp pe prietenul său în mijlocul drumului, călare.

— N-are nimic, nu trebuie să-l lași să te-aștepte. Încalecă și hai să mergem, răspunse al lui Teican.

— Dar cine v-așteaptă, mă ? întrebă tatăl de pe prispă.

— Mergem după iepuri, nea Tudore, zise al lui Teican.

— După iepuri ? Acum, vara ? ! ! ! Mă, al lui Teican, să nu faceți ceva p-acolo pe unde vă duceți, că de, eu cu tine stau de vorbă, nu cu ăsta. Dracu e al tău !

Al lui Teican rîse în mijlocul drumului, strunindu-și caii care tropăiau nerăbdători, și nu răspunse. Dugu se încălțase repede, scosese caii din grajd și încălecase la iuțeală.

— Haide, al lui Teican.

— Dă-i drumul, răspunse celălalt, țîșnind înainte.

— Stai, stai, stai ! strigă în urma lui Dugu. Oprește încet, al lui Teican, să nu călcăm pe cineva ! Ia spune, mă, ai trecut aseară pe-acolo ?

Al lui Teican îl așteptă, nu răspunse decît tîrziu, după ce Dugu îl ajunse, și o porniră amîndoi la pas.

— Am să-ți spun, dar tu ce crezi ?

— Eu știu. N-a ieșit.

— Ești prost, i-o reteză al lui Teican. Cum să nu iasă ? Parcă știa ea cine o fluieră ? Dacă ai fi fost tu nu trebuia să iasă ? Ascultă aici, a fost Achim Achim. A fluierat el o vreme și ea n-a ieșit, înțelegi ? Pe urmă, el a plecat nițel mai încolo, s-a plimbat ce s-a plimbat, pe urmă s-a întors și iar a fluierat. Dar a fluierat altfel, nu ca la început, înțelegi,

mă ? Și aia, care îi cunoscuse la început fluierul, n-a ieșit, dar pe urmă cînd și l-a schimbat...

— Bine, bine ! Și ?

— Ei ? A ieșit ea acolo, nu-ș' ce, bună seara... Dar n-a deschis poarta. Sta după uluci. Ăla : „Ieși, fa, pînă încoace, să-ți spun ceva". Aia : „Nu ies, spune d-acolo, mi-e frică să nu dai în mine". Dar Achim, al dracului, hoț, cu un glas de oaie : „Păi de ce, fa, ce am cu tine ? Ei, nu fi proastă, l-am auzit pe Achim. Crezi că din cauza ăluia al lui Mereuță o să-ți fac ție ceva ? Ia spune, de cînd vorbești cu el ?" Să vezi ce-a răspuns fata : „Zău, nea Achime, nu mă mai lasă mama, mă duc..." Ăla, cînd a auzit că-i zice nea Achime, odată a început s-o înjure și s-a repezit spre ea la ulucă... „Nea Achim... striga el. Acum mă neaachimești, mînăstirea mă-ti..."

— Taci, strigă Dugu, pornind la trap. Am să-i sparg capul, al lui Teican.

— Vezi să nu ți-l spargă el ție, răspunse al lui Teican, luînd-o și el la goană.

Ieșiseră din sat și acum goneau peste șosea, afară.

— Eu vă las singuri, să vă bateți, îi strigă al lui Teican din fuga cailor.

— Poți să te întorci și îndărăt, al lui Teican, îi răspunse Dugu, tot din goană, urlînd. Apoi : Prinde-mă, al lui Teican !

Caii se întinseră cu burta la pămînt, tropăind cu iuțeală și stîrnind în urmă un drum gros și înalt de pulbere albă. După un timp, părăsiră șoseaua și o luară peste miriști. Drumurile de plan se încrucișau, se apropiau, apoi rămîneau în urma lor, pierind, topindu-se printre vîlcele.

În depărtare se vedea un stejar înalt, înfipt în cer, spre care cei doi călăreți se apropiau acum cu repeziciune.

IV

— Al lui Teican, eu am să termin repede, strigă Dugu. Uită-te la el, că nu e singur.

— N-are nimic, țipă celălalt, aia e treaba mea. Vezi ce faci, că te apropii.

Ajunși aproape de înaltul copac, cei doi călăreți iuțiră goana, se apropiară de grupul celuilalt, dar fără să se fi înțeles între ei, Dugu și Ganea lui Teican ocoliră stejarul și începură să alerge ca bezmeticii în jurul lui. Achim Achim, cu încă doi inși, tot cu cai, stăteau lîngă trunchiul copacului, răzimați în măciuci și se uitau liniștiți la cei doi călăreți.

Deodată, aceștia opriră caii și se aruncară jos de pe ei.

— Să te uiți acum, al lui Teican, ce-am să fac eu!

Dugu aruncă departe ciomagul lui cu o mică măciulie la cap și porni cu pas iute spre Achim Achim. Acesta, cînd îl văzu venind, se mișcă în loc și strînse mîna pe măciucă.

— Ți-ai luat măciucă, mă? vorbi Dugu de departe, rîzînd. Te mănîncă cîinii cu ea cu tot.

Cînd Dugu ajunse la doi pași de el, Achim Achim se trase îndărăt, luă măciuca între două degete și începu s-o învîrtească ușor și liniștit în aer prin fața acestuia.

Ganea lui Teican se oprise mai departe și se uita la cei doi, căutînd să-și dea seama dacă știe ai cui sînt.

— Îndărăt, că te lovesc, spuse hotărît Achim Achim, înaintînd și învîrtind mereu măciuca între degete.

Dugu nu se clinti. Își scoase liniștit și încet pălăria din cap și spuse zîmbind:

— Na, mă, ici! Dă! Hai, dă, aici, făcea el, întinzîndu-și capul.

Achim Achim se opri.

— De ce nu dai, mă, Achim Achim?

— Atinge-l, se auzi un glas al unuia din cei doi. Dugu se întoarse spre el și se apropie:

— Dă, mă, tu! Dă, aici! Hai, dă tu!

Achim Achim aruncă deodată măciuca și trase o înjurătură.

— Văz că ți-e frică, spuse el tare. Credeai că mă găsești singur și ai venit cu al lui Teican să mă bateți amîndoi...

— Dugule, ai să mergem, strigă al lui Teican.

— Stai că viu acuma. Ce-ai spus, Achime? Mi-e frică? făcu Dugu rîzînd și apropiindu-se de el. De ce n-ai dat, mă, spune?

Achim Achim înțelese numaidecît că al lui Mereuță își bătuse joc de el și începu să fiarbă.

— Așa? zise el și-i repezi fulgerător un pumn în falcă.

Se pare că celălalt atît așteptase. Se feri aproape înainte de a primi lovitura, îl lovi peste mînă pe dușmanul său și îi sări numaidecît în spinare, izbindu-l cu vîrful cotului în ceafă. Achim Achim se clătină, încercă să lovească din nou, dar Dugu, mai iute, intră sub el și, punîndu-i piedică dibaci, îl rostogoli în miriște. Dugu se aruncă apoi peste el; fără să-și dea însă prea bine seama, se pomeni trîntit jos și abia avu timp să se ferească de Achim, care acum se sculase și năvălea spre el cu pumnii ridicați. Unul din cei doi îl apucase de gît și-l amețise cu o lovitură.

— Al lui Teican, strigă el, dar tot atunci văzu ceva ciudat.

Al lui Teican se și repezise în ei și unul urla jos, iar celălalt o luase la goană spre cai.

Dugu sări în sus, se trase îndărăt și puse mîna pe măciucă. Achim Achim făcu și el la fel.

— Îmi curge sînge din cot, Achim Achim. Să fiu al dracului dacă te las cu capul nespart, țipă Dugu, simțindu-și mîna stîngă cum îi amorțește de durere.

Achim Achim, negru la față, ridică măciuca și lovi drept în capul flăcăului. Acesta sprijini cu ciomagul său, dar lovitura era atît de tare, că n-o putu opri de tot. Își feri însă capul și primi în umăr.

— Zi, dai, mă, al lui Achim ? !... Dai ! strigă Dugu.

Se trase înapoi și se încordă. Își dădea seama că nu trebuia să-l mai lase pe Achim să lovească. Avea o măciucă grea și îl simțea mai tare decît el. De aceea, cînd se năpusti spre el, începu să-l lovească, des și repede în cap, silindu-l pe Achim să se apere mereu. Achim Achim nu-i luă în seamă loviturile, se apără cu ușurință, învîrtindu-și măciuca să nu fie lovit în cap. Deodată, însă, Dugu schimbă pe neașteptate lovitura, învîrti cu ciomagul său pieziș și, în loc să dea în cap ca mai înainte, pocni în măciuca celuilalt, care, luat fără veste, o scăpă din mînă. Atunci Dugu se aruncă peste el și-l lovi cu pumnul drept în față. Apoi îi luă măciuca și azvîrli cu ea în vîrful stejarului.

Achim Achim se clătină și-și duse mîinile la nas, gemînd.

— Gata, al lui Teican, strigă Dugu.

— L-ai atins, mă ? întrebă al lui Teican.

— L-am, mă, dar mi-a jdrelit cotul că am fost prost, am așteptat să dea el întîi.

— Păi, să nu mai aștepți, îl sfătui al lui Teican.

Se azvîrliră în spinarea cailor și, din goană, Dugu strigă spre Achim :

— Mă, tu ești mai tare, dar dacă mai dai pe la aia, tot îți sparg capul, să știi... Auzi, mă, al lui Achim ? Poți să vii tu cu toată crila ta din Cățelești. Pe toți vă bat... Haidaaaa !... Prinde-mă, al lui Teican !

V

Cînd ajunse acasă și descălecă, Dugu se opri un timp plin de mirare lîngă cai. Simțea că se petrece cu el o schimbare. Îi veni în gînd că el sta în mijlocul bătăturii, și alături de el sînt doi cai pe care îi ține de căpăstru. Pe urmă, soarele care ardea, și salcîmii verzi și înalți de primprejur ; casele, aerul, pămîntul, oamenii care se auzeau pe aproape deschizînd gura și scoțînd sunete : un fel de izvoare din toate părțile, pe care urechea lui le prindea ca o scoică tremurătoare ; cîinele întins în țărînă, la umbră, cu ochii jumătate închiși ; țărîna tăcută și albă în care caii își aruncau adînc vîrful copitei ; pe deasupra niște păsărici ; stoluri de porumbei bătînd aerul ; în sus ceva nesfîrșit, albastru, ca o pace adîncă ; într-o clipă își dădu seama de ele și din toate, așa cum le primea, țîșnea o bucurie, largă, necunoscută lui pînă atunci.

Bătu încet pe spinare unul din cai și fața i se lumină deodată, ca și cînd ceva neînțeles, care fugea mereu de el, s-ar fi desfăcut și împrăștiat în toate părțile și vedea acum aceasta oriunde își arunca ochii, sau se ducea cu gîndul... „Drina, șopti el, și fața i se lumină și mai mult. Bietul Achim, zise iar, încet. Apoi iar : treaba lui, eu am văzut-o și gata. Îmi place de ea. Lui nu-i place, că dacă i-ar fi plăcut..."

— Hei, ai înțepenit acolo, strigă tatăl său de pe geam. Ia spune, mă, cînd te însori ? Să nu te puie

dracu s-o iai chiar azi, că eu nu te primesc, te dau afară...

— O să vedem noi, răspunse tînărul de lîngă cai, fără să se mire. O să vedem noi, atunci. Haide ! spuse el după aceea cailor, plesnindu-i pe spinare şi parcă împingîndu-i din urmă.

Apoi se întoarse şi începu să meargă rar, ca un om plin de griji, spre poarta de la drum pe care o lăsase deschisă.

O ADUNARE LINIŞTITĂ

I

Un om venea cu caii de la apă şi se apropia de casa lui. Mergea încet lîngă vite şi călca rar pe pîrtia adîncă făcută în zăpadă. Cînd să intre în curte, se auzi strigat de doi vecini care se duceau împreună undeva. Omul cu caii închise poarta şi se întoarse pe podişca şanţului.

— Noroc, alu'Barbu ! zise unul dintre cei doi.

— Noroc, Anghelache ! Unde vă duceţi mă ? întrebă cel de pe podişcă.

— Mergem la Paţanghel, să vedem cum a dat porumbul, îi răspunse acela. Hai şi tu cu noi. Uite, merge şi Ţugurlan. Hai, Matei, ce mai stai ?

Matei, omul de pe podişcă, se urni spre cei doi şi cîtva timp nu mai vorbiră nici unul. Întru tîrziu Matei întrebă :

— Cînd a venit, mă, Paţanghel ? Pe alde Miai l-am văzut că a venit azi dimineaţă. N-au fost amîndoi, Paţanghel şi cu Miai, la munte ?

— Păi, taman d-aia, Matei. Au fost amîndoi, dar dracu ştie ? Am văzut şi eu că nu s-au întors amîndoi. Mă întîlnesc cu Miai şi-i zic : „Ce-ai făcut, Miai ? Cum ai dat porumbul ?“ El... Dar lăsaţi că vă spui eu mai pe urmă !

Se opriseră cîteştrei în dreptul unei porţi frumoase şi înalte, străjuită din amîndouă părţile de

coroanele stufoase și pline de chiciură a doi salcîmi.

— Strigați unul la Pațanghel. Are un cîine dat dracului. Strigă tu Matei !

Era spre seară, dar întunericul întîrzia să se lase. Ziua era înaltă, încă limpede, și satul trosnea de ger și de tăcere. Matei strigă :

— Bă, Pațanghele !

Se văzu la geamul omului cum se mișcă cineva și se auzi un răspuns lung la fereastră :

— Ce băăă !...

— Ieși și dă-n cîini !...

Cînd intrară și se făcu o hărmălaie în curtea lui Pațanghel, oamenii de pe ulița aceea ținură atît de bine minte acest moment, încît vorbind după aceea despre treburile lor, le fixau după urletul dulăului : „Nai mai dat la cai de la cîinele lui Pațanghel". Cei trei trecură pragul ; cîinele începu să clănțăne cu turbare, apucînd cu dinții de scara prispei. Pațanghel puse mîna pe un lemn scurt și aruncă după el :

— Fire-al dracului, parcă-ar fi mîncat ăștia pe mă-ta.

În casă, copii stăteau grămadă pe niște trăiști pline cu nuci și cu poame.

— Ce are, mă, cîinele ăsta al tău, Pațanghele ? întrebă Matei al Barbului, ștergîndu-și cu mîna zăpada de pe opinci.

— N-auzi, cică ai fi mîncat tu pe mă-sa, Matei ! D-aia ! Dar n-are nimic ; scoate bota cu țuică, Pațanghele, să-i dăm cep, răspunse Anghelache, așezîndu-se pe pat.

— Ce să scot, mă, că n-am adus cine știe ce !... Șezi, Matei. Mă băiete, scoal'în sus și pune un scaun lui nean-tău Matei, sub picioare.

Oamenii începură să se dezbrace de dulămi și să se așeze cîteștrei pe paturi. În casă era cald, și de afară se auzea, la mers, scîrțîitul zăpezii.

— Mă, Pațanghele, bine că nu te apucă gerul ăsta pe drum, vorbi unul.

— Ce să te apuce, mă, că așa cum am dat eu porumbul, eu zic că n-o să mi se mai întîmple mie... Păi voi vă dați seama ce înseamnă să pleci la drum, așa, și pe urmă unul o ia la Vadulat cu nasu-n sus și ardei-i la bice cailor, altul ia-o la baltă fără mertic, fără nimic !... Matei, spuneți voi, așa, dar să fie-al dracului dacă îmi pasă, așa, mă, cinstit, cum vine, mă, treaba asta ?

Oamenii se frecară în pat, se așezară mai bine și ochii începură să li se miște de bucurie.

— Hai, mă, că e daravelă mare, nu vă spusei eu ? zise Anghelache. Păi m-am întîlnit cu el și dau să-i zic : „Miai, ce-ai făcut, mă ? !" El...

— Stai, Anghelache, îl opri Pațanghel. Stai s-o luăm de la cap. Adu, nevastă, niște cești. Auziți, ori am mai luat niște țuică, ori n-am mai luat. Te arde pe beregată.

Femeia aduse cești și vreo două sticle cu niște țuică galbenă care umplu casa cu un miros ce avea multă tărie din țuică, ceva amestecătură cu alte mirosuri, de mere, de prune, de căruță mocănească sau desagi.

— Luați, mă ! Ia, Anghelache !

Cîtva timp, după ce înghițiră cîte-o ceașcă, Pațanghel așteptă. Anghelache își înnodă vorba :

— Zic : „Miai, ce-ai făcut, mă ?" „Ce e bă, ce, ce, ce ?" „Cum, mă, ce ? ! Te întreb și eu, ca ăla, cum ai dat porumbul !" Zice : „Cu dublu !" știți, ca ăla prostu. „Bine, Miai, cu dublu-cu dublu, dar cu cît ?" „N-am întrebat", zice. „Pe cine să întrebi, mă, Miai ?

Se vede că n-ai făcut brînză mare". Pe urmă, eu, ce-mi zic: Mă duc pe la Paţanghel. Ăsta taman venea cu caii de la apă şi-l întîlnesc pe podişcă.

— Păi bine, Anghelache, cum era să facă Miai brînză mare-m'? Ăsta lasă omul în drum cu căpăţîna roţii înţepenită în pămînt şi dă bice cailor, zise Paţanghel. Dar ascultaţi aicea, să vă spui eu vouă! N-am nici o nevoie. Ce? Miai? Îl dau dracului şi gata! Dar numai aşa, ca să vedeţi şi voi. Uite, mă, să zicem aşa: Matei, tu eşti Miai, înţelegi? Acum, tu, Miai, mergi cu mine la munte şi, ascultă aici, să te superi tu că nu vreai să-mi dai şi mie merticul tău. Ştii, mă? Adică, eu, Paţanghel, îţi cer ţie, tu Miai, să-mi dai merticul tău, şi tu să te superi că nu vreai.

Anghelache se lăsă pe spate şi toţi începură mai mult să zbiere decît să rîdă. Paţanghel se uita la fiecare, nemişcat, şi în timp ce vorbea, arăta, îndoindu-şi degetul cel gros de la mînă, după cum venea socoteala.

— Ei, hai Tudore, n-o mai încornora şi tu aşa! zise nevasta lui Paţanghel.

— Tu vezi-ţi de cîlţii tăi, răspunse el repede, uitîndu-se la ea.

— Auzi, mă, Miai, mă!... Ei, cum, Paţanghele?

— Mă, Anghelache, uite, să n-apuc să mă scol după scaunul ăsta. Aşteptaţi, am să vă spun cum s-a întîmplat.

II

— Stai să vezi, Matei, tot el a venit la mine şi, că una în sus, alta în jos, Paţanghele, hai să mergem cu porumb. Îmi cam terminasem treburile p-aici pe lîngă casă, caii taman atunci, cu cîteva zile, îi

potcovisem, muierea tot aşa, că ne cam trebuiesc şi nouă nişte gologani... Bine, mă, zic, bine Miai! Şi nu ştiu cum zic eu pe urmă, dar ştiţi voi, aşa într-o doară: „Ai mertic?" „Am", ştiţi, zice el. „Bine! Bine, mă! Bine, Miai, mergem cu porumb! Tu îl ai bătut, mai zic eu, ai boabe curăţate gata?" „Nu, păi de unde, că nu ştiam." „Bine, Miai, uite să-mi bat şi eu vreo şaptezeci-optzeci de mertice şi gata."

Mă apuc şi dau porumbul jos din pod şi pune-l, nene, la bătaie. Se mai lăsase şi-un ger, Matei!... Ei, ce mai una-alta, pune mîna pe mertic, trage căruţa la prispă, încarcă Paţanghele!... Am umplut căruţa şi mai îmi rămăsese şi de moară. Abia mai simţeam spinarea. Muierea asta: „Că mai stai, mă, de te odihneşte, că dacă te boşorogeşti, nu mi-e mie de tine!"... „Taci, fă, din gură, vezi-ţi de trenţile tale!" Pe urmă mă pomenesc şi cu Miai. „Gata, Miai?" „Gata", zice, şi începurăm să ne pregătim.

Luarăm acolo, ca ăla, cîteva pîini, nişte oao, de, să ai acolo pe drum, să nu cheltui banul. Eram gata de plecare, şi? Anghelache, nu ştiu ce îmi vine mie: ia să-mi iau eu merticul meu... (ziceam că să nu-l iau, că avea Miai). Ia să-mi iau eu merticul meu, nu de altceva, că cine putea să-şi închipuie că o să se întîmple ceva... Şi-mi zic: ia să-mi iau eu treaba mea! Eeeei!... Şi acum staţi să vă spui!!! Da'ai noroc! Luaţi, mă, ţuică, ia Matei, că mai am un butoiaş.

— Noroc.

— Hai, mă, spune!

— Şi cum vă spusăi: ia să-mi iau eu merticul meu, nu de-altceva, da!... să am eu treaba mea, aia e, ce mai calea-valea. Îl întreb pe Miai: „Miai, pe unde mergem?" „Lasă, vedem noi", răspunde el.

Terminarăm tot şi plecarăm. Pe islaz, spre gară, vorbeam cam cum să-i facem. Cînd ne oprirăm, ce mai! Se ştia. Ziceam că întîi să încercăm piaţa la

Pitești, și dacă o fi acolo un șapte-opt-zece lei cîștig peste piață, îl azvîrlim acilea și ne întoarcem acasă. Ce să ne mai trămbălăm pentru doi-trei lei mai știu eu pe unde și să mai prăpădim și caii de pomană... Ce mai, vedem noi. Încet, încet, trecurăm gara și ia-o, nene, pe șosea. Ne-am luat drumul. Acuma, mă, trebuie să știți voi, că, vorba ăluia, oameni sîntem, de ce să-mi încarc sufletul ? Voi știți că alde Miai e un om cumsecade. Vorbeam și noi amîndoi pe lîngă căruțe ! Eu : Miai în sus, Miai în jos, el : Pațanghele în sus, Pațanghele în jos, ba c-o fi gîscă, ba c-o fi rață, hart calul să nu dai în șanț ; cînd el la căruța mea, cînd eu la căruța lui, ajungem noi, cu sară, la Costești și dejugăm, Anghelache ! Am mas noi acolo ; dimineața, pe la cîntatul cocoșilor, înjugă Miai și Pațanghele, și mînă, nene, spre Pitești. La Pitești, ce să vezi ! Plin, plin, înțelegeți voi ? N-aveai loc să te miști, de căruțe ! Ei !... cum îi facem Miai, strădania mă-si !... Dar stați să vedeți. Stați, că d-aici începe buba cu Miai. Mînă noi caii : ce să mîi ? N-aveai loc, cum vă spusei, să te miști, nu altceva. Ei, cum o dreserăm noi, mai apucă hățurile, mai ia-o prin șanț, ajunserăm aproape de piață. Taman oprisem caii să mai răsufle, cînd, hopa ne pomenim cu unul gras, al dracului, că vine la noi și zice :

— Aveți... (acum nu-ș'cum dracu îi zicea, mă) avețtți... (d-aia, Anghelache, iscălită din sat, pe cum că ești negustor de porumb. Zî-i pe nume, Matei...) permisie, mă ! permisie, așa-i zicea ! Și zice : „Aveți permisie pă cum că"... „Ce permisie-m' ? răspund eu. Lasă-ne, nene-n pace, dar ce crezi că eu fac negustorie de porumb ?" Că nu știu ce, zice el, că hîr, că mîr... Mă uitam la burta lui : mă, să fie-al dracului, dacă i-aș da un pumn în ea, eu zic c-ar intra pumnul, știi cum ? ca într-un sac plin de lînă. Scot

hîrtia de la notar și-i arăt pă cum că e recolta mea și-l văz că pleacă.

„Dăștept mai ești, era să-i spun, ai făcut ceafa groasă și să fii tu al dracu' dacă știi măcar să ridici un pai de jos." Mă dau lîngă cai și pornim să intrăm înlăuntru. Ajunserăm la barieră și cînd să trecem, eu scot să dau taxa, cînd colo, altu' ;

— Stai. Stați, că nu e ca la moară ! Și vine la noi. La mine și la Miai. Să vă văz dublili, zice.

— Ce duble, bă, domnule !

Cînd m-a auzit așa și s-a uitat la mine, o sfeclisem. Odată își iese din țîțîni și urlă :

— Bă, porcule, tu ești tătar ? Eu sînt pus aicea de aia mă-ti ? Vreau să vă văz merticele !

Dau cerga la o parte de pe porumb și scot merticu' din boabe. El îl ia, îl răsucește nițel, și gata ! Îl auz :

— Dublu nu e... (tot așa, nu-ș'cum dracu, zicea că nu e) și pe urmă iar : dublu' se confiscă !

Acum eu mă uitam la el și-mi spuneam : „Fi-mi-re-ai al dracului să-mi fii, că nu ești singur : ți-aș da eu fișcă ! Ți-aș da codelie, nu fișcă." Și-i zic :

— Cum confișcă, domnule ? ! Fișcă, nefișcă, e ăsta dublu meu ? E ! Atunci cum o să-mi iai dumneata dublul meu ? ! Ei, comedia dracului ! Mînă, Miai, caii, că ne-apucă noaptea !

Dar ce să vezi, Matei ? ! Iar urlă la mine :

— Bă, dublu e al tău, dar — mama mă-ti ! — cine vinde cu el ? Eu ? Trebuia să te duci cu el la primărie și să-ți pună o ștampilă, pe cum că e... bun. Acuma, boule, ți l-am luat.

Anghelache, cînd l-am auzit, am rămas așa. M-am uitat și eu la el cum îmi ia merticul și trece la Miai. Mă, al dracu' Miai, al lui era bun. Vedeți voi acuma cum e omul : dacă el știa, nu zic să-mi fi spus decasă, că de, nu și-o fi adus aminte, dar bine, mă,

cînd vede el cum stăm cu dublili, înainte de a veni ăla, spuneţi voi, cinstit ; îl durea gura, Matei ? : „Mă, Paţanghele, vezi că aşa şi pe dincolo, uite ce poate să ţi se întîmple, bagă şi tu dublu' ăla în boabe, piteşte-l". Miai nici vorbă. Eeeei ! Dar nu-i nimic ! Am fost prost, am fost ! S-a zis. Mi-a luat merticul şi gata.

III

După asta, plătim noi bariera şi ieşim. Mi-era un necaz, mă... Muream ! De, mă ! Dublul meu ! De, mă, al dracului, ia te uită-m', să-mi ia el mie merticul. Strădania mă-ti de pungaş ! Ce face, mă, cu el ? Îmi veni de vreo două ori să mă întorc şi să-i cer dublul. Ce să-i mai ceri ? ! S-a dus, dus să fie ! Pe urmă intrăm în piaţă şi aşteptăm. Măi, fraţilor, ascultaţi la mine aicea : fierbeam ! Fierbeam, mă, ştiţi, ca un cazan, d-ăla de vapor. Veneau, să fie ei ai dracului, cu cefile lor ca de mînzaţi, veneau, Anghelache, mulţi, mă ! Şi ce făceau ? Îi vedeai că bagă mîna în porumb, se uită la el ca pisica în tigaie şi pe urmă îl ia la dinte :

— E moale, cu cît îl daţi ?

— Şaizeci de lei !

— E scump şi e moale ! Cu patruzeci de lei, iau amîndouă căruţele.

Cînd veni cel dintîi şi ne spuse preţul ăsta, mă umplusăi :

— Pleacă d-aici, negustorule, şi lasă-mă dracului, nu mai mă necăji şi dumneata cu preţul dumitale !

Pe urmă cînd veniră şi alţii, unul după altul, şi auzii tot cam preţul ăsta, înhămai caii şi-i spusei lui Miai :

— Miai, înhamă şi să-i dăm drumul ! La nimiezi trebuie să fim în Poiana Lacului.

Ce am să vă spui acuma, aveţi să vedeţi cum îşi dă Miai în petic. Am înţeles pe urmă toată cîrşenia de la cap pînă la coadă. Ieşim din Piteşti şi, dă-i pas ! Hart, caii şi dă-i pas !... Ştiţi cum mergeam ? Sat după sat. Caii se făcuseră numai apă şi gîfîiau mai rău ca la plug. Şi se lăsase un ger de ardea fierul. Într-un sat mai mare ne oprirăm în dreptul unei cîrciumi. Numaidecît ne apucarăm să buşumăm caii, îi învelirăm cu nişte pături şi eu mă gîndi s-o luăm din loc. Miai, că nu : „Stai să mă duc să iau un chil de vin, să prindem şi noi putere". „Mă, Miai, lasă dracului vinul." „Nu, că dacă nu beai tu, Paţanghele, beau eu"... „Mă, Miai, răcesc caii"... „Nu, că nu răcesc ; păi ce, îl bem numaidecît."

Se duse în cîrciumă şi, ce să vezi ? Vine cu douătrei chile de vin în braţe : „Ia ici, Paţanghele, şi bea", zice. Cînd să beau, mă uitai la el : pusese o sticlă într-o parte a gurii, iar una în ailaltă şi eu rămăsei cu gura căscată, pînă ce Miai le gîlgîi pe amîndouă pînă la fund. Băui sticla mea — fire-ai al dracu' Miai ! — abia am băut un chil pe răsuflate... Îi dau ocaua îndărăt, să le ducă omului, cîrciumarului. Băgaţi de seamă. În loc să le ducă, Miai le vîră în porumb, sub cergă, şi atinge caii : „Mînă, Paţanghele, că m-am înfierbîntat"... „Mă, Miai, du, mă, sticlele ăluia, eşti nebun ?" „Mînă, Paţanghele, că dau peste tine"... Dădui drumul la cal şi plecarăm. Cît să fi mers noi ? Ce, n-am mers nici aşa, ca să zici că te-ai îndepărtat de cîrciumă, şi numai ce aud un tropăit de cai, cu unul călare, venind spre noi. „Miai, zic, aruncă sticlile şi să spui că nu le-ai luat. O să cam dai de dracu." Miai o sfecli, aruncă el sticlili, dar de pomană. Ăl cu caii ne ieşi înainte : „Ohooo !... Ia staţi !... şi se duce la Miai : Sticlili şi mama mă-ti, boală ne-

ruşinată"... Şi începu să-l buşumeze. Miai începu să zbiere, lumea care mai de care: „Ce-a făcut, mă ?" Sării eu, mai săriră şi alţii, degeaba. Se strînsese lumea, şi cîrciumarul o ţinea ca nebunul: „Sticlili, şi sticlili". Miai nici nu mai putea să vorbească, şi cînd văz că-i curge sînge din gură, mă reped la cîrciumar, că-ncepusem şi eu să mă înfurii. La început îmi plăcea ca să-l mursice niţel pe Miai, să-l sature de sticle, dar pe urmă...

— Ia stai, mă, sticlele dumnezeului mă-ti! zbier eu, şi-i înfig o mînă în gît. Ajunge! Ce? Ţi le bag pe gît, fire-ai al dracului...

Miai cînd vede că îl ţiu de gît îşi vine în fire şi cînd se repede la ăla cu pumnii, îi dezgrădinează o ureche.

— Terminaţi odată! urlu eu iar.

Lumea se uita la noi ca la urs şi mă gîndeam că de ce nu sare nimeni, să-l apere pe cîrciumar. Cîrciumarul încălică repede şi o luă la goană înaintea noastră.

— Se duce la secţie, spuse un om, luaţi-o p-aici, pe drumul ăsta, să nu dea de voi.

— Sus, Miai, şi arde caii! îi zic eu.

Miai se ridică din zăpadă, se mai şi ameţise niţel, şi-l văz că se duce alături de şanţ, scormoneşte în zăpadă, scoate sticlele iar şi le pune în căruţă. Erau nişte oameni pe lîngă noi şi ăia rîdeau cu mîinile pe burtă:

— Mă, de unde sînteţi, neică?

— Miai, lasă-le dracului de sticle şi dă drumul la căruţă, încep eu să-mi pierd răbdarea.

Miai abia se urcă, abia dă bice cailor şi-şi mai pusese şi căciula pe-o ureche. Se lăsase nor şi ningea cu nişte fulgi mari şi grei. Miai sta cu tîmpla goală şi se făcuse roşu, ca un rac. Cădea cîte un fulg pe

faţa lui şi numaidecît se topea, îi curgea apa pe obraji. El, cînta. Flencănea capul şi-i trăgea un leleleau de urla' cîinii după el. Ei, nu ştiu cum s-a făcut de nu ne-a mai prins cîrciumarul. Cînd ne-ndepărtarăm, opresc caii la pas şi-i spun lui Miai:

— Mă, Miai, tu trebuie să fii nebun...

— Nu, că de ce nu l-ai lăsat, Paţanghele, că-i arătam eu lui...

Matei, Anghelache, auziţi, mă? Am rîs cu lacrimi, ştiţi voi? Ei, atinge noi caii, dă-i drumul înainte... Dar, luaţi ţuică... Matei, daţi-o dracului... Muiere, ia cară-te şi fă nişte gogoşi... Ia Anghelache, ia mă, că mai am un butoiaş, răsuflă Paţanghel, şi toţi lunecară paharele pe gît.

— Zi-i, Paţanghele, vorbi Matei.

IV

— După dandanaua asta, continuă Paţanghel, răsucindu-şi o ţigare, începu să ne iasă lumea înainte să cumpere porumb. Miai, ca prostu: că să dăm. „Mă, Miai, aşa mai bine îl dam la Piteşti, pentru ce ne batem noi caii acuma?" Dimineaţa ajunserăm la Poiana Lacului. Răsărea un soare, Anghelache, de te pătrundea pînă la măduva oaselor. Dacă te apucai să stai locului, îngheţai. Caii sforăiau mereu, săracii. Venea şi li se lipeau nările de ger. O luarăm mai încet prin sat şi după cîteva ceasuri, după ce mai întrebă unul şi altul, ne pomenirăm cu un om, îmbrăcat binişor, zicea că e învăţător; voia să cumpere:

— Cu cît daţi porumbul? ne întrebă el.

— Cu şaizeci de lei, zic eu.

— E cam scump, oameni buni!

— O fi, domnule învăţător, dar de, fiecare dintre noi avem daravelile noastre.

El se gîndi, mai băgă mîna prin boabe, îl mai vîntură, se mai duse la o căruță, la alta, îl mai dădu la măsea...

— Iau, zice, dar iau numai de la dumneata. Adică de la mine. E mai bun ăsta, zice învățătorul.

Miai începu să se uite la mine. Pe urmă la învățător. Pe urmă iar la mine.

— Ce e, Miai ? zic eu.

Mă uitam și eu la el și... spuneți voi ! Ce erea să fac ? Trag căruța mai la o parte și dezvelesc porumbul.

— Ai mertic ? mă întrebă învățătorul.

— Da, avem, îi răspund eu.

Aranjez căruța frumos și învățătorul intră în casă să-și aducă sacii. Eu habar n-aveam de altceva.

Și acum, Anghelache, băgați voi de seamă și stați să vedeți. Veni învățătorul cu cîțiva oameni și cu saci, să-și ia porumbul. Eu mă dau jos din căsuță la repezeală și mă duc la Miai. Zic :

— Miai, dă-mi merticul tău, să-i măsor învățătorului.

Fraților, mă pomenesc cu el că se face că n-aude și se duce la învățător...

— Domnule învățător... uită-te la al meu ! Ia uită-te ce bob !... Că e recoltă adusă de la Vadulat, că l-am uscat eu și muierea o săptămînă întreagă la soare, că pe partea ailantă...

— Nu, zice învățătorul, lasă că cunosc eu...

Eu îl las ; mai mă învîrtesc pe lîngă căruță, desham, dau la cai niște ovăz, pe urmă iar mă duc la el.

— Miai, zic, dă-mi mă, merticul, să-i măsor învățătorului !

Aș ! Miai, n-aude, na vede. Îl văz că strînge ștreangurile la cai și se pregătește să plece.

— Stai, mă, unde pleci, dă-o dracului, nu mergem amîndoi ? Dă-mi, mă, merticul, că dacă ți-l mănînc, ți-l plătesc...

El întoarce căruța fără să se uite la mine, o ia pe-un drum anapoda și se duce. Ei, comedia dracului ! L-au găsit dracii pe Miai. Mă duc la învățător și-i spun că n-am cu ce să-i măsor. S-a dus omul prin sat, a făcut rost de-un mertic și m-am apucat să-i deșert din căruță.

După aia, eu înham și plec, eu singur. Ce, știți voi prin Răchițele ? În Răchițele am ajuns pe înnoptate și pînă seara am scăpat de porumb. Frig nu mai era, că venise și se înmuiase gerul și se făcuse nor. Am luat nuci, poame... Ia, Pațanghele, țuică și mînă spre casă. Acu, mă tot gîndeam eu cînd veneam îndărăt : eu am cîștigat un pol la dublu : ce-o fi făcut... ce dracu o fi făcut Miai ? La urma-urmei, nu poți opri pe nimeni să facă așa cum îl taie capul... Dar, vedeți, mă !... Nu-mi pasă mie și uitați-vă la mine : să n-apuc să mă ridic de pe scaunul ăsta, spuneți-mi voi, dar cinstit, mă, asta : eu, eu Pațanghel, să-ți cer ție, Anghelache, merticul tău... și tu acuma, sfinte drace, să te superi tot tu, fiindcă nu vreai să mi-l dai !... Ia spune, Matei ? !

V

— Mie îmi place chestia cu bariera, cu ăla grasu', rupse tăcerea unul dintre cei patru oameni. Noroc, Pațanghele !

— Beț', mă, răspunse Pațanghel, rîzînd. E bună țuica, Matei ?

— Bună, mă, ăsta, parcă e untdelemn.

— Anghelache, Matei, Ţugurlane ! vorbi din nou omul, parcă pregătindu-se să le spună ceva nemaipomenit. Anghelache, Matei, Ţugurlane ! zise el iar.

Cei trei lăsară mai jos ceştile cu ţuică şi se pregătiră să audă.

— N-am dreptate, spuse deodată omul, retezînd cu amîndouă mîinile ceva deasupra capului cu un gest de parcă ar fi forfecat într-o clipă tot ceea ce povestise mai înainte.

Cîtva timp se făcu tăcere. Nevasta lui Paţanghel îşi privi omul punîndu-şi mîna streaşină la ochi, vrînd să înţeleagă mai bine ce vrea să spună. Copiii se uitau la el încremeniţi de mîndrie şi plăcere. Musafirii aşteptau şi ei, fără ca vreunul să se îndoiască de faptul că Paţanghel avea să le spună acum o tărăşenie şi mai şi.

— N-am dreptate, gata. În chestia cu merticul, să zicem aşa, eu Paţanghel, am povestit cum a fost, am sucit-o, nu-ş' ce, să zicem că nu e aşa. E bine, mă ? Şi să mergem mai departe. Ţie, Matei, ţi-a plăcut chestia cu bariera, ţie, Ţugurlane, să spunem că ţi-a plăcut afacerea cu sticlele. E bine aşa. Dar eu mă închin. Tac din gură, cînd e vorba de mertic, merg mai departe, dar voi să ţineţi minte de unde am pornit. Bun.

— Cine ştie ce drăcovenie are să spună, rosti femeia omului, ieşind pe uşă. Copiii începuseră să rîdă şi oamenii, la fel, rîdeau încet, mîngîindu-şi mustăţile.

— Mă, ăştia, începu Paţanghel, punîndu-şi mîinile pe genunchi, şi uitîndu-se în ochii fiecăruia. Noi, oamenii din sate, cîteodată ajungem în sapă de lemn. Rău de tot. Din ce cauză ? Vreţi să vă spun eu ? Ei, am să vă spun. Chestiunea începe cu fleacuri şi se întinde aşa pînă ce unul ca Miai face avere. Şi gata. E limpede !

— Nu prea e limpede, răspunse Matei rîzînd. Miai e un prost, cum o să facă ăsta avere ?

— Matei, uite ce e, hai să admitem pînă una alta că ai tu dreptate. Bine, mie nu-mi rămîne decît să vă povestesc acuma ce s-a mai întîmplat. După aia să stăm de vorbă.

În clipa aceea, în curte se auziră nişte paşi, şi cîinele începu iar să urle. Geamurile zăngăneau.

— Cine dracu o fi ? îngînă Paţanghel, ridicîndu-se şi strigînd în tindă spre femeia lui să iasă şi să primească pe omul care se auzise.

După un timp, cineva bătu în uşă, rar, răspicat, cu multă conştiinţă de sine.

— Intră, făcu Paţanghel, prefăcîndu-se că îşi dă seama cu cine are de-a face şi de aceea îi răspunde boiereşte.

Pe uşă apăru un moşneag îmbrăcat cu un cojoc mare şi umflat în toate părţile, ca un butoi.

— Bună seara, făcu el, vioi. Noroc, Paţanghele, ce faci, mă pîrlitule, prostule ! Dă-mi o ţigare !

— N-am, răspunse scurt Paţanghel.

— N-ai, mă ! ! ! făcu moşneagul. N-ai mai avea zile.

— Aoleo, nea Modane, ce-ai spus ? ! se văită femeia lui Paţanghel. Păi, eu ce fac ? Rămîn singură, vai de capul meu...

— Ce e, fa ? Ce spui tu ? Ia uite-m' ! făcu iar moşneagul, învîrtindu-se în mijlocul casei. Apoi izbucni către Paţanghel : Dă-mi, mă, pîrlitule, o ţigare !

— Dă-i tu, Matei, răspunse Paţanghel rece.

Moşul îşi dezbrăcă la repezeală cojocul şi se aşeză pe pat.

— Nu stau mult, preciză el, vă ascult ce-aveţi de spus şi pe urmă am să-ţi spun ceva, ţie, Paţanghele. D-aia am venit. Ţine-ţi-vă vorba.

— Ia întîi o țuică, răspunse Pațanghel. Așa. Vorbeam de Miai

— Aha ! făcu moșul plin de interes. Zi-i ! Spune în două vorbe despre ce e vorba.

— Noroc, Modane ! Hai, noroc, mă ! Uite : doi creștini se duc la munte să vîndă porumb. Au plecat la munte. La barieră la Pitești, așa degeaba, unuia i se ia dublu'. De ce i-l ia, nu ne pasă. I l-a luat și gata ! Scurt ! Ce să mai lungim vorba. Ajung creștinii la munte. Cum ajung, nu mai spun (!!!), nu ne privește. Acolo, ăl care era cu dublu' luat găsește cumpărător ; vrea să vîndă ; n-are cu ce să măsoare ; cere merticul tovarășului ; tovarășul nu vrea să i-l dea ; se supără că nu vrea și pleacă singur. Asta e tot.

— Ei, dandanaua dracului ! făcu Modan. Și „creștinii" ăștia cine sînt ?

— Pațanghel și cu Miai.

— Am înțeles, făcu moșul, căutîndu-și tutun în chimir. Zi-i mai departe, Pațanghele.

— Bun, răspunse Pațanghel. Mă, să vedeți ! Miai e vecin cu Pațanghel și Pațanghel e vecin cu Miai. De la munte ne-am întors anapoda. Pațanghel fără dublu și fără Miai, iar Miai cu dublul gol și fără Pațanghel.

După treaba asta, care s-a întîmplat cu o zi înaintea ignatului, a doua zi, eu mă pregăteam să-mi tai porcul. Mă gîndeam : s-a supărat Miai pe mine, dar n-are nimic, acuma are să mă cheme să-i tai porcul lui și gata, are să-i treacă supărarea (în toți anii eu îi tăiam porcul ; el nimerește anapoda, numai în gît nu ; țin minte, odată, că dacă nu eram eu, îi murea porcul neatins). Ce credeți voi ? ! Mă pomenesc cu el că nu vine. N-a venit să mă cheme. Eu îl tot așteptam. Nu știu ce și cum i-a făcut, cum l-a tăiat, dar înnebunisem. A ținut bietul porc în

cuțit pînă n-a mai putut. Se speriaseră și copiii, și orătăniile. Eu, ce era să-i fac ? Muierea : „Du-te, mă și ajută-i !" (Dar ce știa ea !)

Ei, a venit pe urmă ajunul Crăciunului. Pe urmă, a doua zi de Crăciun. Nu-mi venea să cred că Miai poate să țină la supărare, mai ales tot el, înțelegeți... Să vedeți ce se întîmplă a treia zi.

VI

A treia zi, eu eram în grădină. Intrasem să iau niște fîn și cîțiva snopi, să dau la vite. Cînd taman trăgeam eu un snop, aud mai departe de mine o tuse. Mă opresc și mă uit. În grădină și el, Miai, stătea lîngă o glugă de coceni și se pișa. Era de dimineață. Mai aștept eu nițel, ca să se întoarcă, și cînd îl văd că se întoarce, mă uit la el și spun tare :

— 'Neața, Miai.

M-așteptam să-l aud cum răspunde, ca omul : „'Neața, Pațanghele". N-a răspuns nimic. A tăcut. „Ce dracu de tace ? mă întrebam eu. Ce are, ce draci are ?"

Ei, l-am lăsat în pacea lui. Ce mai calea-valea, nu știam ce are de gînd. Treaba lui. E supărat, foarte bine, să fie sănătos !

Matei, Anghelache, mă Țugurlane și tu, ăsta, ce-am să vă spun acuma e chestie caldă, proaspătă. Ieri, s-a întîmplat, ieri în dimineața de an nou. Înțelegeți ? Așa ! Așadar, în dimineața anului nou — adică ieri dimineață, cum v-am mai spus — mă pomenesc cu muierea asta a mea că mă ia deoparte :

— Mă, veni alde Mielache al lui Miai aseară și mi-a spus.

— Ce ți-a spus, fa ? o întreb eu.

— Cică să mergem, să stăm și noi la ei la masă. Mielache își dă copilul de grindă.

— Fi-ți-ar cică al dracu', îi răspund eu. Mergem sau cică ?

— Da, mă, a spus că ne roagă să ne ducem.

— Ne roagă ! Ce vorbești, fa ? La Miai ? o întrebam eu mereu mirat. Ei, cum ? Și mă gîndeam : va să zică Miai nu e supărat pe mine, altfel i-ar fi spus și lui fi-său, lui alde Mielache. Nu m-ar fi chemat ăla dacă-ar fi știut. Bine ! Bun ! În regulă ! Îmi place ! Nu ? Să mergem.

— Mergem, fă, îi spun eu muierii. Îmbracă-te. Mergem așa, dar fără tămbălău, că nu prea îmi arde...

Am plecat amîndoi, fără copii. După prînz, ne înțelesesem să mergem pe la ai noștri.

Intrarăm la Miai în casă. El n-are cîini răi. Înlăuntru, lume. Nu vă mai spun cine era. Era Ilie Panțiru, cuscru' lui Miai, Stan Tudose, nașul băiatului ; fratele lui Panțiru, ai lui Tudose și alții ; și toți cu muierile, cu copiii, cu nepoții... Toate rubedeniile lui Miai tătărășteanul. Era una din Tătărăști, bătrînă, căptușită în piept de vreo optzeci de ani. Și surdă. Dar ce surdă ? ! Lemn. Pămînt. Și urîtă ! Fonfăia urît cînd vorbea, mai ales că vorbea și tare — după una și-alta.

Cînd am intrat acolo, nu-ș' ce, bună ziua, la mulți ani, ei, aia e ! Mă uit să-l văz pe Miai. Am rămas cu gura căscată.

— Ăăăă, ce faci, Pațanghele, nu te-am mai văzut de anul trecut, o plesnește el și rîzi ! Dă-i cu rîsul.

Să fi crezut cumva că ar fi fost supărat, sau eu pe el ? ! Cum dracu ! Să fi fost nebun.

— Stai jos, Pațanghele, ia stai jos ! mă ia el. Stai jos și să îngropăm anul, tu-i para mă-sii.

Hă ! Miai ! Prostul. Mă uitam la el.

— Noroc, Miai, noroc ; noroc-noroc ! La mulți ani.

M-am așezat la masă. Mă, ce să vă spun ? Îmi părea bine. Așa, da ! Uitasem că nu mi-a răspuns la bună-dimineața, a treia zi de Crăciun, în grădină. Mă gîndeam că poate Miai e ciudat : unul din ăia care cînd vrea s-o facă lată, uită de fleacuri, supărări...

Pe urmă a început gălăgia. Hai să dăm copilul de grindă.

— Ei, Mielache, adu vătraiul, zice Miai, vorbind tare, ca un cocoș. Vătraiul și colacul. Aristițo, treci aici.

— Ce, ce, ce ? Ce spui tu, cuscre Ilie ? Ai ? Naș' Stane. Dar pe băiat cum îl cheamă ?

Vorbea bătrîna-aia, surda, pe care n-o cunoșteam. Dar știți cum vorbea ? Fonfăia : fonf, fonf, cruscre Ilie...

Ilie Panțiru s-a aplecat la urechea ei și a început să-i strige :

— Cine, fa ? Care băiat ?

— Păi, ghi-ne-ri-li... ghi-ne-ri-li...

— Cine fa ? ! Ginerili ? Mielache, fa, Mielache îl cheamă, e băiatul lui Miai !...

— A !... Mielache ! Mielache ! Făcea ea din cap. Da, da, Mielache, Mielache.

Miai și cu femeile pun copilul pe vătrai, nu-ș' ce, gata să-l ridice spre grindă. Dar aia bătrîna o văd că se ridică de la masă, pune mîna pe un pahar de țuică, îl ridică în sus și începe să fonfăie (în vremea asta ăia ridicau vătraiul cu copilul pe el spre grinda casei) :

— Tî-taaa ! Tî-taaa ! Noroc cruscre Ilie (nu zicea cuscre) șșșî... naș' Stane... și pe băiat cum îl cheamă?!...

— Ei, să trăiești, să mai trăiești, mamă ! îl aud pe Miai numaidecît (de ce i-o fi spus el mamă, dracu să-l ia, că nu era aia mă-sa). Să trăiești ! îi spune el tare. Mielache, Mielache îl cheamă, ce, nu știi ?

— A ! Mielache ! Mielache ! Da... Da... moțăia bătrîna din cap. Da, da !... Mielache ! Mielache !...

— Paţanghele, îmi spune după aia Miai, întinzînd paharul spre mine, să trăieşti! Să fim sănătoşi! La mulţi ani! Şi matale, ţaţă Paraschivo, îi spuse el nevestei, la fel să vă trăiască copiii şi nepoţii şi să dea Dumnezeu bine!

— Miai, îi răspund eu, să trăieşti mă, *toate celea* cu bucurie, cum spune mocanul! Şi să nu mai fii supărat, că nu ştiu ce...

— Ce, ce, Paţanghele, ce-ai spus? Cum să nu mai fiu supărat? Eu, supărat?

Fiindcă era gălăgia prea mare, mă dau mai aproape de el şi-i spun tare:

— Nimic, Miai, gata!

— A! Nu... Stai! se înfoieşte el. De ce!? De ce, Paţanghele? Îmi pare rău. Dacă ai vreo supărare, spune-mi-o. Mie aşa îmi place. Să spui omului în faţă. Am văzut că nu vii, n-am zis nimic. M-am supărat niţel, aşa, la început, dar pe urmă gata, n-am mai zis nimic. De ce? N-ai vrut să vii, nu e nimic. Ce, trebuie să mă supăr? Mi l-am tăiat singur cum am putut, şi gata.

Iar am rămas cu gura căscată! Ce dracu e cu Miai? E ţicnit?

— Miai, îi spun, nu înţeleg!

— Cum, nu înţelegi? Eu am înţeles şi nu m-am supărat: n-ai vrut să vii să-mi tai porcul, şi gata. Dar eu n-am ţinut seama. De ce să mă supăr?

— Îi dai zor cu supărarea. Miai, eşti nebun! strig eu. Cum să vin să-ţi tai porcul? Nu trebuia ca tu să mă chemi?

— Ba nu, cum să te chem? Ce, tu nu ştiai?

— Păi, cum, Miai... Mă, ia stai niţel. Ai uitat chestia cu merticul? îl întreb eu, zăpăcit.

— Nu, n-am uitat-o, îmi pare rău, aia e altceva.

— Cum altceva, spun eu, ai uitat că, nu-ş' ce, eu ţi-am cerut ţie merticul şi tu...

— Da' şi tu ai tras căruţa la negustor şi m-ai lăsat ca pe-un prost în mijlocul drumului...

— ...şi tu, zic eu mai departe, după ce ţi-am cerut merticul te-ai supărat că nu vreai să mi-l dai, ai tras caii şi cărel-păzeşte, să nu te-apuce ploaia...

— Paţanghele, îmi ia el vorba din gură, ca un deştept, vorbind tare ca să-l audă toată lumea şi uitîndu-se peste ei toţi, te-am chemat ca să îngropăm anul. Eu am uitat, eu unul. Atunci, noroc, la mulţi ani, a sfîrşit el cu urarea pentru toată lumea.

— Paraschivo, îi spun eu încet muierii mele. Scoală-te şi hai.

Ea săraca, s-a sculat şi gata să plecăm. Am deschis uşa. Îl văd pe Mielache, băiatul lui Miai, că se ridică de la masă şi repede spre noi:

— Nea Tudore, mă întreabă el, ce este? Ce s-a întîmplat?

— Nimic, nimic, *nevastă-mea nu se simte bine*, i-am răspuns eu boiereşte. Nu-i nimic.

— Îmi pare rău, zău, nea Tudore, făcea bietul Mielache

— *Nu face nimic, îmi face plăcere*, am spus eu tot boiereşte.

Am dat să ies în tindă, dar mai m-am oprit niţel, că tocmai întreba aia bătrînă pe cuscru-său Ilie, şi Laş' Stan, cum îl cheamă pe băiat.

— Mielache, fa! l-am auzit de pe prispă pe Ilie Panţiru urlînd. Rîdea şi nevastă-mea, ca proasta.

Paţanghel se opri din povestit şi lăsă capul în jos, tăcut. Oamenii la fel, tăceau, aşteptînd încă ceva. Copiii omului se uitau la tatăl lor cu gurile căscate, aşteptînd şi ei.

— Mă, ăştia, cum vine daravela asta? Ia staţi niţel. Adică cum? Bine, să zicem că eu, Paţanghel, în chestia cu merticul, am spus o minciună. Că aş fi vîndut înaintea lui, dar ce? Cine i-a spus lui că

dacă eu vînd înainte, o să-l las pe el singur? El știa că n-am să-l las. Ei, hai să zicem că nu e așa cum spun eu. Bine, dar asta de-acuma cum e? Vine așa: el, Miai, nu știe să taie un porc. Eu știu. Eu i-am tăiat porcul în toți anii. Mă chema să i-l tai. Asta e limpede, o știe toată lumea. Omul ăsta nu m-a chemat pe mine, Pațanghel, să-i tai lui, lui Miai, porcul. Acuma el, Miai, al dracului, s-a supărat pe mine că n-a vrut să mă cheme? Cum vine asta, Anghelache?

VII

— Am să vă întreb ceva, se auzi vocea omului după ce terminase de povestit. În toată afacerea asta eu găsesc două lucruri despre care avem să vorbim numaidecît. Așteptați nițel, să aprindă femeia asta lampa.

Pațanghel se ridică și-și chemă femeia:

— Mai adu, fă, niște gogoși și aprinde aici lumina, că nu vedem să vorbim.

Femeia aprinse lampa și oamenii se întinseră mai bine peste pat, mîncînd încet din coșnița plină cu gogoși și șorici, pe care o adusese nevasta omului.

— Mă, ăștia, vorbi iar Pațanghel, voi credeți că am ceva cu Miai? Spuneai mai înainte, Matei, că nu e limpede ce gîndesc eu. Că Miai e prost și că n-o să facă avere. Vorbim mai pe urmă, acuma să vă întreb altceva. Am citit într-o carte, acuma de sărbători, ceva care spunea așa: nu vorbi de rău pe cineva care nu e de față. Asta e drept și eu aș vrea să vă întreb: îl vorbesc de rău pe Miai?

— Pațanghele, răspunse Modan, uite ce se întîmplă: eu cred că numai dacă spui minciuni înseamnă că îl vorbești de rău. S-ar putea ca tu să

nu-ți dai seama, să tragi spuza pe turta ta, dar noi ne dăm seama.

— Nu, nu, e adevărat! zise Matei al Barbului. Pațanghel nu spune minciuni.

Bătrînul Modan începu să rîdă.

— Ia ascultați voi aicea, zise el. Am citit și eu o carte. Mi-a adus-o nepotu-meu, sanitarul. Bine că mi-am adus aminte, să ți-o dau și ție, Pațanghele. Spune așa: cînd vreai să știi cum devine o chestiune, gîndește-te la asta; într-o odaie e întuneric. Aprinzi lampa (așa cum a fost aici adineauri), gata, nu mai e întuneric. Ce vrea să spuie ăla? (Vezi, nu e prost.) Că cine are dreptatea cu el, unde se duce, dreptatea e ca lumina...

— Ești mai prost ca mine, Modane, răspunse Pațanghel, și e prost și ăla unde ai citit, că e scris așa cum spui tu. Cu oamenii nu e așa, vorbi mai departe Pațanghel. Cine poate să spună cu fruntea sus că cu el e lumina? Și să și fie, că așa nebuni care zic c-o au sînt destui.

— Uite Pațanghele, zise Modan, să presupunem că nu ești prost, mai ales că stai cu mine de vorbă. Tu spui că Miai, așa și pe dincolo. Dar ești hoț. Spui: n-am dreptate aici, dar asta cum vine? Trebuia să te duci și să-i tai porcul; Miai se simțea poate vinovat și d-aia nu te-a chemat. Dacă te duceai tu, el înțelegea că l-ai iertat și gata.

— Ești nebun, răspunse Pațanghel. Crezi că nu m-am gîndit? De ce nu mi-a răspuns cînd i-am dat bună-dimineața?

— Ți-a răspuns mai tîrziu, prostule, cînd te-a chemat la masă.

— M-ai înfundat, vorbi după un timp Pațanghel. Ia o țigare. Bine, să zicem. La început, n-am

avut dreptate. A doua oară sînt vinovat. Te cred pe tine și pe voi toți. Dar eu nu cred. Și am să vă spui acuma de ce.

VIII

— Dar mai luați țuică, urmă Pațanghel, vorbind încet și turnînd în ceștile oamenilor. Uite, mă, de ce. Scurt. Eu înțeleg orice faptă a cuiva, oricum ar fi ea, dar orice faptă, cît ar fi ea de bună și omul la fel de bun, n-o mai înțeleg dacă se arată așa ca la Miai : cu foame de avere. Și am să-ți spun, Matei, că ziceai adineauri că Miai e prost și n-are să facă... Dar eu vă spun altceva : a și făcut ! Nu, nu, Matei, nu te mira ! Ascultă aici cum îți spun eu. Că acuma știți ce vreau să spun. Să vă povestesc.

Voi știți că Miai nu e de-aici. E din Tătărăști. El, în Tătărăști, n-avea nici o palmă. Bine. Asta nu e nimic. Un băiat care muncește, încet-încet, își face un rost. Unde ? Acolo unde se află, nu așa ? Ca noi toți. Să zicem că Miai a fost nițel mai iute la sînge și că n-avea răbdare să înceapă viața de la lingură. Foarte bine. La optsprezece ani își ia boarfele într-o traistă și se duce la păcură la Moreni, unde munca se plătește în bani, nu ca în sat. Bine, mă. Du-te, du-te și fă-ți ! Treaba ta. S-a dus și s-a întors, avea acum parale. El a venit îndărăt de la Moreni, primăvara. (Trebuie să fie, de-atunci, cîți ani ? Aproape douăzeci. El are acuma patruzeci de ani ; doi ani a stat la Moreni.) Va să zică, primăvara a venit, și peste cîteva luni, la tîrgul Sîntă-Măriei Mari, de-acolo, de la Tătărăști, Miai al nostru intră în vorbă cu Aristița lui Bîzdoveică, săracu', cînd a auzit, nu mai putea de bucurie. Rămăsese, după cum știți, singur cu fata și toată gospodăria i se ducea

la șanț. Știți ce fumuri avea fata, atuncea. Îl mai ajutam eu, că eram tînăr și de... ca vecin. Îmi plăcea de el. Adică, mai mult mi-era milă (el aștepta mereu să-i vină băiatul din Germania, nu credea că e mort ; săracu' Bîzdoveică, se împlineau care va să zică, din '917, cînd a căzut Alexandru prizonier, pînă în '925, cînd s-a măritat Aristița cu Miai, opt ani de zile de cînd îl aștepta). Cînd a auzit că ginerele are douăzeci de mii de lei bani gheață, Bîzdoveică, cum v-am mai spus, s-a bucurat la bani și i-a dat fata.

Nu știu cum trăiau ei. Dacă v-aduceți aminte numai, el, Miai, umbla în zdrențe. Cum v-am spus, nu știu ce-au făcut, cum trăiau.

Dar după o vreme, fata — care înainte umbla numai cu haine bune pe ea — începu să umble și ea ca și el, și după el și bătrînul Bîzdoveică, adică în jurăbii, rupți și cîrpiți. „Ce dracu se întîmplă cu ei ?“ mă întrebam ca prostu' ; nu-mi dădeam seama.

Într-o zi se întîmplă o dandana. Era într-o dimineață. Îl văz pe Miai pe pătulul socrului, cu securea în mînă, izbea de lătrau cîinii pînă în capul satului.

— Ce faci, Miai ? îl întreb.

— Ce vezi, răspunde (adică el făcea ce vedeam eu).

— Dacă ai face tu ce văd eu, Miai, n-ar fi rău.

Nu mi-a răspuns nimic. Miai dărîma pătulul și grajdul. (Asta îl ardea pe el ! Pătulul era bun și grajdul la fel, dar casa unde stăteau era aplecată într-o rînă și găurită peste tot acoperișul.) În sfîrșit, mi-am zis eu, bine că nu rîde lumea de mine, că nu-l sfătuiesc, poate că nu știe omul... (Dar pe cine să sfătuiești ?)

Ar fi mers cum ar fi mers pînă aici. De bine, de rău a mai făcut el ce-a mai făcut, nu știu, dar nu i-am auzit niciodată certîndu-se. Asta a ținut pînă la întîmplarea pe care o cunoașteți cu toții. Într-o bună zi, se află că bătrînul Bîzdoveică știa el ceva,

de spunea că fiu-său trăieşte. Aşa s-a şi întîmplat. S-a pomenit într-o dimineaţă cu băiatul lui, Lisandru; deschide frumos poarta, intră în curte şi bietul cîine îi sare înainte şi începe să latre de bucurie. A leşinat Bîzdoveică, dar i-a trecut şi, ce să vă mai spun, a fost o zarvă aicea, atunci!... care vă mai aduceţi aminte, toate muierile plîngeau!...

Trece şi asta. Cît să fi trecut? Vreo săptămînă. Nu i-o fi plăcut lu Lisandru cumnatul? Nu ştiu. Am început să-i aud cum se ceartă. Ce dracu! Aşa repede? Mai trece un timp; iar îi aud certîndu-se. Am să vă spun acuma ceva ce-am văzut cu ochii mei şi după aia să vedeţi. Ascultaţi.

IX

— Întîmplarea asta, mi-aduc aminte, a fost după un an de la însurătoare şi după cîteva luni de la întoarcerea lui Lisandru din Germania.

Era toamna, după culesul porumbului, într-o duminică de dimineaţă. Eu taman mă bărbieream pe prispă. Văz că trece pe drum învăţătorul Florea, care îl mai ţineţi minte, cine ştie pe unde-o fi acuma. Era cu un cîrd de oameni după el. Trece pe lîngă poarta mea, se uită la mine, trece mai departe, se opreşte în dreptul lui Bîzdoveică şi bate în poartă. Mirat, eu am lăsat bărbieritul şi ascultam.

— Ei, bună dimineaţa!

— Bună dimineaţa, răspunde Bîzdoveică şi cu Lisandru (Miai se vede că nu era acasă). Ce e mă, cu voi, întreabă bătrînul, ce e, dom'le Florea?

— Amendă, nene, amendă, zice unul dintre oameni (mi se pare că era chiar rînjitul ăsta de Ilie Dumitrache).

— Ce amendă? întreabă Lisandru.

— Amendă că voi nu v-aţi dat băieţii la şcoală.

— Taci, mă, din gură, răspunde Bîzdoveică. Dacă m-ar arde o zeamă mai grasă, n-aş zice nimic. Dar unul ca tine... Ce e, dom'le Florea?

— Uite-te ce e, nea Gheorghe, a răspuns învăţătorul. Ştiu că ai nişte cai mai buni. Vreau să te rog să-mi dai căruţa şi caii, să iau nişte materiale de la gară. E pentru şcoală. (Al dracului şi ăla, îl găsise mila de şcoală!)

Ce s-o fi gîndit bătrînul? Pentru şcoală! Ce dracu! Era cu ochi şi cu sprîncene. Dar l-am auzit că răspunde:

— Bine, dom'le Florea. Ţi-o dau, cum să nu ţi-o dau? Auzi! Mai ales că e pentru şcoală!

Ei, învăţătorul a plecat nu ştiu unde. După o vreme, bătrînu' a scos caii şi căruţa şi l-am auzit spunîndu-i lui fi-său:

— Vezi, bagă de seamă, adu-i o căruţă şi întoarce-te. Să nu încarci prea mult.

Cînd să deschidă poarta şi să pornească, hopa Miai. Nu ştiu de unde venea. L-am văzut întîi că se opreşte locului, pe urmă se apropie de căruţă şi se reazimă de loitră. Parcă mîrîia:

— Und'te duci, mă?

Nu ştiu ce i-a răspuns Lisandru, abia am auzit doar atît:

— ...treaba mea.

Ălălalt; Miai:

— Cum, mă, treaba ta?!

Ăstălalt:

— Aşa cum ai auzit.

Miai s-a mişcat din loc, a pus mîna pe ştreangurile cailor şi a început să le desfacă din răscruci. Atunci s-a apropiat bătrînul Bîzdoveică:

— Mă, Miai, vezi-ți de treabă! Lasă-l! Se duce să ia niște materiale pentru școală, ne-a rugat învățătorul.

Miai tăcu un timp. Cine știe ce era în capul lui. Pe urmă iar aud:

— Și cît dă de-o căruță?

— Cum cît dă? întreabă Bîzdoveică, zăpăcit.

— Cît plătește? zice tare Miai tătărășteanul.

— Cum, mă, să plătească? Învățătorul? N-auzi că e pentru școală?!

Nu știu ce-a răspuns Miai, dar l-am auzit înjurînd ca un zăltat de toți dumnezeii; că el are să ia caii, să se ducă cu ei la rîpă și să le dea una în cap cu toporul. Că ce, el d-aia le dă să mănînce? Să lucreze la alții de pomană? Că dacă azi se duce la învățător, mîine, hop și notarul, poimîine, hop și primarul, poimîine ailaltă...

— Miai, nu fi țîcnit, strigă Bîzdoveică. Ce, tu nu-ți dai seama că te faci de rîs? Ascultă lumea la tine!...

Noroc că s-a întors învățătorul, și Miai, de rușine sau cine știe de ce, a tăcut și nu știu unde-a pierit.

Pe la prînz, Lisandru se întoarce cu căruța. Intră pe poartă. Mă, ce să vă spun: la țanc, tocmai atunci, hopa și Miai, la fel, ca și înainte, s-a apropiat de căruță și a început să se uite lung la cai. Pe urmă la Lisandru. Se tot uita într-una pînă ce ăla n-a mai răbdat:

— Ce te uiți, mă, așa la mine?

— Mă uit, mă, mă uit, a mormăit Miai. Lasă că vă aranjez eu...

— Ce aranjezi, Miai? a întrebat bătrînul Bîzdoveică din pragul casei.

— Mîine dimineață ascut toporul, a răspuns Miai cu fălcile încleștate, iau caii de căpăstru, mă duc cu

ei la văgăună și le dau una în cap... decît s-ajungă pe mîna voastră, să le beți pielea (în mintea lui era că învățătorul a plătit și că banii erau la Lisandru în buzunar).

Am băgat de seamă că bătrînul Bîzdoveică nu înțelegea nimic, dar începuse să se înfurie. De la mine, d-aici de pe parmalîc, îl vedeam cum îi tremură mîinile. S-a dat jos de pe prispă, s-a apropiat de Miai și i-a cîrpit o palmă peste urechi, urlînd (nu l-am văzut niciodată așa de înfuriat):

— Tîmpitule ce ești, atîta timp cît ești în casa mea, să nu faci pe-al dracului...

Nici n-a apucat să spună mai mult, a tăcut și s-a dat îndărăt. Miai apucase un retevei de jos și se năpustise spre bătrîn.

— În tata, mă, dai în tata? a urlat și Lisandru și i-a sărit în spate.

Miai s-a învîrtit și l-a lovit pe Lisandru drept în moalele capului, dar ăla a sprijint cu mîna, s-a repezit în el și i-a dat un pumn în burtă. L-am văzut cum se clătină ca beat, dar am sărit repede parmalîcul și am fugit spre bătrîn, că Lisandru nu-l mai vedea. Bătrînul intrase repede în tindă și se întorsese cu un topor în mînă. Am pus repede mîna pe el și l-am potolit, cine știe ce nenorocire s-ar fi întîmplat.

Ei, d-aici începe socoteala la care mă gîndeam adineauri: după întîmplarea asta. Să vedem.

X

— Matei, Anghelache, Modane, cum credeți că au mers treburile după aia? Certuri, cum n-am mai văzut. Și noaptea! Pînă la miez de noapte se certau. Ce s-a ales pînă la urmă? I s-a făcut ăluia, lui

Lisandru, scîrbă de viața aia și, cum învățase pe-acolo prin Germania să se descurce singur, știți bine, peste cîteva luni a vîndut ceva din ce i-a dat bătrînul Bîzdoveică, partea lui, și a plecat la București. Vedeți ?

După asta, Miai parcă s-a mai liniștit. A venit și după o vreme a făcut copii, bătrînul a murit și s-a trezit Miai în cîțiva ani stăpîn pe tîrla lui Bîzdoveică. Ei, și atunci ? Asta ce e, Matei ? Voi poate nu știați prea bine toate astea, dar eu, care am trăit lîngă el, mai știu și altele. Și bine. Așa cum îmi trag spuza pe turta mea, poate că greșesc, dar cum a ajuns el gospodar la noi în sat, toate astea pe care vi le-am spus nu sînt minciuni.

Și acuma, să ne înțelegem. Tu spui, Modane, că trebuia eu să fac și să dreg : adică să mă duc să-i tai porcul, să nu țiu seama. Mă, eu îți dau dreptate. Aș face asta cu oricare om pe care nu l-aș cunoaște, chit că mi-ar spune cineva că e așa și pe dincolo, rău, dușmănos și mai știu eu cum. Nu mi-ar păsa. Aș face-o cu oricine, cum ți-am spus, dar cu el, cu Miai, pe care *îl cunosc* și știu ce e în el, ei bine, nu mă duc, Modane ! Nu pot. Nu mă lasă !...

— Ei, păi asta e ! făcu Modan, ridicînd un deget în sus. Aia e ! Să poți !

— I-ascultă, mă, nu mă lua tu pe mine ca ăia care umblau pe-aici anii trecuți cu Oastea Domnului... Ia spune, tu ai face-o ? Te-ai duce ?

— Ce-ți pasă ție !

— Îmi pasă, pe dracu. Nu mai pot de grijă. Nici nu dorm. Ia, hai noroc, Matei, că ăsta e cu un picior în groapă și cu unul afară ! Noroc, Modane, să trăiești ! Așa ! Și-așa cu Miai tătărășteanul, că n-am terminat. Mai am nițel. Că n-o să facă avere ! Ce știți voi ? Unde îl vedeți că umblă așa de doi ani, cu dulama aia veche ? Păi voi știți via aia a prostului ăla de Ilie Brutaru ? Aia din Pămînturi, de lîngă fîntînă, de patru pogoane ? Ei, aflați că înainte de Crăciun, Ilie Brutaru, ca să poată petrece cu servitoarea popii, a vîndut-o. Cui ? Lui Miai tătărășteanul. Ei, asta ce e, Matei ? Dar să mă opresc, că n-am cu cine vorbi. Mă, ăștia : că n-o credeți, cînd vă spun că Miai, dacă-ar putea să puie mîna pe toată ulița asta, cu oameni cu tot, ar face-o fără să stea pe gînduri, știu că n-o credeți, pentru că nu se vede bine ce e în el. Nu-l cunoașteți. Asta e altceva. Dar să mă duc eu la el și să-i spun ; eu care *îl cunosc*, băgați de seamă, de-atîta vreme, să mă duc la el și să-i spun : „Miai, nu fi supărat că n-ai vrut să-mi dai merticul și n-ai vrut să mă chemi să-ți ajut la porc !... Hai, Miai, nu mai fi supărat"... Ei, cum dracu să pot să fac eu așa ceva ? Care e ăla să vie și să-mi spună că el ar putea s-o facă, unul cu mintea întreagă ? Tu ai putea s-o faci, Țugurlane ? !

CALUL

I

Florea Gheorghe avea de făcut o groază de treburi, dar dintre toate vroia să termine una, acum, de dimineață, înainte ca soarele să răsară și să-l apuce căldura, și la care se gîndise încă din ziua trecută.

El se sculase în dimineața aceea mai devreme. După ce înghiți vreo cîteva gloduri de mămăligă cu brînză, se duse în grajd și începu să cotrobăie după niște lanțuri și curele, apoi le lăsă, luă un căpăstru și se apropie de un cal care dormea nemișcat lîngă iesle. Îi vîrî capul în căpăstru, îl dezlegă și îl trase încet în mijlocul bătăturii.

Pe cer încă mai străluceau cîteva stele învinețite, din puzderia de peste noapte. Era liniște, și cerul răcoros și curat tremura alb peste dealurile și salcîmii înalți de pe marginea satului.

Era un cal înalt, bătrîn, cu părul încrețit pe burtă și ros de ham aproape peste toată pielea. Abia mergea și capul îi atîrna în jos, bălăngănindu-se greu și încet ca o ciutură mare și hodorogită. În mijlocul bătăturii se oprise încremenit, apoi cînd omul îl trase de căpăstru, toată osăria trupului porni să se desfacă și să se miște, și din toate acestea animalul abia făcu cîțiva pași ; fel de fel de oscioare și coarde îi ieșeau pe la încheieturi și printre coaste și se împreunau una cu alta ciudat, ca să-i întindă alene cele patru picioare.

Florea Gheorghe, alături, începu să rîdă, oprindu-se pe loc și uitîndu-se la el, cum stă întors în mijlocul curții, cu copitele lățite ca niște strachini negre în țărînă, și cum nu mai poate merge. Se apropie mai mult de el și începu să-l mîngîie, trăgîndu-l de smocul de păr din vîrful frunții : o vreme și apoi porni cu el de căpăstru spre poarta drumului.

Pe podișcă, se opriră iar. Calul sforăi deodată și, tușind scurt, împrăștie un smoc de muci în toate părțile.

— Răpciugă, făcu omul ștergîndu-se și începu iar să rîdă. Apoi continuă : Îi sufli pe mine ! Bine, mă ! E, hai !

Încet, încet, o luară prin mijlocul șoselei. Calul călca rar, legănîndu-și trupul, și la fiecare pas oasele îi ieșeau ascuțite în sus, împoldindu-i pielea să i-o rupă.

— Ei, hai, bătrînule, că ți-ai mîncat tărîța... Hai, mă, să paști iarbă verde...

În dreptul unei fîntîni calul se opri pe loc. Omul deodată se încruntă. Cîtva timp stătu cu fruntea în jos și de astă dată nu se mai uită la el și nu mai rîse. Prin cap îi trecu parcă o fluturare ca de fum, care i se prelinse înlăuntru și îl înfioră. Aceasta ținu o clipă, și în cea următoare mîna omului strînse biciul domol și începu să-l învîrtească în aer :

— Die...

Dar calul nu se urni.

— Vrei să bei apă !... îngînă omul. E !... Hai să-ți dau apă...

Florea Gheorghe se apropie de fîntînă, dădu drumul căpăstrului și apucă ciutura în mînă. Din două zvîcnituri o trimise în fundul puțului, o înecă, apoi o trase la fel și o turnă în jgheab. Mai scoase una. Calul începu să vie cu gîtul întins, băgă capul în jgheab și bău. Se vedea cum i se duce apa în ghe-

motoace mari pe gît și auzea cum îi cade cu zgomot în burtă.

În tăcerea dimineții, *cei doi* stăteau unul lîngă altul, liniștiți și împăcați și, după o vreme, calul oftă, zgîrci unul din cele patru picioare și se pregăti parcă să rămînă acolo, lîngă jgheab.

Florea Gheorghe îl apucă de căpăstru și îl trase :

— Hai, mă, că m-apucă nimiezul și am o groază de treburi... Die !... Ei, fire-ai al dracului !... Asta e, acuma !... Oi fi vrînd să te iau în spinare !...

II

Întunericul pierise de tot cînd Florea Gheorghe mai avea de trecut cîteva case pînă să iasă din sat. El trăgea calul de căpăstru, grăbit să ajungă undeva aproape, într-un loc unde se tot uita cam îngrijorat. Era o casă la marginea satului, învelită cu țiglă și, în afară, spre drum, cu prelungire de acoperiș, joasă și făcută din tablă.

Casa avea obloane mari în perete, închise și zăvorîte de-a lungul și de-a latul în niște fiare groase și neobișnuit de lungi. În dreptul ei, Florea Gheorghe se opri și începu să strige :

— Mă, Ilie ! Mă, Chiorule !

Calul se oprise și el și rămăsese răscăcărat, încercînd zadarnic să se scarpine undeva cu capul. Omul nu-l luă în seamă. Se uita nemulțumit peste curtea celui la care striga și de unde nu răspundea nimeni.

— Mă, Chiorule ! Mă, Ilie ! strigă el a doua oară. Apoi încet, pentru el : „Ce-o fi făcînd țiganul de nu se scoală ? !“

— Cine e ? se auzi tot atunci un glas de femeie.

— Scoală-l pe Ilie, nițel, răspunse Florea Gheorghe.

— Ce-ai cu el ? Nu e acasă.

— Dar unde e, fa ? Aveam treabă cu el. Să-mi dea *ceva* din fierărie, răspunse omul.

— Nu e acasă, a plecat aseară să cumpere coptoave... Și a încuiat fierăria.

La auzul celor spuse, omul se încruntă a doua oară și multă vreme rămase nemișcat, gîndindu-se la ceva anumit, care se pare că îl nemulțumea și mai ales îl încurca. „Nu-i nimic, vorbi el, o să văz eu. Da, da... o să vedem noi cînd o să ajungem acolo...“

— Aveam nevoie să-mi dea ceva din fierărie, spuse el tare femeii.

— Pe la prînz se întoarce, răspunse glasul din curte. Îl găsești acasă...

— Nu, răspunse Florea Gheorghe. Aveam nevoie acuma, de dimineață. Dar n-are nimic... N-are nimic... O să văd eu !...

Cam nehotărît, omul porni din fața casei cu obloane mari și acum se apropia de gîrlă și intră în ea. Mergeau tot încet.

— Coptoave ! Mă, ce e și cu asta ! Bărbatu-său e fierar de ani de zile și ea zice coptoave !... Ha... Copttoave. Fi-ți-ar ale dracu', coptoavele ! Proasto !... Die !... Hai, tată, hai, mînzule ! făcea Florea Gheorghe la marginea gîrlei, în timp ce calul întîrzia în apă, zbicind din coadă.

Satul începuse să se trezească. Se auzea un foșnet care abia atingea urechile, șoapte ușoare care zburau prin salcîmi și piereau neînțelese. Afară, în cîmp, aerul se albea ca o pînză îndepărtată și lumina adînc întinderea fără sfîrșit. Cu noaptea în cap, unele căruțe răsăreau pe creasta șoselei, coborau tăcute în gîrlă, apoi urcau spre cîmpie. Cîteva trecură astfel pe lîngă Florea Gheorghe, care acum urca și el.

III

Una dintre ele, cu un om singur, așezat în ea într-o rînă, peste o cergă, opri în dreptul celor doi.

— 'Neața, Florea, strigă omul, ridicîndu-se pe marginea loitrei.

— 'Neața !

— Unde drac' te duci, mă, cu talanu-ăla ?

— Mă duc... Dă-m'o țigare, răspunse Florea Gheorghe.

— N-am foc, Floreo ! Adică am, dar scapăr greu.

— N-are nimic. Am eu. Mai ai de arat ? întrebă Florea Gheorghe lăsînd din mînă căpăstrul animalului.

— Mai am un petic colea, la Stanție. Mă, da greu se ară, tu-i dumnezeirea mă-sii, făcu celălalt. Scoate, Floreo, auzi tu, scoate plugul niște bolovani cît țestu', înțelegi ?

— Da, mă, știu... Ploaie, Arghire, dacă nu e ploaie !... Ține și aprinde, zise Florea Gheorghe, întinzîndu-i celuilalt cîrpa care scotea un firicel de fum dintr-un colț. Apoi aprinse și el și, pufăind, se aplecă și luă de jos coada căpăstrului.

— E, hai noroc ! făcu cel cu căruța, pornind.

— Noroc !

Omul porni și el cu calul pe același drum, urcînd spre cîmp. Animalul îl urma, clempănind cu gîtul întins, călcînd rar și deșălat. Dar, după o vreme, *cei doi* părăsiră drumul ce se întindea în sus, cotiră pe după o carieră roșie de piatră și ajunseră în capul unei văgăuni largi și adînci, crăpată peste maluri de scurgerea apelor și plină toată de bozi verzi și îndesați, amestecați cu pietroaie și cu oase înălbite de mortăciuni. Zgomotele din afară nu ajungeau jos. Se opreau, înghițite parcă de ceva asemănător unor urcioare ce s-ar fi aflat în pereții pietruiți ai văgăunii.

Florea Gheorghe se opri aici.

Calul se opri și el și întinse gîtul alături, bîjbîind și ciugulind cu buzele cîteva firicele de iarbă, care crescuseră în mijlocul unei băligi.

— Da, este, este, îngînă omul uitîndu-se de-a lungul văgăunii, apoi se întoarse la cal, care încerca mereu să apuce firele de iarbă. Lasă, mă ! Te găsi păscutul. Haide !

Îl trase de căpăstru, dar calul nu vroia să lase smocul verde de iarbă și îndoia gîtul după el.

— Ei !... M-apucă nimiezul. Die...

Și-l smuci.

Coborîră în văgăună și, într-un loc, Florea Gheorghe se opri. În clipa aceea, peste coama înaltă a salcîmilor care abia se zăreau spre sat, razele soarelui țîșniseră pe nesimțite și umpluseră cu lumina lor roșie întreaga văgăună.

IV

Omul parcă se înfioră, speriat. Se uită în jurul lui, se opri o clipă, scărpinîndu-se în cap, apoi dădu drumul căpăstrului și trase de peste cingătoare o frînghie pe care o petrecu pe gîtul calului ; se dădu cîțiva pași înapoi, ținînd mai departe frînghia în mînă și se aplecă jos. El ridică din iarba fragedă un picior alb de cal, gros și întărit de uscăciune și îl încercă, mișcîndu-l în mînă, să-și dea seama cît e de ager. Se alătură de cal și cînd ridică mîna, aerul vîjîi. O clipă, peste fața omului se prelinse o cută crîncenă. Animalul tresări cu putere — ceva începuse să se miște în el — se ridică aprig în sus, agitîndu-și capul a teroare.

Ceva asemănător răsări atunci și în celălalt ; se trase înapoi, uitîndu-se la animalul pe care îl trezise

fără să-şi dea seama şi, prins parcă de o grabă înfricoşată, strînse frînghia şi lovi cu un icnet scurt, drept în creştetul buimăcit al animalului. Apoi lovi din nou, iar, mereu, trăgînd într-una de frînghie. Ridicîndu-se încă o dată în două picioare, calul vru să ţîşnească înainte, dar se prăvăli şi se întinse suflînd greu.

Cînd îl văzu jos, întins şi mare şi suflînd greu, omul avu un şuierat lung şi scălîmbăiat ca şi cînd ceva s-ar fi spart şi a vuit într-însul, ca o tarabă izbită de vînt, ca şi cînd din cap şi din inimă i-ar fi zburat nişte păsări şi ar fi şuierat după ele ; îşi trase răsuflarea, şi-şi şterse fruntea năclăită de sudoare rece.

Învîrti osul în mînă şi, liniştit în mişcări, începu să-l lovească din nou, de astă dată surd, cum ar fi tăiat lemne, fără să mai fie atent la ceva. Animalul nu mai sufla. Pe bot i se spărsese un ochi şi se prelingea jos ca un gălbenuş de ou. Izbea peste tot, des, chibzuit şi, încă după ce capul calului se scăldă în sînge, înţepenit şi sticlos, Florea Gheorghe mai lovi de cîteva ori.

La urmă aruncă osul, se aplecă jos şi începu să caute un loc unde să-i poată lua pielea. Încălecase pe el şi trăgea cu amîndouă mîinile. Cîteodată apleca pînă aproape capul, apuca strîns, cu mîinile, aplecîndu-se peste spate şi trăgînd pînă ce i se umflau vinele tîmplelor. Peste deal, pe cîmp, ciobanii urcau pe urmele oilor, fluierînd şi azvîrlind măciucile după berbeci.

Omul şi calul se vedeau de sus, încă luptîndu-se parcă. Un glas îl făcu pe Florea Gheorghe să ridice capul, speriat :

— Ia uite, băăă, răzbătu în văgăună strigătul cuiva, unu' beleşte un cal ! Cu-ţu, naaa !... Na, bobica, naaa !...

LA CÎMP

Dimineaţa ardea sub răsăritul roşu şi plin al soarelui, cînd două cîrduri de oi urcau mărunt spre cîmpie pe culmea plină de nenumărate poteci a dealului. Doi ciobani veneau cu mult în urma lor, departe unul de altul, strigîndu-se pe nume şi azvîrlind cu pietroaie de-a lungul văgăunelor şi carierelor de piatră de la marginea satului. În vîrful dealului se petrecu însă ceva ciudat între cele două cîrduri de oi. O oaie mărginaşe se opri, ridică moţul din cîrd, behăi şi o luă la goană spre cîrdul străin. Numaidecît, toate celelalte, din amîndouă părţile, făcură la fel, şi cîrdurile se amestecară, se îmbucară într-un stol de capete şi începură să fugă, înghesuindu-se una într-alta.

— Oiaaa !... Fir-ai a dracului cu ţîţa ta, zbieră unul din ciobani.

— Soiaaaa !... mîncate-ar lupii, urlă şi celălalt.

— Lasă-le, Bîlco, dă-le dracului...

— Ce să le laşi, mă ? răspunse acela. Nu vezi cum s-au amestecat ? E una dintre ele, una creaţă şi cufurită, care să fie ea a dracului, o omor într-o zi. N-am să mă întîlnesc cu nimeni, cu oi, că numaidecît o vezi cum saltă capul, behăie şi fuge în alt cîrd... mi-amestecă toate oile.

— A cui e ? întrebă celălalt rîzînd.

— A Ioanei lui Bădel.

— Acuma lasă-le. Mergem amîndoi și le paștem în Frunzari, ce zici ? întrebă cel care rîdea.

— Nu zîc nimica, răspunse al doilea. Dămîncare ai?

— Am. Dar coacem și porumb... poate prindem și vreo prepeliță.

— Atunci hai mai repede să ne săturăm cît e răcoare, că pe urmă...

Se apropiară de oi și începură să le atingă peste cozi cu măciucile, luîndu-le la goană. Oile începură să fugă sărind și tăiară cîmpia de-a curmezișul, fără să se oprească. O luaseră pe drumul ce intra spre porumburi, și unul din băieți fugi înaintea oilor. Pădurea Frunzari se apropia din ce în ce și cîrdul mergea acum încet, fără să se atingă de iarba miriștilor ori a măturilor.

— E departe lotul tău, Stroe ? întrebă unul din ei.

— Uite, d-aici, din pădure, încă un plan.

— Păi hai să-i dăm drumul mai repede.

După un timp intrară pe o miriște largă, plină de trifoi, de mohor înalt și de tufe. Oile se împînziseră pe toată lățimea locului și începură să rupă iarba cu lăcomie. Erau un șir de boturi zvîcnind, iar Stroe și Bîlea se așezară unul într-o parte a miriștii și altul în cealaltă, să nu intre vreo oaie în porumb. Stăteau răzimați în măciuci.

— Mă, cum mănîncă !

— Da, mă !

— Bîleo, tu cîte oi ai ? Cît îți dă omul de oaie ?

— Vreo patruzeci, n-am multe. Nu-mi dau mult, mă. Doi poli și-un ciurel de mălai. Da' dă ce ?

— Întreb și eu !... Stroe, de unde începe, mă, moșia Zîmbreasca ?

— Hă... Uite, chiar de la capul locului nostru. Vezi casele alea ? E stîna lui Bădăuță, neam de cibani cîinari.

Bîlea se ridică în măciucă.

— Sînt niște oi mai încoace. Mi se pare că e și o fată cu ele. O zîmbreșteancă.

— Ce vorbești, mă ?

— Uită-te și tu...

Stroe se sui într-un păr mic și se uită mai mult, cu mîna la ochi. Pe urmă se dădu jos.

— E o fată, Bîleo.

— Păi, da, mă ! Eu ce-ți spusei ?

— Hai să-i fluierăm, zise Bîlea iar, după un timp.

— Las-o, să ne apropiem... poate e cu cineva, să nu dăm de dracu !

Stroe și Bîlea mergeau încet pe lîngă oi și mai vorbeau. Soarele începea să se urce în sus și umbrele lungi ale porumburilor, întinse pe miriști, începuseră să se tragă, să se facă mici. Peste cîtva timp, cei doi ajunseră sub coasta dealului, unde se terminau locurile lui Stroe și începea moșia zîmbreștenilor. Se vedea din vale un alt cîrd de oi, păzite pe o miriște mai largă, de o fată. Băieții se așezară jos și începură iar să vorbească.

— Bă, Stroe, hai să-i fluierăm, e singură, zise Bîlea.

Bîlea era un măgădău cu o față colțuroasă, pătrată, ca un cărpător de țest. Buzele și nasul deși îi erau groase, nu ieșeau afară din obraji. Cînd vorbea, făcea un zgomot ca și cînd din gură i-ar fi căzut niște noduri. Stroe era mai subțire, întins și desnodat.

— Fluieră tu întîi, zise Stroe.

Bîlea se ridică pe jumătate, în genunchi, băgă două degete în gură și fluieră fata, vorbind o înjurătură lungă de dragoste. Cînd se lăsă jos, Stroe se sculă în picioare și fluieră la început ca un semnal. Apoi începu mai lung, cu vorbe, un fluierat plin, pe care îl luă de la cap pînă ce ochii începură să i se umfle.

— Mă, Bîleo, să nu fie cu cineva.

— E singură, mă, îţi spun eu !

După aceea, cei doi ciobani se apucară să adune coceni şi băligi uscate, să coacă porumb. Soarele frigea acum în mijlocul cerului şi oile se îmbulciseră cap la cap, suflînd greu şi rumegînd. Stroe şi Bîlea, aprinseră focul sub un tufan, începură să jupoaie porumbul. Din cînd în cînd, cîte o adiere de vînt făcea să fîşie lipanele verzi ale cocenilor de porumb, în timp ce flacăra focului se înălţa plină de fum în căldura albă a amiezii, întinzîndu-se în umbre subţiri şi tremurătoare peste iarba deasă a miriştii. Cei doi ciobani stăteau lungiţi pe tunici şi clefăiau cu cotolanele de porumb copt în mîini. Bîlea muşcă o dată dintr-unul gros şi zise cu gura plină :

— Ce-o fi făcînd, mă, fata aia ?

Celălalt muşcă de mai multe ori la rînd fără să răspundă numaidecît. Stroe se uită la el, muşcă vîrtos din porumb, pe urmă începu să rîdă gros, azvîrlind coceanul gol în mijlocul focului. Luă alt porumb, începu iar să muşte şi Bîlea începu şi el să rîdă. Alături, foaia lată şi verde a unui fir înalt de porumb tresări deodată şi începu să fîşie singură, pîlpîind ca o aripă. Prin aer parcă treceau păsări uriaşe şi nevăzute, înotînd în lumină. Pămîntul era greu şi tăcut, iar căldura albă a soarelui apăsa.

— Mergem, mă ? zise Bîlea deodată, încet şi hotărît.

— Hai să mergem.

Se sculară, încolăcind picioarele pe mirişte şi porniră încet, spre capul locului. Aici, intrară în porumb şi-şi încetiniră mersul. Peste drumul care despărţea planurile, se deschidea o mirişte mult mai largă decît a lor, unde stătea îmbulucit un cîrd mic de oi. Lîngă porumb, un tufan bătrîn şi încîlcit lăsa o umbră deasă, neagră. Stroe şi Bîlea se opriră. La umbra tufanului dormea fata care păzea oile ; era

desfăcută şi, alături, locul era plin de coceni şi coji de dovleac copt. De o creangă îi atîrna traista cu mîncare.

— Doarme, Bîleo, şopti Stroe.

— Doarme, mă, răspunse Bîlea şi se uitară unul la altul. Fata avea un picior tras sub burtă, iar celălalt rămăsese gol şi întins. Mîinile îi erau la fel, una sub cap, iar alta de-a lungul trupului, răsucită cu palma în sus.

— Mă, să mergem încet, şopti iarăşi Bîlea.

Cei doi ciobani ieşiră din porumb, şi se opriră nemişcaţi în drumul ce despărţea cele două moşii. Tufanul unde dormea fata era la cîţiva paşi depărtare, alături de porumb. De acolo începea un fel de coastă care se termina departe, cu o uşoară înclinătură. Ciobanii călcau uşor pe mirişti, ca nişte umbre. La un pas de fată, se opriră. Soarele îi izbea în spate şi cefele li se umpluseră de sudoare. Unul duse încet mîneca la frunte şi se şterse fără să facă cel mai mic zgomot. Bîlea ridică mîna în sus, o mişcă făcînd semn, apoi făcu un pas pînă lîngă fată şi rămase din nou înţepenit. Stătură astfel cîtva timp, şi Stroe, tot atît de încet şi fără zgomot, făcu şi el acelaşi pas. Se priviră din nou şi mîinile li se mişcară. Vorbeau din ele, scurt, muteşte ; fruntea lui Bîlea se încreţi şi globurile ochilor i se umflară. Celălalt îşi muşcă buzele şi peste ochi îi trecu o licărire ca un fluture. Fără să se uite unul la altul, amîndoi se lăsară încet pe vine. Fata dormea cu pieptul pe o tunică subţire, şi prin deschizătura cămăşii i se vedeau sînii mari, arşi de soare, ca nişte pietroaie roşii. Deodată se deşteptă şi sări în capul oaselor. Ciobanii rămăseseră în acelaşi loc, nemişcaţi, încremeniţi, aşezaţi aproape, jos pe pămînt. Fata se şterse la ochi speriată şi-şi propti mîna în tunică, aplecîndu-se pe spate.

— Ce faci acilea, mă neică? vorbi Bîlea, încet și răgușit.

Bîlea începu să sufle încet. Nările i se umflară și dintr-o dată, pe neașteptate, își înfipse mîna în piciorul fetei, rămas dezvelit. Ea tresări, ca și cînd abia atunci s-ar fi deșteptat din somn și zvîcni ca un pește în sus, dar Bîlea, mai înainte, se izbi de Stroe, o cuprinse în brațe și căzu cu ea pe tunică. Un timp, rămaseră încleștați. Fetei i se desfăcuse părul și i se lipiseră pe picioare bulgări mici de pămînt ; se zvîrcoli, se întinse cît era de lungă cu fața în sus și vrînd să-l arunce jos, îl apucă de umeri. Era greu și îl strînse, înfigîndu-și ghearele în rotunzimea mare a gîtului. Bîlea simți unghiile fetei cum i se înfig în carne și cum îi iese sîngele în piele, gemu lung și înfundat, o apucă și mai strîns și amîndoi începură să se zbată. Cîteodată Bîlea cădea alături, fata se agăța de el, fără să se desprindă și încerca să-l izbească în cap cu pumnii, aprinsă la față ; cînd o prinse mai bine, flăcăul se așeză deodată în ea și fata urlă lung și apoi tăcu.

După un timp, Bîlea sări în sus, ștergîndu-se pe gît de zgîrieturi și de sînge. Atunci celălalt, Stroe, cu ochii bulbucați în cap se lăsă repede jos, dar fata își acoperise ochii cu mîinile și nu se mai zbătea. Asta îl înfurie ; obrajii i se încrețiră și urlă fără teamă, apucînd-o de mîini și încercînd s-o facă să se împotrivească :

— Țipă, hai ! Mușcă-mă ! De ce nu te zbați ?...

Dar fata țîșni de lîngă el, sări în picioare și o luă la goană prin porumb. Stroe se luă după ea numaidecît ; fata se opri, înfipse mîna în pămîntul sfărîmicios și îl izbi în ochi, apoi o luă din nou la fugă. Ciobanul întoarse capul cu iuțeală, intră în porumb după ea și pieriră amîndoi în desimea lui.

Bîlea vru să-l aștepte în drum, dar văzînd că acela nu se întoarce, o luă încet la vale spre locurile lor. Ajunse lîngă oi și se întinse la umbra tufanului. După un timp, deodată își auzi numele strigat ca prin urcior și se ridică în capul oaselor.

— Fire-ai al dracului, Bîleo !... fire-ai al dracului să fii !... răsări Stroe la marginea porumbului.

Bîlea rîse, făcînd să tremure liniștea zilei.

— Hai, du-te dracului, răspunse el... Treci încoace să desbulugim oile, că e tîrziu. Ce, ți-e necaz, mi se pare !...

— Cine ? ! Mie ? răspunse Stroe liniștit. N-are de ce !... N-a fugit mult... N-avea de ce !...

Soarele coborîse acum din creștetul cerului și umbrele ciobanilor și porumburilor se lungiseră și se pierdeau pe miriști. Bîlea își puse măciuca pe umeri, fluierînd, și cînd porni încet înaintea oilor, o cruce mare se bălăngănea în urma lui.

ÎNAINTE DE MOARTE

Stancu lui Stăncilă înțelegea că e pe moarte; că stă întins pe o velință vărgată la umbră și zace. Dacă ar fi vrut să se scoale, s-ar fi înecat în gît și, ca totdeauna de vreo două luni încoace, ar fi scuipat roșu și s-ar fi uitat la scuipat cum stă alături și se face ca o minge mică în țărînă. Se întîmplase acum un an.

Se apucase să sape un gropan. Fîntîna cu apă bună era departe de casa lui și într-o zi se sculă de dimineață luă tîrnăcopul și începu să caute un loc prin grădină, să sape un gropan, o mică fîntînă a lui. A săpat toată ziua și înspre seară arunca pămîntul cu o căldare; nu se mai vedea din el.

A săpat mai multe zile pînă a dat de apă. Se făcuse seară. A dat de cîteva ori cu tîrnăcopul și o dată l-a scos ud. „Ha! Al dracului, că începusem să mă satur“, a zis, a lăsat tîrnăcopul în voie, a întors căldarea cu gura în jos și s-a așezat pe fundul ei să se odihnească.

Se gîndea că e bine acuma, n-o să se mai ducă tocmai la dracu, în fiecare zi, după atîta apă! Are gropanul lui. Ce-i mai trebuie: două crace unde să bage un șurub, o să taie salcîmul din spatele casei, că e bun de cumpănă și să-l pună cumpănă; pe urmă o frînghie, o căldare și gata. „Cînd o văz pe nevasta asta, că vine cu vadra cu apă drept pe creștetul capului și tocmai din vale de la măgură, mă găsesc năbădăile! Ia să fac eu o fîntînă, mai așa... un gropan! Bine că l-am făcut, am dat de apă acuma și gata, mai am nițel și termin.“

Stancu lui Stăncilă s-a ridicat din fundul gropanului, de pe fundul căldării și a pus mîna pe tîrnăcop. Dar a rămas cu el așa, în mînă, fără să se miște. Un junghi îl înghioldise în coastă, parcă l-ar fi înjunghiat cineva. S-a mișcat încet, a săltat o mînă și s-a îndoit de mijloc pe spate; sudoarea i-a înghețat la subsuori și pe frunte. „Cum, junghi? Care junghi?“

Stancu lui Stăncilă a tras tîrnăcopul, a pus mîna pe lopată și a început să umple căldarea cu noroi. Izvorul se amesteca mereu cu bulgării negri de pămînt. El lucra acum cu picioarele în apă și-și ștergea cu mîinile sudoarea ce-i umplea sprîncenele. În cîteva ore a pus un strat de nisip să curețe apa, a rotunjit fîntîna și a terminat.

Acum stă sub dud, la umbră, cu capul dincolo de căpătîi. Apa a fost bună, ca vioreaua! A făcut gropan și cînd lucra să-i pună cumpănă și lumînarea, atunci a trecut și Ion al lui Geacă de la primărie.

— Ce zici mă, Geacă, este sau nu este?

— Mă, Stancule, ce-i al tău, vorba-aia, îl punem deoparte!

— Al dracului bărăgan! Mă, ca să te las să iei apă, știi ce să faci tu?

— Ce?

— Tot ești tu bărăgan; urlă cu goarna diseară, să se strîngă toți la primărie... ăia proștii, înțelegi?

— Ei?!

— Să le trag eu o bătaie... Ia sui'te aici să dăm o gaură. Am un junghi de ieri, un junghi al dracului. Lasă, nu te mai sui, că mi-a trecut. Cînd să viu la soacră-ta, să mă tragă? Azi-noapte n-am dormit

neam. M-am perpelit ca pă jărăgai! Călduri, niște sudoare, niște visuri! Geacă!

— Ți-au căzut mușchii, a zis Geacă, lasă că ți-i ridică bătrîna. O să-i spun eu că vii diseară.

— Nu știu, spune-i că vin. Da' ce zici de fîntînă? Vezi ce ghizduri i-am pus? Da o să se înverzească...

Acum stă sub dud și fîntîna e dincolo de el.

Stancu lui Stăncilă își aduse aminte de gropan și se uită să-l vadă. Sudoarea îl năvăli sub părul de la ceafă și mîinile începură să-i tremure. „Ale dracului ghizduri, vorbi el încet. Ion al lui Geacă! Toți au venit să ia apă. Mi-au făcut poteci în toată grădina. Și eu gîfîi. Nu mai am grădină, că le-am vîndut-o lor, să dau pe doctorii, să-i dau doctorului." Se sprijini în cot și stătu cu capul atîrnat.

Trecuse mult timp; se dusese la soacra lui Geacă să-l tragă de junghi. Băuse un chil de vin fiert cu piper și nu se mai căutase. Pe urmă, după alt timp, începuseră iar năduşelile și tușea gol.

„Toți mi-au mîncat zilele, scrîșni Stancu lui Stăncilă. Și Geacă, și nevastă-mea, și chioru ăla de Mitroi, și ăstălalt de dincoace... Nici unul! A! Vreau să știu! Acum nu-l mai las! Mai pe seară trebuie să vie și-am să-l întreb: Domnule doctor, ce tot doctorii și nu-ș' ce?! Mai trăiesc sau nu mai trăiesc? Ce, mai trăiesc! Nu mai trăiesc, dar vorba... cînd? Cînd mor, gata! Să-mi spună cînd, să mă pregătesc, că e daravela dracului și cu asta. Ai murit, mare scofală! Parcă se face gaură în cer dacă moare Stancu lui Stăncilă!"...

Omul stătu un timp nemișcat, apoi capul îi căzu pe căpătîi. Încet, frunza dudului începu să se miște fîșîind și umbrele de pe pămînt se plimbau alene pe fața omului. Stancu lui Stăncilă ridică deodată capul aprig, ca și cînd urmele boalei sau chiar boala ce-l

trîntise la pămînt, ar fi pierit. Oasele mîinilor i se încordară și vinele gîtului îi ieșiră prin piele. Se rostogoli de pe așternut și-și înfipse ghearele mîinilor în țărînă, năpădindu-l sudoarea, udîndu-i părul capului într-o baie de grăsime. Se alătură de trunchiul dudului, îl luă în brațe sîngerîndu-și unghiile, și cu dinții începu să roadă gemînd scoarța grunțuroasă și neagră a copacului.

— Stancule, ai înebunit, țipă din curte și alergînd spre el, nevasta lui.

Îl ridică de subsuori și-l întinse pe așternut. Nu mai gemea. Închisese ochii, și femeia îl înveli pînă la gît, ștergîndu-i fața rece și fruntea năclăită de sudoare.

II

Umbrele dudului întîi se măriseră. Frunzele se îndepărtaseră, jucînd, apoi toată coroana ieșise de sub rădăcină, crescuse alături de copac și se pierduse sub privirea de jos a soarelui. Stancu lui Stăncilă dormea acum în bătaia galbenă a asfințitului. Se sculă obosit cum nu se mai simțise niciodată și, încercînd să se ridice, coardele mîinilor îi tremurau și nu putu; se lăsă iar pe căpătîi. Ochii i se mișcau în cap ca și cînd globurile lor s-ar fi rupt din găurile frunții. „Nu mai vine", vorbi el încet. Îi năvăli în piept deodată fiorul unei simțiri necunoscute, ca o sfîrșeală ce-l nimicea pînă la oase. Un dor viu îi bătu în inimă, o dorință a unei rugi arzătoare.

— Nevastă, nevastă, vorbi el iarăși, nu mai vine doctorul?

— Ba a venit, dar a plecat. Te-a văzut dormind și mi-a spus să nu te scol, că vine mai pe seară, răspunse nevastă-sa.

Stancu lui Stăncilă se holbă la ea.

— Atunci, trebuie să vie.

— Da, trebuie să vie, că a plecat de mult.

— Ce zici tu, mă fac bine? întrebă el iar, uitîndu-se la ea.

Femeia întoarse capul în altă parte.

— Nu știu, Stancule, că ce fel de fire de om ai fost. Ți-aduci tu aminte, spune drept? Îți spuneam acu un an: Mă, ascultă-mă pe mine, că... proastă oi fi, dar așa am pomenit de la biata mama... Era unu care îngălbenise ca ceara. Nu-ș' cine i-o fi spus: a tăiat nouă oi și s-a dus la munte, la stînă. Trei zile la rînd stătea în cîte o piele de oaie și bea lapte nefiert și cînd se scula, după aia (că venea și se usca pînă și pielea vie cum era), se îmbrăca așa gol cu o alta și cîte o vadră de lapte bea în fiecare zi. Ți-am spus eu ție, Stancule, era un doctor care nu mai credea în el și cînd s-a dus să-l vadă și s-a uitat în pieptul lui a văzut cum îi crescuseră alți bojogi mititei, iar ăia vechi putreziseră la o parte. N-ai vrut! M-o ierta Dumnezeu, că n-am fost aia care să nu-ți fi spus.

Femeia începu să plîngă și se sculă să plece. Omul se mișcă și închise ochii, desfăcîndu-și brațele și dezvelindu-și-le, apoi îi deschise clipind și-și văzu nevasta cum se uita spre drum.

— Ce este? întrebă el răgușit.

— Vine doctorul!...

Ochii omului începură iar să se miște în fundul capului. Femeia se așeză jos și-l înveli.

— Pleacă d-aici, vorbi el asudat. Du-te și lasă-mă în pace. Du-te, apăsă el, pleacă acuma și nu mai aștepta.

Ea se sculă și ieși înaintea doctorului, care tocmai deschidea poarta grădinii. Venea repede, strîngîndu-și geanta groasă de sub braț. Cînd ajunse

lîngă dud, se uită neclintit la bolnav fără să scoată vreo vorbă; ochii rătăceau alb în toate părțile. Era cărunt, cu fața plină.

— Ți-am spus să pleci; pleacă odată; tu n-auzi? Domnule doctor...

Femeia se urni încet și plecă. După un timp bolnavul îngînă, plecîndu-și privirile:

— Domnule doctor...

— Ce este?

— Mai stai; stai! Am să te mai întreb. Știi, te-am mai întrebat o dată și n-ai vrut. Vedeți dumneavoastră, e greu, femeia asta a mea e singură, copii n-am avut, părinții noștri... Am muncit amîndoi și ne-am luat. Că așa a fost. Mi-a plăcut munca, n-am pregetat niciodată; uite fîntîna! Cine mai are fîntînă aici? Nimeni! N-aș vrea să se vorbească. Cum vă spuneam, să fie așa cum trebuie, și numai dumneavoastră... că sînt atîtea de făcut la o înmormîntare și aș vrea s-o mai sfătuiesc și eu, că e singură, săraca. Vedeți, eu sînt om mare, îmi dau seama; ce să mai fac?... A! Au murit ei oameni!... nu ca mine! Ce, parcă! Dar de ce să nu fie așa? Eu v-am spus dumneavoastră de atîtea ori: domnule doctor, ce atîta grijă? Greu vă e? Cînd? Atunci, să spuneți și gata, vă sărut mîna ca la un sfînt. La asta m-am gîndit zile întregi și mă uitam la muiere cum se zbate și nu știe încotro s-o apuce. Așa, doar i-aș spune: „Bagă de seamă, că în cutare timp"... și să fie în regulă.

— Cum în cutare timp? vorbi doctorul. Adică ce-mi ceri dumneata? Că nu vreau să înțeleg bine.

— Păi de ce nu vreți, suflă Stancu lui Stăncilă, e greu?

Fața omului se chirci de răutate neștiută de el. Frunzele din vîrful dudului se atingeau abia auzit.

Doctorul îngenunchiase alături și se așezase turcește. Omul se ștergea, apăsat, de sudoare. Un timp se auzi numai trecerea ușoară a aerului prin copaci.

— De aia te frămînți tu atîta? Dar e mai rău pentru tine, zise doctorul.

— Ce! Că am să mai trăiesc de două ori atîta? Eu știu...

— Păi atunci ce mai vrei?

— Cînd! Asta vreau, se rugă el blînd, aproape lăcrimînd, că, vedeți... E greu să-mi spuneți? „Uite, mă, omule, în cutare timp, pregătește-te", și gata!

— Bine, dar ăsta e un lucru după cum simți tu, zise doctorul tot așa de încet.

— Dar după cum simt eu, trebuia de mult să fiu în pămînt, răspunse Stancu lui Stăncilă. Spuneți-mi. Asta m-ar mîngîia. Mi-e milă de ea, săraca. Așteaptă și se chinuie mai rău ca mine. Barem eu... mă duc... dar ea?

Doctorul se uită mult timp la el, fără să scoată vreun cuvînt, apoi ochii îi rătăciră peste grădină și de cîteva ori o lumină vie îi străluci peste chip. Lăsă capul în jos:

— Să vedem, Stancule, e toamnă, ți se schimbă sîngele... Dacă ai fi luat-o de la început... N-ai să poți trece cu sîngele schimbat.

— Ce, n-am să trec toamna? întrebă bolnavul încet și adînc.

— Așa se întîmplă totdeauna, murmură doctorul, la fel de încet.

Omul închise ochii, cîteva clipe își mestecă mușchii feței, apoi, ca și cînd din el ar fi căzut o piuliță, brațele i se desfăcură, trupul i se îndoi ca un cerc, ridicîndu-se de jos, de pe așternut, și-și înfipse amîndouă mîinile în gîtul doctorului. Fața i se înroșise

cu pete vii de foc și, încordat, năvălise asupra lui; îl strîngea scrîșnind, încercînd să-și înghită spumele și sîngele închegat, ce-i ieșise pe buze. Horcăia.

Doctorul aproape îl trînti la pămînt.

— De unde știi tu, mă? gîfîi cu turbare Stancu lui Stăncilă. Soarele și Dumnezeii mă-tii, de unde știi tu? Spune, de unde știi tu... Arhanghelii și steau'... De unde?... De unde?...

AMIAZĂ DE VARĂ

Era o zi încremenită, care făcea parcă din clipă așteptare fără sfîrșit. Salcîmii stăteau înalți cu frunzele adormite. Bătătura zăcea albă sub lumina soarelui. Pe drum nu trecea nimeni. Gardurile negre dinspre grădină stăteau în picioare, cu poarta jumătate deschisă prin care trecuse sau venise cineva. Pe după ele se zărea șira de paie în care se vedea înfiptă o furcă. Părea o după-amiază întoarsă de demult, din adîncurile veșniciei și oprită în vizită la după-amiaza cea reală și prezentă, care, intimidată, tăcea împreună cu zidurile casei, cu vîrfurile înalte ale salcîmilor și cu țărîna bătăturii, plină de urme de tălpi omenești, de labe de gîște și de copite mici de oi.

În această tăcere apăru pe după colțul casei, din spate, o femeie cu pași șovăielnici. Avea și în priviri o expresie de nedumerire și spaimă rătăcită, dar liniștită și parcă resemnată la adăpostul neputinței de a înțelege. Nedumerirea cobora și în mișcări: „Știu și eu ce să mai fac, încotro să mai merg ? !" parcă spunea. La colțul din față al casei se opri cîteva clipe, apoi urcă prispa și se apropie de geamul deschis. Se uită înlăuntru. Pe pat doarme o femeie. Avea părul desfăcut și membrele desfăcute în dezordine. O expresie de buimăceală parcă definitivă se așternuse pe chipul ei ca și cînd apăsarea vieții in-

terioare care o stăpînea în aceste clipe de odihnă adîncă n-avea s-o mai părăsească niciodată. Femeia de lîngă geam apucă cu mîinile de cercevele și șopti cu un glas înghesuit de o detașată, intensă și impersonală neliniște :

— Joițo !

Nici-un răspuns. După cîteva clipe de tăcere femeia repetă chemarea. Brusc femeia care dormea se trezi, se ridică în capul oaselor și cu gesturi reflexe își acoperi picioarele și își drese părul. Ea recepționă aproape nealterată liniștea cu care cealaltă o trezise din somn și răspunse :

— Ce este, Dido ?

— Joițo, ia vin' încoace !

Femeia se dăduse jos din pat, ieși din odaie, apăru pe prispă, se apropie și repetă în șoaptă :

— Ce e, Dido ?

— Vin' încoace.

Se dădură jos de pe prispă și o luară amîndouă pe după colțul casei. Mergeau puțin aplecate, desculțe, cu fustele mari, înfoiate, două rotunzimi parcă ireale, cu mersul lor lipsit de grabă, indecis, parcă comandat. Se opriră în spatele casei. Vizitatoarea arătă cu jumătate de gest curtea vecină care zăcea la fel de tăcută în lumina grea a zilei, cu aceleași geamuri ale odăii deschise spre prispă și șopti :

— Joițo, nu e nimeni la mine acasă.

— Ei, murmură cealaltă.

— Tudor e plecat, băiatu-ăla e dus cu caii.

— Ei !

— Nu auzi ?

— Ce ?

— Mașina mea coase singură. O auzi ?

Femeia își ascuți urechea și ascultă. Ascultînd, expresia chipului ei se schimbă treptat și, pe măsură ce clipele treceau, această expresie semăna tot mai

mult cu aceea pe care femeia o avusese mai înainte în timp ce dormea şi care, trezindu-se, dispăruse.

— Aud, şopti ea după cîtva timp. Dido, o fi cineva înăuntru !

— Nu e nimeni, e odaia goală.

Rămaseră amîndouă tăcute, absorbite, ascultînd. Din salcîmul de alături zbură o vrabie şi în urma ei, legănîndu-se, o frunză pluti lent spre pămînt. Printre scaieţii care umpleau locul din spatele casei apăru o cloşcă cu puii împrăştiaţi şi rătăciţi, cirîind nervoasă, singuratică şi nemulţumită. Văzînd cele două femei se opri o clipă cu un picior în aer, cirîi neliniştită de tăcerea şi nemişcarea lor, apoi puse piciorul jos şi trecu mai departe. Deodată, din depărtare, parcă din cer, răcni o voce cumplită aruncînd torente de înjurături, imprecaţii şi ameninţări :

— ...Unde paştele mă-ti eşti, fă ? Vino încoace şi deschide odaia să bag sacii înăuntru. Fă, surdo, tu n-auzi să ieşi încoace şi să mă ajuţi să dau sacii jos din căruţă ? Să fie ea a dracului de muiere, dacă dă căldura peste ea de nu se culcă şi doarme pînă se scufundă cinci stînjeni în pămînt, cu pat cu tot. Ho ! firaţi şi voi ai dracului, ho, că acuşi vă desham şi vă dau drumul la apă !

În primele clipe cele două femei ascultară aproape liniştite această voce, apoi pe chipul celei dintîi apăru o nouă expresie de spaimă :

— Gheorghe al tău ! şopti ea. Du-te !

DESFĂŞURAREA

I

Ilie Barbu se trezi din somn cu ochii limpezi, uşor şi liniştit, ca din nimic, cu toate că se culcase seara frînt de oboseală. Se trezi ca de obicei, cu capul la marginea căpătîiului şi în locul unde trebuia să fie capul lui, era al muierii. „Uite, domnule, s-a făcut dimineaţă“, gîndi el cu mirare. Ca s-o scoale şi pe muiere era destul să-i ia ca totdeauna capul în palme şi să-l pună la locul lui, dar o mai lăsă ; abia se revărsaseră zorile.

Se dădu jos de pe prispă şi porni încet spre grădină. Călca aşa de lin că nici dulăul care dormea lîngă prispa casei nu-l simţi. Ilie întîrzie puţin prin şopron, apoi intră tot aşa, pe neauzite, în grajdul cailor. Dar caii îl simţiseră încă de-afară : cît păşi înăuntru, ei îl întîmpinară cu nechezatul lor coborît, aproape omenesc, lovind ieslea cu nerăbdare : „Haide, domnule, ni-e foame, cît vrei să te mai aşteptăm ?“

— Păi dar ! Vezi să nu ! le spuse Ilie, ferindu-se supărat de capetele lor. Dă-te încolo d-aici !

Se urcă pe scara grajdului şi trînti de-acolo de sus doi snopi de iarbă uscată. Îi trînti drept în iesle. Se apucă apoi să dea cu ţesala. Supăraţi de ţesală, caii încercau fără rost să treacă unul în locul altuia.

— Cînd ți-oi da eu una acuma, Zamfire, auzi cîinii în Giurgiu, amenință Ilie. Să vedem cînd o să te duc *colo*, ce-i mai faci ?! O să dai din colț în colț, puturosule; habar n-o să mai am de tine, auzi, mă ? Sau să nu te dau ? Te dau !...

D-aia nu mai putea Zamfir, că o să-l dea *acolo!* Răvășea iarba nepăsător, sforăia zgomotos și cînd țesala îl atingea pe sub burtă, prin vreun loc subțire, înălța coama supărat și îl izbea pe Ilie cu coada.

Într-un tîrziu, Ilie ieși din grajd. Văzu că muierea se sculase, iar băiatul se pregătea să se ducă cu oile pe izlaz. Ilie se așeză pe prispă și îi spuse băiatului nu știu ce, să aibă grijă...

În acest timp nevasta se așezase și ea alături pe prispă și răscolea într-un sac încărcat cu betelii, rămășițe de ciorapi, mîneci, ghemotoace de lînă...

— Ce zici, Gherghino ? Ia spune, fă, îmi mai dai aprobarea ? întrebă Ilie după lungă vreme de tăcere, zîmbind cu șiretenie.

Așa se hotărîse; pentru înscrierea în colectiv trebuia și aprobarea muierii; adică să se iscălească și ea acolo.

— Aprobarea ți-o dau eu, dar uite că n-ai cămașă pe tine, răspunse Gherghina cu un glas mohorît.

Își dăduse seama că n-are să găsească ceea ce căuta. Băgase în apă, aseară, cămașa lui cea mai bună și nu ținuse la spălat, plesnise la umeri. Căuta acum un petic ca să i-o cîrpească și nu mai găsea... Totul era spumuit, se făcuse praf...

Se uită la el cum stătea pe prispă și-i văzu spinarea lată, puternică, puțin încovoiată... „Doamne, Doamne, gîndi, cuprinsă de jale, ce-o să mă fac eu cu el cînd n-o mai avea putere ! Cămașă bună nu mai are, de mîncat îi dau numai ștevie... și muncește..."

— Ilie, îi spuse cu glas stins, lăsînd brațele moi în grămada de zdrențe. Ce facem noi ? Ți s-a rupt cămașa și nu găsesc petic...

Abia îndrăznea să vorbească, parcă ar fi vrut să intre în pămînt. El tăcea și ea crezu că l-a supărat. Rămase frîntă lîngă sacul cu trențe, nemaiștiind ce să facă.

— Hă ! va să zică începem, Gherghino. Mă duc, fă ! Mai stau nițel să mai treacă cineva devale și mă duc ! zise Ilie după lungă vreme de tăcere, parcă n-ar fi auzit ce-i spusese muierea. Uite că trece, spuse el deodată, frîngîndu-și gîtul spre șosea.

Se ridică de pe prag și porni agale spre poartă. Gherghina tresări, se ridică, se uită în urma lui cu neliniște și încordare. Se vedea că îi umblă ceva prin cap, un gînd care nu izbutea să se limpezească. Era atît de atentă la acel ceva, încît chipul i se lungise și gura îi rămăsese deschisă.

Cînd Ilie Barbu fu la poartă, ea se dădu repede jos de pe prispă și îl ajunse din urmă :

— Ilie, stai ! îl opri ea tulburată.

— Ce e, fa ? se răsuci el, nedumerit.

— Unde te duci cu cămașa aia ? întrebă cu teamă mare.

Ilie Barbu trebui să se întoarcă. Așa era, avea cămașa neschimbată. Gherghina venea în urma lui cu aerul îngrijorat, dar și fericit, al omului care a izbutit cu o clipă mai devreme să împiedice ceva care în nici un caz nu trebuia să se întîmple.

În tindă, Ilie își descinse cureaua de la pantaloni și-și scoase cu mare grijă cămașa peste cap. În acest timp, Gheorghina răscolise într-o ladă și scosese de-acolo o bluză. Stătea cu ea în mînă și se vedea că e la grea cumpănă ; de unde să rupă ? De

la mîneci sau din spate? Era singura pe care o avea şi era încă bună. Nu era timp de pierdut; rupse cu hotărîre o mînecă, făcu un petic mare, prinse cămaşa curată a bărbatului, care se rupsese la spălat, şi începu să coasă cu mişcări iuţi şi dibace peticul.

— Ce făcuşi, tu, fă, rupseşi bluza? o întrebă Ilie holbîndu-se la ea.

— Las-o-ncolo, că nu mai era bună de nimic, răspunse ea îndîrjită pe neaşteptate.

„Prea e de tot, munceşti pînă cazi pe brînci şi n-ai o cămaşă în spinare. Ce socoteală o mai fi şi asta?" gîndi ea. Apoi spuse:

— Ce socoteală e asta, Ilie, te-am tot întrebat: de ce nu vor să plătească? Lovi-o-ar moartea de socoteală, că de cînd zic că o fac nici pînă în ziua de azi n-au mai terminat-o!

Ilie Barbu se aşezase pe prag, despuiat pînă la brîu, şi aştepta să-i coasă muierea cămaşa.

— Tu coşi acolo, sau ce faci?! o întrebă el plin de mirare. Te găsişi acum să faci socoteli!

— Uite că n-ai ce lua pe tine, izbucni Gherghina, ridicînd glasul. Ce-i faci dacă nu-ţi mai dă nimic? Cu ce-ţi iau cămaşă? Sau o să umbli despuiat?

— Lasă că o să ne dea... murmură Ilie nemaiştiind ce să-i răspundă.

Aşa era, cum zicea ea: munciseră la gospodăria de stat şi nici pînă acum nu li se plătise. De ce, nu ştia nimeni. „Mai aşteptaţi, o să vă plătim, acum n-avem bani", li se spunea.

— O să plătească ei, că n-or fi nebuni, zise Ilie, urmărind cu atenţie cum îi pungălea muierea cămaşa. Or fi încurcat socotelile p-acolo, spuse el într-un tîrziu, cu nepăsare.

— Au încurcat socotelile de-o vară întreagă! Să fie să te duci peste ei cu ciomagul şi jap! în spinare, să-i saturi de socoteli.

Gherghina răsuci cămaşa cu mînie, o aruncă pe pat şi ieşi să-şi vadă de treburi. Se vedea că se stăpîneşte cu greu să nu spună mai multe.

Ilie Barbu se îmbrăcă cu cămaşa cea nouă şi se strîmbă, făcu pe nemulţumitul:

— Ce dracu făcuşi? E udă pe la subsori! exclamă el.

— Lasă, că se usucă pe tine! îi răspunse Gherghina din tindă.

Izbutise să lase la o parte necazurile. Veni în casă şi se uită cu atenţie la omul ei, să vadă cum îi stă cu peticul. Îl piguli de seame cu grijă, îşi apropie faţa de spinarea lui şi roase cu dinţii un cap de aţă, apoi se grăbi să-şi vadă de-ale ei, de astă dată fără să-l mai ia în seamă pe bărbat.

Ilie îşi încheie strîns cureaua pantalonilor şi se cercetă el însuşi cu atenţie. „Sigur, te-ai îmbrăcat cu cămaşă curată, trebuie să te speli pe picioare!" Intră peste muiere în cealaltă odaie şi îi porunci binevoitor să-i dea o oală cu apă fiartă. Tot dichisindu-se, ajunse în scurtă vreme şi la pălărie. O cumpărase cu şase ani în urmă şi dăduse pentru ea două duble de grîu. O luă în mînă şi începu să dea cu peria peste ea. Ciudat lucru, în loc să se curețe, pălăria se umplu de pete, şi cu cît da mai tare cu peria, cu atît petele se albeau şi se făceau mai mari. Ce-are a face! Neturburat, Ilie începu să scuipe peste ea şi în cele din urmă petele trebuiră să piară.

II

Între timp, soarele se ridicase sus şi încălzea satul cu razele lui domoale. Se apropia toamna. Ilie Barbu ieşi pe prispă şi se rezemă de stîlpul casei.

Aştepta să treacă cineva, să se ducă împreună cu alţii. Nu aşteptă mult. În curînd văzu doi inşi. Erau Vasile şi Gheorghe Ciobanu, cei mai buni prieteni ai lui. Copilăriseră împreună pe izlaz, păzind cîteşitrei oile satului. Adică nu cîteşitrei, mai era unul... Da, mai era unul, dar acela fugise, nu mai ştiau nimic despre el.

— Vasile, măi Gheorghe, unde vă duceţi, mă? îi întrebă Ilie, ca şi cînd n-ar fi ştiut unde se duc cei doi.

Fraţii Ciobanu nu se opriră din mers, nu-l luară în seamă pe Ilie. Unul dintre ei aruncă în treacăt:

— Ce faci, mă Ilie?

— Vă duceţi devale? Staţi că merg şi eu, zise Ilie, grăbindu-se să iasă din curte.

Trebui să se grăbească tare să-i ajungă din urmă, fiindcă prietenii lui îşi vedeau de treabă, vorbeau între ei nu se ştie ce.

— Ilie, mai strigă Gherghina de pe prispă, vezi poate te întîlneşti pe-acolo cu alde Voicu Ghioceoaia. Cînd are de gînd să ne dea bumbacul ăla?

„Muierile astea! gîndi Ilie necăjit. Niciodată nu se potriveşte ce e la tine în cap cu ce e la ele!"

— Vasile, ce ziceţi voi de alde Stancu? Nu mai vrea să se înscrie, aţi auzit? Ce dracu l-o fi apucat? îi întrebă el pe prietenii săi.

Fraţii Ciobanu se uitară unul la altul şi nu răspunseră nimic. Tocmai despre alde Stancu vorbiseră şi ei pînă acum, dar nu scotiră să-i mai spună şi lui Ilie părerea lor.

— Ei da! şi alde Pătăleaţă tot aşa, spuse Ilie mai departe. Pînă acum zicea că da, da, şi mai ieri auzii că cică nu mai vrea muierea. Ai, mă? Ce ziceţi voi de ăştia?

Şi despre Pătăleaţă vorbiseră fraţii Ciobanu, dar nici de astă dată nu-i dădură atenţie lui alde Ilie, lăsară întrebarea lui să atîrne în aer.

— ...Pe urmă eu i-am spus că dacă e vorba pe-aşa, mai e şi lumea! Să vedem lumea ce-o să zică! exclamă Vasile Ciobanu.

— Cum?! Dar alde Didel?! Dar Voicu Ghioceoaia?!! izbucni celălalt frate, ridicînd braţele în aer.

Ilie Barbu nu înţelegea nimic, dar asculta totuşi cu atenţie mare.

— I-am spus şi de alde Didel, şi de Voicu Ghioceoaia, şi de toţi şi i-am mai spus că noi sîntem contra.

Se făcu tăcere. Fraţii Ciobanu călcau rar şi arătau îngînduraţi. Ilie Barbu ar fi vrut să ştie despre ce e vorba, ca să poată fi de părerea lor. Parcă înţelesese ceva, că e vorba de alegerea preşedintelui gospodăriei şi că nu se ştie cine spunea despre Bădîrcea că n-ar fi bun.

— Cine, Bădîrcea? Nu e rău! spuse el cu însufleţire, încredinţat că le va face plăcere prietenilor.

Vasile şi Gheorghe Ciobanu se prefăcură că n-au auzit. Întoarseră capetele în altă parte ca şi cînd Ilie Barbu ar fi spus o prostie.

„Uite, eu nu m-am gîndit la cine o să fie preşedinte! Hm! făcu Ilie, mirîndu-se de el însuşi. Bădîrcea? Bădîrcea de fapt nu e bun", hotărî el după ce se mai gîndi.

— De fapt, n-aveţi dreptate, zise Ilie, luînd uşor lucrurile. Lasă că vedem noi mai pe urmă, să vedem ce zice şi Anghel!

— Anghel! Ce-are a face Anghel! exclamă în sfîrşit Vasile Ciobanu, fără respect însă, atît faţă de Ilie, cît şi faţă de cel pomenit de el.

Se apropiaseră de sfat. Vasile şi Gheorghe socotiră că nu e de nici un folos pentru Ilie să afle ce

mai cred ei despre alegerea preşedintelui. Arătau mereu gravi şi băţoşi. Cînd ajunseră, se amestecară de îndată printre oameni şi începură să caute pe cineva. Ilie Barbu rămase singur. Se adunase destulă lume. Numai Ilie Barbu şi încă doi-trei erau desculţi şi în cămaşi; ceilalţi aveau flanele sau jiletci, bocanci sau opinci. Nici unul însă nu arăta aşa curat ca Ilie Barbu, cu cămaşa lui cu petic în spinare, proaspăt spălată şi cu pălăria pe cap bine periată.

Rămas fără cei doi prieteni, Ilie începu să se uite în dreapta şi în stînga la oameni, să se întoarcă pe loc, să dea noroc... Se uita la toată lumea cu ochii larg deschişi, fără să clipească. „Mă vedeţi? Eu sînt, Ilie Barbu! Ei, ce ziceţi?"

Ce să zică, nu zicea nimeni nimic. Ilie însă nu băga de seamă, se oprea în dreptul unuia sau altuia şi se uita la om cu tot sufletul, cu chipul luminat de o adîncă bucurie.

— Bă, Ilie, ce făcuşi, mă, venişi? întrebă cineva la un moment dat, un glas nu se ştie al cui, gros şi puternic, care pluti cîteva clipe asupra adunării.

Ilie se răsuci spre cel care întrebase, dar nu izbuti să-şi dea seama cine era.

— Ce faci, bă, vino încoace, porunci glasul acela gros şi puternic şi de astă dată Ilie îşi dădu seama că Voicu Ghioceoaia avea un astfel de glas.

Se grăbi spre el. Voicu era înconjurat de mai mulţi inşi, printre care şi cei doi fraţi Ciobanu. S-ar fi putut crede că Voicu îl chemase să-i spună ceva, dar cînd Ilie se apropie, nu-i spuse nimic, ba chiar se întoarse în aşa fel ca Ilie să stea pe de margine, în afara grupului.

Pe nesimţite se aduna din ce în ce mai multă lume. Însufleţirea creştea. Era însă o însufleţire mai greu de ghicit, nu ca aceea a lui Ilie Barbu. Oamenii

vorbeau despre o mulţime de lucruri, dar foarte rar despre lucrul pentru care se adunaseră aci.

Într-un grup mai numeros, cineva povestea — şi toţi ceilalţi îl ascultau cu atenţie — cum într-o zi, din greşeală, şi-a tăiat degetul cu toporul, cum s-a dus la spital, cum îi flencănea degetul, cum în timpul operaţiei doctorul îl tot pisa cu vorba, întrebîndu-l, de pildă, dacă nu îi e a muiere, cum a înţeles el că anume îl ţinea de vorbă doctorul ca să nu simtă durerea, cum din cauza aceasta s-a supărat pe doctor şi i-a spus: „Hai, taie acolo, dă-l dracu' de deşt..." Povestitorul arătă amănunţit cum s-a vindecat, arătă apoi degetul cu pricina şi îl mişcă îndelung, spunînd că acum nu mai are nici pe dracu, ba chiar i se pare că e mai bun decît celelalte. Aici, cineva observă că dacă e mai bun decît celelalte, atunci să pună mîna pe topor şi să-şi mai taie cîteva. „Ce spuseşi tu acuma e taman ca alde cutare care tot aşa, într-o zi..." începea un altul.

Ilie Barbu nu prea îşi găsea locul, nu se pricepea să vorbească despre altceva, cum făceau ceilalţi. Privirea lui deschisă îi cam stingherea pe unii, care de fapt se şi fereau de el, se prefăceau că nu-l văd.

„Nu ştim cum o ieşi, dar sîntem bucuroşi fiindcă tragem nădejde, da, da, tragem nădejde în afacerea asta! Dar pînă la binele pe care îl vrem noi, mai avem, aşa că să nu ne pierdem firea de bucurie. Hai mai bine să vorbim despre altceva!" Astfel gîndeau unii, dar nu le trecea nici o clipă prin cap că toate acestea trebuiesc spuse lui Ilie, adică să gîndească şi el la fel. Dacă Ilie poate să se bucure din tot sufletul, ce rost are să-i strice bucuria? Şi pe urmă s-ar putea ca Ilie să aibă el dreptate, o fi ştiind el ceva!...

Ilie Barbu însă nu ştia mai mult decît alţii, ba chiar îi scăpau unele lucruri, cum era, de pildă, ale-

gerea preşedintelui gospodăriei. Pentru el, *principalul* era că aveau să înceapă altă viaţă: să are, să semene şi să culeagă bucatele la un loc, apoi să le împartă după munca fiecăruia. Cum se vor petrece toate acestea, cine să aibă grijă ca lucrurile să iasă bine, nu i se părea lui Ilie ceva la care să se gîndească în mod deosebit. *Principalul* era că viaţa cea veche era lovită acum chiar în temelia ei. De-aci înainte oamenii se vor băga în seamă şi se vor împrieteni nu după cîte pogoane are fiecare, după cîţi cai, boi sau porci au în bătătură, ci după cum au să muncească şi să se poarte aşa, ca oameni!... Prietenii lui, fraţii Ciobanu, nici măcar nu se fereau să ascundă că se cred mult mai... şi cu totul altceva decît el, deştepţi, pe picioarele lor, cu capul bine înţepenit între umeri. Ilie ştia însă că lucrurile nu stau chiar aşa, dar numai într-o altfel de viaţă poţi fi ceea ce eşti. Se înscria în colectiv cu nădejdi mari. Gospodărie colectivă? Că au să aibă mai multe bucate? Asta în orice caz! Dar unde aveau să se mai ducă cei învăţaţi să muncească alţii pentru ei şi mai ales cei care nu mai puteau de poftă să ajungă şi ei la fel?

— Bă Ilie, ia vin' încoace, strigă Voicu Ghioceoaia pe neaşteptate. Ce păzeşti tu p-aici? Ia du-te pînă colea la *meate* şi ia-mi nişte tutun!

Voicu Ghioceoaia era îmbrăcat în *acre*, adică în haine prea orăşeneşti: purta un costum negru ca de popă şi cravată de mătase. Scoase portofelul şi-i întinse lui Ilie, cu un gest hotărît, o hîrtie nouă, de-o sută. Îi puse hîrtia în mînă şi îl bătu pe umăr:

— Du-te, mă, hai, repede, că eu am treabă aici, cu comasarea, o să intru în şedinţă. Mi-l aduci înlăuntru, în biroul organizaţiei!

După ce îi spuse acestea, Voicu Ghioceoaia îi întoarse spatele şi-şi continuă vorba cu Bădîrcea şi cu

ceilalţi din grup. Ilie Barbu rămase nemişcat, cu hîrtia în mînă. Privirea sa larg deschisă clipea acum rar, a neînţelegere.

— Du-te, mă, ce mai stai, spuse şi Bădîrcea băgînd de seamă că Ilie a rămas înţepenit.

Voicu Ghioceoaia se răsuci spre Ilie şi se uită la el cu mirare. Acum cîteva luni, Ilie şi muierea lui lucraseră la el, la bumbac. Unde nu-l trimisese?

— Bă, să fie-al dracului! spuse Voicu Ghioceoaia supărat, luîndu-i lui Ilie hîrtia din mînă. Stane, du-te, mă, tu, pînă la *meate* şi ia-mi un tutun!

Stan era curierul sfatului. Clătină din cap şi arătă înăuntru, adică nu se poate, el e curierul sfatului, poate să-l cheme preşedintele.

— Dă-ncoace, că mă duc eu, spuse un om mărunţel, nebărbierit, cu mustăţile îngălbenite de tutun. Da-mi dai şi mie...

III

În aceeaşi dimineaţă maşina raionului de partid pornise spre sat, aducînd în ea pe întîiul şi al doilea secretar. *Wilis*-ul străbătea cu viteză drumul de ţară, înecînd în pulbere căruţele întîlnite sau prinse din urmă.

— De cînd n-ai mai fost prin sat, tovarăşe Ţurlea? întrebă la un moment dat Ion Niculae, secretarul raionului.

Al doilea secretar stătea în spate şi se uita drept înaintea sa. Arăta puţin îngîndurat şi nu auzi întrebarea. Ion Niculae îşi răsuci gîtul şi întrebă din nou:

— Prin sat, zic. De cînd n-ai mai fost?

— A! Prin sat? Din 45.

— Ai stat mult atunci?

— Am fost cu reforma agrară.

Cîtva timp nu-şi mai spuseră nimic. Secretarul raionului arăta însă bucuros şi mulţumit.

— Ce zici, tovarăşe Ţurlea? Te-ai gîndit atunci că peste şase ani o să te întorci chiar în satul dumitale? Să vezi ce gospdărie se formează acolo! E o atmosferă bună, are să se înscrie jumătate din sat. În raionul Ghimpaţi sînt douăzeci de sate şi au numai trei gospodării.

— La noi, asta de-acum e a şaptea, completă şoferul, uitîndu-se înapoi la al doilea secretar.

Ţurlea cunoştea acestea, i se spuseseră de la bun început. Ţurlea venise la raion de numai cîteva zile.

— Mai cunoşti oamenii, tovarăşe Ţurlea? întrebă Ion Niculae după o vreme. Uite, ăsta e *gostatul* Udupu, adăugă el arătînd cu mîna nişte construcţii în depărtare.

— Mă întrebaţi dacă mai cunosc oamenii din sat, răspunse Ţurlea. Pe unii îi cunosc bine, am păzit vitele împreună, cînd eram mici. Chiar pe-aci unde e gospodăria asta de stat. Era moşia episcopiei pe vremea aia. Cum merg gospodăriile de stat, tovarăşe secretar?

— Asta de-aci merge bine, are pămînt bun, răspunse Ion Niculae, după ce se gîndi cîteva clipe. Avem una în Popeşti, care a compromis bumbacul; n-au avut ploaie la timp.

„Nu, măi frate, altceva întreb eu", îi răspunse Ţurlea în gînd. Apoi îl întrebă de-a dreptul:

— Vă întreb din punct de vedere al cadrelor!

Şoferul interveni în discuţie întrebîndu-l pe secretarul raionului dacă să meargă în sat sau să oprească aici, lîngă siloz.

— Opreşte aici, spuse secretarul.

Ajunseseră la gară, doi kilometri depărtare de sat. Ţurlea deschise uşa.

— Va să zică treci întîi pe la siloz, îi spuse secretarul arătînd cu mîna spre o construcţie cu schele. S-ar putea ca şedinţa noastră la regională să ţină mult, continuă el.

Ţurlea se dăduse jos.

— Vezi să se desfăşoare lucrurile cum trebuie, tovarăşe Ţurlea, continuă secretarul. Dacă mai ai nevoie, telefonează-i tovarăşului Sergiu: el cunoaşte bine situaţia.

— Am să văd eu. Într-un caz iau legătura cu regionala, dacă nu vă întoarceţi pînă diseară.

— Nu e nevoie! Zici că îl cunoşti pe Prunoiu!

— Da, îl ţin minte.

— A lucrat cel mai bine în chestiunea gospodăriei, ai să-ţi dai seama repede. Trebuie să ai grijă: secretarul de-aclo, Anghel, crede că Prunoiu se substituie biroului organizaţiei. Noi avem experienţă: aşa se întîmplă cînd preşedintele sfatului e mai activ; face unele greşeli, dar nu se substituie biroului, cum i se pare lui Anghel.

Ţurlea se făcu atent. Va să zică, Prunoiu, preşedintele sfatului...

— Dar nu e o problemă. N-am fi lăsat noi lucrurile aşa. În general e o atmosferă bună, continuă secretarul, parcă i-ar fi ghicit gîndurile. Chiaburii au pierdut influenţa în satul ăsta: am desfăşurat noi de mult artileria grea! Lucrăm de trei luni în direcţia asta.

Maşina se puse în mişcare şi în curînd nu se mai văzu. Rămas singur, Ţurlea o luă spre siloz, întîrzie acolo o jumătate de ceas, apoi se grăbi să plece în sat. Cunoştea drumurile; părăsi şoseaua şi o luă de-a dreptul peste izlaz. La început el merse repede, cu grabă, aşa cum mergea pe străzile oraşului industrial de unde abia venise. Nu merse însă nici cîteva mi-

nute şi se opri gîfîind. Îşi scoase şapca şi se şterse pe frunte de sudoare.

Ţurlea auzi un piuit subţire de clopoţei, care îi atinse urechea ca un zvon pe de altă lume. Apoi de undeva, nu se ştie dincotro, auzi un glas omenesc, atît de slab şi de îndepărtat, dar pe care cîmpia îl aducea totuşi aşa de aproape, încît i se păru că nu a auzit acel glas, a gîndit numai. Se urni din loc şi porni agale. La un moment dat Ţurlea se împiedică de ceva şi se uită mirat înapoi. Nu văzu nimic, dar căută totuşi în iarbă cu vîrful bocancului şi găsi un lemn înfipt în pămînt ca un ţăruş. Ţurlea se înveseli grozav, exclamă de cîteva ori „aha !“ cu mare satisfacţie, scoase ţăruşul şi începu să se uite cu atenţie la el. Se vedea că asemenea ţăruş îi este bine cunoscut. Pe locul acela iarba era veştedă, se vedeau bulgări mici de pămînt, semn că se săpase, că acolo era ceva. „Aici trebuie să fie“, spuse Ţurlea cu glas tare, cu bucurie copilărească, şi începu să caute încet, cu ţăruşul, pe o porţiune mică de tot. Dădu apoi pămîntul la o parte şi ieşi la iveală întîi o mănuşă de oală, apoi oala întreagă, pe care Ţurlea o trase încet şi o puse alături pe iarbă. Oala era mare, cel puţin două kilograme şi era legată la gură cu o bucată groasă de postav.

„Ia uite la ei, au învăţat şmecheria de la alde Ilie Barbu, gîndi Ţurlea din ce în ce mai înveselit. Hm ! Credeam că numai noi ne ţineam de drăcii !“ Se aplecă şi vru să desfacă postavul cu care era acoperită oala.

— Ce faci acilea, tovarăşe ?

Tresări şi se răsuci încotro auzise glasul. Ia te uită ! La numai cîţiva paşi de el, trei băieţaşi stăteau proptiţi în ciomege şi îl cercetau cu un aer foarte neprietenos. Parcă răsăriseră din pămînt. Ţurlea arătă oala cu mîna şi se răsti la ei :

— Bine, mă, voi v-apucaţi să mulgeţi oile oamenilor pe izlaz ?

— Dar pe unde să le mulgem ? răspunse unul tot aşa de răstit.

— D-aia te plăteşte omul, să-i mulgi oaia ?

Ei nu ziseră nimic, dar se vedea că băiatul care răspunsese răstit avea grozavă poftă să se răfuiască cu hoţul care dezgropase oala.

— Şi ce-ţi veni de dezgropaşi oala-m' ? întrebă el ţăndăros.

Lui Ţurlea îi plăcu cum îl luau la rost. Nu se sfiau de loc. Se uită mai bine la ei şi unul i se păru că seamănă cu cineva cunoscut.

— Al cui eşti tu, mă ?

— Cine, eu ? întrebă cel ţăndăros.

— Nu tu, ţie am să-ţi rup urechile ; ăla din spatele tău, tu, ăla cu ochii mari, al cui eşti ?

— Al lui Ilie Barbu !

Ţurlea se uită cu atenţie la el şi fluieră a mirare.

— Al lui Ilie Barbu ?! Semeni cu el mai bine decît semăna el cu tine cînd era mic. Ce face el acuma ?

— S-a înscris în colectiv, răspunse foarte sigur pe sine cel ţăndăros, parcă ar fi ştiut el multe despre colectiv.

— Şi tată-tău de ce nu s-a înscris, mă, urechiatule ? îl întrebă Ţurlea zîmbind.

— Ba s-a înscris, i-o reteză băiatul.

— Ei, ia desfaceţi oala, să vedem, s-a prins laptele ?

— Cum o să se prindă, dacă abia azi-dimineaţă l-am îngropat ? îi explică ţăndărosul, ceva mai prietenos. Şi dumneata ce cauţi p-aici, eşti de la siloz ? îl descusu băiatul.

— Da, sînt de la siloz şi sînt prieten cu toţi învăţătorii voştri de la şcoală. Am să vă spun că mul-

geţi oile oamenilor pe izlaz. Aşa pionieri sînteţi voi? spuse Ţurlea îndepărtîndu-se.

— Poţi să ne spui, îi strigară ei din urmă, cu nepăsare. Ce să facem? Noi ce să mîncăm?

IV

Întîmplarea cu oala ascunsă în pămînt îi aduse lui Ţurlea în minte întreaga copilărie. Păzise oile împreună cu Ilie Barbu şi cu cei doi fraţi ai lui Ciobanu. Iarna se duceau la şcoală şi cînd se desprimăvăra, părinţii îi băgau la oi. Cei doi fraţi Ciobanu rămăseseră repetenţi în clasa a treia şi nu se mai duseseră de loc. Barbu Ilie rîdea de ei toată ziua, amîndoi erau tari de cap, nu înţelegeau cu nici un chip cum se poate ca, scriind cifrele unele sub altele, să zici: atît cu atît fac atît, scriem atît şi ţinem la mînă atît. De ce să scrii cinci şi să ţii una la mînă? De ce să încurci lucrurile şi să nu scrii atît cît ai zis că face? Cînd aveau de adunat numai nule, atunci le plăcea. Zero şi cu zero şi cu zero şi cu zero... Grozav le plăceau! Scoteau limba foarte încîntaţi şi scriau încet în caiet, spunînd totodată rezultatul cu glas tare, să ia aminte Barbu Ilie şi Ţurlea că nu sînt chiar aşa de nepricepuţi.

Altfel se simţeau bine pe izlaz: jucau purceaua, bobicul, îngropau laptele, coceau porumb, furau pepeni şi struguri şi fluierau după fete, aşa mici cum erau, iar cînd norii se îngrămădeau pe cer şi ploaia zguduia cîmpia, jucau tontoroiul clănţănind din dinţi, aşteptînd să se lumineze, să se despoaie de cămăşi şi să le usuce la soare. Nu coborau în sat decît dacă ploaia ţinea toată ziua, altfel oamenii şi chiar părinţii îi trimiteau îndărăt pe izlaz. Băieţii se temeau mai

ales de cei care aveau oi mai multe. Aceştia îi înjurau şi îi ameninţau că la toamnă au să le scadă din plată. Băieţii se răzbunau şi ei, mulgîndu-le oile, altceva n-aveau ce face.

După prînz, cînd soarele începea să coboare, oile se îndepărtau de sat şi se apropiau, păscînd, de linia ferată. Se învăţaseră să facă singure acest drum. Cînd ajungeau acolo, băieţii ştiau că în curînd are să treacă trenul şi atunci lăsau la o parte jocul de-a purceaua şi se apropiau de drumul de fier. Aşa făceau în fiecare zi, se propteau în ciomege şi se uitau cu uimire la roţile trenului, la necunoscuţii care stăteau la ferestre. Le bătea inima de fiecare dată, le străluceau ochii, li se tăia răsuflarea. După ce trenul pierea, rămîneau tăcuţi, neliniştiţi, cu sufletul turburat de dorinţi. Jocul lor de-a purceaua nu mai avea nici un farmec, nici bobicul, nici laptele închegat în pămînt, nici pepenii furaţi.

Într-o zi, unul dintre ei, Ţurlea Ion, îi spusese lui Barbu Ilie că s-a săturat de oi... că el le lasă şi se duce. „Unde?“ întrebase Barbu Ilie. „Unde-oi vedea cu ochii“, răspunsese Ţurlea, uitîndu-se pierdut în urma trenului. „Dar de ce, cum aşa?“ Că nu mai poate, răspunsese Ţurlea întristat. Da, aşa era, nici Barbu Ilie nu mai putea, o să meargă şi el. Au să lase oile amîndoi, au s-o ia pe drumul de fier, au să-şi piardă urma...

Băieţii nu mai puteau, se făcuseră mari, isprăviseră şapte clase. La examenul de diplomă care se ţinuse pe „centru“, adică fuseseră examinaţi la un loc, de către o singură comisie de învăţători, elevii cîtorva sate, Barbu Ilie a fost singurul care a luat nota zece la matematici. La celelalte a fost mai slab, dar la matematici a uimit comisia. După examen a luat iar oile de coadă, dar cei doi băieţi arătau din

ce în ce mai întristați. Să stai în fața unei comisii de învățători, să fii întrebat: „Elevul Țurlea Ion, spune-ne dumneata la ce an s-a urcat pe tron Dimitrie Cantemir...", să spui cine era Dimitrie Cantemir, comisia să zică bravo, Țurlea, pe urmă să te întorci acasă, să mănînci tot ca și mai înainte ciorbă de corcodușe, apoi dimineața să te scoli și să fluieri la poarta lui Enache ca să dea drumul la oi, Enache să iasă din casă cu burta lui cît toate zilele încinsă în chimir, să zică „...pe mă-ta de Țurlea, iar ai muls oile ieri, spune-i lui tac-tu că la toamnă am să-ți scad din plată..."

Țurlea nu pricepea cum se pot întîmpla toate acestea. Care era adevărul aici? Comisia de învățători sau înjurăturile lui Enache? Comisia îi spusese: „elevul Țurlea"... „dumneata"... „Cantemir"... Enache: „...pe mă-ta de Țurlea, spune-i lui tac-tu"... Și trenul cu roțile lui, cu lumea aceea necunoscută de la ferestre...

Într-o dimineață de toamnă s-au hotărît, au lăsat oile și amîndoi, Țurlea Ion și Barbu Ilie, au luat-o de-a lungul liniei ferate. Au mers pînă spre seară și au trecut prin trei gări. Știau încotro se duc: orașul se afla la șaizeci de kilometri de satul lor. În oraș, Barbu Ilie a început să se simtă neliniștit, spre deosebire de Țurlea, care tot timpul zicea: „Ha! Fir-ar ale dracului de oi. ...pe mă-sa de Enache..." Toată ziua numai asta a zis și se bucura grozav.

Au dormit într-o piață. Dimineața s-au pomenit cu un ins, care semăna întrucîtva cu Enache, dar care era bine îmbrăcat și care s-a purtat frumos cu ei. I-a întrebat de unde sînt, ce caută la oraș, cum îi cheamă... I-a luat cu el, le-a dat să mănînce, i-a pus să spargă lemne, să frece dușumelele restaurantului, să care niște saci, niște dube de gaz, niște sifoane...

A doua zi la fel, a treia zi tot așa, timp de o săptămînă. După o săptămînă, Enache al doilea a stat de vorbă cu ei, i-a spus lui Barbu Ilie să plece, iar lui Țurlea Ion să rămînă. Lui Țurlea Ion i-a mai spus că îi dă un rînd de haine pe an și o mie de lei, iar lui Barbu i-a mai spus că o să-l trimită la cineva. Țurlea s-a bucurat că poate să rămînă la oraș. Barbu Ilie a spus că nu vrea, nu-i place, el se întoarce acasă...

Țurlea știa însă că nu e mare scofală să lași oile lui Enache din sat și să fugi să speli dușumelele lui Enache al doilea de la oraș. Își dădu repede seama că orașul e plin de băieți de seama lui care duc altfel de viață. Pe unii îi vedea foarte des. Erau ceva mai mari decît el, dar foarte mîndri, se uitau de sus la Enache al doilea, aproape că îi porunceau cînd se așezau la mese și cereau de băut. Țurlea nu pricepea cum niște tineri puteau fi atît de siguri pe ei, cînd erau așa de prost îmbrăcați, cu hainele lor înnegrite de sus și pînă jos de uleiuri. Fără să spună patronului, Țurlea intră în vorbă cu acești tineri, află că lucrau într-o uzină, află cu bucurie că uzina fabrica trenuri, că se lucra opt ore pe zi, că pentru o lună de zile acolo se plătea exact de zece ori mai mult decît plătea Enache al doilea... Țurlea le arătă diploma lui de șapte clase primare și se rugă de ei să-l ajute să intre și el acolo...

Și ei îl ajutară să intre și drumurile lui nu se mai întîlniră cu ale satului.

Dar iată că acuma se întîlneau iar și totul reînvia. Ce-o fi făcînd Barbu Ilie? Dar frații Ciobanu? Dar chiar Enache însuși, cu burta lui mare?

Țurlea grăbi pașii nerăbdător să ajungă mai repede în sat.

V

Lîngă clădirea sfatului popular se afla un fel de bufet care nu avea altceva decît ţuică, salam şi pastramă de viţel. Abia sosiţi, inginerul cadastral Milică Costovici şi inginerul semetist Gogu Pişculescu intraseră înăuntru, ceruseră ţuici şi pastramă şi se grăbiseră să se pună la punct. Preşedintele sfatului veni în curînd după ei. Gogu Pişculescu mînca usturoi şi se încreţea de plăcere. Cînd preşedintele intră înăuntru, Pişculescu îşi trase ochelarii pe vîrful nasului, se uită pe deasupra lor la preşedinte şi îi arătă tot ce era pe masă :

— Tovarăşe preşedinte, îi spuse, şi îi arătă amănunţit, zîmbind aluziv, ţuicile, usturoiul, pîinea şi pastrama de viţel, adică să poftească !

Era un bătrînel vioi şi glumeţ. Îşi scoase ceasul din buzunar, se holbă la el şi îl lovi apoi peste umăr pe inginerul cadastral :

— Nu ţi-am spus eu că la opt şi jumătate sîntem aici ? Ei ? !

Costovici avea gura plină. Ca să răspundă, îşi dădu capul pe spate şi strigă, înecîndu-se.

— Asta fiindcă l-am tot îndemnat eu pe-ăla cu căruţa. Dacă nu mîna repede, acum eram la fîntîna de la Şanea, nu mai eram noi aici să mîncăm pastramă de viţel.

— Dar usturoi de ce nu mănînci ? îl întrebă Pişculescu, apropiindu-şi capul de urechea lui. A ? Ţi-e frică ?

Izbucniră amîndoi în rîs. Se înecau cu îmbucăturile şi se prăpădeau de veselie. Pişculescu întinse un deget ca o crenguţă uscată spre pieptul preşedintelui.

— Cînd am fost anul trecut la Dor Mărunt, tovarăşul Costovici avea una acolo... şi s-a dus la ea parfumat cu usturoi. S-a supărat pe mine : nea Gogule, zice, fi-ţi-ar usturoiul al dracului... hi-hi-hi... hi-hi-hi...

Inginerul cel tînăr se ridică mestecînd şi îşi luă servieta grăbit. Bătrînul se grăbi şi el.

— Fă-ne rost de o găină, spuse el, adresîndu-se omului de după tejghea. Să fie ciorbă şi friptură... aşa, cu mujdei, cu mămăligă caldă...

Trecură printre oameni şi intrară în biroul cel mare al secretariatului. Inginerii îşi trîntiră servietele pe masă, traseră scaunele şi se aşezară foarte bine dispuşi. Pişculescu îşi scoase pipa şi o vîrî, fără s-o aprindă, în colţul gurii. Din mişcările lor se înţelegea cu uşurinţă că nu făceau pentru prima oară astfel de lucrări.

— Ei, începem ? întrebă secretarul comitetului executiv al raionului, care se afla în sat încă de ieri.

— Gata, începem, spuse Pişculescu, cu pipa în colţul gurii, ascuţindu-şi nişte creioane.

Secretarul comitetului executiv raional ieşi afară şi spuse tare, de pe treptele de la intrare, adresîndu-se oamenilor adunaţi :

— Măi tovarăşi, începem lucrările pentru înscrierea în gospodăria colectivă. Măi, frate, ai să intri înăuntru şi ai să te desfăşori cu tot ce ai, aşa cum te-ai trecut în cererea pe care ai semnat-o. Dacă ai uitat ceva, treci acolo şi te iscăleşti. Să spui vecinii la nord, la sud, la est şi la vest, adică ăia pe care îi ai ! Dacă nu e, spui ce e, şosea, izlaz, pădure... Pe urmă locurile de pe lîngă casă : spui ce loc ai pe lîngă casă, cîţi metri pătraţi, arabil sau nearabil. La cîmp tot aşa, dacă ai vreo fîşie nearabilă, o spui şi p-aia ! Şi cu asta gata, începem desfăşurarea !... Măi tovarăşe preşedinte, unde eşti ? Ia vin' încoace !

Preşedintele sfatului se apropie.

— De ce nu dai drumul la radio ? îl întrebă secretarul în şoaptă.

— Îi dă drumul acum, era stricat difuzorul. Acum merge, uite, acum îi dă drumul.

Într-adevăr, se auzeau cîrîituri și șoapte în pîlnia difuzorului ; pe neașteptate, foarte puternic, izbucniră zgomotos niște țambale. Cînd zgomotul lăutăresc al țambalelor începu să se înmoaie, o voce dulce de femeie începu :

Foaie verde fir moho-or,
Măi țărane muncito-or...

Un flăcău rînji brusc și se întoarse spre difuzor, arătînd niște dinți galbeni și lați ca niște lopeți ; strigă foarte vesel :

— Măi tovarășe președinte, dă, mă, un telefon la *radu*, la București, și spune-i ășteia să tacă din gură.

— Unde să dau telefonu', mă ?

— La *radu*, la București, repetă flăcăul sclifosindu-se.

Cu oarecare întîrziere președintele se dumeri. Ăla făcea pe șmecherul, spunea *radu* în loc de radio.

— Fi-ți-ar *radu* al dracului ! mormăi președintele supărat și intră înăuntru.

Coridorul sfatului și biroul secretariatului se umpluseră de oameni. Cei doi ingineri, secretarul comitetului executiv al raionului, președintele Prunoiu și doi activiști ai raionului de partid stăteau așezați la o masă lungă, pe care erau întinse hîrtii, dosare și o hartă desfăcută a satului.

Mai la o parte, Anghel Gheorghe, secretarul organizației, stătea posomorît și asculta doi inși care îi povesteau ceva cu glas scăzut. Se pare că îi spuneau lucruri în parte cunoscute, pentru că nu-i asculta cu toată atenția. Totuși, spusele lor avură darul să-l întărîte : la un moment dat îi lăsă, ieși în coridor și de-acolo se răsti la ei :

— Ia veniți încoace. Vin' încoace, Niculae Burcea. Vin' și tu, Ilie Moacă. Ia veniți încoace amîndoi !

S-ar fi părut că îi amenință, dar după felul cum cei doi se grăbiră să-l asculte, se înțelegea lesne că amenințarea era adresată altcuiva. Cei doi, Ilie Moacă și Niculae Burcea, arătau bucuroși, le părea parcă bine că spusele lor îl întărîtaseră pe Anghel.

În înghesuiala și murmurul de pe coridor, mișcarea aceasta și schimbul de cuvinte între Anghel și cei doi nu puteau fi băgate în seamă. Totuși lui Prunoiu nu-i scăpară. Ieși de după masă, trecu grăbit prin coridor și se opri afară pe scări.

— Stane, du-te, mă, pe la alde Trafulică și cheamă-l încoace, îi spuse el curierului care stătea jos pe scări și fuma.

Cît îi auzii glasul, Stan sări în sus, gata să se ducă unde i se spusese.

— Trafulică ? întrebă unul din frații Ciobanu. Am trecut noi pe la el ! Vine acuma, măi tovarășe președinte.

— Și Didel ?

— Am trecut și pe la Didel. Vin acuma amîndoi.

Prunoiu vorbise în așa fel ca să fie auzit mai mult de Anghel și de cei doi decît de cei de afară. Se grăbi apoi să intre în biroul secretarului.

— A ! exclamă el ca din întîmplare, oprindu-se lîngă cei trei. Ilie Moacă și Niculae ! Ilie Moacă, să nu crezi că dacă intri în colectiv nu trebuie să mai dai cota de lînă. Te execut, taică ! Eu am aici plan de colectări ! Și tu, Niculae Burcea ! Și tu ai ceva ! Băgați de seamă că eu nu glumesc.

Amenințarea îl zăpăci pe Ilie Moacă ; se apropie de Prunoiu și începu să se roage :

— Măi tovarășe președinte, n-am, domnule! De unde să dau eu atîta lînă? Zău, îți cîntăresc în față toată lîna mea, și să vezi că mai mult de cinci kile n-am. De unde să dau eu șase kile? De ce m-ați pus voi cu atîtea kile?

Prunoiu îl asculta, dar nu zise nimic; clătină doar din cap, iar rostul acestei clătinături îl înțelese pe deplin Ilie Moacă: dacă Ilie Moacă se poartă cum trebuie, președintele poate să-i micșoreze cota.

— Niculae Burcea, și tu ai ceva de dat! spuse Prunoiu uitîndu-se cu înțeles la Niculae Burcea.

— N-ar strica să te chiorăști mai bine în registrele alea, răspunse Niculae Burcea, respingînd hotărît amenințarea.

— Măi tată, ai dat, ești frate cu mine! zise Prunoiu ridicînd palma. E sfînt! așa că nu mă lua tu că să mă chiorăsc mai bine. Ai putea să fii la locul tău.

Se grăbi apoi să intre în biroul secretarului.

— Hai încoace, spuse Anghel apucîndu-l pe Niculae de braț. Ilie Moacă, vin' încoace.

— Păi ce să mai viu, se codi Ilie Moacă. Vreai să-ți spun de două ori?

— Ilie Moacă, ai să dai cota de lînă atît cît scrie la carte. Nu e după cum vreai tu sau Prunoiu, spuse Anghel abia stăpînindu-și mînia.

Ilie Moacă se uită cu îndoială la secretar. Oare așa să fie cum spunea Anghel? Are el puterea asta? De unde să știe el, Ilie Moacă, ce este scris la carte? Cartea aia e în mîinile lui Prunoiu.

— Vino încoace, îl smulse Anghel din îndoielile sale. Trafulică a dat trei kile de lînă și are mai multe oi decît tine. Cum o să dai tu șase kile? Sau ești nebun?

— Nu, că nu-mi convine să fiu nebun, că atunci trebuie să dau cît zice Prunoiu, răspunse Ilie Moacă înveselit.

Lui Anghel însă nu-i ardea de glumă.

— Stane, strigă el. Unde ești, mă?

Stan se arătă la față, dar fără prea mare grabă.

— Du-te la tovarășul Mitrică și spune-i să vie aici, că am treabă cu el. Vezi că doarme, n-a stat acasă azi-noapte. Să se scoale și să vie aici, că nu e timp de dormit. Du-te, nu mai sta, lasă că îi spun eu tovarășului președinte unde te-am trimis, trebui să mai adauge Anghel.

Intră apoi în încăperea organizației, care se afla chiar în clădirea sfatului; Niculae Burcea și Ilie Moacă veniră după el. Abia intrară și veni un al treilea.

— Uite că a venit și Pascu, spuse Niculae Burcea, mulțumit.

Pascu era un om tînăr, părea să aibă treizeci de ani. Hainele sale, după ce că erau mînjite cu uleiuri, mai erau și îmbibate cu pospai alb de făină.

— Nu mai stăteai, dom'le Pascu? Te-ai împotmolit cu capul în făină, îl întîmpină Anghel morocănos.

Pascu își scoase șapca din cap și o azvîrli cu o mișcare repezită și dibace drept deasupra unui dulap cu broșuri. Clipi din genele sale, albite și ele de pospai, se așeză pe banca din fața mesei și întrebă fără să se supere cîtuși de puțin de primirea care i se făcuse.

— Ce s-a întîmplat, măi tovarășe Anghel?

Întrebase cu glas limpede și cald. Anghel tresări. Se vedea că prezența lui Pascu îi făcea bine.

— Dracul că e drac, măi Pascule, și tot n-ar pricepe ce se petrece aci la noi, murmură Anghel cuprins de o neașteptată mîhnire. Îi spun tovară-

șului Ion Niculae și tovarășul Ion Niculae zice că vrem să înnăbușim un element bun...

Anghel oftă și-și propti tîmpla sa ușor încăruntită în podul palmei. Amuți, nu mai zise nimic timp de cîteva clipe lungi. Toți știau că e vorba de Prunoiu. Pascu se uita cu uimire la Anghel. Erau cam de aceeași vîrstă amîndoi. Anghel arăta ceva mai îmbătrînit. Pascu nu-și amintea să-l fi văzut vreodată așa de întristat.

— Ce-a mai făcut? întrebă Pascu.

— Stăteau ieri seara la *meate*, era și Bădîrcea, Trafulică, Didel și Voicu Ghioceoaia, începu Niculae Burcea să spună... Era și ăsta, Ilie Moacă, și au venit mai pe urmă și alde Vasile și Gheorghe Ciobanu. Vorbeam despre gospodărie, și am înțeles că Bădîrcea crede că o să fie ales președinte, iar Ghioceoaia socotitor. „Asta la adunarea generală, să vedem ce zic oamenii și ce zice și Anghel", am spus eu... „Ce Anghel? Ce-are a face Anghel? a sărit Ghioceoaia. Dacă ne-am fi luat după Anghel, n-am mai fi ajuns noi să convingem oamenii." „Cum așa, ce vorbă e asta? întreb eu. Cine a format comitetul de inițiativă?" „Prunoiu", zice Ghioceoaia.

— Hm! făcu Pascu ridicîndu-se numaidecît în picioare.

Începu să se plimbe agitat prin odaie. Îl cunoșteau toți; își pierdea repede cumpătul.

— Stai să vezi! La urmă de tot vine și Prunoiu. Îl văd că se uită la Ghioceoaia și-i spune: „Bă, socotitorule, ia fă colea o socoteală" Adică să facă cinste... „Să facă președintele, că e mai ceva", zice ăla și-i face cu ochiul lui Bădîrcea, adică să dea Bădîrcea. Au stat acolo și au băut cîteșitrei pînă la miezul nopții.

Pascu vru să spună ceva, dar în aceeași clipă ușa se deschise larg și apăru în prag chiar Prunoiu.

El lăsă ușa deschisă de perete și ridică brațele supărat:

— Anghele, unde l-ai trimis pe Stan? Nu-l mai trimiteți așa care unde vreți voi! Noroc, Pascule: ai făcut situația aia? Fă-mi situația, tată, vreai să te rog de-o mie de ori?

— Care de-o mie de ori? Ieri am primit hîrtia! răspunse Pascu nedumerit.

Prunoiu le întoarse spatele și vru să plece, dar Pascu îl opri:

— Ia stai puțin. Închide nițel ușa și stai aci.

Prunoiu se holbă la el de uimire. Cum îndrăznea Pascu să-i vorbească așa?

— Ce e mă?!

— Ia stai puțin aici. Stai aici, că nu-ți cad picioarele.

Cu tot pospaiul de pe față se vedea că lui Pascu îi năvălise sîngele în obraji. Prunoiu închise ușa furios, dar nu se apropie de masă.

— Ce e, Pascule, ce te-a apucat?

Pascu izbi cu pumnul în masă și începu să strige:

— Să-ți intre în cap, tovarășe președinte, că mie nu mi-e frică de nimeni, nici de tine, și nici de cine ai vrea tu. Eu nu ascult decît de partid. Sînt în biroul organizației și nu-ți dau voie să te mai substitui biroului. În definitiv, cine crezi că ești tu?

Se opri; se înecase, de mînios ce era.

— Ce e cu ăsta?! exclamă Prunoiu batjocoritor. Ce e tu tine, măi tată! Zaci acolo la moară săptămîni întregi și pe urmă te trezești urlînd. Ți-am spus eu că ție îți place să te pui în *ipoteză*.

Anghel stătea mai departe cu tîmpla în pumn. Tăcea. Se înțelegea foarte bine din tăcerea lui că el nu socotește de vreun folos izbucnirea lui Pascu. Nu socotea de vreun folos nici să-l cheme la ordine pe Prunoiu. Îl criticase destul în ședințele organi-

zației și se săturase să-l audă strigînd și amenințînd.

— Ce s-a întîmplat, Anghele? întrebă Prunoiu apropiindu-se supărat de masă.

— Lasă, că știi tu ce s-a întîmplat, răspunse Anghel cu răceală, fără să se uite la el.

Îi răspunse chiar cu oarecare nepăsare. Se vedea că se gîndește la ceva anumit și nu-i ardea să-i dea lui Prunoiu lămuriri de care acesta nu avea nevoie.

— Nu înțeleg nimic! se miră Prunoiu ridicînd din umeri.

— Cum nu înțelegi? sări Pascu. Pe cine ai întrebat tu cînd ai spus lui alde Bădîrcea că o să fie președinte?

— Și Ghioceoaia socotitor, adăugă Niculae Burcea.

— Ghioceoaia e membru de partid, e om deștept. Pe cine ați vrea voi să puneți socotitor? Și pe urmă ce e prostia asta? Ce, eu îi numesc? Adunarea generală! se spălă pe mîini Prunoiu.

Anghel tresări. Se uită neclintit, drept în ochii președintelui și îi spuse:

— Adunarea generală! dar pînă la adunarea generală, faci *atmosferă* pentru ei.

— Și ce dacă fac? O să vă aștept pe voi? Eu nu sînt pentru Niculae Burcea. Niculae Burcea o fi el bun, dar Bădîrcea e și mai bun. Bădîrcea a adus aproape douăzeci de inși în gospodărie. Are influență! Ie-te la ei, pufni președintele batjocoritor. Muncesc singur pînă îmi iese sufletul și domnul Pascu devine cu pretenții de comandă! Anghele, fie-al dracului dacă nu pui calul la șaretă și iar îl aduc aici pe tovarășul Ion Niculae...

— Da, bine! Du-te și-ți vezi de treabă, îi răspunse Anghel liniștit, proptindu-și din nou tîmpla în podul palmei.

Prunoiu în schimb se neliniști și cîteva clipe nu știu ce să mai zică. Amenințarea cu secretarul raionului nu-l speriase de loc pe Anghel. Președintele ieși trîntind ușa:

— Stați acilea, că o să mai intre ei Pătăleață și alde Stancu în gospodărie!

După ce Prunoiu ieși, Ilie Moacă încreți din sprîncene:

— Are dreptate, Pătăleață și Stancu nu mai vor.

— Am trimis-o eu pe nevastă-mea să vorbească cu muierile lor, nu-ți face tu inimă rea, spuse Anghel scoțîndu-și tabacherea din buzunar. Pascule, ia fă-ți colea o țigară și așteaptă să vie Mitrică. Mitrică a pățit ceva azi-noapte, a stat închis la miliție, abia dimineața i-au dat drumul; m-au chemat ăia la telefon să mă întrebe despre el, altfel nici acuma nu i-ar fi dat drumul. Ei, și dimineața, cînd s-a întors, a trecut pe la barieră, p-aci pe lîngă pădure, și s-a întîlnit cu Ghioceoaia, continuă Anghel după ce își aprinse țigarea.

— Dar ce-au avut cu el de l-au arestat? întrebă Pascu uluit. Cum, pe Mitrică?! Dar de ce?

Anghel nu se grăbi să-i răspundă.

— S-a întîlnit cu Ghioceoaia la barieră, spuse el a doua oară, neturburat. Trebuie să vie, e ostenit săracu, de la Udupu pînă aici sînt patru kilometri.

— Dar Ghioceoaia ce căuta la barieră? întrebă Niculae Burcea puțin mirat.

— Să vedem ce spune Mitrică, n-am prea înțeles ce zicea, se feri Anghel, apoi, după un timp, adăugă oftînd: Era supărat, săracu Mitrică!

VI

În biroul secretariatului inginerii terminaseră cu pregătitul hîrtiilor şi erau gata să înceapă lucrările. Fără să ştie cum, Ilie Barbu se pomeni cel dintîi în faţa pipei lui Pişculescu. Îşi rotea privirea sa mare împrejur şi se uita la oameni fără să clipească. „Mă vedeţi, fraţilor, întreba el mut, cu chipul luminat de bucurie. Ei, ce ziceţi ? Eu sînt, Ilie Barbu", le mărturisea el încrezător.

Fără să se uite la el, Pişculescu îl întrebă :

— Numele şi pronumele !

Ilie Barbu nu auzi. Stătea în picioare, în faţa mesei, şi se uita mereu cînd la dreapta şi la stînga sa, cînd înapoi ; zîmbea copilăreşte şi într-o vreme se scărpină în cap. Nu era greu de ghicit că se credea văzut de toţi, că toată atenţia celorlalţi era adunată asupra lui.

— Spune, bă, numele acolo, Ilie, ce te tot uiţi, se auzi la un moment dat glasul aspru şi poruncitor al cuiva.

Ilie tresări, se aplecă foarte tare peste masă şi se holbă în hîrtiile inginerului.

— Barbu ! Ilie Barbu ! spuse el cu grabă şi rămase cu privirea lui, care nu clipea, pironită în hîrtiile inginerului.

Pişculescu îi scrise numele, apoi întinse mîna spre el. Ilie nu înţelese, se uită la mîinile sale nedumerit, închipuindu-şi că inginerul a văzut ceva la el şi îi cere acel ceva.

— Dă-ncoace, spuse inginerul uitîndu-se pe deasupra ochelarilor.

— Hîrtia, Ilie, se auzi acelaşi glas aspru şi poruncitor.

— Care hîrtie ? întrebă el uitîndu-se nedumerit la toată lumea.

— Nu-i nimic, trece-l acolo, o să facă cerere pe urmă, interveni Prunoiu, adresîndu-se inginerului.

Pişculescu îşi scoase pipa din gură şi arătă hîrtiile, supărat.

— Ne încurcăm, eu trebuie să totalizez aici !...

— Nu-i nimic, trece-l acolo, spuse unul din activiştii raionului. Tovarăşe Ilie Barbu, după ce te treci aici, o să-ţi dea tovarăşul preşedinte o hîrtie şi să faci cerere.

Pişculescu se aplecă spre secretarul comitetului executiv şi explică în şoaptă :

— Să nu trebuiască să şterg, că aşa fac ăştia, se înscriu, se şterg...

— Scrie-l acolo, zise secretarul.

— Cîte hectare, Ilie Barbu ?

— Un hectar.

— Loc pe lîngă casă ai ?

— Am.

— Cît ?

— Un sfert de pogon.

— Vecinii ? Pe cine ai la nord ?

Ilie Barbu îşi spuse vecinii din toate punctele cardinale.

— Vite ?

— Doi cai.

— Atelaje ?

Ilie spuse atelajele şi, cînd inginerul termină, nu băgă de seamă că acum trebuie să lase locul altuia. Se uita din nou la oameni, care de altfel vorbeau între ei, fără să-l vadă pe alde Ilie.

„Aţi văzut ? ! îi întreba Ilie cu privirea. Am dat tot ! Pămînt, vite, atelaje... Nu mai am nimic."

— Iscăleşte aici, spuse Pişculescu, răsucind hîrtiile spre Ilie.

Ilie Barbu muie tocul în călimara de pe masă şi se iscăli : gata, rămăsese fără avere. Cum adică ?

Așa de repede? Da, repede de tot, dintr-un condei. Lui Ilie i se păru deodată că se află în fața unei comisii, dar nu o comisie care să-l întrebe cum se află volumul unui trunchi de con... Acum cincisprezece ani i se ceruse să afle volumul unui trunchi de con, după care fusese lăudat... Acum comisia era partidul, tovarășii de la raion, președintele sfatului, lumea adunată... Bucuria de acum cincisprezece ani ținuse numai o zi și nici aceea întreagă, căci se întorsese seara acasă și pentru întîia oară se simțise abătut că maică-sa îi dăduse să mănînce tot ciorbă acră de corcodușe; acum bucuria abia începea, da, da! Astăzi era abia începutul...

Își pironi privirea sa mare, neclintită, întîi pe chipul celor de la raion, apoi pe-al secretarului comitetului executiv, apoi trecu la ingineri... I se păru că unul dintre ei i-a ghicit gîndurile și vrea să-i spună ceva.

— Ce faci, bă Ilie, înțepeniși acolo? Mișcă-te, ai prins rădăcini acolo?

Era același glas aspru și poruncitor al lui Voicu Ghioceoaia care, nu se știe de ce, îl urmărise pe Ilie tot timpul. Mai înainte Ilie nu-l luase în seamă, dar de astă dată tresări cu putere, ca și cînd cineva i-ar fi ars pe neașteptate o palmă peste ceafă. Se ridică de pe bancă, se lovi cu genunchii de piciorul mesei... În curînd sîngele îi împurpură fruntea lui boltită, albă ca hîrtia.

În fața inginerului Pișculescu se așeză acum un om spătos, încins cu un brîu roșu, care, cînd își spuse numele, arătă și cu capul spre hîrtie, adică inginerul să scrie acolo; nu cumva să-i treacă prin cap inginerului că are de-a face cu de-alde Ilie.

— Dă-mi cererea, zise Pișculescu.

Omul cu brîul roșu scoase o hîrtie dintr-o despărțitură a brîului, o puse pe masă și o bătu cu

palma atît de puternic, încît călimările se mutară ceva mai încolo, gata să se verse.

— Arde-o, nea Gheorghe! exclamă cineva.

— Păi ce mama dracului! bolborosi omul, supărat parcă.

În acest timp, Ilie se retrăsese într-un colț și de astă dată privirea sa nu mai era așa de limpede și încrezătoare. Arăta întristat, copleșit parcă de ceva fără nume...

Se strecură printre oameni și ieși afară. Afară stătu puțin așteptînd parcă ceva, apoi o luă spre casă, călcînd rar și uitîndu-se din cînd în cînd înapoi. După ce se depărtă bine de sfat, nu se mai uită înapoi și grăbi pașii.

Acasă, Gherghina terminase cu treburile și îl aștepta cu mămăliga pe foc. Cînd îl văzu pe prispă, înteți flacăra de paie și se puse pe mestecat mămăliga.

Ilie se așeză tăcut pe prag și rămase nemișcat. Privirea i se muta de colo-colo peste lucruri. Parcă se ferea de ceva, parcă s-ar fi temut ca nu cumva gîndurile sale să iasă afară din cap, să umble prin tindă și muierea, văzîndu-le, să zică: „Ia uite ce-ți trece prin cap!"... Gherghina îi ghici totuși gîndurile.

— Te-ai certat cu cineva? îl întrebă ea în șoaptă, răsturnînd mămăliga pe masă.

Ilie nu răspunse îndată.

— M-am certat, murmură el într-un tîrziu.

— Cu cine?

— Cu Voicu Ghioceoaia și cu ăilalți, îi știi tu?

— Ce-ai avut cu ei? întrebă muierea cu neliniște.

Gherghina înlemni o clipă cu căldarea în mînă, apoi își luă seama și o puse jos. Turnă o cană de apă în ea și fundul căldării începu să sfîrîie și să bolborosească. Muierea nu-l mai întrebă nimic. Dacă

el are să simtă nevoia să-i spună, o să-i spună. O durea inima de tristețea lui... Plecase de-acasă atît de bucuros! Parcă ar fi fost un copil! De bucuria lui își rupsese ea bluza, să nu se ducă între oameni cu cămașa ruptă în spinare. Ehe, parcă nu-i știe ea pe toți! Ai lui Ciobanu care se uită de sus la bărbatul ei au intrat anul trecut la cooperativă și au fost dați afară, că nu se pricepeau să socotească cît fac cinci lîngă cinci... Dar bățoși și înfipți, la asta nu-i întrece nimeni în sat, parcă n-ar mai fi nimeni ca ei. Și Ghioceoaia și prietenii lui... Lasă că îl știe ea pe Ghioceoaia... În timpul secetei...

Gherghina își rupse firul gîndurilor și turnă ciorba în strachină. Ciorbă de corcodușe. Absent, cu fruntea încrețită, Ilie apucă lingura în neștire și sorbi. Înghiți greu și deodată, ca și cînd ar fi fost prins pe neașteptate de un gînd năprasnic, izbi cu cocoloșul de mămăligă în masă, se ridică de pe prag și ieși afară. Cît ieși, se întoarse înapoi, trecu în odaie cu pași mari, grei și încordați, se opri lîngă pat, trase un căpătîi și se culcă.

În tindă, muierea încremenise lîngă masă și chipul i se făcuse galben ca de ceară. Se dezmetici cu greu și intră în odaie. Se opri lîngă pat și se îndîrji:

— Ia nu-ți mai face inimă rea! Tu nu știi că oamenii sînt ca niște cîini?! Cîte nu-mi zic mie neamurile lui Enache, dar ele zic și eu pui la spate.

Ilie stătea cu capul pe căpătîi și închisese ochii. Auzind-o pe muiere vorbind, deschise pleoapele și îi spuse foarte liniștit:

— Vezi-ți de treaba ta!

— Hai și mănîncă!

Ilie ridică glasul mînios, cu chipul întunecat și îi spuse muierii să se ducă odată de lîngă el...

VII

Închise din nou ochii și încercă să adoarmă cu adevărat, să uite întîmplarea. După o vreme, în întunericul de sub pleoape începu să se facă lumină. În curte se auzeau cîntînd cocoșii. Se lumina de ziuă. Ilie sări din pat, ieși afară, intră în grajdul vacilor, le scoase pe rînd în bătătură, le priponi de niște stîlpi, apoi luă țesala și începu să le curețe pulpele de baligă. Se grăbea. Enache avea opt vaci și nu avea numai vacile, trebuia să curețe la cai, să-i dea la apă, pe urmă oile...

După ce terminase cu țesălatul, intrase în vîrful picioarelor în odaie, trăsese pe prispă un sac mare cu tărîțe de grîu, răsturnase tărîțele într-un jgheab uriaș și începuse să toarne apă și să arunce pumni de sare.

— Bă, prostule, de ce scoți vacile afară pînă nu le pregătești tărîțele?

Nu răspunsese. Ce să-i răspundă? Că în grajd e întuneric și că nu se vede să dai cu țesala? Parcă feciorul lui Enache nu știa?

Feciorul lui Enache își trăgea pantalonii bălăbănindu-se și se încheia la curea. Avea o privire vioaie și arăta vesel, însă plăcerea de a-l umili pe Ilie — plăcere pe care nu și-o ascundea — dădea privirii și mai ales veseliei de pe chipul său ceva de o tîmpenie fără margini.

— Al dracu' prost te-a mai făcut tac-tu, spusese el din nou, urmărind cu atenție îndobitocită fiece mișcare a lui Ilie.

Îl lăsă să tragă singur jgheabul de tărîțe, jgheab mare, cu care s-ar fi opintit chiar și un om voinic.

— Da, e greu, vezi să nu-ți iasă mațele! Să fie ceva de mîncare în jgheab, cum te-ai mai repezi, n-ar mai fi așa greu!

— E pentru tine, tărîţe, vin' încoa şi mănîncă cu vacile, răspunse Ilie şi în aceeaşi clipă simţise o groază adîncă, apăsătoare, care îi tăia răsuflarea.

Sandu Enache se dăduse jos de pe prispă şi se apropiase de el rînjind. Era un flăcău de vreo douăzeci de ani. Avea gura mică şi nişte buze subţiri, iar sub nas îi creştea un soi de mustaţă care se mişca scîrbos, ca la şobolani.

— Ce-ai spus tu, mă ? întrebase, bucurîndu-se vizibil că Ilie nu se putuse stăpîni şi îi răspunsese la batjocură. Tată, auzi ce zice ăsta, mă ! Cică să mănînc tărîţe din troaca vitelor !

Se răsucise pe călcîie şi, luîndu-şi vînt pe neaşteptate, îl plesnise pe Ilie drept în obraz. Ilie căzuse. Sandu Enache îşi vîrîse amîndouă mîinile în buzunarele pantalonilor şi aşa, cu mîinile în buzunare, începuse să-l izbească cu picioarele în coaste, în ceafă, pe unde nimerea.

— Dă-i mă, dă-i, Sandule ! Dă în el, să se înveţe cum să vorbească, strigase cineva dinăuntru, fratele lui Sandu. Stai, ţine-l acolo, să-i mai dau şi eu !

Ilie sărise în sus şi se zbuciuma zadarnic să scape din mîinile lui Sandu. Dădea din picioare, încerca să muşte. Iancu Enache, fratele mai mare al lui Sandu, sărise de pe prispă şi din fugă îl apucase pe Ilie de păr, îl zgîlţîise cîtva timp strîmbîndu-se, scoţînd limba afară de plăcere, apoi îi plesnise o palmă peste ceafă, care îl doborîse pe Ilie între picioarele vacilor. Acolo, el rămăsese răsturnat, urmărind cu ochii holbaţi pe cei doi fraţi. Nepăsătoare, vacile mîncau tărîţe, agitîndu-şi cozile lor lungi.

Sandu Enache, cel cu mîinile în buzunare, se uita la Ilie cu aceeaşi atenţie curioasă şi strigă la el, mişcîndu-şi repede mustaţa, parcă ar fi vrut s-o lipească de nările nasului.

— Uite că a rămas acolo, trîntit !

În clipa aceea se auzi din casă, din dosul ferestrelor, un glas gros, aspru şi poruncitor. Era al lui Enache bătrînul, care urmărise totul dinăuntru :

— Ce faci, bă, înţepenişi acolo ? Mişcă-te, ai prins rădăcini acolo ?

Glasul pluti cîtva timp în aer şi aerul luă parcă forma celui care strigase. Nu se mai vedea nimic altceva ; cei doi fraţi, troaca, curtea, totul se topise în întuneric. Rămas singur, Ilie încercă să se ridice de la pămînt. În timp ce se ridica, simţi deodată cum creşte ceva în el, cum se face mare, se umflă ca o apă şi îl zvîrle în sus cu putere.

Sări din somn şi se încleştă îngrozit de marginea patului. Gemu cuprins de spaimă, cu sufletul îngheţat. Pe spinare îi curgea sudoare rece.

Se visase copil şi ce lucru de neînţeles ! Crezuse că toate acestea sînt întîmplări uitate.

Rămase mult timp cu faţa în sus şi de astă dată se gîndi cu sînge rece la ai lui Enache, la Sandu şi la Iancu. Da, aşa s-au purtat cu el în anul acela după terminarea cursului primar, după ce fugise şi se întorsese apoi în sat. Se pierduseră nişte oi cînd cu fuga lor şi părinţii săi îl dăduseră la stăpîn, la ai lui Enache, să poată plăti. Nu stătuse mult, dar iată că şi astăzi mai strigau în amintire răcnetele lor. Iar domnul Ghioceoaia îi făcuse astăzi acest bine, să-i aducă aminte de ele, întîi cînd vrusese să-l trimită să-i cumpere tutun şi pe urmă...

Se ridică deodată în capul oaselor. Stătu nemişcat cîtva timp. „Hm ! Să mă duc eu să-i iau tutun lui. Hm ! Ei, nu ! Asta nu se mai poate ! Ei, lasă, gîndi. Tu, Voicule, şi tu, Bădîrcea, vreţi să conduceţi voi gospodăria ? Nu ! Dacă e vorba pe-aşa, mai bine să nu se facă. Aţi fost tari şi mari pînă acuma, aţi vrea să fiţi şi d-aici înainte şi nu vreţi să vă purtaţi altfel ! Ei nu ! Asta nu se mai poate !"

Şi aceste gînduri îi ţîşniră din minte cu atîta tărie, încît parcă îl izbiră cu adevărat, cum l-ar fi izbit cineva cu un ciomag în cap; i se făcu capul moale, se întinse la loc pe căpătîi şi de astă dată căzu într-un somn adînc şi fără vise.

VIII

În această vreme, Anghel Gheorghe, Pascu, Niculae Burcea şi Ilie Moacă îl aşteptau pe Mitrică. Cu toate că nu dormise toată noaptea, Mitrică nu întîrzie să vină. Dacă Anghel îl chema la organizaţie, însemna că era nevoie. Se spălă pînă la brîu şi, fiindcă îşi simţea capul greu, îi spuse muierii să-i toarne şi în cap.

— Dacă asta e politica voastră, să te ţină închis ca la puşcărie şi să nu dormi toată noaptea, apăi atunci lovi-o-ar buba de politică, spuse muierea, vărsîndu-i oala în creştet.

Mitrică era un om mărunţel de tot, cu obrajii mici şi sărăcăcioşi. Parcă era un copil rău îngrijit. Muierea lui însă era înaltă ca o prăjină şi avea o uitătură bănuitoare şi întunecată. Era greu să-ţi închipui cum ar arăta ea dacă ar fi veselă.

— Vezi să nu-ţi dau eu o politică să n-o poţi duce, spuse Mitrică supărat. Toarnă mai încet, că îmi bagi apă în urechi.

Ciudat lucru, Mitrică avea un glas plin, bărbătesc, te mirai de unde vine.

— Inimă rea pe tine că m-au ţinut închis toată noaptea !... Lasă, nevastă, că le arăt eu lor ce înseamnă gospodărie de stat ; oho ! Mă duc la raion şi vedem noi cine trebuie închis !

— Da, vezi să nu ! bolborosi ea.

Mitrică o lăsă în pacea ei şi îşi văzu de treabă. Plecă la sfat.

— Ce faci, Mitrică, nu vii să te desfăşori ? îl întîmpină Niculae Burcea.

Mitrică închise uşa şi veni de se aşeză lîngă Anghel.

— Ce să desfăşor, Niculae ? La mine merge repede, răspunse el.

Zîmbiră toţi. Ce să desfăşoare el, că n-avea nimic. În 45 primise două pogoane din moşia Cristescu, dar aşa mic cum era, Mitrică avea doi copii mari, o fată şi un băiat, şi cum anul trecut fata se măritase, Mitrică îi dăduse ei amîndouă pogoanele. Pe băiat îl dăduse la o şcoală, într-o uzină din Bucureşti, pe cheltuiala statului. Mitrică şi muierea lui munceau fie la gospodăria de stat, fie la moară şi se ţineau bine. Mitrică nu era nici desculţ, nici dezbrăcat. „Ar trebui să mănînce şi el mai mult, nu i-ar strica", spuneau totuşi muierile.

— Ia o ţigare, Mitrică, spuse Niculae Burcea, întinzîndu-i tabacherea. Ce-ai făcut ieri ? Am auzit că ieri ai fost la gospodăria de stat şi te-au ţinut toată noaptea la miliţie !

— Măi tovarăşe Anghel, asta nu e o *situaţie !* exclamă Mitrică clătinînd din cap cu reproş.

Anghel Gheorghe lăsă fruntea în jos şi toţi ceilalţi înţeleseră pentru ce secretarul arăta astăzi aşa de supărat. Ei nu ştiau că azi-noapte tîrziu, el, Anghel Gheorghe, fusese sculat din somn să răspundă la telefon că da, Mitrică e de-aici din sat şi e un om de treabă, e un om conştient, membru de partid, deputat, membru în biroul organizaţiei.

— Asta nu e o *situaţie !* Eu mîine mă duc la raion, la tovarăşul secretar Ion Niculae, spuse Mitrică din nou. Ce cred ei, că dacă e gospodărie de stat n-o să îndrăznească nimeni să le spună în faţă ? Aştepţi o

lună, două, trei, dar cît vreai să mai aștept ? A muncit omul, plătește-i numaidecît, nu-ți bate joc de el !

— Nu trebuia să faci gălăgie, Mitrică ! spuse Anghel posomorît. Ai lui Enache și alde Petre Miuleț atît așteaptă, să audă că...

— Dar tu știi bine că întîi am vorbit cu tine și cu Prunoiu... Ce vreai să facem, că nu sînt numai eu în situația asta ! răspunse Mitrică abătut. Uite la Ilie Barbu, săracu, umblă desculț...

— Da, dar nu trebuie să facem *atmosferă*, înțelege și tu !

— Dar în *definitiv* de ce nu vor să plătească ? întrebă Pascu ridicîndu-se agitat de la masă. Ce e asta ? Ne jucăm de-a gospodăria de stat ? Păi gospodăria de stat să fie un model, așa ! strigă Pascu izbind cu pumnul în masă. Păi ce fel...

— Pascule, ia stai jos, îl întrerupse Anghel. Stai jos și nu mai striga de pomană. Nu trebuie să facem...

— Da, nu trebuie să facem *atmosferă*, sigur, parcă noi am face-o, parcă n-ar face-o ei ! îl întrerupse Pascu nestăpînit. În definitiv ce e asta, ca să nu facem *atmosferă* ? !

— Așa ! i-o reteză Anghel tăios și îl fulgeră cu privirea. Lasă partidul să vadă el care e situația. Stai jos !

Pascu stătu jos, dar nici ceilalți nu arătau mulțumiți de atitudinea secretarului. Da, bine, partidul o să aibă grijă ! Dar partidul poate că nu știe ! El, Anghel, e secretarul organizației din sat, de ce nu spune partidului ?

— Mitrică, spune-le și lor ce ziseși de dimineață că ai văzut la barieră !

Mitrică se uită la Anghel nedumerit, nu înțelegea.

— Care barieră ? întrebă el.

Anghel Gheorghe își coborî privirea și răspunse cu glas scăzut, parcă s-ar fi ferit de ceva :

— La barieră, de dimineață de tot, cînd te-ai întors de la gospodăria de stat.

Mitrică se supără că Anghel ocolea chestiunea gospodăriei de stat.

— Ei na ! făcu el ridicînd din umerii săi mici. Parcă e prima dată... Ehe ! Voicu Ghioceoaia își vede frumos de treabă... Parcă îi arde lui că...

— Bine-bine, spune chestia ailaltă, cu cine îmi spuseși mie că l-ai văzut la barieră !

— Lasă c-o să spun eu... să mă mai gîndesc, că nu mi-am dat seama bine !

Anghel Gheorghe înțelese că Mitrică e nemulțumit și că nu-i arde lui acum de ce-a văzut la barieră.

— Bine, Mitrică ! Ia hai cu mine la telefon, spuse secretarul ridicîndu-se.

Se ridicară cu toții numaidecît, semn că tocmai acest lucru așteptau să-l facă secretarul. Ieșiră pe coridor și intrară cîteșipatru în cabina telefonistului.

— Ia dă-mi și mie raionul de partid, ceru Anghel, așezîndu-se pe un scăunel. Dă-mi-l chiar pe tovarășul Ion Niculae.

Telefonistul, un băiat de vreo nouăsprezece ani, vîrî o serie de fise în aparat, scoase altele și începu să ceară raionul de partid. După cîtva timp, Anghel trecu pe scăunelul telefonistului și duse receptorul la ureche.

— Alo ! Alo ! Alo, raionul ! Raionul ! Raionul ! Tovarășul secretar ? ! ! A ! Tovarășul Sergiu ! Noroc. Tovarășul secretar Ion Niculae nu este acolo ?

Anghel Gheorghe mai îngînă ceva și închise telefonul. Nu-i venea să vorbească liniștit cu tovarășul ăsta Sergiu. Venise în sat acum două luni, cînd se începuse acțiunea pentru înființarea gospodăriei. Îi rămăsese în minte așa cum îl văzuse atunci : un om foarte tînăr, grăsuț, cu niște obraji albi, rași proaspăt, plesnind de sănătate. Vesel nevoie mare, ca și cînd

totul în jurul său ar fi fost albastru și înflorit. Se urcase la masa prezidiului și luase cuvîntul în fața oamenilor. Vorbise frumos, fusese ascultat de mulțimea de oameni în mare tăcere, dar după ce terminase, tăcerea continuase și Anghel Gheorghe știa bine ce înseamnă acest lucru. Trebuise să ia el pe urmă cuvîntul și să spulbere *atmosfera* aceea de zarzări înfloriți pe pîrleaz. Totuși, tovarășul Sergiu izbutise să-i facă pe oameni să țină minte cîteva lucruri foarte limpezi, cu care Anghel Gheorghe a avut pe urmă de furcă. Tovarășul Sergiu spusese că în gospodăria colectivă sînt socializate numai pămînturile, vitele mari de muncă și uneltele. Fiecare colectivist — spusese el — are dreptul să-și păstreze pe lîngă casă așa : o vacă elvețiană care dă patruzeci de kile de lapte pe zi, zece stupi sistematici, cinci porci de diferite rase, Mangalița sau York, găini și diferite alte păsări și animale care cresc pe lîngă casă. Oamenii tresăriseră : „Da, frumos, face să intri în gospodăria colectivă ! spuneau ei după ce adunarea se terminase. Ne înscriem ! Da-da ! Face să te înscrii !“ Alții însă se prefăceau întristați, clătinînd din cap. Ei nu se puteau înscrie, spuneau că n-au *posibilitatea !* De ce ? Păi, d-aia, fiindcă ei stupi sistematici n-au, vacă elvețiană n-au, cinci porci de *diferite* rase n-au, alte păsări și animale care cresc pe lîngă casă... Nu-nu ! N-au *posibilitatea !*

— Nu e acolo tovarășul Ion Niculae ? întrebă Pascu.

— Nu, e pe teren ! răspunse Anghel pe gînduri.

— Vorbește cu altcineva, cu tovarășul Lungu.

— Tovarășul Lungu nu mai e la raion. Nu știai ? A plecat alaltăieri...

Aparatul începu să bîzîie. Telefonistul luă receptorul și răspunse :

— Raionul de partid, spuse el, vorbește, tovarășe Anghel !

— Tovarășe Anghel, spune-mi mie, auzi Anghel de la celălalt capăt. Tovarășul Ion Nicolae și Țurlea se întorc tîrziu, așa că... Spune, care e problema ?

În loc să spună care e problema, Anghel Gheorghe se arătă mirat și neîncrezăror.

— Țurlea ? Care Țurlea, tovarășe Sergiu ?

— Tovarășul Țurlea, secretar-doi : a venit de cîteva zile, măi tovarășe ! E de loc de la voi din sat.

Anghel Gheorghe se ridică în picioare, acoperi pîlnia receptorului cu palma și le spuse celorlalți cu un zîmbet larg care îi lumină toată fața :

— Fraților, Ion al lui Țurlea a venit secretar-doi la raion.

De bucurie, Anghel Gheorghe îi spuse tovarășului Sergiu în cîteva cuvinte care era problema :

— Tovarășe Sergiu, uite, aici la noi e o atmosferă proastă pe chestia gospodăriei de stat ; nu le plătește oamenilor, îi amînă mereu... Unii așteaptă de prin primăvară ! Eu nu înțeleg situația asta !

— Uite, măi tovarășe Anghel, spuse Sergiu la celălalt capăt, nu vă luați după toate zvonurile chiaburilor ! Cum se poate să nu le plătească, e gospodărie de stat, frate ! Veniturile și cheltuielile sînt și ele planificate, cum poți să-ți închipui că n-au planificat mîna salariată ! Gîndește-te mai bine, nu te lăsa prins în plasa chiaburilor.

— Da, da ! Bine ! Bine, tovarășe Sergiu, spuse Anghel cu gravitate. Da, da, o să căutăm să nu ne lăsăm prinși în plasa chiaburilor. Sigur, aveți dreptate. Asta era problema și vream să știu ce sfaturi ne dați. Nu știți, tovarășul Țurlea vine tîrziu ?

— Mi se pare că tovarășul Țurlea a plecat spre voi, îi răspunse Sergiu.

N-apucă bine Anghel să închidă telefonul, că Stan năvăli în cabină și le spuse pe nerăsuflate că a venit cineva de la raion.

— Uite-l, el este, spuse Stan arătînd cu capul spre ușa de la intrare.

IX

Într-adevăr, Țurlea sosise și fusese recunoscut de unii îndată ce fusese văzut. Anghel, Pascu, Mitrică și Niculae Burcea îi ieșiră înainte.

— Noroc, măi tovarăși, spuse Țurlea dînd mîna cu fiecare, cu oarecare grabă, așa cum face orice om care trebuie să strîngă multe mîini. Ei, cum merge treaba aici, tovarășe Anghel? Nu te-am mai văzut din 45. Și tu, Pascule... Uite-l și pe tovarășul Niculae Burcea.

Se vedea că Țurlea își stăpînește cu pricepere bucuria. Abia dădu mîna cu cei de față că se și grăbi să intre în biroul plin de oameni al secretariatului. Făcu cunoștință cu secretarul comitetului executiv, dădu mîna cu inginerii, se uită în treacăt în hîrtiile lor... Uitîndu-se la el, Anghel se înseninase de tot, i se luminase fața. La un moment dat, își frecă palmele și îi dădu un ghiont puternic lui Niculae Burcea. Niculae Burcea îi făcu cu ochiul și îl arătă pe Pascu.

— Să vezi cum îl scoatem noi acum de la moară pe Pascu, glumi el.

— Tată Pascule, te-am curățat, glumi și Anghel. Ce crezi tu, Pascule, c-o să te mai las eu acolo? Să vii colea în gospodărie, frate!... Ehe!

Pascu rîse în silă. Se vedea că nu-i plac de loc astfel de glume.

— Da, parcă în viața mea numai *director* de moară am fost! răspunse el.

Așa era, cum zicea el. În viața lui fusese întîi ucenic la fierăria lui Iocan, o fierărie mare, cunoscută și în alte sate, apoi intrase la moară și se făcuse mecanic. La un an după naționalizare fusese *director* în locul unuia Humă, care acum lucra la centrala cooperativelor.

— Orișicît, îl necăji Anghel mai departe, suflîndu-i la ureche. La grajd, să ai grijă de vite, tot ai fi bun. Ți-l dau pe Mitrică ajutor, așa că o să-ți fie lesne.

Spunîndu-i acestea îl bătea rar pe spinare, îl ocrotea părintește.

Țurlea stătea de vorbă cu Prunoiu și cu secretarul comitetului executiv. Arăta foarte mulțumit de ceea ce i se spunea și nu se vedea că are de gînd să se dezlipească de ei. După o vreme, Pascu și Mitrică se despărțiră de Anghel și se duseră și ei acolo. Anghel se duse și el, dar stătu ceva mai la o parte și nu spuse nimic.

La un moment dat, Prunoiu începu să spună cum se muncise la formarea comitetului de inițiativă. Auzindu-l, Anghel se dădu mai aproape și se făcu atent.

În curînd, de uimire, nu mai pricepu nimic. Se așteptase ca Prunoiu să nu pomenească nimic despre organizație. Nu numai că pomeni tot timpul de organizație, dar și lăudă grozav pe Mitrică și pe Pascu. Numai de Anghel nu pomeni nici un cuvînt.

— Pascu și cu moara pe cap, Mitrică tot așa... Dar am dormit și noi mai puțin cîteva săptămîni. Am format un comitet bun, cu mulți mijlocași; asta a fost cheia! Săracu Mitrică dormea de-a-n picioarelea! Ăsta e Mitrică, spuse Prunoiu, bătîndu-l pe Mitrică pe spinare cu palma lui grea.

— N-ai mai crescut, măi tovarășe Mitrică, spuse Țurlea zîmbind.

Trăsăturile mici ale lui Mitrică se încrețiră de veselie. Nu spuse nimic, se vedea că îi pare nespus de bine că Țurlea își amintea de el.

— Și tu, Pascule, văz că ai tras la făină pe nas... se adresă Țurlea lui Pascu.

— Eu zic că și pe dinăuntru are pospai, tovarășe secretar, spuse Prunoiu rîzînd. Bă, Pascule, eu zic că ție cînd ți-e foame mănînci din tine!

Vrusese să spună că avînd făină și pe dinăuntru, se hrănește de la sine, dar oamenii adunați dădură și alt înțeles vorbelor și izbucniră în hohote groase. Cineva care n-ar fi știut despre ce e vorba nu s-ar fi îndoit nici o clipă că Prunoiu este acela care e secretar al organizației. Așa se înțelegea din purtarea președintelui. Da, organizația așa și pe dincolo! Pascu a muncit. Mitrică nu dormea cu nopțile... Bine, dar cine a condus toate acestea? Ei, nu! De ce să se laude singur? El a condus, el, Prunoiu, dar nu face să se pună singur în *ipoteză*.

Într-o vreme, Țurlea îl văzu și pe Anghel, stătea chiar alături, dar alunecă repede cu privirea peste el și continuă să fie atent la cele ce spunea președintele.

Prunoiu era un om voinic, începuse să se îngrașe. Purta cămașă de poplin, era proaspăt bărbierit și avea un cap mare, cît ciutura, cu frizură bogată. Era mai tînăr decît Anghel, părea să nu fi trecut de treizeci de ani. Anghel era mai puțin voinic, dar statura sa era legată mai strîns. Pantalonii de stofă țesută în casă și vesta neagră îmbrăcată peste cămașa largă de bumbac nu-l deosebeau de loc de ceilalți oameni. Se cunoștea totuși că e un om care a văzut multe. Dacă l-ar fi luat cineva pe Prunoiu într-o mașină și ar fi pornit cu el în mare viteză, privirea sa greoaie ar fi înțepenit și n-ar mai fi văzut nimic în jurul său, lucru care nu se putea spune despre Anghel. Anghel făcuse armata la marină. Nu povestise niciodată nimic din

cîte văzuse și nici nu-i plăcea să-i aducă cineva aminte de vremea aceea. Spunea doar atît: „E rău la marină, mai bine să te-arunci în apă de la început".

Țurlea se uită la un moment dat la ceas și ieși din biroul secretarului. Prunoiu se luă după el.

— Va să zică, sediul gospodăriei o să fie afară din sat, spuse el căutînd pe cineva cu privirea. Mi-aduc aminte că acolo era regia autonomă și niște armăsari, niște tauri.

— Nu mai e de mult, spuse Prunoiu.

— Măi tovarășe Anghel, unde ești? întrebă Țurlea pe neașteptate.

Anghel rămăsese înăuntru. Îl chemară afară, chiar Prunoiu se duse după el. Țurlea nu-l așteptă, intră singur în odaia pe ușa căreia scria *Organizația de bază P.M.R.* și închise ușa în urma lui. Anghel, Mitrică și Pascu intrară și ei și se așezară pe cele două bănci, de o parte și de alta a mesei. Lui Țurlea îi dădură singurul scaun pe care îl aveau. Erau acuma numai ei trei, membrii biroului. Ilie Moacă și Niculae Burcea stăteau pe-afară.

Țurlea îi ceru lui Anghel să-i spună dacă au ceva probleme; care e situația organizației, acum, după înființarea gospodăriei; cîți membri de partid nu s-au înscris, cine să fie președinte și alte probleme în legătură cu conducerea gospodăriei. Chiaburii ce situație au?

Anghel răspunse la toate întrebările, afară de aceea în legătură cu conducerea gospodăriei. Celelalte erau probleme ușoare la care ei se gîndiseră de mult și acum îi arătau tovarășului secretar cum stau lucrurile. Care e situația cu chiaburii?

— Situația chiaburilor e proastă, spuse Pascu la un moment dat. Nici măcar un deget n-au îndrăznit să miște. Trebuie să spunem că o fi avînd el, tovarășu-ăsta Prunoiu, președintele, lipsurile lui, dar în

privința chiaburilor putem să zicem că a luat toate măsurile.

— Da, murmură după un timp Mitrică, puțin încurcat. A lucrat bine.

Anghel tresări, se uită surprins la amîndoi și îndată se și posomorî. „Adică cum, frate Mitrică, vrei să spui că așa s-au desfășurat lucrurile, cum zicea Prunoiu ?“

Se făcu tăcere.

Anghel continua să se uite la cei doi și parcă uitase că alături de el stătea Țurlea. Nu înțelegea nimic și nici nu-și ascundea nedumerirea. „Adică cum, Pascu și Mitrică și-au schimbat părerile ? Ce se întîmplă cu ei ? Încep acum să-l laude pe Prunoiu ? De ce ? Cum, dar adineauri, înainte să vie Țurlea, Pascu se grozăvea în fața lui Prunoiu că el nu-i mai dă voie să se substituie biroului. Adică cum, asta îi lipsește lui Prunoiu, laudele ? Lăudați-l, fraților !“

Anghel își plecă fruntea încet, cuprins de o neașteptată oboseală. Pascu și Mitrică lăsară și ei frunțile în jos, parcă ferindu-se...

— Măi tovarășe Pascu și Mitrică, ce-i dați zor cu laudele, că ăla a făcut și ălălalt a dres, rupse Anghel tăcerea. Tovarășul Țurlea ne întreabă cum stăm cu gospodăria d-aci înainte, cine are s-o conducă. Asta e problema ce frămîntăm noi aici. Nu e cinstit din partea noastră să ne lăudăm unii pe alții în fața tovarășului Țurlea.

Pascu ridică fruntea, uimit :

— Cine se laudă ?

— Voi vă lăudați. Nu în felul ăsta o să-și dea seama tovarășul Țurlea care e atmosfera aici la noi, continuă Anghel, posomorît. Tovarășul Țurlea o să-și dea el seama și fără laudele noastre, dacă e să-și dea seama !

Cuvintele din urmă Anghel le spuse cu o oarecare îndîrjire. „Ia uite la el !“ gîndi Țurlea surprins.

— Mai bine ai face să spui limpede despre ce e vorba, măi tovarășe Anghel, i se adresă Țurlea.

Adică să nu încerce el, Anghel, să-i amenințe pe Pascu și Mitrică și să-i facă în felul acesta să-și schimbe părerile. Prost îi stau treburile lui de secretar dacă a ajuns pînă aici.

Anghel simți această mustrare din asprimea cu care îi vorbise Țurlea. Nu-și dădea seama că Țurlea n-are de unde să știe care e situația ; i se părea că el a venit de la raion cu o părere gata făcută, altfel nu l-ar fi ascultat pe Prunoiu cu atîta plăcere ; lăsă fruntea în jos și puse capăt oricărei discuții :

— Nu e vorba despre nimic, am spus că n-are nici un rost să ne lăudăm.

Din nou se făcu tăcere.

— Ba cum să nu, răspunse Țurlea după cîtva timp, înțelegînd că Anghel este hotărît să nu mai spună nimic. Cine lucrează cum trebuie, îl lăudăm ; dacă laudele i se urcă la cap...

Anghel nu se clinti ; parcă nici nu auzi. Stătea nemișcat și obrazul îi era ca de lemn.

— Nu ajută critica, schimbăm călimara, adăugă Țurlea, uitîndu-se cu atenție la secretar. Noi nu lucrăm fiecare cum vrem, aplicăm linia partidului, tovarășe Anghel.

Anghel continuă să primească cu neîncredere spusele lui Țurlea. Fără să se uite la cineva, întrebă cu un glas surd, ca și cînd ar fi întîmpinat o dîrză împotrivire :

— Care linia partidului ?

— Linia partidului, tovarășe Anghel.

— Care ?

— Avem mai multe linii ?

— Aici la noi fiecare are o linie a lui.

— Aşa !

Pascu şi Mitrică amuţiseră : Anghel era de nerecunoscut. Cum îndrăznea să vorbească astfel cu tovarăşul secretar al raionului ? În faţa tovarăşului Ion Niculae de multă vreme nu mai scotea un cuvînt.

— Preşedintele are linia lui, State de la cooperativă are linia lui, Sfătoiu, secretarul sfatului, are linia lui, Voicu Ghioceoaia are linia lui.

Anghel izbi cu pumnul în masă şi îi dădu drumul fără să se mai oprească.

Prunoiu are linia lui pe care Anghel n-o pricepe. Prunoiu îl pune pe Ilie Moacă să dea şase kile de lînă, iar pe Bădîrcea, care are mai multe oi decît Ilie Moacă, îl pune să dea trei kile. Şi pe Gavrilă la fel ; şi pe Ioniţă la fel ; şi pe Pătăleaţă la fel ; şi pe Stancu tot aşa ; iar pe Trafulică, nu ; pe Didel, nu ; pe Voicu Ghioceoaia, nu ; Voicu Ghioceoaia s-a îmbogăţit ! E membru de partid, vine la şedinţe, tună şi fulgeră contra chiaburilor ! Dar cote nu dă. A făcut avere, a ajuns să ia oameni cu ziua.

— Mitrică, ia Voicu Ghioceoaia oameni cu ziua, sau nu ? Vorbeşte aici ! Vorbeşte aici, Pascule : cît grîu macină domnul Ghioceoaia ? De cîte ori umple el căruţa cu saci ?

— Parcă cine mai numără ? răspunse Pascu.

— Păi de ce să numeri, bagă capul în făină, pe urmă vino ici şi începi şi laudă-l pe tovarăşul preşedinte !

— Nu l-am lăudat.

— Zi, bravo, tovarăşe preşedinte, eşti cel mai preşedinte din toţi preşedinţii ! Planul de colectări e îndeplinit, comuna e prima la însămînţare, prima la recoltare... Dar de la cine ai colectat să nu te întrebe nimeni, da, noi avem experienţă, aşa se întîmplă cînd preşedintele e mai activ, i se năzare lui Anghel că se substituie biroului !

Ţurlea se posomorî. Formula aceasta era a primului secretar.

— Măi, tovarăşe Anghel, ia potoleşte-te, ia-o mai domol, să ne putem înţelege. Spuserăţi de unul Voicu Ghioceoaia care ia oameni cu ziua. Cine e ăsta ?

— Are şase hectare arabile, dar averea lui e în vite ! Face negustorie, răspunse Mitrică fără să-l lămurească pe Ţurlea cine era Ghioceoaia.

— Face speculă, nu negustorie ; vorbeşte, Mitrică ! Unde te-ai întîlnit azi-dimineaţă cu el ?

Mitrică povesti întîmplarea, cum se dusese la gospodăria de stat şi cum se certase acolo cu directorul gospodăriei, cum directorul gospodăriei chemase miliţia să-l aresteze.

— De ce să te aresteze ? întrebă Ţurlea.

Mitrică relată că gospodăria de stat nu i-a plătit munca şi n-a mai putut răbda şi le-a spus că sînt bandiţi. Atunci directorul l-a dat pe mîna miliţiei. Ţurlea se posomorî. Lucrurile se încurcau.

— Să lăsăm asta mai pe urmă. Să terminăm cu Ghioceoaia ăsta.

— Cînd m-am întors dimineaţa, lîngă pădure la barieră, Voicu Ghioceoaia descărca dintr-un camion nişte saci şi nu ştiu mai ce.

— Putini cu brînză. Şi-a cumpărat astă-vară trei vaci şi douăzeci de oi, începu Anghel din nou. Să vedeţi acum ce face preşedintele.

Povesti amănunţit cum, în ultima vreme, Prunoiu a început să facă atmosferă pentru Voicu Ghioceoaia şi Bădîrcea. Ei, biroul organizaţiei, s-au gîndit să-l propună deocamdată pe Niculae Burcea ca preşedinte. E un om priceput şi toată lumea ţine la el şi îl vorbeşte de bine. Numai lui Prunoiu nu-i place. De ce ? Fiindcă Niculae Burcea nu-şi scoate căciula înaintea tovarăşului preşedinte. De ce nu şi-o scoate ? Fiindcă dac-o scoţi, tovarăşul Prunoiu îţi cere pe urmă să-i ţii

dîrloaga. Dacă n-o scoţi, e şi mai rău, pe unde te vede, te împunge cu sula în coaste ca să dai cotele. Şi atunci ce face tovarăşul Prunoiu ? Începe să-ţi facă atmosferă, nu-i pasă lui că aici în sat e organizaţie. De unde şi pînă unde Bădîrcea bun de preşedinte ? Că are ceafa ţeapănă şi se pricepe să sară cu ciomagul ? Iar Ghioceoaia...

— Tovarăşe Ţurlea, noi sîntem contra lui Ghioceoaia. Se poartă urît cu oamenii, îl cunoaştem. A avut doi cai şi am aflat, acum trei luni, că i-a vîndut. Cînd l-am întrebat de ce i-a vîndut, a început să se drăcuie că n-a ştiut de gospodărie.

Ţurlea se gîndea :

— În nici un caz, zise el, nu putem propune adunării pe Ghioceoaia. Dacă asta e divergenţa esenţială, părerea mea e că am face o greşeală (dacă tot ce spuneţi se va dovedi negru pe alb !).

În prima clipă lui Ţurlea îi scăpă, nu băgă de seamă ce însemnătate aveau pentru Anghel şi cei doi cuvintele sale din urmă. Pascu se ridică şi începu să se plimbe nervos. Aşa, da ! Ei, aşa mai înţelegea şi el ! Anghel scoase tabacherea din buzunar şi încercă să-şi facă o ţigară, dar degetele îi tremurau puţin şi nu izbuti. Chipul i se înseninase şi zîmbi obosit. De cîteva ori oftă.

— Ce oftezi, măi tovarăşe Anghel ? îl întrebă Ţurlea prietenos. Spune mai departe, va să zică asta e linia preşedintelui : să-l sprijine pe ăl care face speculă şi care ia oameni cu ziua ! Pe cine ia Ghoceoaia cu ziua ? Care sînt oamenii ăia ? Chemaţi-i aici, ne trebuiesc dovezi !

Anghel clătină din cap : „Ei, care sînt ! Îi ştim noi !"

— Cine a mai muncit la el, Mitrică ; afară de Ilie Barbu şi de Gavrilă ?

— Ioniţă !

— Da, şi Ioniţă !

— Ilie Barbu ? ! întrebă Ţurlea tresărind. Care Ilie Barbu ?

Îi spuseră care Ilie Barbu : îl cunoaşte el, tovarăşul Ţurlea ; cînd erau mici...

— Cum să nu-l cunosc ! exclamă Ţurlea, dar am întrebat dacă e ăla care îl ştiu eu ! Ce face el acuma ? Se înscrie şi el în gospodărie ?

— Se înscrie !

— Unde e ? Ia chemaţi-l aici.

Ţurlea se ridică de pe scaun şi se duse spre uşă. Pascu veni în urma lui, deschise uşa şi strigă :

— Bă, ia spuneţi-i lui Ilie Barbu să vină pînă aici.

Cineva răspunse că Ilie Barbu a plecat acasă.

— Să-l cheme, spuse Ţurlea.

— Stane, du-te repede acasă la Ilie Barbu, să vie numaidecît aici. Fuga !

— Să vie şi Gavrilă, Pascule ! Gavrilă şi Ioniţă, spuse Anghel de la locul său.

Ţurlea se întoarse şi se aşeză pe scaun.

— Ilie Barbu e în partid ? întrebă el după cîtva timp.

— Da, din patruzeci şi şapte, răspunse Anghel.

— Uite, şi cu Ilie Barbu a fost o problemă, zise Pascu. Ilie Barbu a tot muncit ba pe la gospodăria de stat, ba pe la pădure ! Cînd l-am dat afară pe Istrătescu, i-am spus lui Prunoiu să-l propună şi pe el referent, e om cu carte tovarăşu' Ilie, el tot timpul a ajutat organizaţia... N-a vrut, zicea că atunci cînd oi fi eu preşedinte, atunci să comand. M-apucasem să-i spun şi lui Ilie Barbu, i-am mai făcut şi ăluia inimă rea de pomană.

X

Gherghina intră în odaie şi, văzînd că Ilie a adormit din nou, îi înveli picioarele desculţe cu o cîrpă, dădu muştele afară, închise geamul uşurel, apoi ieşi afară pe prispă şi începu să dea nişte lînă la darac. „Ce-o fi cu el ? ! se întrebă ea îngrijorată. Zice că s-a certat cu alde Ghioceoaia şi ăilalţi. Dar ce-o fi avut cu ei ?"

Încercînd să priceapă, Gherghina îşi aduse aminte că lui Ilie i s-a mai întîmplat asta de cîteva ori. Tot aşa, pleca de-acasă bucuros şi se întorcea posomorît şi negru. Da, dar nu se întîmplase aşa de rău ca acuma : să nu zică nimic şi să nu stea la masă !

Acum vreo trei ani, într-o dimineaţă, se dusese să-l cinstească pe Anghel pentru proces şi se întorsese supărat. Anghel îl îndemnase să-l dea pe Iancu Enache în judecată. Era vorba despre nişte socoteli vechi, de pe vremea cînd Ilie al ei era flăcău. „Şi ce dacă sînt socoteli vechi ? spusese Anghel, Iancu a dezgropat o socoteală veche pe care pînă şi bătrînul Enache o uitase. Atunci de ce să-l iertăm noi pe el ?"

Gherghina îşi aminti ce bucuros fusese Ilie după ce se întorsese de la proces. Iancu Enache fusese condamnat să plătească pentru anul acela, cît muncise Ilie în tîrla lui. După proces Iancu încercase să-l ameninţe pe Ilie şi, fiindcă Ilie nu se speriase cîtuşi de puţin, Iancu încercase după aceea să-i ia ochii cu cîteva oi şi o gloabă de cal. „Ţie să-ţi dea bani *lichizi*, să nu umble el cu de-alde d-astea", îl sfătuise Anghel pe Ilie. Iancu n-avusese încotro, trebuise să-i dea lui Ilie bani lichizi. Asta se întîmplase seara. Dimineaţa, Ilie vîrîse banii la brîu şi plecase să-l caute pe Anghel. Îl găsise la primărie, îl chemase deoparte şi îi pusese în mînă cinci mii de lei. Anghel se uitase la el, îi înapoiase frumos teancul de bani şi îi spusese lui Ilie

cîteva vorbe pe care la început Ilie nu le înţelesese bine, dar care mai tîrziu îi făcuseră multă inimă rea. „Mă, ce cap prost are omul nostru, spusese Anghel cu blîndeţe. Cu pîlnia să torni în el şi tot nu înţelege." Ilie se întorsese acasă supărat. „Vrei să-i mulţumeşti omului că ţi-a făcut un bine şi cînd colo ieşi de două parale." Dar lucrurile nu se opriseră aici. „Ilie, tu să nu mai vorbeşti cu mine", îi spunea Anghel cîteodată. E drept că glumea, dar gluma asta îl durea pe Ilie.

Gherghina îşi aminti că totuşi lucrurile se terminaseră cu bine. Avînd aceşti bani, dărîmaseră bordeiul în care stăteau, îşi făcuseră o casă ca lumea şi le mai rămăsese bani să schimbe şi-o pereche de cai. În ziua cînd terminase casa, pe neaşteptate, Anghel şi Pascu veniseră la ei ; îi spuseră lui Ilie că cum vine asta, nu-i este aşa, niţel pe la nas ? „Nu ţi-e ruşine, Ilie ? Ţi-ai făcut casă nouă şi nu dai şi tu un pahar de vin ?"

Gherghina îşi aminti apoi că a doua oară i se mai întîmplase lui Ilie tot aşa, vara trecută. A fost mai rău, că era să iasă cu bătaie.

Se sculase de dimineaţă şi pusese caii la ham, Ilie al ei nu prea avea timp să se ducă la şedinţe. Muncea mai mult pe la Udupu, la gospodăria de stat ; pleca devreme şi se întorcea noaptea tîrziu, cînd să se mai ducă şi la adunări ? În ziua aceea, seara venise chiar Anghel şi-i spusese ei, Gherghinei, să-i spuie lui Ilie să nu plece nicăieri, a doua zi să se ducă acolo, la şedinţa de partid. De la şedinţa de partid, Ilie se întorsese noaptea tîrziu, iar dimineaţa pusese caii la ham să plece la Dor Mărunt. Gherghina îşi aminti că se cam certaseră. Se duceau cu căruţele la Dor Mărunt să vadă cum merge socoteala cu colectivul şi Ilie zicea că să vie să vadă şi ea. Trecuse un an de cînd se făcuseră primele gospodării colective şi se spuneau multe lucruri despre ele... că ar fi făcut bucate bune, că se munceşte mai lesne... Gherghina nu credea, auzise

taman de-a-ndoaselea, că nu s-ar fi făcut neam bucate şi că e vorba să se desfacă. „Hai acolo, să vezi cum stă socoteala", îi ceruse Ilie. „Oleu! ce să caut eu între oameni! doamne păzeşte!" se împotrivise ea. Nu se duse: dacă se ducea el, era destul.

S-a întors acasă pe seară şi arăta aşa de vesel că n-aveai de ce să-l mai întrebi cum a fost. Gherghina îşi aminti apoi că Ilie deshămase caii şi plecase pe urmă devale, pe la oameni. Cînd venise acasă noaptea tîrziu, arăta negru de supărare. S-a aşezat la masă şi a mîncat. Mînca şi povestea.

Devale s-a întîlnit cu alde Gavrilă, cu alde Vasile şi Gheorghe Ciobanu şi cu alde Ioniţă. Au intrat la *meate* să bea cîte-o ţuică. Ăştia nu fuseseră la Dor Mărunt şi l-au întrebat pe Ilie cum a fost, dacă e ceva acolo.

— Mă, ăştia, ce să vă spun eu vouă!? Dacă vă spun că *este*, voi o să mă faceţi mincinos, dacă vă spun că *nu este*, atunci mă pun eu singur în situaţia de mincinos!

— Ilie, a exclamat Gavrilă rîzînd, eu am ştiut demult că eşti om deştept, dar n-am vrut să spun la nimeni! Zi aşa, oricum ai da-o, tot mincinos ieşi! Ha-ha-ha!

— Păi nu e aşa?! Judecă şi tu, Gavrilă!

— În sfîrşit, lasă asta acuma, spune-ne ce este acolo şi vedem noi pe urmă cum devine! l-a îndemnat Gavrilă.

Înainte de a începe, Ilie s-a uitat la alde Vasile şi Gheorghe Ciobanu. Parcă bănuia el ceva, că fraţii Ciobanu se simţeau atinşi de părerea lui Gavrilă, că Ilie este un om deştept. Dar era prea însufleţit ca să mai ţină socoteala de bănuiala sa.

— Aş putea să vă spun într-un cuvînt, a început el. Domnule! e altfel de viaţă!

— Aha! a exclamat Ioniţă, ca şi cînd s-ar fi dumerit fulgerător.

— Altfel de viaţă! a continuat Ilie. Cum să vă spun? Prietenia e altfel!... Oamenii între ei nu mai au cum să se... Adică... Să luăm un *ezemplu!* Uite, eu şi cu ai lui Ciobanu ne avem bine, sîntem, cum se zice... în fine... prieteni, de!

— Vechi! adăugase Gavrilă.

— N-are a face, putem să nici nu fim. Eu vreau să spun ce zice lumea! (Lumea asta, aşa cum este ea acuma!) Dacă ai lui Ciobanu pot să-l înşele într-un caz pe Ilie Barbu şi să-i ia vita din bătătură, lumea zice că ai lui Ciobanu sînt deştepţi şi Ilie Barbu prost.

— Cînd te-am înşelat noi pe tine, Ilie? sărise Vasile Ciobanu pe neaşteptate.

— Taci din gură, Vasile, a dat numai un *ezemplu,* a lămurit Gavrilă.

— *Ezemplu, ezemplu!* dar să nu se lege de noi!

— Ei, eu vă spun că acolo lumea nu mai zice aşa! a exclamat Ilie.

— Care lume?

— Aia din gospodărie!

— Bine, a convenit Gavrilă, dar ia spune tu, unde se duc bucatele lor?

— Care bucate?

— Munca lor! Cine le-o ia? Lor le dă ceva?

— Cu munca lor e ceva şi mai frumos! a răspuns Ilie numaidecît, din ce în ce mai însufleţit, fără să bage de seamă că de astă dată nici Gavrilă şi nici măcar Ioniţă, care era membru de partid, nu-l mai aprobau. E o socoteală mai frumoasă decît aş fi crezut eu, să te uiţi la ei cum au aranjat aşa ca fiecare să ştie cît face; tu, muierea, copilul, fiecare cu socoteala lui! Şi cînd...

— Ca la armată, a hotărît Ioniţă scurt şi cuprinzător, întrerupîndu-l pe Ilie.

— Bă Ilie, a sărit și Gavrilă numaidecît, îmi place de tine că ești deștept, dar nu-mi place că prea le crezi pe toate.

— S-a dus acolo, au aranjat ăia să le ia ochii și Ilie, gata ! Socoteală frumoasă ! a spus Ioniță, batjocoritor.

Ilie nu s-a supărat. Era vesel și nu voia să se certe cu ei, cu toate că aerele pe care și le luau ai lui Ciobanu îl cam supărau. Se credeau deștepți nevoie mare. Ilie nu-și amintea să-i fi auzit vreodată zicînd : nu știu ! Știau ! „Uite cum stă chestiunea", începeau ei să-i explice. Se întîmpla destul de des ca lui Ilie să nu-i convină de loc părerile lor, ba chiar să-și dea seama că uneori spun niște prostii mai mari decît ei, da, dar tot îi plăcea de ei și pe de altă parte le plăcea și lor că Ilie venea să-i întrebe. Într-o vreme, s-a gîndit să le spună că nu e chiar așa cum zic ei, dar și-a dat seama că ei se cred mult mai deștepți decît el și dacă ar fi încercat să le arate că lucrurile nu stau chiar așa, s-ar fi supărat, ba chiar l-ar fi ocolit și Ilie nu voia ca ei să-l ocolească, erau prietenii lui. În seara aceea și-a dat seama că lor nu le place că le vorbea de bine despre colectiv. S-a gîndit mult pînă să se hotărască ce să facă. Alde Vasile și Gheorghe au să se supere că el are altfel de păreri decît ei. Ba poate au să se supere și pentru că nu i-a întrebat întîi pe ei, care *știau*.

„Ce să-i întreb pe ei ? își aminti Gherghina cum îi povestise Ilie. Adică cum : eu am fost și am văzut cu ochii mei cum stau lucrurile și să viu la tine care n-ai văzut să te întreb : Mă cutare, cum stă socoteala cu colectivul ? Asta ar fi prea de tot, dă-o dracului."

Ilie i-a povestit apoi că acolo, la fața locului, a stat mult pe gînduri pînă să le spună prietenilor pe șleau ceea ce gîndea. Îi venea greu, știa bine că după aceea

ei au să-l ocolească. Îi părea rău și de Gavrilă, care era un om de treabă și cu care se ajuta la nevoie. Greu era din partea asta, dar nu se mai putea, trebuia să le spună.

— Bă Ilie, săriseră frații Ciobanu, cu gurile mari. Lasă, bă, nu ne învăța tu pe noi ; lasă, că am auzit noi cum stă socoteala cu colectivul.

— Bine, eu nu zic că n-ați auzit, răspunsese Ilie, domol, cu blîndețe. Ați auzit, dar eu am văzut, mă ! Zău am văzut !

— Ei ! Asta e ! exclamaseră ei, uitîndu-se la Ilie de sus și bătîndu-l pe spate cu îngăduință. Lasă, mă Ilie ! Ce-ai văzut tu, nu e aia !

— Să știți că n-aveți dreptate ! Zău, n-aveți, neam ! O mie de auzituri nu face cît un văzut, spusese Ilie, împăciuitor.

Începuseră să rîdă de el. Taci că a nimerit-o cu văzutul ! Vezi să nu fi văzut ! Parcă știe Ilie să vadă ! O mie de văzuturi de-ale lui Ilie nu fac cît un auzit de-al lui Vasile sau Gheorghe Ciobanu.

„Nu e bine", gîndise Ilie îngrijorat, auzindu-i cum îl luau peste picior. Se gîndise că Anghel o să afle că ăștia au rîs de el și o să se supere, dacă nu mai rău, să rîdă și el că n-a fost în stare să se descurce.

— Rîdeți voi, dar rîdeți ca niște proști ! spusese Ilie, nemaiputînd răbda.

Ei încetaseră deodată să mai rîdă.

— De ce ca niște proști, Ilie ? întrebase Gavrilă supărat. Prost ești tu, că nu știi ce vorbești !

— Ba voi sînteți proști, voi nu știți ce vorbiți.

— Ba prost ești tu, sărise Ioniță cu ochii cît cepele.

Vasile și Gheorghe Ciobanu se holbau la Ilie grozav de uimiți. Cum adică, ei sînt proști și Ilie deștept ? I-auzi ce este în stare să spună !

— Ilie, ia ia tu seamă la vorbă! Să nu ne supărăm, să zici pe urmă că sîntem ai dracului! spusese unul din frații Ciobanu.

— Ce să vă fac eu?! răspunsese Ilie cu neașteptată semeție.

Adică ce să le facă el dacă sînt proști!

Se făcuse tăcere. Mai erau acolo și alți oameni și îndată ce Ilie dăduse răspunsul său atît de jignitor, în tăcerea care se lăsase, cineva începuse să rîdă. Avea un rîs subțire și nerușinat; parcă schelălăia. Ilie simțise primejdia; cu toată prietenia, Vasile și Gheorghe Ciobanu puteau să sară la bătaie; erau grozav de mîndri și ambițioși. Se răsucise numaidecît spre cel care rîdea:

— Și tu ce te rîzi acolo, Trafulică. Crezi că ești mai deștept?

Spusese acestea și se încordase, așteptînd ca Trafulică să sară la bătaie, dar Trafulică nu sărise. Îi arătase cu capul pe alde Vasile și Gheorghe și răspunsese liniștit și batjocoritor:

— N-am timp de tine acuma, dar să-mi fi spus tu mie ce le-ai spus ălora! Fie-al dracului dacă nu-ți rupeam o coastă!

Ilie n-auzise bine cuvintele din urmă. Vasile și Gheorghe săriseră la el. Alde Vasile îl apucase de piept, îl strîngea și bolborosea amenințător, cu privirea turbure:

— Ilie! Ilie! Ilie!

Cu toată supărarea, alde Gavrilă și Ioniță săriseră și îi dăduseră pe cei doi frați la o parte.

— Ce, sînteți nebuni? strigase Gavrilă înfuriat, luîndu-i apărarea lui Ilie. Lăsați-l în pace.

Îl duruse rău felul cum îl apărase Gavrilă! Zicea că să-l lase în pace, și prin asta Gavrilă înțelegea că să-l lase în pace de tot, adică să nu mai vorbească nimeni cu el, să-i întoarcă spatele.

Așa se și întîmplase. Îl lăsaseră în pace, se dăduseră mai încolo cu țoiurile în mînă și începuseră să vorbească liniștiți între ei, ca și cînd Ilie n-ar fi fost acolo.

Gherghina își aminti cît de turburat se întorsese Ilie acasă, în seara aceea. Își aminti că după ce el îi povestise toate acestea, ea îi spusese că nu e bine să se ia la ceartă cu oamenii.

— Cum adică, o întrebase el cu glasul sugrumat de supărare și de părere de rău. Cum, eu le spun că am văzut cu ochii mei și ei mă prostesc de la obraz?

Timp de trei, patru zile fusese mereu supărat, dar pînă la urmă ieșise bine și cu întîmplarea asta. Se pomeniseră într-o zi cu Gavrilă la poartă. Cerea toporul, zicea că vrea să taie crăcile la niște salcîmi și că, chipurile, al lui nu mai e bun.

Se împăcase și cu alde Vasile și Gheorghe. Tot așa, se opriseră într-o seară la poartă și Gherghina auzise cu urechile ei cum îl întrebau pe Ilie ce mai face și dacă mai e supărat pe ei. Ilie mai era el supărat, dar fiindcă ei se opriseră la poarta lui lăsase supărarea la o parte.

Gherghina se întrebă din nou, cuprinsă de îngrijorare, dacă nu cumva astăzi a fost ceva mai rău ca astă-vară. Cu alde Vasile și Gheorghe înțelege, s-or fi apucat din vreo vorbă, are să se împace ei, dar ce amestec o fi avînd aici Ghioceoaia? S-o mai termina vreodată ambiția și dușmănia între oameni?

XI

Gherghina dădu daracul la o parte, se ridică și vru să intre în casă, dar atunci cineva bătu în poartă cu putere.

Sări jos de pe prispă și avu presimțirea că se petrece ceva neașteptat: uite cum bate ăla la poartă, parcă a luat foc undeva.

— Bă tovarășe Ilie, bă, n-auzi! striga omul, bătînd foarte autoritar, ca și cînd ar fi venit să-l execute pe Ilie.

Era Stan, curierul! Așa socotea el, că în poarta lui Ilie Barbu poate să bată și să strige ca și cînd Ilie Barbu ar fi fost sub ordinele lui.

— Unde e Ilie? întrebă el, cînd Gherghina ajunse lîngă gard.

— E acasă, doarme, șopti ea neliniștită.

— Scoală-l în sus, să se ducă la sfat, porunci Stan. Să se ducă acolo, îl cheamă tovarășul președinte.

De fapt, nu tovarășul președinte îl trimisese pe Stan, dar asta era pentru el: tovarășul președinte!

— Stane, șopti Gherghina, e cam ostenit, nici n-a mîncat... Ce-are cu el?

Stan parcă era surd:

— Scoală-l să se ducă acolo imediat!

— Nu ți-a spus ce are cu el?

— Să se ducă acolo să se desfășoare! spuse Stan, înțepenindu-și ceafa și îndepărtîndu-se.

— Ce să facă?! întrebă Gherghina nedumerită. Dar Stan o și luase din loc.

Gherghina intră în odaie și se apropie de omul ei. Ilie dormea cu fața în sus și cînd ea puse mîna pe umărul lui și-l mișcă ușurel, el deschise ochii și pronunță liniștit și răspicat:

— Dă-mi patru cercuri!

— Ilie, șopti Gherghina, te cheamă acolo!...

Gherghinei îi veni însă un gînd și îl lăsă în pace. Ieși în tindă, trecu în cealaltă odaie și se întoarse de acolo cu o strachină mică, plină de untură. O păstra pentru mai încolo, cînd aveau să înceapă semănatul grîului, dar își dăduse seama că greșise punînd pe

masă, astăzi, ciorbă de corcodușe. Aprinse focul, puse tigaia pe pirostrii și cînd untura începu să sfîrîie sparse în ea cîteva ouă.

Ilie se trezi singur. Arăta schimbat, îi părea bine că dormise puțin și se liniștise. Se simțea chiar bucuros: îi era foame și mirosul de untură i se păru ceva de sărbătoare. Ieși în tindă și se așeză voios pe prag.

— Mă, oamenii ăștia!... exclamă el clătinînd din cap.

Gherghina se făcu atentă: da, acuma are să spuie, dar trebuie să-i spună ea mai înainte că l-au căutat de la sfat.

— Veni alde Stan, să te duci acolo! Cică să te duci repede. Ce s-a întîmplat?

— Nu s-a întîmplat nimic, răspunse Ilie liniștit, apoi întrebă: Ce zici tu, că să mă duc acolo? De ce? Cine zici că veni?

— Alde Stan. Nu știu ce zicea că au cu tine!

— Da, murmură Ilie, aducîndu-și aminte. N-am făcut cerere. M-a trecut ăla acolo, dar trebuie să iscălesc și o cerere.

— Și de ce venişi așa supărat?

— Cum să nu fii supărat cînd te arde la inimă! Deșteptu' ăla de Ghioceoaia. Eu să iscălesc acolo, și el îmi dă zor: „Mișcă-te, bă, zice, ai prins rădăcini acolo?" Tîmpit, mama lui! spuse Ilie cu glas surd, pierzîndu-și într-o clipă seninătatea.

— Da ce-avea el să se amestece, îl pusese cineva? întrebă Gherghina și numaidecît sîngele făcu să-i dogorească obrajii.

— Eu să iscălesc acolo, și el că să mă duc să-i cumpăr țigări, spuse Ilie mai departe. Îmi venea să mă apropii de el și să-i cîrpesc o palmă: „Na țigări, fire-ai al dracului!" Nu știu cum a fost, că abia pe urmă mi-am dat seama. Și nu ți-ar fi necaz, dar sînt unii care zic că o să-l alegem contabil.

Gherghina amuţise. Se uită la Ilie cu privirea sticlind. Era aşa de mînioasă că nu ştia ce să mai spună. Ilie se aşeză la masă şi începu să mănînce.

— Şi cu ăilalţi ce-a fost? întrebă Gherghina stăpînindu-se. Trebuia să afle tot, ca să-şi dea seama care dintre ei trebuie blestemat mai rău.

— Ghioceoaia, Bădîrcea, cu Vasile şi Gheorghe stăteau grămadă, nu înţelegi? Aveau ei gaşca lor. De Bădîrcea, îi auzii pe drum pe alde Vasile şi Gheorghe, vorbeau între ei că Bădîrcea să fie ales preşedinte. Mie nu voiau să-mi spună, parcă ar fi fost vorba de vreun secret.

— Cînd? Azi-dimineaţă cînd trecură p-aci? Şi ce ziceau? Bădîrcea preşedinte? Mai bine nu te mai scrii!

Gherghina avea o cîrpă în mînă. O aruncă mînioasă într-un colţ şi ieşi afară.

— Să mă duc acolo, să ridice el pumnul la băiat, o auzi Ilie bolborosind, în timp ce căuta ceva pe la capătul prispei.

— Cine să ridice pumnul?

— Bădîrcea! Mai întrebi cine, se răsti Gherghina, intrînd îndărăt în tindă.

Ţinea în mînă o piuă. O lăsă lîngă prag, căută între uşă, scoase un drob de sare, îl trînti în piuă; se aşeză şi începu să lovească cu maiul, cu atîta mînie încît din drobul de sare începură să ţîşnească în toate părţile stropi grunţuroşi.

— Un copil avem; să ridice pumnul la ai lui pînă s-o sătura!

„Are dreptate ea, gîndi Ilie, Bădîrcea îşi bate copiii ca pe hoţii de cai. Cu parul îi bate!“

— Ar vrea el să comande; dacă ar putea, ar face militărie cu tot satul, spuse Gherghina mai departe.

Cînd s-a liberat din armată erau să-l arunce soldaţii jos din tren. „Aruncă-l sub roţile trenului“, strigau ăia. Nu l-au aruncat, că aşa e omul; cînd se vede scăpat, uită cîte-a pătimit.

— Cine, fa, Bădîrcea? întrebă Ilie uimit.

— Păi, dar cine? Era sergent în armată.

— Şi-au vrut să-l arunce jos din tren?

— Păi de ce să nu-l arunce? Se liberaseră, nu mai erau la ordin. Dar au fost nevoiaşi, eu nu l-aş fi iertat, să-l fi aruncat jos din tren, să-l înveţe minte să mai dea.

Gherghina împinse piua la o parte şi se duse spre vatră.

— Şi cum vine aia că o să-l aleagă preşedinte? Pe noi nu ne întreabă?

Ilie îi răspunse că o să fie adunare. Cînd s-or termina înscrierile, se face adunare.

— Să vie adunarea aia! ameninţă Gherghina. Şi Ghioceoaia ce crede, că o să muncim pentru el, ca pînă acuma? De ce nu-ţi dă bumbacu-ăla?

— O să mă duc acuma pe la el, răspunse Ilie posomorît. Trec pe la sfat să iscălesc cererea aia şi mă duc la el.

Mai stătu puţin şi porni din nou spre sfatul popular. De astă dată nu mai era aşa de bucuros cum fusese de dimineaţă. Nu mai era însă nici aşa de întristat şi abătut cum fusese cînd se-ntorsese acasă. „Să te prind eu, dom'le Ghioceoaia, că nu-mi dai bumbacul“, îl ameninţă Ilie în gînd.

Călca rar şi se uita drept înaintea sa. Cînd ajunse la sfat, nu se mai uita la nimeni, îşi ferea privirea.

— Ilie, treci, mă, acolo şi te desfăşoară, îl întîmpină Bădîrcea cu glasul său aspru şi zgomotos.

Te duseşi acasă, fir-ar al dracului! Of, nici cu tine nu mi-e frică! exclamă Bădîrcea rîzînd cu hohote, ca şi cînd cine ştie ce lucru grozav ar fi spus.

Deodată, Ilie Barbu simţi în inimă o pornire cumplită. Să se ducă la Bădîrcea şi să-i spună: „Ce zici tu, mă Bădîrcea, că nici cu mine nu ţi-e frică? Adică cum, ce vrei să spui tu cu vorbele astea?" şi numaidecît să-i cîrpească o palmă grea, să-i mute fălcile. Se stăpîni însă, dîndu-şi seama că oamenii n-au să-l înţeleagă şi au să-l scoată tot pe el vinovat. Îi veniră în minte vorbe grele, dar atît de multe, încît nu izbuti decît să se bîlbîie; rosti încet şi răguşit:

— Mai taci din gură acolo, Bădîrcea!

Nu-l auzi nimeni. Chiar dacă i-ar fi spus lui Bădîrcea ceva tare şi binemeritat, Bădîrcea tot nu l-ar fi auzit, fiindcă stătea într-un grup numeros şi nu era de loc atent la alde Ilie. „Lasă că mai stăm noi de vorbă, dom'le Bădîrcea, îşi spuse Ilie stăpînit. Dacă nu ţi-or ieşi vorbele astea pe nas, să nu-mi zici mie Ilie."

— Stane, unde e, mă, preşedintele? îl întrebă pe curier. Dar tovarăşul Anghel e p-aici?

— A! Ai venit? Oleu, de cînd te caută tovarăşul preşedinte!

Ilie se miră de purtarea curierului. Stan arăta foarte îngrijorat de ce-o să păţească Ilie că nu venise mai devreme. Se vedea că fusese el însuşi luat la rost că nu-l adusese pînă acum pe Ilie Barbu. Îi spuse să mai aştepte niţel, dar nu-i spuse şi de ce, ca şi cînd faptul că tovarăşul preşedinte şi tovarăşul Ţurlea şi Anghel se duseseră să stea la masă ar fi fost un secret pe care Ilie Barbu nu trebuia să-l ştie.

Ilie intră înăuntru în biroul secretariatului, iscăli cererea, apoi se grăbi să se ducă la Ghioceoaia.

XII

Trecu printre oameni îngîndurat şi o luă încet pe şosea. Rămăseseră puţini oameni pe lîngă sfat. Erau cei care stăteau prin apropiere.

— Bă Ilie, unde te duci-m'? întrebă cineva cu glas leneş, fără nici un respect pentru Ilie. Încotro o luaşi? Încoace e casa ta, nu într-acolo. Ilie se opri şi se uită lung la omul care îl lua peste picior. Se apropie de el cu o încetineală care nu spunea nimic bun.

— Fereşte-te, Sfetcule! şopti cineva.

Sfetcu se cam sperie:

— Hai, mă, te-ai supărat, nu ştii de glumă?

— Cînd ţi-oi da eu glumă, Sfetcule, mă ţii minte toată viaţa, spuse Ilie cu glas scăzut.

Îl lăsă apoi în pace, îşi văzu de drum.

— Ce-o fi cu Ilie? Ce-o fi păţit? întrebă Sfetcu după ce Ilie se îndepărtă.

— Ce să păţească! O fi necăjit omul! răspunse cineva.

— Nu m-aş fi mirat să-ţi fi dat una, Sfetcule! reflectă altcineva.

Cînd ajunse la poarta lui Ghioceoaia, Ilie Barbu se aplecă jos, luă o piatră şi începu să bată foarte tare în stîlp. Poarta lui Ghioceoaia avea stîlpi groşi, iar de-a lungul ei, deasupra, avea acoperiş de tablă asemănător cu al caselor. Era făcut şi pentru a feri poarta de ploi şi zloată, dar mai ales de frumuseţe. Se vedea că lemnul e nou şi solid. Întreaga poartă arăta ca o fortăreaţă şi îţi venea greu să crezi că umblă cineva pe ea.

— Care eşti acolo, de baţi aşa? se auzi glasul mînios al lui Ghioceoaia.

Ilie nu-i răspunse. „Vino încoace şi vezi cine e, ce mai întrebi?"

Voicu Ghioceoaia se supuse gîndului celui care bătea și veni la poartă. O deschise și, cînd văzu cine e, o lăsă larg deschisă, îi întoarse spatele lui Ilie și o luă înapoi, mormăind supărat :

— Ce dracu, mă, de bați așa, crezi că sînt surd ? Haide, vino încoace să-ți dau bumbacul, porunci din mers, lăsîndu-l pe Ilie să-i vadă cămașa albastră de poplin înfoiată bogat pe spatele lui gras și pantalonii bufanți strînși bine pe pulpe.

Lui Ilie Barbu nu-i scăpă felul poruncitor cu care îi vorbise Voicu Ghioceoaia. „Dă-i înainte, dom'le Ghioceoaia", îl amenință în gînd.

Intră în tinda lui Voicu și așteptă. De dincolo din odaie se auzea zgomot de linguri și furculițe.

— Ilie, treci mă încoace și bea un pahar de vin, zise Voicu Ghioceoaia binevoitor.

Ilie intră înăuntru. Muierea lui Voicu strîngea masa.

— Ai mîncat, Ilie ? Ia un pahar de vin. Adu, fa, un pahar și du-te și cîntărește lui Ilie două kilograme de bumbac. Stai jos, Ilie !... Ce mai faci, mă ?

Ilie nu răspunse. Se așeză cu încetineală pe pat. Se simțea cuprins de o liniște mare.

— Te pomenești că te-ai supărat că nu ți-am dat bumbacul pînă acum. Lasă, mă, am eu grijă de tine, continuă Ghioceoaia.

Se cunoștea că dăduse multe pahare pe gît și că acuma voia să se culce. Chiar se ridică de pe scaun și se întinse pe pat cu fața în sus, cu brațele sub ceafă.

— O, ha ! Mă, ce ostenit sînt, se văită el. Am eu grijă de tine, murmură apoi, închizînd ochii. N-o să fiu eu socotitorul vostru ? Eu o să vă fac socoteala cît luați... Mai vii și tu pe la mine pe-acasă ; mai cîștigi un ban ! A ? făcu Ghioceoaia, deschizînd ochii și holbîndu-se poruncitor la Ilie.

— Nu mai avem bumbac, spuse nevasta lui Ghioceoaia intrînd în casă.

— Cum nu mai avem ? Vezi, acolo, murmură Voicu puțin nedumerit.

— N-oi fi vrînd să-i dau de-ăla tors la mașină ? De ce n-a venit pînă acuma ?

Ilie își rostogoli liniștit privirea sa mare de la unul la altul. Muierea lui Ghioceoaia era o femeie frumoasă, cu un mijloc subțirel ca un țipar. Lîngă ea Ilie semăna cu un pom cuminte, cu trunchiul negru și gros. Ghioceoaia simți ceva, se ridică în capul oaselor și se răsti la muiere :

— Dă-i de care e, nu mai ține omul aici ! Lasă, mă Ilie, că îți dă ! Acuși îți dă. Dă-i, fa !

Trebuia să-i dea bumbac tors, așa se înțeleseseră. Muierea lui Ghioceoaia nu mai zise nimic, se duse să-i cîntărească. Abia ieși, că se și întoarse îndărăt. Rămase în prag și-i făcu semn bărbatului să se ridice și să iasă.

— Ce e, fa ? o întrebă el cu un glas închis, plin de uimire.

— Du-te pînă în grădină, că a venit ăla, îi spuse ea.

Ghioceoaia se ridică numaidecît, dar în aceeași clipă se lungi la loc și gemu :

— Mda... Așa, mă Ilie. Încolo ce mai faci tu ? De ce nu beai vin ? Ia uite la ăsta cum stă și se uită. Toarnă, măi tată...

Se ridică alene, turnă în pahar, apoi ieși afară ca din întîmplare. În tindă ridică pumnul pe neașteptate și o amenință pe muiere :

— Cînd ți-oi da una, vezi stele verzi.

Ieși apoi pe prispă și o luă spre grădină. Avea o grădină mare care dădea în văgăunile satului. Era înfundată într-o viroagă cu răchiți, cu salcîmi și

sălcii. Voicu Ghioceoaia ocoli șira de paie și se uită în toate părțile.

— Voicule! se auzi strigat.

Sub un dud bătrîn stătea un om întins pe iarbă și fuma liniștit. Voicu se îndreptă spre el și cînd se opri rămase în picioare.

— Ei, cum ai făcut? îl întrebă omul după cîteva clipe. Cum a fost la barieră? Dă-mi banii!

Voicu să căută în buzunarul de la spate al pantalonilor, scoase un portofel mare, se așeză și îl desfăcu pe iarbă.

— Iancule, spuse Voicu, cu glas scăzut. Taman vream să trimit pe cineva să te cheme... A venit al lui Țurlea. E secretar la raionul de partid. Ai auzit?

— Da, știu! Am auzit, răspunse Enache cu nepăsare.

Voicu începu să numere banii. În timp ce număra, celălalt întinse mîna și luă de pe portofel un carnet mic, roșu, cu coperțile întărite în pînză. Ghioceoaia încetă o clipă să numere, se uită cu coada ochiului la carnețel, apoi continuă număratul.

— Partidul... Muncitoresc... Român. Ghioceoaia Șt. I. Voicu, citi Iancu, îngînîndu-se pe nas ca un școlar.

Răsuci carnetul cu uimire școlărească, apoi îl închise și-l aruncă la loc peste portofel. Se răsuci cu fața în sus:

— Ce e, Voicule, ți-e frică de-al lui Țurlea? întrebă.

— Nu, dar zic și eu.

— Prunoiu ce păzește?

— Nu știu ce e cu el, spuse Ghioceoaia puțin înfuriat. Nu eram acolo, dar îmi spuse Bădîrcea că îi lăuda pe-alde Pascu și Mitrică în fața lui Țurlea. Mi-e frică să n-o întoarcă.

Iancu se răsuci la loc și începu să se uite neclintit la Voicu Ghioceoaia. De fapt nu-l vedea; se gîndea la ceea ce i se spusese.

— Anghel era acolo? întrebă după cîteva clipe.

— Asta e prost, că era și Anghel acolo și după ce a stat cît a stat, Țurlea l-a lăsat pe Prunoiu și s-a închis cu Anghel și cu Mitrică și cu Pascu acolo, în organizație!

Iancu se posomorî. După cîtva timp se întoarse iarăși cu fața în sus:

— Vezi de treabă, nu trece el al lui Țurlea peste Prunoiu.

— Și dacă trece?

— Cum o să treacă? Nu spui că ăla al vostru de la raion l-a lăudat pe Prunoiu zilele trecute?

— Cine, Ion Niculae?

— Ăla! Sau Țurlea e mai mare ca el?

— Nu e mai mare, la asta mă gîndeam și eu.

— Vezi, du-te acolo și vorbește cu Prunoiu. Spune-i lui Prunoiu că dacă e ceva, să se ducă la raion și să bată cu pumnul în masă.

Cîteva clipe nu-și mai spuseră nimic. Iancu se ridică în capul oaselor și vîrî banii în buzunar. Rînji:

— Fie-al dracului: dacă într-un an nu se alege praful de gospodărie, să-mi spui mie prost. Al dracului om, vede bine cu ochii lui cum îi pune statul la jug și tot nu se învață minte. Ce-or fi crezînd ei? Le-a plătit ălora de la gospodăria de stat?

— Nu le-a plătit.

— Nici n-o să le plătească și bine le face! Eu, să fiu în locul ăluia de la gospodărie, cînd i-aș auzi că *plătește-mi:* ce?! na plată! Vreai gospodărie de

stat? Na gospodărie de stat. Zici chiabur? Na chiabur, fire-ai al dracului. I-aş răsuci gîtul la spate.

— Ei, nici aşa! murmură Voicu întunecat.

Avea de ce să se întunece. El însuşi muncise cu ziua pe moşia Cristescu pînă în 45. Fusese om sărac şi i se răsucise şi lui gîtul la ceafă şi nu uitase. Din cauza aceasta în 1945, cînd auzise că armata a înconjurat prefectura şi că guvernul Rădescu vrea să-i apere pe moşieri, se dusese acolo cu alde Anghel şi Pascu şi cu încă vreo cîţiva şi ceruseră să li se dea arme. O lună de zile mai tîrziu intraseră pe moşia lui Cristescu. Primise patru pogoane, se însurase şi se apucase de muncit. Avea, cu ale muierii, zece pogoane. Pusese sfeclă de zahăr, iar statul îl plătea din plin pentru acest produs. Îi convenea. Alimentele se scumpeau, dar preţurile cooperativei rămîneau neschimbate. Da, aşa cooperaţie îi mai venea la socoteală. N-are dreptate Iancu, e mai bine astăzi decît înainte. Numai de-ar ţine mereu aşa, să te lase să vinzi cum vrei, să nu te controleze nimeni.

— De ce *nici aşa*? bolborosi Iancu şi se înnegri la faţă de mînie. Tu eşti prost, Ghioceoaia. Dacă ar putea să-ţi ia tot, ţi-ar lua şi lingura cu care bagi în gură! Zice că e comunişti, e egalitate! Da' lui văru-meu Petre i-au luat moara!!

Iancu se uită la Ghioceoaia încremenit şi deodată întinse mîna:

— Uite, tu! Dacă stai aşa, ascultă aici la mine: are să-ţi vie în casă şi să-ţi ia toată agoniseala! Eşti chiabur! bolborosi Iancu ameninţător.

— Vezi de treabă, se smulse Voicu din întunericul care simţise că se coboară brusc asupra lui. Eu sînt membru de partid. Eu o să conduc gospodăria colectivă.

XIII

Rămas singur, Ilie începu să se uite cu atenţie prin odaie. Lîngă geam era aşezată o maşină de cusut *Singer*. Pe patul maşinii o cutie acoperită cu un şervet. De sub ea ieşeau nişte sîrme ciudate. Ilie nu înţelese, alunecă cu privirea peste paturi, peste pereţi, pe jos... Covoare bogate, perne albe, umflate, cît toate zilele de mari, pe jos o pătură mai bună decît aceea pe care o aşternea Gherghina pe pat. Lîngă maşina de cusut, un scaun cu spetează, negru şi frumos, cum nu mai văzuse Ilie niciodată.

Se ridică şi dezveli cutia aceea ciudată din care ieşeau sîrme.

„Aha, mormăi Ilie. Radio! Faci progrese însemnate, Voicule! Îţi ridici nivelul cultural. Foarte frumos, continuă el apoi cu alt glas, parcă ar fi răspuns cuiva; ce găseşti dumneata rău în asta?"

Se întoarse la loc şi deodată întrebă spre tindă:

— Ce face Voicu, mai se întoarce?

Nu-i răspunse nimeni, nici nu întrebase prea tare să-l audă muierea.

„Du-te pînă în grădină, că a venit ăla", îşi aminti el. „Care ăla? De ce în grădină şi nu în casă?"

Se ridică cu hotărîre de pe pat, ieşi afară şi o luă spre grădină. Cînd ajunse în dreptul şirei de paie se opri şi îi văzu. Voicu stătea în capul oaselor, iar celălalt întins pe burtă. Cînd văzu cine era omul cu care Voicu stătea de vorbă, Ilie simţi cum liniştea dintr-însul începe să se adune şi să curgă ca o apă mare.

— Măi tovarăşe Voicu, ce faci aici, nu mai vii? întrebă el pe neaşteptate.

Voicu tresări speriat şi se ridică în picioare. Iancu se ridică şi el, aproape fără voie. Ilie venea

spre ei. Păşea cu atîta grijă prin iarba grădinii, încît s-ar fi crezut că merge prin mărăcini.

— Ce dracu de strigi aşa, Ilie? Ce mai vreai? îl întrebă Voicu, abia stăpînindu-şi furia. Se întoarse apoi spre Iancu şi continuă tot aşa de mînios: Ce vreţi voi nu se poate, bă. Degeaba veniţi la mine să mă rugaţi. Ai venit la mine să mă întrebi, chiabur sau drac, sînt om, îţi răspund. Dar mai bine băgaţi-vă minţile în cap, nu mai umblaţi de colo pînă colo cu rugatul. Hai să mergem, Ilie. Ţi-ai luat bumbacul?

Ilie nu-l asculta. Se uita nemişcat la Iancu, cu mirare, cu un soi de ciudată nedumerire. Înfăţişarea lui Iancu i se părea alta. Nu semăna de loc cu Iancu acela de-acum cincisprezece ani. Iancu acela, de care îşi amintise cu groază cînd stătea azi în pat, murise parcă, nu mai trăia pe lumea asta. Ăsta de aci era un om scund, nebărbierit, cu pantalonii cenuşii roşi de-atîta purtare. Nici pomeneală să mai sară şi să mai lovească. Nici măcar cu acel de acum trei ani, de la proces, nu mai semăna. Acum trei ani i se uita în faţă cu îndrăzneală. Acum îşi ferea privirea, se uita în jos, parcă i-ar fi fost frică.

Lui Iancu îi era frică într-adevăr să se uite, dar nu pentru ceea ce îşi închipuia Ilie. Iancu se stăpînea să nu-i sară lui Ilie în gît. Trebuise să se scoale la vederea lui şi să mai joace şi o comedie. Uite, acum trebuia să-i răspundă lui Ghioceoaia:

— Mă, eu am venit să vă întreb, nu trebuie să vă supăraţi, spuse el cu un glas ciudat, parcă ar fi vorbit în vis.

— Ce să-ţi mai răceşti gura de pomană, se răsti Ghioceoaia, întorcîndu-i spatele. Comasarea e lege!

Discutaseră despre cote şi despre comasare. Iancu îi ceruse lui Ghioceoaia să intervină pe lîngă Prunoiu să nu i se comaseze nişte locuri de lîngă pădure.

Acum, că venise Ilie, Ghioceoaia se gîndi că are o ocazie bună să-i spună lui Iancu şi cîteva pe care altfel nu i le putea spune.

— La urma-urmii, ce nu vă convine vouă? continuă el. Că vă comasează? Dracu v-a pus să faceţi avere?

Iancu tresări şi se uită cu atenţie la Ghioceoaia. „Uite al dracului ce prost e! Uite ce frică îi e de nenorocitu-ăsta de Ilie."

— Aţi făcut avere pe spinarea oamenilor şi acum daţi din colţ în colţ, bolborosi Ghioceoaia scuipînd mînios. Aţi belit oamenii de piele, fir-aţi ai dracului!

Iancu înţelese că Ghioceoaia îşi dădea în petic. „Bine, dă-i înainte, frate Voicule. Să nu crezi tu că am să uit vorbele-astea!"

— Uite la Ilie, e acilea, de faţă, spuse Ghioceoaia, apucîndu-l de umeri pe Ilie. A trebuit să aştepte cincisprezece ani ca să-i facem noi dreptate, partidul nostru. Să fi fost eu în locul lui, un milion de lei ţi-aş fi cerut despăgubiri.

Ghioceoaia întinse mîna spre Iancu, întocmai ca un judecător:

— Scăpăm noi de *isploatarea* voastră!

„Ptiu, fire-ai al dracului! exclamă Iancu în gînd. Îţi baţi joc de mine! Lasă că îţi dau eu ţie *isploatare*."

— ...Aşa că lăsaţi-o baltă cu comasarea! sfîrşi Ghioceoaia, întorcîndu-i spatele lui Iancu. Hai, Ilie! Hai să mergem.

Întocmai ca şi în casă, Ilie îşi rostogoli cu încetineală, în tăcere, privirea sa mare întîi de la Ghioceoaia la Iancu; apoi de la Iancu înapoi la Ghioceoaia. Tot aşa ca şi în casă. Voicu Ghioceoaia simţi deodată că în mintea lui Ilie se petrece ceva care putea fi primejdios. Se răsuci spre Iancu, veni aproape de el şi începu să strige: să plece, să nu-i mai calce pi-

ciorul pe-aici, să se ducă imediat la sfat şi să se comaseze. Vrea să trimită miliţia să-i cheme cu sila la comasare? O face şi pe-asta, dacă nu-şi bagă minţile în cap.

— Ce e, măi tovarăşe Voicu? Nu vrea să se comaseze? întrebă Ilie cu interes.

— Da, măi Ilie, auzi la ce se gîndesc ei; ce le trece lor prin cap!

„N-a venit el la tine pentru comasare cum nu sînt eu mitropolit“, îşi spuse Ilie în gînd.

— Au şi ei gîndurile lor, reflectă apoi cu glas tare. Se vede treaba că or fi ştiind ei ceva, adăugă batjocoritor.

— Şi tu ce te-amesteci, mă? Trebuie să-ţi spun ţie la ce mă gîndesc eu?

Cu toate că vorbise în şoaptă, lui Ilie i se păru că Iancu a ţipat, atît de neaşteptată fu pentru el duşmănia tulbure care răbufnise în cuvintele lui.

— Mai întîi că nu mă amestec, zise Ilie liniştit, al doilea gîndurile dumitale nu mă interesează şi al treilea eu nu sînt *mă* cu dumneata, am fost sluga dumitale, dar n-am păzit porcii împreună. Aşa că nu mă face să constat că te legi de mine fără nici un motiv şi să spui pe urmă, dacă îţi ard cîteva, aşa bătrîn cum eşti, că „profit de stuaţie“, cum ai zis la proces.

— Mai bine ţi-ai vedea de treabă, încercă Iancu să dea înapoi. V-aţi pornit ca nebunii, bolborosi el cu obidă... Mă Ilie, uită-te la tine şi mai gîndeşte-te şi tu. Vă lăudaţi că o să faceţi şi c să dregeţi, dar tot desculţi o să rămîneţi. Cînd lucrai la mine nu umblai desculţ.

Şi nu-i mai lăsă lui Ilie timp să răspundă, îi întoarse spatele şi luînd-o pe viroagă dispăru repede printre nişte sălcii. Voicu şi Ilie se întoarseră în casă,

Ilie, parcă era surd, Voicu cu gura strîmbă de furie stăpînită.

— Du-te, mă, şi tu dracului! zise el. Ţi-ai luat bumbacul, de ce nu pleci?

XIV

Ilie nu răspunse nimic, se uita în altă parte. Obrajii săi mari, arşi de soare, arătau înţepeniţi. Pe Ghioceoaia îl întărîta şi înţepeneala asta, dar se stăpînea din toate puterile. O făcuse de oaie, dar n-are nimic, Ilie ăsta e prost, n-a băgat el de seamă.

— Ce căuta ăsta la tine, măi tovarăşe Ghioceoaia? întrebă Ilie pe neaşteptate.

Ghioceoaia se uită la om cu o privire turbure, tăcu cîteva clipe, apoi izbucni:

— Pe dracu căuta, pe dracu să-l comaseze, n-auzişi ce căuta? Nu fuseşi lîngă mine cînd îi spusei? Dacă n-o să-i comasăm noi, să viseze numai comasare! spuse el, apoi coborî glasul prietenos: Ia un pahar, Ilie. Muiere, i-ai cîntărit tovarăşului Ilie *cinci* kilograme de bumbac? Unde eşti, ia vin' încoace.

— Care cinci kilograme? întrebă muierea uluită. Două ki...

Voicu se schimonosi la ea cumplit; muierea holbă ochii şi amuţi.

— Cîntăreşte-i cinci kilograme, spuse Ghioceoaia din nou cu blîndeţe.

Ilie tresări. De ce cinci kilograme? Ghioceoaia îi datora numai două.

— Lasă, măi tovarăşe Ilie, dă-l dracului de chiabur. Ia ici un pahar de vin şi hai să mergem. Mă duc să vorbesc cu Prunoiu, am treabă cu el. Ilie, făcu Ghioceoaia după o clipă, Prunoiu zice că alde Brigman e bun de magazioner. Draci: Brigman şi maga-

zioner! Eu zic că tu eşti mai bun ca Brigman, te pricepi la socoteli. O să-i spun lui Prunoiu să te propună pe tine la adunare. Vorbim şi cu alde Bădîrcă şi Trafulică să zică şi ei. A? se holbă Ghioceoaia, aşteptînd răspunsul cu încordare.

Tăcerea înţepenită a lui Ilie îi turbura mintea.

— Ce zici, Ilie?

— Nu zic nimic, răspunse Ilie în şoaptă. Mă gîndesc la ăla, ce-o fi căutat în grădină la tine.

„Ăsta e nebun, îi trecu prin cap lui Ghioceoaia. Ori e nebun, ori e prost."

— Lasă, mă, bolborosi el încurcat. Dă-l dracului de chiabur.

— Bine, dă-l dracului, dar e şi aici o socoteală, spuse Ilie îngîndurat. Mă uitam la tine azi-dimineaţă şi mă gîndesc şi acum: sînt mulţi.

Clătină din cap şi tăcu. Apoi, după cîteva clipe reflectă:

— Hm!

— Vorbeşte ca lumea, Ilie, ce dracu bolboroseşti acolo?

— Păi asta spuneam, că sînt mulţi care zic de tine că eşti un om de ispravă, explică Ilie în şoaptă. Dar o fi ştiind cineva ce învîrteşti tu prin grădină cu Iancu lui Enache? Eşti membru de partid!

Ghioceoaia îl ţintui cu privirea sa bulbucată şi deodată izbi cu pumnul în masă.

— Bă, ia seama la vorbă!

— Ce să iau seama la vorbă? Parcă scot eu ceva de la mine? răspunse Ilie ridicîndu-se în picioare.

Ghioceoaia veni cu pieptul spre el şi ridică pumnul:

— Ia seama la vorbă, că o păţeşti cu mine. Te trîntesc, Ilie, de uiţi şi de mamă şi de tată! Cu cine vorbeşti tu aici? Nu-mi scorni tu basme cu Iancu, că să fiu al dracului dacă te las sănătos. Pe mine mă bănuieşti tu? Stau de vorbă cu el, ca oamenii, şi el începe să aiureze. Du-te şi-ţi vezi de treabă şi n-o căuta cu lumînarea!

Ilie se feri cu grijă dinaintea lui Ghioceoaia, îşi luă legătura cu bumbac şi ieşi repede afară. Nu-i era de loc frică de Ghioceoaia, dar se feri de el ca orice om care a terminat ce avea de terminat într-un loc şi acum se grăbeşte să se ducă în altă parte, unde are ceva şi mai grabnic de făcut.

Rămas singur în odaie, Ghioceoaia îşi turnă posomorît un pahar, îl bău şi pe acesta pe nerăsuflate, apoi o chemă pe muiere:

— Du-te pînă la Prunoiu şi vezi dacă e acasă. Dacă n-a plecat, spune-i să treacă pe la mine, spune-i că am ceva de vorbit cu el.

— Ce era cu ale cinci kile de bumbac? întrebă muierea nedumerită.

— Le-a luat?

— Nu. A luat numai două.

— Din cauza ta, tîmpito... bolborosi Voicu. L-ai ţinut aici. De ce l-ai lăsat să intre în grădină? Cînd ţi-oi da un pumn după ceafă, îţi sar ochii pe jos.

După ce femeia plecă, Ghioceoaia scoase din buzunarul pantalonilor un teanc de bani şi îi aruncă pe masă între pahare. Se aplecă apoi sub pat, trase afară un gemantan mare de piele şi îl descuie. Pe fund, între nişte lucruri femeieşti de mătase, se odihneau două teancuri de bancnote strînse bine în banderolă de caiet. Pe fiecare era scrisă cu creion chimic o cifră enormă. Voicu luă banii de pe masă, făcu loc celui de al treilea teanc, închise geamantanul, mai bău un pahar de vin, apoi, în aşteptarea lui Prunoiu, se întinse pe pat să se odihnească. Voicu se simţea frînt de oboseală; jumătatea de

noapte petrecută la barieră îl obosise mai puțin decît întîlnirea cu Ilie.

„Ce om, Ilie ăsta! Umblă desculț și dezbrăcat și îi arde de politică! Vai de capul lui, smintitul! Îi dai cinci kilograme de bumbac și-i spui să-și vadă frumos de treaba lui și el dă zor că de ce o fi venind ăla în grădină. Ce și-o fi închipuind el, că o să-l ia în seamă cineva? A încercat el, Anghel, că e secretar, și tot n-a făcut nimic. Smintit mai e! Se alegea și el cu cinci kilograme de bumbac, că n-are cămășă pe el. Și acuma? Ce crede că o să facă? Parcă îl văd cum o să vie, peste o săptămînă, cu capul în pămînt: «Măi tovarășe Ghioceoaia, dă-mi un sac cu porumb pînă la anu', că n-are muierea ce pune în căldare». Trebuie să vie că n-are unde să se ducă. Asta o știe Ilie de pe acuma, așa că n-o să se apuce el să-i spună ceva lui Anghel. Da, dar atunci de ce n-a vrut să ia bumbacul?"

Gîndurile acestea îl obosiră pe Voicu și îl întărîtară grozav. Se ridică în capul oaselor. De ce n-a vrut să ia bumbacul pe care a vrut să i-l dea peste cît se înțeleseseră? De smintit. Cine știe ce gărgăune o fi avut în cap. Lasă-l, să se mai odihnească, o să-și vie el în fire cînd o vedea că nu-l ia nimeni în seamă. Da, dar pînă își vine în fire, se duce la Anghel și-i spune. Și Anghel o să-l ia în seamă. Proastă afacere cînd nu-ți dai seama cu cine ai de-a face!

În loc să limpezească ceva, Voicu se încurcă și mai rău, se simți cuprins de teamă. Nu se speria de ceea ce avea să-i facă Ilie Barbu, dar întîmplarea îl sicîia, îl neliniștea. Purtarea lui Ilie i se părea nelalocul ei, cu totul fără noimă, de necrezut. L-o fi învățat Anghel cum să facă? O fi fost Ilie, de mult, omul lui Anghel și Ghioceoaia n-a știut?

Întrebarea aceasta îl făcu pe Voicu să sară din pat. Asta era! Cum de nu i-a trecut mai repede prin cap! Ilie a fost omul lui Anghel și nici el și nici Prunoiu nu și-au dat seama. Pe toți ceilalți din organizație care erau de partea lui Anghel îi știau, pe Ilie nu l-au știut. „Nu-i nimic, bine că am aflat!"

Voicu se întinse din nou pe pat, dar după cîtva timp simți că tot nu se poate odihni. Ilie Barbu îi stăruia mereu în cap. Trebuia să vorbească cu Prunoiu, să nu se întîmple ceva.

În curînd muierea se întoarse și îi spuse că Prunoiu nu este acasă.

Voicu se dădu jos din pat, gemu istovit și îi ceru nevestei să aducă niște apă rece de la fîntînă.

Îl durea capul.

XV

Ilie ocoli pînă să ajungă acasă. Nu voia să treacă prin dreptul sfatului cu legătura de bumbac în mînă.

N-apucă bine să intre pe poartă, că Gherghina îi și ieși înainte, îi luă legătura din mînă și îi spuse foarte îngrijorată:

— Du-te acolo, că iar a venit Stan după tine. A venit într-un suflet, zicea că unde tot umbli; te cheamă acolo, nu știu cine zicea că te cheamă!

Ilie porni din nou spre sfat, întrebîndu-se ce grabă mare o fi? O fi vreo ședință? Iuți pașii vîrtos. Dacă o fi vreo ședință, a nimerit-o. Trebuie să vie și Ghioceoaia. Pe la jumătatea drumului, se întîlni cu Stan, care venea a treia oară după el.

— Haide, mă nea Ilie, dă-o dracului, mă faci să alerg ca un nebun! îl întîmpină Stan gîfîind. Hai mai repede, că te așteaptă acolo toată lumea!

Auzindu-l vorbind astfel, Ilie îşi dădu seama că Stan nu glumea. Şedinţă trebuie să fie!

— Adică cum mă aşteaptă toată lumea, Stane? întrebă încercînd să-şi păstreze cumpătul.

— Haide, domnule, mai repede! Te aşteaptă acolo, de unde să ştiu eu ce au cu tine? se agita Stan, luînd-o mereu înainte.

La sfat era puţină lume şi Ilie se întrebă unde o fi lumea aia care zice Stan că îl aşteaptă. „Aşa e Stan ăsta, dacă preşedintele te cheamă pentru un lucru de nimic, lui i se năzare să te bage în sperieţi", gîndi, liniştindu-se cu totul.

Stan însă, cînd văzu că Ilie se opreşte liniştit lîngă trepte, îl apucă de braţ şi îl trase înăuntru.

— Dă-mi drumul, Stane, îşi ieşi Ilie din fire. Ce dracu, au năvălit turcii sau eşti nebun?

Stan se dezmetici şi rîse cu gura pînă la urechi.

— Zău, păi ştii ce mi-a făcut alde nea Pascu? Du-te acolo, ai să vezi ce păţeşti! Zicea că unde eşti?

Ilie se apropie de încăperea organizaţiei şi intră înăuntru. Nu era şedinţă, dar tot bine era: Anghel, Pascu, alde Mitrică şi... ăla cine o mai fi?

— Haide, măi tovarăşe Ilie, unde pierişi? îl întîmpină Anghel, răsucindu-se pe bancă.

Lui Ilie glasul i se păru aspru. Nu cumva o fi fost vreo şedinţă cu tovarăşul ăsta şi s-o fi terminat?

Toţi de la masă îşi întoarseră privirile spre uşă şi Ilie crezu că nu se înşală, erau supăraţi pe el. „Da, să ţii minte că a fost ceva pe aici şi ne-a dat sarcini la membrii de partid", gîndi Ilie în timp ce se apropia cu încetineală de masă. Picioarele lui arătau şi mai desculţe faţă de duşumeaua curată, neagră, proaspăt dată cu motorină. El spuse liniştit, mişcînd puţin pălăria în semn de salut:

— Noroc, măi tovarăşi!

— Ia stai jos, Ilie, spuse Anghel şi în aceeaşi clipă privirea sa se întîlni, rînd pe rînd, cu a celorlalţi.

Ilie nu văzu această privire şireată; „Băgaţi de seamă, spunea privirea lui Anghel, să vedeţi ce-o să-i fac eu lui Ilie acuma! Numai el ştie pe unde umblă şi pe la organizaţie nu vrea să mai treacă!" Văzînd că Ilie nu vrea să se despartă de pearca lui de pălărie, Anghel se sculă în picioare, i-o luă din mînă şi-i făcu vînt pe un dulap unde se aflau şi altele. Se aşeză apoi la loc, îşi lăsă fruntea în pămînt şi se răsti uitîndu-se la el cu albul ochilor:

— Pe unde tot umbli, măi tovarăşe Ilie? Noi avem treabă aicea şi te căutăm, şi tu stai acasă şi dormi.

— Măi tovarăşe Anghel! Zău! De ce vorbeşti aşa? Zău că n-am dormit! Am stat aşa în pat, că nu mai puteam!

Pascu şi Mitrică se înveseliră.

— Ce, Ilie, nu cumva eşti bolnav? întrebă Pascu cu interes.

— Ei, bolnav... Eram ostenit, că m-am sculat de dimineaţă.

Zîmbea şiret, băgase de seamă că Anghel se prefăcea.Văzuse apoi că Pascu şi Mitrică se uitau din cînd în cînd la tovarăşu-ăla pe care Ilie nu-l cunoştea, apoi se uitau la Ilie, apoi din nou se întorceau la acel tovarăş. Ilie nu înţelesese nimic, dar, fără să-şi dea seama de ce, i se păru că aici e ceva. Se uită şi el mai stăruitor la tovarăşul necunoscut. Ridică sprîncenele plin de uimire: omul îi întîmpinase privirea deschis, zîmbind foarte bucuros şi clătinînd a mustrare din cap.

— Bine, măi tovarăşe Ilie, hai să zicem că e aşa cum ai spus tu, dar lumea din sat de ce n-o mai cunoşti ? îl întrebă Anghel mai departe.

— Care lume ? clipi Ilie, cuprins deodată de bănuială.

— Cum care lume ?! Lumea din sat ! Uite, tovarăşul.

Ilie se uită mai bine : un tovarăş de vreo treizeci de ani, scund şi îndesat, măsliniu, cu sprîncene groase. Ce i-o fi venind de se uită aşa ? Uite-l că zîmbeşte şi se ridică de pe scaun... Iată, vine spre el...

Ilie se ridică de pe scaun şi se uită cu ochii larg deschişi în ochii necunoscutului. Inima începu să-i bată foarte tare.

— Ilie, nu mai mă cunoşti ? ! exclamă Ţurlea.

Se făcu o clipă tăcere. Se vedea cum în privirea şi pe chipul aspru al lui Ilie se îngrămădesc umbrele amintirii. Obrajii îi rămaseră ţepeni încă o clipă, apoi deodată chipul i se lumină şi privirea îi străluci de o bucurie mare.

— Ţurlea ! Tu eşti, mă ? exclamă el cu un glas răguşit, zăpăcindu-se într-o clipă de această întîlnire neaşteptată.

Toţi se ridicară de pe bănci, îl înconjurară pe Ilie, îl bătură pe umeri... Rîdeau şi exclamau că, *în fine*, a venit Ilie de-acasă... of ! să nu mai cunoască el lumea din sat...

— Aoleu !... se minună Ilie aprins la faţă. Bă Ioane, cum te-ai schimbat...

Apoi nu mai avu glas, nu mai fu în stare să-i mai spună nimic lui Ţurlea, nu mai găsi cuvinte.

— Tovarăşe secretar, spuse Anghel, arătîntu-l pe Ilie cu mîna întinsă, uitaţi-vă la el, a fost primul care s-a desfăşurat...

— Da, da, a fost primul, întăriră şi ceilalţi.

— ...nu înţelesei bine ! spuse Ilie.

Îl arătă pe Ţurlea şi clătină scurt din cap, adică, ce este Ţurlea, l-a auzit pe Anghel spunîndu-i *tovarăşe secretar*... Îi spuseră că aşa este, tovarăşul Ţurlea este al doilea secretar al raionului de partid.

— Raionul nostru, afirmă Ilie, făcînd economie de întrebări.

Ţurlea se întoarse la locul său şi Ilie nu mai ştiu ce trebuie să mai facă. Cîte n-ar fi vrut să-i spună lui Ţurlea Ion, dar nu se putea, erau prea multe de spus : ori spui tot, ori nu mai spui nimic. Oftă adînc şi nu încetă să se uite la Ţurlea, pierdut, şi să se minuneze :

— Să nu-ţi vie să crezi !... Ia te uite, domnule... Şi mă gîndeam uneori că pe unde-o fi ?

Ţurlea nu-şi ascundea nici el bucuria. Se cunoştea că i-a plăcut de Ilie mai mult decît se aşteptase. Mai avea el şi alţi prieteni din copilărie, şi în timpul dimineţii se întîlnise cu cîţiva dintre ei. De unii nu-şi mai aducea de loc aminte ; pe alţii şi-i amintea foarte bine, dar întîlnindu-se cu ei arătau aşa de schimbaţi, că nu-i mai recunoştea, iar despre alţii aflase că sînt chiaburi. Ilie se schimbase mult de tot, dar păstrase şi ce avusese acum douăzeci de ani. Ţurlea nu putea să spună sigur ce anume : poate ochii ? Adevărat ! Ilie rămăsese un om deschis şi încrezător, cu toate că obrajii săi mari şi aspri căpătaseră două cute tăiate destul de adînc.

— Ilie, să ştii că şi eu m-am gîndit la tine şi am vrut mereu să-ţi scriu, spuse Ţurlea, aducîndu-şi aminte de întîmplarea de pe izlaz. Ai un băiat mare ?

— Are un băiat, răspunse Anghel în locul lui Ilie.

— Ei, ce să-i faci ! murmură Ilie parcă dezvinovăţindu-se că are un băiat.

Ţurlea scoase pachetul de ţigări şi îl întrebă pe Ilie dacă fumează.

14

— Nu, că am apucat aşa, îi păru lui Ilie rău că nu fumează.

Se făcu iarăşi tăcere. Ţurlea fuma şi părea atent la amintiri. Se uita la Ilie şi clătina din cap, iar Ilie nu ştia ce să mai facă.

— Aşa e viaţa, Ilie! reflectă Anghel cu înţelepciune.

— Te rîzi de mine, măi tovarăşe Anghel, se prefăcu Ilie supărat.

Izbucniră cu toţii în hohote. Ţurlea rîdea din plin şi cu atîta plăcere, încît lui Ilie rîsul acesta îi aminti de ceva.

— Aşa rîdea la şcoală cînd scotea sabia de sub bancă, se minună Ilie uitîndu-se în pămînt. Avea o sabie de lemn şi tăbăra cu ea pe-alde Boţoghină, zicea că e Ion Vodă cel Cumplit şi că o să-i taie capul lui Boţoghină.

— Care Boţoghină? întrebă Anghel.

— Boţoghină ăsta care ţinea pe-a lui Gogonaru.

— Credeam că Vasile ăsta al nostru, cu utemeul.

— Nu, Vasile ăsta e al soră-si, explică Ilie. Îi vine un fel de văr!

Ţurlea strivi ţigara într-o strachină-scrumieră şi îşi lipi pieptul de masă, aşteptînd ca ei să termine vorba începută.

— Ilie, ia spune tu, cum se poate ca un membru de partid să ia mînă salariată? Tovarăşul Anghel spune că tu ai lucrat la Ghioceoaia. Ce crezi tu de chestia asta? Ce părere ai?

Spunînd acestea, Ţurlea se ridică şi veni lîngă Ilie. Pascu şi Mitrică îi făcură loc.

— Aşa, cam ce părere ai tu, continuă Ţurlea.

Ilie îi aruncă fostului său prieten din copilărie o privire gravă, plină de respect, dar şi cercetătoare. „Da, Ţurlea Ion, secretar de partid, altă fire decît Ion Niculae. Tovarăşul Ion Niculae e altfel de om, nu vine el prin sat, uite aşa, să stea de vorbă cu oamenii şi să-i întrebe ce cred ei despre cutare lucru. Nu că Ţurlea ar fi de aici din sat, dar se cunoaşte omul care ştie: întîi te întreabă, întîi vine aşa, lîngă tine, să vadă cam ce părere ai avea tu!"

Clătină din cap şi, înainte de a răspunde, îşi mai puse şi el o dată întrebarea care i-o pusese Ţurlea, să-i prindă bine înţelesul:

— Un membru de partid care ia mînă salariată? Mda!

— Adică ia oameni cu ziua! ţinu Mitrică să explice.

Lui Ilie nu-i conveni să-i explice Mitrică ce înseamnă mînă salariată.

— Lasă, Mitrică, ştiu eu mai bine ca tine ce înseamnă mînă salariată. Dă-mi voie să te contrazic, dacă nu te superi. Sau nu-mi dai voie? îl întrebă.

„Ia uite la Ilie, gîndi Anghel înveselit. Se dă la Mitrică."

— Eu am fost oarecare timp mîna salariată a lui Iancu, spuse Ilie mai departe. E drept că la Ghioceoaia am fost numai în vara asta, dar de fost, am fost şi la el. Bine că mă chemaşi, tovarăşe Anghel, că altfel veneam eu să-ţi spun, continuă Ilie şi nimeni nu observă trecerea, schimbarea glasului lui Ilie Barbu şi o anume înţepeneală a privirii, care de astădată nu mai vedea pe nimeni şi nu mai avea în ea nimic sentimental. Că mă desfăşurai eu primul de dimineaţă, da, dar nu mai sînt acuma sigur dacă n-am făcut o prostie şi o să trebuiască să fiu pe urmă primul care să mă şterg. Dacă îi propuneţi pe Bădîrcea preşedinte şi pe Ghioceoaia socotitor, eu ies. Sînteţi acilea, să nu ziceţi că de ce nu v-am spus. Dacă aşa crede unul şi altul, că n-am dreptate, tac

din gură, dar îmi iau liberul meu consimțămînt și mă șterg.

Se lăsă o mare tăcere în urma acestei declarații neașteptate. Pascu fu cel dintîi a cărui gîndire alunecă mai repede decît a celorlalți asupra consecințelor. Se ridică în picioare și, fără să zică nimic, o luă spre ușă.

— Unde te duci ? îl opri Anghel.

— Mă duc să-l chem pe Prunoiu.

— Lasă-l în pace pe Prunoiu. Stai jos aici !

XVI

Președintele Prunoiu nu se îngrijora atît de tare cum își închipuia Pascu. Mai fuseseră discuții ca acestea și nu cu al doilea secretar ca acum, ci chiar cu tovarășul Ion Niculae. Discuțiile acestea erau bune, lucrau pentru el. Sarcina lui Anghel ca secretar era, va să zică, să se ostenească cu această ocazie ca să-l întărească pe Prunoiu. Așa zicea Ghioceoaia.

„Măi Prunoiule, spusese el după o ședință cu Ion Niculae. Dacă Anghel n-ar fi secretar, cine l-ar mai face pe tovarășul Ion Niculae să te laude ?“ „Ai dreptate, Voicule, răspunsese Prunoiu rîzînd. Tu știi că mie nu-mi place să mă pun singur în *ipoteză*.“

Totuși, Prunoiu simțea că Țurlea are să-l asculte pe Anghel altfel decît Ion Niculae. Ședința dura prea mult și intrau acolo prea mulți oameni. Îl văzu întîi pe Ilie Barbu. Ilie Barbu stătu cel mai mult și faptul îl nedumeri. Ce-are a face aici Ilie Barbu ? ! Nu pricepea. După Ilie Barbu veniră Ioniță, Gavrilă și Ilie Moacă. Apoi veniră Niculae Burcea și Brigman. Prunoiu nu vorbi cu nici unul dintre ei, socoti că nu avea el nevoie să se arate în fața altora că nu știe ce se petrece.

Nu știa însă nimic și socoti că trebuie să ia măsuri. Ieși din biroul plin de oameni și intră în cabina telefonistului.

— Măi tată, dă-mi raionul de partid și ieși puțin afară, îi spuse el tînărului.

După ce i se dădu legătura, Prunoiu duse receptorul la ureche și se așeză pe scăunelul telefonistului.

— Alo ! Raionul ? Noroc, măi tovarășe Dinu. Aici e Prunoiu. Dă-mi-l și mie nițel pe tovarășul Sergiu.

Prunoiu așteptă cîtva timp, apoi începu să vorbească cu tovarășul Sergiu.

— Ce este, măi tovarășe președinte ?

— Vream să vă întreb ce sfaturi ne mai dați, tovarășe Sergiu.

— În ce chestiune ?

— Aici, cu desfășurarea noastră. Avem multe probleme, tovarășe Sergiu, nu prea știm cum să le descurcăm.

— Spune, măi tovarășe, în ce chestiune !

— În chestiunea gospodăriei. Merge bine, dar avem unele greutăți. Noi am muncit aicea și n-am vrea să ne înecăm ca țiganul la mal. Ăsta e hopu' nostru, tovarășe Sergiu. Dacă îl trecem pe-ăsta, o să ne fie mai ușor.

— E ceva cu chiaburii ?

— Cu chiaburii nu e nimic, am avut noi grijă, dar dumneavoastră știți ce bine le pare lor cînd nu mai știm să ne descurcăm. Atîta așteaptă, tovarășe Sergiu, să audă că e ceva la noi, așa, încurcat, și cum caută ei să uneltească !

— Ascuțiți vigilența, măi tovarășe președinte. N-a venit acolo la dumneavoastră tovarășul secretar Țurlea ?

— Ba da, e aici.

— Și el ce zice ? Da' despre ce e vorba, ce s-a întîmplat ?

Prunoiu se întunecă la faţă. Din cîte spusese ar fi putut tovarăşul Sergiu să înţeleagă. Să nu ne înecăm... să descurcăm... unele probleme... Va să zică tovarăşul Sergiu nu e la curent. Asta putea să însemne şi bine şi rău.

— Nu s-a întîmplat nimic, e vorba de Anghel. Nu vrea el să lucreze în *colaborare*, tovarăşe Sergiu. Dumneavoastră cunoaşteţi cum stau lucrurile aici la noi, aşa că nu repet.

— Lasă că o să colaboreze el, în gospodărie, măi tovarăşe preşedinte.

„Bine, gîndi Prunoiu. În gospodărie da, dar nu la sfatul popular."

— Da, dar tocmai aici e chestiunea. Lui nu-i convine preşedintele care le place oamenilor, e contra lui, tovarăşe Sergiu.

— Nu poate să fie contra, dacă îl aleg oamenii.

„Va să zică să nu fie contra. Bine !"

— Asta e problema şi d-aia vă întrebam ce sfaturi ne daţi. Ce să facem noi cu el, tovarăşe Sergiu ?

— Măi tovarăşe preşedinte, tovarăşul secretar Ţurlea e acolo la voi, el nu vă îndrumează ? De ce discuţi chestiunea asta cu mine, la telefon ?

„Nu vrea să înţeleagă. Rău !" gîndi Prunoiu.

— Aveţi dreptate, dar ştiţi, dumneavoastră cunoaşteţi aşa... cu de-amănuntul unele probleme. Tovarăşul Ţurlea ne îndrumează bine, e de la noi din sat... Da, aveţi dreptate ! Încolo să ştiţi că merge bine, tovarăşe Sergiu. S-au desfăşurat pînă acum şaptezeci de familii... Da... Va să zică veniţi... Cînd, de dimineaţă ? Bine, noroc, tovarăşe Sergiu.

Lui Prunoiu i-ar fi plăcut mai mult ca tovarăşul Sergiu să-i spună direct ce crede, aşa cum făcuse pînă acum, nu să-i pomenească de Ţurlea. Aici era ceva, trebuia să se poarte cu grijă. Rău a făcut că a băut aseară la *meate* împreună cu Ghioceoaia, cu

Bădîrcea şi cu Trafulică. Nu era nevoie, le făcuse şi-aşa destulă *atmosferă*, cum zicea Anghel. E adevărat că lumea ştie că sînt prietenii lui, dar prietenia e una şi gospodăria e alta, să nu se spună că preşedintele şi-a împins oamenii lui. N-ar fi stricat să-l mai fi domolit ceva pe Voicu, prea şi-a luat vînt, umblă cu capul pe sus, repede oamenii şi în privinţa barierei nici măcar nu se mai fereşte. Înţelege să facă negustorie cît o vrea ! Nu-i opreşte nimeni, dar ca membru de partid nu e bine să afle lumea. Uite, el, preşedintele : ştie cineva că alde Bădîrcea vinde pe piaţă lînă şi făină ? Nu ştie nimeni şi chiar dacă ar şti, de unde şi pînă unde că ar lucra mînă în mînă cu preşedintele sfatului ? Dar şi cu Bădîrcea e ceva care nu e bine. Nu vrea să dea cotele, iar el, preşedintele, nu-l poate forţa, nu face să te porţi urît cu prietenii ! Tovarăşul Ion Niculae nu prea ştie el toate cîte sînt aici în sat. Dacă Ţurlea începe să scormonească...

— Ai terminat, tovarăşe preşedinte ? îi întrerupse telefonistul gîndurile.

Prunoiu tresări, se ridică de pe scăunel şi ieşi pe coridor. Coridorul era plin de oameni. Prunoiu trecu printre ei, fără să se uite la cineva. Cînd să intre în biroul secretariatului, se întîlni piept în piept cu Ilie Barbu şi privirea acestuia nu-i plăcu : era privirea unuia care ştia despre tovarăşul preşedinte lucruri pe care iată că tovarăşul preşedinte nu le ştia.

— Dă-te, bă, la o parte, ori eşti orb ? suflă Prunoiu duşmănos, împingîndu-l pe Ilie înapoi.

De uimire, Ilie uită de sine şi se dădu la o parte.

— Nu vezi că am treabă ? reluă preşedintele încercînd s-o îndulcească.

Ilie se uita în urma lui şi clătina din cap.

Cîţiva rămaseră ca din întîmplare pe lîngă Ilie, simţind că acesta ştie ceva.

— Ce mai faci, Ilie? se arătă unul grozav de grijuliu să știe ce mai face Ilie.

— Ce să fac, mă gîndesc la lumea asta care te dă așa la o parte, răspunse Ilie arătînd cu capul spre biroul secretariatului.

Cel care întrebase nu zise nimic, i se păru prea îndrăzneț răspunsul lui Ilie. Ar fi vrut să audă ceva mai ocolit, vorbe așa și-așa, care puteau fi întoarse după cum ar fi fost „nevoie". Se îndepărtă nepăsător. „Nu poți vorbi ca lumea cu Ilie ăsta", părea să spună nepăsarea lui.

XVII

Prunoiu nu se înșelase. Ilie aflase într-adevăr multe lucruri despre președinte. Era încă uimit de legătura pe care i-o dezvăluiseră ei, Anghel și ceilalți, după ce el le spusese ce știa și ce gîndea despre Ghioceoaia, legătură la care el nu se gîndise de loc. „Cine l-a sprijinit tot timpul pe Ghioceoaia? Cine l-a scutit de cote și de impozite și l-a ajutat să se îmbogățească? Președintele."

„Mai vorbim noi despre asta, spusese Anghel. Deocamdată, Ilie, îți dăm o sarcină din partea biroului. O să avem diseară ședința organizației. Te ridici, măi frate, în ședință și spui tot ce ne-ai spus nouă aici, să nu lași nimic la o parte. Și să-l întrebi așa pe președinte — începuse Anghel să-și numere degetele: «Ce-a făcut președintele sfatului popular Udupu, raionul Broșteni, ce-a făcut el cînd s-a pus problema în organizație, că de ce: Ghioceoaia — unu, Bădîrcea — doi, Trafulică — trei, Didel — patru, și așa mai departe, să nu dea cote?!» Ce-a făcut el? S-a ridicat și a început să-și bată joc de noi. Ai fost la ședința aia, ai auzit ce-a zis?"

„Am fost, am auzit", mințise Ilie. Nu fusese la ședința aceea, avusese treabă la gospodăria de stat. „Să-i pui întrebarea asta: «Ce fel de politică face președintele cînd el îl jupoaie pe Ilie Moacă și pe Gavrilă și pe alții, iar dincoace domnul Ghioceoaia strînge sute de mii și face avere, de gît cu Iancu Enache?»"

Intraseră apoi Ilie Moacă, Gavrilă și Ioniță. Ioniță arăta supărat, se cunoștea că venise fără plăcere. În loc să spună despre cote, adică pentru ceea ce fusese chemat, Ioniță luase altă vorbă și începuse să înjure fără rușine. Era povestea cu gospodăria de stat care, tot așa, nici lui nu i se plătise. Anghel se apropiase de Țurlea și îi șoptise: „Tovarășul Sergiu zice că astea sînt uneltirile chiaburilor".

Ilie se uitase la Țurlea să vadă ce zice de situația asta. Țurlea se posomorîse și spusese că nu-i vine să creadă, dar atunci săriseră toți și îl arătaseră cu mîinile întinse pe Mitrică, adică uite-aci Mitrică, el nu minte.

„Eu sînt unealta chiaburilor, începuse Ioniță să strige. Dar Mitrică tot unealtă e?"

„Bă Ioniță, nu mai striga așa, îl potolise Gavrilă. Tovarășul Țurlea a auzit, are să se ducă acolo și n-o să ne lase el așa."

Ilie mai stătuse puțin și ieșise. Pe el nu-l supărase atît de tare povestea cu gospodăria de stat. Avea încredere, nu-și pierduse răbdarea. Ce are a face gospodăria de stat cu ceea ce se petrece astăzi aici? Ce oameni și ăștia, alde Ioniță și Gavrilă, fac gălăgie fără nici un rost. Mai bine s-ar înscrie și ei în gospodărie și ar termina socoteala, cum au făcut alde Vasile și Gheorghe Ciobanu, care n-au mai zis că e prost el, Ilie, că are încredere în gospodăria colectivă.

Au fost şi ei şi au văzut cu ochii lor că nu le spusese în seara aceea minciuni. Gavrilă şi Ioniţă o ţin însă şi acum ca gaia-maţu, că dacă e să se înscrie, au destul timp, de ce să se grăbească ? Încailea Ioniţă nici nu tace din gură, tot el se supără cînd aude că-i zice cineva unealtă. Gavrilă nu vrea, dar barim tace din gură !

— Ilie, ce faci tu, mă, aici ?

Ilie se ridică de pe trepte şi-şi şterse agale fundul pantalonilor. Gavrilă şi Ioniţă ieşiseră şi se opriseră lîngă el.

— Hai, mă, pe la *meate*, ce stai acilea de pomană ? Uite-l şi pe-alde Vasile şi Gheorghe ! Hai, bă, să ne desfăşurăm şi noi, spuse Gavrilă, arătîndu-l cu capul pe Ioniţă. Parcă numai aici poţi să te desfăşori ?

Vasile şi Gheorghe nu ziseră nimic, dar totuşi o luară înainte. Ilie o porni cu ei şi ba oprindu-se, ba răzleţindu-se, într-un tîrziu ajunseră cu toţii la M.A.T. Intrară înăuntru cu demnitatea cuvenită, păşind cîte unul peste prag, întîi Vasile Ciobanu, apoi Gherghe Ciobanu, apoi Ioniţă ; după Ioniţă, Gavrilă, iar Ilie la coadă. O fi zicînd Ilie că gospodăria aşa şi pe dincolo, dar să-i dea voie lui Ioniţă să treacă pragul înaintea lui. Cu Vasile şi Gheorghe Ciobanu se schimbă lucrurile ; Ioniţă poate să-i lase să treacă înaintea lui ; e altceva, domnule ! Oameni care nu cred un lucru cît l-au auzit, aşa cum face Ilie ; au capul lor cu care judecă.

— Ia dă, bă ăsta, nişte socoteală d-aia, ceru Vasile Ciobanu foarte scorţos, fără să se uite la omul de după tejghea.

Păcat că n-aveau nici scaune, nici mese, aşa era la *meate*-ul ăsta, trebuiră să se cinstească stînd în picioare.

Gavrilă nu prea lua el în seamă aerele lui Vasile şi Gheorghe Ciobanu. Gavrilă era un om cu o inimă bună care ţinea la Ilie, mai mult decît Vasile şi Gheorghe.

— Bă Ilie, Ioniţă s-a supărat pe stat, vinde bocancii ăia. Ştii că are el nişte bocanci buni, ţi-am spus eu. De ce nu-i iei tu ? întrebă Gavrilă cu duioşie.

— Ce-are a face statul cu bocancii lui Ioniţă ! se miră Vasile Ciobanu.

— Are, că tot de la stat i-a luat. Auzi, mă Ilie ? Ia-i, mă, tu ! se rugă Gavrilă fără noimă, uitîndu-se la picioarele desculţe ale lui Ilie.

— Cum adică de la stat ? întrebă Gheorghe Ciobanu.

„Prost mai e şi ăsta“, gîndi Gavrilă cu seninătate.

— Păi nu i-a furat mă, de la stat ? ! se minună Gavrilă. Îi are din armată.

— Nu i-am furat, i-am luat, îl îndreptă Ioniţă, prefăcîndu-se jignit.

— A ? Ce zici, Ilie ? continuă Gavrilă ca şi cînd s-ar fi tocmit. Se adresă apoi lui Ioniţă : Îi dai, mă ?

— Îi dau.

— Păi, dă-i !

— N-oi fi vrînd să-i dau degeaba !

— Păi spune preţu-acolo, de unde să ştie ăsta cît ceri tu pe ei ?

— Şi ţie ce-ţi iese d-aici, Gavrilă ? întrebă Vasile Ciobanu făcînd cu ochiul lui frate-său.

„Mă, ce oameni şi ăştia ! gîndi Ilie puţin înveselit. Ar fi în stare s-o ţină aşa pînă poimîine dimineaţă.“ Îi plăcea de Gavrilă şi ideea i se păru la locul ei ; de mult voia să-şi cumpere o pereche de

bocanci. Tocmai se gîndea să-l întrebe pe Ioniță pe ce îi dă, pe bani ori pe bucate, cînd se pomeni cu Stan intrînd înăuntru gîfîind.

— Tovarășe Ilie, aici erai ? Aoleu, iar am alergat pînă acasă la dumneata. Hai repede că te cheamă iar tovarășul secretar Țurlea.

Apariția lui Stan și felul respectuos, cu *dumneata*, cum îi vorbise acum lui Ilie, îi făcură pe ceilalți să rămînă puțintel buimaci, copilăroși în uimirea lor. Gavrilă se uită la Ilie deschis, fără să-și ascundă admirația.

— Du-te, Ilie, lasă că fac eu cinste aici.

Ilie însă socoti că poate să nu se grăbească.

— Mda, spuse el cu importanță, îngroșînd puțin glasul.

— Du-te, mă ! Du-te acolo că te-or fi așteptînd, spuse Gavrilă inimos.

— Hai noroc, Gavrilă, noroc, mă ăștia, spuse Ilie fără să se turbure. Gavrilă, dă-i, mă, și lui Stan o țuică.

Vasile și Gheorghe Ciobanu aveau fețele trase puțin în jos și se uitau la Ilie ca la o vietate ciudată. Nu se știe de ce, cu toată înțepeneala lor mîndră, arătau parcă puțin triști.

— Ilie e cineva, domnule, spuse Gavrilă cu admirație, după ce Ilie plecă. Îl vedeți voi așa, dar să știți că nu e așa cum credeți voi.

— Lasă-l, că-l cunoaștem noi, mormăi Vasile Ciobanu convins. Ce-i spui, aia crede.

— Nu, aici te contrazic ! Ești în greșeală, spuse Gavrilă. Ilie se preface că crede, dar nu crede orice ! Nu crede decît ce crede el că e bine de crezut.

— Gavrilă, aici ai făcut-o praf, se înveseli în sfîrșit și Ioniță.

XVIII

Ilie intră liniștit în încăperea organizației ; nu se arătă de loc dornic să afle ce aveau iar cu el. Își luă pălăria din cap și de astă dată îi făcu el vînt pe dulap. Erau aceiași dinainte. Luaseră probabil anumite hotărîri și bun înțeles că aceste hotărîri trebuiau duse la cap, trebuiau trasate sarcini. „Să vedem ce sarcină mai îmi dă, se gîndi Ilie curios. Aia că să spun în ședință despre Voicu și să-l întreb pe președinte, aia e floare la ureche, nu e sarcină ! Cu Bădîrcea trebuie să fie ceva ! Da, da ! Să știi că au venit la vorba mea." Pascu era la fereastră și se uita fără noimă în curtea sfatului. Țurlea ședea pe un scaun cu coatele pe masă și scria ceva într-un carnet. La un moment dat Mitrică își duse mîna la gură și, așa mici cum erau, fălcile lui trosniră amarnic.

— Aoleu ! gemu el. M-a răzbit, Anghele.

Anghel își scoase ceasul său lustruit și bombat ca un ghioc, se uită la el și-i spuse lui Mitrică :

— E șaptesprezece fără un sfert. Mitrică, te duci și te culci și la ora douăzeci ești aici.

Mitrică își chinui fața cu palma și mormăi :

— De ce nu zici tu mai bine la ora o sută șaptezeci !

— Ceasul are douăzeci și patru de ore ! Nu știai de chestia asta pînă acum ?

— Nu știam.

— Ei, află de la mine !

Mitrică se ridică de pe bancă și se cam împletici. Se veseli singur, spunînd că ar fi cazul să se ducă pe la Iocan fierarul, să-i mai strîngă șuruburile. Se așeză la loc și spuse că nu se mai duce acasă, e așa de ostenit că n-are să poată adormi repede, iar dacă doarme o să-i fie greu să se scoale pentru ședință. Anghel nu zise nimic.

Țurlea scria înainte. La un moment dat ridică fruntea sa măslinie spre Ilie Barbu și-i spuse :

— Ilie, pregătește-te să pleci la raion. Mîine-poimîine, plecarea.

Mai scrise puțin, apoi vîrî carnetul în buzunar și se uită iarăși la Ilie.

— Mîine să zicem că nu poți, dar poimîine trebuie să fii acolo.

Ilie parcă nici nu auzise. Ocoli capul mesei, se așeză pe bancă și rămase mut, cu privirea larg deschisă ațintită spre Țurlea. Pascu veni lîngă el și îi puse mîna pe umăr.

— Spune-i, mă tovarășe Anghel, ce are de făcut, zise Țurlea, arătîndu-l cu capul pe Ilie.

„Ce-o fi asta ? îi fulgeră lui Ilie prin cap. La raion ? Dar de ce ?"

Anghel nu-l lăsă să aștepte prea mult, dar totuși se vedea că se gîndește cum să înceapă. Nu pentru că nu știa cum, dar era un lucru important și nu trebuia să scape ceva din vedere.

— Uite, măi tovarășe Ilie, tu știi că noi am vorbit mereu despre colectiv, începu el fără să se uite la cineva, nici chiar la Ilie. Se uita parcă la gîndurile sale, pe care Ilie avea să le afle chiar acum. Fiecare colectivist face zile de muncă ; trebuie ținută socoteala, să socotească cît ia fiecare. Pe urmă, banii ! În definitiv o să vindem, o să cumpărăm... Trebuie un om tare la socoteli ! Tu pe cine zici să propunem ?

Ce întrebare ! Întîi îți spune că o să pleci la raion și pe urmă te întreabă pe cine să propui socotitor. Ilie simți că-l doare inima, atît de tare îi bătea. Vor să-l propună socotitor și îl trimit la raion, la școală. Știa cum se petrec aceste lucruri, cu școlile și cu trimisul.

— Pascu zice c-ai fi bun tu, continuă Anghel după cîteva clipe. Mitrică zice și el că da, dar uite cum stă socoteala. Trebuie să fii un om, uite-așa, care să ții gospodăria în mînă, știi cum ? Nici dracu să nu se amestece în averea gospodăriei și să faci economie la ban... să zbîrnîie !

Anghel strînse pumnul și-l arătă lui Ilie, așa strîns, adică ce să mai vorbim, înțelege el ce fel de om trebuie să fie socotitorul gospodăriei.

— Tu nu prea ai îndrăzneală ! Trebuie să fii mai îndrăzneț ! Dacă vine la tine președintele gospodăriei și zice : „Ia dă-mi o mie de lei", tu ai să te apuci să-i dai. Anghel bătu cu pumnul în masă : „Nu, pentru ce să-ți dau o mie de lei ? Pentru ce îți trebuie ție o mie de lei ? Ce vrei să cumperi cu ei ? Să văd aprobarea consiliului de conducere !" înțelegi, măi tovarășe Ilie Barbu ?

— Cum să nu înțeleagă, în definitiv asta e toată povestea, încheie Pascu clipind din genele sale albite de pospai.

Ilie ridică fruntea și se uită la fiecare, cu o încetineală nemaipomenită. „Fraților, păi dacă așa stau lucrurile, trebuie să vă spun că voi nu prea mă cunoașteți", gîndi el.

— Ei, ce zici, Ilie ? Ai să fii în stare ? îl întrebă Anghel după aceste cîteva clipe de tăcere. Tovarășul secretar Țurlea zice că te știe de la școală, că erai cel mai tare la socoteli, dar trebuie să fii tare și-așa, ca om !

Ilie se înfoi în scaun, își îndreptă umerii săi puternici și, în tăcerea care se lăsase iarăși, bătu cu palma în masă, se ridică în picioare și rosti puțin supărat :

— Nu mă sperii eu de ce ziceți voi !

Ţurlea se ridică bucuros în picioare, iar P[illegible]ă începu să rîdă, înveselit, de supărarea cu care [illegible] bătuse cu palma în masă.

— Bă Ilie, îi spuse el, de-aici înainte s-a [illegible]minat: pune mîna şi gîndeşte-te!

— Lasă c-avem noi grijă, spuse Ţurlea plim[illegible]bîndu-se de-a lungul odăii. La şcoală are să înveţe tot ce trebuie.

Ilie se uita la fiecare în parte şi în privirea sa mare stăruia o nedumerire: bine, ei îi spun toate acestea, dar îşi dau seama ce bucurie îi fac? Ilie hotărî că nu, şi atunci se apropie de dulap şi întinse foarte liniştit mîna după pălărie: trebuia să plece cît mai repede, altfel are să se bage de seamă că îi bate inima.

— Bine, spuse el, aşezîndu-şi liniştit pălăria pe cap. Va să zică rămîne aşa! Dar oamenii ce-au să zică? mai întrebă stăpînindu-se cu greu; simţea că i se umflă glasul.

— Ce să zică? N-o să propunem pe alde Vasile sau Gheorghe Ciobanu, răspunse Ţurlea foarte vesel. Ilie, tu mai ţi-aduci aminte cum adunau ei? îl întrebă rîzînd de-a binelea.

— Ei, nu! Uite că tovarăşul Ţurlea n-a uitat! se miră Ilie, oftînd nu se ştie de ce. Mă, era daravelă mare cu alde Vasile şi Gheorghe! exclamă el şi începu să rîdă cu atîta plăcere, încît toţi ceilalţi îl îndemnară să spună ce era cu alde Vasile şi Gheorghe.

Ilie socoti că poate să mai stea şi să le spună cum era; îşi dădu cu însufleţire pălăria pe ceafă, se apropie de masă, trase o hîrtie şi întinse mîna spre Pascu.

— Dă-mi un creion, Pascule, ceru el.

Pascu îi dădu un creion.

[illegible] Să zicem c-avem aşa, treizeci, cincizeci, două-du[illegible] şi aşa mai departe, scrise Ilie cifrele. Acuma, c[illegible] [illegible] se apucă de adunat: zero, şi cu zero, şi cu [illegible] şi cu zero... adună zerourile pînă sus; şi zice: [illegible]ro şi cu zero...

Ilie nu trecea de la un zero la altul fără să-nmoaie glasul şi să aştepte o clipă ca să-şi dea seama cît face un zero cu altul. Izbucniră toţi în hohote groase, iar Ilie se agită cu creionul în mînă, dîndu-le de înţeles că mai e ceva, nu s-a terminat.

— Care va să zică, zero şi cu zero... pînă aici sus. Acum vine totalul. Vasile şi Gheorghe se gîndeau ei ce se gîndeau, pe urmă se uitau amîndoi la mine: fac tot zero, îmi spuneau ei mie. „Da, mă, tot zero fac", le spuneam eu. Atunci, de bucurie, Vasile îi dădea lui Gheorghe un pumn după ceafă, iar Gheorghe se răsucea şi îi dădea lui Vasile un picior în burtă. „Mă, Ilie, îmi spuneau ei mie pe urmă, aşa e că mai ştim şi noi cîte ceva?"

În mijlocul hohotelor, Ilie o luă încet spre uşă.

— Măi tovarăşe Anghel, spuse el oprindu-se şi uitîndu-se în pămînt. Nu era mai bun Niculae Burcea?

— Pe Niculae Burcea o să-l propunem preşedinte.

— Uite, să vă spun drept, îmi pare bine de Niculae! exclamă Ilie cu un glas înfundat.

Cînd să iasă, Ţurlea îl opri.

— Vreau să viu diseară pe la tine, Ilie! îi spuse. Cum îi facem? Tot acolo stai, unde ştiu eu?

— De la şedinţă mergi cu mine, zise Ilie.

— Nu, înainte de şedinţă!

Ilie tăcu cîteva clipe lungi, nu fu în stare să mai zică nimic. Plecă şi, cînd dădu să iasă, se lovi nu ştiu cum cu cotul de clanţa uşii. Îşi luă însă repede seama şi, înainte de a ieşi, duse mîna la pălărie şi dădu noroc.

— Noroc, Ilie, și vezi, aranjează-ți treburile. Vorbește și cu Niculae Burcea, îi mai spuse Țurlea din urmă.

XIX

Cînd ieși afară între oameni, Ilie simți nevoia să se îndoiască: nu cumva a fost vorba de altcineva? „Adică cum, eu socotitorul gospodăriei? Da, așa este, nu mi-e frică mie de socoteli, dar să știi că n-or să vrea alde Vasile și Gheorghe! exclamă în sinea lui, ironic. Ei nu mă cred în stare să fac treaba asta; numai pe Ghioceoaia îl cred ei în stare."

Îndoielile nu se lipeau de el nici măcar în ironie și, încetul cu încetul, se simți copleșit de o bucurie statornică. Va să zică gospodăria se face și locul său în gospodărie este să țină socotelile!

I se păru iarăși, ca și de dimineață, că toți ăștia care stăteau pe-afară îi cunosc gîndurile și se bucură de bucuria lui. Dar n-avea timp de stat. Acum se face seară și Țurlea a spus că vine la el. Trecu în grabă printre oameni și porni iute pe șosea.

— Ce e cu Ilie!? se miră cineva.

— Mi se pare că Ilie o să fie *prepus* socotitor, spuse Stan, ieșind de pe coridorul sfatului.

— Ce vorbești tu, mă? De unde știi? întrebă unul din frații Ciobanu.

Frații Ciobanu se grăbiseră să se întoarcă la sfat, să vadă ce se mai întîmplă.

— Îl auzii pe tovarășul Țurlea cum îi spunea să se pregătească că să plece la raion cu alde Niculae.

— Care Niculae? tresări Vasile Ciobanu, apropiindu-se neliniștit de curier.

— Niculae Burcea.

— Fugi de-aici! Vedem noi cine pleacă, spuse și Gheorghe Ciobanu, posomorît.

— Ehe, cine s-a gîndit la Ilie Barbu a avut cap, spuse un bătrîn, cel care fusese de față cînd Ilie era să sară la Sfetcu. Eram odată la piatră, începu el domol, fără grabă, să povestească.

— Nea Cimpoacă, dă-mi și mie niște tutun, îi ceru unul, așezîndu-se alături și pregătindu-se să asculte.

Cimpoacă îi dădu niște praf, scuipă printre dinți peste țigara pe care o aruncase și spuse arătînd cu mîna undeva peste clădirea sfatului:

— Căram niște piatră la metru cub cu alde Pisicaru, cu Ilie Barbu și cu ăsta, care se-nsură cu a lui Crivăț, prostu ăla, cum dracu-l cheamă...

— Isosică, spuse cineva.

— Da, zăpăcitul ăla! Ne plătea la metru cub, da' cine dracu putea să știe cîți metri cubi ai făcut, că veneai cu căruța, descărcai la grămadă și iar te-ntorceai. Ăla ne punea două căruțe la metru cub. Greu al dracului: am cărat o zi și stam de vorbă ca acuma, era și alde Ilie ăsta. Ne-ntorsesem acasă și luam o țuică la Iancu Enache; dimineața trebuia să ne ducem iar la terasament. „Mă, al dracului metru cub, mare mai e!" îi spun eu lui Pisicaru. „Mare-al dracu'!" zice și Pisicaru.

— De unde cărați? se interesă cineva.

— Cărăm d-acilea de la gară, tocmai la patru kilometri, se făceau ale două poduri, unul la Berești și ălălalt la stînga, cum o iei spre baltă, spre Dor Mărunt. „Bă, nea Cimpoacă, zice Ilie-ăsta, metru' cub are și el socoteala lui. Ce-mi dați mie că eu vă aflu precis cîți metri cubi duceți cu căruța. Cum vreți, zice, ori căruța, ori grămada de piatră. Pot să vă spui și la grămadă." (Nu știu cum zice

el că o face! ca un trunchi! trunchi de nu ştiu ce! Dracu' ştie ce! că nu mai ţiu minte!) „Bă, Pisicaru, îi spun eu ăluia, ia să vedem, o fi ştiind el Ilie Barbu ceva! Hai să mai bem cîte o ţuică." Am băut noi, a băut şi Ilie-ăsta şi ne-am dus acasă la mine. Acasă, Ilie-ăsta ne cere un metru. Mă duc eu la alde Iangă, iau metrul lui de croit şi se apucă Ilie şi măsoară. Măsoară aci, scrie pe *irtie*, măsoară dincoace, iar pe *irtie*, fie-al dracu' parcă ai fi zis că ia măsura la căruţă să-i facă un rînd de haine. Pe urmă face el socoteala acolo şi zice: „Nea Cimpoacă, dacă umpli căruţa rasă şi aranjezi în spate şi în faţă un fund să stea fix, cari de trei ori şi faci patru metri cubi." Bă! aşa a fost, cum a zis el! Că l-am luat cu noi şi ne-am certat cu ăla de era să ne batem!

— E băiat bun, mie-mi pare bine, spuse cel care ceruse tutun lui Cimpoacă. Vorbeau unii de alde Voicu Ghioceoaia, dar ăla cînd s-o vedea cu banii pe mînă, odată îi vin dracii şi-i bea pe toţi cu muierea.

— Voicu e deştept, dar îl strică prostia, spuse un altul cu nepăsare. Avea doi cai brumoşi, dracu' ştie de ce i-a vîndut...

— Care, caii-ăia roibi?

— Ăia, i-a vîndut să-i ia muierii şoşoni şi haină de blană, preciză cel care ceruse tutun lui Cimpoacă. Aşa zice el, dar i-a dat cînd a auzit de gospodărie. N-avea el nevoie să-i vîndă pentru muiere, are el destui bani!

Cimpoacă tocmai se pregătea să spună şi el ceva despre Voicu.

— Uite-i pe alde Iancu şi Sandu Enache, vin încoace, îl întrerupse unul, arătînd cu capul înaintea sa.

Ridicară toţi privirile spre şosea şi începură să se uite foarte atenţi la cei doi inşi, ceea ce putea

să însemne că nu mai aveau nimic de spus pe socoteala lui Voicu. Se făcu tăcere. Sandu şi Iancu trecură printre oameni, mormăiră un soi de bună ziua şi intrară înăuntru.

— Ce-or fi căutînd? întrebă Cimpoacă.

— Au fost chemaţi pentru comasare, explică unul din fraţii Ciobanu. Le comasăm toată partea aia de pe lîngă pădure, pînă la stejar.

Nu zise nimeni nimic.

— Auzii că Iancu şi-a bătut muierea ieri toată ziua! Cică i-ar fi rupt o mînă, socoti unul că trebuie să-i informeze.

— Bine că nu i-a rupt un picior, răspunse careva cu un glas atent.

Iar se făcu tăcere. Într-un tîrziu, un altul pufni pe nas, înveselit:

— Chiar aşa, toată ziua? O mai fi stat şi el la masă...

— Acum nu mai are ce bate, îşi bate muierea! reflectă un altul.

Cineva spuse că „las' s-o bată" şi o înjură pe muiere cu greaţă mare, pe ea şi pe neamul ei la un loc. Apoi adăugă:

— ...în ziua de Crăciun!

— Da' ce, în zilele alelalte nu se poate? întrebă Cimpoacă.

— Nu, că în zilele alelalte şi-o bate ăsta pe-a lui, zise unul arătîndu-l cu capul pe cel care o înjurase pe muierea lui Iancu.

XX

Ilie Barbu ajunse acasă într-un suflet. Avea chipul puţin aprins şi ochii îi străluceau ciudat. Intră în tindă strigînd:

— Gherghino, fă, muierea aia ! Fă, n-auzi ?

Gherghina era în pod şi-i răspunse de-acolo. Nu-l vedea, altfel n-ar fi fost aşa de nepăsătoare.

— Dă-te jos de-acolo ! îi spuse el.

Ea nu se prea grăbi şi omul se aşeză pe prag să se odihnească. Îşi luă pălăria din cap, o puse uşurel pe un scăunel, se şterse pe frunte cu cotul şi exclamă, din adînc : „...ha ! tui para mă-si !"

Gherghina apăru la gura podului cu o damigeană în braţe.

— Ce faci, tu, fă, acolo ? o întrebă supărat.

— Ziceam ca să opăresc damigeana pentru ulei.

— Dă-o dracului de damigeană, dă-te jos de-acolo !

Gherghina se răsuci cu spatele spre el şi începu să dibuie scara cu picioarele. Cînd ajunse jos şi-l văzu, rămase înlemnită.

— Dă-te jos şi pune mîna şi prinde o găină ! îi spuse Ilie, uitîndu-se la ea fără s-o vadă. Aide, porunci el încă o dată, ridicîndu-se de pe prag şi ieşind afară.

Gherghina îşi luă seama şi-l ascultă. Avea să afle ea în curînd despre ce e vorba. Puse damigeana jos şi veni după el. În curte, lîngă şopron, nişte găini se îndeletniceau în voie cu rîcîitul. Atent, cocoşul băgă de seamă că omul şi muierea au anumite intenţii. Dădu de veste găinilor, care de îndată săriră în sus crăonind asurzitor.

— P-aia moţată, că e mai grasă, spuse Ilie, arătînd cu degetul.

O încolţiră şi-o prinseră.

— Adu cuţitul s-o tai ! Diseară vine cineva să mănînce la noi !

— Cine zici că vine să mănînce ? întrebă Gherghina fără să se clintească.

— Secretarul partidului !

Gherghina se sperie :

— Oleou ! Ce secretar ?

— Ai să vezi tu, nu mai întreba atîta, dă-mi cuţitul că trebuie să mă duc acolo ! Am treabă !

— Vorbeşti ca duşii de pe lume, spuse Gherghina şi plecă supărată să aducă cuţitul.

Supărarea ei îl mai dezmetici puţin pe Ilie. Cînd îi aduse cuţitul, îi spuse despre ce e vorba, dar tot aşa, cîte puţin, parcă i-ar fi dat cu linguriţa.

— Păi avea nişte neamuri pe de la vale, de ce nu se duce la ele ? ! se miră Gherghina cînd auzi că al lui Ţurlea e *secretarul partidului.*

— Crezi că eu sînt în inima lui să ştiu de ce nu se duce la neamuri ? ! O fi ştiind el de ce nu se duce, făcu Ilie pe grozavul.

Gherghina se uită la el cu bănuială. Era limpede că omul ei îi ascundea ceva.

— Ce te uiţi aşa la mine ? o întrebă Ilie nevinovat. Nu-ţi vine să crezi ?

— Păi dar, vezi să nu ! spuse Gherghina, şi deodată simţi că în aceste clipe în viaţa lor se petrece o mare schimbare. Se duse spre prispă ca şi cum ar fi vrut să ia ceva ; intră în tindă, se învîrti acolo puţin, apoi intră în odaie. Nu putea să se înşele ! Îşi aminti de graba cu care venise alde Stan curierul să-l cheme acolo pe Ilie ; de două ori venise ! Nu mai avu nici o îndoială. Se gîndi că, la urma-urmei, Ţurlea cunoştea multă lume în sat, de ce să vie tocmai la Ilie Barbu să stea la masă ? Deodată o fulgeră gîndul că l-au ales pe omul ei preşedinte al gospodăriei. De ce să nu-l aleagă ? Niculae Burcea e bun, dar şi Ilie e bun.

— Na ici, zise Ilie din tindă, lăsînd jos trupul fără cap al găinii. Na ici, c-avem treabă ! Poimîine dimineaţă trebuie să plec la raion cu Niculae Burcea. Mă duc pe la el să vedem cum îi facem !

Şi o şi luă din loc. Gherghina ieşi repede în urma lui şi îl opri grozav de supărată :

— Ho ! Unde te pornişi ! ?

— Ce vrei, fă ? se răsti Ilie, căutînd să se arate cît mai stăpîn pe sine.

— Ce cauţi la raion ?

— Păi nu-ţi spusei ?

Gherghina se închină de cîteva ori, îi întoarse spatele şi intră în tindă. Ilie intră după ea.

— Nu-ţi spusei, fă, că m-au propus socotitor ? Trebuie să plec zilele astea cu Niculae Burcea la raion.

Aşa i se păruse, că-i spusese. Îşi dădu pălăria pe-o ureche şi începu să se scarpine la ceafă neştiind ce să mai facă. Îi spusese sau nu-i spusese ? Îi spusese, că dacă nu i-ar fi spus, n-ar fi stat ea acuma bosumflată cu spatele la el, văzîndu-şi de găină cu atîta nepăsare. Da, da, i-a spus cînd prindeau găina... „Ce-o mai fi şi aia socotitor ? se întreba Gherghina bucuroasă că tot ghicise ea ceva. Pesemne cel care ţine socoteala cît munceşte fiecare ! E mai bine că nu l-au ales preşedinte ! Preşedintele trebuie să îndemne oamenii şi pe Ilie nu-l prea cunoaşte lumea. Pe Niculae Burcea îl cunoaşte lumea mai bine şi e mai în putere, poate să alerge. Că dacă e vorba să munceşti sute de loturi la un loc, asta e o moşie şi cine e preşedinte trebuie să nu stea neam, să se ducă de colo pînă colo !“

— Cînd te-au propus socotitor ? întrebă ea fără să se mire, lucru care îl cam nedumeri pe Ilie.

— Adineauri, cînd mă chemară !

— Şi eu de unde vreai să ştiu ?

— Păi nu-ţi spusei ?

— Cui spuseşi ? Găinii-ăştia ? Vine tîrziu al lui Ţurlea ?... Dar nişte băutură nu iai ? Şi la raion de ce zici că te duci ? Ce cauţi acolo ?... Treci pe la Gavrilă să-ţi dea o sticlă cu ţuică şi fă rost de la cineva de-o pereche de încălţăminte, n-o să te duci acolo desculţ... Dar de nişte pantaloni mai buni nu trebuie să faci rost ? Vorbeşte cu Iangă, croitorul, să-ţi facă nişte...

Cînd ţi se pun atîtea întrebări şi nu eşti lăsat să răspunzi la ele şi ţi se mai dau şi sfaturi în acelaşi timp, e mai bine s-o iei din loc. Aşa socoti şi Ilie că e mai nimerit. Ieşi pe poartă cu grabă mare şi o luă pe lîngă garduri.

XXI

Cînd ajunse la sfat, Voicu Ghioceoaia nu băgă de seamă privirile unora. Nu băgă de seamă nici purtarea schimbată a lui Stan, care nu-l mai salută el cel dintîi, cum făcea de obicei.

Fără să fi aflat ceva sigur, toată lumea era încredinţată că steaua lui Ghioceoaia are să apună. Despre preşedinte nu spuneau nimic, era greu de închipuit că un om ca el ar putea fi clintit din locul său.

— Unde e preşedintele, mă ? întrebă Voicu deschizînd uşile în dreapta şi în stînga, ca la el acasă.

— Vezi că e acolo, la telefon ! răspunse Stan, leneş şi miorlăit.

— Ce e cu tine, Stane, trăseşi la măsea ? spuse Voicu în treacăt, intrînd în cabina telefonului. Noroc, Prunoiule, îl salută el pe preşedinte. E ceva p-aici ? îl întrebă în şoaptă.

Prunoiu se prefăcu încolţit de treburi, nu răspunse nimic, ieşi din cabină şi se duse cu paşi întinşi spre biroul secretarului. Voicu se prefăcu şi el nepăsător, cu toate că prin şira spinării îi trecu ceva rece. Era limpede că Prunoiu se ferea de el. Nu

cumva îl părăsea? Ieşi pe trepte şi stătu acolo cu mîinile în buzunare, uitîndu-se cîteva clipe cu atenţie mare undeva pe drum, ca şi cînd ar fi aşteptat pe cineva. Fiindcă acel cineva nu se vedea, Voicu se rupse brusc din loc şi intră şi el în biroul secretarului. Nu se înşelase: înfăţişarea preşedintelui nu spunea nimic bun, arăta întunecat, închis în sine.

— Ei, cîţi s-au desfăşurat pînă acum? întrebă Voicu din prag cu glas hotărît, aşa cum îi stă bine unuia care are răspundere pentru ceea ce se petrece sub ochii lui.

Nu-i răspunse nimeni, astfel de întrebări nu se pun pentru a se căpăta răspuns.

— Chiaburii ăia doi au venit pentru comasare? întrebă el din nou, cu toate că îi văzuse din prima clipă pe Iancu şi Sandu Enache cum stăteau pe o bancă lîngă perete şi aşteptau.

— Uite-i colo! spuse cineva.

— Aha! exclamă Voicu, măsurîndu-i de sus pe cei doi. Staţi acilea să iscăliţi declaraţiile. Nu pleacă nimeni...

„Ce se mai grozăveşte ăsta de pomană p-aici?" se putea citi în privirile unora.

— Măi tovarăşe Voicu, du-te pînă dincolo, la Anghel... Du-te pînă acolo că are treabă cu tine!

Prunoiu vorbise fără să ridice fruntea din hîrtiile întinse pe masă, parcă i-ar fi fost frică să se uite la Voicu.

— Daa!? E acolo el? întrebă Voicu cu interes deosebit, să nu se creadă cumva că Anghel are treabă cu Voicu şi Voicu nu.

— E acolo, du-te mai repede că te *cheamă!* ţinu totuşi Prunoiu să sublinieze situaţia.

Ghioceoaia porni cu paşi grei şi deschise larg uşa organizaţiei.

— Noroc! făcu el scurt şi apăsat şi merse spre Ţurlea, lăsînd uşa deschisă.

Îi întinse mîna, se întoarse, închise uşa, ocoli masa şi-şi făcu loc pe bancă. Mişcările sale păreau dezordonate, totuşi se vedea că e pe deplin stăpîn pe sine.

— Ei! Cum merge, Mitrică!? exclamă el ocrotitor. Te desfăşuraşi?

— Mă desfăşurai! răspunse Mitrică cu ironie. Tu nu te desfăşori?

— Ha-ha-ha! rîse Voicu şi-şi pironi adînc privirea sa dură în ochii lui Mitrică, vrînd parcă să-l apese în duşumea. „Nu cumva să fi spus ceva, că nu se mai alege nimic de tine!" îl ameninţă Voicu.

Mitrică luă cunoştinţă de privirea ameninţătoare a lui Voicu şi-şi plecă fruntea mică în pămînt. Aşa, cu fruntea în pămînt, el spuse:

— Aşa, Voicule, noi ne desfăşurăm pe-aici şi tu te desfăşori pe la barieră, cu alde Iancu Enache.

Spuse acestea şi deodată îşi ridică fruntea cu semeţie. Se uita la Voicu liniştit şi cutezător, zîmbind subţire, tăios, batjocoritor.

— Ce? Care barieră? Vezi de treabă, mă, nu fi prost! răspunse Voicu cu nepăsare. Se uită la toţi cei de faţă şi îi luă drept martori ai prostiei lui Mitrică: el acuma ştie că... Ce crezi tu, bă Mitrică, că n-ai voie să vinzi un sac de grîu! Hă! Uite la el... se veseli Voicu. Anghele, auzi ce zice ăsta! Prost mai e!... Ei, cum stăm cu situaţia? Îmi spuse Prunoiu că ai treabă cu mine! Ce treabă? Taman citeam nişte broşuri despre socotitori. Să ştiţi că nu e aşa lesne cum cred unii... Ziua-muncă nu e totuna cu...

— Ia spune, Voicule, de unde ştii tu că o să fii ales socotitorul gospodăriei? întrebă Anghel întrerupîndu-i vorbăria şi nelăsîndu-l să răsufle. Ce-a căutat astăzi la tine Iancu Enache? Ai stat cu el în gră-

dină întins pe burtă. Pascule, spuse Anghel, ridicîndu-se în picioare, cheamă-l aici pe Prunoiu.

Voicu Ghioceoaia își pierdu cumpătul. Nu se așteptase să se repeadă în el atît de îndîrjit. Situația i se păru de necrezut. Nici unul dintre ei nu mai semăna cu ceea ce știa el că sînt. Mitrică, mic și necruțător, Mitrică acela care își pleca totdeauna privirea cînd îl întîlnea, iar Anghel, despre care credea că nu știe și nu vede nimic, dovedea acum că văzuse și știuse totul. Singurul de care se temuse totdeauna fusese Pascu. Acum era și el aici.

Prunoiu veni.

— Măi tovarășe președinte, ia stai jos acilea, îl pofti Anghel cu bunăvoință rece. Ți-am spus noi sau nu ți-am spus de o mie de ori să nu mai lucrezi de capul tău? Ți-am spus sau nu ți-am spus? Ia spune-i, Mitrică, poate nu știe...

Prunoiu se uită la Mitrică pieziș și îl opri:

— Ia lasă! Am auzit!

Nu auzise nimic, dar nu putea răbda să fie judecat, iar Mitrică să fie acuzator. Își făcuse socoteala: peste Țurlea era tovarășul Ion Niculae. Nu rămîn lucrurile așa.

— Să terminăm cu gospodăria și discutăm noi! strigă el pe neașteptate.

Apoi deodată se înnegri la față, se holbă la Ghioceoaia și ridică pumnul, dar fără dorința de a lovi. Îl înjură de mamă cu un glas scăzut, după care îi spuse:

— Mă minți tu pe mine, mă?!

Voicu Ghioceoaia se făcu galben.

— Cu ce te-am mințit?

— Nu ți-am spus eu ție prietenește: Voicule, tu trebuie să dai cotă și impozite... Te drăcuiai că n-ai, și cînd colo...

Prunoiu nu mai putu vorbi. Scuipă jos, drăcui și ieși repede, lăsînd ușa deschisă în urma lui. Cei dinăuntru îi urmăriră pașii în tăcere pînă ce ieși în drum și nu se mai văzu.

— Ia du-te și cheamă-l îndărăt! spuse Țurlea cu uimire. Ce e atitudinea asta?

Anghel clătină din cap: ehe! asta e floare la ureche. Ce să-l mai cheme degeaba, nu rabdă el să fie pus în situații de-astea.

Ghioceoaia își dădu și el seama că dacă nu pleacă întocmai ca Prunoiu, e mai rău. Nici el nu putea să rabde să i se spună pe față. O luă spre ușă furios.

— Unde pleci? îl opri Anghel.

— Ce să mai stau? începu să strige. Ce să mai stau, Anghele, să mă uit la voi cum vă bateți joc de oameni?! Statul spune că ai voie să-ți vinzi *prisosul* pe piață! Ia și citește *hașceme*-ul că d-aia ești secretar, să citești, nu să-ți bați joc de oameni. Întreabă-l colo pe tovarășul Sergiu de la raion, să vezi ce-ți spune! Tovarășul Țurlea poate nu cunoaște situația! Nu-mi faceți voi mie aici...

Se vedea că se stăpînește să nu-și iasă din fire. Nu mai așteptă, plecă întocmai ca și președintele.

— Dacă nu te fac eu să-ți iasă *prisosul* pe nas, să nu-mi spui mie Anghel! mormăi Anghel cu glas scăzut. Da, *hașceme*-ul spune că ai voie să-ți vinzi prisosul, dar ce înseamnă *prisos*? Înseamnă că ai datoria patriotică față de construirea socialismului să vinzi statului cota fixată; ce-ți rămîne e prisosul tău! Dar pentru tine nu există datorii patriotice, datorii au numai proștii ăilalți... Ce facem, tovarășe Țurlea? Să știți că n-au să vie la ședință. Vreau să vă spun ceva! Mitrică, Pascule?...

Mitrică și Pascu înțeleseră. Se ridicară și ieșiră pe coridor.

Anghel stătu puţin la îndoială pînă să înceapă.
— Tovarăşe Anghel! Ce te mai fereşti? se miră Ţurlea. Ce vreai să-mi mai spui?
— Tovarăşe Ţurlea, să vă spun despre ce e vorba, începu Anghel, puţin stingherit. Astă-primăvară m-am gîndit într-o zi să mă duc la tovarăşul Mircea, la regională, să scot carnetul de partid şi să-l pun pe masă: „Uite carnetul meu, tovarăşe secretar, vi-l predau dumneavoastră. Dacă partidul are să vadă că nu sînt vinovat, atunci să-mi daţi carnetul înapoi; dacă nu, tovarăşe, eu nu mai pot rămîne în partid, că eu nu mai înţeleg situaţia."
— Fără să scoţi carnetul, puteai să te duci la tovarăşul Mircea, spuse Ţurlea.
— Păi asta e, dacă nu veneaţi dumneavoastră, mîine sau poimîine mă duceam.
Ţurlea cunoştea astfel de activişti cum era Anghel. Era limpede pentru el că în linii mari Anghel nu greşise. Ştia însă din experienţă că s-ar putea ca el să fi făcut o serie de greşeli mai mici, pe care nu le-a îndreptat la timp, şi care l-au făcut pe Ion Niculae să înţeleagă rău orientarea lui.
— Ai făcut bine că te-ai ţinut tare în situaţia asta, spuse Ţurlea după cîtva timp.
Anghel tăcea. Se vedea că mai aşteaptă încă ceva de la Ţurlea. Ţurlea înţelese ce aşteaptă el. Povestea cu dusul şi predatul carnetului avea un anume înţeles. „Dacă dumneata, tovarăşe Ţurlea, diseară în şedinţă, ai să cauţi să *împaci* lucrurile tot aşa cum a făcut tovarăşul Ion Niculae pînă acum, să ştii că eu mă duc la regională."
Ţurlea se ridică de pe scaun:
— Uite răspunsul meu, zise el, poţi să te bazezi pe ce-o să-ţi spun: dacă organizaţia ar fi fost mai

unită, n-ar fi izbutit el, Ghioceoaia, să-şi facă atmosferă. Pascu şi Mitrică nu te-au ajutat, dar nici tu nu i-ai ajutat pe ei. Ai văzut singur azi-dimineaţă: se temeau şi ei de Prunoiu, şi asta în faţa mea. De ce? În ce priveşte restul, cred că nu greşeşti şi eu am să te susţin!

XXII

În acest timp Ilie Barbu se grăbea să ajungă încotro plecase. Mersul îi era acum mai liniştit, însă în cap gîndurile nu încetau să-i zboare şi să se întoarcă întocmai ca păsările într-un cuib. I se părea că astăzi are atîtea de făcut, încît trecerea timpului parcă îl durea. Fusese propus socotitor şi încă nu se întîmplase nimic. Are să se întîmple! La fiece pas are să i se întîmple ceva. Dar nu trebuia să întîrzie. Dacă n-o să se grăbească, n-o să i se mai întîmple nimic! La o răspîntie de uliţi se întîlni cu doi inşi.
— Unde te duci, Ilie? îl opriră ei.
Băgînd de seamă că Ilie e grăbit, nu-i aşteptară răspunsul şi unul dintre ei întrebă mai departe:
— Ce făcuşi, te desfăşuraşi?
— De dimineaţă, răspunse Ilie.
Cei doi se întoarseră cu spatele şi-şi văzură de drum, dar Ilie, cu toată graba, rămase pe loc şi se uită în urma lor. Se vedea că voia să-i întrebe ceva, dar îi lăsă să se îndepărteze, ca şi cînd altfel n-ar fi putut să-i întrebe:
— Bă Gheorghe, zise el, după îndelungă gîndire.
Cei doi se opriră şi Ilie veni încet spre ei cu o înfăţişare tainică.
— Trecurăţi pe-aci, pe la Ioniţă? îi întrebă cu glas scăzut.
— Trecurăm, dar de ce?

— O fi acasă? Ziceam că să mă duc pînă la el să-mi dea mie bocancii ăia!

— Aha! făcu unul din cei doi, cu interes, ca și cînd ar fi știut că Ilie avea de mult acest gînd. Vrei să iei tu bocancii ăia? Du-te, că mi se pare că e acasă, dacă n-o fi plecat!

Ilie le întoarse spatele și porni, dar de astă dată nu mai porniră cei doi. Se vedea că vor să-i spună ceva lui Ilie, dar îl lăsară să se îndepărteze, ca și cînd altfel...

— Ilie, spuse în cele din urmă unul din ei, și Ilie se opri numaidecît, parcă atît ar fi așteptat. Te duci degeaba, îi spuse omul: îi dă scump!

— Cît cere pe ei? întrebă Ilie de la distanță.

— O oaie.

— Îi dau o oaie, spuse Ilie numaidecît.

Cei doi nu se mirară de loc, era limpede pentru ei că Ilie vorbea și el așa, ca să se afle în treabă. Cum dracu să-i dea o oaie? Parcă multe oi avea el de dat!

— Bine, du-te, că mi se pare că e acasă! îl îndemnară ei, fără să se urnească din loc.

— Voi unde vă duceți? îi întrebă Ilie.

— Ne ducem și noi să ne desfășurăm! Bă Ilie! Auzirăm că tu o să fii socotitor! Ne pare bine, mă! Zău că ne pare bine! Tu ești bun la socoteli, meriți! Vezi să ții bine socoteala acolo! mai spuseră ei glumind.

Inima lui Ilie bătea! Bătea tare, ca un ciocan: boc, boc... Și oamenii ăștia! Cum se pricep ei să-ți toarne în suflet... Cu vadra îți toarnă bucuria!

Se îndepărtară cîteșitrei... Ilie trecu peste un șanț și grăbi pasul pe lîngă garduri. După ce merse o vreme, se opri pe podișca din fața unei porți.

Își dădu pălăria pe ceafă și strigă:

— Bă tovarășe Ioniță!

Și cînd văzu că Ioniță se apropie de poartă, păși întru întîmpinarea lui dîndu-i de înțeles că vrea să intre înăuntru. Îi dădu noroc și așteptă să i se deschidă.

Ioniță zăbovi cîtva timp în partea cealaltă a porții, apoi deschise și spuse binevoitor:

— Intră, Ilie!

Ilie intră, o luă spre prispă și-i aduse aminte lui Ioniță pentru ce venise. Ioniță tăcu cîteva clipe, apoi, ca și cînd n-ar fi auzit, îl întrebă pe Ilie ce mai face, ca și cînd nu l-ar fi văzut de mult. N-avea chef de vorbă și se vedea că nu întreba la întîmplare. Arăta mereu supărat, chiar dușmănos, dar nu față de Ilie, cu Ilie nu avea nimic. Ilie întrebă iar de bocanci, ce face, îi vinde? Ioniță tăcu iarăși cîtva timp, apoi răspunse că nu prea i-ar vinde, și-l întrebă pe Ilie dacă nu cumva vrea să-i cumpere el.

— N-auziși că-i cumpăr?

— Nu prea i-aș vinde, e bocanci buni, repetă Ioniță ca un surd. Și intră în casă, de unde se-ntoarse curînd cu o pereche de bocanci.

Îi ținea pe-amîndoi de urechi, alăturați, și-i arăta lui Ilie fără să-i lase jos, parcă s-ar fi temut să nu-i spargă. Erau bocanci milităresti, vechi dar buni, ofițerești, butucănoși, cu cel puțin trei rînduri de tălpi și era greu să-ți închipui că așa ceva s-ar putea rupe cîndva.

— Bocanci fără moarte! reflectă Ioniță, apoi schimbă vorba, socotind pesemne că Ilie a înțeles că asemenea bocanci nu sînt de nasul lui.

Îl întrebă apoi pentru ce s-a înscris la colectiv. Fără colectiv nu stă? Lui Ioniță îi place să se ducă la arat cînd vrea el, nu să-l împingă cineva de la

spate. Acum, sigur, lui Ilie poate că i-o fi plăcînd, dar Ioniță să știe de bine că e miere și tot nu se duce.

— Cît ceri pe bocanci? îl întrerupse Ilie nerăbdător.

— Am spus! O oaie! Fără o oaie nu-i dau, răspunse Ioniță furios. Dai oaia, iai bocancii.

— Lasă, mă, că ne înțelegem noi, zise Ilie cu glas curat și începu să-și desfacă repede șireturile bocancilor. Îi tremurau degetele. Își șterse talpa piciorului cu palma, apucă un bocanc de urechi și-l trase pe picior. Stătea aplecat și sudoarea îi îmbrobonase fruntea : greu să-ncalți un bocanc, mai ales cînd n-ai mai făcut asemenea muncă cine știe de cînd. Ilie sufla înăbușit înnodînd șireturile, nu nimerea găurile. Se șterse apăsat pe frunte, apucă și celălalt bocanc și apoi se ridică de pe prispă. Îi stătea bine, erau bocanci frumoși. Cu ei arăta mai înalt și mai sigur pe el.

— Îți dau cît zici tu. Îți dau o oaie!

— Ești nebun? Păi cîte oi ai tu? se cruci Ioniță.

— Lasă, mă, ce te privește pe tine? Rămînem înțeleși.

Și porni încet spre poartă. Ioniță veni în urma lui. Se vedea că e nedumerit, nu înțelegea ce nevoie așa grabnică avea Ilie de bocanci. Își aminti însă cum venise Stan după el la M.A.T. „L-o fi pus ceva pe acolo, d-aia arată așa“, gîndi Ioniță în cele din urmă.

Cînd ieșiră pe podișcă, parcă îi păru rău că Ilie e așa de prost să dea o oaie pe o pereche de bocanci.

— Tu poți mai bine să vinzi oaia și să-ți iei niște bocanci mai ieftini de la cooperativă, își arătă el nedumerirea.

— Lasă că e mai bine așa! veni răspunsul lui Ilie.

Ioniță dădu din umeri și nu mai spuse nimic. Ilie se uita la bocanci și tot mișca din picioare. Bătea ușurel pămîntul.

— Te-au ales ceva pe acolo? întrebă Ioniță într-un tîrziu, uitîndu-se dintr-o parte la Ilie.

— M-au propus socotitor.

— Mda! mormăi Ioniță. Bine, Ilie. Atunci rămînem înțeleși, ori îmi dai o oaie, ori mai vorbim noi, să vedem, poate am nevoie de niște bani... Ia spune, ție ți-au plătit ăia de la gospodăria de stat?

— Nu mi-au plătit, răspunse Ilie cu nepăsare.

— Cum, mă, să nu plătească ?! izbucni Ioniță nestăpînit. Dar ce, bă, ne jucăm aicea ?! Păi așa ne-a fost vorba? Da ce, bă, tu vreai să-ți muncesc de pomană? Unde-ai mai văzut tu să-ți muncească și să nu plătești? Păi vii colea și-mi intri în casă și-mi spui să fac colectiv! Păi de unde știu eu că nu-mi vii pe urmă cu un ordin să-ți duc bucatele mele la gară? Ai mă?! De unde știu eu?

Îi spunea toate acestea lui Ilie și părea că are de gînd să-l ia la bătaie.

— Gospodăria colectivă e altceva, sîntem noi acolo, spuse Ilie.

— Pot să mai am eu încredere? Ce încredere să mai am eu?!

— Lasă, mă, că ne plătește, dacă află partidul de situația asta, fii fără grijă! Ăla care ne ține banii acolo o să-și rupă gîtul. Poate să fie el oricine ar fi! spuse Ilie nerăbdător să plece.

— Parcă ce mă încălzește pe mine că o să-și rupă ăla gîtul! Am vrut și eu să-mi cumpăr anu-ăsta două oi și... mai cumpără-le dacă mai poți! Că își rupe ăla gîtul... Dacă l-ar spînzura de limbă, atunci da, bolborosi Ioniță, trîntind poarta mînios.

XXIII

De la Ioniță la Niculae Burcea era o bucată bună de drum. Ilie nu băgă de seamă cînd ajunse la el. Bocancii parcă erau vrăjiți, îl făceau să nu mai simtă nici timpul, nici distanța. Mergînd, nu mai vedea nimic în jurul său, se uita drept înainte și vedea numai cerul limpede și adînc. Intră în curtea lui Niculae Burcea și se feri ca nu cumva să-i alunece privirea spre picioare.

Niculae Burcea înțelese și nu zise nimic. Se făcu că nu vede. Îi spuse lui Ilie să aștepte puțin să-și ia o flanelă pe el și vine acum.

Se întoarse curînd, îmbrăcat cu o flanelă cărămizie. Abia deschise poarta de la drum și rămase pironit cu privirea pe bocancii lui Ilie, parcă abia atunci i-ar fi văzut. Își luă bărbia în mînă, întrebă și se minună :

— Măi Ilie, ăștia nu sînt bocancii lui Ioniță ?

Ilie se uită și el la picioare :

— Care, ăștia ? ! se miră ca și cînd acasă ar fi avut o mulțime de bocanci și n-ar fi băgat de seamă cu care dintre ei s-a încălțat... Da... i-am cumpărat eu...

— Mă, ce treabă ai făcut ! îl lăudă Niculae Burcea din toată inima... Dacă nu te țin cinci ierni d-aici înainte, te țin puțin. Hai să mergem.

Porniră unul lîngă altul și ieșiră la șosea. Niculae Burcea nu era nici mai înalt, nici mai în putere decît Ilie, cum credea Gherghina. Ba chiar arăta mai mic și nu avea nici spinarea lată și nici ceafa vînjoasă cum avea Ilie.

— Ilie, îmi pare bine, mă, că oamenii zic bine de tine. Mi-era frică să nu zică unii că nu ești bun.

Ilie tuși, își încordă ceafa, ridică fruntea și încercă să meargă întocmai ca Niculae Burcea, adică liniștit și sigur pe sine.

— O să facem treabă, mai spuse Niculae Burcea.

Tocmai treceau pe lîngă un șanț plin de verdeață. Pe marginea lui ședeau mai multe muieri. Răsuceau bumbac cu furcile în brîu, și aveau fiecare alături cîte o oală cu apă în care înotau ghemele. Vorbeau nu se știe ce și, cînd cei doi bărbați ajunseră în dreptul lor, tăcură.

— Bună ziua, spuse Niculae Burcea liniștit, iar muierile care știau că el le va da bună ziua îi răspunseră cu vioiciune.

Niculae Burcea dădea bună ziua la muieri ; avea obiceiul ăsta ciudat. „Trebuie să fim *cavaleri*", explica el celor care glumeau pe chestiunea asta.

Pînă la sfat, Niculae Burcea și Ilie se întîlniră cu mulți oameni. Se opreau pe loc, își dădeau noroc, se întrebau de unde vin și unde se duc. Niculae Burcea și Ilie Barbu dădeau același răspuns. Au fost de dimineață, s-au desfășurat și acum se duc iar pe-acolo.

Ilie stătea drept și nu se mai uita la om cu ochii larg deschiși, nu părea să mai întrebe : „Mă vedeți ? Eu sînt..." Da, acum îl vedeau !

Unii oameni își arătau pe față mulțumirea față de schimbarea care se petrecuse cu Ilie. Se uitau la el deschis și-l întrebau cu mirare, bucuroși :

— Ei, ce faci, Ilie ? ! Ei, văzuși ? ! Acum o să stai cu condeiul la ureche, maica mă-si ! Noi în soare și-n pleavă, tu la umbră cu socoteala... Lasă că e bine, n-o să-ți placă ție să stai numai cu condeiul în mînă... Nu e așa, Niculae ?

În curînd ajunseră și la sfat și acolo Ilie Barbu și Niculae Burcea fură înconjurați de oameni. Nu de toți. Erau unii care se prefăceau că nu-i bagă în

seamă, iar alţii stăteau pe lîngă Bădîrcea. Bădîrcea avea în dreapta pe unul din fraţii Ciobanu, în stînga pe celălalt, iar în faţă pe Voicu Ghioceoaia.

Cînd îl văzu, Bădîrcea îl strigă pe Ilie cu glasul său aspru şi poruncitor :

— Bă Ilie, ia vino-ncoace !

Niculae Burcea intrase înăuntru. Ilie tresări şi veni spre Bădîrcea, împotriva voinţei sale. Nu se apropie de tot, se opri şi se uită la Bădîrcea posomorît, cu duşmănie.

— Ce vrei, mă Bădîrcea ! Ce tot mă strigi aşa ! spuse Ilie, stăpînindu-şi greu duşmănia şi turburarea pe care i-o stîrnea omul ăsta.

Îşi dădea seama că nu e bine ceea ce face, că au să creadă oamenii că acum, pentru că l-au ales socotitor, şi-a pierdut măsura. Ei n-aveau cum să-i înţeleagă mînia.

— Mă strigi aşa, toată ziua, parc-aş fi lucrat în tîrla ta ! spuse Ilie cu glasul sugrumat, neputînd să se mai stăpînească.

Credea că mînia lui are să stîrnească pe toată lumea şi cu atît mai rău pe Bădîrcea. Nu-şi dădea seama că de fapt nimic nu răzbătea în afară, că glasul îi era doar puţin răguşit şi că trebuia să stai la îndoială ca să desluşeşti dacă e sau nu vorba de supărare.

Bădîrcea începu să rîdă gros, înveselit de împotrivirea lui Ilie.

— Ce, bă, te-ai supărat ? spuse el cu nepăsare. Dă-te mai încoace, să stăm de vorbă. N-o să fii tu socotitorul meu ?

Ilie Barbu se opri lîngă scările de ciment de la intrare, lîngă mai mulţi inşi care tocmai despre el vorbeau.

— Uite, măi tovarăşe Ilie, spuse unul dintre ei, un băiat de vreo douăzeci şi ceva de ani. Mă cert cu nea Radu de ieri. Am un butoi de... şi două butoaie de...

Şi începu să-i spună o poveste lungă cu nişte butoaie mai mici care trebuiesc vărsate într-un butoi mai mare şi că nu sînt măsurători, dar că butoiul mai mic... şi butoiul mai mare...

Ilie ascultă cu atenţie, se gîndi puţin, apoi ceru un creion şi hîrtie şi limpezi numaidecît socoteala. Rămase apoi între ei, aşteptînd să se facă seară ca să-l ia pe Ţurlea cu el.

XXIV

Între acestea, fraţii Enache stăteau înăuntru şi aşteptau ca inginerii să-i pună să semneze nişte hîrtii în legătură cu comasarea. Stăteau cam de mult şi într-o vreme vruseseră să plece, dar secretarul comitetului executiv le spusese să stea pe loc ; trebuiesc făcute calcule, măsurători, să aştepte...

Aşteptară. Stăteau lîngă geam, pe o bancă şi se uitau la oameni, muţi şi nemişcaţi. Mustaţa lui Sandu nici acum nu se făcuse mai deasă, semăna tot cu a unui şobolan, iar privirea îi era tot atît de tîmpă ca acum cincisprezece ani.

Iancu era altfel de om. Se uita liniştit la cei care veneau să se înscrie şi îi măsura de sus pînă jos cu dispreţ, spre deosebire de frate-său, care se vedea limpede că nu înţelege nimic din ceea ce se întîmplă. Iancu arăta stăpîn pe sine, avea mintea ascuţită şi trează. El înţelegea foarte bine ceea ce se petrece. Ştia totul şi se gîndise din vreme la toate acestea. Ştia chiar mai mult decît îşi închipuiau unii.

Nimeni nu ştia, de pildă, că în 1947, el, Iancu Enache, împreună cu Bădîrcea şi încă unul care acuma era plecat din sat spărseseră geamurile şi uşile sediului organizaţiei. Nimeni nu ştia că tot pe vremea aceea, văru-său Petre îi dăduse lui Voicu Ghioceoaia o vadră de ţuică, să petreacă alde Voicu cu muierea lui frumoasă, iar Voicu Ghioceoaia, care îl duşmănea pe alde Pascu din cauza morii, îl pîndise noaptea pe o uliţă şi îi dăduse în cap cu măciuca.

Iancu Enache se uita cu dispreţ la oameni şi rîdea în sinea lui. Cu Bădîrcea preşedinte şi cu Voicu Ghioceoaia socotitor, are să facă treabă bună gospodăria. Bădîrcea are oamenii lui care nu mai pot după el, îl laudă pe toate drumurile. Cel puţin Vasile şi Gheorghe Ciobanu şi cu neamurile lor n-au să se lase cu una cu două pînă nu-l aleg pe Bădîrcea preşedinte. Mai prost stau lucrurile cu Voicu Ghioceoaia, se ştie despre el că-i place să petreacă, să bea, şi că Anghel nu-l vede cu ochi buni de cînd a băgat de seamă că Voicu face avere!

Atent la cele ce vorbeau oamenii, Iancu înţelese la un moment dat că Bădîrcea n-o să fie ales preşedinte şi nici Ghioceoaia socotitor şi atunci se ridică de pe bancă neliniştit şi vru să iasă. Nu era timp de pierdut, trebuia să stea de vorbă cu văru-său, Petre Miuleţ, şi să facă în aşa fel să se întîlnească undeva cu Bădîrcea şi cu Ghioceoaia. Aici, la sfat, se petreceau lucruri pe care ei nu le ştiau.

Inginerul Pişculescu îl văzu şi îl opri:

— Staţi, că acum vă dau să semnaţi, mai staţi puţin! Uite-acu.

— Ne ducem şi noi, c-avem treabă, spuse Iancu cu hotărîre. Vitele-alea stau nebăute, avem treabă!...

— Stăm de la prînz, spuse Sandu, apropiindu-se de masă, venim mîine, că n-au intrat zilele în sac.

— Ia staţi aici! le-o tăie secretarul comitetului executiv. Vă găsi graba, taci că vă rămîn vitele nebăute!

— Avem şi noi treabă, nu e numai vitele! bolborosi Sandu, aşezîndu-se la loc pe bancă.

Iancu se nelinişti şi mai tare. Venirea lui Ţurlea era primejdioasă dacă Prunoiu ieşea rău. Are să se descopere că Prunoiu a fost orb, nu cunoaşte situaţia averii lui Iancu Enache. „Trebuie vîndut grîul repede“, îşi spuse Iancu.

Curierul Stan sta rezemat de tocul uşii şi se uita la chiaburi foarte vesel. Nu se ştie ce găsea el înveselitor în treaba aceasta.

— Mai ai şi vacile, chicoti el la un moment dat. Nu-i aşa, Sandule?

Sandu îl ţinti cu privirea lui tîmpă şi mormăi:

— Ce?

— Vacile, se hlizi Stan. Mai ai şi vacile de dat la apă şi de muls.

Sandu nu înţelese nimic. Da, mai erau şi vacile, ei şi?

— Tragi trocul ăla mare, pui un sac de tărîţe, torni apă; pui sare şi mesteci, spuse Stan mai departe, chicotind ca un prost.

Le spunea acestea încet, numai lor, şi se veselea grozav. Iancu înţelese că-şi bate joc de ei, că adică Sandu nu mai avea slugi şi că făcea treaba asta singur în fiecare dimineaţă. Că nu mai avea slugi, asta n-ar fi fost lucru mare, dar nici laptele de la vaci nu le rămînea lor în întregime, şi batjocura curierului avea şi acest înţeles. Era vorba de cote.

— După ce mesteci bine tărîţele, scoţi vacile de coadă, te aşezi cu căldarea lîngă ele şi le mulgi: ciaş, ciaş, ciaşşş!

Iancu simţi un val de sînge în obraji şi tîmplele începură să-i zvîcnească. Nu ştia cum să scape mai

repede de-aici și nenorocitul ăsta își mai bate și el joc. Stan rîdea cu gura pînă la urechi și făcea și cu mîna, așa cum se mulg vacile.

— Stane, vezi să nu dai din rîs în plîns, îi șopti Iancu, încleștînd pumnii de bancă.

— Sandule, uite ici, spuse curierul fără să se sinchisească de amenințare, uite ici, mă: ciaș, ciașș, ciașșș!

— Ai mulge și tu, dacă ai avea ce, bolborosi Sandu, și privirea lui se întunecă.

Înțelesese și el că Stan îl batjocorea.

— Ehe! Ce bun e laptele! exclamă Stan izbucnind într-un rîs și mai nestăpînit.

— Ce e, Stane, ți s-a făcut chef de lapte? întrebă Prunoiu, mirat de veselia ciudată a curierului.

— Cui, mie? Ehe! exclamă Stan. Se vedea că pregătește pe îndelete o nouă batjocură. Cînd mă scol dimineața, nevastă-mea nici nu mă lasă să deschid ochii bine. Vine c-o tavă d-alea și mi-o pune alături, *mă servește la pat!* continuă el.

Nu mai rîdea. Făcea parcă economie de forțe.

— „Uite, dragă, zice, servește, *te rog*, o cafea cu lapte!" „Zău, dragă?! Mersi foarte mult!..."

Stan își duse pumnul la gură și izbuti să mai spună:

— Așa îmi face în fiecare dimineață.

Toată lumea izbucni în hohote. Inginerul Pișculescu rîdea de i se zguduia tot trupul. Secretarul comitetului executiv rîdea și el, dar se uita la Stan și clătina din cap a mustrare: „Te ții de drăcii, nerodule!"

— Fi-ți-ar cafeaua cu lapte a dracului! se văită cineva căruia îi venise rău de atîta rîs.

— Zi, așa îți face în fiecare dimineață?

— *Absolut*, se izmeni Stan.

— *În definitiv*, așa e!

Iancu și Sandu Enache înțepeniseră pe bănci, crunți, întunecați.

— Sandu Enache! strigă inginerul Pișculescu ca la apel. Treci și semnează.

Sandu se ridică, i se făcu loc, se duse și semnă fără să se uite. Iancu semnă în același fel, fără să cerceteze hîrtiile. Unde-i spunea inginerul, acolo semna. Parcă erau orbi. Iancu își pierduse cu totul stăpînirea de sine. Ar fi fost în stare să-l apuce pe Stan de gît și să-l strîngă cu ghearele pînă ce ar auzi trosnindu-i junghietura gîtului. Nenorocitul! Îndrăznește să-și bată joc! O să-l prindă într-o zi undeva și o să bage cuțitul în el. Iancu vedea roșu înaintea ochilor și cînd ieși nici nu se mai uită pe unde trecea. Uitase și de Bădîrcea, și de Ghioceoaia, și de gospodărie, și de comasare, și de cantitățile lui mari de grîu care ar fi ajuns de mult la baza de recepție a cotelor dacă în sat ar fi fost un alt președinte...

XXV

Ilie stătea pe trepte cu spatele lui lat întors spre ușă. Auzind pași îndesați care se apropiau, se întoarse și-i văzu pe Sandu și Iancu ieșind. Cu toate că era loc destul, Sandu și Iancu, coborînd scările ca niște bezmetici, îl împinseră pe Ilie cu umărul, gata să-l trîntească de pe trepte, atît erau de orbiți de furie. Ilie își găsi echilibrul și deodată își ieși din pepeni:

— Bă, n-auzi?! Bă, ăștia ai lu' Enache! Bă! Iancu și Sandu trecuseră de podișcă și, auzindu-se strigați, se opriră și se răsuciră pe jumătate. Ilie veni lîngă ei, îi ocoli pe la spate și li se înfipse în față. Ce, bă, voi nu vă uitați pe unde treceți? Ai,

mă ? Sînteţi orbi ? Sînteţi orbi, mă ? Nu vă uitaţi pe unde călcaţi ? Ai, mă ? N-aveţi ochi să vă uitaţi pe unde treceţi ?

Înfipse mîna stîngă în gîtul lui Iancu, îl strînse de haină ca într-un cleşte de fier şi îl împinse apoi cu putere, făcîndu-l să calce de-a-ndăratelea.

— Ai, mă ? Voi sînteţi orbi ? Sînteţi orbi, mă ?

Şi pe neaşteptate, ridică mîna şi îi dădu lui Iancu un pumn în obraz.

— Treceţi pe drum şi nu vă uitaţi unde călcaţi... nu vedeţi... sînteţi orbi ?... Ai, mă, aţi orbit ? Unde vă treziţi voi aici ? În primăria lui tac-tu ?

Ajunsese cu el la marginea unui şanţ. Îi făcu vînt şi Iancu bătu aerul cu braţele, se frînse pe spate şi fu cît pe-aci să cadă.

Abia acum se dezmetici toată lumea. Săriră pe Ilie şi încercară să-l ţină. Ilie nu se împotrivi, se lăsă înconjurat şi merse iute spre sfat, ca şi cînd ar fi avut ceva de făcut acolo. Călca aprig pămîntul cu bocancii şi gîfîia.

— Nu se uită... trece ca orbul... dar ce...

— Bă, Ilie ! Bă, Ilie ! Bă, n-auzi ! Bă ! Bă !

Ziceau că vor să-l potolească, dar Ilie se potolise singur. Cînd dădu însă cu ochii de Sandu, se smulse dintre oameni şi se repezi spre el ca o pisică mare. Sandu strigă „aoleu !“ şi o luă la fugă.

— Fire-ai al dracului de gherlan, strigă Ilie gîfîind. Să nu mai dai ochii cu mine că te omor, nu mai scapi sănătos din mîinile mele.

Îl lăsă în pace pe Sandu şi o luă înapoi spre sfat. Călca gospodăreşte, potolit şi venea spre treptele sfatului cum vine omul spre curtea sa. Numai chipul îi era ca focul.

Ilie îi dăduse lui Iancu un singur pumn, dar fusese aşa de năprasnic, încît falca acestuia se şi umflase în cîteva clipe. Parcă nu mai era a lui,

crescuse ca o pîine. Nu-l duruse de loc lovitura lui Ilie, cu toate că o simţise în creier ca pe o măciucă. Îl uimise tot timpul puterea cu care era împins înapoi. Ce dracu' avea cu el, de ce sărise asupra lui ? De ce îl împinsese înapoi cu atîta putere ? Ştia doar că ieşise dinăuntru cu sîngele clocotind, negru de batjocura lui Stan. Încolo nu-şi amintea de nimic. „Să-i fi zis ceva, să-l fi înjurat cumva pe Ilie Barbu ?“ se întrebă el uimit. Îl mai văzuse azi în grădină la Ghioceoaia, dar părea la locul lui Ilie ăsta al Barbului !

Se apropie liniştit de sfat şi se opri cu falca umflată în mijlocul oamenilor. Ilie stătea pe trepte şi povestea unui grup numeros cum s-au petrecut lucrurile.

— De ce ai sărit la mine, Ilie ? Ce ţi-am făcut eu ? întrebă Iancu domol.

— Să te înveţi minte altă dată să te uiţi pe unde calci, răspunse Ilie coborînd treptele şi apropiindu-se ameninţător de Iancu. Cînd vorbeşti cu oamenii să fii cuviincios, că nu-i e nimănui frică de tine.

— Ce ţi-am făcut ? întrebă totuşi Iancu Enache fără să înţeleagă.

Ilie nu stătu pe loc, se întoarse înapoi pe trepte, ridicînd mîna spre Iancu, parcă ar fi vrut să-l arate cuiva şi izbucni :

— Mai întrebi ce mi-ai făcut ? Eu am uitat... dar să nu te prind că-mi vii mie aici şi mă împingi să mă dau la o parte dinaintea dumitale ! Mai ocoleşte-ne şi dumneata prin dreapta, că nu-ţi cad picioarele !

Cineva spusese între timp înăuntru tot ce se petrecuse afară. Prunoiu ieşi repede, îl apucă pe Ilie de mînă, îl trase înăuntru, apoi ieşi din nou şi îi spuse lui Iancu să plece acasă. Cu falca umflată, Iancu răspunse că nu pleacă acasă, se duce la miliţie.

— Du-te la miliție, dar nu sta aici cu falca aia... De ce te legi de oameni?

— Nu m-am legat de nimeni, să spună oamenii care-au văzut!

— Ba te-ai legat, am văzut eu, spuse Stan cu mîinile în buzunar. Ai ieșit buzna dinăuntru și ai dat peste Ilie să-l răstorni.

— Ce cauți, aia pățești! reflectă Prunoiu, uitîndu-se cu atenție la falca ciudată a lui Iancu. Du-te la miliție și spune: „M-am legat de Ilie Barbu și Ilie Barbu, în loc să-și vadă de treabă, s-a apucat și mi-a umflat fălcile!" Spune-i chestia asta, îl îndemnă președintele prietenește.

Președintele intră apoi înăuntru și Iancu se îndreptă încet spre frate-său Sandu, care îl aștepta mai la o parte.

Cînd se îndepărtă bine, Bădîrcea, care tăcuse tot timpul, se urni din loc și o luă după el. Nu băgă nimeni de seamă, iar cei care văzuseră nu se gîndiră la nimic. După puțin timp, Voicu Ghioceoaia făcu la fel.

XXVI

Acasă, trebui să treacă multă vreme pînă ce Iancu să-și vină în fire. Trebui mai întîi să se așeze la masă, să trimită muierea după văru-său Petre Miuleț, văru-său Petre să vie, să vie și Bădîrcea și Ghioceoaia, să stea de vorbă cu ei și abia stînd de vorbă cu ei să înțeleagă că i s-a întîmplat ceva cu neputință de îndurat. Să fii apucat de guler și împins de-a-ndăratelea... un pumn în falcă... Ceea ce nu putea îndura acum Iancu era faptul că după ce se ridicase din șanț cu falca umflată, se mai apucase să stea de vorbă cu Ilie, că de ce a dat.

— Te mai apucași să-l mai întrebi și de ce, spuse Bădîrcea cu dispreț.

Toți se fereau să se uite la Iancu. Aveau privirile turburi, parcă băuseră ceva tare care le întunecase mințile.

— Tîmpitul! izbucni Petre Miuleț. Ptiu!

Scuipă năprasnic în pămînt și geamurile zăngăniră; parcă ar fi scuipat din piept o bombă.

— Și voi? Voi, Ghioceoaia și Bădîrcea! Voi de ce n-ați sărit pe Ilie Barbu? Ați stat, v-ați uitat cum îi dă, fir-ați ai dracului să fiți!

Ghioceoaia nu zise nimic, dar Bădîrcea sări în sus:

— Bă! tună el cu chipul înțepenit ca de lemn, mîndru și amenințător, pe mine să nu mă drăcui! Eu n-am muncit în tîrla ta și îți... paștele mă-ti!

Se înțepenise și sta gata să zdrobească pe oricine s-ar fi apropiat de el. Nu, el nu muncise în tîrla nimănui. El nu era Ghioceoaia, proaspăt îmbogățit. Fusese bogat pînă mai anii trecuți și avusese apoi grijă să aranjeze averea pe numele copiilor. Avusese grijă să vorbească de bine partidul, nu fusese prost ca alde Enache și Petre Miuleț. Pe nesimțite lumea uitase de averea lui și Prunoiu îl trecuse în rîndul mijlocașilor. Acum îi convenea să fie președinte al gospodăriei, pămîntul îi era la adăpost.

— Ați făcut pe dracu. Ați crezut că Anghel nu simte! strigă Petre Miuleț înfuriat, ferindu-și privirile de Bădîrcea. Și tu ce stai acilea cu falca aia, Iancule? Du-te dracului și te spală!

Iancu se ridică și trecu în tindă. Se făcu tăcere. Cîtva timp se auzi de dincolo bălăcăritul apei în care se spăla Iancu. Petre Miuleț tăcea posomorît.

— Voicule, murmură el cu glas scăzut, după lungă vreme de tăcere. Ia spune, mă, care e situația acolo? Cîți inși s-au înscris?

Voicu Ghioceoaia răspunse că nu știe. Trebuie să fie mulți, fiindcă mulți, cînd au auzit că Bădîrcea se înscrie și o să fie ales președinte, s-au înscris și ei. Alde Trafulică, alde Didel... Toți ăștia cu neamurile lor...

— Și voi ce-aveți de gînd acuma ? îl întrebă Petre Miuleț.

Deodată își pierdu cumpătul, sări în picioare și izbi cu bocancul în scaunul pe care stătuse. Abia acum își dădea seama de situație. Căzuse în cursa pe care i-o pregătise lui Anghel încă de-acum două luni. Acum două luni își dăduse seama că n-o să poată împiedica înființarea gospodăriei. Ciudat lucru. Petre Miuleț se îngrozea cînd auzea de gospodărie colectivă. Să rămîi fără vite și fără pămînt și să muncești cu ziua ? Să-ți cîntărească cu kilogramul ? Mori de foame, ajungi la sapă de lemn. Oamenii ziceau și ei tot așa, iar Petre Miuleț își spunea : „Au dreptate, toate au o margine !“ Cînd, pe neașteptate, se pomenise că în chestiunea asta oamenii nu cred că toate au o margine. Colectivul nu era o margine de care ei să se mai sperie. Miuleț nu-și dădea seama ce se petrecuse : se zăpăciseră oamenii ? Bine, au să vadă ei ce înseamnă colectiv. Are să le arate el ce este aia colectiv. Acum trei ani, în 48, i-au luat moara și fabrica de ulei. Acum domnul Anghel vrea colectiv, vrea să-i ia și pămîntul.

— Spune, Voicule, ce-aveți de gînd ? întrebă Miuleț din nou. Ce-ați păzit voi pînă acum ?

— Ce să păzim ? răspunse Ghioceoaia posomorît. De unde era să știm noi că o să vie Țurlea ?

— Prunoiu ce-a păzit ?

— Parcă îi mai arde lui Prunoiu de noi ! Se gîndește cum să scape el.

— Dar ce-a păzit ? Cum adică, pînă acuma l-au lăudat și acum o întorc ? Cum vine asta ?

— Eu nu mai intru, sări Ghioceoaia pe neașteptate. Se vedea că nu-i arde lui să-i dea lui Miuleț atîtea lămuriri. Nu sînt prost să lucrez la ordinul lui Niculae Burcea și Ilie Barbu !

— Și ce-ai de gînd ? îl amenință Petre Miuleț. Crezi că o să te lase așa ? Dacă nu te-or pune la cotă și la impozite, de-ai să-ți vinzi nu numai vacile și oile ! Dacă n-ai să vinzi tu și mașina de cusut și locu' ăla de casă de lîngă măgură, să nu-mi spui mie Petre Miuleț ! Să facă ei gospodăria și să le meargă bine, că pe urmă știu ei ce-au de făcut ! Și tu, Bădîrcea, la fel ! Duceți-vă și vorbiți cu oamenii, ce mai pierdeți vremea de pomană ! V-am spus eu de-atunci că n-o să faceți nimic. Duceți-vă și vorbiți cu alde Trafulică și Didel, adunați-i și ștergeți-vă de pe liste. Lasă că le arătăm noi gospodărie.

Iancu se trezise cu totul din năuceală.

— Domnul Prunoiu își bate joc de mine în fața oamenilor, continuă el. Bine ! Dacă nu ciopîrțesc eu unul în seara asta, atunci să țineți minte că o să ajung colectivist ! Dom'le Voicu, apără-ți pielea, că dacă nu, ți-o apăr eu. I-ai spart capul lui Pascu acum trei ani, vezi să nu ți-l spargă el ție acuma.

Ghioceoaia înțelese amenințarea. Iancu ar fi fost în stare să dea totul pe față dacă el nu se ridica hotărît contra gospodăriei. Țîșni în picioare și o luă spre ușă :

— Lasă, dom'le Anghel, că-ți arăt eu și ție ! bolborosi el. Hai, Bădîrcea !

— Iar pe Ilie Barbu lăsați-l în pace ! spuse Iancu, luîndu-i parcă apărarea lui Ilie Barbu. Fie-al dracu care l-o lăsa cu capul nespart, făgădui el.

La plecare, Petre Miuleț și Iancu le spuseră celor doi că în tot timpul serii au să stea lîngă salcîmul

acela din fundul grădinii; care vine, să vie pe poteca dinspre biserică şi cînd ajunge la viroagă, să fluiere o dată.

XXVII

Înăuntru, în încăperea organizaţiei de bază, îl chemaseră pe Ilie să răspundă pentru fapta lui. Îl întrebară cum s-a întîmplat, de ce a sărit la ăla. Ilie nu înţelese din spusele lor decît că ceea ce a făcut nu a fost bine, sînt supăraţi pe el şi că acum îl trag la răspundere. Nu ştiu ce să răspundă, tăcea şi se uita la fiecare cu privirea neclintită. Se ruga de ei să-l înţeleagă, să nu se supere; a dat fiindcă şi-a pierdut stăpînirea de sine; dar că aşa ceva n-o să se mai repete.

Pascu nu mai putut să rabde. Sări şi-i luă apărarea lui Ilie. Bătu cu pumnul în masă şi spuse că Ilie să fie lăsat în pace. Îşi pierdu cumpătul şi de mînie îşi aruncă şapca din cap şi le arătă celorlalţi capul, le arătă locul unde fusese lovit cu măciuca acum trei ani... Nu făcuse nimănui nimic, nu se legase de nimeni, atît doar că fusese numit director al morii lui Petre Miuleţ; şi la trei zile după naţionalizare, într-o uliţă, noaptea, i-au ieşit înainte şi l-au bătut, i-au dat în cap cu măciucile... De ce? Ce-au avut cu el?

Anghel se întunecă la faţă şi nu-l mai lăsă pe Pascu să vorbească. Ţurlea îi spuse:

— Şi ce vrei acum, să punem mîna pe măciuci şi să ne luăm la bătaie cu ei? Bătaia e specialitatea lor, asta e politica lor! Cînd îi prindem, îi dăm în judecată şi-i băgăm la puşcărie.

Ilie se ridică încurcat şi porni spre uşă. La uşă se opri nehotărît, cu mîna pe clanţă. Îi părea rău, se simţea abătut că îl supărase pe Ţurlea. Nu e bine, ca membru de partid, că a sărit la bătaie, dar dacă a făcut-o... Dar îi părea rău! O să mai vie acum acasă la el, Ţurlea? Hotărît că nu!

— Ilie, du-te şi-ţi vezi de treabă, zise Ţurlea. Acuma lasă, ai făcut-o, nu te mai necăji. Du-te şi tu şi spune la oameni că îţi pare rău!

Ilie mormăi nu se ştie ce, făcu o mişcare nedesluşită cu mîna şi ieşi.

— Ziceţi că n-are îndrăzneală, spuse Ţurlea supărat într-adevăr de întîmplare.

În clipa aceea, Stan băgă capul pe uşă şi spuse că tovarăşul Ţurlea este chemat la telefon de raionul de partid.

Ţurlea ieşi şi se duse la telefon.

— Cum se desfăşoară lucrurile acolo, tovarăşe Ţurlea? se auzi Ţurlea întrebat.

— Cine e? Tovarăşul secretar? Merge bine, tovarăşe secretar! răspunse Ţurlea după ce se gîndi o clipă.

De dincolo, secretarul raionului spuse cu voioşie:

— Da, păi ţi-am spus eu azi-dimineaţă că e o atmosferă bună acolo. Cîţi s-au înscris pînă acuma?

— Peste optzeci de familii. Optzeci şi trei, răspunse Ţurlea.

— Care e ritmul? Se mai înscriu?

— N-aş putea să vă spun, să vedem mîine.

Ţurlea dădu acest răspuns, gîndindu-se că după şedinţă situaţia va fi alta.

— Tovarăşe secretar, înscrierile merg bine, dar există o serie întreagă de probleme.

Aici, Ţurlea îşi dădu seama că trebuie să amîne şedinţa pe mîine. Dacă primul secretar are să fie de acord cu hotărîrea sa, atunci este în ordine, n-are s-o mai amîne, dar e puţin probabil că o să fie de acord.

— Mi-ați spus azi-dimineață despre situația organizației, tovarășe secretar, continuă Țurlea. Am găsit o situație grea și am mobilizat oamenii pentru o ședință. Chestiunea despre care spuneți dumneavoastră este reală, dar am descoperit aici anumite complicații.

Țurlea se opri. Da, s-a grăbit cu ședința. Nu-i poate explica la telefon întreaga situație. În afară de asta, trebuie să vie aici el, primul secretar al raionului, să-l prelucreze și să-l sancționeze el pe președintele sfatului.

— Ceva cu chiaburii? întrebă primul secretar.

— Da. Au vrut să-și împingă oamenii lor în conducerea gospodăriei. Tovarășe secretar, acum e șapte fără un sfert. La șapte jumătate eu iau cursa și vin la raion.

— Dar despre ce e vorba?

— Nu pot să vă spun la telefon. Situația despre care spuneați dumneavoastră e adevărată, dar să știți că Anghel Gheorghe, secretarul de aici...

— Tovarășu-ăla, Anghel Gheorghe, se ține numai de intrigi, îl întrerupse de dincolo, iritat, primul secretar. Nu-i nimic, tovarășe Țurlea. Amînă ședința pe mîine seară și vino la raion.

Țurlea închise aparatul. Nu-i veni să creadă: Anghel Gheorghe se ține *numai* de intrigi. Cum adică? Se înșela el, Țurlea, în așa hal?

Îl chemă pe Anghel și-i spuse să comunice oamenilor că ședința se amînă pe mîine seară. Anghel se întunecă la față, dar Țurlea nu-l luă în seamă. Își dădea seama acum că situația nu este chiar atît de ușoară cum își închipuise. Își aminti că Anghel îi spusese de cîteva ori că tovarășul Ion Niculae ținuse chiar o ședință aici și îl prelucrase pe Anghel în fața organizației.

Se făcuse seară. Înăuntru, în biroul secretarului, continua încet, pe îndelete, înscrierea în gospodărie.

— Ilie, trebuie să plec la raion, spuse Țurlea venind în mijlocul oamenilor și oprindu-se înaintea lui Ilie. Plec chiar acum. Dar nu e nimic! Mîine mă întorc îndărăt, îl liniști Țurlea.

— Stane, strigă Anghel, trage șareta aici să-l duc pe tovarășul Țurlea la gară.

Țurlea dădu mîna cu cei din preajma sa și se grăbi să se urce alături de Anghel care și luase hățurile în mînă. Țurlea își ridică șapca salutînd pe toată lumea, apoi șareta porni și în curînd coti pe șoseaua care ducea la gară.

XXVIII

Ilie Barbu se uită cîtva timp în urma șaretei, apoi se scărpină mîhnit sub pălărie. Ce-o să zică acum muierea? S-a lăudat degeaba cu secretarul partidului! Nu e nimic. A plecat, ce era să facă? A plecat omul, are treabă, n-are numai un sat în mintea lui...

— Ce faci, Ilie, nu mergi acasă?

Ilie se răsuci mirat, dar și bucuros spre cel care îl întrebase. Era Pascu. Stătea pe trepte cu mîinile în buzunare și se uita la Ilie cu interes.

— Ziceam că să mai stau p-acilea! spuse Ilie, apropiindu-se agale de Pascu.

Da, dar dacă era vorba să plece pe drum împreună cu Pascu, chiar dacă ar fi avut treburi, ar fi lăsat treburile și s-ar fi dus cu el. Pascu nu mergea cu oricine pe drum.

— Îl așteptam pe Niculae, minți el. Niculae! Ce faci tu acolo? Haide, nu mergi acasă?

— Nu merg, răspunse Niculae Burcea scoţînd capul pe geam. Nu merg, Ilie, am treabă aici!

— Stai acolo, sănătos! Mă duc cu Pascu, îi răspunse Ilie.

Se răsuci apoi spre oameni şi căută cu privirea pe Vasile şi Gheorghe Ciobanu. Îi văzu. Arătau supăraţi, dar se vedea că nici ei amîndoi nu ştiau prea bine de ce sînt supăraţi.

„Sînteţi nişte proşti, v-a agăţat Bădîrcea de turul pantalonilor", le spuse Ilie în gînd, uitîndu-se la ei binevoitor.

— Hai, Ilie, ce faci, mai stai? spuse Pascu, coborînd treptele.

— Hai să mergem, conveni Ilie bucuros. Dar de ce a plecat tovarăşul Ţurlea? întrebă el apoi, puţin îngrijorat. Cum rămîne cu Ghioceoaia? Nu mai ţinem şedinţa?

— N-ai nici o grijă! zise Pascu. N-auzişi că se întoarce mîine? Situaţia nu e chiar aşa de uşoară, trebuie să spună la raion cum stau lucrurile.

— Aha! reflectă Ilie pe gînduri. Dar se întoarce el mîine, nu e aşa?

— Sigur că se întoarce, răspunse Pascu cu convingere. Hai să mergem.

Porniră. Pascu dădu bună seara şi Ilie dădu şi el bună seara cu glas tare, să fie auzit de toţi cei de faţă. Lui Vasile şi Gheorghe Ciobanu le spuse:

— Hai, mă, voi ce faceţi? Nu mergeţi acasă? Apoi călcă alături de Pascu, mutînd rar şi hotărît bocancii lui frumoşi.

Merseră cîtva timp în tăcere. Pascu arăta obosit şi la un moment dat se căută în buzunare şi începu să numere nişte mărunţiş.

— Ilie, spuse el reflectînd cu mărunţişul în palmă, în definitiv, de ce nu ne-am opri noi colea la *meute* să ne desfăşurăm cu cîte-o cişmoacă?! A? Tu n-ai

ceva? Că eu n-am decît asta... Leafa mea i-am dat-o muierii, să-i facă băiatului haine. Pleacă la liceu, Ilie, peste o săptămînă se duce! Tu ce faci cu al tău, îl ţii la oi, ce dracu-i faci?

— De unde, că n-are decît unsprezece ani! Învaţă el bine, dar îl cam rîzgîie mă-sa, că nu mai poate după el. Să vedem la anu'!...

În dreptul M.A.T.-ului se opriră nehotărîţi. Lui Ilie îi veni deodată o idee.

— Pascule, spuse el cu nepăsare, hai, mă, pe la mine, am eu o sticlă cu ţuică.

— Ai o sticlă? strigă Pascu supărat. Cum adică, ai o sticlă şi taci din gură, vrei s-o bei singur?!

— Nu, că trebuie s-o iau de la Gavrilă, îi scăpă lui Ilie, dar o drese repede: are el să-mi dea o sticlă de ţuică!

Curînd ajunseră acasă şi Gherghina nu se arătă de loc mirată că, în locul lui al lui Ţurlea, Ilie îl aducea pe Pascu, directorul morii, cum i se spunea.

— Unde e băiatul ăla, a venit cu oile? întrebă Ilie.

Îl chemă pe băiat şi-l luă deoparte: îl sfătui în şoaptă cum să se ducă la Gavrilă şi ce să-i spună lui Gavrilă, ca Gavrilă să-i împrumute o sticlă cu ţuică. Băiatul înţelese şi o zbughi pe poartă.

Gherghina aprinse lampa, căută în lada de la capul patului, scoase de-acolo o faţă de masă făcută din bumbac cu igliţa, o aşternu şi se întoarse cu grabă la vatră. Ilie şi Pascu se aşezară pe pat, şi în curînd băiatul se întoarse victorios cu o sticlă înfăşurată într-un şervet. „Hm! de treabă Gavrilă, om cumsecade, păcat că nu vrea să se înscrie în colectiv!" gîndi Ilie.

Turnară în trei ceşti şi în a patra numai pe jumătate. Asta era pentru băiat. Ilie o strigă pe muiere

să vină. Gherghina veni, apucară ceştile şi, înainte de a le da peste cap, Pascu rosti cu gravitate :

— Noroc, măi Ilie, noroc, măi tovarăşă Gherghina ! Noroc, mă, ăsta micu ! Ilie...

Nu putu să spună mai mult, dar felul cum rostise era de ajuns : se bucura pentru bucuria lui Ilie, se bucura cum nu se mai poate, n-avea cuvinte cum să spună.

— Pascule, spuse şi Ilie răspunzînd la urare. Ţinea liniştit ceaşca sub bărbie, gata s-o dea pe gît dacă nici el n-ar fi găsit cuvinte. Şi nu le găsi ; mai spuse o dată : Pascule !... aşteptă cîteva clipe şi, fiindcă nu-i veni nimic, se întoarse spre Gherghina şi spuse : muiere !... apoi spre băiat şi-i spuse : şi tu, Vasilică... ridică ceaşca pînă în dreptul nasului şi încheie : Noroc, mă !

— Să dea Dumnezeu pace, că e rău cînd e rău, spuse Gherghina gospodăreşte.

Băură şi se schimonosiră de plăcere.

— Tu nu zici nimic, mă ? îl dăscăli tatăl pe băiat, ca şi cînd el, tatăl, ar fi zis mare lucru.

— Ce ştie el ! se grăbi Gherghina să-l apere.

Ieşi pe vatră şi de acolo adăugă :

— Cînd s-o face şi el mai mare ! Adică atunci o să ştie mai multe !

— Cînd s-o face mai mare o să fie inginer, să vezi ce-o să mai ştie el atunci ! spuse Pascu uitîndu-se cu atenţie la băiat, ca şi cînd încă de pe acum se vedea ceva pe fruntea lui.

Nu se vedea însă nimic ; Vasilică se uita la taică-său intrigat, chiar cu un soi de neîncredere, aşa cum se uită copiii rîzgîiaţi care îşi închipuie că îşi cunosc bine părinţii şi socotesc că nu trebuie să-i ia în serios cînd îi văd schimbaţi.

— Tată, ne întîlnirăm cu un om pe izlaz, se apucase să ne dezgroape oala cu lapte...

— Bine că se apucase să vă dezgroape oala ! zise Ilie fără să-l ia în seamă.

— Zicea că te cunoaşte, că eu seamăn cu matale mai bine decît semănai matale cu mine cînd erai mic, se izmeni băiatul ameţit puţin de ţuica înghiţită.

— Cine era, mă, ăla ? ! întrebă Ilie rîzînd, dar fără să se arate dornic să afle cine era.

— Nu ştiu, zicea că era de la siloz !

Ilie se uită la Pascu şi dădu din umeri ; copii !

Gherghina lovi uşa cu piciorul şi strigă la băiat de dincolo să-i deschidă. Intră în odaie cu oale şi cu străchini şi atrase atenţia lui Pascu să nu cumva să-i treacă prin gînd să plece. Are să stea cu ei la masă, au tăiat o găină şi...

Pascu înţelese încă o dată cît de mare era bucuria în casa lui Ilie şi răspunse că are să stea, cu toate că muierea lui îl aşteaptă acasă cu masa pusă.

— Ei, parcă atunci cînd întîrzii la moară nu te-aşteaptă, socoti Gherghina că aşa trebuie să răspundă, lucru care îi plăcu lui Pascu.

— Ba cum mai aşteaptă, săraca ! spuse el cu duioşie.

Ilie ieşi în tindă şi. cînd Gherghina se întoarse la vatră, îi şopti supărat :

— Mai stai şi tu cu mîncarea aia !

— Aoleu, făcu Gherghina, înţelegînd că se cam grăbise cu mîncarea, păi ce fac eu acum cu oalele alea ?

Ilie o speriase, tot el o linişti :

— Acopere-le cu un şervet, mai luăm o ţuică...

Se întoarse în odaie, iar Gherghina, după ce socoti că a aşteptat în tindă cît trebuia, veni şi ea înăuntru. De formă, Ilie turnă în ceaşca ei şi o îndemnă să mai ia, tot de formă Gherghina răspunse că are să ia, dar nu mai luă de loc pînă la sfîrşit. Vorbiră întîi despre moară, apoi pe nesimţite trecură

la desfășurarea care se petrecuse astăzi. Gherghina aflase totul, cum veniseră Iancu și Sandu și ieșiseră de-acolo și dăduseră buzna peste Ilie care stătea liniștit de vorbă cu oamenii... Aflase și despre faptul că Țurlea fusese chemat la telefon și plecase cu șareta la gară cu alde Anghel...

Nu se știe de ce, vorbeau între ei în șoaptă, cu glasul coborît, și uneori se pomeneau că nu mai zice nici unul nimic, pentru ca în clipa următoare să înceapă a vorbi cîteșitrei odată. Alteori parcă uitau ce spusese celălalt mai înainte, pentru ca după aceea unul să-și aducă pe neașteptate aminte și să întrebe: „Ce spuseși tu, Ilie?" „A, da", răspundea Ilie și începea să povestească, iar muierea asculta cu atenție, dar se prefăcea că mai are treabă cu mîncarea și se ducea din cînd în cînd la vatră. Într-o vreme, Ilie se arătă nedumerit:

— Gherghino, mie mi se păru că e gata mîncarea aia! Așa mi se păru mie! se dezvinovăți el, dar pesemne că mă înșelai.

— E gata, uite acum e gata, se prefăcu grăbită Gherghina. Să dea în foc oala aia și e gata!

— Pînă dă oala aia în foc, noi am putea să mîncăm, reflectă Ilie cu un glas înmuiat de oboseală și plăcere.

Se așezară la masă și Gherghina turnă ciorba în străchini. Pentru ea puse la un loc cu băiatul într-o singură strachină.

— Nu știu cine i-o fi vîrît în cap lui alde Vasile și Gheorghe Ciobanu că Bădîrcea ar fi bun de președinte, spuse Ilie înviorat deodată de gustul plăcut, ardeiat, al ciorbei.

— Hm! făcu Pascu cu nasul în strachină, îndeletnicindu-se cu niște aripi. Hm! repetă el clătinînd din cap.

După ce terminară cu ciorba, Ilie spuse mai departe:

— Ei așa cred!

— Știu eu cine le-a vîrît! răspunse Pascu.

Ilie fu cît pe-aci să răspundă că a stat de vorbă cu ei, dar că alde Vasile și Gheorghe le-ar plăcea și lor să comande, d-aia țin cu Bădîrcea; își dădu însă seama că asta ar însemna să vorbească pe negîndite. Vasile și Gheorghe oricum sînt niște oameni de treabă.

— Mda! Așa este. Ai dreptate tu! Eu știu ce să le facem?! Nu știu ce trebuie făcut cu ei, ar trebui să vorbiți voi cu ei, spuse el.

Gherghina aduse pe masă mujdei de usturoi și friptură. N-apucară bine să tăvălească bucățile în mujdei, că de-afară se auziră deodată bătăi puternice în poartă și strigăte:

— Măi tovarășe Pascu! Tovarășe Pascu!...

Și fluierături scurte și puternice și iar bătăi. Ilie și Pascu săriră de la masă și ieșiră afară.

— Tovarășe Pascule, ești aici? Mă tovarășe Ilie! Ia veniți pînă aici.

Era Stan. Pascu și Ilie se grăbiră spre poartă.

— M-a trimis tovarășul Anghel să vă chem la sfat. Veniți repede acolo! gîfîi Stan, trăgîndu-și răsuflarea.

— Ce este, Stane, ce s-a întîmplat?! întrebă Pascu neliniștit.

— Duceți-vă repede că eu o iau încoace să-l chem pe tovarășul Mitrică! A venit Voicu Ghioceoaia și Bădîrcea cu o groază de oameni să strice gospodăria.

Pascu înjură crîncen și deschise poarta.

— Hai, Ilie! strigă el cu glas înăbușit.

XXIX

Era adevărat ce spusese Stan. Îndată ce Ţurlea plecase, Voicu Ghioceoaia îl căutase pe Prunoiu să-l întrebe de rostul acestei plecări. Îl găsise la M.A.T. Preşedintele sfatului stătea rezemat de tejghea şi dădea pe gît pahar după pahar. Arăta posomorît şi îndată ce îl văzu pe Ghioceoaia începu să strige la el şi să-l ameninţe. Ghioceoaia înţelese că nu se mai putea bizui pe preşedintele sfatului. Era limpede că ăsta o băgase pe mînecă şi nu mai ştia cum să se descurce, şovăia.

Ghioceoaia hotărî că acum era momentul potrivit, Anghel plecase la gară, Prunoiu se îmbăta la M.A.T., Pascu plecase la Ilie Barbu, Mitrică se dusese să se culce ; la sfat rămăsese numai Niculae Burcea.

Trecu împreună cu Bădîrcea pe la Trafulică şi Didel, aceştia trecură pe la rudele lor, apoi o luară cu toţii spre sfat. La sfat, intrară grămadă peste ingineri şi Trafulică ceru gălăgios, în numele tuturor, să-i şteargă de pe liste.

— Tovarăşi, începu secretarul comitetului executiv cînd văzu că nu e de glumit. Vreţi să faceţi jocul chiaburilor, care...

— Lasă că ştim noi ce facem, i-o reteză Trafulică colţos. Lasă, mă tovarăşe ! Lasă că ştim noi !

— Ce ştii tu, Trafulică ? A ? Ia spune, ce ştii tu ?!

Nimeni nu recunoscu la început glasul acesta. Niculae Burcea sări de la locul său şi intră în mijlocul oamenilor, dîndu-i la o parte cu blîndeţe pe cei care îi stăteau împotrivă. Dar glasul său numai blînd nu era.

Dar Niculae Burcea fu repede dat la o parte. Voicu şi Bădîrcea îşi dăduseră seama că nu pot să stea în umbră. Săriră la Niculae : să lase oamenii în pace, să

nu se bage el în sufletul oamenilor... Se făcu gălăgie, toţi săriră cu gura, că să-i şteargă de-acolo mai repede...

— Bine, dom'le Ghioceoaia, lasă că mai stăm noi de vorbă, răspunse Niculae şi ieşi să-l trimită pe Stan să-i cheme pe Pascu şi pe ceilalţi.

În cabina telefonistului secretarul comitetului executiv lua legătură cu raionul de partid, iar ceilalţi, care mai erau în biroul secretariatului, încercau zadarnic să-i împiedice pe oameni să se şteargă de pe liste.

XXX

Între timp, Anghel Gheorghe se întorcea de la gară cu calul la pas. Ce bine e să mergi pe cîmpie în şaretă şi să te apuce noaptea pe drum ! Cum se lasă încet întunericul şi aproape că nu mai vezi decît coada calului ! Şi parcă te apucă somnul cel dulce, cu scîrţîitul greierilor în urechi şi cu păcănitul domol, parcă îndepărtat, al roţilor de sub tine ! Anghel însă nu adormi, îi stăruia gîndul la sosirea aceasta a lui Ţurlea în sat, care îl uşurase pe neaşteptate de grija care îl apăsase aşa de tare în ultimul timp : ce-avea să se aleagă de acţiunea lor, înfiinţarea gospodăriei, ce soartă îl aşteaptă pe el însuşi, pe Anghel, în viitor ? Acum însă era bine : pînă mîine avea timp să mobilizeze toţi oamenii ; toţi pînă la unul trebuie să afle că situaţia s-a schimbat. El, tovarăşul Ţurlea, are să arate la raion că Prunoiu a dus o politică greşită, a apăsat tot pe cei săraci şi a închis ochii cînd a fost vorba de vîrfurile de altădată ale satului. Un oportunist, un om inconştient...

Tot mergînd cu calul la pas şi gîndindu-se la situaţia satului, Anghel îşi aminti că tot aşa, cu trei

ani în urmă, îl dusese la gară pe tovarăşul Humă, secretarul de atunci al plăşii. În ziua aceea, domnul Petre Miuleţ rămăsese fără moară şi fără presă de ulei. Păcat că acum nu i se întîmpla nimic domnului Miuleţ. Nu pierdea nimic de astă dată, o să fie doar comasat. În 1948 însă...

Anghel Gheorghe îşi amintea totdeauna cu plăcere de ziua aceea. Dar nu aşa cum se petrecuse de fapt, ci aşa cum o povesteau unii.

Cică s-ar fi dus peste Petre Miuleţ şi l-ar fi găsit la motoare. Era el, adică Anghel Gheorghe, şi mai era Pascu şi Humă. Miuleţ, cică, n-ar fi ştiut nimic. Stătea la motoare cu mînecile sumese şi umbla la ele acolo, le făcea şi desfăcea.

„Ce căutaţi, bă, voi aicea ?“ ar fi zis Petre Miuleţ.

„Am venit să-ţi punem în vedere că dreptul tău de proprietate asupra morii încetează“, cică i-ar fi răspuns Anghel.

„Vreţi, cu alte cuvinte, să mă daţi afară ! ? Păi ce drept aveţi voi să mă daţi pe mine afară ? Aveţi dreptul să vă atingeţi de proprietatea mea ? Cine v-a dat vouă dreptul ăsta ?“

„Discutăm pe urmă“, cică ar fi zis Anghel (şi ăsta era punctul culminant al istoriei, le plăcuse unora acest răspuns, de care Anghel nici măcar nu era sigur dacă l-a dat).

Petre Miuleţ a ieşit apoi de la motoare cu fruntea în pămînt şi s-a îndreptat spre biroul morii şi presei de ulei. Era, cică, cu mînecile sumese şi cu capul gol.

„Unde te duci ? !“ l-ar fi oprit Anghel.

„Mă duc la birou să-mi iau pălăria“.

„Nu !“

„Adică cum, nici pălăria n-am dreptul să mi-o iau ? ! !“

„Nu, nici pălăria !“

Fiind, aceste cuvinte din urmă, în întregime născocite, după cum tot născocită era şi o variantă potrivit căreia Petre Miuleţ ar mai fi zis : „Şi credeţi că dacă îmi naţionalizaţi pălăria, îmi naţionalizaţi şi ce e sub ea ?“ Adică mintea, deşteptăciunea lui Petre Miuleţ, fără de care satul n-o să mai poată trăi. Pe atunci domnii Miuleţ şi Enache aveau îndrăzneală. Organizaţia nu era ca acum. Cînd Pascu a luat moara şi fabrica de ulei în primire, l-au pîndit noaptea şi a fost cît pe-aici să-l omoare. Credeau că n-o să îndrăznească nimeni să ia în primire. A luat-o el, Anghel Gheorghe. Pe atunci nu era secretar ; secretar era Lungu, care a plecat pe urmă la judeţeană. Pascu a zăcut cîtva timp, apoi partidul l-a trimis la şcoală şi cînd s-a întors i-a luat locul lui Anghel. După un an s-au ridicat Mitrică şi Prunoiu. Pascu a trecut la moară. Mitrică secretar al organizaţiei, iar Anghel a fost trimis şi el la şcoală. Cînd s-au înfiinţat primele gospodării colective în judeţ, s-au hotărît ca în anul următor să facă şi ei gospodărie. N-au izbutit. Erau doar treizeci de familii, fără atelaje, fără vite de muncă...

Acum, Anghel îşi spunea că n-are să treacă decît un an şi tot satul are să intre în gospodărie. „Numai astăzi s-au desfăşurat peste o sută de familii. Mîine să nu zicem o sută, să zicem cincizeci, poimîine să zicem tot cam atîta şi dacă intră şi Ioniţă cu Stancu de la vale şi cu Pătăleaţă ! Ei ! ăştia trei cu neamurile lor cu tot înseamnă unul peste altul mai mult de jumătate din sat.“

Ajuns aici cu gîndurile, Anghel tresări din visare. Ajunsese la marginea satului, în vîrful dealului. Puse mîna pe hăţuri şi se făcu atent. Şareta coborî în sat în trapul mare. De departe, Anghel văzu lume multă adunată în faţa sfatului, şi nu înţelese. „Ce mama dracului s-au adunat ăia acolo, acuma seara ? Nu cumva s-a întîmplat ceva ?“ se întrebă.

Se înnoptase bine de tot. Anghel opri calul în dreptul porţii sfatului şi sări jos. Oamenii adunaţi se feriră dinaintea lui cu un soi de încetineală care nu spunea nimic bun, dar Anghel nu băgă de seamă.

XXXI

Urcă treptele în fugă şi se opri în pragul biroului. Îl văzu pe Niculae Burcea înconjurat de oameni şi pe Voicu Ghioceoaia strigînd la el şi într-o clipă înţelese că e primejdie. Oamenii adunaţi stăteau cu spatele spre coridor şi arătau parcă înţepeniţi.

— Ce e aici ?

Voicu Ghioceoaia întoarse capul şi amuţi. Întrebarea joasă şi ameninţătoare a lui Anghel căzuse pe neaşteptate.

— Ia daţi-vă la o parte ! porunci Anghel şi sub glasul său gros şi stăpînit se ghicea o mînie turbure.

Anghel trecu printre oameni şi se înţepeni în faţa lui Niculae Burcea.

— Ce e aici, Niculae ! ? Te-ai apucat la ceartă cu oamenii ?... Unde e Pascu şi Mitrică ?

Îi întreba şi pe ei, pe cei adunaţi, şi parcă îi făcea răspunzători de lipsa acelora. Intră în aceeaşi clipă în mijlocul lor şi îl apucă de braţ cu hotărîre pe unul dintre ei :

— Al Mizdri, îi porunci el cu blîndeţe, ia du-te, măi tată, şi cheamă-l aici pe Prunoiu. Măi tovarăşe Voicu, ia vin' încoace niţel ! Bădîrcea, Ghioceoaia, veniţi încoace !

Îi chemase prieteneşte, dar cu glas scăzut, încordat.

Ieşi repede, trecu coridorul şi intră alături, în biroul preşedintelui.

Ghioceoaia, Bădîrcea, Trafulică şi Didel se căutară nedumeriţi cu privirile. Ghioceoaia se hotărî şi le făcu

semn să stea pe loc, să nu plece nimeni. Cînd Voicu Ghioceoaia şi Bădîrcea trecură coridorul şi intrară înăuntru, Anghel luă petromaxul de pe masa inginerilor şi se înţelese din ochi cu secretarul comitetului executiv să vină şi el. Pe masa inginerilor rămăsese o lampă mică de sticlă afumată. Toate acestea se petrecură pe nebăgate de seamă şi în numai cîteva clipe.

— Ce e, Niculae, ce s-a întîmplat aici ?

— Vor să spargă gospodăria.

— Cine ?

— Voicu şi Bădîrcea.

— De ce, Voicule ? !

— Să nu te legi de noi că nu e bine, ameninţă Voicu Ghioceoaia, stăpîn pe sine.

— Scoate carnetul de partid, porunci Anghel cu o voce surdă.

Toţi stăteau în picioare, împrăştiaţi pe lîngă birou. Aceste cuvinte căzură ca o măciucă şi Voicu se pierdu.

— De ce să dau carnetul ? Că nu vreau să mă înscriu în colectiv ? strigă el gîfîind.

— Scoate carnetul de partid !

Voicu Ghioceoaia se înnegri la faţă, îşi mişcă umerii cu violenţă şi porni cu paşi grei spre uşă, dar nu ieşi încă.

— Bădîrcea, zise Anghel fără să se mai uite la Voicu, ai tot dreptul să te retragi din gospodărie, dar de ce îndemni şi pe alţii ? Nu poţi să-ţi vezi liniştit de treburile dumitale ?

— Eu ? ! Eu nu ! se apără Bădîrcea. Cine v-a spus vouă că mă retrag ?

Ghioceoaia se uită uluit la Bădîrcea, dar nu pricepu nimic. Înfăţişarea acestuia părea de nepătruns, dar totuşi se putea ghici că îi este teamă de ceva. Îi era teamă de Anghel. În ultima clipă îşi dăduse seama că e o prostie să se măsoare cu Anghel pe faţă. Are să se mai gîndească mîine şi are să vadă el ce-are de

făcut. Deşteptul de Miuleţ l-a găsit pe el prost, pe Bădîrcea, să-l arunce în gura lupului.

Anghel deschise uşa şi ieşi pe coridor, nu-l mai luă în seamă nici pe Bădîrcea. Tot atunci sosiră gîfîind Pascu şi Ilie Barbu.

— Pascule, Ilie! Unde umblaţi? Mitrică unde e? întrebă Anghel cu asprime.

— Vine acum, spuse Stan, abia trăgîndu-şi sufletul. Am fost la el şi l-am chemat.

— Stane, du-te repede şi spune-i lui Ilie Moacă să vie încoace cu frate-său şi văru-său. Spune-le să treacă şi pe la ai lui Tăbîrgel şi să treacă şi pe la Brigman şi să adune comitetul. Du-te repede. Vezi dacă nu e deschis la *meate*, poate îl găseşti acolo pe Crăciun. Să vie şi el. Spune-le despre ce e vorba şi acum să vie!

Stan îşi trase sufletul şi pieri. Anghel ieşi pe trepte şi văzu mai mulţi inşi aşteptînd.

— Radule, ia vin' încoace, spuse Anghel ghicind pe întuneric pe unul dintre ei. Ce faci tu aici?

— Mai stam de vorbă cu Boţoghină.

Boţoghină era tînărul cu butoaiele.

— Cine mai e acolo?

— Eu!

— Care?

— Vasile Leoaşcă!

Vasile Leoaşcă era cel care ceruse tutun lui Cimpoacă. Cîteşitrei, Boţoghină, Radu şi Vasile Leoaşcă, erau băieţi tineri, utemişti, nici nu făcuseră armata. Boţoghină era secretar.

— Staţi p-acilea, le spuse Anghel. Să nu plecaţi, că am treabă cu voi!

Pascu se învîrtea prin biroul secretariatului, pe coridor şi întreba mereu unde este Prunoiu. Ilie Barbu ar fi vrut să facă ceva, dar nu ştia ce. Dădu cu ochii de Vasile şi Gheorghe Ciobanu:

— Aţi văzut, Vasile! Gheorghe! Aţi văzut de ce e în stare Ghioceoaia?

— Ce să vedem? întrebă Vasile răstit.

— Cum, păi voi nu vedeţi?! zise Ilie uimit.

Cineva de lîngă fraţii Ciobanu făcu un pas spre Ilie şi îi şopti ameninţător:

— Bă, nu te amesteca, că dai de dracu.

— Lasă-l în pace, Trafulică, şopti altcineva. Spune-i mai bine să se şteargă şi el, dacă vrea să trăiască bine.

Ilie vru să sară la ei, dar se stăpîni. Anghel era aci, nu trebuia să facă nimic fără să-l întrebe pe el.

— Ilie, unde eşti? chemă Anghel de afară. Pascule!

Pascu intrase înăuntru peste Ghioceoaia şi Bădîrcea. Ilie ieşi pe trepte.

— Trafulică şi Didel! îi şopti Ilie. Mă înjură, zice că să ies din colectiv dacă vreau să trăiesc bine.

Anghel parcă nici nu auzi:

— Ilie, du-te şi vezi ce este cu Prunoiu. Spune-i să vie aici numaidecît, vezi ce e cu el! Boţoghină, du-te cu tovarăşul Ilie Barbu.

Tînărul se ridică de pe stanoaga de piatră şi o luă înainte:

— Hai, nea Ilie, spuse el grăbit.

Între timp, afară, unii continuau să facă gălăgie. Că ei au lăsat lista acolo şi că s-a terminat, pe ei să-i şteargă din colectiv. Începură şi alţii să strige: ce, se joacă de-a gospodăria?! Să-i şteargă pe toţi! Ce, ei sînt copii? Să-i şteargă de-acolo... De ce să nu fie Bădîrcea preşedinte? strigau rudele lui Bădîrcea. Ce, îi e frică lui Anghel că Bădîrcea n-o să se supună statului? Ăla e bun care ţine cu oamenii, nu te jupoaie cu cotele! Să-i şteargă de-acolo! Ghioceoaia ca Ghioceoaia, dar Bădîrcea? De ce nu e bun Bădîrcea? Să-i şteargă!

N-ar fi fost nimic că puneau astfel de întrebări, dar ei nu le puneau ca să capete răspunsuri. O prinseseră de gard că să-i şteargă de-acolo şi socoteau că acum pot să plece acasă. Plecau şi ziceau că ei nu vor să mai stea de vorbă! Ce atîta vorbă?!

Anghel intră în cabina telefonistului şi ceru raionul de partid.

— Tovarăşe Dinu, spune-mi, a ajuns acolo tovarăşul Ţurlea?

I se răspunse că nu. Anghel ceru să vorbească cu tovarăşul Ion Niculae şi după cîteva clipe i se dădu legătura.

— Tovarăşe secretar, aici, la noi, chiaburii încearcă să spargă gospodăria. Ce sfaturi ne daţi, tovarăşe? Ne trimiteţi pe cineva? Tovarăşul Ţurlea a plecat...

— Da, tovarăşe Anghel, în loc să ascuţiţi vigilenţa, vă ţineţi de intrigi, strigă secretarul de la celălalt capăt. Sigur că chiaburii nu stau cu mîinile în sîn. Ia spune, ce s-a întîmplat acolo? Tovarăşul Ţurlea nu v-a ajutat?

— Ba tovarăşul Ţurlea ne-a ajutat, dar dacă dumneavoastră l-aţi chemat! Cum a plecat el...

— Taci din gură, îl întrerupse secretarul tăios. Spune ce s-a întîmplat, nu te întinde la vorbă. Nu cumva vrei să mutăm tot raionul la voi, că nu sînteţi voi în stare să vă descurcaţi?

— Tovarăşe secretar, zise Anghel, înmuind de tot glasul. Chiaburii...

— Vorbeşte mai tare, că nu se aude.

— Să vă spun ce s-a întîmplat, strigă Anghel mai tare decît ar fi trebuit. Prunoiu a făcut atmosferă pentru oamenii chiaburilor, să-i aleagă în conducerea gospodăriei. Noi i-am demascat şi ei încearcă acum să spargă gospodăria. Capul lor e Ghioceoaia!

— Ce atmosferă a făcut Prunoiu?

— Pentru ei, el i-a susţinut.

— Pe cine?

— V-am spus, Ghioceoaia şi Bădîrcea.

— Cum i-a susţinut? Şi ăştia erau oamenii chiaburilor? Şi cum v-aţi trezit voi hodoronc-tronc că Ghioceoaia e omul chiaburilor? Cauţi un ţap ispăşitor pentru greşelile tale? Aşteaptă, am să viu eu acolo, tovarăşe!

Telefonul se închise. Anghel ieşi din cabină şi nu mai ştiu ce să facă. Intră în biroul referenţilor şi se aşeză pe scaun. Pascu şi Mitrică intrară peste el.

— Vine iar tovarăşul Ion Niculae, îi informă el.

— Vine acum?

— Nu ştiu!

— Ţurlea nu se întoarce? întrebă Pascu.

— Trebuie să se întoarcă, răspunse Anghel cu încredere, apoi deodată tresări. Ce fac ăia acolo?

— Au plecat toţi. Le-am spus inginerilor să nu şteargă pe nimeni. Trafulică a făcut o listă.

— Tovarăşe Anghel, la telefon cu raionul, spuse telefonistul din prag.

Anghel se grăbi spre cabină. De astă dată vorbi cu Ţurlea.

XXXII

Ţurlea sosise la raion şi intrase grăbit în biroul secretarului.

— Bine că venişi, tovarăşe, spuse secretarul ridicîndu-se. Chiar acum am vorbit cu Udupu şi mi-au spus că chiaburii încearcă să spargă gospodăria. Ce s-a întîmplat acolo?

Ţurlea nu-i răspunse nimic secretarului, smulse receptorul din furcă şi ceru Udupu:

— Tovarăşe Anghel, ce s-a întîmplat acolo?

După ce ascultă cîteva minute, Țurlea se ridică în picioare, cu receptorul la ureche :

— Ascultă aici, tovarășe Anghel : mobilizează membrii de partid și treceți la acțiune. Mergeți acasă la fiecare om și demascați-i individual pe Bădîrcea și Ghioceoaia. Trebuie să vă dați seama ce oameni au ei sub influență, ca să putem mîine să ducem munca mai departe... Formați echipe de cîte doi inși din cei mai buni membri de partid și chiar în seara asta lămuriți-i pe oameni.

Țurlea închise aparatul și se așeză pe scaun, în fața secretarului.

— Tovarășe secretar, vreau să vă întreb întîi un lucru și pe urmă vă raportez... Gospodăria de stat Udupu n-a plătit oamenilor pentru munca depusă. Care e situația acolo ? Chestia asta a făcut atmosferă proastă în sat, tocmai acum...

— N-au fonduri, răspunse secretarul rece. De unde să plătească, dacă n-au cu ce ?

Țurlea se uită uimit la secretar.

— Adică cum n-au fonduri ?

— N-au, tovarășe, spuse secretarul iritat.

Țurlea dădu din umeri :

— Nu înțeleg cum să n-aibă fonduri. Au făcut grîu, porumb... Astea nu sînt fonduri ?

— Tovarășe Țurlea, gospodăria de stat e gospodărie de stat, nu gospodărie particulară. Fondurile ei sînt vărsate la Banca de Stat, și Banca de Stat a blocat fondurile lor.

— De ce ?

— Ca să fie vărsate în industrie, în investiții !

— Așa s-a spus ? întrebă Țurlea.

— Parcă trebuie să se spună ! zise primul secretar nemulțumit că Țurlea nu pricepe atîta lucru.

— Eu înțeleg să verse beneficiile, nu plata pentru munca oamenilor. Tovarășul prim-secretar Mircea știe de chestia asta ?

Secretarul își încuia sertarele, nervos. Se vedea că întrebările acestea îl scot din sărite. În satul în discuție era pe punctul să fie dată peste cap munca de-un an de zile a raionului de partid și Țurlea ăsta îi da zor cu gospodăria de stat.

— Înaintea lui Prunoiu a fost un președinte care n-a îndeplinit planul de colectări, dumneata știi asta? Prunoiu îndeplinește planul ! De ce stîrnești contradicții neesențiale tocmai în momentul cînd oamenii se înscriu în colectiv ?

— Tovarășe secretar, dați-mi voie să arăt situația pe care am găsit-o în Udupu ! reluă Țurlea liniștit.

— Ascultă întîi ce-ți spun ! îl întrerupse primul secretar de astă dată cu un glas mai stăpînit. Tovarășe Țurlea, dumneata ai procedat greșit, d-aia te-am chemat. Am înțeles de la telefon că ai alunecat pe o pantă greșită ! Crezi că eu nu cunosc situația din Udupu ? Foarte greșit, tovarășe, să te legi de intrigăriile unuia sau altuia, taman în ziua cînd se formează gospodăria colectivă ! Foarte greșit !

Primul secretar pronunță aceste cuvinte cu un glas prevenitor. Părea să aibă convingerea că Țurlea va da imediat înapoi și-și va recunoaște greșeala, înainte chiar de a afla despre ce greșeală e vorba. Așa, prin simplul fapt că acest lucru îl afirmă el, primul secretar ! Nu-i de-ajuns atît ?

— Și doar ți-am spus ieri să bagi de seamă, tovarășe Țurlea, ți-am atras atenția că secretarul de-acolo, Anghel, e un om slab care umblă cu intrigi contra președintelui ! Ți-am spus, tovarășe, să iei legătura cu mine dacă ai nevoie de informații !

Țurlea tăcea atent și încordat.

— Dacă te-apuci să răscolești lucrurile, pînă aici te înfunzi — primul secretar își taie gîtlejul cu degetul — și ajungi la concluzia că pe toți trebuie să-i dai afară ! Altă dată te rog să ții legătura cu raionul

și să nu iei nici o hotărîre de unul singur, aici nu e ca în industrie, aici firele sînt încurcate, nu merge aici să tai și să spînzuri.

— De ce țipați la mine, tovarășe secretar? întrebă Țurlea nedumerit. Cine taie și spînzură?

Ion Niculae se așeză pe scaun. Răvăși niște hîrtii, căută cu mișcări nervoase ceva în dosarele de pe birou.

— Am ținut seama de tot ce mi-ați spus cu privire la Anghel și președintele Prunoiu, dar situația e altfel, tovarășe secretar... Eu n-am luat nici o măsură, n-am tăiat pe nimeni, tovarășe secretar! Am cercetat situația și acum vreau să vă raportez.

Țurlea spuse acestea cu glas liniștit. Atitudinea lui era aceea a unui activist disciplinat și atent, care nu se grăbește să tragă concluzii definitive pînă nu capătă convingerea că s-a orientat bine. De aceea el va da înapoi în cazul cînd tovarășul prim-secretar îi va argumenta că a lunecat pe o pantă greșită.

— Singura măsură a fost să mă informez și să mobilizez organizația de bază pentru o ședință.

— Pentru ce ședință? tresări secretarul.

— Tovarășe secretar, situația...

— Pentru ce ședință, tovarășe Țurlea? Ședință de intrigi în zilele cînd oamenii se înscriu în gospodărie?

— Tovarășe secretar, dați-mi voie să vă arăt situația.

— Cu-nosc situația! Cunosc, tovarășe! silabisi Ion Niculae, încercînd să se stăpînească. O cunosc și o răscunosc! Te-ai lămurit acum?

Țurlea nu se arătă nici pe departe lămurit.

— Da?! întrebă el uimit. Cunoașteți că în organizația din Udupu își face mendrele chiaburul Voicu Ghioceoaia?

— Dumneata visezi chiaburi, tovarășe, spuse Ion Niculae și cu o mișcare nestăpînită smulse un dosar și-l trînti pe birou sub ochii lui Țurlea. Poftim! strigă el, țintind dosarul cu degetul. Dosarul „chiaburului" Voicu Ghioceoaia.

Țurlea înțelese că Ion Niculae ceruse dosarul dinainte, că îl cercetase și că argumentele acestuia se sprijineau pe datele din acest dosar.

— Cunosc și eu dosarul „comunistului" Ghioceoaia, răspunse Țurlea uitîndu-se țintă la secretar. Îl știu pe dinafară! A luat parte la războiul din vest (după ce a luat parte și la cel din est și a fost și acolo decorat!), a luptat pentru reforma agrară și a condus comitetul de reformă (după ce s-a asigurat că poate să-și împroprietărească rudele și să pună mîna pe cel mai bun pămînt!). Înscris în partid în 1947. Și din 1947 pînă astăzi, timp de patru ani, cele două hectare ale „comunistului" Ghioceoaia s-au făcut zece. Averea „tovarășului" a crescut atît de mult, că n-a mai putut s-o administreze singur, a trebuit să-și tocmească slugi. Cote? Obligații față de stat? Impozite? Astea nu sînt pentru „tovarășul" Voicu. Cote și impozite să dea cei care nu sînt în partid: auzi ce glumă! un membru de partid cu obligații! Și punctul ăsta de vedere este și al tovarășului președinte al sfatului, care e și el membru de partid și care se evidențiază pe raion cu îndeplinirea planului de colectări. Oare cine o fi plătind, pe spinarea cui s-o fi îndeplinit acest plan?

— Tovarășe Țurlea, deraiezi, îl întrerupse Ion Niculae batjocoritor. „Tovarășul" ăsta, Voicu, cum îi spui dumneata cu ironie, împreună cu președintele Prunoiu, a luptat pentru înființarea gospodăriei colective. Asta te faci că uiți!

Țurlea se ridică brusc în picioare și de astă dată ridică glasul:

— Nu-i adevărat!

Ion Niculae se ridică şi el în picioare. Privirile li se încrucişară fulgerător.

— Nu-i adevărat! Secretarul organizaţiei, Anghel, iată cine a luptat pentru gospodărie.

— Unde-ai visat toată chestia asta? întrebă Ion Niculae batjocoritor.

— Pentru ce s-au repezit în funcţiile de conducere ale gospodăriei fără să întrebe oamenii?

— Astea nu sînt argumente, tovarăşe! răspunse Ion Niculae furios şi cu dispreţ. Frumos rezultat: ai distrus gospodăria şi, în loc să recunoşti greşeala, inventezi chiaburi! Ai să fii tras la răspundere!

— Pentru felul cum m-am orientat la Udupu, îmi iau răspunderea, zise Ţurlea. Dacă dumneavoastră nu vreţi să vă recunoaşteţi greşeala şi să îndreptaţi lucrurile, eu singur am să ridic această problemă în comitetul regional.

Privirea secretarului se făcu turbure, se lărgi. Sîngele îi năvăli în faţă.

— Poftim! ţipă el şi gura i se schimonosi de ură cumplită. Du-te la comitetul regional! Crezi că aici e ca într-o uzină, să mobilizezi oamenii într-un sfert de oră şi să le arăţi graficul de producţie? Aici munca politică...

Ion Niculae continuă să ţipe, dar Ţurlea nu-l mai asculta. Uimirea îl împiedica să mai înţeleagă ceea ce auzea. De ce ţipa atît de nestăpînit tovarăşul ăsta?

Ţurlea nu avea prea multă experienţă în munca de activist, totuşi cunoscuse o mulţime de oameni şi nu o dată se întîmplase să fie în situaţii asemănătoare cu cea de acum. Din cauza oboselii sau din cauza ambiţiei, unii activişti nu puteau să înţeleagă că au greşit şi îşi pierdeau cumpătul şi, datorită faptului că aveau putere, abuzau de ea şi, în loc de autocritică, sfîrşeau cu ţipete şi ameninţări. Aşa

făcea şi tovarăşul ăsta, acum. Cine era el? De unde venea? Cum ajunsese secretar al unui comitet raional?

Aceste întrebări îl turburară pe Ţurlea, simţi că sudoarea i-a îmbrobonat fruntea.

Ion Niculae încetă deodată să mai ţipe, băgase de seamă tăcerea bănuitoare a lui Ţurlea. Nu cumva îi trecea prin cap să ridice într-adevăr chestiunea în comitetul regional? Va îndrăzni oare? Acest gînd îl înfurie pe secretar şi mai mult, dar totodată îl şi nelinişti, îl sperie. De doi ani de zile de cînd era secretar nimeni nu îndrăznise să discute metodele şi linia sa politică şi iată că acum acest tovarăş cuteza... Ion Niculae apucă dosarul lui Ghioceoaia, îl azvîrli mînios deasupra unui dulap şi reluă strigătele, de astă dată însă încercînd să cocoloşească lucrurile.

— ...fără disciplină nu există muncă de partid. Îl dai afară pe Prunoiu, dar în locul lui pe cine ai să pui? Îl înlături pe Voicu Ghioceoaia din conducerea gospodăriei, dar Voicu Ghioceoaia e un om priceput, e un gospodar, un organizator bun, pe cine ai să pui în locul lui? Cu cine vrei să faci gospodărie?! Cu cine, tovarăşe, răspunde! Faci gospodăria aşa ca să zici că ai făcut-o? Se duce de rîpă! Eu înţeleg că n-ai destulă experienţă, te-ai dus acolo şi te-ai înfundat pînă în gît în intrigile lor mărunte...

— Ce-am găsit eu acolo nu sînt intrigi! îl întrerupse Ţurlea mohorît, închis în sine.

— Eu nu zic că e grav ce-ai făcut acolo, asta se mai întîmplă, dar recunoaşte că ai greşit, tovarăşe, recunoaşte că disciplina...

Ţurlea tresări iarăşi. Secretarul schimbase tonul, începea să bată în retragere, încerca să cocoloşească punctele de vedere.

Ţurlea făcu cîţiva paşi prin birou, posomorît. Trebuia să se grăbească să se întoarcă în Udupu, să ajute

organizaţia de acolo. Situaţia era critică şi dacă gospodăria se desface acum, foarte multă vreme va fi cu neputinţă de pus din nou problema înfiinţării ei în acel sat. Trebuia cîştigată această luptă. Cît despre linia politică a tovarăşului ăsta, lucrurile se vor lămuri mai tîrziu. N-are nici un rost să mai fie continuată discuţia.

— Recunosc, tovarăşe, că n-am fost destul de disciplinat, spuse Ţurlea, liniştit şi ferm. Dar cred că înţelegeţi că Voicu Ghioceoaia şi Prunoiu s-au compromis şi trebuiesc sancţionaţi. Nu puteţi să nu fiţi de acord!...

Şi nu-i mai aşteptă răspunsul. Se îndreptă spre uşă, ieşi, se urcă în maşină şi porni spre Udupu cu toată viteza.

XXXIII

De la M.A.T. Prunoiu plecase acasă şi vrusese să se culce. Se gîndise tot timpul la situaţia sa, nu pricepuse nimic, obosise şi voia să doarmă. Începuse să încolţească în el bănuiala că Ghioceoaia, Bădîrcea, Trafulică şi Didel nu sînt oameni cinstiţi. Aici nu e vorba de comerţ, comerţ face şi preşedintele, dar ce-are a face comerţul cu politica? Dacă ai de vîndut, vinzi. N-ai să te-apuci să dai la cooperativă, cînd pe piaţă preţurile sînt de două ori mai mari! Ce e vinovat preşedintele Prunoiu că preţurile sînt de două ori mai mari? Parcă a făcut el piaţa? A fixat el preţurile? Nu. Atunci ce vină are el? Dacă statul desfiinţează piaţa, atunci da, dar pînă atunci ce vină are un preşedinte de sfat că există piaţă? Ce vină îi aduce Anghel? Că nu i-a pus la cote pe alde Ghioceoaia şi Bădîrcea? Ei, asta e! Dacă o să

te apuci să ceri cote şi obligaţii la toată lumea rămîi fără prieteni şi fără sprijin.

Un singur lucru îl nelinişte însă pe Prunoiu şi anume faptul că în afacerea asta cu cotele era amestecat Iancu Enache. Anghel descoperise legătura asta şi putea să izbească aci tare, şi nici tovarăşul secretar Ion Niculae n-o să-l mai poată împiedica. Ce e de făcut? Această întrebare îl ridică pe Prunoiu din pat. Da, îl susţine tovarăşul Ion Niculae, dar cînd are să audă că Ghioceoaia are legătura asta, oare o să-l mai susţină? Dracul să-l ia pe Ghioceoaia, ar trebui izbit cu capul de pereţi. Trebuie să se ridice în şedinţă contra lui şi să ceară excluderea lui din partid. Cu asta, lucrurile se limpezesc şi tovarăşul Ion Niculae are să-l susţină mai departe ca preşedinte. Da, aşa trebuie să facă, asta era cea mai bună soluţie. Şi pînă mîine la şedinţă să stea acasă, să nu se mai vadă cu nimeni...

În acest timp, după ce vorbi cu Ţurlea la telefon, Anghel ieşi din cabina telefonică şi făcu semn să intre toată lumea înăuntru. Se adunară în biroul secretariatului. Erau mulţi, peste douăzeci de inşi, toţi cei care timp de două luni de zile munciseră sub conducerea lui pentru ca gospodăria să ia fiinţă.

Ilie nu mai putea de nerăbdare să afle ce sarcini are să le traseze acum Anghel. Se uita la el cu gîtul puţin întins, gata să soarbă fiece cuvînt. Anghel, Mitrică şi Pascu cercetau în tăcere lista lăsată de cei care cereau să fie şterşi.

— Fraţilor, trebuie să mergem la ăştia *individual* chiar în seara asta, spuse Anghel arătîndu-le lista. Tovarăşul Ţurlea spune că nu trebuie să-i lăsăm pe ei să doarmă cu gîndu-ăsta!

— Ei, hai să-i dăm drumul, se grăbi cineva.

— Stai măi frate, îl potoli Anghel, ridicînd palma. Ai puţină răbdare. Intri la om în curte şi ai

grijă să nu te cerți cu el. Asta, una la mînă! Îi spui omului *realitatea* așa cum s-a întîmplat. Asta e al doilea! Îi spui cu frumosul și va să zică vii pe urmă și la mine să aflu și eu rezultatul, să ne dăm seama care e atmosfera.

Se așeză apoi la masă și toată lumea făcu roată în jurul lui. Cei din spate își îndoiau spinările și apăsau cu pieptul pe umerii și grumazul celorlalți. Ilie, care stătea chiar lîngă masă, își mișcă spinarea furios, ca într-o luptă, cînd o grămadă întreagă a sărit pe unul singur:

— Dă-te, mă, la o parte, că mă dai peste lampa asta!

Cînd Anghel începu să citească numele celor de pe listă, toți cei adunați începură să murmure:

— Rădoi? Ce caută Rădoi pe listă? Rădoi nici nu știe; e dus pe la alde socru-său la Balaci!

— Cine?! Împușcatu Florea? Măi Floreo, ia vin' încoace... Florea e aici, a fost cu mine, nici prin cap nu i-a trecut să se șteargă.

— Și Gheorghe Pațac! Îl aduc cu îndărăt pe Gheorghe Pațac!

— Liniște! strigă Anghel, ridicînd palma. Măi fraților!

Se făcu liniște.

— Lista e lungă, continuă el. Ați auzit și voi, pe Împușcatu Florea și pe alții i-au trecut aici fără să-i întrebe... Trebuie să spunem și asta oamenilor; să afle toți de înșelătoriile lor... Eu acuma zic să procedăm organizat... Fiecare să-și ia sarcină individuală!

Anghel apucă din nou lista.

— Vasile Ciobanu, Gheorghe Ciobanu! spuse Anghel într-o vreme. Cine se duce la ăștia? Cine îi cunoaște mai bine?

— Eu, spuse Ilie cu hotărîre.

— Cine? Cine se duce la ăștia? întrebară mai mulți.

— Ilie Barbu, spuse Anghel cu un glas care nu aproba, dar nici nu respingea numele, cerea părerea celorlalți.

— A! Ilie Barbu!

Se făcu o mică tăcere. Va să zică, Ilie Barbu! Socotitorul! Păi sînt prieteni, ăștia trei, alde Vasile și Gheorghe cu Ilie.

După ce terminară, ieșiră în drum în fața sfatului și se grăbiră s-o ia fiecare încotro trebuia.

— Ilie, stai nițel, nu pleca, spuse Anghel. Boțoghină, Radule, Vasile a lui Leoașcă! îi chemă el pe cei trei tineri cărora le spusese să aștepte.

Tinerii se apropiară, iar Anghel îi puse lui Boțoghină mîna pe umeri și întrebă:

— Care vreți să mergeți cu tovarășul Ilie în sat? Care e mai tare dintre voi?

Ilie înțelese la ce se gîndea Anghel și sări în sus:

— Ce tot vorbești acolo? Măi tovarășe Anghel, să știi că mă supăr!

— Hai, nene Ilie, spuse Boțoghină fără să ia în seamă împotrivirea lui nen-său Ilie. Încotro mergem?

— Du-te, mă, acasă și te culcă, se supără Ilie. Taci că te găsiși tu să...

— Haide, dați-i drumul, se supără și Anghel. Ce dracu, Ilie, ne jucăm? Umflă-i tu falca ăluia și culcă-te pe-o ureche!

— Radule! Al lui Leoașcă! Uite ce-aveți voi să faceți, spuse Anghel după ce Ilie și Boțoghină se îndepărtară. O luați amîndoi pe viroagă...

Tinerii ascultau ce li se spunea și dădeau din cap că așa au să facă.

— Înțelegeți, mă? încheie Anghel. Pe urmă veniți unul aici și mă găsiți ori pe mine, ori pe tovarășul Pascu. Vii tu, Radule! Vasile să stea acolo!

XXXIV

Trafulică plecase acasă, dar îl lăsase la sfat pe feciorul-său. Ghioceoaia îi spusese că Iancu vrea să-l prindă pe Ilie Barbu pe drum. Curînd, după ce oamenii plecară, feciorul lui Trafulică porni pe drum fluierînd și îi ajunse din urmă pe Ilie Barbu și pe Boțoghină.

— Unde te duci, nea Ilie? întrebă el prietenos. Ilie spuse unde se duce, feciorul lui Trafulică rămase în urmă, apoi o luă pe la marginea satului și pătrunse în grădina lui Iancu Enache. Iancu Enache și văru-său Petre Miuleț stăteau de vorbă întinși lîngă un salcîm.

— Ei, Marine, ce este acolo? întrebă Petre Miuleț. Cîți inși s-au șters?

— Vreo treizeci de inși, a făcut tata o listă cu ei.

— Așa! Și cîți au mai rămas? Ce zicea Anghel?

— Îl înjura pe tata și pe nea Didel.

— Și tac-tu ce zicea? întrebă Miuleț cu interes.

— Tata a plecat, dar zicea că ferească Dumnezeu să-l prindă în seara asta pe drum. Îi sparge capul.

— Unde e Ghioceoaia?

— Nea Voicu s-a dus acasă.

Se făcu tăcere.

Într-un tîrziu, Iancu Enache întrebă:

— Ilie Barbu e p-acolo?

— Nu, a plecat.

— A plecat acasă?! De ce n-ai venit să-mi spui? sări Iancu înfuriat.

— Nu, că n-a plecat acasă.

Flăcăul povesti tot ce văzuse și auzise, cum s-au împrăștiat toți în sat să vorbească cu cei care au cerut să fie șterși.

Petre Miuleț se ridică în picioare și rămase nemișcat. Se ridică și Iancu.

— Ce-i facem? întrebă Iancu. Eu mă duc la Trafulică. Mergi și tu?

— Nu, du-te tu singur, răspunse Miuleț cu gîndurile în altă parte. Trebuie să văd ce e cu Ghioceoaia.

— Marine, spuse Iancu în șoaptă. Ia-o fuga p-aici peste măgură și ieși-i înaintea lui Ilie Barbu pînă n-ajunge la alde Vasile și Gheorghe Ciobanu. Strigă la ăia la poartă și spune-le că îi cheamă alde tac-tu. Dar repede.

— Păi mai am eu timp?

— Dacă o iei pe măgură și sari gardurile-alea de pe lîngă viroagă, ai destulă vreme.

Feciorul lui Trafulică se făcu nevăzut.

XXXV

Cîtva timp Ilie merse cu flăcăul fără să scoată un cuvînt. Vasile și Gheorghe Ciobanu stăteau departe, dar Ilie nu se grăbi; aveau destul timp.

Flăcăul călca cu oarecare nepăsare alături de el și nu mai termina de tras din țigare. Plecase cu ea aprinsă de la sfat și o tot sugea, se îneca, scuipa... În dreptul casei, îi spuse lui nen-său Ilie să stea nițel, intră în curte, întîrzie puțin și, cînd se întoarse, într-o mînă ținea o bucată mare de pîine din care mușca vîrtos, iar în cealaltă mînă un ciomag nu prea gros, dar destul de lung, căruia îi încerca din cînd în cînd agerimea.

— Are piuliță la cap, nea Ilie! explică el într-o vreme, cu gura plină de pîine.

— Ei, fi-ți-ar piulița a dracului! îl dojeni Ilie. De ce nu te-ai fi ducînd tu acasă să te culci?!

Boțoghină nu socoti că trebuie să răspundă. În curînd începu să se simtă că în sat se petrece ceva neobișnuit. Frămîntarea se întețea din ce în ce. Se auzeau glasuri pe uliță și pe drum, fluierături, uși trîntite, chemări. Cîinii lătrau cu îndîrjire. Activul gospodăriei se desfășurare repede, pe toată lungimea satului. Era întuneric beznă și pe cer năvăliseră niște nori înfricoșători, negri ca cerneala, bolovănoși. Undeva, în fundul întunecat al cerului, licăreau din cînd în cînd fulgere mici. Noaptea era totuși liniștită și se putea băga de seamă că norii stăteau degeaba pe cer, nu erau așa grozavi.

Nu trecu mult timp și la hămăitul cîinilor care se auzeau în sat se mai adăugară și urletele răgușite ale dulăilor lui Vasile și Gheorghe Ciobanu, stîrniți de bătaia în poartă a lui Ilie, și șuierătura scurtă și repetată a lui Boțoghină. Vasile și Gheorghe Ciobanu stăteau în aceeași curte: o curte mare, împrejmuită cu gard de nuiele.

Ilie se uită peste gard să vadă dacă Vasile și Gheorghe nu s-au culcat. Nu se culcaseră; se vedea lumină la amîndouă casele.

— Cine-e acolo? se auzi glasul supărat al unei muieri.

— Vasile, Gherghe, dați în cîini, strigă Ilie.

— Nu e acasă! Se auzi din nou glasul supărat al muierii. Vasile și Gheorghe au plecat la alde Trafulică, duceți-vă acolo!

Hămăitul dulăilor îl împiedică pe Ilie să înțeleagă ce i se spunea. Muierea veni la poartă și alungă cîinii. Se urcă apoi peste gard și, cînd auzi glasul lui Ilie, deschise poarta:

— Nu știu pe unde-or fi, spuse ea, după ce Ilie și flăcăul dădură bună seara. Uite-acu plecară! Eu zic că la alde Trafulică s-au dus, sau la alde Didel; parcă așa înțelesei.

Ilie se îngrijoră:

— La Trafulică?! Păi ce să caute ei la Trafulică?

— Păi altceva mai știu ei de la o vreme încoace? Una, două, hai la Trafulică! Una, două, hai pe la Bădîrcea! răspunse femeia mereu supărată. Taci că îl găsiră pe Trafulică poleit cu aur, că pînă acuma trecea p-acilea și nici capul nu-l întorcea! Dar ce-ai cu ei, Ilie, de veniși așa? întrebă ea în șoaptă. Ce s-aude prin sat de se dă cîinii așa?

— S-au apucat Voicu Ghioceoaia și Bădîrcea să spargă gospodăria. Alde Vasile nu-ți spuse nimic?

— Ba îmi spuse! Cică de ce să-i dea pe ei la o parte. Tot așa, că Bădîrcea... Oleu! nu mă amestec! Facă ce-o vrea!

Împinse poarta cu spatele și pieri în curte.

Ilie îl apucă pe flăcău de braț și îi porunci scurt:

— Haide, mă!

Boțoghină se trase îndărăt:

— Ce spui, nea Ilie!? La Trafulică? Nu mă duc.

— Păi atunci de ce mai veniși pînă aici cu ciomagul tău? Parcă ziceai că are piuliță la cap? zise Ilie batjocoritor. Mai bine făceai de rămîneai acasă!

Și îl lăsă, o luă singur pe lîngă garduri. Flăcăul îl ajunse din urmă și încercă să-l oprească:

— Nea Ilie, dacă ne ducem acolo, au să sară ai lui Didel cu măciucile! Zău, nea Ilie, mie nu mi-e frică, da ce poți să faci cu atîția inși?

— Du-te acasă și te culcă, îi porunci Ilie părintește. Haide, du-te acasă, că abia cînd te-or vedea pe tine cu piulița aia...

Flăcăul înțelese, dar tot nu știa ce să facă. Nu-i venea la îndemînă să se arate fricos. Porni alături de nen-său Ilie.

XXXVI

Pînă să ajungă la alde Vasile și Gheorghe Ciobanu, lui Ilie îi păruse rău că Anghel nu-i mai *trasase* și altă sarcină. Alde Vasile și Gheorghe! Mare lucru! Ăștia sînt doi inși care le-a intrat în cap că Bădîrcea așa și pe dincolo! O să se ducă la ei și o să le scoată repede din cap chestia asta. Mergînd pe drum, se gîndise tot timpul cum și ce are să le spună. Se vedea intrat în casa unuia din ei, stînd împreună pe pat și vorbind.

„Mă Vasile și Gheorghe, se auzea Ilie spunînd. Voi nu vă dați seama? Cum o să fie Bădîrcea președinte și Ghioceoaia socotitor?... Uite, să-l luăm întîi pe Ghioceoaia..."

„Sigur, cum o să-ți placă ție de Ghioceoaia!" protesta Vasile Ciobanu în mintea lui Ilie.

„Stai că nu e așa!"

„Ce nu e așa? sărea Gheorghe Ciobanu cu gura mare. Așa este, nu-ți place de Voicu fiindcă vroiai să fii tu socotitor".

Aici Ilie se întrista. Va să zică prietenii lui buni din copilărie, alde Vasile și Gheorghe, aveau despre el o părere mai rea decît alții. Da, trist lucru cînd îți dai seama că prietenii ți-au ascuns părerea lor adevărată despre tine, timp de atîția ani.

„Măi Vasile! Măi Gheorghe!... Bine, mă!..." le șoptea Ilie și nu putea să le mai spună nimic, așa de tristă era descoperirea pe care o făcea. Stătea pe pat cu fruntea plecată și tăcea.

„Ilie, stai! Nu te supăra... Nu te lua și tu după ce-i iese omului din gură! Cu gura spui multe. Nu văzuși la sfat, cînd te chemară să te aleagă socotitor? Crezi că nouă nu ne-a părut bine? Zău, ești prost! Ne-a părut bine, dar eram supărați pe Anghel că prea a sărit cu gura contra lui Bădîrcea. Ce au ei cu Bădîrcea?"

„Și Țurlea, ce știe el cum stau lucrurile? îi luă celălalt frate vorba din gură. Vine aici, stă de vorbă cu Anghel și Anghel îi spune ce vrea el. Ce, crezi că Anghel i-a spus *realitatea*?"

„Aoleu!... se văită Ilie, izbindu-și genunchii cu palma. Măi Vasile! Măi Gheorghe! Așa încredere aveți voi în Anghel? Aoleu!!"

Nu se mai putea sta de vorbă cu alde Vasile și Gheorghe. Se ridica și se îndrepta spre ușă, copleșit de mîhnire. Dacă ei, Vasile și Gheorghe, cred că Anghel... Nu-nu! Nu se mai putea sta de vorbă.

„Ilie, stai, îl opreau ei. Stai, domnule! Nu zice nimeni nimic de Anghel, dar..."

Aici Ilie se întorcea îndărăt și rămînea în picioare în mijlocul casei.

„Băi Vasile! Băi Gheorghe, izbucnea el atunci din tot sufletul, uitîndu-se adînc în ochii fiecăruia. Bine, mă, atîta lucru ați înțeles voi?! Cum, mă, numai atîta? Numai pînă aici? Vasile! Băi Gheorghe! Mă, păi nu se poate cum ziceți voi! Nu se poate, Vasile! Nu e bine, măi Gheorghe!... Trecurăți de dimineață pe drum și eu vă ieșii înainte să mergem cu toții acolo. Ziceați de Bădîrcea că e bun de președinte; să vă spun drept, eu nu mă gîndeam la treburile astea. Cînd v-am auzit pe voi vorbind, am zis că așa o fi! Dacă zice alde Vasile și Gheorghe, hai să zic și eu ca ei! Da, dar pe urmă stai și te gîndești: ce treabă facem noi acum? Facem gospodărie! Cu cine? Ei, aicea este! Nu poate să fie

așa, nu e bine așa ! Te doare, Vasile ! Și cînd te doare din nădejdea pe care ai tras-o, îți pierzi și nădejde și tot, și nu mai ai nici un rost pe lumea asta !"

„Stai, Ilie, ce tot vorbești tu !" săreau alde Vasile și Gheorghe neînțelegînd.

Aici Ilie nu mai putea răbda :

„Păi ce gospodărie e aia condusă de unii care nu le place de ea? Vasile și Gheorghe, sau sînteți nebuni ?"

„Cui nu-i place de ea ?"

„Lui Ghioceoaia și Bădîrcea".

„Cine ți-a spus ție că lui Bădîrcea nu-i place gospodăria ? De unde ai mai scos-o și pe-asta ?"

„Păi dacă i-ar plăcea n-ar fi sărit s-o spargă, Vasile și Gheorghe. Uite, și eu am zis de dimineață că nu intru — am avut eu motivele mele — dar n-am făcut gălăgie, că să nu mai intre nici alții. E o diferență aici !"

La care cuvinte, după părerea lui Ilie, Vasile și Gheorghe n-ar mai fi avut ce răspunde și ar fi tăcut mîlc. Ce-ar mai fi putut să spună ? Cînd auzi însă că Vasile și Gheorghe sînt la Trafulică, se simți cuprins de bănuială și se îngrijoră. Muierea lui Vasile avea dreptate : Trafulică n-avea nici în clin, nici în mînecă cu alde Vasile și Gheorghe ! „Nu e nimic", își spuse Ilie grăbind pașii.

— Hai mai repede, Boțoghină, dacă zici că mergi, îl îndemnă pe flăcău.

Ajunseră la Trafulică și bătură în poartă. Ieși chiar Trafulică. Cînd văzu cine e, Trafulică închise poarta și întrebă cu interes :

— Ce este, Ilie ? Ce cauți tu aici ?

— Alde Vasile și Gheorghe Ciobanu e pe la voi ?

— Vasile și Gheorghe Ciobanu ? ! întrebă Trafulică, parcă ar fi fost mirat că Vasile și Gheorghe

puteau fi găsiți la el. Da, sînt la mine, se miră el mai departe, dar ce-ai cu ei ?

— Am ceva cu ei, spune-le să iasă pînă afară.

— Hai înăuntru, îl pofti Trafulică binevoitor. Ăsta cine e ? A ! Al lui Boțoghină ! Hai înăuntru, că Vasile și Gheorghe mai stau pe la mine.

Trafulică îi lăsă să intre, iar el mai zăbovi puțin la poartă, lucru care nu-i scăpă flăcăului.

— Nea Ilie ! șopti el cu teamă.

Trafulică îi ajunse din urmă. Mergea în urma lor în tăcere și tot în tăcere îi conduse într-o tindă mare și de-acolo într-o odaie.

Cînd păși pragul, Ilie nu văzu decît că odaia era luminată slab de o lampă mică și că pe paturi și pe scaune stăteau oameni. În prima clipă nu-i cunoscu cine sînt, dar nu se sinchisi, dădu bună seara și rămase în picioare lîngă ușă.

XXXVII

În clipa următoare îi văzu pe toți care erau : Didel, Bădîrcea, Iancu Enache, Vasile și Gheorghe Ciobanu și cei doi băieți ai lui Trafulică. Stăteau tolăniți pe paturi și parcă așteptau pe cineva. Cînd îl văzu pe Iancu, Ilie înlemni de uimire :

— A ! Așa ! exclamă el lung.

Cei doi frați Ciobanu se uitau și ei încremeniți la noul-venit și se vedea că nu pricep ce se petrece. Arătau înfricoșați de venirea lui Ilie. Iancu are să sară la el. Ce căuta Ilie aici ?

— Bă Vasile ! Gheorghe ! Ce căutați voi aici ? ! se pomeniră întrebați ei de Ilie, care păși cu îndrăzneală în mijlocul odăii.

Vasile și Gheorghe se uitau buimaci la Ilie, nu-l mai recunoșteau. Părea mai înalt decît îl știau ei,

mai vînjos și parcă nu-și dădea de loc seama unde nimerise. Parcă avea pistol la el și venise să-i aresteze pe cei din odaie.

— O să-ți arătăm noi acuma ce căutăm! răspunse Iancu Enache în locul celor întrebați și se ridică alene în capul oaselor. Ilie nu-l luă în seamă, se răsuci în mijlocul odăii, se scărpină vesel sub pălărie.

— Așa, dom'le Trafulică, te-ai dat și tu cu ăștia! Bine, lasă că o să vezi tu pe dracu, spuse el liniștit. Boțoghină, porunci el cu măreție, fuga la sfat și spune-i tovarășului Anghel să vie încoace.

Flăcăul tresări, parcă zgîlțîit din somn. Nu era greu de văzut că teama îl paralizase.

— Tovarășul Anghel? întrebă el, mai tare decît ar fi trebuit. Bine!

Și, foarte bățos, apucă clanța și deschise ușa atît de smucit, că se lovi cu bărbia de ea. În aceeași clipă unul din feciorii lui Trafulică sări de pe pat și îi tăie drumul.

— Stai aici. Cînd ți-oi da eu un tovarăș Anghel, n-ai să-l poți duce.

— Boțoghină, strigă Ilie tăios.

Boțoghină înțelese. Îl apucă pe feciorul lui Trafulică de piept și îl dădu la o parte:

— Dă-te, bă, la o parte, ce, crezi că dacă sînt în casa ta, mi-e frică de tine?

— Închide ușa, Trafulică! porunci Iancu stăpîn pe sine, apoi se adresă feciorului lui Trafulică: Stai la locul tău, Marine. Stai colea pe pat.

— Măi Vasile! Gheorghe! Ia hai afară de-aici că am să vorbesc ceva cu voi, spuse Ilie stînd cu spatele la Iancu.

Stătea cu spatele foarte aproape și nu se sinchisea de loc sau cel puțin așa părea. Le făcuse semn din cap celor doi frați, prietenos dar și poruncitor:

— Haide, mă!

Alde Vasile și Gheorghe răspunseră din priviri că au să meargă, dar nu se mișcară de pe pat, parcă ar fi fost legați cu frînghii.

— Veniți acolo și faceți gălăgie că așa și pe dincolo, dom'le Trafulică și Didel, spuse Ilie parcă ar fi continuat vorba începută. Faceți gălăgie că l-ați vrea pe Bădîrcea președinte și, cînd colo, voi lucrați la ordinul ăstuia! și-l arătă pe Iancu. Fie ea a dracului de omenie, care crede lumea că o aveți!

— Ce la ordinul ăstuia!? Nu mai clănțăni acilea de pomană! bolborosi Didel dușmănos. Ăsta veni și el ca omul, n-are voie să vie!?

— Mai bine ți-ai vedea de treabă, ar fi mai bine de tine, murmură și Trafulică. Faceți gospodărie să vă pună statul la jug, să trageți pînă n-oți mai putea!

— Ia lăsați-l în pace! șopti Iancu amenințător. Ilie Barbu, m-ai auzit tu pe mine că am zis eu ceva de gospodăria voastră? Am zis ceva de tine? Atunci de ce ai sărit...

Se ridică de pe pat și îi ieși lui Ilie în față. În aceeași clipă Ilie îi întoarse spatele și le făcu semn din cap celor doi frați să se ridice și să meargă cu el. Mișcarea capului însă îi înțepeni. Iancu se aruncase asupra lui, îi înconjurase gîtul cu amîndouă palmele și îl strîngea cu chipul schimonosit de ură năprasnică. Se pare că Ilie nu fusese luat pe neașteptate. Cam în aceeași clipă smuci din grumaz și Iancu se clătină. Ilie apucă de ghearele încleștate de gîtul său și le desfăcu liniștit, parcă și-ar fi descheiat gulerul care îl supăra.

— Ia mîna de pe mine, șopti gîfîind. Dacă...

Nu mai avu însă timp să-și termine vorba. Iancu se trăsese un pas înapoi și scoase ceva din buzunar, ceva mic care nu se vedea, dar care se putea ghici.

Boțoghină ghici cel dintîi și se repezi să-i sară în spate lui Iancu. În aceeași clipă feciorul lui Tra-

fulică se năspusti asupra lui și îl opri, îl înțepeni în ușă.

— Nea Vasile, sări! strigă Boțoghină înspăimîntat.

Frații Ciobanu țîșniră în picioare. Strigătul flăcăului îi făcu să înțeleagă într-o clipă primejdia. Iancu tocmai se repezise. Ținea mîna ridicată să taie cu ea de sus în jos. Frații Ciobanu îl izbiră cu pieptturile și Iancu, din viteză, nimeri cu trupul în perete, izbutind să-l atingă pe Ilie. Îi crestase umărul și îi sfîșiase cămașa la spate.

— Trafulică, pune mîna pe el, răcni Iancu înnăbușit.

Prea tîrziu. Nu se așteptaseră nici unul ca Vasile și Gheorghe să-i sară lui Ilie în ajutor. Ce să facă acum? Era lucru știut în sat că bătaia cu frații Ciobanu nu duce la nimic bun.

— Vezi, bă, că-ți curge sînge, Ilie, murmură Vasile, cercetînd cu atenție spinarea lui Ilie.

În acest timp, nu se știe cum, Bădîrcea se făcuse nevăzut. Posomorît, Vasile Ciobanu se căznea să lege cămașa sfîșiată a lui Ilie. Peticul cusut de Gherghina de dimineață fusese mai tare, ruptura trecuse pe lîngă el. Acum nu mai avea culoarea bluzei, se făcuse roșu de sînge.

— Va să zică așa, zise Ilie Barbu răsucindu-se spre Iancu și Trafulică. Săriți cu cuțitele! Așteptați nițel, că n-o să mai săriți voi cu cuțitele.

Ilie porni spre ușă cu pași grei.

— Da, vedem și noi, Ilie Barbu, că nu ți-e milă de viață, murmură Trafulică în urma lui. Ai apucat-o p-aci: află că p-aci au să-ți rămînă zilele! Nu mori tu în pat, să nu duci tu grija-aia!

— Vasile! Gheorghe! Haideți, strigă Ilie de-afară.

Frații Ciobanu se opriseră în prag și se uitau la Trafulică. Nu spuneau nimic, se uitau și tăceau. „Așa ne-a fost vorba? întrebau ei posomorîți. Așa ne-a fost vorba, să-l aduci pe-ăsta aici să scoată cuțitul?! Păi așa ne-am înțeles noi? De ce l-ați adus aici pe Iancu? Ce-ați vrut să faceți?“

— Vasile, Gheorghe! strigă Ilie de-afară.

— Hai, Gheorghe, hai să plecăm de-aici, zise Vasile supărat. Dați-o dracului, nici așa să ne apucăm și să tăiem oamenii, fiindcă...

Trafulică avusese însă grijă să închidă poarta de la drum. Iancu Enache se repezi în urma lor cu o măciucă în mînă:

— Ai lui Ciobanu, dacă nu-l lăsați pe Ilie o să aveți de-a face cu mine, strigă el. Dați-vă la o parte!

Feciorul lui Trafulică dăduse drumul la cîini și pîndea poarta cu un ciomag. Acum nu mai erau în casă, aveau loc să se bată cu măciucile și Ilie Barbu și ai lui Ciobanu erau cu mîinile goale. Singur Boțoghină avea ciomagul său cu piuliță la cap.

— Dă-ncoace, Boțoghină! strigă Vasile cu un glas încordat și-i smulse acestuia ciomagul.

Se repezi cu îndrăzneală la Iancu Enache și timp de cîteva clipe se auziră loviturile seci, năprasnice, ale măciucilor.

— Gheorghe, ai grijă de Ilie, strigă Vasile.

Zadarnic încuiase Trafulică poarta. Încă de la început Gheorghe Ciobanu și Boțoghină o scoseseră din balamale, ieșiseră pe podișcă și acum se întorceau cu pari smulși din stanoagele podiștei. Din fundul grădinii lui Trafulică năvăliră încă trei inși cu măciuci. Vasile se retrase din curte apărîndu-și mereu capul. Ciomagul lui Boțoghină se rupsese. Cîinii urlau înnebuniți, se auziră țipete ascuțite de femei. Vecinul lui Trafulică ieși și începu să urle:

— Bă! Bă! Nu da, bă! Bă, n-auzi! Bă!

Frații Ciobanu și Ilie se ascunseră în curtea acestui vecin; iar Boțoghină o luă la goană spre sfat.

Cu tunicile în cap, Iancu Enache și ceilalți dădură buzna în curtea vecinului lui Trafulică, urmărindu-i cu îndîrjire pe frații Ciobanu și Ilie Barbu.

XXXVIII

Anghel, Pascu și Mitrică stăteau în biroul secretariatului și răsfoiau registrele și tabelele de colectare. Curierul Stan se odihnea întins pe o bancă pe care stătuseră cîteva ceasuri mai înainte cei doi frați Enache. Îl toropea somnul. Alergase astăzi ca niciodată... se mira cum de nu plesnise splina în el. „Domnule ! uite cum devine : un cal n-ar fi alergat atîta ! ! !" gîndi el.

— Stane !

Stan sări în picioare, speriat.

— În definitiv de ce nu te duci tu acasă să te culci ! spuse Pascu.

— Îmi speriași somnul, mormăi Stan bosumflat. Nu știi că eu dorm aici ?

Se întinse la loc pe bancă și cu toată sperietura simți că somnul îi dă din nou tîrcoale. Cînd să adoarmă de tot, auzi foarte limpede un glas care venea parcă din depărtare :

— Care va să zică, Iancu Enache are de dat cinci mii de kilograme de grîu. Scrie-acolo : cinci mii.

Tăcere, apoi același glas :

— Vezi la Bădîrcea !

Din nou tăcere, apoi :

— Bădîrcea, șase pogoane de grîu. A dat tot !

„Bădîrcea, șase pogoane de grîu". În creierul jumătate adormit al lui Stan, cuvintele acestea n-avură nici un înțeles, dar rămaseră totuși pe undeva prin preajmă și nu-l lăsară pe Stan să adoarmă. Încercă

să le alunge, dar încercarea îi sperie iar somnul. Deschise ochii și mormăi supărat :

— Șase pogoane, pe dracu !

— Stan vorbește în somn, zise Mitrică vesel.

— Care șase pogoane ? întrebă Stan, ridicîndu-se în capul oaselor. Dar opt pogoane de la Stejar și zece de la Grama ? Nu le muncește al Mizdri ? Alea de la Stejar le muncește cu Ion al Titichii, văru-său ; n-a treierat cu el ?

Se făcu tăcere. Anghel se uita nemișcat la Stan, parcă l-ar fi văzut întîia oară.

— Stane, ia vin încoace, îi spuse apoi cu gravitate. Stai colea și spune. Pascule, șterge-l pe Bădîrcea de la mijlocași și trece-l dincoace la chiaburi. Apoi se răsti la Stan : Tu de ce nu vorbești, mă, dacă știi ? Ai ? Ia nu-ți mai rînji fasolea ! Nu vezi ce facem noi aici ?

Fericit că ceea ce știa el îi trebuia tovarășului Anghel, Stan se așeză alături, gata să-și aducă aminte tot ce știa el despre Bădîrcea și alții. Cînd nu știa, spunea : „Eu nu știu, dar știe alde cutare, o să-l întreb mîine pe el".

După un timp, Anghel se uită la ceas :

— E ora douăzeci și trei și jumătate. Și hotărî : Ne ajunge atît. Hai să mergem prin sat.

Aprinseră țigări și ieșiră agale în fața sfatului.

— Hai spre Enache, trebuie să ne întîlnim cu băieții-ăia, spuse Anghel.

Porniră, dar abia se îndepărtară cîțiva pași că se auzi din depărtare claxonul unei mașini.

— Trebuie să fie tovarășul Țurlea, hai îndărăt, spuse Anghel.

Mașina opri și din ea coborî Țurlea, Sergiu și încă un activist. Intrară cu toții înăuntru.

— Tovarăşe Anghel, să vie aici Prunoiu, Ghioceoaia, colectorul şi casierul, spuse Ţurlea. Trimite pe cineva după ei.

— Pascule, adu-l pe Prunoiu aici. Stane!

— Ei, care e situaţia, tovarăşe Anghel? întrebă Ţurlea mai departe.

Anghel arătă că a făcut întocmai cum i-a spus tovarăşul secretar Ţurlea la telefon. Îi arătă tabelul de cote, şi continuară verificarea. În curînd sosi şi preşedintele sfatului.

Prunoiu intră înăuntru, se aşeză pe bancă, se descheie la cămaşă şi răsuflă scurt. Avea privirea turbure şi nu se uita la nimeni, cu toate că îi vedea pe toţi.

— Tovarăşe preşedinte, uite ce scrie aici, spuse Ţurlea liniştit. Ghioceoaia: impozite neplătite de doi ani şi cote opt mii de kilograme de grîu, trei de porumb, douăzeci kilograme de lînă nepredate. Bădîrcea, Iancu Enache, Petre Miuleţ, Sandu Enache: cote nepredate şi impozite neplătite. Tovarăşul preşedinte n-a predat nici el trei sute de kilograme grîu, floarea-soarelui, lînă...

Se făcu tăcere. Sergiu se ridică şi se opri în faţa lui Prunoiu.

— Cum se face că ai îndeplinit planul de colectări, tovarăşe preşedinte?

— Jupuia oamenii, aşa îndeplinea, spuse Anghel.

Prunoiu tresări violent şi deodată ţîşni în picioare. Îl dădu pe Sergiu la parte şi se opri în faţa lui Anghel. Îi şopti gîfîind:

— Anghele... Anghele!

Se repezi spre masă, smulse lista din mîinile lui Ţurlea şi se întarse cu ea în faţa lui Anghel.

— O vezi? O să întrebăm oamenii şi dacă nu este aşa cum ai scris tu aici eu te distrug pe tine!

Începu să strige fără măsură. Ameninţa cu pumnul în aer şi din cînd în cînd se izbea cu el în piept.

— De rîpă se ducea comuna asta dacă nu eram eu, şi acum sînt scos vinovat? Eu?! Am muncit şi am format gospodăria colectivă, tovarăşul prim-secretar ştie!

— Ce gospodărie ai format tu?! strigă Anghel.

— Eu am format gospodăria colectivă, eu, strigă Prunoiu, arătîndu-se pe sine cu degetul întors.

Prunoiu vru să strige mai departe, dar în aceeaşi clipă năvăli înăuntru Boţoghină.

— Tovarăşe Anghel! spuse el gîfîind. Hai repede că vor să-l taie pe tovarăşul Ilie Barbu.

— Cine? întrebă Anghel cu încordare, dar Boţoghină nu auzi.

— Au sărit cu cuţitele la noi, hai repede acolo.

— Cine, mă, spune cine, surdule!

— Alde Iancu Enache.

— Unde, în ce loc?

— În casă la Trafulică. Noi am ieşit de-acolo, dar mi-e frică să nu se fi luat după ei, că era şi alde nea Vasile şi Gheorghe Ciobanu. Au sărit ei, oleo! Dacă nu erau ei îl tăia de tot pe tovarăşul Ilie.

— Haidem cu maşina, spuse Ţurlea, ţîşnind afară.

Se auzi motorul duduind şi după cîteva clipe nu se mai auzi nimic.

În biroul secretariatului rămase Prunoiu, singur. El ieşi afară năucit, apoi se întoarse înapoi. Nu înţelegea nimic. Iancu Enache în casă la Trafulică?! Se aşeză pe un scaun cu un aer buimac, şi rămase astfel vreme îndelungată. Iancu Enache în casă la Trafulică... au sărit cu cuţitele... Deodată Prunoiu pricepu şi se înspăimîntă. Pricepu că el nu e şi n-a fost ceea ce credea, adică cel mai tare om din comună. Oameni mai puternici decît el s-au înfruntat

cu înverșunare și în seara aceasta Iancu Enache a ieșit din umbră, pe față. Prunoiu plecă din clădirea sfatului neliniștit, înspăimîntat de ceea ce avea să i se întîmple. Își făcuse în sat dușmani numeroși. Toți acei pe care îi nedreptățise cu cotele, da, aceia ! Erau mulți, nici măcar nu-i știa, nu-i trecuse prin cap că într-o bună zi are să cadă !

XXXIX

Ilie Barbu și frații Ciobanu își pierduseră urma prin grădinile oamenilor și ajunseră în cele din urmă acasă. Frații Ciobanu sculaseră vecinii și urmăritorii nu îndrăzniseră să intre în curtea lor. Muierea lui Vasile încălzi apă și Ilie își spălă umărul lovit de cuțit.

Nu mult timp după aceea, auziră bătăi în poartă și zgomotul unei mașini. Ieșiră afară. Erau tovarășul Țurlea, Anghel, Mitrică, Pascu și șeful postului de miliție.

Ilie le povesti cum s-au întîmplat lucrurile ; pe cine a găsit acolo, cum a sărit Iancu să dea cu cuțitul, cum s-au adunat, ca o haită, să-i moare cu măciucile.

— După cum văd eu, Ilie, tu ai avut sarcina cea mai grea, spuse Țurlea. Ia hai acuma cu noi, să punem mîna pe domnii Trafulică și Enache.

S-au dus cu toții spre Trafulică.

La Trafulică n-au mai găsit pe nimeni din cei dinainte. L-au luat pe Trafulică fără nici o vorbă, apoi s-au dus la Iancu acasă și l-au luat și pe el.

Iancu Enache se culcase, chipurile : se dezbrăcase. A trebuit să se îmbrace la loc. Se făcea că nu știe pentru ce este căutat.

Se opriră după aceea la sfat și se dădură jos. Ilie era cu un picior spre casă, arăta cam țeapăn.

— Treci pe la dispensar, Ilie. Scoală-l pe tovarășul doctor să te panseze, că n-am chef să ți se întîmple ceva cu tăietura aia, zise Anghel.

— Da, începe să mă doară rău, răspunse Ilie. Parcă am un umăr de lemn !

— În gospodărie o să trebuiască să lucrezi altfel, Ilie, spuse Țurlea, uitîndu-se cu atenție la chipul îndîrjit al viitorului socotitor. Nici tu să nu-ți închipui că toată lumea e ca tine !

Ilie tresări auzind aceste cuvinte ciudate. Ce voia să spună tovarășul Țurlea ?

După ce Ilie și frații Ciobanu plecară, Țurlea îl întrebă pe Anghel :

— O fi înțeles Ilie ce i-am spus eu ?

— Acuma n-a înțeles, dar o să afle el, încetul cu încetul, tot ce trebuie să afle.

— Am impresia că azi a fost ziua lui mare, mai zise Țurlea.

XL

Acasă, Ilie o găsi pe Gherghina picotind. De fapt, ea dormea de-a binelea : nu se trezi decît cînd bărbatul ei o mișcă ușurel de umăr.

— Aoleu ! murmură ea cu glas stins. Sînt frîntă de oboseală !

Dar așa frîntă cum zicea că era, se ridică numaidecît, căută printre străchini și începu să piseze niște usturoi, să facă mujdei pentru friptură.

— Ce face băiatul ăla, doarme ? întrebă Ilie după o vreme.

Se pare că Gherghina era totuși pe jumătate adormită, fiindcă abia într-un tîrziu se pomeni că parcă el ar fi spus ceva :

— Ce ziseși tu ? ! întrebă ea cu mirare.

— Ziceam de băiatu-ăla ! Ce face, doarme ?

— Doarme, ce să facă !

Cînd se trezi de tot, Gherghina se așeză jos pe un căpătîi lîngă prag și așteptă mai întîi ca omul ei să mănînce, să-l întrebe apoi ce s-a întîmplat. Ilie, însă, se simțea bine, și după felul cum mînca, se putea înțelege că i-ar plăcea să spună și mîncînd, dar numai dacă ea l-ar întreba. Gherghina înțelese :

— Mereu s-au dat cîinii ăștia ! Ham-ham ! Ham-ham ! ziceam că nu mai sfîrșesc...

Parcă n-ar fi știut de ce se dădeau cîinii ! Știa, dar voia amănunte.

— Așa sînt cîinii ! reflectă Ilie. Își ascunse zîmbetul cu un picior rumenit de găină, și reflectînd mai departe : Ce treabă are cîinele ? Să se dea !

„Aha ! Stăi că spune." Gherghina se dădu mai aproape. Ilie, însă, nu se grăbea, cu toate că terminase cu masa. Se uita puțin mirat în strachina cu bucăți. Ridică din sprîncene :

— Fă Gherghino, șopti el tainic, fără să-și ia ochii din strachină. Fă, eu nu știu ce e cu mine : după ce înghit așa vreo patruzeci-cincizeci de dumicați cît capul de pisoi odată mă pomenesc că mi se taie foamea ! Ce-o fi cu mine ? !

Se uită foarte nedumerit la nevasta lui, fără să zîmbească, cu sprîncenele ridicate a mirare.

— Păi ce să fie, înseamnă că te-ai săturat, îl dumeri Gherghina, bucuroasă că omul ei glumea cu atîta plăcere. Gîndi că lucrurile au ieșit bine.

— Hm ! ! Dacă așa zici tu... Atunci să-ți fie de bine, să crești mare ! spuse Ilie, uitîndu-se lung, drept în ochii ei.

Gherghina nu se feri, rămase sub privirea aceea a lui care părea grea de atîta limpezime și pe care o cunoștea de cînd era fată : îi plăcuse atunci cel mai mult, iar astăzi îi plăcea mai mult ca oricînd.

Își plecă totuși pleoapele. După cîteva clipe le ridică iarăși și îl învălui și ea cu privirea ei. Dar deodată se îngrijoră :

— Ilie, ce-ai la umăr ?

— M-am zgîriat...

Îi spuse cu nepăsare că alde Vasile și Gheorghe, știe ea, gardurile lor sînt de nuiele și... noaptea... cutare... se întîmplă... Vasile și Gheorghe Ciobanu ? ! Ce-a căutat la ei ? Ei, ce-a căutat ? Sarcină de partid. Alde Vasile și Gheorghe au vrut să iasă din gospodărie !...

Începu să-i povestească. Îi spuse tot ce știa, dar nu avu grijă să facă legătura între o întîmplare și alta și Gheorghina obosi, nu-l lăsă să sfîrșească.

— Hai că ești ostenit, toată ziua ai umblat de colo pînă colo ! Mîine o să te duci iar, așa că trebuie să te odihnești.

— Dacă zici tu că sînt ostenit...

Fie, zice și el ca ea, dar el nu se simțea de loc ostenit.

— Eu vreau să mă culc afară, spuse Ilie în cele din urmă.

— Dacă zici tu că vrei să te culci afară...

Fie și-așa, dar s-a cam lăsat frig ! „Frig ? îi trecu Gherghinei prin cap. Da' de unde frig ?" exclamă ea în gînd cu șiretenie. Somnul îi zbură de pe pleoape și chipul ei, mai înainte obosit, căpătă o expresie vie de tinerețe.

Ilie o văzu și îi păru bine că Gherghina lui seamănă acum grozav nu cu Gherghina de azi-dimineață, care nu ziceai că are treizeci de ani, ci cu Gherghina lui Ciucă, cum era ea atunci fată mare, cînd se ducea la poarta ei și-i fluiera...

Ieșiră pe prispă.

...Tîrziu, Gheorghina adormi. Ilie îi simți multă vreme în spinare răsuflarea caldă. „Ostenită, săraca

de ea, gîndi el. Nu vezi cum răsuflă de încet? Parcă ar fi murit! Ce, e glumă? Dacă ai măsura pașii cîți îi face ea într-o zi, ai ajunge la București. Dar ce mai ține ea la el! Nu vezi cum doarme lipită de spinarea lui?... Și n-are și ea săraca o bluză pe ea!... Lasă, Ghergnino, uite, nici Catrina lui Tăbîrgel n-are, nici a lui Ilie Moacă, nici Florica lui Pațac... De unde să ai?! Lasă că o să facem! Trebuie să meargă! N-are voie să nu meargă."

Ilie închise ochii și, treaz fiind, sub pleoape îi țîșni lumina zilei, pe o întindere nesfîrșită de pămînt. I se părea, vedea cum gospodăria treiera prima ei recoltă și Ilie știa pe dinafară cîte zile-muncă are fiecare. Da, se cîntăresc sacii așa cum văzuse el că se făcea la gospodăria Dor Mărunt. Brigman, magazionerul, stătea cu plaivazul la ureche și făcea prinsoare cu Niculae Burcea că au să iasă peste 2 500 kilograme la hectar.

Uite și copiii: se țin de drăcii, se urcă pe cîntar și se laudă ca proștii că atîrnă atîtea kile.

„Vasilică, zicea Niculae Burcea cu glasul său blînd. Du-te, taică, încolo d-aici."

„Am patruzeci de kile, nea Niculae."

„Bine că ai patruzeci de kile. Tot atîtea are și purcelul meu."

Zarvă să pui mîna pe un retevei și să le dai la spate. Uite-i pe unii că vin cu vitele la apă. Sînt însetate vitele, dar și băieților li-e sete. O fată se uită la ei și îi dojenește:

„Măi, lasă întîi vita să bea, că ea nu e om să poată răbda".

Ilie se uită la ea uimit. A cui era fata asta?

Deschise ochii și zîmbi înăuntrul său că își punea asemenea întrebare. Nu mai știa dacă visa sau își amintea.

„Da, e bine că o să facem grîu mult, dar trebuiesc bani, se pomeni Ilie gîndindu-se. Cu ce cumperi să faci ateliere și grajduri? Aveau noroc ăia din Dor Mărunt. Era o vale la ei de vreo zece hectare, cu un iaz. Făcuseră grădinărie, cîștigau parale!"

Ilie se ridică în capul oaselor, prins de un gînd. Satul are lîngă pădure un loc numit Valea Morii. Pe lîngă vale șerpuiește pîrîul. S-ar putea face un gropan mare de strîns apă, îngrășat locul, construit la Niculae Dogaru o roată bulgărească și faci o grădinărie și...

Răcoarea nopții și mișcarea îl făcură pe Ilie să simtă iar durerea în umăr. Îl ținea, parcă îi prinsese spinarea.

„Ia stai tu mai încet, Ilie!" își spuse el, veselindu-se singur de nevinovăția gîndurilor sale.

Și vru să se întindă și să pună capul pe căpătîi, dar Ghergina îi luase, ca de obicei, locul. Îi apucă ușurel capul în palme și îl dădu mai încolo. Cînd închise ochii să adoarmă, cocoșii începură deodată să cînte. Se revărsau zorile.

FERESTRE ÎNTUNECATE

În iarna anului 1951, într-un sat dunărean, se puse chestiunea înființării unei noi gospodării agricole colective. Ar fi fost a șaptea din raionul acela și se conta să intre în ea, așa cum se intra pe vremea aceea, exact atîta lume ca să se poată constitui, adică între treizeci și o sută de familii, deși satul era dintre cele mari. În dimineața cînd trebuia să aibă loc prima ședință a comitetului de inițiativă — așa se începea acțiunea de atragere în gospodărie, prin constituirea unui astfel de comitet — se petrecu „întîmplarea cu Vasile", un tînăr care trăia la marginea satului, într-un bordei cu ferestre mici și întunecate, întîmplare dramatică, printre primele din istoria înființării acestei gospodării și care va fi povestită aici pe larg.

Pe o vreme rea — viscolul care nu mai înceta de trei zile — sosiră în sat tocmai la timp doi activiști de la raion să ajute acest comitet să se înfiripe, fiindcă nici măcar membrii lui nu veniră la adunare, darmite să mai aibă pretenția să-i convingă și pe alții, și după ce se încălziră puțin, plecară în sat să vadă ce era cu cei care lipseau. Despre Vasile, secretarul organizației relată foarte sigur că nu mai vrea muierea și de-aia nu venise el la adunare, și atunci o luă spre casă lui o fată de la comitetul raional U.T.M., care tocmai picase și ea, rebegită și roșie de frig, să-i ajute.

— Nu înțeleg, se miră ea înainte de a pleca. Îl cunosc bine pe Vasile. Am vorbit cu el chiar acum o săptămînă.

— De atunci a mai curs apă pe gîrlă, tovarășă, zise unul din activiștii raionului. Adică pe gîrlă nu, că a înghețat din decembrie, dar a mai nins, uite, s-a pus viscolul...

— Poate așa, că n-o mai fi vrînd soția, conveni activista U.T.M. E o femeie rea, tovarășe Voicu ? îl întrebă ea pe secretarul organizației.

— Rea, bună, asta e situația, tovarășă, zise același activist. Du-te și vorbește cu ea și convinge-o ; explică-i, spunei că e pentru binele ei...

Fata își trase șoșonii și se îmbrăcă. Secretarul Voicu ieși pe ușă și se întoarse cu un om, curierul sfatului, căruia îi spuse să se ducă cu tovarășa și să-i arate unde stă Vasile Bodescu.

Activista U.T.M. nu renunță însă să afle totuși dinainte ce fel de femeie era muierea asta a lui Vasile și îl întrebă pe drum și pe curier. Îl cunoștea pe Vasile de un an, dar acum se trezea că știe despre el puține lucruri. Vasile ăsta era utemist din armată, nu ea îl atrăsese în U.T.M. Fiindcă activitatea utemistă mergea slab în acest sat și crezînd că el are experiență mai multă din armată, îl propusese secretar și el primise cu destulă convingere. Era un flăcău cam tăcut, dar avea ochii limpezi și asculta cu atenție și cinstit îndrumările ei. „Da, tovarășă, se face !" spunea. Tinerii utemiști însă, în special fetele, veneau la adunări numai dacă veneau și lăutarii, dacă era rost de dansat, încît acel „se face", promis mereu de Vasile, nu se făcea aproape deloc. Numai în chestiunea gospodăriei agricole colective avusese activista U.T.M. bucuria să constate că avea să se facă ceva : Vasile și împreună cu el încă un utemist, „tovarășul Ion", cum i se spunea, se arătaseră gata să devină

colectivişti şi chiar să facă parte din comitetul de iniţiativă, să muncească pentru a atrage şi pe alţii. Iată însă că acum Vasile dădea îndărăt. „O fi pămîntul nevestei, şi pesemne că nevasta nu vrea ea, cu una, cu două să-l dea la colectiv", gîndi fata.

— Ia spune-mi, ce fel de nevastă are tovarăşul Vasile? îl întrebă ea pe curier.

Curierul tăcu timp de cîţiva paşi, apoi se uită înapoi — activista mergea în urma lui — şi făcu un gest pe care fata nu-l înţelese. Pesemne că şi curierul îşi dădu seama că nu e prea clar în răspunsul lui şi întoarse din nou capul.

— De Florica vorbiţi! zise el şi, văzîndu-şi de mers, cu căciula trasă mult peste urechi, repetă gestul care de astă dată era mai elocvent: „Mai bine să nu mai vorbim", părea să spună.

— Zi, e rea de tot! exclamă tovarăşa Grigoriţă în urma lui. Dă cu vătraiul, a?! adăugă ea, rîzînd. Lasă să mai ştie şi bărbatul de frică.

Curierul întoarse capul mirat şi încetini paşii.

— Cine, întrebă el înotînd greu prin zăpada pînă la genunchi, Florica lui Vasile?

Stingherită şi nedumerită, activista nu ştiu ce să mai spună, dar nici curierul nu ştiu să-i dea altă explicaţie, făcu iarăşi gestul său, care de astă dată însemna: „Ce să mai vorbim, e greu să te fac să înţelegi, ai să vezi singură", şi grăbind paşii o luă iarăşi înainte.

După cît se părea, Vasile stătea departe. La o răspîntie pustie de uliţi, le ieşi înainte vîntul care îi învălui în pulbere de zăpadă şi îi orbi. Fata aşteptă cîteva clipe şi, văzînd că vîntul nu slăbeşte, îşi propti bărbia în piept — era o fată voinică — se întoarse cu umărul şi, înţepenindu-se în picioare, începu să împingă cu toate puterea zidul îndărătnic de aer care

o oprea să înainteze. Deodată vîntul încetă din faţă, se năpusti dintr-o parte şi o trînti la pămînt.

— Ţine-te bine, tovarăşă, strigă curierul viteaz, dar în aceeaşi clipă se pomeni şi el la pămînt.

Trecînd pe răspîntie se făcu linişte în jurul lor, dar sus de tot se auzeau gemete şi pe deasupra caselor se vedeau vîrtejuri înalte formîndu-se şi risipindu-se neîncetat. Cu greu puteai să-ţi mai închipui că pe aceste uliţe şi grădini troienite a fost vreodată soare strălucitor sau iarbă verde.

După puţin timp cotiră pe o uliţă care ducea spre matca satului — se vedeau în fund lăstarii de la marginea pădurii — şi în apropierea unei case mari, curierul se opri. Fata crezu că aceea era casa lui Vasile şi se miră că avea una aşa mare şi arătoasă, nu băgă de seamă că în spatele acestei case se afla un bordei troienit.

— Aia e casa lui unchiu-său, explică curierul, arătînd spre casa cea mare.

Fata se apropie şi ea de poartă şi aşteptă. Nu se vedea nimeni, uliţa era pustie. Cu amîndouă mîinile ţinîndu-se de ulucile porţii lui Vasile, curierul strigă:

— Vasile!

Şi fluieră şi strigă din nou, şi prin geamul dinspre drum al bordeiului începu să se vadă înăuntru mişcîndu-se nişte umbre. După încă vreo cîteva clipe de aşteptare, deodată o fetiţă de vreo cinci ani ţîşni pe uşa mică a bordeiului şi veni fuga spre poartă. Abia se vedea printre nămeţi şi alerga desculţă prin pîrtia de zăpadă ca în toiul verii. Deschise poarta şi spuse într-un suflet:

— Tăticu' nu e acasă.

— Du-te şi spune-i mă-ti să vie pînă aici, zise curierul.

Fetiţa aruncă o privire cercetătoare necunoscutei, apoi o zbughi îndărăt şi ajunse la uşă sărind

prispa fără s-o atingă. Cîteva clipe mai tîrziu, uşa se deschise din nou şi activista văzu apropiindu-se de poartă o femeie tînără de tot, parcă nici nu era femeie, să fi avut şaisprezece sau şaptesprezece ani.

— Bună ziua, spuse activista încă înainte ca femeia să se apropie de poartă.

— Eu zic că pe Vasile îl căutaţi, spuse tînăra femeie.

— Ba nu, chiar pe mata te căutăm, vreau să stăm niţel de vorbă.

— Poftiţi în casă.

Activista intră în curte şi o luă înainte. Odaia în care intră nu era aşa de mică, judecînd după înfăţişarea din afară a bordeiului. Avea două paturi şi o măsuţă la geam învelită cu pînză brodată. Era foarte curată !... Se vedea însă că pătura nouă de pe pat nu era de toate zilele şi nici faţa aceea de masă, dantelată : fuseseră aşternute acum, în grabă. Activista rămase o clipă în picioare şi se uită la gazdă zîmbind :

— Frig afară ! spuse ea.

— De, e iarnă ! răspunse gazda. Staţi pe pat, staţi lîngă sobă. Marioară, dă un scaun.

Fetiţa se repezi, luă de sub pat un scăunel mic cît o şchioapă şi-l puse la picioarele musafirei. Activista se aşeză pe pat, îşi trase şoşonii, apoi îşi puse tălpile pe închipuirea aceea de scaun ; mai intrase prin casele ţărăneşti şi ştia că aşa se stă la ei. Gazda părea liniştită, dar privirea ei se furişa încă prin colţurile casei, pe după uşă sau între sobă, nu cumva să-i fi scăpat ceva care nu trebuia văzut, mătura, o treanţă sau ceva murdar şi rupt.

— Aşa e omul, spuse ea înnodînd vorba, cînd e iarnă, ai vrea să fie vară, şi vara, cînd te coace soarele la secere, zici dă, Doamne, frig.

— Dar parcă tot mai rău e iarna, spuse activista, amintindu-şi cît de tare o înjunghiaseră mîinile.

— Ei ! făcu femeia şi oftă. Le duce omul pe toate. Trebuie să faci din rău bine, că dacă nu, te prăpădeşti !

Cu toate că oftase, glasul ei era totuşi senin şi curat.

Activista se uită lung la ea şi tot timpul după aceea nu-şi mai luă privirea de pe chipul ei. Abia acum se vedea cît de frumoasă era nevasta lui Vasile. Avea nişte ochi mari, albaştri, şi pieliţa obrazului subţire, străvezie. Umerii mici abia se ghiceau sub bluza de pînză, prea largă şi rău croită şi care nu era măcar din pînză ca lumea, ci din ceva ciudat, bumbac amestecat cu lînă sau poate cînepă.

Păstrîndu-şi tălpile pe scaunul acela mic, activista se răsuci spre ea şi-şi puse coatele pe genunchi. Îi plăcea gazda, dar totuşi nu-i venea uşor să înceapă vorba. Ochii acestei femei, care arăta aşa de tînără, aveau totuşi nemişcarea liniştită, învăluită în umbre, a durerii înţelese, sau mai bine a durerii fulgerată din cînd în cînd de bucurii mari, nişte priviri în care timpul locuia de mai multă vreme decît arăta vîrsta ei.

— Frumoase mărgele, spuse nevasta lui Vasile uitîndu-se la mărgelele fetei, iar activista roşi de plăcere. Nu ştiu, pe-aici pe la noi nu se găsesc. Marioară, se adresă ea apoi fetiţei, ia du-te tu pe la naşi-ta Mariţa şi mai stai p-acolo !

După plecarea copilului, Florica lui Vasile rămase cîtva timp nemişcată şi tăcută, şi încetul cu încetul chipul i se înăspri, albastrul ochilor se făcu cenuşiu şi de o parte şi alta a gurii i se iviră două cute subţiri, care o îmbătrîniră deodată cu zece ani.

— Cu Vasile aţi vorbit ? întrebă ea încet, fără nici o trecere, cu o voce albă, aparent fără semnificaţie.

— Da... adică nu... spuse fata stingherită.

— Doamne, Dumnezeule ! exclamă Florica, abia mişcîndu-şi buzele, uitîndu-se în gol. Cum de nu vine un trăsnet şi să nimerească în casa lor şi scrumul să se aleagă !... Dumneavoastră n-aveţi nici o putere ?...

— Da' ce s-a întîmplat ? întrebă fata.

— Nu v-a spus nimic Vasile ?

— Eu am vorbit des cu tovarăşul Vasile, dar pînă acum nu mi-a spus nimic...

Fata vedea, dar nu-şi dădea seama de ce nevestei lui Vasile i se întîmplă ceva chiar în clipele acelea : simţi o uşoară cutremurătură a patului şi văzu palmele femeii încleştate pe pătură.

— Tovarăşă dragă !... şopti ea şi o apucă pe nevasta lui Vasile de umeri, ţinînd-o parcă să nu se prăbuşească. Vai de mine, nu plînge !

O ţinea de umeri încercînd să o ajute să nu se mai cutremure.

Totul nu dură decît cîteva clipe, apoi Florica lui Vasile se retrase niţel mai departe şi cu nişte mişcări moi, ca în vis, îşi desfăcu barişul de pe cap şi-şi drese părul cu palma (avea un păr mătăsos, de un blond auriu). Cu aceleaşi mişcări ea îşi acoperi părul cu barişul şi de astă dată nu mai înnodă capetele barişului sub bărbie, ci le lăsă aşa, să-i atîrne pe umeri.

— Ai întrebat dacă avem vreo putere, tovarăşă Florica, zise activista. Cum să n-avem ? Uite, bine că nu e tovarăşul Vasile acasă, ia spune-mi ce s-a întîmplat...

Nevasta lui Vasile parcă nu auzea, se înăsprise la faţă. Privirea ei scormonea acum ceva dincolo de

geam. Se ridică de pe pat şi se dădu aproape de tot de fereastră.

— Uitaţi-vă, spuse ea, deodată, şi glasul ei era încărcat de o tensiune care o nelinişti pe fată.

Ea se apropie şi cînd fu alături de geam, Florica lui Vasile o apucă de mînă şi o feri din dreptul ferestrei.

— Staţi aşa să nu vă vadă, se uită încoace... O vedeţi ? Toată ziua ! De dimineaţă şi pînă seara, mereu, numai cu ochii în sufletul nostru ! Se scoală noaptea din somn şi se uită şi noaptea.

Activista U.T.M. se uită şi văzu un ochi mic de geam în spatele casei vecine, care îi atrăsese atenţia încă de la poartă. Era aproape de tot, zece-cincisprezece paşi, dar nu se vedea nimic prin el. Era doar întunecat, ca şi cînd înăuntru ar fi fost gol şi închis din toate părţile.

— Fetiţa mea a ajuns de nu mai iese noaptea afară... A băgat spaima în copil... Acum vreo trei seri am făcut mămăligă tîrziu şi nu-mi ajungeau paiele. „Marioară, zic, du-te, mamă, în grădină şi mai adu nişte paie."

Florica stătea lîngă tocul ferestrei, vorbea încet de tot şi din cînd în cînd apleca fruntea şi se uita într-o parte, spre ochiul acela întunecat de geam. Se liniştise cu totul, dar involuntar tresărea uneori şi îşi trăgea răsuflarea.

— ...Se duce ea în grădină şi nu ştiu ce făceam eu, cînd o auz ţipînd : „Mămico ! mămico !" Odată am sărit de pe vatră şi am ieşit afară. Am văzut-o că vine fuga-fuga cu coşul de paie în braţe şi cade cu el peste scările prispei. Mă reped la ea şi o iau în braţe din zăpadă. Tremura !... Am dus-o pe vatră şi am pus-o lîngă foc. Tremura mereu şi se agăţa de mine speriată şi nu vrea deloc să vorbească. „Marioară, zic, ce e cu tine, fetiţo, ce-ai văzut ?"... Era

întuneric afară și s-a speriat copilul cînd a văzut-o la...

Florica lui Vasile se opri deodată și o apucă pe fată de braț.

— Uitați-vă, uitați-vă!

— Ptiu, bată-te Dumnezeu! exclamă activista, fără voie. Noaptea se sperie și un om mare, dar un copil, zise ea. Parcă e ciuma!

— Uite așa se uită mereu, să vadă ce facem! V-a văzut cînd ați venit și plesnește fierea-n ea să știe ce căutați. Numaidecît o să afle tot, nu știu de unde află, parcă stă dracu' ciuciulit în inima ei. Și cîte n-am încercat să fie bine! Cînd era Marioara mai mică se ducea vara la ușa lor, că așa e copilul. Și nu le făcea nimic, sta și ea pe prag și se uita la ei cum mănîncă... Și într-o zi se întoarce fetița tristă-tristă și cu lacrimile — uite-așa îi curgeau pe obraji. Nici măcar nu plîngea, se îneca cu lacrimile și se uita la mine cu ochii deschiși, și cînd am luat-o în brațe s-a lipit de mine, de ziceai că se topește... „Ce e, mamă, ce te doare?“ o întreb eu și cînd mă uit la urechea ei, uite-așa avea un semn vînăt de unghie... „Să nu te mai duci acolo“, i-am spus. „Nu mai mă duc“... Dar copii nu țin minte răul, și de Anul nou, hai ca să se ducă s-o sorcovească pe mătușa. „Nu te duce“, zic eu, dar Vasile: „Las-o să se ducă“, zice. Și s-a dus acolo și-a sorcovit-o:

„Sorcova, vesela,
Ca merii, ca perii,
În mijlocul verii...“,

atîta a zis și ea, atîta știa, că e mică și s-a încurcat, a uitat vorbele care se zic, și aia bătrînă: „De ce vii, fă, zice, să sorcovești, dacă nu știi? (Auziți, să-i zică copilului «fă»!) Du-te și spune-i mă-ti, zice, să te învețe să sorcovești și pe urmă să vii după căpătat!“ (Auziți, să-i spună copilului că vine după căpătat!) Ce era să mai facă și fetița? A lăsat capul în jos și a pus mîna pe clanță, ce era să mai stea acolo? Copil-copil, dar a înțeles și ea că n-are de ce să mai stea. Dar bătrînul o oprește: „Stai, Marioară!“ și-i spune ăleia bătrîne: „Ce mai... te-a sorcovit, dă-i ceva!...“ S-a apucat aia și a început să scormonească în ladă; și a scormonit, a scormonit... Doamne sfinte, parcă d-aia venise copilul meu la ea! Și numai așa, ca să nu zică că nu i-a dat, i-a dat un ban din ăia vechii, de cinci, găurit... Cînd s-a întors, am început și eu să țip la Vasile: „N-am făcut copil să fie de rîsul lumii“.

Dar ce știe copilul! Astă-vară, eu și Vasile eram la treierat; treieram cu ei, că Vasile n-a vrut să ne despărțim de ei, zicea că n-avem vite, n-avem încotro. Și fata era acasă. Și bătrîna s-a apucat și a chemat-o în grădină să scuture pere, a pus-o să se urce pe crăci. N-ar fi fost nimic, că așa sînt copiii, le place să se urce. Dar perele coapte erau pe la poale și bătrîna de jos: „Dă-te mai pe craca aia, dă-te mai pe poale“, și a căzut copilul de sus și și-a rupt mîna. Cînd am venit și am găsit-o gemînd, galbenă ca ceara, cu mîna moale ca o treanță, parcă s-a învîrtit pămîntul cu mine. „Vasile, am strigat, dacă nu pleci din tîrla lor, iau copilul cu mine și mă duc în lume.“ Vasile s-a dus la ei și tot ei au sărit cu gura: că n-ar fi pus-o bătrîna să se urce, că așa-i trebuie, să se învețe minte altă dată să mai fure pere. „De ce minți, mătușă, nu ți-e rușine, femeie bătrînă! Uite colea, Aristița lui Gavrilă, care sta în grădină și te-a auzit cum o îndemnai să scuture mai pe poale!“ „Minte Aristița lui Gavrilă“. „Să-mi dați bani să duc copilul la spital“, a spus Vasile. Au sărit toți, și verii, și ăia bătrînii... „Vrei bani? Du-te la U.T.M. să-ți dea bani, acolo sînt banii, nu la noi.“ Și rîdeau

cu gurile pînă la urechi. De-atunci s-a învățat minte Marioara mea, dar a rămas cu spaima... Pînă și ziua se ferește să se uite la geam...

Florica lui Vasile se opri, și activista se simți din nou apucată de braț.

— O vedeți? Iar se uită!

— Ei, ia las-o încolo, spuse fata puțin supărată. Las' să se uite pînă o plesni, prea o iei în seamă.

Și se retrase de la geam. Florica lui Vasile oftă și se îndepărtă și ea. Se așezară pe pat ca înainte.

— Nu mi-e mie de ea, dinspre mine să se uite pînă i s-or umfla ochii. Dar *ei* o pun, băieții ei, verii lui Vasile!

Cîtva timp rămase cu privirea în gol. Începu apoi să vorbească și, încetul cu încetul, tot ascultînd, activista uită parcă unde se afla și cine vorbea, atît de mult fu prinsă de povestirea care urmă.

— ...lumea zice că din cauza mea, că nu le-a plăcut lor că m-a luat Vasile, că eu l-aș fi îndemnat pe Vasile și l-aș fi pus rău cu neamurile lui... Dar îl știu pe Vasile de cînd era mai mic, de cînd i-a murit maică-sa și sta singur cu vitele pe cîmp și plîngea. Pămînturile lor sînt vecine cu ale lui Bădăuță. Eu eram intrată la ai lui Bădăuță, eram slugă, nu rudă cum era Vasile, dar nu mă băteau așa! L-au bătut o dată de ziceam că-l omoară.

Era într-o zi, veniseră cu căruța pe miriște, ei doi în căruță, Dan și Ștefan, și Vasile în urma lor, pe jos, cu vaca de lanț. Trag căruța la capul locului, pun rogojina și fac umbră și:

— Vasile, fuga și adună coceni să coacem porumb.

Au deshămat caii, i-au împiedicat și s-au apucat să coacă porumb. Au copt ei porumb și pe urmă:

— Vasile, du-te și fură struguri de la Miuleț.

— Vere, zău nu mă duc, a început Vasile să se roage, o să mă prindă ai lui Miuleț și o să mă bată.

— Nu, că nu te prinde, dacă te prinde strigi și sărim noi cu măciucile.

S-a dus și le-a adus struguri. Au început să mănînce, și ăla mare, Dan, zice:

— Mă, buni mai sînt, du-te și mai adu!

De trei ori l-au trimis, nu știu ce noroc a avut că nu l-a prins nimeni. Pe seară, așa, îi văz că înhamă caii: era devreme, nu asfințise soarele; ziceau că se duc nu știu unde. Și îl aud pe Dan:

— Vasile, unde e căpăstrul calului?

— Care căpăstru?

— Orbule, zice, nu vezi că roibu n-are căpăstru pe cap? Ce-ai făcut cu căpăstrul?

— Vere Dane, zice Vasile, nu știu unde e.

Îl văz că se apropie de Vasile:

— Du-te și caută căpăstrul, zice, caută pe unde au păscut caii, nu sta la discuție cu mine. Acu' să-l găsești, că dacă nu, căpăstru te fac.

S-a sculat Vasile și a început să caute căpăstrul. Ce să găsești, că miriștea e mare. Și chiar dacă ai da de el, nu-l vezi, că seamănă cu miriștea. Ăștia doi stăteau rezemați de loitra căruții, cu caii înhămați și se uitau la el. Ăla caută și ei stau și se uită. Stau ei, stau...

— Vere Dane, nu-l găsesc, zice Vasile.

Ăsta tace, nu zice nimic.

— Nu-l găsesc, vere Dane.

Ăsta, nimic. Dacă vede așa Vasile, se oprește și el și nu mai caută.

— Vino încoace, zice Dan.

Vasile stă.

— Vino încoace, zice, pînă nu viu eu la tine.

Se apropie Vasile de căruță și Dan îi spune lui frate-său:

— Ștefane, dă biciul!

A pus mîna pe bici și cînd a văzut Vasile așa, s-a lăsat pe vine, s-a făcut ghem și n-a mai suflat. Ăla a început să-l plesnească cu biciul.

— Unde e căpăstrul? Ai, mă? De ce n-ai avut grijă de cai? Spune, de ce n-ai avut grijă de cai? Tot eu să am grijă de cai? și-l plesnea cu biciul, și Vasile sta ghem și tăcea. De ce n-ai avut grijă? Căpăstru să te faci, că dacă nu, te omor. D-aia am fost eu la tîrg, dumnezeul tău, și am dat două duble de ovăz pe căpăstru, să-l pierzi tu? Am să te belesc de spinare și am să fac căpăstru din spinarea ta. Scoală-n sus!

Ce să se scoale, îi era frică să nu-l lovească peste ochi. A început să-l dea de-a rostogolul pe miriște, și dacă a văzut că tot nu se ridică a început să dea așa de rău în el, că a rupt biciul. Vasile abia mai gemea.

— Scoală-n sus și caută căpăstrul, că dacă nu, căpăstru te fac! Hai, Ștefane, hai să mergem. S-au suit în căruță și au dat drumul cailor. Să nu te prind că vii acasă fără căpăstru, zice, mai bine să te îneci decît să vii fără căpăstru.

Au plecat. Vasile a rămas pe miriște. Nu știu cum, cît îl bătuse, nu plînsese și nu suflase o vorbă, dar cînd a rămas singur, a stat el așa cît a stat, și pe urmă odată s-a pus pe plîns. Plîngea așa, încet, și o chema pe maică-sa moartă... Eu stătusem pitită în porumb. Am mînat caii pe miriștea lor și m-am dus la el.

— Lasă c-o să-l găsim noi, i-am spus, hai să-l căutăm amîndoi. De unde, parcă n-auzea. Și tu de ce stai să te bată? De ce nu fugi?

— Ce să fug, zice, că pe urmă mă prinde și mă omoară.

Ne-am dus pe miriște și am căutat căpăstrul, dar nu se mai vedea, asfințise soarele.

— Vasile, i-am zis, îți dau eu un căpăstru de-al meu, și o să le spun la ai lui Bădăuță că l-am pierdut, n-au decît să mi-l pună la socoteală.

Nu știu ce fel de rude or fi astea, să-l omoare pentru un căpăstru... Pune-l la muncă alături de tine, pune-l cît vrei, dar nu-l bate!

Și zic că eu sînt vinovată, că-l ațîț pe Vasile contra lor. Cînd am venit aicea și ne-am făcut bordeiul ăsta, doi ani de zile ne-au scos ochii că ne-au dat lemne și paie, parcă nu le-am fi muncit cît nu face! Cînd am făcut-o pe Marioara, să moară de necaz, că Dan s-a însurat de trei ori și trei fete i-au fugit din casă, iară ăla mai mic, Ștefan, de-o seamă cu Vasile, tot așa... Cînd ai inima otravă, cum o să stea o fată cu tine și să-ți facă copii?

Cînd veni și-și rupse fetița mîna din pricina ăleia bătrîne, Vasile, cît e el de răbdător, a stat săracul toată noaptea de vorbă cu mine și mi-a spus că nu se mai poate. Măcar de-o fi să răbdăm de foame, dar nu ne mai trebuie plugul și caii lor! Să muncească singuri, și noi singuri, n-o să murim noi din cauza lor. Cînd s-a dus și le-a spus, zice:

— Da? Să vedem ce-o să faceți! Puneți utemeul la ham? Bine, vere, zice. Bine-bine! Ia-o în cap, vere Vasile!

— De ce, zice Vasile, ce-am eu cu voi? V-am muncit destul, nu sînteți oameni. Lăsați-mă pe mine cu ale mele și trăiască fiecare cum îi convine.

— Bine-bine, zice, numai bagă de seamă! Să nu crezi tu, vere, că ai trăit la noi și nu te-am lăsat să te mănînce cîinii, ca să-ți bați tu acuma joc de noi.

— Eu să-mi bat joc de voi? Dar ce v-am făcut? După ce că v-am muncit, vreți să-mi omorîți și copilul? Eu n-am făcut copil să-l omorîți voi. Omorîți-i pe-ai voștri, cînd o să-i faceți!

Cînd a auzit Dan vorba asta, a sărit în sus ; dar Vasile i-a spus :

— A trecut vremea cînd mă băteaţi voi cu biciul pe mirişte şi eu nu ziceam nimic !

— Da ? Ai ajuns mare ? Dacă-mi vine mie chef pun mîna pe bici, vere Vasile, şi te bat mai rău ca atunci. Crezi că mi-e frică de utemeul tău ?

A plecat Vasile, nu s-a apucat cu ei.

Astă-toamnă am arat cu tractorul ; a fost greu, că n-aveam de nici unele. „Aha, zicea Dan prin sat, să vedeţi cînd o veni vara, ce-o să facă vărul Vasile. De arat a arat el cu tractorul, dar ce-o să facă la secere, la sapă, ce-o să facă de căruţă, de cai, cu ce o să se ducă la deal, cu ce o să-ncarce ; nici măcar furcă n-are..."

Aşa era. Oamenii sînt săraci, le trebuie şi lor, şi unde să te duci şi de la cine să ceri, că unii care mai au te mai şi duşmănesc, că aia bătrîna uite-aşa umblă cu vorbe, şi ăla mare zice că abia aşteaptă să se-ntoarcă roata.

— Întîi pe văru-meu Vasile am să-ncalec să-i dau pinteni, zice, iar pe muierea lui o s-o leg de coteţ, să facă politică cu găinile.

Şi Vasile aude, îi aude şi pe alţii şi stă noaptea în întuneric cu ochii treji şi oftează.

— Florico, zice, ce le-am făcut eu lor ? Ce-au ei cu mine ?!

Într-o noapte, n-am mai răbdat şi i-am spus :

— Ori te duci acolo şi-l spui pe Dan, ori nu te mai duce de loc.

— Ce să spun ?

— Cum, ce să spui ?! N-auzi ce zice de tine ? Nu vezi cum îi aţîţă pe alţii ?

— Cui să-i spun, zice, şi ce să-i spun ? Dacă-i spun lui Plotoagă, o să-l cheme acolo pe Dan, şi Dan o să spună că mint. Am martori ? N-am.

— Du-te şi spune-i aşa, fără martori, şi dacă nu te crede, nu te mai duce de loc.

— Şi dacă o să mă creadă, ce poate să-i facă lui Dan ?

Şi uite-aşa s-a chinuit pînă acum o săptămînă ! Nu mai putea de grijă. Se gîndea ce-o să facem la vară !

Şi acum o săptămînă mă pomenesc cu el vesel. Era pe seară, aşa. A intrat în casă şi a început să joace cu mine.

— Ce e cu tine ? zic.

Îl văd că se uită aşa lung la mine, se aşează pe pat şi începe să-şi frece mîinile, aşa cum face omul cînd nu mai poate de bucurie. Ne-am aşezat la masă şi nici n-a luat aşa de cîteva ori, că-l aud că zice :

— Gata, Florico, am scăpat. Facem gospodărie colectivă.

A zis el, dar eu n-am ştiut ce să spun. Ce să fie gospodăria colectivă ? Tot muncă, că nu-ţi dă nimeni de-a gata. Dar avea el dreptate, cum eram noi, scăpam de grija vitelor şi a aratului. Nu prea mă bucuram eu, că de unde poţi să ştii dacă o să fie bine ? Dar m-am prefăcut că-mi pare bine, că prea era el vesel.

— Înţelegi ? îmi spune (pesemne că băgase de seamă că mă bucur, aşa, mai mult de bucuria lui).

— Ei, lasă că înţeleg eu ! zic.

— Nu-nţelegi tu mare lucru, zice, şi cum sta aşa lîngă mine, îl văz că se uită la părul meu (eram fără bariş, îl spălasem şi îl lăsasem să se usuce) ; nevastă, să vezi ce mai bariş îţi iau eu ţie la anul !

— Să fim sănătoşi, zic, nu mai mă gîndesc eu la bariş. Să fie înţelegere între oameni şi să nu mai îndure copiii ce-am îndurat noi.

A tăcut el aşa, şi pe urmă îl văz că se uită la Marioara.

— Am şi eu o ambiţie, zice, Marioara să nu mai dea cu sapa.

— Da' ce să facă? Să stea să se uite?

— Nu, să înveţe carte, dacă-i place cartea. O dau în şcoli pînă unde o putea ea. Pînă la gît dacă vrea să înveţe, atîta o las. Să înoate în învăţătură! Auzi!, Marioară?

Pe urmă a rămas pe gînduri şi a oftat:

— Hai să ne culcăm, zice, sînt ostenit.

Ne-am culcat noi şi mie nu-mi venea de loc să adorm. Că stam aşa şi mă gîndeam că, uite, are el dreptate, scăpăm de toate, nu ştiam ce-o să facem la vară fără nici un ajutor de nicăieri.

— Vasile, zic, scăpăm de-alde Dan?

Îl văd că se mişcă (nici el nu dormea) şi cum stam aşa mă atinge cu mîna pe obraz:

— Tu nu dormi? zice.

— Nu prea mi-e somn, e noaptea mare.

— Da, s-a terminat cu văru-meu Dan, îl auz că spune. Abia aştepta domnul Dan să se facă primăvară, credea c-o să ne ducem la el şi hai, vere, la arat!

Pe urmă nu ştiu ce-am mai vorbit noi şi am tăcut. Se pusese vîntul, viscolea.

— Ia dulama mea, zice, şi pune-o la perete.

M-am dat jos din pat, am luat dulama lui şi am pus-o la perete. Bătea un vînt, vai de călător!

— Tu ştii, Florico, povestea aia cu ţiganii? mă-ntreabă el.

— Care ţigani?

— Pe o vreme ca asta nişte ţigani stăteau în corturile lor, corturi din alea de sfoară şi ţiganul bagă degetul prin spărtură; „Haoleo, zice, rău e de-i de-afară!"

Nu ştiu ce-am mai vorbit noi şi pesemne că Vasile se gîndea la coşmelia în care stăm; se gîndea şi el să nu ne smulgă acoperişul.

Fiindcă era beznă, şi vîntul fluiera şi izbea în geam, şi în pod căpriorile gemeau... Doamne... ce mai viscolea!...

Am stat toată noaptea şi ne-am gîndit că de-aici înainte o să ne fie şi nouă mai bine, că aşa e omul, dacă n-ar trage nădejde, de ce ar mai trăi?

Nici nu ştiu cînd am adormit, el vorbea mereu, îşi descărca sufletul, că altfel nu prea vorbeşte...

Dimineaţa, ne pomenim cu ei. Asta a fost ieri dimineaţă. De unde or fi aflat, cine le-o fi spus, nu ştiu!... Ne-am pomenit cu ei amîndoi că intră în casă: Dan şi ălălalt, Ştefan. Taman aşternusem şi dam cu mătura. Vasile se încălţa, Marioara nu ştiu ce făcea, era şi ea aici. De dimineaţă de tot! Amîndoi!

— Bună dimineaţa, vere! zice (mie nu mi-au zis nimic, nici nu s-au uitat la mine).

Vasile nu ştiu ce a mormăit şi şi-a văzut de încălţat.

— Am auzit, vere Vasile, că vrei să dai pămîntul la colhoz, zice Dan (ăsta vorbea; ălălalt tăcea, dacă n-ar fi ăla mare, ăsta n-ar fi nici el aşa de colţos).

Vasile îşi vedea de încălţat, nici nu se uita la ei. S-au aşezat pe pat cu tunicile pe ei, şi Dan şi-a întins picioarele şi s-a scuturat de zăpadă în casă.

— Am mai văzut şi eu oameni, dar aşa fără nici un simţ în ei n-am mai văzut, am zis eu.

Nu m-am putut stăpîni; ăla mai micu, Ştefan, se scuturase afară, dar ăstălalt înadins intrase cu zăpada în casă.

— Ie-te, domnule, zice, s-a boierit cucoana, i-e lene să dea cu mătura.

— D-aia au fugit trei fete de la tine din casă, că le-a fost scîrbă să dea cu mătura în urma ta, am zi eu.

Cînd m-a auzit aşa, i s-a suit sîngele la cap. Vasile se uita la mine şi n-a zis nimic. „Bine i-ai spus", parcă zicea.

Aşa roşu, Dan a rînjit :

— He ! zice. Păi am umblat şi eu niţel prin lume, de la cotul Donului şi pînă la Berlin ! Am trecut prin Ucraina, peste munţii Carpaţi, prin Budapesta şi am ajuns dracului pînă în Germania ; nu mai vorbesc de România, dar să cauţi în toate ţările astea şi n-ai să găseşti una mai deşteaptă ca tine !

— Bine că eşti tu deştept, zic. Aşa ai văzut pe unde ai umblat, să intri în casă la om cu noroiul după tine ?

Atunci l-am văzut pe Vasile că-mi face semn să tac. Am tăcut.

— Ehe, fetiţo, zice Dan, capul meu a mai fost la o... Am fost fătat de două ori.

Era să-i zic eu ceva, dar m-am uitat la Vasile şi am tăcut. Pe urmă, Dan a început să bată cu talpa mărunt şi să mormăie aşa, să cînte, şi se uita cu ochi răi pe pereţi. Cum sta aşa, îl văd că-şi aruncă ochii la Marioara şi-i zice :

— Ce te uiţi aşa la mine ? Dă un scaun sub picioare !

Fata s-a tras aşa pe lîngă colţul sobei şi s-a pitit în pat, după sobă.

— He, zice, te-a învăţat mă-ta să te uiţi frumos.

S-a aplecat singur şi şi-a tras un scaun sub picioare.

— Ehe ! zice. E grea viaţa cînd ai de-a face cu oameni fără cap. Le vrei binele şi ei îţi întorc vorba cu pietre.

— Binele ăla o să-l scrim pe lumînare pentru neuitare, am zis eu.

Nu ştiu ce avea el în inima lui. Se vedea că se căzneşte să spună o vorbă bună, dar de ce, nu ştiu.

— Nu-i aşa, vere Vasile ? zice.

— Aşa o fi, zice Vasile.

— Munceşti şi trăieşti la un loc, te ajuţi ca fraţii şi cînd colo, în loc de bine, îţi dă cu parul în cap.

Mă mir cum putea să spună vorbele astea !

— Cine-ţi dă cu parul în cap ? întrebă Vasile.

— Fratele de un sînge cu tine, zice.

— Care frate ? întreabă Vasile.

— Ăla care-l ai.

— Săracu' văru' Dan, zice Vasile posomorît. Ce să mai facă el ? A ajuns să-i dea frate-său Ştefan cu paru-n cap.

— Nu e vorba de Ştefan, zice Dan, nu vorbesc de noi. Uite la ai lu' Dănălache, am auzit că aseară erau să se taie cu cuţitele.

Vasile s-a uitat la el, nu-i venea să creadă. Dănălache e de mult în partid, şi Vasile îmi spusese mie că pe el o să-l aleagă preşedinte.

— Ce-au avut ? întreabă Vasile.

— Cum ce-au avut ? Păi ăsta e frate ?

Vasile n-a mai zis nimic. Ştia el. Îmi spusese şi mie ce este între Dănălache şi fraţii lui.

— Aşa vere, zice Dan. E lesne să ajungi de rîsul lumii.

— Da, e lesne, zice Vasile, mai ales cînd ai şi nişte rude care te ajută.

— Aşa ţi se pare ţie, zice Dan. De ce ?! Că se suie un copil într-un pom şi cade de-acolo ? Aşa sînt copiii ! Eu nu zic că n-o fi îndemnat-o aia bătrînă să se urce, ei şi ce, pentru asta să se certe verii între ei ? N-am avut atunci bani, că-ţi dădeam. Ai venit mai tîrziu să ceri ? N-ai mai venit. Te-am îndemnat

eu să nu mai bagi în plug cu mine? Singur te-ai făcut de rîs, aşa că degeaba zici tu rude... Uite colea, am ţinut deoparte o mie de lei să-i cumpăr Marioarei să se-nbrace...

Îl văd că se caută la piept şi scoate o mie de lei din portofel.

— ...Dă-o dracului, sîntem oameni! Mărioară, zise, mîine mergi cu mine la cooperativă să te îmbrac de sus pînă jos. Ai înţeles?

M-am uitat la Vasile. Tăcea... tăcea... Eu n-am îndrăznit să spun nimic, mi-era să nu se supere. Şi mă gîndeam: „Doamne, te pomeneşti că iar îl crede, iar începe jugul". Sta cu capul în jos şi tăcea, tăcea... Era posomorît! Şi ce frică mi-era! Nu ştiu cît a ţinut tăcerea şi pe urmă îl văz pe Vasile că ridică fruntea şi înghite greu.

— Vere, zice, sărută buzele omului cînd sînt amare, nu cînd sînt dulci.

Am ieşit niţel afară, că mă podidiseră lacrimile. Cînd m-am întors îndărăt, ei tot tăceau. Îl văz pe Dan că se uită la bocanci şi începe să-şi izbească tocurile mărunt.

— Da, da! zice, şi oftează aşa. Zi, nu mai vrei, vere Vasile, să mai bagi în plug cu noi. Bine!... Hai, Ştefane, să plecăm! („Duceţi-vă, zic, în gîndul meu şi nici pe lumea ailaltă să nu vă mai văd.")

Dar n-au plecat, nici măcar nu s-au mişcat de pe pat. Credeau că Vasile o să-şi ia vorba îndărăt. Îl văd că iar îşi bate călcîile.

— Va să zică, dom'le Vasile, aşa credeţi dumneavoastră, că buzele dumneavoastră sînt dulci. Dar dacă-mneavoastră vă-nşelaţi?

— Chiar dacă aşa să fie, n-o să viu la tine să mă săruţi tu, zice Vasile.

— Mda, zice, -mneavoastră sînteţi om mare, am auzit. Lucraţi direct cu Petre Grozea. De! Dacă aş fi ştiut de cînd erai mic, nu te-aş mai fi pus la secere. Şi... -mneavoastră v-aţi gîndit bine cînd v-aţi gîndit să daţi pămîntul la colhoz? Putem să ştim şi noi? Aşteptăm răspunsul, dacă ne permiteţi!

Cînd a văzut Vasile că-şi bate joc, a început şi el să-şi bată joc.

— Aţi face mai bine să închideţi uşa pe dinafară, i-a zis, pe noi scuzaţi-ne, sîntem grăbiţi!

— A! Da! Uitasem!... Şi-mneavoastră sînteţi grăbită? îmi zice mie. -mneavoastră, mi se pare, trebuie să vă duceţi la facultăţi! (Era vorba de una Didina, prietenă de-a mea, pe care a încercat el acum patru ani s-o ia. Didina a plecat din sat, a intrat într-o fabrică şi astă-vară se auzea că e la facultate.) Vă aşteaptă Didina, îmi zice, ce mai staţi? Facultatea de prostologie.

— Ţi-e necaz, zic, că nu te-a luat.

— Da-a! zice. Nu mai pot. Făceam şi eu facultatea, luam amîndoi diplome de prostologi. Tace, şi pe urmă îl aud că oftează. Ehe! zice. Ce-am să încalec eu pe bălana odată şi ce pinteni o să-i dau! Dacă n-am să pun mitraliera şi-o să secer cu ea... or să muşte ţărîna cu sînge!

— Vezi să n-o muşti tu înaintea altora, zice Vasile.

— Fie al dracului care-o muşcă-o pînă nu secer măcar o divizie de prostologi. Ehe! Nu vine el războiul ăla mai repede!...

Cînd a ajuns aici, atunci a sărit Ştefan la el. Pînă atunci nu zisese nimic.

— Mai taci dracului din gură, zice. Se înroşise Ştefan, se speriase. Vorbeşti aşa, fără nici o socoteală.

— De ce vorbesc fără socoteală? zice Dan.

— Aşa! Taci odată, dracului! zice Ştefan.

— Ce, ți-e frică de Vasile? O vorbă să aud de undeva și să fiu al dracului, vere Vasile, dacă nu-ți cîntă popa veșnica pomenire. Mie să-mi spui aicea, dom'le Vasile (i se făcuseră ochii roșii și striga), să-mi spui aicea, dom'le Vasile, zice, al cui pămînt vrei tu să-l dai la colhoz?

— Pămîntul meu, strigă și Vasile.

— Care pămîntul tău?

— Ăla pe care l-am muncit.

— E vreun pămînt pe numele tău?

— Am dreptul meu la un hectar de pămînt.

— E trecut pe numele tău?

Cînd a auzit Vasile așa, odată a tăcut. Eu înghețasem.

— Nu e trecut pe numele meu; o să-l treci, dom'le Dan, să nu crezi tu că legea e de partea ta.

— Bine, dă-mă în judecată! Pînă atunci n-ai să intri în colhoz. Și află, dom'le Vasile, că în ziua cînd ai să mă dai în judecată, ai să zbori de-aici din casa asta, care e făcută pe locul meu și e făcută cu banii mei.

N-am mai putut să mai rabd. Șase ani de zile le-am muncit pentru locul ăsta de casă.

— Bine, plecăm din casă, am zis. Dar ți-am muncit șase ani de zile, eu am să te dau în judecată! Și pentru ăștia șase ani ai să plătești pînă ți-or ieși ochii, dacă e vorba pe-așa!

Cînd m-a auzit, s-a încleștat cu mîinile de marginea patului. Mai plătiseră ei acum cîțiva ani, tot așa! În timpul războiului muncise la ei și alde Ion al lui Ripitel și tot așa îi plătise mai nimic. De atunci li s-a tras lor, că alde Ion i-a dat în judecată și judecata la o sută douăzeci de mii de lei i-a condamnat. Au trebuit să vîndă și să plătească.

— Da! zice. Ai să mă dai în judecată?! și odată îl aud că mă înjură. Odată îl văz că sare de pe pat,

se răsucește și mă lovește cu dosul palmei peste obraz.

Florica lui Vasile se opri. Își duse mîna la frunte și o lăsă în aceeași clipă în jos. Se poticnise, parcă nu mai putea povesti.

Vasile a sărit de pe pat, galben la față.

— Mă, zice, de ce dai tu în nevasta mea?

Și căutînd parcă să alunge vedenia care-i răsărea în minte o dată cu vorbele acestea, Florica lui Vasile își lăsă fruntea în jos și continuă:

— De ce dai tu în nevasta mea, ce ți-a făcut ea ție de dai în ea? repetă Florica și de astă dată în odaie se auzi parcă glasul adevărat al lui Vasile, ca un strigăt sfîșietor.

El a crezut că vărul său o să se sperie, de ce a făcut și o să-i pară rău...

— De ce dai tu în nevasta mea, vere, ce ți-a făcut ea ție de dai în ea? a zis, și parcă mi-a băgat un cuțit în inimă.

— Dau ca să se învețe minte cum să vorbească, a zis alde Dan.

Atunci Vasile a țipat:

— A, vere! Vorbele-astea cu sîngele tău o să le spăl!

Și s-a dat îndărăt și s-a repezit în el, dar a sărit Ștefan pe la spate și amîndoi l-au apucat pe Vasile de gît... Se zbătea... Se zbătea între ei doi... Nu știu cum a scăpat din mîinile lor și a vrut iar să se repeadă, dar Dan a scos un cuțit... Atunci am țipat și m-am repezit și l-am împins pe Vasile într-o parte; drept în cuțit era să se arunce. Ștefan a deschis repede ușa și s-a luptat cu Dan și l-a scos afară.

Florica tăcu, se îndreptă, își strînse barișul și-l legă sub bărbie; stătu o clipă astfel, nemișcată, cu mîinile în poală, apoi își plimbă privirea prin casă, se aplecă puțin și se uită afară la vreme. Ceasor-

nicul uriaş şi nevăzut de afară, ştiut numai de ea, o îngrijoră :

— S-a făcut tîrziu, şopti. E prînzul.

Se ridică încet de pe pat şi ieşi în tindă. Totul se sfîrşise. La fel cum o ridicase, simplu şi pe nepregătite, la fel lăsa ea acum perdeaua peste viaţa ei şi a lui Vasile. Aprindea focul în vatră şi pregătea căldarea de mămăligă, ca şi cînd ar fi fost singură şi nimic nu s-ar fi întîmplat, ca şi cînd nu ea ar fi fost aceea care pînă acum cîteva clipe povestise îndelung...

Se întoarse în odaie şi se aşeză iar pe pat. Din tindă se auzea flacăra vîlvorind. Activista stătea cu picioarele pe scăunelul acela, cu genunchii apropiaţi şi cu coatele pe genunchi, cu bărbia în podul palmei. Nu ştia ce să mai facă şi stătea tăcută şi îngîndurată. Din cînd în cînd vîntul se arunca asupra ferestrei şi arunca în ea parcă cu nisip, cu pietriş.

— Eu zic că pe vremea asta să staţi să mîncaţi aci, spuse Florica, şi fata tresări auzindu-i glasul. Vorbea cu un glas străin, dar binevoitor şi ospitalier. Trebuie să vie şi Vasile, adăugă. Vorbiţi cu el...

Şi ieşi din nou în tindă. Acum cu adevărat nu mai avea nimic de spus. Să vorbească tovarăşa cu Vasile, şi dacă are vreo putere şi a înţeles ceea ce i s-a povestit, să se alăture ei şi să apere bordeiul şi viaţa ei de ameninţare. Îi era frică să nu i se întîmple ceva bărbatului ei, sau copilului...

Activista se gîndi să se îmbrace şi să se ducă la sfat, să-i spună tovarăşului Ioniţă despre ce era vorba şi să se sfătuiască cu el. Dar îşi spuse că trebuia să vorbească şi cu Vasile, să-şi dea seama ce se petrecea cu el. Înţelegea că în situaţia în care se afla el acum, nu-i mai ardea lui de comitet. Şi totuşi, ce era de făcut ? Pentru că dacă te gîndeai bine, cu adevărat că gospodăria colectivă era singura lui

scăpare. Se temea cumva Vasile că verii săi îl vor da afară din casă ? Se ridică de pe pat şi ieşi în tindă.

— Tovarăşă Florica, ia spune-mi cît pămînt au verii ăştia ai dumneavoastră ? întrebă ea.

— Cine poate să ştie, răspunse Florica, înţelegînd rostul întrebării ; au împărţit între ei şi au scăpat, nu i-a trecut la chiaburi. Aia bătrînă are şi ea forme pentru vreo cinci pogoane. Trebuie să aibă cu toţii vreo douăzeci de pogoane.

— Da, dar sînt o familie, spuse fata, ce-are a face că pămîntul e împărţit ?

— Zice că trăiesc despărţiţi, că mai au o casă în Cotoceşti. Vine Vasile, şopti Florica ridicînd fruntea şi ascultînd afară.

Fata, care între timp se aşezase pe un scăunel lîngă vatră, se ridică în picioare. Vasile rămase cîtva timp pe prispă, scuturîndu-se de zăpadă, apoi intră în tindă şi văzînd-o pe activistă, îi dădu bună ziua. Era posomorît, dar nu se arătă mirat găsind-o aci, dar nici supărat şi nici binevoitor nu arăta că are de gînd să fie. Nu voia să ştie de ce a venit, dar nici nu-l supăra faptul că totuşi venise.

— Gata mămăliga ? Unde e fata-aia ?

— O trimisei eu pe la naşi-sa Mariţa, răspunse Florica, fără să se uite la el.

Vasile întrebase de fată, ca şi cînd ar fi avut ceva grabnic cu ea, dar nu avea nimic. Îi spuse activistei :

— E frig în tindă, staţi în casă.

Se mai scutură încă de zăpadă şi puse mîna pe clanţă.

— Poftiţi în casă, repetă cu un glas de parcă n-ar fi găsit-o pe fată acolo, ci ar fi venit o dată cu ea.

Îi făcu loc să treacă. În odaie mai rămase cîtva timp în picioare, uitîndu-se nicăieri, apoi începu să se dezbrace. *Începu*, deoarece se dezbrăca cu înceti-

neală, ca şi cînd dulama de pe el ar fi fost făcută din ceva care s-ar fi putut desface în bucăţi dacă n-ar fi avut grijă de ea. Tot aşa o împături, mişcare cu mişcare, mînecă lîngă mînecă, cu căptuşeala de oaie în sus şi o aşeză uşor la capătul patului. După toate acestea îşi scoase căciula din cap şi se aşeză şi el pe pat. S-ar fi părut că sînt mişcările unui om bătrîn, dar erau ale unui om cu totul absorbit de sine, atent la ceva din el însuşi, numai de el ştiut. Arăta foarte tînăr, ca şi nevasta lui, nu prea înalt de statură, nu prea voinic în umeri, şi fără să fie neîmplinit la faţă, cu obrajii traşi. Flanela îi făcea trupul prea delicat faţă de palmele mari, care-i ieşeau liniştite din mîneci. Privirea îi stătea aspră şi rece peste o expresie a chipului neştiută de el ; credea că nimic din ceea ce se petrecea cu el nu răzbate afară, şi credinţa aceasta se citea prea limpede pe chipul lui. Avea acea expresie particulară a omului tînăr şi nepătat, care încearcă, chinuindu-se, să devină tot aşa de sălbatic şi de crud ca şi cei din jurul său. Văzîndu-l, fata nu-l mai recunoscu. Întîlnise mulţi tineri în orăşelul raional unde trăia şi prin satele în care activa, dar nu-şi aducea aminte să fi avut de-a face cu vreunul care s-o impresioneze atît de puternic, cum o impresiona Vasile în clipa aceasta. Abia acum povestirea Florichii căpătă un înţeles întreg în mintea ei. Îl auzi parcă strigînd şi-l văzu aievea cu chipul pe care-l avea acum zbătîndu-se cumplit şi zadarnic în miinile celor doi veri.

— Tovarăşe Vasile, începu fata după aceste clipe lungi de tăcere, fără să aibă în minte ceva precis de spus, dar stăpînită de un sentiment puternic care-i cerea să intervină în această poveste cu toată hotărîrea, am aflat tot ce s-a întîmplat şi-mi pare rău că n-am ştiut mai dinainte : n-ajungeau ele lucrurile pînă acolo ca să îndrăznească cineva să-ţi ceară socoteală ! Dar, tovarăşe Vasile, dumneata vezi lucrurile prea în negru... tovarăşe Vasile !...

Fata se poticni pe neaşteptate. Vasile nu o asculta şi acest lucru o făcu să înţeleagă că vorbise pe negîndite : cine ar fi putut să împiedice ca lucrurile să ajungă pînă acolo, cînd nici însuşi Vasile n-a putut să bănuiască ceea ce avea să se întîmple ?

— În sfîrşit, tovarăşe Vasile, eu îţi spun că noi avem toate mijloacele să intervenim. Greutatea e alta, că... Se întrerupse însă, fiindcă Vasile se sculă de pe pat, începu să se îmbrace din mers şi ieşi.

— Unde te duci, nu stai la masă ? îl opri Florica în tindă.

— Mă întorc acum.

— Unde te duci ?

— La Ion al lui Ripitel.

Din nou activista U.T.M. se gîndi să plece şi să se sfătuiască cu tovarăşul Ioniţă, dar acel „mă întorc acum", rostit de Vasile, o făcu să se hotărască să mai aştepte.

Vasile ieşi pe poartă prin viscol şi o luă spre Ion al lui Ripitel, de unde, de altfel, şi venise. Îi spusese totul de dimineaţă. Ion al lui Ripitel ştia chiar mai multe decît Florica, ce se mai întîmplase între timp cu Vasile, ieri după ce verii săi plecaseră.

Rătăcise ceasuri întregi pe-afară, pe lîngă casă, prin fundul grădinii, căutînd parcă ceva, cu lopata în mînă, curăţind zăpada, făcînd pîrtii, spulberînd zadarnic troienele care se formau repede la loc în urma lui. Florica se uita la el pe geam şi vedea lopata neagră ridicîndu-se cu mişcări regulate în aer ; muncea liniştit, tuşea, uneori se oprea şi se uita pe drum... Dar cînd ea ieşi la prînz şi îl chemă la masă nu-i răspunse nimic, nu veni şi continuă curăţatul acesta fără noimă al zăpezii pînă ce scurta zi de iarnă începu să se întunece.

Seara mîncă totuşi ceva, dar ea, Florica, nu putu să mănînce, îi dădu doar lui şi fetiţei şi apoi ea se culcă şi adormi îndată. Vasile rămase treaz lîngă ea. Chipul ei de fată de şaisprezece ani, cu a cărui frumuseţe Vasile nu se învăţase nici acum, după atîţia ani de cînd o cunoştea şi era însurat cu ea, arăta la lumina scăzută a lămpii nefiresc de alb şi de plăpînd. Parcă pierea în căpătîi, parcă se topea lîngă el. Stînd alături de ea şi privind-o mereu, Vasile adormi după aceea fără să simtă, ca într-o trecere dintr-o viaţă în alta, şi întîmplarea de dimineaţă trecu în vis într-un mod straniu, răsturnată, într-o lume blîndă şi ocrotitoare... Se simţea stăpînit de bucurii străvezii ca roua şi se făcea că era pe mirişte, ca odinioară, şi erau şi verii, şi era şi Florica şi coceau porumb; caii sforăiau păscînd liniştiţi, căruţa zăcea încremenită la capul locului... „Vasile!" zicea Florica, şi se uita la el nemişcată şi liniştită, pierdută în bucuria ei mare care era el, Vasile, alături de ea, pe miriştea adormită de soarele verii... Şi Dan, şi Ştefan stăteau şi ei liniştiţi în faţa lor şi Dan se uita... Se uita mereu şi Vasile înţelegea de ce se uită şi se bucura că vărul său e bucuros de ei doi, de vărul lui bun şi de Florica, nevasta lui... Şi vărul se apropia şi-şi încolăcea braţul puternic pe după gîtul lui, şi Vasile zîmbea şi îşi pleca fruntea. Ce bine era să ai un văr care să ţină atît de mult la tine, un văr ca şi un frate bun... Vărul scotea apoi din buzunar, ceva aspru şi rece, o gresie! Strînsoarea braţului pe după gît se făcea mai puternică, şi Vasile simţea cum vărul îi trece gresia prin gură, peste dinţi. Încet, uşor, la dreapta şi la stînga, şi gresia se uda de atingerea limbii şi aluneca peste dinţi. „Dar de ce?" se întreba Vasile şi nu înţelegea, se zbătea, se smulgea din strînsoarea vărului şi o lua la fugă. Vărul încăleca un cal, îl ajungea din urmă fără grabă, călărea liniştit alături de el şi îi dădea încet, de la dreapta spre stînga, cu gresia prin gură. Piatra rece şi aspră îl înfiora şi-l chinuia. Şi parcă i se spunea că asta se va întîmpla mereu, că niciodată nu se va sfîrşi. „Dar de ce?" gîndea Vasile. Aci spaima îl trezise din somn şi, treaz fiind, se cutremurase de ură şi de umilinţă. Fulgerător, el înţelesese: ceea ce simţise în vis atît de îndelung, simţise ieri o singură clipă, atunci cînd o văzuse pe Florica lovită, cu obrazul alb ca hîrtia şi cu privirea îngrozită, cu acelaşi *de ce* în luminile ochilor. (Şi în loc să fi ţîşnit asupra vărului şi să-l fi doborît, el avusese clipa aceea înspăimîntată, care-l făcuse să întrebe *de ce;* nu se mai putea trăi cu amintirea acestei clipe.) „Îl omor! şoptise Vasile, simţind cum visul îi răscolise inima cu o putere copleşitoare. Am să-l omor! Am să-l tai cu cuţitul."

Noaptea era lungă, afară viscolea neîncetat. Se dădu jos din pat şi ieşi în tindă, căută pe poliţă cuţitul. Stătu cu el în mînă, nemişcat şi încordat, vreme îndelungată. Ieşi apoi pe prispă. Noaptea era neagră şi întunericul îi lovea obrazul cu pulbere nevăzută şi rece. Se mai dezmetici, se întoarse în pat şi adormi greu şi fără vise.

Dimineaţa se sculă tăcut şi mohorît.

Cînd Dănălache, unul dintre membrii plănuitului comitet de iniţiativă, strigă la poartă să-l ia la sfat, ieşi Florica şi spuse că nu-i arde acum de comitet (de unde Dănălache înţelesese că „nu mai vrea muierea" şi comunicase acest lucru secretarului de organizaţie). Mereu mohorît şi palid, Vasile plecase apoi de acasă fără să spună unde se duce şi se întoarse abia acum.

— Cine e Ion al lui Ripitel? o întrebă activista pe Florica, după ce Vasile plecă iar.

— Păi trebuie să-l știți, că e și el cu utemeul, răspunse Florica timidă.

Turnă apă fiartă într-o oală, o spălă fără grabă, o umplu cu apă rece și o puse la foc lîngă pirostrii.

— E prieten cu Vasile, adăugă apoi intrînd în odaie și așezîndu-se pe pat. Vă spusei eu de el, a lucrat la ăștia... I-a dat în judecată.

— A! Ion al lui Ripitel! Nu știam că-l cheamă Ripitel, se miră activista, aducîndu-și aminte. Nu e unul, așa scund...?

— El e, răspunse Florica.

Ion al lui Ripitel era „tovarășul Ion", un tînăr mic de statură, foarte vioi, cu niște ochi ca de viezure, care trăgea veșnic dintr-un muc de țigară și care se băga în vorbă avînd mereu ceva de spus. Activista știa de el că era un băiat dezghețat, studia cărți tehnice și-și făcuse cu mîinile lui un aparat de radio. Nu vroia să plătească taxe pentru el, zicea că avea să plătească taxe pentru „aer", din moment ce aparatul și-l făcuse singur. Din „aer" auzea însă o grămadă de lucruri pe care voia cu tot dinadinsul să le spună tuturor, dar fără să se priceapă cum s-o facă. „Tovarășă, să vă spun eu...", dar fiindcă avea prea multe de spus și pînă să se fixeze el asupra vreunei idei se schimba vorba și el rămînea mereu cu privirea atîrnată, atentă de fapt la ceea ce spunea Vasile sau altcineva, ceea ce nu-l împiedica însă ca după cîtva timp să zică iar: „Păi să vă spun eu, tovarășă", și nu reușea niciodată să spună nimic.

— Cînd vine p-aici, mai rîdem și noi, zise Florica. Povestește fel de fel de glume despre tat-su.

Florica se duse în tindă, mai puse niște coceni de porumb sub căldare și se întoarse și se așeză iarăși pe pat.

— Ion e un fel de rudă cu mine, e vărul meu, dar văr de-al doilea, nu văr întîi cum e Vasile cu Dan. Tat-su se duce la biserică, și cînd Ion a adus vorba să-l dea pe alde Dan în judecată, n-a vrut, a zis că pentru cît i-a muncit el lui Dan o să le plătească Dumnezeu pe lumea ailaltă. „Lasă, tată, că nu strică două plăți", a zis Ion. S-a supărat alde tat-său, dar și Ion s-a supărat, s-a dus la sfat și a vorbit acolo cu președintele, și cînd s-a întors, i-a spus: „Tată, am nouăsprezece ani, sînt major; eu îl dau pe domnul Dan în judecată". Rîdea Ion, zicea că n-a zis alde tat-său nimic în ziua aia, dar dimineața cică s-ar fi sculat din pat și ar fi făcut așa cu mîinile: „Mă spăl pe mîini, zice, ca Pilat din Pont". „Și eu îți torn apă", a zis Ion... E în vorbă și el cu una a lui Pisicaru. Se înțelesese cu ea s-o ia astă-toamnă, dar n-a prea vrut Pisicaru, zicea că e prea sărac alde Ion. El zice că tot o s-o ia!

Florica tăcu cîteva clipe și se duse iar spre vatră. Cînd se întoarse, arătă pe geam.

— Uite-l pe Vasile cu Ion.

Afară se auziră tropăituri și, o clipă mai tîrziu, Vasile intră în casă însoțit de Ion al lui Ripitel. Ion al lui Ripitel se opri liniștit în mijlocul odăii și duse la gură o rămășiță de țigară din care trase de nenumărate ori; o supse, o răsuci, apoi o aruncă pe jos și scuipă peste ea.

— Noroc, tovarășă, spuse el după aceea și-i întinse fetei o mînă mare, aspră și înghețată.

Era de mirare cum putuse el cu mîna aceea să șurubărească un aparat de radio.

— Dezbracă-te, Ioane, zise Vasile abia șoptit, și în același timp el își aruncă privirea asupra Florichii, căreia îi spuse parcă, fără cuvinte: „Tu nu trebuie să auzi ce o să vorbim noi acum".

Florica ieși pe vatră. Ion al lui Ripitel împrumutase și el ceva din felul de a fi al lui Vasile, se gîndea la ceva, era preocupat și grav. Privirea sa

vioaie se muta de colo pînă colo prin casă, se opri o clipă și asupra activistei, și într-o vreme căută nu se știe ce, chiar pe lîngă el.

— Florico, zise el, dă-mi un foc.

Scoase o țigară, de astă dată una întreagă. Florica intră în casă cu o bucată de jar pe vătrai. Ion al lui Ripitel luă jarul în palmă și-și aprinse țigara de la el fără să miște de loc mîna, ca și cînd ar fi ținut o bucată de lemn.

— Hai, spune, Ioane, zise Vasile din nou cu același glas.

— V-a povestit Florica, zise Ion tot în șoaptă pufăind liniștit din țigară. Și ce credeți că a făcut domnu' Dan ieri, după ce a plecat de aici ? întrebă el și deodată privirea încetă să i se mai plimbe, se opri, se lărgi parcă, culoarea ochilor se schimbă și ea, se făcu din căprie, cum era, de un verde intens. Credeți că i-a părut rău ?! S-a dus la ai lui Bădăuță și-a spus că nici n-a apucat să-i spună lui Vasile o vorbă și Vasile a și început să se roage : „Vere, nu mai mă înscriu în colectiv cîtă viață oi avea". Pe urmă a trimis oameni în toate părțile (știa că azi-dimineață trebuia să fie ședință) să nu cumva să se ducă vreunul la sfat că-i taie beregata. Și s-a dus numai nea Ghiță cu Niculae și Dănălache. Iar despre mine a spus : „Cu domnu' Ion al lui Ripitel am o socoteală mai veche, o să-l fac eu pe domnu' Ion să stea înaintea mea în patru labe".

Vasile sta țeapăn, galben la față și răsufla rar.

— Să dea el în Florica ! încheie Ion întunecat și se uită în pămînt și bolborosi : Ba o să te punem noi pe tine în patru labe, domnule Dan Bodescu, și să-ți lăsăm sînge !...

Și înjură înfricoșător.

În clipa aceea, Florica deschise ușa și rămase în prag. „Ce vorbiți voi aici ? parcă le spuse. Voi vorbiți și..."

— Dan ! E în grădină... Vine încoace, șopti ea.

Vasile tresări cu putere, se uită la ea ca și cum n-ar fi înțeles, apoi se dezmetici și întrebă în aceeași clipă :

— E singur ?

— Nu știu.

— Ioane, rosti el șuierător, și Ion întinse piciorul și scoase din buzunarul pantalonului un cuțit închis.

Vasile i-l smulse din mîini și-l vîrî în buzunarul său. Totul se petrecu într-o clipă. În clipa următoare, fata sări de pe pat :

— Tovarășe, lasă cuțitul !

Străin și surd, Vasile rămase nemișcat.

— Tovarășe, lasă cuțitul ! repetă fata cu o violență de necrezut.

Și acest glas ridică deodată privirea lui Vasile.

— Stați la locul dumneavoastră, zise el.

— Să vedem ce vrea, zise Ion, și se adresă verișoarei, nevestei lui Vasile : Florico, du-te tu în tindă...

Florica abia avu timp să iasă. Dan se urcase pe prispă și în tindă trecu pe lîngă ea, o atinse cu umărul din mers și intră în odaie. Cînd intră rămase cîteva clipe cu spatele răzimat de ușă — pe care o închise astfel — și cercetă cu privirea pe cei dinăuntru. Îi văzu și nu se arătă mirat. Era un om de vreo treizeci și cinci de ani și avea niște obraji musculoși, roșii și aspri ca de cărămidă. Fața, de la frunte la bărbie și de la o ureche la alta, semăna cu o oală, iar nasul și gura nu stricau această rotunjime de oală, ci făceau parte din ea, întregind-o. Se părea că nici timpul nu avusese cînd să-și pună pecetea peste acest chip. Așa fusese în copilărie, așa era și acum și tot așa avea să rămînă și de aici înainte. Ținea mîinile în buzunarul dulămii și se

uita nemişcat la cei din casă. Era cu neputinţă de ghicit ce gîndea. Faţa lui nu avea nici o expresie. Vasile şi Ion al lui Ripitel se fereau să-l privească; ţineau pleoapele peste ochi şi se uitau la ei înşişi, aşteptînd cu încordare. În schimb, activista se uita neclintit la musafir şi cîteva clipe privirile li se întîlniră.

— Bună ziua, spuse el, şi se mişcă încet de lîngă uşă.

— Bună ziua, răspunse activista.

Vasile şi Ion al lui Ripitel parcă nici nu auziseră.

— S-a pus pe iarnă, vere Vasile! spuse Dan, rămînînd în picioare în dreptul ferestrei.

Ciudat lucru, buzele parcă nici nu i se mişcaseră. Rotunjimea feţei rămăsese nestricată. Vorbea parcă din piept şi din gît şi din pricina obişnuinţei, cuvintele lui sunau ca un avertisment.

— Bă, al lui Ripitel, spuse el apoi şi trecură cîteva clipe ameninţătoare pînă ce spuse încă: Ce mai faci tu, mă?

După aceea făcu încet de tot doi paşi spre uşă, apoi se răsuci la loc, făcu iarăşi doi-trei paşi şi aşa mereu, cu mîinile în buzunarul dulămii.

— Nu te supăra, mata, spuse activista rece şi răspicat, sfredelindu-l cu privirea. Am treabă cu tovarăşii.

— Nu, că-l văzui pe Ion al lui Ripitel şi venii să-l întreb ceva, nu stau, nu vă deranjez...

Făcu iar cîţiva paşi şi reluă:

— Al lui Ripitel, ce mai face, mă, tac-tău?

— Văd că mata nu înţelegi, spuse fata din nou.

— Ce spui tu, Ioane? repetă Dan de astă dată cu cel mai prietenos glas pe care putea să-l aibă.

Ion al lui Ripitel ridică privirea:

— Bine, dom'le Dan, răspunse el. Ce să facă alde tata, bine, bine!

— Aha! făcu Dan cu glas mult. Îmi pare bine, frate Ioane, zise, şi nu mai aşteptă ca activista să-l poftească a treia oară să plece, se duse spre uşă şi puse mîna pe clanţă.

— Bună ziua, spuse el. Noroc, vere Vasile! Vere Vasile, vezi că mîine mă duc la moară, adăugă Dan, întîrziind. Apucă-te şi curăţă porumb, că plec de dimineaţă. Ai saci?

Nici un răspuns.

— Eu mă duc acuma pe la fierărie, mă aşteaptă Ştefan acolo să potcovim caii. Şchioapătă aia murga, nu ştiu ce dracu' are.

Tăcere.

— ...Să vedem ce zice ţiganul, să nu se fi înţepat dracului în vreun cui alaltăieri cînd am fost la gară...

Încă o clipă de tăcere. Dan apăsă clanţa.

— Ştefan zicea că s-o ducem la veterinar, dar eu zic dă-l dracului de veterinar, că nu ştie veterinarul mai mult ca ţiganul ăsta al nostru.

Clanţa se lăsă încetişor la loc, se auzi scîrţîitul ei. Apoi tăcere. Dan continua să întîrzie. Ca un fulger trecu gîndul prin capul lui Vasile: „De ce aşteaptă?“ Ridică privirea, încleştă mîna în buzunar. În aer plutea ceva nefiresc. Deodată Vasile ţîşni în picioare:

— Păzea! strigă el, şi în clipa următoare fereastra zornăi, sticla căzu spartă în bucăţele mici şi ceva negru şi greu pătrunse în odaie răbufnind în perete.

Era o cărămidă.

— Păzea! strigă Vasile a doua oară şi o trase pe fată în jos de pe pat.

Din nou piui şi zornăi geamul spart şi încă o cărămidă răbufni în perete. Loviturile o ţinteau pe fată şi a treia o nimeri în cap şi activista scoase un geamăt şi alunecă jos pe pămînt. Prin fereastra

spartă pătrunse viscolul, răsucind perdelele ușoare de borangic. Florica intră în casă și rămase încremenită de spaimă.

— Cine dracu dă ! se miră Dan cu glas tare.

Vasile țîșni pe ușă afară în spatele casei și văzu un om care fugea spre viroagă. Avea dulama și căciula întoarse pe dos și nu putu să-și dea seama cine era. O luă la goană pe urmele lui. Omul fugea prin viroagă spre marginea satului și Vasile își dădu seama că dacă nu-l poate prinde pînă nu iese din viroagă, îl scapă în văgăuni și de acolo în lăstărișul pădurii, unde n-are să-l mai poată găsi. Începu să strige :

— Stai ! Stai, dumnezeul mă-ti ! Puneți mîna pe el... Puneți mîna pe el...

Văgăunele însă erau aproape, omul care fugea se opri o clipă, ridică pumnul în sus amenințînd, apoi continuă să fugă. Din fundul unei grădini ieșiră doi oameni și, fără să întrebe ceva, se alăturară lui Vasile. Dar era prea tîrziu și se opriră curînd cîteșitrei.

— Cine e, mă ? Ce-a făcut ? întrebă unul.

— Nu știu, spuse Vasile gîfîind, ștergîndu-și sudoarea de pe frunte. A dat cu cărămizi în geamul meu, a spart capul unei fete de la raion care era la mine.

Se adunară și alți oameni și porniră înapoi spre casa lui Vasile. Vasile călca gîfîind, ieșise cu capul gol, în flanelă.

— Fraților, vă am martori, spuse Vasile.

— Ce martori ? ! se miră unul. Îl știi cine e ?

Vasile se întîlni cu Ion al lui Ripitel.

— L-ai cunoscut ?

— Nu.

— Hai repede... A lovit-o rău !

Aproape de casă, Udubeașcă, vecinul din spatele casei lui Vasile, le ieși înainte de după o glugă de coceni.

— Mă, Vasile ! Cine era, mă ? întrebă el în șoaptă.

Și fără să aștepte răspunsul, veni cu ei, intră și el în casă. De după colț se alătură și feciorul-său, un flăcău înalt și cam șantaliu.

Înăuntru, Florica stătea lîngă pat, speriată, cu o oală cu apă în mîini. Dan nu plecase, stătea ceva mai la o parte de pat și se uita la activistă care gemea întinsă cu un căpătîi sub cap. Nimeni nu băga de seamă că vîntul răbufnea mereu în geamul spart și umfla și răsucea perdeaua.

— Pune ceva în geam, spuse Vasile nevestei sale.

Zăpăcită, Florica lăsă oala jos și puse un căpătîi în fereastră. Lumina zilei pătrundea acum slab de tot numai prin ochiul de geam dinspre drum.

— Vă doare ? întrebă Vasile în șoaptă, dar fata nu răspunse.

Era pe jumătate leșinată.

— Dați-vă la o parte ! zise cineva, un țăran înalt și spelb, care dădea lumea la o parte și se apropia de pat. Florico, porunci el, du-te la mine acasă și spune-i Aristiții să-ți dea un pansament din ladă, foarfeca și sticla, știe ea care. La fugiți muierile astea de aici !

Țăranul cel spelb se aplecă asupra fetei și se uită de aproape la tîmpla ei.

— A lovit-o rău, Sandule ?

— A lovit-o rău, rosti țăranul sever. Să se ducă cineva la dispensar și să cheme doctorul, că nu îndrăznesc să mă ating de rană. Am pansat eu răni în armată, dar nu d-asta.

Se îmbrăcă Ion al lui Ripitel.

— Treci pe la miliţie Ioane, îi şopti Vasile. Du-te şi la sfat.

Dintre cei adunaţi nu pleca nimeni. Udubeaşcă, vecinul din spatele casei lui Vasile, se uita şi el tăcut şi într-un timp îl atinse pe Vasile cu cotul şi-l întrebă în şoaptă:

— Cine a fost?

Vasile nu răspunse.

— Parcă mai întrebaşi o dată, Udubeaşcă, se supără cineva. Dracu' a fost, tu nu l-ai văzut?

— De unde, se apără Udubeaşcă fără să se supere. Eram în casă şi auzirăm şi noi, ua! ua! şi ieşirăm să vedem ce e. Stam în casă şi curăţam nişte boabe, şi băiatul ăsta zice: „Mă, sparge cineva un geam!" Pînă să ieşim noi, prinde-l dacă mai poţi. I-am văzut cu căciula ţuguiată, dar de, după căciulă de unde să ştii cine e! O mai întorsese şi pe dos, să nu se cunoască. Tăcu cîteva clipe şi fiindcă nimeni nu zicea nimic, continuă: Pe vremea asta chiar dacă-l vezi la faţă tot nu poţi să ştii bine cine e. De dimineaţă dam caii la apă şi trece Stan Moameş pe lîngă mine: „Noroc, măi Stane, zic, unde te duci pe vremea asta?" „Ce Stan, zice ăla, ai prins orbul găinilor, Udubeaşcă?" Cînd mă uit mai bine la el, era Nicu Canèl.

În acest timp fata se trezise şi ţăranul cel spelb, cu foarfeca în mînă, îi spunea să stea liniştită, să nu se mişte; fără să atingă rana, el tăia părul în jurul ei.

— Du-te acasă, Gheorghe, şi curăţă porumb, că viu şi eu acuma, îi şopti Udubeaşcă lui fiu-său.

Şi fiindcă Gheorghe nu-l luă în seamă, Udubeaşcă se dădu mai la un colţ şi începu să explice unuia care abia venise:

— ...A dat cu cărămizi în geam şi a lovit-o... Nu ştiu cine era, a fugit... Tovarăşa, de, venise şi ea aici la Vasile, cu treburi de partid... A dat în ea!

Eu zic că a dat exprè de-a nemerit-o numai pe ea... A lovit-o în cap...

Omul se uita cam de sus la Udubeaşcă: „Ce să zic, numai noutăţi aflu de la tine, Udubeaşcă", părea să-i spună. Dar Udubeaşcă nu băgă de seamă.

— Îl văzui şi eu pe Vasile alergînd după cineva, dar de, de unde să ştii cine e! Mă întîlnii cu el, venea dinspre văgăuni, cu capul gol, şi-l întrebai: „Cine e, mă Vasile?" Era şi Ion ăsta al lui Ripitel, veneau amîndoi. Nu ştia nici el...

Se uitară la el miraţi: ce dracului îi tot dădea ăsta zor că nu ştie!? Vasile se uită la el cu coada ochiului şi după cîtva timp ieşi afară. Dan îl urmări cu privirea şi după cîteva clipe ieşi după el. Vasile stătea rezemat de stîlpul prispei, în flanelă, cu capul gol. Vîntul îi răscolea părul din toate părţile, dar el stătea nepăsător, cu mîinile în buzunare, parcă ar fi ieşit primăvara să vadă soarele cald. Dan se opri alături de el.

Udubeaşcă ieşi în tindă, dar cînd îl văzu pe Dan aşteptînd pe prispă, se prefăcu că vrea să-şi aprindă o ţigară şi se lăsă pe vine lîngă vatră:

— Vasile, spuse Florica, ieşind pe prispă cu mîinile încrucişate strîns la sîn, nu sta afară, nu vezi că e viscol?

Vasile se smulse pe neaşteptate de lîngă stîlp şi intră în casă.

În prag se ciocni cu feciorul lui Udubeaşcă, care-i suflă repede:

— Ştefan!

— L-ai văzut tu?

Feciorul lui Udubeaşcă îl strînse puternic de braţ şi se adresă lui taică-său cu glas tare:

— Hai să mergem să curăţăm porumb, tată, că acuşi se face noapte.

— Gheorghe, ia stai nițel, îl opri Vasile în tindă, închizînd ușa la loc, ferindu-se de Dan, care intra îndărăt după el. Dă-mi și mie sacul ăla al tău ruptu', o să-l cîrpească Florica, vreau să mă duc și eu mîine la moară.

— Hai să ți-l dau, răspunse feciorul lui Udubeașcă cu nepăsare.

Dan nu intrase înăuntru. Din tindă ieși din nou pe prispă și cînd Udubeașcă trecu pe lîngă el, îl prinse de braț :

— Udubeașcă ! șopti amenințător.

Acasă, în tindă, Udubeașcă se uită la Vasile.

— Ia o țuică, Vasile, ești galben. Pe tine nu te-a lovit ?... Eu zic că nu scapă de pușcărie domnu' Dan și frate-său, nu-i așa, Vasile ? Cu ăștia de la partid nu e de glumit, așa e ?

— Da, murmură Vasile.

— Îl bagă în crimă de partid și eu zic că îi dă trei-patru ani. A ? Tu ce zici ?

— Va să zică l-ați văzut amîndoi ? mai întrebă Vasile.

— L-am văzut, dă-l dracului. Cînd să ies afară, alde Dan mă apucă de mînă. „Udubeașcă !" zice. Vrea să-l scape pe frate-său, că el l-a pus la cale. Credea că n-o să spun ! Dar ce căuta el la tine ?

— Ne ținea de vorbă, răspunse Vasile și porni înapoi prin nămeții din spatele casei.

Călca rar, absorbit. Se urni din nămetul în care rămăsese cîteva clipe, prins de gînduri, și se îndreptă spre fundul grădinii. Se opri lîngă o grămadă mare de zăpadă și dădu în ea cu piciorul. Zăpada se prăbuși și dezveli un stog de crăci de salcîm amestecat cu frunze veștede și înegrite. Vasile trase o cracă groasă și lungă, o rupse cu piciorul, apoi scoase cuțitul din buzunar și începu s-o curețe. În curînd ținea în mînă un par. Porni spre casă cu chipul înțepenit

de viscol și de hotărîre. Intră în curte și apoi în casă, îl căută pe văr cu privirea, dar vărul nu mai era acolo.

— A luat-o prin grădină și s-a dus la Udubeașcă, spuse cineva uitîndu-se la el și la par, fără să înțeleagă.

Vasile ieși din casă și se întoarse din nou în grădină. Se rezemă de șira de paie, cu parul alături, cu ochii pe casa lui Udubeașcă, așteptînd. Florica însă îl văzuse cu parul și înțelesese, dar nu ajunse să se apropie de el.

— Întoarce-te în casă, Florico, îi auzi ea porunca neînduplecată.

— Vasile...

— Întoarce-te în casă !

Udubeașcă reluase curățatul porumbului pentru moară, el, muierea și fiu-său, Gheorghe. El îl văzu pe Dan cum vine prin geamul dinspre bătătură și cînd acesta intră în odaie nu-i dădu nici o atenție, își văzu de curățat, ca și cînd Dan ar fi fost unul de-ai casei care în mod firesc intra în odaie.

— Bă, Udubeașcă, rosti Dan fără nici o pregătire, cu mine să nu te joci, că eu scot cuțitul și te tai !

O umbră de teamă trecu repede peste chipul lui Udubeașcă. Amenințarea era rostită fără ocol și fără șovăire. Umbra trecu însă tocmai ca o umbră, chipul lui Udubeașcă redeveni senin. El se plecă liniștit pe coș, vîrî pînă la umeri mîinile în boabe și întinzînd îndelung la fund, scoase la suprafață o mulțime de știuleți mai mari și mai mici. Parcă ar fi scos pești.

— Auzișí, Udubeașcă ?

Auzea. El puse mîna pe un porumb și începu să-l curețe cu sîrguință și în tăcere. Spre sfîrșit întîrzie pipăind coceanul cu atenție, la cotor și la vîrf și cu mare interes, ca și cînd rostul curățatului era de a

obţine coceni, nu boabe; te aşteptai ca în cele din urmă să apuce coceanul mulţumit şi să muşte din el.

— Bă, tu eşti surd? rosti Dan cu o voce turbure. Tu auzi ce-ţi spun eu aicea?

Udubeaşcă tresări, ridică fruntea, se uită o clipă la musafir, apoi privirea îi alunecă în colţ după uşă: acolo erau aruncaţi cocenii. Udubeaşcă aruncă coceanul acolo, foarte atent să nu nimerească alături de grămadă, apoi după ce se convinse că a nimerit drept în vîrf, se întoarse liniştit spre coş şi luă în mînă alt porumb. Cu o mişcare aprigă Dan îşi dădu căciula pe ceafă, se aruncă asupra lui Udubeaşcă, îl luă cu amîndouă mîinile de flanea şi de gulerul cămăşii şi-l ridică în picioare ca pe-un nimic. Îşi băgase faţa lui de oală în a lui Udubeaşcă şi-l privea crunt în luminile ochilor.

— Uite ce e, îmi rupi flanela şi nu mi-au fătat mînzaţii să-mi fac alta! Ia mîna de pe mine! rosti Udubeaşcă fără să se sperie.

— Ia mîna de pe el, spuse feciorul, ridicîndu-se ameninţător în picioare.

— De ce pui mîna pe el? Ia mîna de pe el, ţipă şi muierea înfuriată.

Dan avu o clipă de şovăială. Dacă în clipa aceasta nu băga groaza în Udubeaşcă, nu numai că nu-l mai putea opri să spună ce-a văzut, dar Udubeaşcă va îndrăzni chiar să sară la bătaie.

— Aaaa! gemu el plin de furie şi apucîndu-l mai bine de piept îl trase pe Udubeaşcă şi-l zgîlţîi cu atîta putere, încît acesta se prăbuşi peste coş.

— Gheorghe, pune mîna pe topor, strigă atunci Udubeaşcă cu un glas de spaimă.

Era spaima hotărîrii de a face orice pentru a nu mai îngădui să i se poruncească. Gheorghe ţîşnise afară. Dan se repezi asupra uşii să-l oprească, dar nu mai avu timp. Rămase lîngă uşă şi se uită cu o

privire ciudată la Udubeaşcă, o privire parcă rătăcită. De dincolo, Gheorghe se izbi în uşă să intre, dar Dan se propti cu umărul în ea:

— Gheorghe, aruncă toporul, bloborosi el în şoaptă. Udubeaşcă, spune-i să arunce toporul!

Iar Udubeaşcă, nu scăpă această clipă rară şi se aruncă asupra celuilalt. Îl prinse de gulerul dulămii şi-i dădu un pumn în obraz. Lovise cu stîngăcie, cu pumnul său slab şi neînvăţat, dar lovise totuşi cu sete şi cu toată puterea de care era în stare. Dan îl înlătură cu uşurinţă şi bolborosi din nou:

— Udubeaşcă, nu sări la bătaie... Gheorghe, aruncă toporul!

Nu se temea nici de Udubeaşcă, nici de toporul lui Gheorghe. Ar fi putut să-i bată pe amîndoi să-i snopească.

— N-am vrut să te trîntesc, strigă Dan poruncitor, apărîndu-se de loviturile pe care Udubeaşcă încerca încă să i le mai dea.

Udubeaşcă prinsese curaj şi făcea pe viteazul; era furios de tot şi nu-şi dădu seama de starea în care se afla Dan decît după ce, tot apărîndu-se, Dan fu silit să-i înapoieze cîteva lovituri.

— Stai dracului, Udubeaşcă, nu înţelegi că n-am vrut să te trîntesc? strigă Dan furios. Gheorghe, lasă toporul...

Şi după ce spuse acestea, dădu drumul uşii şi rămase liniştit în faţa toporului ridicat al lui Gheorghe. Gheorghe şovăi.

— Îţi crăp capul, ameninţă el, ridicînd toporul şi mai sus.

Şi-l înjură pe Dan de mamă.

— Nu înjura, Gheorghe, că eu nu te-am înjurat pe tine, spuse Dan, stăpînit.

Îşi întoarse spatele, se feri de coş şi se aşeză liniştit pe pat.

— Ce, vii la om în casă şi-i pui mîna în beregată ? Asta e treabă ? Dă-ţi seama ce faci, că nu te joci aici cu oamenii, bolborosi Udubeaşcă.

— Hai, mă, că n-am vrut, zău, n-am vrut, spuse Dan din nou.

— Du-te şi vezi-ţi de treabă, fii om la locul tău... Ce, crezi că eşti Ghimă, aşa să vii la mine în casă şi să-mi pui mîna în gît ? Gheorghe, treci încoace la porumb.

Gheorghe intră în casă cu o înfăţişare mîndră şi întunecată. Se aşeză pe scăunel şi începu să curețe porumb. Tot timpul după aceea păstră aerul omului care a fost silit să iasă din ale lui şi să pună lucrurile la punct. Le-a pus ! Acum îşi vede de treabă şi de nimeni nu-i e frică.

— Udubeaşcă, uite ce-ţi spun eu ţie, rosti Dan cu un glas în care ameninţarea şi dorinţa de înţelegere se amestecau turbure, să te gîndeşti că trăim aici în sat şi n-o să murim noi orice s-ar întîmpla. Apa trece şi pietrele rămîn, şi nu ştii de azi pînă mîine. Asta e, mai multe nu-ţi mai spun. Rămîne să te gîndeşti singur la vorbele astea. S-auzim de bine !

Se ridică de pe pat şi puse mîna pe clanţă. Spusese vorbele sale parcă cu părere de rău, cu tristeţea omului care a fost atins în omenia lui tocmai de cineva pentru care a avut totdeauna cele mai bune intenţii.

— Ţi-am împrumutat cincisprezece mii de lei să-ţi cumperi vacă, continuă Dan. S-o mulgi sănătos ! Eu de la tine nu mai vreau nici un ban... Nu mai vreau să am de-a face cu tine ! Dar dacă nu-ţi vezi de treaba ta, să ştii că eu te prind şi bag cuţitu-n tine !

Dan ieşi din curtea lui Udubeaşcă cu aceiaşi paşi cu care ieşise mai înainte şi Vasile, şi ca şi el călca rar şi absorbit prin zăpadă, cu mîinile în buzunarele

tunicii şi cu fruntea aplecată. Cînd intră în grădina lui Vasile şovăi : să se întoarcă îndărăt în casă, sau să-şi vadă de treabă şi s-o ia spre ograda lui ? Se hotărî, porni înainte.

— Vere, stai pe loc ! se auzi atunci un glas stăpînit şi poruncitor, un glas străin şi îngheţat, care-l făcu pe Dan să ridice fruntea şi să se oprească locului ţintuit.

Înaintea sa, la trei paşi, îl întîmpină un om cu capul gol, cu picioarele desfăcute, înfipte în zăpadă, cu un par în mînă şi cu nişte ochi lărgiţi, albi de ură şi încordare. În prima clipă nu-l recunoscu, iar în clipa următoare, cînd îşi dădu seama că era Vasile, o expresie de uimire licări în privirea lui. Vasile ridicase parul.

— De ce, vere ? şuieră Vasile şi în aceeaşi clipă şuieră şi parul în aer.

Dan ridică braţul deasupra capului, primi lovitura apărîndu-se, cîteva clipe lungi se luptă să nu cadă, smulgîndu-şi de-a-ndărătelea, unul după altul, picioarele din zăpadă, şi în cele din urmă se prăbuşi pe spate, la mare distanţă de vărul său. Uimirea dispăru însă repede de pe chipul lui şi se ridică aproape imediat. Vasile zvîrli parul şi începu să calce zăpada spre el. Venea încet, cu mîinile goale, cu aceeaşi privire arzătoare, albită de încordare, şi din mers scoase cuţitul din buzunar. Tot din mers, fără să se uite la el, ci mereu şi intens la omul din faţa sa, îi desfăcu lama sclipitoare.

— Vasile ! ţipă atunci Florica de după poarta grădinii unde stătuse şi urmărise tot timpul.

Ţîşni pe poartă şi alergă să-şi apere bărbatul de nenorocire. Se repezi în el să-l împingă, dar trupul lui încordat o făcu să cadă ca şi cînd s-ar fi repezit într-un copac. Se agăţă de braţul lui, dar, deşi subţire, braţul ţinu cu uşurinţă trupul ei mic. Dan se

dădea înapoi de-a-ndărătelea, din ce în ce mai repede şi după cîteva clipe teama de a nu se împiedica şi prăbuşi din nou îl făcu să bolborosească fără nici o noimă :

— Vere... vere Vasile... vere...

— Aşa, vere, şuieră Vasile, ieri cînd ai dat în nevasta mea m-am repezit în tine cu mîinile goale, dar tu ai scos cuţitul. Unde ţi-e acum cuţitul ?

Deodată Vasile se opri şi porunci cu un glas sălbatic :

— Scoate cuţitul !

Buimac, neînţelegînd, Dan şovăi. Rămase la distanţă, nemişcat, cu picioarele depărtate, înţepenite în zăpadă, cu trupul plecat înainte gata să se apere. Dar nu scoase cuţitul. Vasile îl privi cîteva clipe lungi, aşteptînd cu încordare, şi cum Dan tot nu scotea cuţitul, deodată el înţelese. Porni spre el şi, din mers, închise cuţitul şi-l vîrî în buzunar. Se opri în faţa vărului său, foarte aproape, la o palmă de fruntea lui. Se făcuse de mult linişte, vîntul se oprise şi începuse să ningă, dar nici cei doi şi nici Florica nu băgaseră de seamă. Florica se dădu mai aproape şi rămase dreaptă acum, cu braţele încrucişate. Fulgii de zăpadă i se prindeau de bariş, de şuviţele de păr care-i ieşeau pe frunte, de genele ei mari şi frumoase, răsucite în sus.

— Ce noroc ai tu, vere ! se auzi atunci glasul lui Vasile, răsuflînd greu în liniştea mare a grădinii. Ai sîngele prea murdar, vere, ăsta e norocul tău. Altfel ar fi trebuit să fac roşie zăpada cu el.

Şi cum era foarte aproape de faţa lui, se trase îndărăt, îşi vîrî mîinile în buzunare, se strîmbă de furie şi dezgust şi-l scuipă pe Dan în obraz.

Apoi nu se mai sinchisi de el, se uită la Florica, îi făcu semn cu capul să vie — cînd îi făcu semn gura i se strîmbă din nou împotriva voinţei lui — se

întoarse cu spatele şi, fără să scoată mîinile din buzunare, o luă fără grabă spre poartă.

În acest timp, în casă la Vasile venise mai întîi medicul, apoi Ioniţă, preşedintele sfatului, Plotoagă, secretarul organizaţiei şi şeful postului de miliţie. Fata putu să se ridice din pat, doctorul îi făcu un pansament — rana era gravă, dar nu primejdioasă — şi o injecţie care să-i potolească durerile.

— Tovarăşe Vasile, spuse fata la plecare, încercînd să zîmbească, ai să faci parte din comitet, nu e aşa ?

Vasile arăta încă alb la faţă, încordarea stăruia în el împotriva voinţei lui.

— N-aveţi nici o grijă, spuse, şi muşchii din jurul gurii îi stricară cuvintele, lungind sau înghesuind vocalele.

Un miliţian intră în casă şi-l aduse pe Dan.

— Unde e fratele dumitale ? îl întrebă şeful postului numaidecît, cu un glas de parcă numai pentru asta l-ar fi chemat.

Dan răspunse cu nepăsare :

— Nu ştiu. Pe-afară.

— De ce ai dat cu cărămizi în geam ? întrebă şeful postului parcă în treacăt, în timp ce-i făcea semn miliţianului să-l caute pe celălalt.

— Eu ? ! se miră Dan cu dispreţ.

— Dar eu ? ! zise şeful parcă vesel.

— Să spună Vasile şi Ion al lui Ripitel şi chiar... domnişoara care era aici unde eram eu cînd a fost spart geamul, zise Dan. Aici eram, bolborosi el dînd din umeri şi adăugă batjocoritor : Cum puteam să fiu şi aici şi afară ?

— Ce căutai aici ? întrebă şeful postului de miliţie, cu un glas indiferent.

— Venisem pe la văru-meu.

În odaie nu mai rămăsese nimeni în afară de cei care se aflau acolo cînd se aruncase cu cărămizi și de cei care veniseră după medic. Milițianul deschise ușa și-l aduse și pe Ștefan.

— Unde l-ai găsit ? întrebă șeful postului.

— La fierărie.

— Ce făcea acolo ?

— Zicea că-l așteaptă pe frate-său, să vie cu caii la potcovit.

— Și de ce nu s-a dus ? întrebă șeful postului în treacăt, căutînd în geantă nu se știe ce.

Se făcu tăcere. În sfîrșit șeful găsi ceea ce căuta, un creion. Închise geanta, o dădu mai încolo și întrebă iar, uitîndu-se la Dan :

— De ce, dom'le Dan Bodescu, nu te-ai dus cu caii la potcovit ? Așa te cheamă, nu ?

Șeful postului trase iar geanta pe genunchi și-i pocni încuietoarea.

— Și ce căutai la vărul dumitale ? continuă el, uitîndu-se acum drept în ochii lui Dan.

— Venisem la el să ne împăcăm.

— Și v-ați împăcat ? întrebă șeful postului cu interes. V-ați împăcat, tovarășe Vasile ?

— Nu, răspunse Vasile.

— Cu Ștefan sînteți certați, tovarășe Vasile ?

— Da, cu amîndoi.

— Ștefan n-a vrut să se împace ? întrebă șeful postului, punînd geanta pe pervazul ferestrei. Sau ai vrut dumneata să te împaci și pentru fratele dumitale ? se adresă el iarăși lui Dan. Ai venit să te împaci și cu tovarășul Ion al lui Ripitel, nu e așa ? Că mi se pare că și cu el ești certat.

— Da, și cu el, răspunse Dan în silă.

— Și ce i-ai spus ?

Șeful postului căută iar în geantă și de astă dată scoase o hîrtie.

— Dumneavoastră poftiți amîndoi cu tovarășul milițian, încheie el deodată cu un glas de parcă ar fi satisfăcut dorința celor doi. Dați cîte o declarație de ce știți, adăugă el. Vin și eu, îi spuse el milițianului.

Milițianul alătură călcîiele, apoi așa, în poziția de drepți, făcu un semn cu capul spre cei doi frați și ieși pe ușă înaintea lor. Șeful postului puse hîrtia pe măsuța de lîngă geam și se uită întrebător la Vasile.

— Cheamă-l pe Udubeașcă-ăla ! zise.

— Acum doi ani, zise Ioniță, am avut și eu de-a face cu unul tot așa ca ăsta. Stătea bine el în sat, președintele era neam cu el. Și aflu de la oameni, cu o zi înainte să plec, că mă așteaptă în pădure să-mi dea la cap. L-am prins frumușel de guler (era cu vreo trei !) și ce credeți ? Aveau cu ei o pușcă antitanc, dracu să-i ia de unde o aveau ei. De la nemți, cînd au trecut pe-aici, un Faust-Patrone de tras în tanc... Credeau ei că au să ajungă să tragă în mine cu Faust-Patrone !

Se auziră pași în tindă.

— Bună ziua, spuse Udubeașcă, intrînd pe ușă cu o înfățișare tainică.

Șeful postului începu să-i pună lui Udubeașcă întrebări, apoi la sfîrșit se apucă și scrise vreme îndelungată.

— Marioara unde e ? o întrebă Vasile pe nevastă-sa. Ce-a mîncat ea astăzi ?

— Pesemne că a mîncat la nași-sa de n-a venit pînă acuma, răspunse Florica.

Șeful postului ridică fruntea din hîrtie și se uită la Udubeașcă.

— Ascultă aici, tovarășe Udubeașcă... „Subsemnatul Udubeașcă I. Florea, din comuna... declar următoarele : În ziua de patru februarie, anul una mie

nouă sute cincizeci și unu, aflîndu-mă la domiciliu împreună cu fiul meu Gheorghe..."

Udubeașcă asculta cu atenție și din cînd în cînd spunea :

— Așa-așa... Așa ! Da, da !

Și la sfîrșit făcu un gest elocvent : așa stau lucrurile.

Abia după ce toată lumea plecă și se făcu seară și se așeză la masă cu mica lui familie, simți Vasile că-l părăsește cu totul încordarea care-l stăpînea. Era totuși atent la starea sa și nu o văzu pe Florica. Ea mîncă puțin, avu mai multă grijă de fetiță, care era obosită și neliniștită.

Dar și Florica mai era îngrijorată. Culcase fetița în pat, o învelise, și acum stătea tăcută și aștepta ca el să se ridice, să poată strînge masa. Vasile se uita în pămînt și se gîndi de ce mai era ea îngrijorată.

Ridică fruntea, o privi zîmbind.

— Mi-era o foame de nu te vedeam, zise el.

— N-ai mîncat nimic de azi-dimineață, răspunse ea.

Vasile începu să se descalțe. Fetița dormea și gemea ușor în somn și, într-o vreme, cînd Vasile trînti bocancii după sobă, deodată copilul scoase un țipăt înnăbușit și se trezi. Tatăl tresări ; se apropie de pat, dădu așternutul la o parte și luă fetița în brațe. Ea i se încolăci de gît și se lipi de pieptul lui, tremurînd.

— Ce e tăticule, ce-ai visat ? De ce te sperii tu, puiule ? Ia spune !

Marioara își răsuci gîtul și Vasile băgă de seamă că fetița aruncase o privire înfricoșată spre geamul spart. Era astupat cu un căpătîi care acum, seara, la lumina slabă a lămpii, făcea fereastra întunecată. Lăsă copilul din brațe și, după ce se gîndi cîtva timp,

ieși afară pe prispă. De acolo începu să vorbească liniștit și vesel cu cei din casă.

— S-a făcut frumos, zise el, nu mai ninge. E senin, a ieșit luceafărul. Florico, spuse el cu glasul omului care caută ceva, unde ai pus tu sacu' ăla ? Trebuie să-l cîrpești, că mîine curățăm porumb.

— Marioară, ia du-te pînă la tat-tău că e între hambar, nu poate să bage mîna, zise Florica, înțelegînd gîndul bărbatului.

Marioara ieși pe prispă și Vasile o luă în brațe și o ridică sus pe umeri.

— Uite, zise el, arătînd cu mîna spre cer. Ăla e luceafărul.

Se dădu jos de pe prispă.

Copilul tăcea, turburat de frumusețea tainică a cerului înstelat. Deodată tresări :

— Uite ! strigă ea, și-l strînse pe tatăl ei de grumaz, să se uite unde a văzut ea.

— Ce e tăticule ?

— A căzut o stea.

Vasile se mișcă din loc și porni spre grădină. Marioara nu-și mai lua ochii de pe cer, întorcea capul încet cînd într-o parte, cînd într-alta. Vasile se opri lîngă gardul grădinii, și așa, cu copilul pe umeri, se aplecă jos și ridică o ulucă smulsă de viscol. O potrivi la locul ei și o bătu fără grabă cu palma.

Gîndul la spaima Marioarei, spaimă pe care i-o alunga acum plimbînd-o pe-afară, îi aminti de vecinătatea casei verilor, cu ochiul acela de geam la care pîndea bătrîna. Blestemată bătrînă ! A înfricoșat sufletul copilului. Va trebui să vîndă acest loc, să cumpere altul, în altă parte, și să-și facă o casă nouă, cu ferestre mari și luminoase.

— Tăticule, mi-e frig, șopti copilul.

— Bine, hai în casă.

Iar în casă, după ce fetița adormi, Vasile își luă nevasta în brațe și încercă s-o liniștească și pe ea, să alunge chiar acum urma de temere care o mai stăpînea.

— Ce e cu tine, de ce nu vorbești? o întrebă, și glasul lui ocrotitor și încărcat de liniște o copleși numaidecît pe femeie.

— Vasile, Vasile... șopti ea și izbucni în plîns și se adăposti lîngă pieptul lui.

Se lipi de el, îl îmbrățișă cu patimă și se pierdu în aburul propriilor ei lacrimi, fără să mai poată scoate un cuvînt, fără să poată da glas stării care o copleșea.

Era una din acele stări de care ea avea parte rar, cînd durerea care îi încărca inima ardea fulgerată de o bucurie intensă.

SITUAȚIILE PREȘEDINTELUI

Tovarășul secretar Băcuieț observă la un moment dat că președintele unei gospodării dintre cele mai noi înființate, trimetea sfatului situații din care nu se înțelegea aproape nimic. Gospodăria aceasta se afla la extremitatea de nord a raionului, și tovarășul Băcuieț își încheie activitatea din ziua aceea trecînd pe acolo. Ca totdeauna, el nu-și preciză de la început obiectul vizitei și își exprimă nemulțumirea legîndu-se de altele.

De ce se arunca porumbul la porci pe jos? Nici porcul nu digeră bine cînd înghite boabele amestecate cu noroi și se face și risipă peste toată chestia! Și de ce se dădeau de pe acum furaje vitelor, cînd vitele puteau să mai pască pe unde mai era de păscut? („Cînd o veni iarna și o să rămîneți fără furaje, vii colea, tovarășe tehnician, înaintea vacii, și-ți faci autocritica!“) Și tufele alea de pe cîmp de ce n-au fost scoase? Și nici peticele alea de vie care au mai rămas pe la capete n-au fost lichidate!

— A doua oară a venit la mine șeful brigăzii de tractoare să se plîngă că nu vreți să înțelegeți să scoateți tufele. Unde ești, tovarășe președinte?

Văcăruș, președintele gospodăriei, era acolea, în stînga tovarășului Băcuieț.

— Le scoatem, tovarăşe secretar! Mîine trimit cîţiva oameni din brigada de cîmp cu tîrnăcoapele şi le scoatem, zise preşedintele.

— Da?! se miră tovarăşul Băcuieţ. Ia vino dumneata cu mine în birou să-ţi spun ceva. Lasă tufele pe seama tovarăşului inginer, că o să trec eu poimîine şi o să mai văd eu viţă de vie şi tufă pe cîmp!

Preşedintele avu aerul că îi convine, e de acord să lase tufele alea pe seama agronomului, dar... ştie oare agronomul pe cine să trimită şi în ce loc anume? N-ar fi poate mai bine să... să se ducă agronomul în birou şi el, preşedintele, să... dar îşi dădu seama singur că nu se putea şi o luă încet în urma activistului.

În birou, preşedintele rămase în picioare şi nu se îndepărtă prea mult nici de uşă. Parcă i-ar fi sugerat activistului să facă la fel, adică să rămînă şi el în picioare, să-i spună în cîteva cuvinte vorbele alea, şi să iasă pe urmă amîndoi afară şi...

— Bine mă, nenorocitule, de ce-mi trimiţi tu mie la raion situaţii false? zise pe neaşteptate tovarăşul Băcuieţ, aşezîndu-se la birou cu zgomot şi privindu-l pe Văcăruş drept în faţă, cu nişte priviri din care ţîşneau fulgerări de uimire, curiozitate şi ameninţări. De ce? Ia să-mi explici!

Preşedintele surîse, un reflex bizar al neliniştei care se aşternuse brusc pe chipul său. Cuvintele, „bine mă, nenorocitule", nu le spunea acest activist decît foarte rar şi erau la el semnul că ai băşicat-o, ai făcut ceva şi ai fost prins şi eşti acum compătimit pentru ce-o să ţi se întîmple.

— De ce, tovarăşe secretar?

— Cum de ce, mai şi întrebi? Ia stai tu colea jos şi să verificăm.

— Să verificăm, tovarăşe secretar, zise preşedintele cu o voce deodată mică şi senină. Să verificăm, de ce să nu verificăm, de ce să nu verificăm, repetă el.

Şi trase un scaun şi se aşeză, nu în faţa secretarului, ci alături, lîngă umărul lui.

— Găini, zise secretarul.

— Găini, repetă preşedintele.

— Ei, cîte sînt? îl întrebă tovarăşul Băcuieţ, uitîndu-se direct la el şi ferind cu palma hîrtiile pe care le scosese din buzunar şi le întinsese pe birou.

— Păi cîte să fie?

— Cum, „păi cîte să fie"? Spune cîte.

Preşedintele dădu să se uite în hîrtie, propria hîrtie care avea jos iscălitura lui încogîrliţată şi naivă de şcolar, iscălitură expresivă, amintind parcă şi caligrafic de numele său, Văcăruş, derivînd de la văcar, adică băiat mic şi bun care păzeşte cuminte vacile altora.

— Lasă tu asta, zise tovarăşul Băcuieţ cu grijă şi cu o expresie de om stăpîn pe situaţie, care deşi nu înţelege sensul întîmplării la care ia parte, a văzut şi a auzit totuşi destule în experienţa lui de activist ca să nu se mai mire de nimic. Lasă tu asta, repetă el, acuma răspunde-mi pe dinafară, sau dacă nu ştii pe dinafară să mergem la faţa locului să aflăm (cu toate că o să fie cam greu să stăm acuma să numărăm, adăugă el cu o ironie rece). Cîte găini aveţi?

— Păi cîte să avem? Atîtea cîte sînt în găinărie! Alea sînt, altele n-avem.

— Şi cîte sînt?

— Două mii trei sute şaizeci şi două, răspunse preşedintele.

— Vasăzică le știi cu precizie! Și aici de ce ai trecut trei mii?

— Păi atîtea erau, răspunse președintele.

— Cum atîtea?

— Trei mii...

— De ce n-ai trecut două mii trei sute șaizeci și două, cîte sînt?

— Păi nu erau atîtea, răspunse președintele parcă mirat că i s-ar putea cere să treacă ce nu era.

— Și restul unde sînt?

— Au murit! răspunse Văcăruș cu simplitate.

— Cum așa? De ce au murit?

— Mai mor găinile, răspunse președintele.

Parcă ar fi spus: se mai joacă ele, au obiceiul ăsta: le place să moară.

— Bine, au murit, conveni secretarul. Dar atunci de ce n-ai trecut aici cifra reală?

Dar ca și cînd parcă ar fi înțeles pricina fără să mai aibă nevoie de răspunsul președintelui, ca și cînd ar fi știut-o parcă dinainte, sau poate ar fi descoperit-o chiar atunci, secretarul continuă, fără să mai aștepte vreo explicație de la acest om, care, de altfel, foarte senin, părea să nu bage de seamă că se aștepta de la el vreun răspuns.

— Bine, să lăsăm găinile. Se trecem la viței. Cîți viței aveți?

Văcăruș avu o mișcare înghesuită și trudită să descifreze ce era scris pe situația aceea la rubrica viței, ca și cînd nu el ar fi întocmit-o și trimis-o la raion. Cu privirea sticlind, secretarul îl lăsă să se uite, să vadă singur propriile lui cifre și să se mire (dacă mirarea asta putea să-i mai folosească la ceva). Dar președintele nu se miră de loc de ceea ce văzu, cu toate că impulsul inițial trădase la el o curiozitate care făcea parcă din hîrtiile acelea un magnet cu o putere de atracție misterioasă și irezistibilă.

Căuta parcă să afle acolo, să citească în ele răspunsul la o întrebare care se ridica sub forma unei nedumeriri vagi, a unei taine greu de descifrat, din întreaga lui atitudine, care, datorită acestor mîzgăleli, de acolo, se petrecea tot ceea ce se petrecea, să se supere un om cu tot dinadinsul, să se suie într-o mașină, să vie tocmai aici și să-l sperie pe el, pe Văcăruș, cu vorbele alea? Chiar așa? Pentru o hîrtie?

— Ei, ai de gînd să răspunzi? îl trezi secretarul cu chipul aprins de așteptare și încordare. Cîți viței aveți?

— Cîți viței? Șaptezeci de viței.

— Aveți chiar șaptezeci în staul?

— Da, tovarășe secretar. Putem să-i numărăm.

— Și de ce ai trecut aici cincizeci cînd în realitate sînt șaptezeci?

— Aici am greșit, zise președintele pe gînduri, cu voce moale, ca și cînd ar fi fost convins că în cazul cu găinile nu greșise.

— Va să zică recunoști singur, zise secretarul, deși Văcăruș nu avea chiar aerul că ar recunoaște o greșeală. Mai departe, continuă secretarul, hai să mergem mai departe. Sau nu vrei?

— Mergem mai departe, tovarășe secretar, zise Văcăruș cu o voce proaspătă, dar după ce întîrzie cu răspunsul cîteva clipe lungi. Mergem mai departe, de ce să nu mergem!

— De ce să nu mergem! Îți spun eu de ce să nu mergem! exclamă secretarul mereu cu privirea sticlind și cu chipul aprins. Pentru că mă uit la tine și mă gîndesc ce-ar trebui să-ți fac! Pentru că n-are nici un rost să mergem mai departe, să ne zgîim la o socoteală făcută de tovarășul președinte nu la lumina electrică pe care o văd că îi atîrnă aci, dea-

supra capului, ci la o lampă chioară de gaz cu numărul cinci! Asta e situația!

— De ce tovarășe secretar?

— Mai întrebi și de ce?! Cum de ce! Astea sînt situații?

— Sînt situații, tovarășe secretar...

— Da?! Foarte interesant! Bine, lasă că vedem noi. Să mergem mai departe.

Și continuară ciudata verificare în același fel cum o începuseră, adică baza pe care se susținea confruntarea cifrelor era memoria președintelui și nicidecum actele sale, cifrele înscrise de el în acele situații. În curînd însă activistul se resemnă. După încordarea de la început, acum el trecea pe o foaie de hîrtie separată liniată cu grijă chiar de el, chiar acolo în fața lui Văcăruș, cu mîna lui, cifrele pe care le declara acesta verbal. Înscriind datele, activistul renunțase — sau cel puțin așa părea — la orice tentativă de a mai forța ceea ce era evident, cu scopul de a obține pentru sine, sau de a produce în mintea președintelui vreo revelație. După felul cum lucra, el părea mai degrabă că vrea astfel, prin exemplul lui personal, să stîrnească în acest președinte dorința de imitație, să imite cel puțin, să facă ceea ce i se spune, dacă altfel nu vrea sau nu poate să facă, cel puțin pentru moment, cel puțin atîta timp cît el era președinte și cît el însuși, Băcuieț, activist în acest raion.

Cînd ajunseră la sfîrșit, secretarul contemplă spațiul care mai rămăsese între cifrele înscrise în situație și iscălitura președintelui și zise:

— Și cu spațiul ăsta liber ce e? De ce te-ai iscălit așa jos? Nu-ți dai seama că între iscălitura ta și cifre se poate adăuga orice? Uite, aici se pot adăuga capre, cereale, orice vrei dacă cineva vrea să-ți facă

figura. Și vin eu, sau tovarășul prim-secretar de la regiune și te întrebăm: unde sînt caprele, sau ce e trecut aici? Și ce faci?

— Care capre? Dă-le dracului de capre, că n-avem, zise președintele deodată plin de convingere că, în sfîrșit, a nimerit-o și tovarășul Băcuieț cu oiștea în gard.

— Bine, n-aveți capre, dar cereale aveți. Și dacă-ți trece aici cereale, ce-i faci? Ce-i faci dacă de pildă tu semnezi hîrtia și o dai contabilului și el îți trece aici, nu mult, dar atît cît are el nevoie, vreo zece-douăzeci de saci de grîu, ce-i faci? Că el îi ia sacii ăștia și îi duce acasă!

— Păi eu ce păzesc! exclamă președintele tresărind ca un cal care ar fi fost apucat brusc de frîu de o mînă străină. Eu unde sînt? zise el. Nu-l ia mama dracului?! Îl belesc!

Posomorît, secretarul își închise stiloul, îl vîrî în buzunar și se ridică. Fulgerările din privirea lui pieriseră, se liniștise cu totul și el privi în pămînt și merse spre fereastră gînditor. Începu să se uite pe geam. Stăteau toți acolo în fața administrației și așteptau. Era contabilul, un țăran spelb, foarte tînăr, subțirel și cu ochi albaștri, îmbrăcat cu grijă într-un costum negru, figură mereu ciudată pentru Băcuieț, cu chipul acela al lui tras și puțin palid, parcă de muncă sau de nesomn; era membru de partid și își amintea că la adunarea de constituire țăranii spuseseră despre el că e mai cinstit ca o fată mare, și adăugaseră că numai să rămînă așa. Apoi, inginerul agronom, un tip de la București care vorbea cam mult; apoi fata aceea, tehniciană în zootehnie, fată bună, o adusese aici cu mașina chiar el și-și amintea cum se dăduse ea jos în noroi cu pantofii ei cu tocuri înalte și subțiri; chiar și acum arăta bine îmbrăcată, știa cum să se îmbrace și nu-i stătea deloc rău;

și, în sfîrșit, figura aceea roșie, cu ochii aprinși de băutură, magazionerul principal...

— Cum îl cheamă pe magazionerul principal ?

— Stoica, răspunse președintele.

— Și mai cum ? Știu că are un nume ciudat.

— Mucedu, zise Văcăruș. Stoica Mucedu. Da, zise el, are un nume cam prost...

— Nu numai numele îl are el prost, zise tovarășul Băcuieț revenind de la geam. Mă mir cum l-ați ales magazioner și vă place vouă de el...

— Se ține de treabă, zise președintele. Îi cam trage el la măsea, dar are cap, le știe...

— În sfîrșit, tovarășe președinte, îl întrerupse activistul, eu zic să faci mai bine ce spun eu și nu mai lăsa spațiu alb între cifre și iscălitură. Nu mai lăsa spațiu alb... Cine lasă azi spațiu alb, poate să aibă parte mîine de zile negre. Fiindcă gospodăria agricolă colectivă nu seamănă cu o familie unde ai pe toată lumea sub ochi și știi pe fiecare ce face. Falsul cu ajutorul hîrtiilor nu e posibil la scara aia, și dumneata crezi că nici la scara asta nu este posibil, și crezi că e tot așa de aiurea ce-ți cer eu, cum ar fi fost de aiurea dacă unul din frații dumitale, cînd erai copil, ar fi venit cu o hîrtie și ar fi arătat-o tatălui dumitale zicînd că nu el a furat porumbul din pod și l-a vîndut... Dar aici e altă brînză în altă traistă, mie să-mi trimiți situații reale, clare, exacte și bine întocmite ; și dacă vrei să n-o pățești, să nu dai iscălitură în alb ; iscălitura în alb, *in blanco*, nu se dă niciodată nimănui ! Sau vrei poate să spui că nu-ți plac hîrtiile ? Dar cui îi plac ? Socialismul însă înseamnă civilizație, și nici o civilizație modernă nu se poate lipsi de hîrtii. Sau vrei să spui că *nu hîrtiile* te supără ? Ce te supără atunci ? Ce nu-ți convine ? Ce nu-ți place în toată chestia asta ?

— Vi le trimit tovarășe secretar, vi le trimit, zise Văcăruș deodată speriat parcă din nou de cuvintele de astă dată nu amenințătoare, ci mari și, pe de altă parte, prea minuțioase, care îl asaltau. Vi le trimit, vi le trimit, mai adăugă el și avu o mișcare mică din cap parcă ar fi vrut să se convingă pe sine, dintr-o parte : trebuie trimes ! Dar din cealaltă parte tăcea, nu zicea nimic și parcă nu trăia clipa prezentă, sugerînd însă cu o privire expusă că nu ascunde nimic...

— Și să nu-ți închipui, continuă secretarul, că o să viu eu aici de fiecare dată să-ți fac situația. Să nu-ți închipui chestia asta ! Fă situația așa cum trebuie, verific-o cu realitatea, să fie exactă pînă la ultima oaie, și pune-o pe urmă frumos în plic și trimite-o la raion. Asta e !

Activistul era demult în picioare și pisa absent podeaua cu călcîiul pantofului parcă ar fi bătut un cui în ea. Era un tic al lui cînd insista și revenea neîncetat asupra unei chestiuni spinoase.

— Fiindcă azi ai norocul că ai un contabil bun și tot consiliul de conducere te ajută, continuă el, dar ce-ai face dacă lucrurile s-ar schimba ? Nu în rău, ci pur și simplu s-ar schimba. Ce-ai face ? Conștiința omului e ca un acordeon, tragi de ea, umfli burduful, apeși pe clape, cîntă ! Și ce-i faci dacă trage de ea un bețiv și un hoț ?

— Nu trage, tovarășe secretar, zise Văcăruș tresărind iar, înviorat și cu voce tare.

— Nu trage ? Bine, mai vorbim noi, încheie deodată activistul și mai lovi pentru ultima oară cu călcîiul în podeaua neagră de motorină înainte de a pleca. Să nu zici că nu te-am avertizat, să te plîngi că nu te-am îndrumat. Rămîne așa. În orice caz, să știi că în ce privește situațiile pe mine nu mă convingi, să-ți intre bine în minte, să-ți notezi acolo pe

birou cu litere mari, ca pe o lozincă: pe tovarăşul secretar Băcuieţ nu-l conving! Şi să-i spui chestia asta şi contabilului tău, să ştie şi el, fiindcă o fi el mai cinstit ca o fată mare, dar ştii ce păţesc fetele mari cînd nu se păzesc! Contabilitatea e contabilitate, oricum ai lua-o, şi dacă nu e ca o oglindă în care dacă te uiţi să vezi lucrurile aşa cum sînt ele în realitate, atunci dăm dracului totul, renunţăm la orice organizare şi ne întoarcem la societatea primitivă!

Şi cu asta ieşi. Nu se mai uită îndărăt să vadă faţa aceea a preşedintelui speriată şi în acelaşi timp nepăsătoare, atentă şi în acelaşi timp plecată parcă în călătorie şi care îi excita atît de tare vorbirea; nu era un activist care vorbea aşa de mult. Închise uşa în urma lui şi plecă fără să mai adauge nimic, fără să-şi ia la revedere; era o influenţă a ţăranilor de prin aceste locuri asupra obiceiurilor lui de orăşean pe care o acceptase fără să-şi dea seama. Cei din curte îl întîmpinară atenţi. Secretarul rămase cîteva clipe în prag. Magazionerul, cu mîinile în buzunarele pantalonilor, cu faţa roşie, cînd văzu că preşedintele nu iese, zise fără să scoată labele lui mari din tăieturile oblice ale stofei:

— Ce e cu Văcăruş, tovarăşe secretar? Ce i-aţi făcut de-a rămas acolo?

Dar activistul parcă nu auzi, coborî scările fără să răspundă şi se îndreptă spre maşină.

AGLOMERĂRI

Soţul şi soţia se întîlniră tîrziu, după mai multe ceasuri de cînd începuse festivalul. Acum se dansa şi era peste tot înghesuială mare. Soţul arăta palid şi privirea îi aluneca dezorientată la dreapta şi la stînga. Nu părea să aibă mai mult de treizeci şi cinci de ani, dar oboseala care se aşternuse peste chipul său îl îmbătrînea. Pleoapele îi erau pe jumătate închise, colţurile gurii lăsate puţin în jos, a descurajare şi neputinţă, iar paşii îi erau nesiguri. În afară de toate acestea se vedea că omul însuşi îşi agravează cu un fel de ciudată voluptate oboseala, că nu face nici un efort să se scuture de starea aceea: trecînd prin mulţime se clătina la cea mai uşoară atingere sau rămînea mai mult decît trebuie înghesuit, fără să facă vreo sforţare să meargă mai departe. Nu părea totuşi chiar atît de leşinat încît să nu se mai ţină ferm pe picioare. Cînd îl văzu, femeia se duse spre el, îl apucă de braţ şi îl trase după ea:

— De unde vii tu la ora asta? Era vorba ca la ora nouă să fii acasă.

Bărbatul nu răspunse la întrebare. Îşi desprinse braţul şi întrebă:

— Încotro este bufetul? Mi-e foame! N-am mîncat nimic de azi dimineaţă.

— De ce n-ai mîncat nimic? întreabă femeia cu o voce îngrijorată şi poruncitoare. Nu înţeleg ce e cu tine de vreo cîteva zile.

Se aşezară într-un loc mai ferit şi bărbatul începu să mănînce sandviciuri cu şuncă.

— Stă nemîncat, repetă soţia uitîndu-se la el cu o mînie îndurerată şi opacă. Trebuia să vii întîi la prînz la masă şi pe urmă să te întorci...

Soţul parcă nu auzea. Spusese că n-a mîncat nimic, dar nu se prea vedea că ar fi mort de foame. Mesteca şi înghiţea absent, în neştire. La un moment dat fălcile sale începură să se mişte într-un fel anumit sugerînd că după ce va termina cu mestecatul şi va înghiţi are să spună ceva. Într-adevăr el înghiţi şi mormăi cu un glas plin de descurajare:

— Nu mi-am închipuit că aşa se construieşte socialismul!... Că o să ajung să...

Se întrerupse şi făcu un gest de lehamite. Nu mai avea nici o importanţă ce şi-a închipuit el, tot aia era, nu se mai putea schimba nimic. Îşi aduse aminte de mîncare şi băgă iar în gură.

— Ne aflăm în situaţia că fiecare face ce vrea, şi nimeni nu se mai întreabă dacă asta e socialism... Cînd ăla vorbeşte una şi în realitate... În realitate cine ştie ce aşteaptă şi la ce se gîndeşte... Ah! m-am săturat de oamenii de aici! Nicăieri nu cred să fie o lipsă mai mare de răspundere...

Vorbise cu întreruperi şi se simţea că, pe lîngă ceea ce gîndeşte el, cele cîteva fraze pe care le spusese încă nu însemnau nimic. Era un ins cam pirpiriu, dar avea o spinare lată. Această spinare puternică, puţin încovoiată, te ducea cu gîndul că e foarte cu putinţă ca omul să fie de meserie hamal, mai ales după felul eliptic în care se exprima, un hamal dintre cei mici, fiindcă nu totdeauna puterea fizică se află în proporţie directă cu dimensiunea corpului. Omul

avea însă mîini fine, falange alungite, pătate cu cerneală, putea în acelaşi timp să fie funcţionar, contabil, sau ceva de acest gen. Se aşezase în colţul bufetului singuratic cu soţia lui, de pe chipul căreia nu se ştergea deloc o expresie de îngrijorare care nu avea în ea nimic esenţial, era mai mult o întrebare îngrijorată: se va observa oare că bărbatul ei a venit la festival cu o cravată strîmbă, la un guler şifonat de sudoarea unei zile întregi şi cu costumul necălcat? Totuşi ea era atentă şi la ce spunea el, şi la un moment dat încerca să-i schimbe starea aceea sufletească de oboseală, în învîrtirea aceea de gînduri iritate, de care parcă nu mai putea scăpa.

— Dar, Petrică, îl întrerupse ea, am auzit că hotărîrea aia cu tăierea acordului vostru e temporară, că o să se revină asupra ei.

— Temporară! murmură omul mişcînd din cap cu atîta convingere sau atîta lipsă de convingere încît spinarea lui lată se clătină şi ea cu umeri cu tot. Nu e vorba de asta, ce-mi pasă mie acuma de acord? Pe mine mă interesează rezultatele şi cînd e vorba de rezultate tot pe tine vine şi te trage la răspundere. Şi cine crezi că vine şi te trage la răspundere? Chiar ăla care ar trebui să fie el tras la răspundere...

Omul se opri din vorbit, înghiţi sandviciul pe care îl mestecа parcă ar fi înghiţit gumă, bău un pahar de vin şi după ce tăcu cîtva timp, reluă:

— Acord... Foarte bine că ni s-a tăiat acordul! Fiindcă munceam şi cîştigam, dar cînd venea şedinţa sindicală se ridica cîte unul: „Aşa! sînteţi materialişti! Staţi la birouri şi vă aranjaţi între voi cîştigurile! Şi muncitorul care sparge norma nu cîştigă nici pe sfert cît voi.“ Te ridici să lămureşti că nu e vorba de nici un aranjament şi de nici un cîştig, dar degeaba vorbeşti! Toată lumea ştie care e adevărul,

dar parcă le face plăcere să-l lase pe ăla să-şi bată joc de tine. Ni s-a întîmplat o dată să facem o greşeală... Era vorba de un calcul de toleranţe... Cine crezi că a fost primul care a dat semnalul? Tot *el!* Şi pe urmă începe să te critice pentru lucruri care n-au *absolut* nici o legătură cu greşeala. „Nu întîmplător, zic ei, cei de la Serviciul Proiectări au greşit... „Nu întîmplător cîştigă ei mii de lei... Nu e o simplă întîmplare că tovarăşii..." Şi cine crezi că te critică? Unul care n-are *absolut* nici o legătură cu problema. El nu ştie despre ce e vorba, dar a auzit ceva... A auzit că proiectanţii cîştigă mult şi ce zice în capul lui: „Aha!" Şi ţi-o coace *absolut* fără nici un motiv, şi cînd te gîndeşti ce fel de om e el, încremeneşti: nu e nici fruntaş în producţie, nici activist, din contră, afli că activul lui e destul de încărcat... Bineînţeles că pe urmă îţi pierzi răbdarea, te ridici şi îi tai apa de la moară... dar asta se întîmplă abia după ce toată lumea l-a ascultat cum te murdăreşte... Şi adunarea nu ştie care e adevărul, şi pînă se lămuresc lucrurile... S-a terminat şi cu povestea asta cu acordul... Bine că s-a terminat... Să stai şi să răsufli şi să-ţi vezi de lucru... Dar nu poţi să-ţi vezi de lucru că nu lucrezi singur şi nu conduci tu lucrările... Te uiţi la lucrare şi vezi că ţi se cere s-o construieşti să coste atît. Te miri şi te întrebi de ce să coste douăzeci de mii cînd vezi că tu o poţi face să coste cinci mii. Te duci la şeful de studii şi control. „Nu-mi iau răspunderea, du-te la şeful serviciului." Şeful serviciului nu se poate să nu vadă că ai dreptate, dar i se pare suspect, te trimite la directorul tehnic. Ei! Ăsta bate cu pumnul în masă! Şi urlă. „Lucrarea e venită de la minister. Ei au studiat bine problema, nu veni tu şi încurca lucrurile! Umblaţi numai după evidenţieri." „Dar nu e vorba de evidenţieri, spui tu, mi-aţi cerut să adaptez lucrarea la

posibilităţile noastre. Ministerul a avut în vedere cel mai rău caz; posibilităţile noastre sînt mai mari." Te duci la sindicat şi expui problema. Încep discuţiile. Sindicatul te susţine, dar povestea abia acum se agravează. Dai lucrarea în execuţie; trebuie s-o urmăreşti; directorul tehnic nu se interesează; trece prin atelier şi lucrătorul îl opreşte şi-i cere lămuriri, pentru că desenul e nou; directorul dă din umeri şi-i spune *fă aşa;* lucrătorul e zăpăcit, cheamă maistrul, maistrul te cheamă pe tine; te transformi în agent de mişcare, te epuizezi făcînd pe curierul, pe şeful lucrărilor, pe directorul tehnic... Ah!

Omul se opri cîteva clipe, în culmea descurajării. Apoi continuă:

— Bineînţeles că în condiţiile astea poţi să greşeşti. Şi cine se ridică în şedinţă şi te critică? Directorul tehnic. „Le-am dat lucrarea şi au încurcat-o, le-am dat dispoziţii şi nu le-au respectat. Am luat măsuri, am dat circulare..." Şi vorbeşte bine, cheamă în ajutor pe lucrători să spună ei dacă cutare desen n-a fost greşit, lucrătorul spune că e adevărat, citeşte copii după circulare şi dispoziţii şi te îngroapă pînă la gît...

— Dar despre ce e vorba, Petre, ce s-a întîmplat la voi acolo? întreabă soţia din ce în ce mai îngrijorată de ceea ce auzea. Nu te-am auzit niciodată văitîndu-te, ce e cu tine?

— Nu mai pot, dragă, răspunse bărbatul trăgîndu-şi adînc răsuflarea.

— Dar despre ce e vorba? Spune limpede despre ce e vorba, că nu înţeleg nimic.

— E vorba de o situaţie la care trebuia să ajungem odată şi odată! răspunse bărbatul. Toate secţiile serviciului nostru sînt prinse în lucrări care nu pot fi scoase de pe planşă. Întîi: instalaţia centrală de lapte; lucrarea e urgentă, altfel se opreşte

producţia la toate strungurile care filetează cu apă şi săpun — ăsta e laptele. Pe urmă, doi: planurile pentru montarea unor cazane B.W.; nici nu se poate fără ele. Trei: comandă de export, proiecte de vagoane-cisterne de adaptat pentru a fi executate la noi, obrazul firmei, e vorba de acorduri între ţări. Şi patru...

Omul se opri şi parcă i se făcu negru înaintea ochilor.

— Ei, Petre, spune, insistă femeia.

— Ce să mai spun! Ce pot să mai spun?! exclamă omul parcă copleşit de viziunea sa neagră. Tu ştii ce e aia o uzină electrică?

— Ştiu, răspunse femeia.

— Ei, uzina electrică a rămas doar într-o turbină care o să mai funcţioneze cel mult o săptămînă! La turbina cea nouă lipsesc nişte piese care n-au fost comandate în altă parte pe baza că le proiectăm la noi. Ei, piesele astea nici n-au intrat în lucru. Şi nimeni nu se gîndeşte la ele, şi eu nu pot să scot comanda de export de pe planşă, dacă vreau să nu mă zboare ministerul în douăzeci şi patru de ore. Ai înţeles?

Femeia înţelesese. Înţelesese atît de bine încît tăcu şi nu mai întrebă şi nu mai spuse nimic timp de cîteva minute.

— Bine, rosti ea în cele din urmă ca sub apăsarea unei mari nedumeriri, dar ei nu-şi dau seama că fără curent electric nici celelalte lucrări n-o să poată fi executate?

— Ei! Ei! strigă deodată bărbatul, ca şi cînd ar fi fost iluminat brusc de o intensă revelaţie. Ei! Asta e! Asta e! Chiar asta e! Nu-şi dau seama, da, nu-şi dau seama, închipuieşte-ţi că ăsta e adevărul cel mai pur, adevărul cel mai senzaţional: nu-şi dau seama.

Iarăşi se lăsă tăcerea. Din sala de dans se auzea muzica, ritmul tobei. Bărbatul repeta inconştient acest ritm cu degetele în masa acoperită cu hîrtie albă.

— Petre, eşti obosit, hai acasă, spuse femeia.

Bărbatul, după ce vorbise atîta, rămăsese acum cu desăvîrşire tăcut. Parcă nici nu auzi ce spusese femeia. După o lungă vreme de tăcere, el îi aruncă apoi o privire vie, scrutătoare şi deodată se ridică. Parcă îl mistuia ceva, şi parcă era conştient de acest lucru, şi în mod conştient, de voluptate, se lăsa mistuit de acel ceva din el însuşi ca un beţiv ce se dedă viciului în singurătate, fără spectacol şi fără cuvinte.

— Stai, tu aici, zise, şi distrează-te că eu am ceva de vorbit cu Otto! Mă duc să-i dau un telefon.

Bărbatul ieşi din bufet şi o luă pe coridoare. Mergea acum cu paşi elastici, oboseala aceea care îl împleticise o oră mai înainte pierise. Ieşi în stradă. Noaptea neagră şi tîrzie ocrotea somnul adînc al oraşului de provincie. Omul intră într-un restaurant, scoase o monedă din buzunar şi o vîrî în telefon.

Apelul sună cîteva clipe lungi. La celălalt capăt al firului, telefonul ţîrîia insistent într-un mic hol singuratic, în întuneric. Se auzi dincolo de glasvand o mormăitură, se făcu lumină şi un om în pijama intră în hol şi apucă receptorul. Să fi avut treizeci, treizeci şi cinci de ani. Era rotofei, fără să fie gras şi avea o privire ca de pasăre, foarte vie şi sclipitoare.

— Alo! spuse el brusc. Cine e acolo? Tu eşti Ciontaş? Ce vrei dragă, de ce m-ai trezit din somn? Cum?... Să mergem la uzină? Şi ce să facem acolo? Să lucrăm? Ce, eşti nebun?!... Ia ascultă, mă, tu, de la o vreme, nu ştiu ce e cu tine, ţi-ai cam luat-o în cap... Lasă-te, dragă, de chestii de-astea,

fii serios... Da, e adevărat că sîntem cam aglomerați, ei și ? O să le executăm, e timp berechet. Comanda de export ? Aiurea, cine ți-a spus ție că nu poți s-o scoți de pe planșă ? Să fii tu... să fii tu... Să fii tu sănătos în privința cazanelor B.W. și a instalației de lapte, azi la prînz mi-a spus pe drum inginerul Petran că amînăm executarea pe trimestrul următor... Da. Păi sigur ! Cum o să rămînă dragă, cine ți-a mai băgat și chestia asta în cap ? Ce ? Unde zici că te duci ?... Ei, și ? Poți să te duci de pe-acuma ! Crezi că ei nu cunosc problema ?... A... A !... Aiurea ! Și d-aia ai stat tu toată după-amiaza și ai lucrat ? ! Fii solemn ! Fii... Mă, dar tu te crezi buricul pămîntului, taci că depinde uzina de tine ! Fii solemn !... Du-te dragă și te distrează și nu mai trezi lumea din somn.

Și cu o sclipire jucăușă din ochi, omul din hol luă de la ureche receptorul și fără să mai asculte îl depuse în furcă și se întoarse chicotind în pat.

SOLDATUL CEL MITITEL

Roșu Gheorghe era soldatul cel mai mic, nu numai din grupa sau din plutonul lui, ci din întreaga companie. Era atît de mic, încît abia reușise, la recrutare, să nu fie reformat. De fapt la început îl și reformaseră, după ce mai întîi fusese amînat de două ori în doi ani, și dacă în satul lui acest lucru n-ar fi fost socotit drept o dovadă definitivă de infirmitate, Roșu Gheorghe ar fi putut să ia imediat trenul de la centrul de recrutare și să plece în aceeași zi acasă. În aceeași zi însă, tot satul ar fi știut că nu e bun de armată și în primul rînd fetele. Era originar de prin Banat. Așa se face că, dîndu-se jos de pe cîntarul medical și scăpînd din mîinile brutale ale medicului militar-șef din gura căruia recrutul auzise un fel de mormăitură care nu putea să însemne decît reformat (maiorul acela spusese *reformé*, dar tot aia era), Roșu Gheorghe nu ieșise din sală, ci se retrăsese mai încolo, tăcut și trist, întîrziind cît putuse de mult timpul îmbrăcatului. Cu ochiul lui pînditor de bănățean liniștit, observase însă că nimeni nu mai era atent la el și îi trecuse prin cap că nici măcar nu-l înscrisese cineva pe hîrtiile acelea și că poate chiar reformarea lui, hotărîtă printr-o mormăitură absentă a acelui maior, era o simplă întîmplare. Și atunci se amestecase cu ceilalți care veneau la rînd, se dezbrăcase și se prezentase iar în fața comisiei.

Maiorul-medic îl apucase de umeri, mormăise iar ca un urs, îl răsucise cu spatele și deodată se oprise din mișcări ca trăsnit, iar din gura lui căzuseră asupra recrutului groaznice înjurături și răcnete de parcă i s-ar fi turnat acestui medic în cap o oală cu apă fiartă. Cum adică, și aici fuseseră enumerate cîteva sărbători religioase și grade de rudenie ale recrutului și asociind cu semn de întrebare modalitatea cu care fusese adus el pe lume de către maică-sa, fusese întrebat cum... îndrăznește el să vie acolo și să-l păcălească el pe un medic, un maior, o comisie întreagă ? Cu cine... crede el că are de-a face ? Și urmase iar o enumerare, în timp ce Roșu Gheorghe simțise pentru întîia oară cît de tare poate fi o talpă de cizmă bine lustruită în dosul gol al unui om. Se dusese iar spre hainele lui și începuse să se îmbrace, fără să fie însă convins că va trebui să plece acasă. Nu putea să plece acasă, știa că după două amînări a treia oară vine reformarea, și el nu înțelegea de ce să i se întîmple tocmai lui să fie reformat. Că doar nu era atacat ! Se retrăsese mai într-un colț, dar tot acolo, în sală, scosese din flanelă pachetul de tutun de regie, își răsucise neturburat o țigare. În acest timp maiorul acela continua să smucească și să examineze alte trupuri, amintindu-și însă din cînd în cînd de întîmplare și scoțînd atunci înjurături de uimire aproape admirative, cum era cît pe-aci să-l examineze din nou pe dopul acela fără să-l recunoască...

— Uitați-l că s-a așezat acolo jos, în colț, dom'le maior, zisese la un moment dat un alt medic din comisie. Stă acolo și fumează, nu vrea să plece.

Maiorul se oprise iar din examinat, tot așa, ca trăsnit, se uitase în direcția unde se așezase bănățeanul și stupefiat, ordonase :

— Ia vino încoace, mă !

Viitorul soldat se apropiase fără grabă, cu țigarea în mînă.

— Leapădă țigarea, zisese un sanitar de alături.

— Urcă-te pe cîntar, ordonă medicul-maior.

Roșu Gheorghe se urcă. Toată comisia urmări în clipa aceea acul indicator.

— Mai dezbracă-te o dată, zise medicul și, în timp ce recrutul se dezbrăca, maiorul zise în franțuzește către un alt militar, un colonel care asistase tăcut la toată scena :

— *Il pèse beaucoup plus par rapport à son hauteur* [1].

— *Il est trapu* [2], zise colonelul. Admis ! hotărî el.

— Ești zbanghiu, mă Roșule, vrei să faci armată ? zisese atunci maiorul-medic cu alt glas, deodată protector și prietenesc.

— Da, dom' maior, vreau, exclamase atunci și Roșu cu sufletul la gît, înțelegînd că trecuse examenul și că va fi și el soldat.

— Vreai tu, dar o să încasezi la lopeți, mă Roșule, de-o să fie vai de zilele tale, mai spusese medicul.

Recrutul nu auzise bine și nici nu mai fusese atent la ceea ce se mai petrecuse. Abia mai tîrziu înțelesese el ce era cu aceste lopeți. Fiind atît de mic de statură, fusese, bineînțeles, pus la coada grupei ; ar fi fost nepotrivit, împotriva regulei, să strice rîndul punîndu-l la mijloc sau chiar penultimul. Și la instrucție, cînd comandantul de grupă făcea stînga împrejur și ordona : „în spatele meu, adunarea", coada trebuia să alerge și să se alinieze, în timp ce cei înalți din fața comandantului nu făceau decît să se mute în spatele lui. Exercițiul acesta era unul dintre cele mai rele pentru coada grupei, dat fiind

[1] Cîntărește mult mai mult față de cît e de înalt.
[2] E îndesat.

rapiditatea cu care sergentul comandant își schimba poziția. „În spatele meu, adunarea"... Și abia se înșira grupa în spatele lui că, fulgerător, el făcea iar stînga împrejur și ordona : „în spatele meu, adunarea". Și iarăși, cînd grupa adunată ca un fir în spate, la distanța brațului unii de alții și comandantul se răsucea cu fața spre ei și credeai că în sfîrșit acum el va ordona alt exercițiu i se auzea comanda reînnoită, ca și cînd abia atunci ar fi pronunțat-o pentru întîia oară : „grupă, în spatele meu, adunarea". Era o glumă pentru primii trei din capul coloanei. Cei din urmă însă, după șapte sau opt comenzi de acest fel, începeau să gîfîie, sudoarea le îmbrobona frunțile sub capele, privirea începea să le sticlească de un soi de mînie fără adresă, în timp ce o expresie de buimăceală și nedumerire se așternea pe chipurile lor. Ce era asta ? Pentru ce tocmai ei, cei mai mici, cei de la coadă, să fie chinuiți în felul ăsta, iar cei mai puternici, cei din față, să fie cruțați ? Pentru că exercițiul nu se oprea, continua la nesfîrșit și nimic nu promitea că avea să înceteze curînd. Implacabil, comandantul de grupă făcea stînga împrejur, ridica mîna în sus și ordona de fiecare dată în același fel : „grupă, în spatele meu, adunarea !" Sau doar atît : „în spatele meu, adunarea !" Sau alteori imperativ, cu o voce ruptă : „în spatele meu, adu-na-rea !" Fără pauză și fără alte explicații, pînă ce jumătate din coada grupei începea să dea semne de istovire. Atunci, fără să întrerupă exercițiul, sergentul ordona caporalului să scoată lopata Lineman și să treacă la coadă. Și abia acum începea adevăratul exercițiu cunoscut de contingentele vechi sub numele de „acțiunea lopeții Lineman", adică plasarea ajutorului de comandant de grupă la coadă și supravegherea cu această lopată în mînă a celor care nu executau comanda de ali-

niere în ritmul și în timpul ordonat. Cei din față o auzeau destul de des, dar n-o simțeau niciodată la acest exercițiu. În schimb Roșu Gheorghe nu era zi să nu ia cunoștință cu ea acolo unde la recrutare maiorul îl făcuse să simtă cizma. Fusese o glumă cizma aceea, față de lopețile zilnice pe care le îndura. Pe chipul lui însă nu se putea citi buimăceala și indignarea care se putea citi pe al celorlalți. Numai deasupra sprîncenelor lui negre și groase și pe obrazul lui închis la culoare apăreau broboane mari cît boabele de porumb. Pînă ce, într-o zi, observînd exercițiul, sublocotenentul se apropie de grupă și ordonă încetarea. El îl chemă la el pe soldatul Roșu, îi inspectă de sus pînă jos ținuta, îi inspectă arma și apoi se adresă caporalului :

— De ce lovești soldatul, caporal ?

— Să trăiți, domnule sublocotenent, pentru că se aliniază prea încet, nu vrea să fugă, răspunse caporalul sigur de el, pocnindu-și călcîiele.

Nu se obișnuia ca ofițerul să turbure tradițiile pe care contingentele și le transmiteau unele altora. Caporalul arăta liniștit, ba chiar avea un aer complice, fiindcă nu o dată, sub falsa protecție a unui grad superior, se ascundea adesea o cruzime și mai mare. Sublocotenentul era însă tînăr și comportarea lui nu era încă atinsă de rutină. De aceea pusese întrebarea. O simplă întrebare, după care pornise apoi tăcut spre alte grupe, păstrîndu-și însă înfățișarea lui de militar, care încearcă și reușește să-și stăpînească sentimente prea personale, lăsînd instrucția pe seama gradaților, care știu ei ce fac. Totuși, din clipa aceea, caporalul nu-l mai lovi pe soldatul Roșu și curînd acesta atrase simpatia plutonului. Gradații începură să-l întrebe de unde e, cîți frați are și cîte surori are, de ce e așa de mic, și altele de același fel. Tot așa de curînd se află că, deși mic

cum era, soldatul Roșu era destul de rezistent, putea duce foarte liniștit pe umeri piese grele de mitralieră, ținea foarte bine la marșuri, la sete și la foame, nu se văita niciodată și mai ales nu purta ură nimănui pentru instrucția grea, foarte adesea nemiloasă și lipsită de sens, la care era supus ca recrut. Părea să fi înțeles cum se petrec lucrurile, fiindcă o dată, în orele lungi de după amiază, cînd stăteau în curtea cazărmii și își curățau armele și unii dintre ei, ferindu-se de privirile gradaților, oftau și înjurau cu obidă armata și instrucția și pe cine o fi făcut-o așa a dracului, Roșu Gheorghe a ridicat fruntea și a zis cu accentul lui de bănățean :

— Acum înjuri tu, mă, dar pe urmă te faci și tu gradat și o să fii mai al dracului ca alții.

La care nimeni n-a mai știut ce să mai zică și nici nu prea au înțeles ce-a vrut să spună Roșu Gheorghe prin aceste cuvinte.

La trei luni de zile de la încorporare, pe la sfîrșitul lui august 1944, soldatul Roșu ajunse să fie cunoscut de însuși comandantul batalionului în niște împrejurări care, văzute de sus, de la comandament, nu erau dintre cele obișnuite. Pentru Roșu Gheorghe în orice caz nu deveniră neobișnuite decît mult mai tîrziu, cînd întregul lui contingent fu trimis pe front, în Ardeal, și noi, batalionul de cadre care instruisem acest contingent, nu mai știurăm nimic despre el.

Compania din care făcea parte Roșu era cantonată la Ulmeni, lîngă Oltenița, în clădirea unei foste bănci. În seara zilei de 24 august, sergentul Iosif, comandantul grupei, intră în dormitor și anunță că era de patrulă și cine vroia să vie cu el să se prezinte caporalului Nistoroiu să-i dea un pistol-mitralieră și să-l caute pe el, pe sergent, la cîrciuma cutare, peste un ceas. Sergentul plecă și în grupă începu cearta. Caporalul lipsea și el. Fiecare îndemna

pe celălalt, fiindcă toți erau rupți de oboseala instrucției și doborîți de somnul pe care bromul pus în mîncarea recruților îl făcea ca de plumb. Și în timp ce ei se tot îndemnau și se justificau că ăla a fost de serviciu la masă, sau că ăla a fost nu știu unde, se auzi glasul potolit al lui Roșu :

— No, ducevicevici, mă, dormiți, că plec eu cu dom' sergent Iosif în patrulă !

Și foarte meticulos se dădu jos din pat, își trase pantalonii, bocancii, își înfășură moletierele și ieși din dormitor cu țigara în colțul gurii.

Nistoroiu, magazinerul, rîse cînd îl văzu.

— Mă, Roșule, vezi să nu te-apuce vreo fată de turul pantalonilor.

— No că nu m-apucă nimeni ! zise Roșu în timp ce arma și dezarma automatul.

Caporalul îi dădu sacul reglementar cu cinci încărcătoare, îl puse să semneze de primire și soldatul plecă. Îl găsi pe sergent la locul indicat, care cînd îl văzu, tot așa, se dădu pe spate pe scaun și rîse.

— Roșule, ha, ha, cine te-a trimis, mă, în patrulă cu mine ? Mă, Roșule, tu ești un soldat pe care eu te-aș face fruntaș dacă aș fi domn' căpitan ! Bea și tu o țuică d-asta și hai să mergem !

Soldatul însă dădu din cap : nu bea. Și nu se înțelese de ce ; nu-i plăcea nici un fel de băutură, sau nu-i plăcea băutura asta muntenească ?

Sergentul plăti, își luă la revedere de la ceilalți militari care umpleau cîrciuma mică de țară și ieși apoi în întuneric însoțit de soldat. Merseră întîi în direcția opusă orașului Oltenița, se opriră într-o casă unde erau adunați flăcăiași și fete din sat, fumară cît-o țigară, apoi își continuară patrula înapoi, agale, cu automatele la umeri, în noaptea liniștită și senină de august. Mai aveau un ceas și terminau schimbul.

Cînd ajunseră la capătul celălalt al satului se cam făcuse ora. Sergentul se opri şi zise :

— Mă, Roşule, du-te şi te culcă, patrula s-a terminat. Te prezinţi la sergentul Humă şi îl scoli, eu rămîn p-acilea...

Şi sergentul Iosif arătă cu capul spre o casă din apropiere, unde o lampă aprinsă arăta, după cît se părea, că era aşteptat.

— Dacă te întîlneşti cu cineva, continuă sergentul, să nu-i spui că eşti de patrulă, că o să te întrebe cu cine ai făcut şi de ce eşti singur... Ştii ce, ia-o pe-aici, pe drumul ăsta, şi cazi drept la cazarmă... Hai, executarea !

Adică pe drumul acela, care ocolea centrul satului pe la margine, nu exista riscul să întîlnească ofiţerul de rond. Soldatul înţelese şi plecă. Mergea singur cuc, se lăsase asupra satului o linişte desăvîrşită. Cu statura lui mică, înaintînd pe lîngă garduri, Roşu abia se vedea, ierburile mai mari de pe marginea drumului şi în orice caz porumburile nemişcate, pe lîngă care trecea din cînd în cînd, schimbînd traseul, îl acopereau cu totul. Un soldat în nici un caz nu putea fi considerat. Aşa gîndiră pe cît se pare şi nişte umbre din depărtare care ieşiră liniştite din porumb şi îşi continuară drumul ocolind satul prin partea dinspre care Roşu tocmai venise. Aceştia însă erau soldaţi adevăraţi, îl văzuseră probabil pe Roşu trecînd, dar nu se sinchisiseră de el. Erau soldaţi tăcuţi, în uniforme străine, şi Roşu le auzi paşii şi se opri în liniştea aceea a nopţii şi înainte de a gîndi ceva se lipi instinctiv de un gard şi alunecă la pămînt. Abia după aceea începu să se uite. Cine erau soldaţii ăştia şi ce căutau pe-acolo ? De cine se fereau ei aşa şi de ce erau aşa de tăcuţi ? Şi mai ales, unde se duceau ? Nu cumva vroiau să atace pe cineva ? Cu privirea ţintă la ei, Roşu înţelese în cele din urmă că ăştia nu puteau fi decît soldaţi germani, fiindcă ieri se anunţase că s-a întîmplat o mare răsturnare în conducerea ţării şi a armatei şi că nemţii sînt inamicii noştri. Cum nu cunoştea bine geografia, Roşu se gîndi apoi că nemţii aceştia tăcuţi şi tainici de aci nu puteau avea alt rost şi altă intenţie decît să atace satul şi să captureze compania lui de grăniceri, să-i prindă pe toţi în somn şi să-i împuşte. În clipa aceasta chiar poate că o parte din ei s-au şi apropiat prin porumburi de cazarmă şi că nu mai e nimic altceva de făcut decît de dat alarma. Roşu îşi trase încet automatul de la umăr şi îl întinse încet înainte. „Ce fac eu ? se gîndi apoi în clipa următoare, trag o dată în ei şi pe urmă o să fiu mort." Tot atunci se auziră dinspre nemţii adunaţi la marginea porumbului şoapte într-o limbă care-i alungă soldatului ultima îndoială : avea înaintea lui o unitate de nemţi care se pregăteau să atace satul. „Trebuie să trag în ei cu toate încărcătoarele pe care le am, să dau alarma şi pe urmă să fug", gîndi el.

Tot nu se dumirea însă ce era cu aceşti nemţi ciudaţi. Nu păreau pregătiţi de luptă de noapte, ieşeau mereu, cîte cinci, şase, din porumburi, şopocăiau între ei şi traversau în fugă dincolo, dar nu în direcţia intrării în sat, ci înainte, tot prin porumburi. „Vor să înconjoare tot satul", gîndi Roşu şi în clipa aceea hotărîrea lui se făcu mai sigură şi mai limpede. Urcă încet gardul lîngă care se lipise, alunecă dincolo într-o curte, trecu prin ea şi le ieşi nemţilor înainte. Se piti pe după un grup de salcîmi, înarmă automatul şi deodată deschise focul împotriva primului grup de nemţi care traversaseră şoseaua. Trase îndelung pînă ce goli întreg încărcătorul, după care strigăte şi răcnete înnăbuşite de

furie se auziră dinspre porumburi. Dacă Roşu Gheorghe ar fi ştiut nemţeşte, cum ştiau unii din bănăţenii lui mai isteţi de prin satele cu populaţie săsească, poate că nu şi-ar fi schimbat atît de liniştit încărcătorul, ci s-ar fi înfuriat şi el auzindu-i ce spun şi poate că şi-ar fi pierdut cumpătul.

— Cine mama dracului trage? Am dat peste o santinelă? ordonă o voce.

— Nu, e un soldat izolat.

— Şi unde e?

— E între salcîmi.

— Între salcîmi? răcni prima voce. Atunci sînt eu chior, cu binoclu cu tot. Dacă ar fi un om acolo, l-aş vedea.

— E un soldat mititel, l-am zărit cînd a sărit gardul, dar n-am crezut că e soldat...

— Ocoliţi salcîmii în linişte şi curăţaţi-l imediat, să nu fugă şi să dea alarma.

Se auziră paşi fugind, ocolind mereu satul, în timp ce dinspre partea cealaltă a porumburilor încetă deodată orice mişcare. Roşu nu mai ştiu ce să facă şi cîteva clipe lungi se scurseră într-o tăcere pe care nimic nu o turbura. Deodată, se auziră iar paşi care fugeau şi se vedea porumbul mişcîndu-se. Roşu Gheorghe îşi îndreptă automatul în direcţia aceea şi, deşi ştia că automatul său nu bate pînă acolo, deschise iar focul. Îi răspunse atunci cineva din porumb, tot cu foc automat, dar un foc îndîrjit, care era reluat în lanţ, clănţănind fără întrerupere, prin tragere succesivă. Stăpînit de ideea lui că primii dintre cei care trecuseră drumul urmau să înconjoare satul şi că grosul abia venea din urmă, Roşu părăsi salcîmii care îl adăposteau şi începu să fugă tăind colţul satului în diagonală. Purcei guiţînd, găini zburătăcind, cîini lătrînd speriaţi stîrni trecerea lui prin

curţi şi ogrăzile oamenilor. Dar nici ţipenie de om. Şi cînd ieşi la marginea cealaltă a satului, gîfîind cu sufletul la gură, se trînti la pămînt într-un gropan şi, cu capul afară, începu să cerceteze locurile. Nu se vedea bine, s-ar fi putut însă auzi dacă n-ar fi fost larma cîinilor care începuseră să latre în tot satul. Cu mîinile tremurînd de încordare, Roşu îşi încărcă automatul şi trase jumătate din încărcător în direcţia porumburilor. Făcu o pauză scurtă, goli şi restul şi încărcă din nou. Nu se putea ca toate acestea să nu fie de ajuns pentru a alarma compania. Curînd însă, se sperie de tragerea aceasta nesocotită. La distanţă de o sută de metri, el zări ţîşnind în urma lui din porumburi umbre numeroase, care se culcară la pămînt şi începură să tragă asupra lui. Mai avea două încărcătoare şi umbrele se apropiau de el pe burtă, văzuseră flacăra automatului care trăsese asupra lor şi vroiau să-l facă să tacă pentru totdeauna. Roşu sări din groapă, se rostogoli de cîteva ori aşa cum învăţase la instrucţie, adică să părăsească încă culcat fiind, locul pe care inamicul îl ţinea deja, ţîşni apoi în picioare şi o luă la fugă retrăgîndu-se mereu pe marginea satului. După o sută de metri se trînti la pămînt, făcu iar faţă şi trase jumătate din încărcător. Nemţii îl urmăreau, săriră şi ei în goană şi se împrăştiară nevăzuţi şi pieriră cînd Roşu trase asupra lor. „Vor să mă înconjoare, gîndi el speriat, sau vor să mă facă să intru în sat ca să înconjoare ei satul!“ Se rostogoli iar de pe locul său şi ţîşni din nou în picioare. Un foc viu îl urmări şi fulgerător recrutul se aruncă la pămînt. Simţise că va fi ciuruit dacă continuă să fugă. Mai avea un încărcător. Şi atunci se hotărî. În loc să se retragă, pătrunse într-un fund de grădină, înapoi, şi după ce trase iar o jumătate de în-

cărcător, o luă la goană prin curţi. În curînd se făcu linişte. Soldatul Roşu ajunse la cazarmă abia trăgîndu-şi răsuflarea, goana lui se opri în faţa corpului de gardă. Comandantul de gardă îl luă în primire, de unde venise şi ce era cu el, alarmase plutonul şi trimisese să-l scoale pe căpitan care se şi apropia. Despre ce era vorba? Soldatul Roşu raportă că o unitate germană înconjoară satul, şi povesti, pe scurt, cum descoperise el acest lucru.

— Să mi se aducă imediat calul meu şi încă unul pentru soldat, ordonă căpitanul. Compania să se pregătească de luptă. O grupă de cercetare să mă aştepte la marginea dinspre Dunăre a satului.

Şi căpitanul, însoţit călare de soldatul Roşu, pieri în noapte spre marginea dinspre Olteniţa a satului. O jumătate de oră mai tîrziu Roşu se întorcea şi transmitea comandanţilor de plutoane ordinul căpitanului. O unitate germană compusă din grupuri răzleţe de mărimea unor plutoane ocolesc satul şi încearcă să ajungă la Dunăre, să treacă în Bulgaria. Compania de grăniceri să le iasă înainte cu un pluton de mitraliere încărcat în maşină, iar restul plutoanelor îi va urmări prin porumburi şi va începe lupta.

În zori unitatea germană fu capturată şi dezarmată. Fură aduşi nemţii la cazarmă, erau aproape două sute, dintre care aproape jumătate ofiţeri şi subofiţeri. Faptul acesta, că erau mulţi ofiţeri printre ei, stîrni atît de tare curiozitatea trupei încît privindu-i aşa cum erau, prizonieri şi dezarmaţi, nimeni nu-şi mai aduse aminte cum se petrecuseră lucrurile, cine dintre ei avusese meritul de a-i fi descoperit şi mai ales de a fi deschis, cel dintîi, focul asupra lor. Şi mai tîrziu, cînd Roşu încercă să le povestească faptul, celor din contingentul lui, nu prea

îl crezură, dar nici el nu se supără şi nu insistă să fie crezut. Numai maiorul îl chemă, cîteva zile după, cînd mereu erau dezarmate astfel de unităţi germane, la batalion, la Olteniţa, şi îl puse să povestească şi rîse cînd auzi că soldatul nu ştia că în apropiere curge Dunărea şi că nu bănuise că într-acolo se îndreptau nemţii.

ÎNDRĂZNEALA

I

Cu cîteva luni înaintea războiului Anton Modan nu știa că demult nu mai era un om îndrăzneț, atît de demult încît în ziua cînd află nici măcar nu se mai trudi cu gîndul să se întoarcă înapoi și să-și dea seama de cînd.

Era într-o dimineață de sfîrșit de iunie cînd i se întîmplă, la deal pe miriște și nu pe front, a doua zi după Sînpetru cînd începe secerișul. În dimineața aceea se sculă foarte devreme, așa cum învățase de la taică-său, cu un soi de îngrijorare și zăpăceală că timpul trece, că nimic nu e gata și că o să-l prindă răsăritul soarelui cu căruța în bătătură.

Nevasta făcea mîncare pe vatră și se uita la el cu o privire turbure. Cunoștea și ea această înfrigurare a celei dintîi dimineți de secere, dar îngrijorarea și graba au rost cînd la cîmp te așteaptă patru sau cinci pogoane ; pe ei îi aștepta un singur pogon mare și lat pe care aveau să-l secere în două zile. Și încă un lucru : te porți așa cînd ai copii : unuia îi spui să facă aia, altuia ailaltă... Avuseseră și ei un copil, acum ar fi fost mare, ar fi avut cinci ani...

— Haide, haide, spuse Anton, intrînd în tindă îngrijorat.

Își năpusti amîndouă mîinile spre locul de unde trebuia să răsară soarele și îi arătă cu uimire acest loc nevestei :

— Tu nu vezi c-a răsărit soarele ?

Soarele nu răsărise încă, dar atît ar mai fi trebuit. Nevasta pregăti vasele în grabă, duse mîncarea în cutia căruții, mătură vatra...

Apoi Anton se urcă, se răsuci pe cutie, și învîrti biciul cu măreție pe deasupra capului.

— Haida, taică, hai...

Era să zică : „hai trap !" dar cum o s-o ia la *trap* o vacă și o vițea încă crudă ? Pe lîngă ei zburară prin sat parcă în trap mare căruțe cu cai frumoși, auziră glasuri de copii... frînturi de cuvinte „noroc Antoane" și „bună dimineața"... apoi totul se pierdu, se topi în jurul lor. Dar numai pînă ieșiră din sat, și la cîmp iarăși căruțele altora începură să-i prindă din urmă. Se opreau cîteva clipe în spatele lor, coteau pe alături și omul striga binevoitor, cu înțelegere :

— Hai, Antoane, hai !

Sau cu grijă :

— Dă-i mai repede, Antoane, că te-apucă prînzul !

Sau :

— Antoane, oprește *caii*, să mai răsufle !

Anton își rotea privirea peste cîmpie, scormonea drumurile ; și cînd vedea cîte-o căruță tot așa ca a lui, cu o vacă și o vițea în loc de cai, arăta cu biciul și o întreba pe nevastă :

— Cine o fi ăla ?

Într-o vreme îi ajunseră din urmă două căruțe care se țineau una după alta, cu cai puternici, cu clopoței la gît. Căruțele erau și ele mari și erau pline cu oameni. Trecură pe lîngă ei cu zgomot mare, și Anton auzi un hohot de rîs. Cineva fluieră ascuțit, apoi acel care rîdea strigă în gura mare :

— Bă, al lui Modan, îți calcă roata pe obadă !

Roata e făcută din bucăţi de lemn numite obezi şi obezile nu puteau *călca* pe ele înseIe, dar un om ca Anton putea să creadă o clipă şi să se uite la roţi.

În curînd cotiră printre loturi, opriră şi se dădură jos din căruţă. Anton dejugă, tăie iarbă verde pentru vite, apoi se apucă să smulgă grîu şi să facă legături pentru snopi. Nevasta secera în tăcere, fără să-şi ridice spinarea, şi din mişcările ei se putea înţelege că e stăpînă pe un gînd care o ţinea mereu încordată şi îndîrjită. Anton se uita la ea şi se întreba ce-o fi avînd. Tot timpul dimineţii o văzuse că tace. „Ce-o fi cu ea?" se întrebă.

— Tu nu mai termini o dată cu legăturile-alea?

Anton tresări. Glasul nevestei era tăios şi poruncitor.

— Ce e cu tine? o întrebă el cu blîndeţe.

Ea nu răspunse. Anton luă secerea, veni aproape de ea şi începu să taie spicele. Începea să se supere. Uite la alde Gheorghe al lui Matei, munceşte cu ziua la alde Miuleţ şi, cînd te uiţi la el şi la muierea lui, sînt mereu veseli. Ce e îmbufnarea asta? Ai două pogoane de pămînt? Ai căruţă? Ai ce înjuga la ea? E destul de bine! Mai spune şi tu o glumă, mai... Anton se făcu atent. Auzea alături de el cum secerea nevestei se opreşte din cînd în cînd şi că ea face ceva cu mîinile, îşi fereşte ochii cu capătul basmalei. Anton se dădu un pas mai spre ea şi îi puse mîna pe umărul aplecat:

— Ce e cu tine?... Plîngi?... Ce ţi s-a întîmplat?

Se întoarse la locul său şi apucă secerea.

Ea strînse basmaua şi începu să taie spicele mai departe. Anton se uita din cînd în cînd la ea şi într-o vreme se îngrijoră de-a binelea; ea nu se înmuiase de loc, avea ceva, se vedea că e ceva cu ea...

Secerară în tăcere vreme îndelungată. Tăiau spicele repede şi ba se apropiau, ba se îndepărtau unul de altul. Într-un timp, Anton îi spuse glumind cînd ea se apropie secerînd de el, să nu se mai apropie, că el din cauza spicelor nu prea vede unde pune secerea şi s-ar putea să-i taie un deget...

Ea îl ascultă cu atenţie, ba chiar se opri din secerat şi-şi ridică spinarea. Îşi ridică spinarea şi rămase aşa. Mirat, Anton se ridică şi el şi se uită la ea. Ea stătea dreaptă, nemişcată şi înghiţea greu. Iar plîngea? Anton se uită şi-i văzu ochii limpezi şi liniştiţi. Nu, nu plîngea! Ea îl apucă de mînă şi-i şopti întretăiat:

— Antoane... mi-e rău!

Şi-l privi drept în ochi şi rămase nemişcată. Din privirea ei, el înţelese deodată despre ce fel de rău era vorba, i se mai întîmplase o dată: avea un copil în ea.

— Aoleo! exclamă Anton, şi dădu drumul secerii din mînă. Aoleo, măi fetiţo! Ia stăi tu jos! Adică nu, du-te la căruţă! Du-te şi stai acolo.

Şi de zăpăcit ce era, porni el însuşi spre căruţă, apoi îşi luă seama şi se întoarse şi o îndemnă:

— Stai la căruţă! Stai la umbră... Soarele... Nu sta în soare...

Ea o luă încet spre căruţă. Anton rămase pe loc... Se uita lung în urma ei şi nu se clinti pînă ce ea nu ajunse la căruţă. Nu-şi venea de loc în fire. Apucă secerea în mînă şi tăie cîteva poloage.

Deodată însă încetă să mai taie, puse secerea pe umăr şi porni şi el spre căruţă.

II

Toate acestea fuseseră văzute şi de vecini. Cînd Anton lăsă secerea unii se uitară la soare să-şi dea seama dacă mai e mult pînă la prînz. „Mă, dar de-

vreme mai mănîncă Anton ăsta!“ gîndiră ei. Alții, însă, care îi văzuseră pe Anton și nevastă-sa cum stăteau cu secerile în mînă și se uitau unul la altul, își spuseseră că Anton, după ce că are grîu puțin, nici pe ăla nu-l seceră ca lumea. Dar cei mai mulți, și mai ales muierile, bănuiseră ceva, și una chiar strigă:

— Voichițo! Leagă-te la cap cu niște foi de porumb! Și adăugase încet pentru sine și pentru cei apropiați: I-o fi venit rău de soare!

Cinci-șase loturi mai departe nu mai văzuse nimeni nimic. Numai dacă te-ai fi uitat anume, dar nu era timp pentru asta. Un anume Miuleț însă avea. Mai mult, pentru el uitatul era o plăcere de care de mulți ani nu se mai putea lipsi.

Făcea legături, se uita la șirul de oameni dinaintea sa angajați să-i secere grîul, rotea privirea peste întinderea cîmpiei, arunca legătura la grămadă, spunea ce-a văzut, apoi iar se uita. Îi plăcea să stea așa, să răsucească fără grabă legături, să se uite și apoi să spună ce-a văzut. Din cînd în cînd schimba glasul și exclama:

— Hai, Vasile! Hai, Vasile, fir-ar al dracului! După o clipă adăuga: Hai, Marițo!

Apoi iar se apuca de legături și se uita.

Vasile și Marița puteau fi oricine, spunea așa în general. Erau cunoscute în tot satul aceste vorbe ale lui și erau chiar folosite: „Hai, Vasile, hai, Vasile! hai, Marițo!“

— Păzea, păzea! exclamă el într-o vreme. Dați-vă la o parte c-a ostenit Anton!

Cîțiva oameni își duseră mîinile la ochi și se uitară spre locul lui Anton.

— Aha! făcu unul. Ia uite, mă, cum stă! Au lăsat amîndoi secerile jos și se uită unul la altul!

Cineva își vîrî degetele în gură și fluieră.

— Băi... barza, bă Antoane! Păzea, că-ți încurcă barza grîul... Pfiu!

Nici fluierătura, nici strigătele nu puteau fi auzite, era prea departe. În toiul muncii, șederea de cîteva clipe pare grozav de lungă și șederea lui Anton și a muierii lui la căruță li se părea fără sfîrșit.

— Ia uite la ei cum stau și se uită unul la altul! exclamă cineva, izbindu-se de frunte. Bă Antoane! Lasă că mai vorbiți și mîine!

— Hai, Vasile, hai, Vasile!... Hai, Marițo! spuse Miuleț rîzînd. Lasă-l pe Anton! Anton...

Miuleț vru să spună ceva despre Anton, dar nu-i veni nimic. Oamenii se aplecară și continuară să secere.

— Mă, să fie-al dracului, nici cu ăsta nu mi-e frică! exclamă Miuleț pe neașteptate. Ha-ha-ha! Bă Antoane, băi! strigă el, parcă înecîndu-se. Bă, n-auzi! Vezi, bă, acolo la căruță: învață bine meseria! Bă, n-auzi: și cu lenea se cîștigă parale! Auzi bă: trăiești bine cu lenea!... Bă, Antoane, continuă Miuleț să strige, auzi bă: cîștigi parale, bă, fie-al dracului care te minte! Dacă înveți bine cum se taie de lene, te iau la mine și-ți dau un pol pe lună. Auzi, bă?...

— Al dracului mai e și ăsta! șopti cineva, uitîndu-se cu atenție la Miuleț. De unde le-o fi scoțînd? Auzi: cică să învețe să taie de lene!

De fapt, de astă dată, Miuleț n-o scotea de la el, auzise aceste cuvinte de la Moromete, care le spusese cîndva despre tatăl lui Anton.

— Uite, bă, că nu vrea să iasă de loc de sub căruță! exclamă Miuleț parcă cu necaz. Ha? Ce-i facem noi cu ăsta? întrebă el, adresîndu-se oamenilor. Georgică! Georgică, unde ești?

— Hău ! se auzi un glas de băiat.

— Ia vin' încoace, Georgică ! Uite, vezi colo tufanu' ăla ?... Vezi căruţa aia cu vaci ?... Dă fuga pînă acolo la nean-tău Anton : „Nea Antoane, m-a trimis tata să mă înveţi cum se taie de lene". Aşa să-i spui ! Fuga !

Băieţaşul nu pricepu despre ce era vorba, dar înţelese că asta are să-i facă mare plăcere lui taică-său ; privirea îi sticli de bucurie şi o luă la goană. Mulţi se opriră din secerat. Făptura băiatului alerga pe drum ca o pasăre jucăuşă. Sărea şi da din coate şi făcea salturi ca un mînz scăpat din grajd. Cîţiva oameni se întunecară la faţă şi nu voiră să se mai uite, se aplecară şi-şi văzură de secere. Miuleţ îşi pusese mîinile în şolduri şi urmări goana băiatului cu gîtul întins. Uitase şi de secere şi de tot.

— Stai să vedem... Staţi aşa, spunea el cu glasul său care parcă gîlgîia de bucurie. Să vedem ce face... Uite-l... Uite-l c-a ajuns ! Stai că s-a sculat Anton de sub căruţă !...

Miuleţ încremeni, se înfipse în pămînt cu picioarele îndepărtate, întinse gîtul înainte, rămase cîteva clipe holbat, apoi deodată izbucni într-un hohot de rîs care se rostogoli ca o apă peste liniştea cîmpiei. Se izbi peste coapse, dădu cu pălăria în pămînt, apoi începu să se vaiere şi să-l drăcuie pe Anton că prea e de tot, prea îl face să rîdă, nu mai poate de rîs şi Anton o să fie vinovat dacă din atîta rîs o să i se facă rău lui Miuleţ.

— Unde e, mă, urciorul ăla cu apă ? Dă urciorul-ăla încoace, ceru Miuleţ.

Scormoni sub legături, duse urciorul la gură şi gîlgîi din el timp îndelungat. Apa îi curgea şiroaie pe gîtul şi pieptul său puternic şi el gemea şi înghiţea cu lăcomie, ca un căpcăun.

— Hua... ha ! mugi Miuleţ, aruncînd urciorul din mînă. Fi-ţi-ar al dracului, Antoane, cu lenea ta...

Se potolea greu şi într-un tîrziu, băgînd de seamă că unii oameni continuă să stea nemişcaţi şi să se uite posomorîţi şi tăcuţi peste cîmpie, se aplecă, luă un mănunchi de grîu şi oftă, rugîndu-se parcă :

— Hai, Vasile ! Hai, Mariţo ! Hai, că ne prăpădim cu Anton al nostru... Bine că are numai un pogon, că s-ar îmbolnăvi, săracul, dacă ar avea mai mult de secerat. L-a scăpat tat-său de inimă-rea, nu i-a lăsat decît un pogon... Hai, Vasile ! Hai, Mariţo ! Hai, că vine tîrgul Sîntămăriei să te duci să-ţi cumperi crepdeşin ! Cu lenea te mănîncă cîinii, Mariţo ! Hai, că pînă nu terminăm postaţa asta, nu stăm la masă.

III

Anton văzuse că băieţaşul se apropie în goană mare de căruţa lui şi sărise în picioare. Crezuse că s-a întîmplat ceva cuiva şi era pregătit să alerge repede într-acolo, dar băgase de seamă, cînd copilul se mai apropiase, că nu poate fi vorba de ceva rău — băieţaşul arăta vesel. Mirat, Anton îl întrebase :

— Ce e, măi copile ? !

Copilul se oprise la distanţă şi se uita. El nu-l vedea pe omul din faţa lui, ci pe taică-său care aştepta ca el să-i spună omului vorbele acelea. Ştia că e ceva de rîs şi se bucura că el, aşa mic, poate să facă pentru taică-său ceea ce făcea. Se strîmbă şi spuse :

— M-a trimis tata să mă înveţi cum se taie de lene.

Îşi rostogoli apoi privirea în toate părţile, şi aşteptă o clipă, apoi îl fulgeră gîndul că omul se

poate repezi în el. pînă să-i sară taică-său în ajutor s-ar putea să ia cîteva după ceafă. O zbughi înapoi, dar după ce alergă vreo douăzeci de paşi, simţind că nu s-a luat nimeni după el, se opri şi se uită să vadă ce ispravă a făcut. Dezamăgit că nu se întîmplă nimic, se uită spre locul unde se afla taică-său. Atunci auzi un hohot de rîs, îl recunoscu şi începu şi el să rîdă şi să se strîmbe :

— M-a trimis să-ţi tai de lene ! M-a trimis să-ţi tai de lene ! strigă el şi se uită împrejur, aşteptînd ca toată lumea să rîdă. Bă, n-auzi ? strigă el cît putu de tare, crezînd că n-a fost auzit. Bă ! M-a trimis tata să-ţi tai de lene.

— Mă, băiatu' ăla al lui Miuleţ, strigă cineva cu un glas parcă înseninat de ceva şi băiatul se întoarse într-acolo triumfător. Du-te, spuse omul şi spune-i lui taică-tău că ţi-am spus eu să te mai bage o dată pe unde-ai ieşit.

Anton era mirat. „M-a trimis tata să mă înveţi să..." Ce vrea să spuie Miuleţ cu asta ? Nedumerit, se apucă de secerat.

— Ce dracu e cu Miuleţ ăsta ? o întrebă el pe nevastă. Are chef de ceartă ?

Ea nu răspunse. Se ridică de la umbra căruţii şi puse mîna pe secere. Se apropie de grîu şi începu să secere. Anton secera tăcut lîngă ea.

— Parcă eu am vrut să stau, dar dacă mi s-a făcut rău, ce era să fac ?! spuse ea pe neaşteptate şi glasul ei încărcat de mînie îl izbi pe Anton şi îi turbură deodată mintea. Aşa ! Va să zică asta era ! Că au fost văzuţi cînd s-au dus la căruţă.

Voichiţa se dezbrobodi şi apoi se îmbrobodi la loc. Faţa îi era aprinsă şi mîinile îi tremurau. Anton ascultase liniştit şi nemişcat vorbele ei. Se uita la ea fără să clipească, se uita răsuflînd rar, cu tot sufletul în ochi. Cînd ea termină cu îmbroboditul, el

se mişcă greu pe picioare, ca şi cînd ar fi fost prins de pămînt şi şopti rar şi stăpînit :

— Mă fetişcano, ia stai tu aici !

Şi porni cu paşi mari, cu paşi prea mari şi prea îndesaţi, ca să nu se vadă şi să nu se înţeleagă încotro merge şi pentru ce.

— Haiti ! Păzea ! exclamă o femeie înspăimîntată. Opriţi-l pe Anton !

Paşii lui Anton aveau cu adevărat ceva înspăimîntător prin hotărîrea liniştită, dar cu atît mai de neclintit, cu care se îndrepta spre locurile lui Miuleţ. Şi erau aşa de mari şi păşeau peste mirişte cu atîta precizie, încît ai fi spus că nu merge un om, ci o maşină.

Un vecin înfipse secera într-un snop de grîu şi încercă să-i taie drumul.

— Antoane ! Băi Antoane ! Antoane ! Bă, n-auzi ! Antoane...

Anton îl dădu la o parte ca un orb, împingîndu-l cu pieptul, fără să se uite la el şi fără să se abată măcar cu un pas din drumul său. Vecinul se uită după el, clătină din cap şi îl lăsă, dar iată că lui Anton îi ieşiră înainte doi oameni din două părţi ale drumului şi aceştia îl apucară de mîini şi îl opriră. Anton nu se zbătu, nu făcu nici o mişcare, dar privirea îi rămase aţintită spre locurile lui Miuleţ. Se vedea că aşteaptă ca în cele din urmă să fie lăsat în pace şi credea că nimeni şi nimic nu-l poate opri să se ducă acolo.

— Eşti nebun ? spuse unul din cei care îl ţineau. Are acolo rude, neamuri, vreai să sară pe tine ? Vezi-ţi de treabă, fii cu scaun la cap...

— Lasă-l dracului ! Aşa, în văzul oamenilor, vrei să te baţi ? spuse şi celălalt.

Tocmai asta vroia, în văzul oamenilor, pentru că tot în văzul oamenilor îşi bătuse joc şi Miuleţ.

În acest timp, una dintre femei, care şi aflase de ce stătuse Anton cu nevasta lui la căruţă, porni ţintă spre el, repede-repede, îl dădu la o parte pe unul din cei care îl ţineau şi îl apucă şi ea de braţ:

— Doamne-fereşte, Antoane, zise ea. Pentru o prostie? Stai la-n loc, minte de om ai tu? Şi se închină cu o cruce mare, de la frunte pînă la brîu. Te apuci şi te legi de el şi te dă în judecată! exclamă ea îngrozită. Te dă în judecată, şi muierea colo singură cu copilul în burtă!

Anton nu se uita la nimeni şi nu se putea şti dacă auzise ceva din cîte i se spuseseră. Deodată se smuci, îmbrînci pe cei din jur şi-şi continuă paşii săi măsuraţi şi înfricoşători.

— Opriţi-l! spuse femeia speriată.

— Lasă-l, a auzit el, spuse un om.

Şi rămaseră toţi pe loc, uitîndu-se cu atenţie în urma lui. Erau liniştiţi şi întristaţi, şi în aşteptarea lor nu era nici o bucurie, parcă ar fi aşteptat şi ştiut dinainte tot ce avea să se mai întîmple.

Deodată unul din ei lăsă fruntea în pămînt şi murmură:

— Gheorghe, du-te şi adu-l îndărăt!

Ceilalţi nu mai ziseră nimic. Acuma, da, era limpede: paşii lui Anton se clătinau. Oamenii încetară să se mai uite la el, îşi feriră privirile şi se împrăştiară pe la locurile lor.

Gheorghe îl ajunse din urmă pe Anton foarte aproape de Miuleţ. Se încleştă de braţul lui şi îi şopti:

— Antoane, astîmpără-te!

Anton tăcu o clipă, se opri şi apoi, deodată, din pieptul lui ţîşni un strigăt înalt:

— Gheorghe, lasă-mă! Lasă-mă să mă duc la el!

Şi se smulse, şi cămaşa i se făcu praf. Sudoarea îi curgea pe gît şi pe piept în boabe mari; se înroşise ca focul, înghiţea greu şi gîfîia.

— Dă-mi drumu', Gheorghe! Dă-mi drumu', Gheorghe! se ruga el, şi, în timp ce Gheorghe îl trăgea cu toată îndîrjirea îndărăt, Anton îşi răsucea gîtul în toate părţile, iar privirea, atrasă parcă de-o putere nevăzută, căuta parcă cu deznădejde spre locul unde se vedea Miuleţ. Deodată, el se linişti: Gheorghe, dă-mi drumu' niţel! Dă-mi drumu' să-l întreb ceva.

— Dă-l dracului, nu-l mai întreba nimic. Ce să-l mai întrebi?

— Dă-mi, domnule, drumu', cînd îţi spun.

Gheorghe îi dădu drumu'. Anton se liniştise. Numai privirea îi rămăsese turbure şi grea, dar totuşi şi ea liniştită.

— Gheorghe, hai cu mine, zise el şi se întoarse şi porni spre Miuleţ.

Gheorghe al lui Matei veni cu el. Ajunseră în capul locurilor lui Miuleţ şi Anton se opri deodată şi arătă cu mîna:

— Gheorghe! Vezi colo? Vezi tu părul ăla?

Se vedea! Undeva în mijlocul locurilor lui Miuleţ se înălţa un frumos păr pădureţ cu coroana deasă şi neagră.

— Eu cu mîinile mele l-am pus, cînd eram mic! zise Anton. Ani de zile am stat la umbra lui, cu tata, coceam porumb sub el, Gheorghe! Ţi-aduci aminte cînd am mas amîndoi sub el într-o noapte şi ne-a apucat ploaia?

— Da, eram cu caii! Ştiu, murmură Gheorghe. Antoane, hai îndărăt!

— Nu, nu! Hai cu mine!

Intrară pe mirişte şi ajunseră aproape de tot de Miuleţ. Se opriră. Secerătorii încetaseră să mai taie,

era o liniște desăvîrșită. Se auzi doar zburătăcitul unei prepelițe undeva pe răzoare. Anton își suflecă trențele cămășii în timp ce cu brațul gol se șterse pe frunte:

— Bună-ziua, spuse el cuviincios.

În prima clipă nu-i răspunse nimeni.

— Bună-ziua, nea Antoane, răspunse una din fete.

Anton stătea jumătate întors spre Miuleț. El făcu un pas spre el și se opri. Apoi porni și se opri la un pas alături. Gheorghe stătea în spatele lui. Oprindu-se, Anton tăcu cîteva clipe lungi. Miuleț continua să facă legături.

— Ce e, Antoane? Nu ți-e bine? întrebă el pufnind. Ce vii așa cu o falcă în cer și una în pămînt? Arde ceva? Sau te-a mușcat vreun gușter?

— De ce îți bați joc de mine, domnule Miuleț? întrebă Anton și glasul său cînd puse această întrebare, nu mai fu de loc liniștit.

Gheorghe sta gata să sară. Cîțiva secerători porniră cu pași mari și se opriră lîngă cei doi. Se uitau cu dușmănie la Anton, erau rude și neamuri de-ale lui Miuleț.

— Du-te, bă, și-ți vezi de treabă, spuse unul din ei. Caută-ți de treabă, dacă n-ai ce face.

— Domnule Miuleț, poate ți-am făcut ceva! zise Anton de astă dată liniștit. Dacă ți-am făcut ceva mă închin dumitale.

— Vezi să nu te închin eu acuma să-ți piară cheful, bolborosi Miuleț, cam supărat de întorsătura pe care o luase întîmplarea. Ce ești nebun? Tu nu știi de glumă?

Între timp se apropiaseră și alți secerători și unul din ei zise:

— Antoane, ascultă-mă pe mine: du-te și-ți vezi de treabă! Fă cum îți spun eu.

Sfatul acesta parcă dădea de înțeles că dacă Anton nu face așa, atunci n-o să mai aibă dreptate, pe cîtă vreme dacă se duce și-și vede de treabă, dreptatea rămîne cu el.

— Domnule Miuleț, spuse Anton și de data aceasta glasul îi tremură iarăși. Își umflă pieptul dezgolit de ruptura cămășii și puse palma deschisă peste el. Uite aici, domnule Miuleț. N-am să închid ochii cît timp am să țin minte cum ți-ai bătut dumneata joc de mine într-o zi cînd muierii mele i-a fost rău că a prins și ea un copil, și dumneata l-ai trimis pe al dumitale să mă faci de rîsul lumii. Vorbim noi odată și-odată!

Glasul îi tremurase foarte tare, întoarse spatele și porni cu fruntea în jos, fără să se uite la cineva. Gheorghe porni și el în tăcere în urma lui.

Amenințarea nu-l turbură pe Miuleț. Totuși el bolborosi:

— Ce-a zis? Ce-a zis, Vasile? M-a înjurat?

Dar numitul Vasile nu răspunse. Toată lumea înțelesese că, de fapt, amenințarea aceasta semăna mai mult cu o flacără care mai rămîne o clipă în aer, deși paiele dedesubt sînt cenușă, decît cu o amenințare adevărată. Fiindcă un om îndrăzneț nu se clatină pe drum, sau dacă se clatină se întoarce îndărăt și nu mai amenință, fiindcă și să înghiți nu e puțin, și pentru asta îți trebuie curaj.

IV

Soiul ăsta de curaj este însă unul care se învață, și Anton se dovedi aici bun: peste cîteva luni izbucni războiul și fu concentrat și, apoi, trimis pe front, nu arătă nici o frică, deși știa că se duce nu pe o simplă miriște să întîmpine un singur om, ci pe un cîmp

de bătaie unde un om își poate pierde viața de cîteva ori pe zi. Petrecu aproape doi ani trăgînd cu tunul (făcuse armata la artilerie), era caporal, și în cele din urmă căzu rănit și fu trimis, după ce se vindecă, la partea sedentară, la instrucția noilor contingente. Își spunea că fără îndoială a scăpat cu viață din această furtună fiindcă nu-l mai trimiseră după aceea nicăieri pe linia întîia, pînă într-o dimineață cînd înțelese că apropiindu-se de granițele noastre, războiul începea și nu se sfîrșea.

Era în primăvara anului 44 și batalionul nu mai avea program de instrucție, contingentul fusese repartizat la unități operative, iar cadrele de instrucție rămăseseră pe loc în așteptarea contingentului următor. Erau puțini, o sută și ceva de oameni.

În ziua aceea, gornistul sună adunarea batalionului, fapt care miră pe oameni, deoarece, după plecarea recruților, batalionul nu mai avea program riguros de instrucție, oamenii umblau toată ziua prin oraș, nu se mai făceau nici adunări și nici ofițerii nu mai veneau zilnic la cazarmă.

În timp ce se adunau se află repede despre ce e vorba: maiorul va citi un ordin de zi. Ce fel de ordin? Plecau undeva? Plecau pe front? Dar nimeni nu se îngrijoră. Asemenea vești se află din vreme! Trebuie să fie cine știe ce...

Cînd maiorul apăru în fața batalionului nimeni nu se mai îndoi că trebuie să fie vreun ordin de la regiment, ceva lung despre datorie și disciplină fiindcă asemenea ordine veneau cam des de cîteva luni.

Anton ascultă numai primele cuvinte, apoi începu să se uite cu atenție la maior. Îl mira înfățișarea lui și mai ales glasul lui; citea prea tare, prea rar și îi tremura parcă ceva în gît. Ceea ce citea însă n-avea nici un înțeles pentru Anton. Înțelegea numai

ceea ce citea maiorul acum, dar îndată ce trecea de acest *acum* o dată cu el se pierdea și înțelesul lui.

„...poporul român n-a luat arma în mînă decît atunci cînd patria a fost atacată de dușmani... Dușmanii poporului român, încearcă acum să ne lovească pe la spate... Ei uneltesc în umbra zidurilor împotriva armatei române și împotriva aliatei noastre, armata germană... Ei uită că armata română a luat armele în mîni să-și apere patria... Ei încearcă acum să arunce răspunderea pe umerii noștri, uitînd că prin aceasta...“

Din ce în ce mai mirat, Anton își încorda atenția cît putu mai mult, să afle de ce citește maiorul așa de rar și mai ales de ce are glasul așa de schimbat. Îl miraseră apoi cuvintele *„în umbra zidurilor“*, *„să arunce răspunderea“*...

Dar iată că maiorul s-a oprit și Anton holbă ochii: ordinul de zi era semnat de însuși mareșalul Antonescu, conducătorul statului... Era limpede: domnul mareșal nu mai trăgea nădejde că frontul poate fi oprit; e groasă, a băgat-o pe mînecă.

Acest lucru i se păru lui Anton atît de limpede, încît în clipa cînd se comandă „rupeți rîndurile“ îl apucă de gît pe primul care era lîngă el, îl răsuci pe șold și vru să-l trîntească la pămînt așa cum fac copiii la joacă.

— E groasă, nea Ioane, strigă el.

Celălalt rîse și încercă să-i pună piedică lui Anton, dar deodată se opri și luă poziție de drepți. Se auzise o camandă scurtă:

— Caporal Modan!

Se răsuci și pocni călcîiele.

— La domnul maior, spuse ofițerul cu asprime.

Anton nu înțelese, dar porni în pas alergător, se opri la distanță în fața maiorului și-și pocni călcîiele:

— Să trăiţi, dom'le maior, sînt caporalul Modan Anton...

Maiorul îl întrerupse. După citirea ordinului nu părăsise locul cum făcea de obicei, şi Anton înţelese că maiorul îl văzuse şi poate chiar auzise şi ce-i spusese el lui Ion.

— Caporal, spuse maiorul cu un glas întristat, ce-ai înţeles tu din ordinul de zi ?

— Să trăiţi, dom'le maior, am înţeles ordinul de zi al domnului mareşal Antonescu, răspunse Anton ca un papagal.

— Ce-ai înţeles ? repetă maiorul.

— Să trăiţi, dom'le maior, am înţeles disciplina, răspunse Anton numaidecît.

— Numai atît ai înţeles ? ! murmură maiorul.

„M-a văzut, dar nu m-a auzit", gîndi Anton.

— Să trăiţi, dom'le maior, am înţeles că inamicul vrea să ne atace pe la spate.

Maiorul tăcu şi se uită la caporal cu dispreţ :

— ...spatele mă-ti de caporal ! Locotenent Tomuţă, cere-l pe situaţie cu două săptămîni de închisoare pentru neexecutare de ordin, spuse maiorul şi porni spre cancelaria batalionului cu paşi rari, cu chipul posomorît şi îngrijorat.

V

Avea de ce să fie îngrijorat maiorul, frontul se apropia cu repeziciune de graniţele noastre. Ziarele îl semnalau pe undeva între Bug şi Nistru. Cu atît mai mare însă fu buimăceala care cuprinse micul batalion de cadre cînd, cîteva săptămîni mai tîrziu, se pomeniră cu ruşii pe malul celălalt al Prutului, în faţa micii localităţi din regiunea Cernăuţi unde batalionul aştepta ordin de dislocare.

Era o dimineaţă frumoasă de martie şi oamenii îşi vedeau liniştiţi de programul lor liber de cazarmă. Anton era de gardă şi stătea întins în patul corpului de gardă, îi era somn şi aştepta să se facă ora douăsprezece, să se schimbe garda şi să se ducă să se culce. Picotea şi ar fi tras un pui de somn dacă maiorul n-ar fi fost alături în cancelarie. Deodată, el auzi de afară o exclamaţie ciudată, curioasă, fără înţeles :

— Gata, am dat de dracu !

Se ridică de pe pat şi-şi întinse gîtul spre fereastră. El văzu santinela din faţa intrării cum părăseşte ghereta sa şi cu arma de ţeavă, parcă tîrînd-o, cu nişte paşi de lehamite şi nepăsare veselă, se apropie de intrarea batalionului. Anton deschise geamul şi se răsti furios :

— Ce e, mă, cu tine, de ce părăseşti postul ?

Santinela se strîmbă şi făcu un gest nedesluşit spre cîmpia domoală care cobora în depărtare pînă la marginea Nistrului.

— Gata ! exclamă el din nou. Am dat de dracu ! Am...

Şi mai adăugă ceva plastic şi foarte precis, care se întîmplă cînd e de rău şi nu-ţi mai rămîne nimic altceva de făcut decît să te ocupi de lucrul acela foarte intim... Anton strigă la el şi-l înjură să spună ce e cu el, şi atunci santinela clătină din cap şi repetă :

— Am... Uite colo, se văd ruşii.

— Du-te dracului ! mormăi Anton somnoros şi se întinse la loc pe pat.

Tîmpit mai era şi ăla ! Cum puteau să fie ruşii, cînd batalionul era aci, cu domnul maior care lucra liniştit în birou şi cu furierul care se certa la telefon cu serviciile regimentului. Cum puteau să fie ruşii, cînd nici nemţii, nici ai noştri nu-şi făcuseră apariţia

în retragere. Cînd o armată înaintează, alta se retrage, or nici un picior de neamț sau de român în retragere nu se văzuse. Dar deodată, Anton își aminti de front și sări în picioare. Ieși afară și se uită cu binoclul în direcția Prutului. Da, erau rușii, ca frunza și ca iarba, și nu se auzea nimic, era o liniște desăvîrșită.

Alergă și raportă maiorului.

Maiorul înțelese că faptul era adevărat, dar nu se turbură, ieși afară, cercetă și el malurile Nistrului apoi chemă gornistul și-i ordonă să sune alarma. Batalionul n-avea echipament de război și nici muniție de luptă, și regimentul ordonă maiorului să se retragă.

S-au retras în direcția Cernăuți, unde se afla regimentul, au mers toată ziua și toată noaptea și pe la jumătatea drumului s-au întîlnit cu regimentul, care părăsise Cernăuțiul atacat dinspre nord de alte unități ale rușilor, și căuta drumul spre Iași.

Două săptămîni mai tîrziu, batalionul se afla la Oltenița, cu aceeași misiune, să aștepte contingentul '45 și să se ocupe de instruirea lui. Contingentul '45 se prezentă la încorporare în iunie, iar în august, mareșalul se prăbuși. Dar războiul nu se termina, contingentul '45, abia instruit, părăsi batalionul și, în curînd, se află că armata română a întors armele împotriva nemților.

Zilele treceau încet și, rămași fără misiune, tunarii lîncezeau cu toții. Anton primi în această vreme o scrisoare de la nevastă, lipsită de orice înțeles, pe care trebui s-o citească de mai multe ori și să mai întrebe și pe alții pînă să-i dea de capăt. Îi spunea că mai zilele trecute s-a întîmplat o nenorocire, că a venit primarul cu niște inși și i-a spus că trebuie să dea vaca aia tînără, aia care era juncană cînd a plecat el a doua oară pe front. Ea l-a întrebat de

ce să dea vaca și primarul i-a răspuns că „asta e vacă de Transnistria, trebuie s-o dai la armistițiu". Degeaba s-a rugat și a plîns, i-au luat vaca și au mai luat și de la alții, dar cine a avut bărbat acasă a sărit și le-a dat înapoi, dar ea singură n-a putut să facă nimic. Dacă ar putea să vie acasă măcar o zi, s-ar duce acolo și ar vorbi, că primarul așa i-a spus, că a primit și el ordin de la prefect. Că i-ar mai spune ea și altele, dar nu vrea să-i facă inimă rea, dar cu văcuța prea o doare și-l roagă să vie...

Cu scrisoarea în buzunar, Anton se duse rînd pe rînd la cei patru majuri ai batalionului și-i rugă să-i explice ce înțeles pot să aibă cuvintele acestea „vacă de Transnistria care trebuie dată la armistițiu". Nu știu nici unul să-l lămurească, nici ei nu înțelegeau, însă cîteva zile mai tîrziu, cel mai bătrîn dintre ei, îl chemă și-l luă întîi la întrebări.

— Ia spune, caporal, ai fost în Transnistria ?

— Am fost, dom' majur.

— Cu ce ocazie ?

— Cum cu ce ocazie ? Cînd am fost pe front.

— Ai fost pe front sau ai avut alte misiuni ?

— Ce misiuni, dom' majur' ?

— Misiuni administrative.

— Nu, dom' majur, n-am avut nici o misiune administrativă.

— N-ai însoțit nici un convoi, nici un transport ?

— Adică ce fel de transport ?

— Transport de oi, de cai, de porci, de vaci... Ei ? Ia spune ! Ia gîndește-te ! continuă majurul și-i făcu cu ochiul.

— Nu, dom' majur, n-am avut misiuni de-astea.

— Uite, măi flăcăule, am să-ți spun despre ce e vorba, dar n-ai aflat nimic de la mine, să nu spui că eu ți-am spus. Din Transnistria, s-au cărat sute de vagoane de vite și de alimente, și cine a cărat de

acolo s-a procopsit. Captură, flăcăule! Nu s-a procopsit unul ca mine sau ca tine, s-au procopsit alții, și-au înțesat moșiile cu vite și animale... Acuma s-a încheiat armistițiul și rușii pesemne că vor vitele înapoi. Ei? Guvernul a dat ordin să se adune vitele de proveniență din Transnistria. Ei? O să se apuce prefectul din județul tău să se ducă la moșierul cutare, sau la domnul general cutare — o să te ia dracu dacă sufli cuiva că ai vorbit cu mine pe chestia asta — și să le ceară să dea vitele înapoi? N-o să facă el una ca asta, o să dea mai bine ordin la toți primarii din județ să adune atîtea vaci sau atîția cai de la țărani și să-i predea „pentru armistițiu". Ai înțeles? *Pentru armistițiu.* Așa, frati-meu, văz după ochii tăi că ești lămurit buștean, du-te și-ți vezi de treabă.

— Dom' majur, nu puteți să-mi dați dumneavoastră două zile permisie? întrebă Anton.

— Nu pot, flăcăule! Ieși la raport la domnul căpitan, dacă vrei să-ți dea o permisie.

Anton ieși la raport, dar căpitanul îi spuse să aibă răbdare, că în cîteva zile o să-i lase pe toți din contingentul lui la vatră, s-a primit ordin și li se pregătește plecarea. Poate chiar mîine o să plece.

Într-adevăr a doua zi li se dădu drumul și înțesară trenurile, iar noaptea tîrziu Anton ajunse la București.

VI

De la București, Anton trebuia să ia un tren spre Craiova, pe care trebuia să-l schimbe la Roșiori și, apoi, de la gara satului, s-o ia pe jos pînă acasă, trei kilometri pînă la Siliștea-Gumești. Dar era ostenit și dormi la un artilerist ca și el, bucureștean,

iar a doua zi ieși pe străzi să se plimbe. Își aduse aminte că cunoaște pe cineva de la el din sat, unul Matache, cu care era prieten din școală și care lucra la Atelierele Grivița; se hotărî să se ducă pe la el să-l vadă.

Era o zi rece de toamnă, dar frumoasă, cu cerul limpede și liniștit, și cu toate că Anton nu venea pentru întîia oară în București, viața marelui oraș, cu forfota lui pe străzi și cu oamenii aceia mereu grăbiți să ajungă undeva, îl înfrigură de curiozitate și încordare. Rătăci ceasuri întregi, uitîndu-se la chipurile oamenilor, întîrziind în dreptul vitrinelor... Spre seară i se făcu foame și își aminti că uitase să se ducă să-l vadă pe Matache de la Ateliere. Se întoarse la artilerist, și a doua zi dimineața plecă direct spre Atelierele Grivița.

Luă tramvaiul într-acolo și ajungînd în dreptul marilor ateliere se dădu jos și întrebă la una din porți cum să-l găsească pe Matache Ion. I se răspunse că, dacă nu știe în ce secție lucrează acest Matache, e cam greu de găsit; să aștepte pînă la ora trei și să se ducă apoi la ieșire să se uite, poate o să-l vadă cînd pleacă...

Anton se plimbă îndelung pe Calea Griviței, și la ora trei reveni, dar nu-l văzu ieșind pe Matache. Văzu însă la un moment dat ceva care îl cam nedumeri. Porțile se dădură în lături și prin ele văzu, în imensa curte a atelierelor, o mare mulțime de oameni care înainta spre ieșire într-o ordine aproape militară.

În fruntea mulțimii, doi inși purtau un fel de steag, mare și roșu, întins pe două prăjini, pe care scria ceva. Uimit, Anton se dădu la o parte, nici nu avu timp să citească ceea ce scria. Mulțimea, asemeni unui fluviu, se revărsa afară și umplea strada.

Anton uită cu totul de Matache. După scurtă vreme, torentul de oameni se sfîrşi, dar porţile nu se închiseră, alţi oameni, cu alt steag, înaintau din fundul curţii spre ieşire. Nu se mai sfîrşeau. Într-o vreme, Anton crezu că acum se terminase, dar porţile continuau să rămînă deschise. După cîtva timp de aşteptare, văzu apropiindu-se de ieşire un camion, tot aşa, plin de oameni şi cu un steag roşu ridicat în sus. În urma lui veneau alte camioane. Parcă era infanterie purtată.

În stradă, unul din camioane se opri. Cineva strigă : „Trăiască Partidul Comunist !" şi oamenii din camioane izbucniră în urale. Cum camionul nu pleca, Anton, curios, se dădu mai aproape şi începu să se uite la roţile lui, apoi la şofer, apoi ridică privirea şi se uită la oameni. Bărbaţi şi femei, cu chipuri serioase, liniştiţi şi ordonaţi.

— Unde vă duceţi ? întrebă Anton, ridicînd spre cei din camion o privire plină de curiozitate.

— De unde eşti, tovarăşe ? fu întrebat la rîndul său de cineva.

— De la ţară, răspunse Anton.

— Urcă-te sus ! strigă altcineva.

Camionul se puse în mişcare. Anton rămase cu mîna în aer.

— Urcă-te sus ! i se strigă din camionul următor, şi Anton se urcă în camion, uluit el însuşi de pornirea curioasă căreia îi dăduse numaidecît ascultare.

Niciodată n-ar fi făcut ceva fără să ştie ce va ieşi din ceea ce făcea, dar bănuiala că toţi aceşti oameni se duc să strige „jos guvernul" îi încolţise în minte încă din primele clipe. Cînd camionul începu să alerge pe străzi, Anton vru să-şi dea seama dacă nu se înşelase şi întrebă pe cineva de-alături, care i se păru că aduce a ţăran :

— Unde vă duceţi ?

— La stadionul Anef, îi răspunse omul, şi nu se lăsă înşelat de înfăţişarea lui Anton, care avea aerul că a înţeles şi ştie ce însemna acest loc. Acolo ne adunăm toţi, e un teren mare, cu bănci, îi explică el. Ai să vezi acolo.

Ceea ce văzu însă întrecu orice închipuire, chiar şi pentru el, căruia nu o dată îi trecuse prin faţa ochilor mari adunări de trupe. Aci erau însă cel puţin zece divizii, iar locul de adunare ceva uimitor. Ceea ce se petrecu după aceea îl ţinu pe Anton într-o continuă încordare.

Se dădu jos din camion împreună cu ceilalţi şi se ţinu de omul lui. Acesta avea grijă de el, se uita din cînd în cînd înapoi şi parcă-i spunea : „Ţine-te după mine şi fă ce fac eu".

Băncile erau lungi, se întindeau în formă de cerc, şi banca din spate era ceva mai înaltă, iar cea din spatele ei la fel, iar celelalte şi mai sus, şi aşa mereu, tot mai sus, de-ţi venea ameţeală. Şi se vedea tot, un cazan uriaş, de mărimea unui sat, ale cărui margini se lărgeau cu cît te uitai mai sus. Zeci de mii de oameni.

Se auzeau nesfîrşite urale şi trecu multă vreme pînă ce Anton începu să prindă înţelesul lor. Asta se întîmplă cînd, la un moment dat, omul de lîngă el se ridică în picioare şi începu să strige :

— Trăiască Partidul Comunist ! Trăiască tovarăşul Gheorghe Gheorghiu-Dej !

„Ce nume, Gheorghe Gheorghiu-Dej ! se miră Anton. Cine o fi omul ăsta de-l strigă toţi aşa ? !" Apoi valurile mulţimii începură să se potolească şi încetul cu încetul se lăsă peste tot o mare linişte. În această linişte se auzi un glas care-l făcu pe Anton să tresară cu putere. Glasul era calm, umplea aerul din mai multe părţi.

Anton asculta, dar nu putu prinde înțelesul cuvintelor. După o vreme însă începu să priceapă. Omul vorbea foarte rar și foarte liniștit, față de uralele care se auziseră mai înainte, și ceea ce spunea era spus răspicat, limpede, aproape cuvînt cu cuvînt. Acest om se ridica împotriva cuiva care nu voia să țină seama de ceea ce doreau toți cei adunați aci, iar el, omul care vorbea, era unul cu mintea limpede care știa ce doresc toți cei adunați aci, iar rostul acestei mari adunări era să-l audă pe el, să le spună el ce este de făcut cu cei care nu vor să țină seama de dorințele lor. Mai pe urmă, Anton pricepu și care erau dorințele lor, le auzi spuse chiar de acest om: salarii la nivel cu scumpetea, guvern de largă concentrare democratică și apoi ceva despre front, totul pentru front...

Deodată, Anton tresări și inima începu să-i zvîcnească cu înfrigurare: omul vorbea acum despre țărani. El spunea că de zeci de ani de zile țărănimea s-a zbătut în ghearele lipsei de pămînt, în ghearele sărăciei și suferințelor aduse de lipsa de pămînt. Pămîntul este al celor ce-l muncesc, țărănimea are dreptul la pămînt. Partidul Comunist luptă pentru drepturile țărănimii. El ridică steagul luptei pentru drepturile țăranilor și cere guvernului actual să înfăptuiască de îndată reforma agrară. Cere ca drepturile țărănimii să capete putere de lege. Să se facă dreptate țărănimii.

În acest moment, vorbitorul se opri. Marea mulțime se agită, apoi, după cîteva clipe, începu să se audă un strigăt uriaș și repetat mereu: „Trăiască Partidul Comunist... Jos guvernul Rădescu!"

„Jos guvernul? Ah, uite! Da, jos guvernul, gîndi Anton și deodată-și pierdu firea, cuprins și el, ca și ceilalți, de aceiași agitație. Da, jos guvernul, repetă el în gînd, jos guvernul care dă ordine să se ia vite

de la săraci, jos guvernul, cu prefecții lui hoți, cu primarii lui... jos guvernul, jos guvernul!..."

Cu toate că era răcoare, aproape frig, Anton își scoase capela și-și șterse gîtul și tîmplele scăldate în sudoare. „Da, așa este, să se facă odată dreptate, jos guvernul!"

Din nou se făcu liniște, și Anton se încordă, își ascuți atenția. Încetul cu încetul se mai domoli și începu să înțeleagă. Vorbitorul spunea acum că există oameni care încearcă să împiedice armata română să lupte împotriva nemților. Spunea că armata română, întorcînd armele împotriva armatei fasciste a lui Hitler, luptă pentru libertatea patriei. Moșierii și reacționarii din guvern caută să împiedice această luptă. Lor le este frică de lupta poporului român, se tem de popor. Partidul Comunist, altădată prigonit, a ieșit acum la lumină și cheamă poporul la luptă pentru libertate și dreptate.

Anton nu mai putu asculta ce mai zicea acel om. Simțea că nu mai e nevoie, c-a înțeles destul. Să i se ceară acum să facă ceva. El e artilerist, să i se dea o baterie, să i se spună unde să tragă. Nu vrea guvernul dreptate? Să i se dea lui, lui Anton, o baterie.

Tresări. Mulțimea începuse iarăși să strige. Anton țîșni fără voia lui în picioare și de astă dată se pomeni urlînd:

— Uraaa!... Uraaa!... făcu el, ridicînd mîinile în sus. Uraaa!...

În uriașele aclamații, strigătul lui era ca o picătură într-un ocean. El striga *ura*, cuvîntul *trăiască* i se părea că înseamnă prea puțin.

Începu apoi revărsarea mulțimii spre ieșire.

Anton uitase de foame, rătăcea printre acei oameni care acum se grăbeau spre rosturile lor, și nu știa ce să mai facă. Da, ei au un rost, ei amenință

aci guvernul, ei cer dreptate pentru țărani. Dar el, Anton Modan, ce rost avea? „Partidul Comunist cheamă poporul român la luptă pentru libertate și dreptate", spusese acel om. Dar unde să lupte? Lui, ca artilerist, îi trebuiesc tunuri, unde sînt tunurile? „Da, nu acum patru ani trebuia să trag eu cu tunul, acum trebuie să trag eu cu tunul, gîndi Anton înfiorat și, în aceeași clipă, simți cum țîșnește din sufletul lui o lumină mare. Să mi se dea tunuri și să-mi spună în cine să trag, gîndi el. Acum să mă cheme și să-mi spună, nici nu m-aș mai duce acasă!"...

VII

„Ciudați mai sînt și țăranii ăștia", gîndi artileristul, cînd îl văzu seara pe Anton.

— Te-am așteptat la prînz să te iau la un miting spuse el. Unde-ai fost?

Anton se uita la el parcă de departe, dar parcă și de-aproape, i se vedea parcă fundul ochilor, și nu se miră că și artileristul ăsta fusese la acea adunare. Privirea începu să i se micșoreze, se ascuți și se făcu doar o dungă, ca la pisici. O dată cu privirea și surîsul i se stinse și întreaga înfățișare căpătă o expresie sfidătoare, aproape sălbatică. Se așternu tăcere între ei.

— Ascultă, mă, zise Anton într-un tîrziu — și de astă dată glasul său avea ceva imperios, care amintea de caporalul Modan, grad superior, ce putea să comande tunarului — ia să-mi spui tu mie de ce, cînd o mulțime întreagă strigă „jos guvernul", guvernul nu cade? Și îl privi pe artileristul bucureștean cu dunga aceea sfidătoare a ochilor. Trebuie

să mă duc acasă, murmură Anton cîteva clipe mai tîrziu, și expresia chipului său începu din nou să se schimbe. Privirea i se deschise iarăși și i se făcu blîndă și mîhnită. Dacă stau și mă gîndesc că din tot războiul ăsta m-am ales doar cu cîteva zgîrieturi și o vacă pierdută, eu zic că nu e așa rău! A, tu ce zici?

— Asta am vrut și eu să-ți spun de multe ori, răspunse artileristul. Alții au murit, măi frate, și-au pierdut viața de pomană.

Tăcură iarăși. Într-un tîrziu, Anton șopti ca pentru el însuși:

— Da, de pomană!

Anton tăcea, nu mai zise nimic.

— Trebuie să plec acasă, murmură el între tîrziu.

A doua zi spre seară, Anton luă trenul spre Roșiori și după o oră de mers ajunse la gară. Acasă sosi tîrziu, aproape de miezul nopții. Satul dormea, și dormea și nevasta lui, era întuneric la geam.

Intră în curte și cîinele hămăi, dar, aproape în aceeași clipă, hămăitul se întrerupse și cîinele alergă și începu să-i sară lui Anton pe manta, peste mîini...

— Ce vreai, mă Ghimească? șopti Anton și, în întunericul și liniștea curții, propria sa șoaptă îl înfioră.

Urcă pe prispă cu pași nesimțiți și bătu ușurel în geam.

— Cine e? auzi el glasul atît de cunoscut al nevestei.

— Eu sînt, măi fetițo! răspunse Anton răgușit.

Urmă o liniște neturburată de nimic, o tăcere nesfîrșită. Anton se apropie de ușă.

VIII

Nevasta trase zăvorul și el intră în tindă. Rămase în picioare în întuneric pînă ce ea se întoarse în odaie, pînă ce găsi chibritul și aprinse lampa. Apoi ea stătu nemișcată în fața lui.

— Antoane, șopti.

Anton își scoase cu o mișcare liniștită și prelungă automatul de la umăr, îl puse în colț, își luă șapca din cap, își trecu mîna peste frunte și șopti și el ceva ca și ea, ca în vis, cu un glas legănat și ușor, cu toată bucuria împrăștiată prin toate colțurile casei :

— Măi Voichițo, mă ! Ce mai faci tu ?...

Atunci femeia își acoperi fața cu palmele și căzu spre el, și el o prinse înnăbușindu-i hohotul de plîns în manta. Ea se cutremura, își vîra obrazul în nasturii și vestonul lui, își lipea buzele și ochii de stofa aspră.

— Uită-te la ea cum plînge ! Uită-te cum îi curg lacrimile ! se miră el.

Atunci ea scoase un geamăt, îi cuprinse gîtul cu brațele, își lipi fața apăsat de obrajii lui și nu voi parcă să-l mai audă, nu voi să-i mai dea drumul. Anton își puse palma peste obrazul ei și o ținu nemișcată, o lăsă să-și piardă firea, o lăsă să verse lacrimi peste degetele lui mari și puternice. Ținînd-o astfel, privirea lui se îndreptă spre ușa deschisă a odăii și într-un tîrziu reluă chemarea cu același glas de mai înainte :

— Măi Vasilică, mă ! Ia scoal' tu în sus de-acolo ! Scoal' în sus, mă, și hai la secere.

Femeia se dădu la o parte și Anton intră în casă. Deodată, patul se răscoli, pătura zbură într-o parte și un băiețaș de vreo cinci ani sări drept în picioare. Crescuse tot timpul războiului.

— Tata ! strigă el parcă înfricoșat.

Îl auzise pe taică-său în somn, i se turburase sufletul și sărind, ei da ! era chiar taică-său ! Întocmai ca și maică-sa, el căzu din picioare, din pat, drept în brațele lui Anton ! Ce hoț taică-său, îl strigase așa lung, ca pe cîmp, ca și cînd n-ar fi lipsit niciodată de acasă și acum îl scula să meargă la secere. Vasilică se lăsă pupat cu răbdare, apoi, cît ai clipi din ochi, începu să-l caute pe taică-său prin buzunare, prin veston. Găsi un cap de creion și scoase un țipăt, găsi un glonț de pistol și țipă și mai tare, sări spre maică-sa și i-l arătă.

— Vasilică, ia du-te și tu și te culcă, spuse mama de pe vatră.

Ce glumă ! A venit tata din război și el să se ducă să se culce.

În tindă, Anton se așeză la masă. Voichița luă un căpătîi din casă, îl puse alături și se așeză pe el. Se uita cu mirare la bărbatul ei. La început își spusese că e din cauza bucuriei că a venit și el acasă, dar iată că timpul trecea și fruntea lui rămînea mereu senină și lumina aceea neobișnuită din priviri nu i se stingea. Cînd se uita la el, lumina aceea pîlpîia, creștea și ea simțea că o apucă amețeala. Ce s-a întîmplat cu el de s-a schimbat așa ? Ea nu se putea înșela, el arăta schimbat, întinerise parcă, arăta ca altădată, cu mulți ani în urmă, cînd era flăcău. Se uita la el cum mănîncă ! Ce liniștit și împăcat arăta ! Ce i s-o fi întîmplat, ce-a văzut ?...

În timp ce îi pregătea mîncarea, el o întrebase ce mai e prin sat și, printre picături, ea îi spusese cîte ceva. Nu-i spusese însă totul, și nici nu voia să-i spună în seara asta, voia ca el să arate mai multă vreme așa cum arăta acum. El însă nu ținu seama de grija ei.

— Ia să-mi spui tu mie acuma tot, zise Anton cu blîndețe, să-mi spui ce-a fost cu vaca și toate alelalte

care nu voiai să mi le spui în scrisoare să nu-mi faci inimă rea. Ia dă-i drumul, Voichiţo, hai!

Ea simţi că i se strînge inima. Cînd are să audă, cine ştie ce-are să se întîmple. Nu cumva lumina aia din ochii lui o să se stingă?

— Spune, măi copile! o îndemnă Anton. Bine, cu vaca ştiu, altceva...

— Păi am muncit, de, toată vara, că ziceam să am cu ce cumpăra un purcel şi...

— Toată vara? se miră el.

— Ei, am mai muncit şi pe primăvară...

— La cine, tot la Bălosu?

— Tot la el, că are acuma o grădină, şi ziceam să avem şi noi zarzavaturi de iarnă...

— Toată primăvara şi toată vara, înregistră Anton cu un glas alb, în timp ce sugea cu poftă un ardei murat, prăjit în untură. Păi ai muncit mult! zise el, ca şi cînd ea ar fi spus că n-ar fi muncit de-ajuns. I-ai muncit cam multişor!

— Încă l-am mai luat şi pe Vasilică, că Bălosu zicea că pentru copil dă o sută de lei pe zi.

— Hm! se miră Anton. Păi Vasilică ce să facă acolo, aşa mic?

— Ei, săracu! Ce se mai văieta de spinare! A fost şi el la plivit buruienile, a făcut vreo treizeci-patruzeci de zile. Vasilică, dormi?

— Nu, făcu băiatul din pat.

— Cîte zile ai făcut tu la grădină?

— Treizeci şi opt! se lăudă Vasilică, şi vru să se dea jos din pat.

— Stai acolo, stai acolo! îl opri mama. Zîmbi spre bărbatul ei şi clătină din cap cu duioşie. Nu ştiu ce să mă mai fac cu el, abia azi îl bătui!

— De ce? se miră Anton.

— Nu s-astîmpără neam! spuse mama. Pe la prînz aşa, se făcuse mai cald şi i-am spus să dezbrace izmenele, să i le spăl. Sta pe prispă cu izmenele în mînă, eu spălam şi, cînd i le cer să mi le dea, mă uit şi văz izmenele pe cîine.

— Cum pe cîine?

— Pe picioare! Băgase izmenele pe picioarele dinainte ale lui Ghimeaşcă şi i le legase sus pe spinare.

Din casă se auzi un chicotit sub pătură.

— Mă bursucule, păi aşa faci tu?! zise Anton.

Tăcură. După un timp, el întrebă pe nevastă:

— Grîul a fost bun?

Ea spuse că da. El o întrebă cu cine s-a ajutat, ea spuse că ba cu unul, ba cu altul şi mai ales cu Gheorghe al lui Matei. Gheorghe al lui Matei n-a mai fost concentrat după ce a ieşit din spital.

— Va să zică grîu s-a făcut... Şi domnul Bălosu ţi-a plătit pentru ce i-ai muncit?

— Mi-a dat nişte cartofi şi nişte ardei, din ăia care i-au rămas nevînduţi la obor! Nişte ăia mici! Cînd i-am spus că, după zilele lucrate, mai trebuie să-mi mai dea nouă mii de lei, a zis că o să-mi dea, dar sînt patru luni de-atunci şi banii nu mai au preţul ăla şi tot mă amînă... Fă şi tu socoteala...

— Domnul Bălosu o să trebuie să cam plătească, spuse Anton gînditor, oprindu-se din mîncat. Da, da, lasă, măi copile, nu te mai gîndi tu la asta...

Ea nu se miră de aceste cuvinte şi nici de glasul lui liniştit, aşteptase tocmai asemenea vorbe să audă din partea lui. Numai astfel de cuvinte se potriveau cu lumina aceea din ochii lui.

— Cine e primar? întrebă Anton.

— El e!

— O să cam plătească domnul primar, repetă Anton, şi vaca o s-o cam plătească...

Şi Anton tăcu, luă şervetul şi începu să-şi şteargă mîinile. Se şterse îndelung, şi Voichiţa văzu cu uimire cum privirea lui se micşorează şi gura i se face subţire.

Înfățișarea asta a lui îi era străină femeii, nu-și amintea s-o fi văzut-o vreodată la el, dar ce ciudat lucru : nu era de loc nepotrivită cu el, era tot a lui, era aceeași lumină din privire, micșorată însă și strînsă de o gîndire amenințătoare. Nu era îndrăzneala de altădată, care țîșnise din mînie și jignire, cum se întîmplase în ziua aceea la seceriș, ci îndrăzneala rece, fără bătăi de inimă, necruțătoare și sigură de sine.

— Antoane ! șopti femeia.

El se uită la ea o clipă și o văzu : toată încordarea, toate grijile, toate neliniștile ei o părăseau, se uita la el un chip turburat, cu ochii umezi, neputincioși să păstreze în ei bucuria fără să verse lacrimi.

— Ia vino tu mai încoace ! șopti el, zîmbind, și ea se trase numaidecît cu căpătîiul lîngă el și se părăsi în brațele lui.

IX

A doua zi pe la prînz Anton se sculă, îl puse pe Vasilică să-i țină cureaua să dea briciul peste ea, se bărbieri, se spălă, își văcsui bocancii și, după ce stătu la masă, plecă în sat. O luă întîi spre Gheorghe al lui Matei, cu gîndul să stea nițel de vorbă cu el, să-i mulțumească că i-a ajutat Voichiții la plug și apoi să se ducă la Bălosu și să vadă cum s-au întîmplat lucrurile cu vaca. Numai că, de bucurie, cînd îl văzu, Gheorghe al lui Matei scoase de sub pat un chil de vin, mai veniră și alți desconcentrați, mai făcură rost de niște chile de vin și Anton nu se mai duse la Bălosu.

Îi apucase pe toți veselia. Aproape toți fuseseră pe front, se bucurau că au scăpat cu viață și își povesteau isprăvile. Fiecare cunoscuse fel de fel de colonei,

și fel de fel de maiori, și fel de fel de căpitani și sublocotenenți, unii proști ca oaia, alții deștepți să-i ia mama dracului, alții viteji, alții care făceau în pantaloni. Își aduseră aminte de localități, de încercuiri, de bombardamente și era care mai de care mai priceput în a imita șuieratul obuzelor, fîlfîitul aruncătoarelor, lătratul mitralierelor... Nu mai sfîrșeau cu : „...păi să vezi la Kalaci... Să vezi la Melitopol... A ! Păi să vezi la Feodosia..." Și cîte unul striga mereu să stea toți ceilalți și să tacă din gură, ca să le spună el ce grozăvie a fost la Voronej... Iar altul începea mereu și nu izbutea să spună decît : „la Tomarovka, nemții... la Tomarovka, nemții..." pînă cînd cineva îi spunea să se ducă dracului cu Tomarovka lui, să asculte mai bine ce a pățit el la Belgorod...

Pînă spre seară nu făcură decît asta și nimic nu le scăpă din vedere. Lăudară tunurile nemțești cu repetiție și brandurile rusești care dacă stăteai în picioare, îți retezau picioarele și, de te aruncai la pămînt, îți smulgeau spinarea și-ți lăsau plămînii goi... Rîseră de vitejia nemaipomenită a italienilor (a muzicanților ! o, ce frumos era cînd trebuiau să atace muzicanții !). „Era un regiment lîngă noi... era un regiment lîngă noi..." striga unul mereu și atît îi plictisi cu regimentul lui, încît deodată se făcu tăcere și cineva zise că : „Ei ! ce e cu regimentul acela ?" La care omul spuse că era un regiment pe care ei îl numeau regimentul patruzeci căcat ! Și fiindcă nu rîse nimeni, încercă să explice că-i spuneau astfel deoarece era compus numai din strînsură, moșnegi și auxiliari cu ochelari la ochi, și nici nu începea bine bombardamentul că se și muiau și părăseau flancurile... Dar omul povesti prost și rămaseră toți dezamăgiți...

Dar nu din cauza asta. Băuseră, strigaseră, povestiseră... a trecut timpul, s-au bucurat că s-au adunat aci... dar iată că n-a ieșit nimic din toată vorbăria și

strigătele lor. Bucuria s-a dus, vinul abia acum își dau seama că e cam poșircă... Și la urma urmei, toate aceste povești erau niște lucruri înfiorătoare, au umplut lumea de sînge... Și ăsta ce rîdea ca prostul că regimentul acela patruzeci, cum se lăuda el că-l numeau, fugea, dacă ar fi fost așa toate regimentele, totul s-ar fi terminat mai repede și n-ar fi murit atîta grozăvie de oameni. Ei da, e de lăudat, nu de rîs, acel regiment! Și italienii? Dar pentru ce să lupte italienii la Voronej și dracu mai știe unde? Ce să caute ei acolo? Dar ei, toți care sînt aici și care s-au întors și cei care nu s-au mai întors ce-au căutat?

Începură să ofteze, întristați și abătuți. Stătură așa pînă cînd băgară de seamă că Anton nu e nici întristat, nici abătut, și începură să-l întrebe o grămadă de nimicuri, cînd a venit, de unde a venit, ca și cînd Anton abia în clipa aceea ar fi picat printre ei. Cînd Anton le spuse că a stat la București cîteva zile, îl întrebară curioși: ce e la București? La București? Se făcu tăcere și Anton începu să povestească tot ce văzuse și auzise la București. Îl ascultau cu gîturile înțepenite și, cînd Anton termină, parcă se înțepeniră și mai tare, și tăcerea parcă se adînci și mai mult. Apoi, deodată, unul din ei scoase un strigăt:

— Vasile! Gheorghe! Stane! Dați bani! Dați bani să mai luăm niște chile de poșircă de-asta!...

Se făcu gălăgie mare, făcură rost de vin și se puseră iar pe băut. Acum erau înfrigurați și, deși băuseră mult, beția nu se lipi de ei, le sticleau ochii, li se întinsese pielea pe obraji, întineriseră...

— Antoane, mai spune o dată! Mai spune o dată, Antoane, că am auzit eu ceva, dar așa cum spui tu n-am mai auzit de la nimeni, mai spune o dată...

Anton începu să povestească din nou, dar acum îl întrerupseră și, în loc de „la Tomarovka nemții" și „la Belgorod rușii", de astă dată se auzea mereu

„moșia Popa"... „moșia Popa"... Se puseră pe cercetat și nu mai terminară de numărat pogoanele acestei moșii, și delușoarele și vîlcelele ei, și unde se făcea porumbul mai bine, și unde ieșea grîul mai bun, și cînepa mai mare, și lucerna mai grasă...

Zadarnic veniră peste ei muierile sau copiii trimiși de muieri să-i smulgă de-acolo și să se întoarcă pe la casele lor. Înjurau muierile și le goneau, păstrau copiii și îi mîngîiau pe cap, și turnau în pahare și le goleau dintr-o sorbire, ațîțați de-o sete de nepotolit.

— Așa! Gata! strigă unul la un moment dat. Acuma uite ce vă zic eu, fraților: hai pe la Humă să vorbim cu el, îl luăm și pe Costică Iancu din drum și mergem să vorbim cu Humă. Vasile, Gheorghe, Stane! În flanc cîte unul, după mine, marș!

X

Humă era un om a cărui sărăcie avea o strălucire de invidiat. Nu o dată, Anton auzise spunîndu-se despre el: „Humă îl bate pe Bălosu". *Îl bate*, asta însemna că strălucirea pe care i-o dădea lui Bălosu averea era mai mică decît aceea pe care i-o dădea lui Humă sărăcia. Cînd un om se văieta prea mult că o duce rău, cînd aceste văicăreli deveneau și ele un rău în plus, atunci cineva din familie, sau cineva apropiat se îndîrjea împotriva lui: „Ia mai lasă! Sparge o ceapă acolo, pune un pumn de sare, și mănîncă să trosnească!" Aceste cuvinte fuseseră spuse cîndva de Humă și cei care le foloseau căutau, cu acest prilej, să încerce și ei puterea mîndriei cu care le spusese Humă. „Sparge" și „să trosnească" sunau ca o sfidare.

Humă era prieten cu toată lumea, dar nimeni nu putea să spună că e prieten la toartă cu el, și era o

mîndrie pentru cineva cînd putea să stea mai mult în apropierea lui. Din cauza aceasta, cu toată sărăcia, Humă nu muncea la nimeni cu ziua. Era o plăcere pentru cineva să se ajute cu Humă la plug (avea ca și Anton un hectar de pămînt), sau să-i ia sacii la moară, sau să-i împrumute căruța, ori caii, sau orice altceva. La treierat era ales în fiecare an șef de ceată. Bălosu încercase într-o vreme să-l cîștige, îi oferise bani cu împrumut, fără dobîndă, pe timp lung, îi propusese afaceri cu grîne, dar omul, fără să-și facă prea multe socoteli, nu se lăsase prins. Ar fi trăit poate mai bine, cum li se întîmpla multora dintre cei care se învîrteau în jurul lui Bălosu, dar atunci nici o căciulă nu s-ar mai fi ridicat în fața lui, și nimic din revărsarea aceea de priviri pline de admirație n-ar mai fi fost pentru el.

Se făcuse tîrziu, stelele sclipeau pe cer și se lăsase bruma. Grupul trecu pe la Costică Iancu, îi spuseră în două cuvinte despre ce era vorba și, puțin mai tîrziu, băteau la poarta lui Humă.

Humă ieși la drum, se opri la poartă și-și vîrî mîinile în buzunare. Era un om nu prea voinic, dar avea un piept ca o platoșă. Era tînăr, nu părea să fi trecut de treizeci și cinci de ani.

— Humă, am venit să vorbim ceva cu tine, zise cel care avusese ideea.

— Hai în casă, fraților, răspunse Humă.

În casă, la lumina lămpii, Humă văzu chipurile celorlalți și înțelese că întîrziaseră mult împreună, dar se făcu că nu bagă de seamă. Avea pe el o flanelă și niște pantaloni, dar era cu neputință să-ți mai dai seama din ce fel de țesătură fuseseră făcute: stofa pantalonilor fusese înlocuită, pas cu pas, aproape în întregime, din petice, și flanela la fel, iar cămașa era doar o închipuire; niște betelii legate unele de altele peste umeri și piept. Din aceste rup-

turi se ridica însă un gît puternic și te priveau niște ochi limpezi și ageri ca de pasăre de pradă.

Humă ceru nevestei să pună morcoașa la lampă, adică acea căciulă de deasupra fitilului care făcea lumina mai mare, iar copiilor (avea vreo trei) le spuse să se dea jos din patul acela (mai mare) și să treacă în celălalt (mai mic). Apoi se adresă musafirilor, arătîndu-le patul: să se așeze și să spună despre ce e vorba.

Anton fu pus să povestească ceea ce știa, și Anton povesti, dar nimeni nu se uită la el, toți se uitau la Humă. Humă ascultă în tăcere și, după un timp, Anton băgă de seamă că nici o schimbare nu se petrecea pe fața lui. Băgară de seamă și ceilalți și întoarseră privirile spre Anton, parcă l-ar fi învinuit pe el că, asupra lui Humă, faptele povestite nu aveau același efect.

Îi luară vorba din gură și arătară ei cum stau lucrurile, și din nou „moșia Popa“ reveni în spusele lor. Amestecau faptele în așa fel, încît s-ar fi zis că acolo, la București, s-a vorbit special despre această moșie.

— Ce spunea Anton adineauri și ce spuneți voi acuma, eu știu de ieri, zise Humă și se ridică, se apropie de lada de la capătul patului, îi sâltă capacul și scoase dinăuntru un ziar. Uite ici *Scînteia*, zise el, despăturind jurnalul, ai aici toată chestiunea cum stă ea de-adevăratelea. Partidul Comunist cere reforma agrară la moșiile care sînt și, uite ce spune aici, că dacă nu, țăranii vor intra singuri și vor împărți ei moșiile. Partidul Comunist! Eu mă înscriu în partidul ăsta! declară Humă, bătînd ziarul cu palma și înfășurîndu-i pe toți, de la un capăt la altul, cu privirea sa de pasăre. Voi vreți să știți ce e de făcut. De ieri tot stau și eu și mă gîndesc, și vă spun că zilele astea o să mă duc la plasă și mă înscriu în

partidul ăsta. După ce mă întorc, o să vă spun cum şi ce trebuie făcut.

„De Bălosu nu zice nimeni nimic, nu se leagă nimeni de el, gîndi Anton, întorcîndu-se acasă pe la al doilea cîntat al cocoşilor. Bălosu e tot la putere, tot el şi neamul lui conduc comuna, şi nici Gheorghe al lui Matei, şi nici alţii, şi nici măcar Humă nu se gîndesc să se atingă de puterea lui."

O umbră de nedumerire şi nelinişte se strecură în mintea lui Anton şi izbuti cu greu s-o alunge şi să adoarmă.

XI

Ce ciudat i se părea acum lui Anton satul, cum îi intra iar în sînge apa lui stătută! Fără să-şi dea seama de ce, a doua zi, cînd se sculă şi se gîndi să plece la Bălosu, lucrul nu i se mai păru atît de simplu cum i se înfăţişase în seara cînd venise acasă. Să se ducă la Bălosu şi ce să-i spună? Ca să-i dea Bălosu vaca înapoi? Are să-i răspundă că el n-are nici o vină, că i-a spus Voichiţii că a primit ordin de la prefect... O nemulţumire curioasă începu să-i dea tîrcoale lui Anton. Şi acum îi sunau în urechi vorbele lor înfrigurate de ieri, pornirea lor nerăbdătoare şi parcă oarbă, cînd spuneau: „Moşia Popa!... Moşia Popa!..."

Singur Humă nu părea cuprins de această pornire! Da, el singur vorbise cu sînge rece... Dacă Humă ar fi primar!... Da, iată ce ar trebui făcut întîi şi întîi, să fie dat jos domnul Bălosu şi pus în locul lui Humă. La asta nu s-a gîndit Gheorghe al lui Matei şi nici ceilalţi; cum o să se gîndească ei la una ca asta, parcă îi taie pe ei capul că, atîta vreme cît Bălosu rămîne primar, nimic n-o să se schimbe în

sat? Lor le-a intrat în cap ca un piron „moşia Popa!"

Anton se îmbrăcă şi porni hotărît spre Humă.

Pe drum se întîlni cu şeful de post care scoase din buzunar o hîrtie şi i-o dădu. Anton se uită la ea neînţelegînd: era un ordin de chemare.

— Păi abia m-au lăsat la vatră, dom'şef, zise el fără să se mire totuşi prea mult.

— Ce vorbeşti? Ia să văd ordinul!

Anton scoase un portofel negru din piele parcă de bivol şi-i arătă şefului hîrtia. Jandarmul dădu din umeri: la două zile după ce îl lăsaseră la vatră emiseseră ordin de chemare. Aşa e războiul, trebuie să se ducă, are răgaz patruzeci şi opt de ore, adică două zile.

— Uite, zise şeful, nu ţi-l dau azi, te dau cîteva zile lipsă din comună, mai stai şi tu pe-acasă cu muierea, că abia ai venit. Dar peste trei zile te prezinţi la mine...

— Bine dom'şef, să trăiţi, răspunse Anton şi îşi continuă drumul spre Humă.

Îl găsi acasă pe Humă, nu plecase încă, spuse că mîine dimineaţă se duce la plasă.

— Nea Ioane, zise Anton, după ce intră în casă şi se aşeză pe pat, aseară erau ăilalţi şi n-am putut să-ţi spun... Vreau să-ţi spun ceva dumitale, să mă înveţi cum să fac, că eu, să-ţi spun drept, nu prea înţeleg cum devine cu situaţia că tot noi trebuie să plătim oalele sparte şi alţii care n-au îndurat nimic să le fie tot lor bine.

— Spune despre ce e vorba, Antoane, zise Humă binevoitor, ca şi cînd de pe acum ar fi fost un mare şef şi asculta cu interes ceea ce i se spunea.

— Eu nu ştiu cum s-a întîmplat pe-aici, poate ştii dumneata mai bine cum a fost cu vitele luate pentru armistiţiu.

— Aha! exclamă Humă şi-şi puse mîna pe piciorul lui Anton. Măi frati-meu, nu mai e nimic de făcut, zise el. Pe chestia asta, Bălosu o să fie dat jos, dar vitele s-au dus, cine a avut curaj şi a pus cîinii pe-ăia cu comisia, bine, cine nu...

Anton rămase tăcut şi Humă nu mai zise nici el nimic.

— Am ştiut eu că nu mai e nimic de făcut, murmură Anton. Nea Ioane, reluă el apoi, uitîndu-se la bocanci, de ce nu eşti dumneata primar? Spui că Bălosu o să fie înlocuit, dar cu cine?

— Cu frati-său, răspunse Humă, cu un glas puternic şi precis. Nevastă, chemă el, ia adu tu sticla aia să beau o ţuică cu Anton...

Femeia aduse sticla aceea şi două ceşti de pămînt smălţuite. Humă turnă în ele licoarea de prună cu miros puternic şi ciocni cu Anton.

— Eu nu pot să mă pun singur primar, Antoane, zise el, după ce dădu ceaşca pe gît. Degeaba îi lasă lui Gheorghe al lui Matei gura apă după moşia Popa, guvernul n-o să facă el reforma agrară cîtă vreme îl are pe domnul Bălosu sau pe frati-său, tot dracu' ăla! călare pe primărie. Eu n-am vrut să le spun aseară fiindcă... fiindcă vreau întîi... Nu-i vorbă, că nici domnul Bălosu cu oamenii lui nu s-ar da în sus să rupă şi ei nişte hectare din moşie, dar problema stă altfel, că una e să faci ce vrea satul şi alta să execuţi ordinele venite de la prefectură. Ordinele astea să-mi vie mie, că aş şti eu cum să le execut!... Ia, Antoane, trage-i, măi frati-meu!

Ciocniră şi dădură ceştile pe gît.

— Nu-mi place, nu-mi place, nea Ioane! exclamă Anton ameţit de băutura tare. Nu ştiu cum o să fie, dar eu nu pot să rabd, dacă mai stau în sat... Nu, nea Ioane, eu plec, mă duc pe front, bine că mi-a venit...

— Ai primit ordin? întrebă Humă.

— Am primit, bine că am primit, mai bine mă duc şi mor pe-acolo, scap de toate...

Humă se uită la el şi parcă abia atunci îl văzu, şi-i plăcură ochii lui, îl privi stăruitor în faţă: faţa lui era foarte tînără şi era de mirare cum de ieşeau din gura lui cuvinte atît de deznădăjduite.

— Nea Ioane... A, nea Ioane, ce-am să mai trag! şopti Anton şi deodată gîtul îi înţepeni şi lacrimi mari îi ţişniră din ochi. Puse mîna pe sticlă, umplu ceştile şi bău dintr-o dată. Ce-am să mai trag, nea Ioane, adăugă cu o expresie parcă străină pe chip, ca şi cînd el era de pe acum *acolo*. Numai să nimeresc un ofiţer bun şi nişte băieţi care au mai fost pe front. Nea Ioane, şopti el iar, aplecîndu-se înainte şi apucîndu-l pe Humă de flanela lui cîrpită. Ah, nea Ioane! Ştii cum cunosc eu tactica nemţilor?! Ah! Ah! Ah! Dă-i drumul la artilerie! dă-i drumul la artilerie! Of!... Anton se apucă de un cozoroc închipuit al capelei, oftă a neputinţă, clătină din cap. Mă, nea Ioane! Cu ochii mei îi vedeam pe nemţi cum se regrupau... şi tancurile, u-ru-ru-ru-ru, u-ru-ru-ru-ru... Ptiu, fir-ar al dracului, uite acuma să înceapă artileria să tragă! A! cum cunosc eu tactica lor, nea Ioane! Să nimeresc un ofiţer bun, cu nişte băieţi care au mai luptat...

Anton clătină din cap şi murmurul lui încetă. Dar din nou se porniră lacrimile să-i curgă pe obraji şi Humă îl luă pe după umeri şi începu să-l ţină de rău.

— Lasă, măi Antoane, ai să vezi că o să fie bine, ascultă-mă pe mine. Ai să te întorci şi mai vorbim noi... Hai, mă, lasă, dă-o dracului, caporal de artilerie eşti tu?

XII

Anton se întoarse de la Humă și se culcă. Dormi toată după-amiaza și toată noaptea pînă a doua zi spre seară, aproape necontenit, cuprins de-o ciudată toropeală. Seara însă mîncă cu poftă, o liniști pe nevasta îngrijorată, spunîndu-i că nu-l doare nimic și se culcă din nou.

Dimineața se sculă, se mișcă puțin prin casă, ieși prin grădină, drese un gard, vru să țesale vaca, dar mîinile și picioarele i se făcură grele ca plumbul și se întoarse în casă și se întinse pe pat. Două zile și două nopți neîntrerupte dormi astfel, uimit el însuși de această lipsă de vlagă a corpului său care, cu cît se odihnea mai mult, cu atît slăbea mai tare. Se făcuse galben la față, și mîinile și picioarele îi tremurau.

A treia zi, pe la orele patru dimineața, se trezi singur în pat, alături de nevastă, și simți cum puterea curge din nou în trupul lui din mii de izvoare dulci și domoale. Numai în copilărie se simțise așa. Rămase nemișcat, cu ochii deschiși, îmbătat de amintiri și de bucurii uitate. Cum se făcea dimineață cînd era copil, cum fluiera un graur în fundul grădinii, cum cîrîiau orătăniile pe prispă pe la capul lui, și tata dormea dus, trudit și chinuit de o boală necunoscută. Într-o vară, pe vremea cînd trăia mama, dormise săptămîni întregi pe prispă un pui de găină șchiop, nimerise cloșca cu puii printre picioarele cailor, se zăpăcise, și un cal (pe vremea aceea aveau cai) prinsese piciorușul unui pui sub copită și-l strivise. Cloșca era de vină, era o cloșcă arțăgoasă care nu se speriase de cai... Se înfuriase mama și o bătuse. Da, cloșca... Îi sărise și lui Anton de cîteva ori în cap, odată chiar îl speriase rău, era în grădină și se juca singur și, tam-nisam, se pomenise cu ea în cap, bătîndu-l cu aripele și ciocănindu-l în moțul lui de păr legat cu arnici roșu. Fusese veselie mare atunci, fiindcă era mic și începuse să urle cît îl ținea gura. „Ce este, măi Antoane, ce s-a întîmplat?“ îl întrebase tatăl din tindă. „A, a, a, urla Anton, a, a, a,...“ „Ce e, maică, de ce urli așa?“ întrebase și mama, și Anton, cu pumnii la ochi, cu gura deschisă urcase prispa și se oprise în pragul tindei: „M-a... m-a... încăie... m-a încăierat cloșca... degeabaaa!“ urlase el, în prada unei indignări fără margini. Îl încăierase cloșca degeaba!

Puiul acela cu piciorușul strivit îl luase mama, îl unsese cu untdelemn și îl adusese în casă. Șontîc, șontîc, după cîteva zile începuse să se miște și apoi chiar să meargă. Stătea prin tindă și ciugulea fărîmituri. Îl botezaseră, nu se știe de ce, Gheorghe, și Gheorghe începuse să uite bătătura, își înfigea ciocul în mămăliga fierbinte, clif! așa hoțește, de sub masă, se urca chiar pe masă și ciugulea din brînză. Seara, Anton îl auzea pe prispă cum adormea chiráind — chir, chir! — slab de tot, și în liniștea nopții era așa de subțire și parcă așa de îndepărtat acest cîntec mititel, încît simțeai parcă prin el, aci lîngă căpătîi, răsuflarea tainică a lumii... Dar iarna, cînd veneau zăpezile? Cînd se trezea dimineața cu soarele roșu în ferestre și vedea nămeții la geam? Sărea din pat, de lîngă spinarea tatei, dădea buzna afară și se arunca cu capul înainte, prăbușindu-se în troiene. Înota în ele ca într-o gîrlă albă, și zăpada mirosea a lumină de soare, a nori și a cer... Se întorcea în casă învăluit de aburi, gîfîind și țipînd de bucurie. Au trecut de atunci douăzeci de ani, dar iată că parcă au trecut doar douăzeci de luni.

Anton se răsuci încet în pat și dădu de trupul nevestei. Se ridică într-un cot și se uită la ea. Era

a lui femeia aceasta, care dormea lîngă el, era nevastă și mamă, era legată de inima lui.

— Măi copile! șopti Anton și-i puse mîna pe obraz.

Ea deschise ochii. Nu-l văzu cum arăta, dar îi simți trupul odihnit și puternic. Drept răspuns îi șopti numele. Se mișcă ușor, abia simțit, cu fața spre el și se lipi de el...

Cînd se lumină de ziuă, Anton se sculă și se apropie de celălalt pat, unde dormea Vasilică. Simțind pe cineva lîngă el, copilul se trezi, își scoase brațele de sub pătură și se apucă cu ele de ceafă. Se întinse arcuindu-se în sus, își trosni oasele și se uită spre geam cu privirea micșorată, așa, ca un om mare care s-a culcat ostenit și acum, iacă-așa, își trosnește oasele trudite și le mai lasă încolo de griji.

— Cine e mic, și prost, și cu bube în cap? întrebă Anton zîmbind.

— Ce e, tată! zise băiatul flegmatic și căscă amarnic, și-i întoarse lui taică-său spatele.

— Cînd ți-oi da eu ție cîteva la spate, ți-arăt eu, Vasilică, cum devine cazul.

— Păi sigur! zise băiatul și deodată sări drept în picioare și se arcui în aer ca o pisică, agățîndu-se de gîtul lui Anton.

— Hai și ajută-i maică-ti să facă pîine, zise el.

— Cum?! strigă Vasilică. Mîncăm pîine?

Sări jos, începu să țopăie într-un picior, o zbughi afară și nu mai încetă să strige: „Mîncăm pîine! mîncăm pîine!“

Anton se îmbrăcă și se duse la Bălosu. Nu îmbătrînise prea mult Bălosu, se mai îngrășase, devenise mai tăcut și chiar mai impunător. Văzîndu-l, Anton își spuse că, dacă Bălosu s-ar îmbrăca în haine de maior, nu i-ar sta de loc rău în ele, cu privirea lui

înțepenită și rece și cu expresia aceea comună tuturor oamenilor obișnuiți să comande.

Foarte binevoitor, Bălosu îi explică lui Anton că, în chestiunea cu vaca, l-a pîrît cineva, că el n-are absolut nici o vină, oamenii aceia din comisie aveau la ei o listă făcută după informațiile nu se știe cui.

— S-o lăsăm moartă! spuse Anton cu gîndurile în altă parte. Am venit pentru altceva.

— Știu, spuse Bălosu, trebuie să-ți dau niște bani. Antoane, tu să nu crezi că așa și pe dincolo, continuă el, poți să mai întrebi și pe alții și întreab-o chiar pe muierea ta, și ai să vezi c-o să-ți spună cum ți-am spus eu.

Anton nu zise nimic. Stătea pe un scăunel în fața tejghelei și aștepta. Bălosu trase sertarul și scoase de-acolo un teanc de hîrtii. Îi plăti lui Anton, și Anton băgă banii în buzunar, fără să-i numere. Aștepta încă.

— Muierea ta e cam supărată pe mine, dar n-are de ce să fie, zise Bălosu parcă cu părere de rău. Omul ține minte numai cînd nu-i dai! Întreab-o numai așa, de curiozitate, adăugă Bălosu zîmbind, și Anton se uită la el cu ochii mari. Întreab-o pe muierea ta de cîte ori i-am dat eu în timpul iernii și pe primăvară! zise Bălosu mai departe. Ce i-am dat eu iarna avea alt preț decît acuma, și eu am socotit la prețul din iarnă, nu la ăsta din momentul de față cînd e inflație. Banii ăia pe care îi ai în buzunar, numără-i și tu să vezi, și întreab-o pe muiere, că e muiere deșteaptă și știe să scrie și să facă socoteli.

— Bine, domnule Bălosu! exclamă Anton.

— ...Și o să vă mai dau! anunță Bălosu îndatoritor. Nu trăim acilea în sat?

Anton se ridică.

— Nu beai o țuică? Ia o țuică, Antoane, îmi pare bine că ai scăpat sănătos... Ia pune, fă, două țuici, se

adresă el nepoatei care stătea la tejghea, pune două ţuici din sticla aia de jos... Dacă vorbeai cu mine, te desconcentrai mai repede, continu el, ciocnind paharul cu al lui Anton, avînd în vedere că ai pămînt puţin şi familie fără ajutor, rog să binevoiţi a-mi acorda un concediu de trei luni, şi concediul ăla îl aranjam eu la cercul teritorial cu cine ştiu eu. Ei, dar nu-i nimic, bine că a trecut şi asta, să ne apucăm acuma şi să muncim şi să ne vedem de treabă. Mai pune, fă, din sticla aia...

Ciocniră iarăşi şi băură. Anton stătea mai departe pe scăunel şi Bălosu se plimba încet, de sus în jos, cu paşi rari şi neşovăitori.

— Vaca aia, lasă c-o să-ţi cumperi tu alta, reluă el mergînd cu mîinile la spate şi uitîndu-se cu privirea lui rece afară pe drum. Bă Ilie, ia vino încoace ! strigă el văzînd pe cineva.

Cel strigat se abătu din drum şi trecu pragul cîrciumii. Era un om subţirel şi înalt, puţin adus din spinare, cu obrajii traşi, de vreo treizeci şi opt de ani.

— Să trăiţi ! spuse el cu o umilinţă ciudată, inertă, care parcă nu mai ajuta la nimic.

— Vezi că mîine dimineaţă se duce alde Bălţoi la pădure, ia-l pe frate-tău, Stancu, şi duceţi-vă şi voi cu alde Bălţoi, zise Bălosu uitîndu-se pe deasupra omului din faţa sa.

— Alde Bălţoi ştie ? întrebă omul, ca să zică ceva.

— Ştie, am vorbit eu cu el. Vezi că fierăstraiele le-a luat el, tăiaţi cu grijă, că mai mi-a rupt alde Ilie Nica un fierăstrău. Vă pun de-l plătiţi !

— Să trăiţi, spuse omul cu aceeaşi umilinţă zadarnică în glas şi îşi duse mîna la pălărie. Privirea îi rătăci fără însufleţire peste rafturile de sticle şi o clipă asupra necunoscutului care stătea pe scăunel. Îl recunoscu. A, noroc, Antoane, bine-ai venit ! murmură el absent şi-i strînse mîna lui Anton. Să trăiţi ! repetă apoi şi ieşi lăsînd în urma lui ceva ciudat, parcă umbra sa, care, ca orice umbră, poţi să calci pe ea fără grijă şi, dacă te supără cu ceva, să mişti pe cel care o are încolo sau încoace, după cum îţi convine.

Anton se ridică de pe scăunel.

— Bună ziua, domnule Bălosu, am plecat, spuse el.

— Să fii sănătos, zise Bălosu, cu glasul său dinainte. După ce te mai odihneşti, treci zilele astea pe la mine, Antoane. Am ceva să vorbesc cu tine.

Anton nu răspunse.

În aceeaşi zi, la masă, în timp ce rupea pîinea, zîmbind senin şi blînd, el îi spuse Voichiţii că a primit iar ordin de concentrare şi că trebuie să plece. Ea se făcu galbenă la faţă şi rămase mută, cu privirea speriată, rătăcită. El o linişti şi îi explică ; nu era de rău, era de bine, pleca în misiune specială. N-avea să stea mult ; să n-aibă nici o grijă, nici una, să stea liniştită la casa ei şi să-şi vadă de treabă. Cînd o să se întoarcă ? Păi o să se întoarcă repede ! Dacă nu se întoarce repede, o să-i scrie. Cînd trebuie să plece ? Păi trebuie să plece chiar mîine dimineaţă, sau... Ei, bine, o să mai stea şi mîine, dar poimîine trebuie să fie plecat.

XIII

Pe la începutul lui decembrie '44, Anton fu repartizat într-un eşalon operativ şi plecă spre linia frontului.

Plecă cu un eşalon de tunuri anticar, nu fără să fie îngrijorat că odată ajuns pe linia întîia, din lipsă de tunuri sau din cine ştie ce alte pricini, să nu fie totuşi înghiţit de infanterie.

O săptămînă mai tîrziu ieşeau din ţară şi înaintau prin locuri necunoscute, întîi prin Ungaria şi apoi prin Cehoslovacia. Într-un loc se opriră şi eşalonul fu absorbit de unităţile descompletate în luptele de la Debreţin. Anton avu noroc, lui şi tunarilor cu care venise li se dădu o baterie anticar. E drept că ofiţerul comandant era prea tînăr, promoţie antonesciană, şi nici ceilalţi tunari nu mai luptaseră, erau din contingentele 44 şi 45, dar păreau să fie bine instruiţi, iar ofiţerul foarte milităros.

Odată intraţi în unităţile de front, continuară înaintarea pînă pe la 1 februarie. Inamicul se retrăgea. Anton era mirat că înaintau mereu numai prin orăşele mici, apropiate unele de altele şi numai pe şosele asfaltate sau bine pietruite. Curînd îşi dădu seama că, de fapt, nu sînt orăşele, ci sate adevărate, cu vite, cu grajduri, cu oameni care semănau a ţărani...

Contactul cu inamicul nu sperie pe nimeni. Într-o dimineaţă auziră răpăieli de mitralieră. Abia avură timp să-şi dea seama de ceea ce se întîmplă, că împuşcăturile încetară şi batalionul îşi continuă înaintarea. De fapt, nu batalionul lor luase contactul, ci un altul care se afla undeva înainte. A doua zi, împuşcăturile se auziră din nou, dar tot aşa, nu ţinură mult...

Zilele treceau şi mereu împuşcături din acestea, opriri, apoi iar împuşcături undeva înainte, apoi iar la drum... Se învăţaseră astfel, ştiau că un batalion merge înainte, că din cînd în cînd dau de nemţi, se aud împuşcături care durează cîteva ceasuri şi apoi totul se termină în acelaşi fel.

Într-o vreme, Anton auzi un nume : Banska-Bistriţa. Înaintau spre un obiectiv care purta acest nume. Începură să se gîndească cu interes la acest loc. Desigur, acolo la Banska-Bistriţa se va întîmpla ceva,

acolo sau de acolo înainte. Îmbrăcămintea se zdrenţuia, vremea era urîtă, ploua des, opririle şi pornirile erau neaşteptate. „Urîte locuri", gîndea Anton, în ciuda faptului că nu se mai sătura să se minuneze de şoselele şi satele curate prin care trecea.

Cînd se aflǎ de Banska-Bistriţa, cu toate că activitatea inamicului nu se schimbase prea mult, înaintarea încetini, apoi se opri brusc. Acum bubuia tunul, şi pămîntul se cutremura sub picioare.

Se dădu masa. Oamenii mîncau în tăcere şi cercetau cu nelinişte cerul străin şi locurile necunoscute în care se aflau. Fără să le fi spus cineva, simţiră că abia acum sînt în război şi că vor intra poate în foc chiar astăzi, ba poate chiar acum, după ce vor termina masa. Iată cum se desface cutare unitate, cum unii urcă în camioane şi fug undeva, înapoi parcă, iată compania aceea cum se desparte în plutoane şi un ofiţer nu se ştie ce vrea de la acele plutoane.

Anton se uita liniştit la această mişcare şi aştepta. Se opriseră pe o poiană, la ieşirea dintr-un sat, şi se odihneau. Într-o vreme, bubuiturile încetară. Soldaţii se aşezaseră jos pe zăpadă, în dosul unor adăposturi naturale şi, de oboseală, unii începură să piroteascǎ. Anton se întinse şi el şi închise ochii. Cum stătea cu pleoapele lăsate, după cîteva minute auzi în minte ceva care semăna cu uralele unei mulţimi, dar foarte îndepărtat, aşa cum numai în amorţeala somnului se poate auzi. Îşi aminti de Bucureşti, de marea mulţime adunată acolo pe băncile acelea în aer liber, şi se miră că somnul l-a cuprins atît de repede, dar deodată deschise ochii şi ascultă cu atenţia încordată. Se auzea şi acum, cu ochii deschişi : raaaaaa, raaa... Sări în picioare.

— Atacă ruşii, strigă el pe neaşteptate. Se uită în jurul său cu înfrigurare, porni repede pe un dîmb,

se urcă pe el şi-şi duse mîna la ochi. Dom' sublocotenent, strigă el către comandantul său, atacă ruşii.

Ofiţerul se apropie. Anton se uita cu binoclul. În timp ce el se uita, mai veniră doi ofiţeri şi se apropiară şi soldaţii, dar nimeni nu văzu nimic. Şoseaua se întindea prin mijlocul unei văi largi. În dreapta şi stînga, în depărtare, se ridicau dealuri mari.

— Căprarul ăsta a visat, zise un ofiţer.

Anton vru să răspundă, dar tot atunci izbucniră răpăituri şi se auziră limpede uralele de atac atît de cunoscute lui Anton. El lăsă binoclul din mînă şi rămase nemişcat, uitîndu-se pierdut în zare. Îşi dăduse capela pe ceafă şi stătea aşa cu fruntea sus, cu privirea strălucind de înfrigurarea luptei. Soldaţii şi chiar ofiţerii se uitară cu mirare la acest caporal care parcă se bucura de atac, ca şi cînd ar fi fost vorba de-o petrecere. Voia să se ducă acolo?

— Ai mai fost pe front, caporal? îl întrebă un ofiţer.

— ...fost!

— Ce contingent eşti?

Anton se întoarse spre ofiţer şi, cînd îl văzu, ezită să mai răspundă. Se uită la el cîteva clipe lungi, numai cu jumătate privire, apoi toată privirea i se deschise şi zîmbi larg.

— Dom' sublocotenent Cristescu! exclamă el bucuros. De unde veniţi?

— Ce e cu tine, mă? Tu de unde vii? întrebă ofiţerul mirat. Cum de te-au trimis pe front? Batalionul nostru...

— Aoleo, dom' sub'lent! se minună Anton fără să răspundă la întrebări. Parcă vă dăduse drumul acasă!

— Ne-a dat, mă, dar acasă am găsit ordinul de chemare, răspunse ofiţerul.

Se dădură jos de pe dîmb şi se îndepărtară de ceilalţi. Ofiţerul scoase un pachet de ţigări şi Anton dibui mult cu degetele lui groase pînă trase o ţigare.

— Aoleo, dom' sub'lent, zi aţi găsit ordinul acasă...

— Ce să-i faci, mă, asta-i soarta noastră, a rezerviştilor. Patru am fost în batalion, pe toţi patru ne-a potcovit, zise ofiţerul. Din activi, nici unul. S-au aranjat între ei la statul-major. Îl ştii pe locotenentul Braşoveanu?

— Dom' locotenent Braşoveanu?! Cum să nu-l ştiu!

Ofiţerul spuse că locotenentul Braşoveanu e şi el p-aici, apoi îl întrebă pe Anton din nou ce-a făcut de l-au trimis pe front, că doar batalionul, după cîte ştie el, a rămas tot sedentar.

— Ai făcut ceva pe-acolo?

Anton zîmbi şi clătină din cap, cu gîndurile în altă parte. Se vedea că nu încetează să se bucure de întîlnire.

— Atunci de ce te-au trimis? continuă ofiţerul.

— Nu ştiu, dom' sub'lent, răspunse Anton.

Anton nu ştia de ce, dar se simţea foarte vesel. Mirarea ofiţerului i se părea ceva grozav de înveselitor.

— Şi zi aşa, dom' sub'lent, aţi găsit ordinul acasă!

— Da, mă Antoane, m-au potcovit.

— Aoleo, dom' sub'lent...

— Ce să-i faci! Soarta destinului.

— Dom' sub'lent... lăsaţi, dom' sub'lent, am luptat noi pe degeaba, dar acuma! Şi zi aşa, dom' locotenent Braşoveanu e şi el p-aici.

Anton se stăpîni din toate puterile să nu rîdă. Ofiţerul băgă de seamă şi se înveseli şi el. Era un

om de treabă, un învățător, tată de familie, hărțuit atîția ani de război. Scuipă a lehamite și spuse :

— Dar tu ce dracu ai, că nu erai așa vesel, zise ofițerul rezervist parcă supărat.

XIV

Pe drum, Anton avusese timp să-și dea seama că nu-i place de loc comandantul său de baterie. Era prea tînăr, cînd dădea un ordin, nu se știe de ce, ordinul acela părea de neînțeles, cu toate că, dacă stăteai să te gîndești, găseai că ordinul e bun. Dar tocmai acest lucru era supărător, că ordinul, deși bun, nu ți se impunea, te stîrnea să stai să te gîndești.

Înainte de a se opri pe poiana aceasta, la ieșirea din sat, ofițerul ordonase cu glasul său subțire și pătruns de sine :

— Atențiune, baterie, stai !

Foarte reglementar, dar neplăcut și de neînțeles. De ce a-ten-țiune !? De ce să stea bateria ? Era limpede că ordinul de oprire trebuia să aibă un rost, dar lui Anton i se păruse că ofițerul nu se gîndise la nimic cînd dăduse acest ordin.

— Camuflarea bateriei ! ordonase ofițerul cu glasul său rece și ascuțit.

Da, bateria nu era bine camuflată, dar ordinul acesta putea fi dat și altfel, de pildă așa : „Băieți, camuflați bateria mai bine." „Lasă că te faci tu băiat bun, gîndi Anton, uitîndu-se la comandantul său, care în clipa aceea scotea din buzunar un pachet și-și aprindea o țigare. Lasă că te văd eu cum o să-mi întinzi pachetul cu mîna tremurînd, după ce o să respingem primele tancuri ale inamicului și o să zici : Era s-o mierlim, caporal..."

După masă, regimentul porni mai departe, dar acum înaintau cu băgare de seamă. Se opriră după un ceas la poalele unei pădurici de lăstari și primiră ordin să ocupe poziții de atac. Bateria ocupă poziție de tragere la cîteva sute de metri, în spatele unei companii care primise ordin să intre în foc. Lui Anton nu prea-i plăcu distanța, deși cîmpul de tragere era bun. El spuse ofițerului că s-ar putea ca nemții să nu iasă cu tancurile și ar fi bine să fie mai aproape, ca să se poată trage la nevoie asupra cuiburilor de mitralieră.

— Asta e baterie anticar ! răspunse ofițerul sec.

„Ba ai să vezi cum o să trag eu și în oameni și în ce-oi nimeri, nu numai în tancuri", gîndi Anton. În sinea lui însă trebui să-i dea dreptate ofițerului, dar nu pentru că bateria era anticar și că nu putea trage decît asupra tancurilor, ci pentru că aflase că stăteau prost cu muniția. „Ce dracu de nu ne dă muniție destulă" ? se întrebă el, nedumerit și furios.

Compania încercă un atac, fără pregătire de artilerie. De pe un loc mai înalt se putea vedea dincolo de lăstăriș marginea unei păduri, iar în stînga pădurii, un sat întins la poalele unui deal. Șoseaua ocolea lăstărișul și pădurea cobora în sat. Dacă unitățile ar fi înaintat spre sat fără băgare de seamă, ar fi fost lovite în coastă din acel lăstăriș și din marginea pădurii. Nu se știa ce este acolo, dar se află curînd : compania fu întîmpinată cu răpăituri năprasnice de mitraliere și se retrase în dezordine pe poziție. Anton auzi strigătele furioase ale oamenilor care cereau artileriei ajutor. Aproape în același timp se auzi un bubuit, aerul se cutremură. Anton simți că bătăile inimii i se întețesc. „Ah ! Doamne-Dumnezeule ! începe lupta, iată, artileria trage. Trage artileria ! Trageți în ei, băieți, și amestecați-i cu pămîntul. Iată-i, s-au pitit ca șobolanii în lăstăriș și

era cît p-aci să prăpădească compania." Artileriştii trăgeau cu toate tunurile, aerul se cutremura, şi undeva departe, înapoia lăstărişului, Anton vedea prin binoclu cum bombele izbesc pămîntul şi îl ridică în sus, ca o năvălire de valuri furioase.

Între timp, încă o companie se pregătise de atac şi ocupase o poziţie în flancul drept, cu intenţia să pătrundă pe la marginea lăstărişului, paralel cu pădurea, dar abia ajunse în acest unghi, că fu întîmpinată de un foc nimicitor de mitraliere, care o ţinu la pămînt timp de aproape un ceas. Inamicul trăgea de parcă pregătirea de artilerie a românilor în loc să-l slăbească l-ar fi întărit şi mai mult. Oamenii stăteau cu capul la pămînt şi înjurau cumplit. Încetul cu încetul, tîrîndu-se pe burtă, se retraseră pe poziţii. În acest timp se auziră împuşcături în stînga, dinspre sat. Situaţia începea să se limpezească : inamicul îşi pregătise poziţii bune de apărare lîngă această pădure şi în stînga acestui sat şi avea de gînd să nu mai dea înapoi. Anton cerceta lăstărişul şi nu prea înţelegea pentru ce aleseseră nemţii lăstărişul. E drept că-i împiedica pe ai noştri să-şi dea seama de poziţiile lor, că era greu de atacat, dar şi pe ei, pe nemţi, putea să-i împiedice în aceeaşi măsură. După ce şi al doilea atac fu respins, şi focul inamicului încetă, Anton aşteptă ca nemţii să contraatace. Timpul trecea, dar nu se mai întîmplă nimic. Anton se îndreptă agale spre comandantul său şi se aşeză jos lîngă el.

— Dom' sub'lent, spuse el parcă voios, ce ziceţi de poziţiile nemţilor ? Nu e rost de tras, spuse el cu părere de rău.

Nu se ştie de ce, discuţiile acestea cu ofiţerii îl înveseleau grozav pe Anton. E lucru plăcut să afli ce zice în inima cuiva şi tu să te faci că nu înţelegi nimic.

— Aoleo, dom' sub'lent, zău că aveţi dreptate, se minună Anton. Păi ce întărituri făcuseră nemţii în Moldova... Ce de cazemate...

— Ehe ! făcu ofiţerul. Şi pe urmă cum s-au purtat nemţii cînd au văzut ce le facem noi... La 28 august eram la Olteniţa şi primisem ordin să-i oprim pe nemţi care fugeau spre Dunăre... „Lăsaţi-ne să trecem Dunărea", ziceau. Erau vreo două companii, dar erau mai mulţi ofiţeri printre ei. Îi oprisem într-o vale, între Ulmeni şi Olteniţa, îi luasem prizonieri şi stam de vorbă cu un maior. „Români, români !" Şi plîngea !

— Zău ?! întrebă Anton.

— Mă întreabă pe mine : „De ce nu ne-aţi lăsat să trecem Dunărea ?" „Noi executăm ordinele guvernului", am răspuns eu. *„Ach !... Politik !... Politik !"*... zice el.

Ofiţerul tăcu. Scuipă peste ţigară îngreţoşat.

— „N-avem ce face, i-am spus. Să zicem că Hitler ar fi răsturnat, şi guvernul care ar veni v-ar da ordin să depuneţi armele. N-aţi executa ordinul ?" l-am întrebat. „Nu ! zice. Germania este Hitler şi Hitler o să fie totdeauna un ghimpe în ochii lumii." Ofiţerul tăcu. De fapt, de mult nu i se mai adresase caporalului şi, de aceea, el tresări cînd Anton spuse :

— Da, dom' sub'lent, am auzit că şi-au luat la revedere de la bucureşteni făcîndu-i pilaf cu avioanele. Noroc că nu prea au mai avut timp, dom' sub'lent, că nu v-aţi mai fi plimbat dumneavoastră cu domnişoarele de braţ pe bulevard. Dom' sub'lent, dar ce-o să facă ei acum, cînd o să intrăm în ţara lor ?

— În ţara lor ? Nu intră nimeni în ţara lor, zise ofiţerul convins.

Se auziră împuşcături pe toată linia. Anton sări în picioare şi duse binoclul la ochi. Batalionul încerca al treilea atac asupra inamicului. Lăstărişul era

atacat de cele două companii, iar cea de-a treia ataca în stînga, spre sat. Focul inamicului era năprasnic şi, asupra companiei care se îndărătnici să întirzie în lăstăriş, nemţii dezlănţuiră foc cu aruncătoarele. Era de neînţeles cum puteau ochi atît de precis din dinapoia lăstărişului.

— Au ales poziţii bune, dar vă spun eu că nu sînt bune, zise Anton, aşezîndu-se iarăşi lîngă ofiţer.

— Ei, ia spune, caporal, că văd că eşti mare strateg, zise ofiţerul cu dispreţ.

— Cînd am căzut eu rănit, ne-au atacat ruşii şi ne-au făcut pilaf din cauza nemţilor. Acum au intrat în apărare şi se apără ca turbaţii, dar de înaintat nu mai sînt în stare să înainteze. Vedeţi şoseaua care face cotul de după lăstăriş? continuă Anton, arătînd cu mîna. Poţi să ataci acolo săptămîni întregi şi nu-i scoţi din poziţiile lor, dacă-i ataci după regulile lor. Vedeţi acolo în fund, în dreapta pădurii, nişte muşuroaie? Mai sus e dealul, vedeţi cum se întinde dealul şi ocoleşte satul pe dinapoi, aşa ca o potcoavă? Dacă-i scoatem de pe poziţiile astea din faţa satului, sînt sigur, pe ce vreţi, că ei au poziţii gata pregătite pe deal...

Ofiţerul asculta şi clătina din cap cu nepăsare. „Ce de mai prostii poate să spună un caporal, dacă te apuci să stai de vorbă cu el“, parcă gîndea ofiţerul.

XV

A doua zi, regimentul primi un ordin: unităţile trebuie să atingă negreşit importanta cotă nr. x la data de... precis. Comandantul regimentului, colonelul Atanasiu, raportă că în faţa sa se află mari forţe inamice, pe puternice poziţii de apărare, şi că are nevoie de întăriri. I se răspunse că el, colonelul Atanasiu, este singurul comandant de regiment aic căruia unităţi au primit în ultimul timp completări şi că aceste completări i-au fost date tocmai pentru ca ordinul referitor la cota nr. x să fie executat cu succes şi la timp. Se aşteptase la acest răspuns şi, de altfel chiar dacă n-ar fi primit completări, răspunsul ar fi fost în fond acelaşi.

Colonelul se aplecă îngrijorat asupra hărţii. Cota nr. x era al treilea sat de aci, la treizeci de kilometri înapoi de Banska-Bistriţa.

— Ce dracu-i facem, Nicolescule? se adresă el şefului său de stat-major.

Şeful de stat-major arăta înfuriat şi jignit.

— Domnule colonel, spuse el, permiteţi-mi să raportez statului-major al diviziei.

Colonelul nu luă în seamă furia şi jignirea ofiţerului. Stătea în picioare la masă, cu fruntea aplecată în hartă, şi tăcea. Întru tîrziu îşi dezdoi spinarea şi întrebă indiferent:

— Ce ţi-a spus?

Era vorba de cineva cu care ofiţerul de stat-major vorbise la telefon cu cîteva minute mai înainte. Colonelul ştia despre ce era vorba, întrebase numai de formă.

Ofiţerul se ridică de la locul său, se împiedică de-o ladă, izbi cu piciorul în ea, înjurînd furios, şi începu să strige:

— Eu îi ordon să fim poimîine la prînz la Sprjna şi domnul căpitan ţipă la mine că să-l las în pace, că nu-i arde lui acum de Sprjna mea. Stă de ieri şi pînă acuma lîngă nişte ai dracului de lăstari şi se uită! I-aţi dat ordin de dimineaţă să ocupe lăstărişul. De ce nu execută ordinul?

Colonelul se uită lung la ofiţer. Avea ceva vesel în privire şi părea că se minunează: „Nerod mai

ești, Nicolescule! spunea privirea sa. Știam eu mai de mult că ești nerod, dar nu eram sigur."

Ofițerul parcă înțelese ceva:

— Bine, domnule colonel, rîdeți! spuse el jignit.

— Ce Dumnezeu oi fi vrînd și tu, parcă n-ai ști cine e căpitanul Ioan...

— Domnule colonel, să-l ia divizia. De ce nu-l ia divizia dacă e așa mare strateg?

— Ehe! nu știi tu ce-o să ajungă ăsta după război...

Jumătate de oră mai tîrziu, colonelul porni spre postul de comandă al batalionului unu, comandat de căpitanul Ioan. Nu-l găsi pe căpitan acolo și se duse după el pe poziții. De fapt, nu el, colonelul, comanda regimentul, ci căpitanul Ioan; se obișnuise cu lucrul acesta, numai Nicolescu, ofițerul său de stat-major, și maiorul Vasiliu nu se puteau împăca cu această situație. Dar ce se putea face? Căpitanul ăsta Ioan era cam nebun, i se dusese vestea pînă la corpul de armată. Niciodată nu respecta ordinele de luptă. Țipa: „Domnule colonel, mi-ați ordonat să ocup obiectivul cutare, pînă la ora cutare: ordinul va fi executat, acum lăsați-mă-n pace!" Și nu mai executa alte dispoziții.

Colonelul Atanasiu îl găsi pe căpitan pe poziția companiei din fața lăstărișului. Era liniște, i se auzea glasul:

— ...A? ce ziceți, băieți? Să mai încercăm o dată? Intrăm în pîlnia dintre lăstăriș și pădure, ne tîrîm pe burtă pînă la mușuroaiele alea și aruncăm cu grenade... Hai, măi băieți, dormim și noi la noapte în satul ăsta ca oamenii... A? Să atacăm?

„Auzi ce-i întreabă! Parcă soldatul o să fie vreodată de părere să meargă la atac. Uite cum se poartă căpitanul ăsta!" gîndi colonelul.

Se apropie de poziție și sări în șanț.

— Avem onoarea, domnule colonel! îl întîmpinară ofițerii.

Erau adunați acolo comandanții de companii, și soldații stăteau strînși și ei pe aproape.

— Ce s-aude? Liniște? întrebă colonelul.

— Liniște, domnule colonel, răspunse căpitanul Ioan.

Colonelul scoase o hartă din buzunarul mantalei și se uită în jur, să găsească un loc unde s-o întindă.

— Domnule colonel, haideți la postul de comandă al companiei întîia, aici s-ar putea să-nceapă nemții să tragă, spuse căpitanul Ioan.

Porniră prin șanț. Colonelul rămase puțin în urmă și-l apucă pe căpitan de braț:

— Mă Ionică, ce-i facem, dragă?

— Ce s-a întîmplat, domnule colonel?

Colonelul coborî glasul:

— Poimîine, la ora douăsprezece, trebuie să fim la Sprjna. Dacă n-ajungem poimîine acolo, rămîne flancul rușilor descoperit.

— Ajungem, domnule colonel, răspunse căpitanul, fără să ia în seamă glasul coborît al colonelului. Poimîine la ora douăsprezece! Ajungem, n-aveți nici o grijă.

— Cum dracu ajungem, Ionică, eu nu văd cum o să-i dăm noi pe nemți peste cap din potcoava asta.

— Îi dăm noi peste cap!

La postul de comandă al companiei întîia, colonelul întinse harta și controlă pozițiile. Căpitanul Ioan se uita peste umărul lui.

— A? Ce zici, Ionică? întrebă colonelul.

Căpitanul Ioan ordonă:

— Domnii comandanți de companii să aștepte ordine la posturile lor. Rămîne aici sublocotentul Petrescu.

După ce ofițerii plecară, căpitanul Ioan trase de pe șoldul său porthartul, îl desfăcu și scoase de-acolo niște hîrtii.

— Domnule colonel, spuse el, putem să atacăm aici cu toată divizia și satul tot nu-l ocupăm. Azi-noapte am făcut incursiuni la inamic. Situația e cam proastă : chiar dacă-i scoatem din fața satului, ne taie drumul în dreptul pădurii, unde au poziții tot așa de bune. Dacă-i scoatem și de-acolo, se urcă pe deal. Dealul e ultima lor poziție. Părerea mea e că, dacă ei ar fi acum pe deal, am putea ocupa satul și sparge fundul potcoavei. N-am avea nevoie să-i gonim de pe deal, ei își închipuie că fără dealul lor nu pot eu să-naintez. Înaintez ! Sparg fundul potcoavei cu o companie, țin două companii pe flacuri și... direcția Sprjna, sau Rîjna aia, cum dracu-i spune ! Dumneavoastră veniți din urmă cu regimentul, lărgiți spărtura și să poftească să se ia nemții după mine !

Colonelul își încrețise fruntea și asculta cu un aer buimac. Nu înțelegea. Întîi că acest plan presupunea ca nemții să se afle pe deal. În al doilea rînd, cum poți să spui că ai să înaintezi cu inamicul în spate. Totuși se gîndi : dealul era ultima lor poziție. Dacă s-ar putea astăzi să spargă linia de apărare a satului și să-i urce pe nemți pe deal, mîine ar începe lupta pentru deal și regimentul ar putea pe urmă, în cursul nopții și în dimineața următoare, să înainteze spre Sprjna.

— Mă Ionică, atacă tu lăstărișul și maiorul Vasiliu să atace cotul șoselei, și-i zvîrlim pe deal, dragă... A, ce zici ?

— Nu se poate, domnule colonel, răspunse căpitanul semeț. M-am gîndit eu de ieri : îi zvîrlim pe deal, dar ne macină oamenii și n-o să mai avem cu ce lupta pentru deal.

Colonelul se uită la căpitan așteptînd : nu se putea să vorbească el așa, fără să aibă una din ideile lui ; așa cum vorbea, reieșea că el excludea oricare din posibilitățile aparente de a cîștiga lupta.

— Ia spune, Ionică, hai, te ascult.

— Domnule colonel, zise căpitanul și puse amîndouă mîinile pe hartă. Dracu să-i ia cu lăstărișul și cu dealul lor, eu nu sînt prost să mă bat acolo unde vor ei. Eu n-am să mă bat nici pentru lăstăriș, nici pentru deal. E clar, domnule colonel ? Asta e ideea mea. Acum am să vă spun planul. Batalionul meu părăsește la noapte pozițiile, dumneavoastră dați ordin maiorului Lăzărescu să ocupe pozițiile mele, eu urc în timpul nopții dealul, uitați-vă pe-aici așa, prin flacul drept al inamicului, și intru în pădure prin partea asta. Dimineața, din această pădure, atac satul și cad prin surprindere în spatele inamicului. La aceeași oră, maiorul Vasiliu și maiorul Lăzărescu atacă de-aici — dar să atace, să nu-mi facă mie nemții front spre sat, că n-am chef să mă bat în sat, cu un singur batalion, și inamicul cu forțe superioare. Eu, cît intru în sat și-l cuceresc, pornesc spre fundul dealului în dispozitiv de înaintare și, în urma mea, cele două batalioane încep lupta pentru deal. Dar s-o înceapă, domnule colonel, că altfel n-am făcut nici o brînză.

Căpitanul tăcu. Ultimele cuvinte le subliniase în mod special și cuvîntul brînză care încheia expunerea rămase parcă atîrnat în aer, deasupra hărții. Colonelul se uita parcă la acest cuvînt și clipea nedumerit.

— Nici o brînză ! murmură el. Mă Ionică, planul tău nu e bun, împrăștiem regimentul și riscăm să te lichideze în sat... Știi de ce ? Nemții n-or să facă front spre sat, au să stea aici și au să te lase în pace.

Ce-ai să faci tu cu batalionul în cazul că-ţi taie retragerea?

— Păi n-o să-mi rămînă altceva de făcut decît să mă bat cu muierile cehilor, domnule colonel, răspunse căpitanul Ioan şi-i făcu cu ochiul sublocotenentului Petrescu. Domnule colonel, dacă nemţii mă lasă în pace, asta nu înseamnă c-o să-i las eu pe ei, lămuri el.

— Păi spui că tu înaintezi spre fundul potcoavei, zise colonelul nedumerit.

— Înaintez, fiindcă ei *au să se retragă* pe deal.

— Dar dacă nu se retrag?!

Căpitanul clătină din cap şi fluieră a pagubă:

— Domnule colonel, dacă ne-ar cădea nouă acuma în spate un batalion de nemţi, ce-am face? Ar mai fi bune poziţiile pe care ne aflăm?

— Mă Ionică, nu sînt ei nemţii aşa de proşti.

— Nu sînt, răspunse căpitanul, dar permiteţi-mi să intru în amănuntele planului meu: îl înfig acum pe sublocotenentul Petrescu în unghiul dintre pădure şi lăstăriş şi îl susţin acolo cu foc de artilerie pînă seara. O să-şi închipuie inamicul că mă bat pentru pîlnia aia, ca să disloc un batalion?

Colonelul înţelesese, dar îi era frică. Manevrele acestea aduc totdeauna ceva neaşteptat. Planul era bun, dar el ştia, din experienţă, că totdeauna intervine ceva neprevăzut şi se temea de acest neprevăzut. Îi era uşor căpitanului Ioan să facă manevra sa cu batalionul, operaţiunile de acest soi erau geniul lui, dar ce va face el, colonelul Atanasiu, dacă se întîmplă ceva neprevăzut? Nu, nu se poate, mai bine aşa, să-l scoată întîi pe inamic din spatele lăstărişului, apoi din cotul şoselei şi mîine să se înceapă lupta pentru deal.

— Nu se poate, căpitane, spuse el hotărît. Poziţiile inamicului, lăstărişul şi cotul şoselei, se vede cît

colo că sînt alese pentru a face faţă oricărei surprize. După Stalingrad, nemţii au băgat în cap şi se feresc de încercuiri şi manevre de-astea.

În prima clipă, pe chipul căpitanului nu se produse nici o schimbare. Se vedea că se aşteptase la acest răspuns. Totuşi, în clipa următoare, îi sări ţandăra, începu să ţipe:

— Domnule colonel, de ce-mi cereţi părerea? Fac incursiuni toată noaptea, studiez poziţiile inamicului şi dumneavoastră!... Dumneavoastră!... Care e planul dumneavoastră? Inamicului îi convin poziţiile. Mie nu-mi convin! Eu n-am să atac cum îi convine lui! Mie să-mi daţi ordin de dislocare, că dacă nu, eu vîr o companie sub ochii inamicului şi la noapte părăsesc poziţia! Îmi ordonaţi să ocup satul? Mîine dimineaţă aveţi satul ocupat! Am onoarea să vă salut, domnule colonel!

Tot aşa colonelul se aşteptase şi el la acest potop de cuvinte, la aceste strigăte inadmisibile, dar le auzise de atîtea ori şi îşi spusese atît de des că sînt „inadmisibile“, încît de astă dată, cu toate că erau mai inadmisibile decît oricînd, în loc să-l ameninţe pe căpitan cu arestarea şi trimiterea în judecată, cum făcea altă dată, îl apucă de braţ şi îl opri:

— Mă Ionică, stai, dragă, stai să ne mai gîndim, nu te repezi, e o manevră foarte... foarte...

— Nu e periculoasă, domnule colonel, îl întrerupse căpitanul, revenind la tonul dinainte. Pentru inamic da, îl dăm peste cap! Domnule colonel...

Căpitanul trase harta, se aplecă asupra ei şi începu din nou să dea explicaţii asupra planului său de atac, fără să-şi dea seama că, de fapt, colonelul înţelesese totul de la început, că nu avea nevoie de lămuriri suplimentare.

— Bine, îi spuse colonelul la sfîrşit. Aşteaptă ordinul regimentului.

Şi se înapoie la postul său de comandă să-l scrie. Telefonistul aprinse o lampă. Colonelul stătea pe o ladă, cu o mînă mînca dintr-o gamelă şi cu alta ţinea nişte hîrtii şi dicta ofiţerului de stat-major ordinul special şi secret de dislocare a batalionului unu, comandat de căpitanul Ioan şi un ordin batalionului doi, maior Vasiliu, de ocupare a poziţiilor acestuia în timpul nopţii.

Colonelul Atanasiu mînca, dicta şi, în acelaşi timp, se gîndea şi la situaţie... La situaţia din ţară, şi... aşa în general! Da, iată, trebuie avut în vedere şi asta: situaţia în ţară e cam turbure, a ajuns zvonul pînă aici că guvernul generalului Rădescu se clatină.

Au făcut brînză mare şi nemţii ăştia, au început războiul ca să-i aducă pe ruşi la Berlin. Iar americanii s-au învîrtit ani de zile ca un ou într-o căldare, în loc să... Prost mai e şi Nicolescu ăsta de îşi închipuie că au să mai răzbată englezii sau dracu mai ştie cine în ţările astea limitrofe... Trebuie să fii militar ca să-ţi dai seama.

XVI

Pe la orele nouă seara, batalionul întîi porni în unul din acele marşuri de noapte care, la început, par totdeauna soldaţilor drept o izbăvire, dar care apoi se transformă în ceva nespus de chinuitor. Opriri scurte şi tainice, cu ordine severe în ce priveşte zgomotul şi fumatul, marşul turbură sufletul atît de mult, încît gîndurile despre viaţa trecută şi cea viitoare se topesc cu totul în minte şi nu mai rămîne nimic altceva decît bătaia puternică a inimii. Inima bate neîncetat, urechea stă la pîndă, ochii se deschid larg în întuneric, trupul este zgîlţîit din cînd

în cînd de un frig ciudat, dinţii clănţănesc, răsuflarea se adună în piept şi ai vrea mult să poţi tuşi, dorinţa cea mai puternică e să poţi auzi glasul comandantului, să poţi înţelege ce te aşteaptă, o primejdie mai mare decît aceea din care ai scăpat, sau odihna, mîncarea bună şi somnul la căldură pe săturate. Dar glasul comandantului nu se aude, nu poţi tuşi şi timpul trece, şi marşul nu numai că nu slăbeşte, dar ceva te face să înţelegi că ceea ce a fost pînă acum a fost bine, că abia de-aici înainte va trebui să înteţeşti paşii şi să-ţi iei gîndul că sfîrşitul marşului este apropiat. Paşii se înteţesc, timpul trece, răsuflarea începe să te înece, trupul este cuprins de fiori calzi, picioarele încep să tremure, şi încetul cu încetul simţi cum ceva nou ţi se strecoară în suflet, cum te cuprinde spaima: nu se mai poate, picioarele nu vor să te mai asculte... Ai vrea să gemi, să-i spui lui Vasile sau lui Gheorghe că te vei prăbuşi, dar nu gemi şi nu spui nimic, îţi dai seama că Vasile şi Gheorghe ar vrea să-ţi spună ţie acelaşi lucru; cîtva timp, acest gînd îţi dă noi puteri, dar în curînd oboseala te cuprinde din nou, de astă dată ca un leşin, ochii ţi se împăienjenesc şi, fără să-ţi mai dai seama ce se petrece cu tine, începi să gemi şi să scînceşti... Dar iată că se aude ceva, tresari... Vezi ceva... Iată, acolo pe un dîmb, un om. Ai ajuns în dreptul lui...

— Hai, băieţi, hai, băieţi, că mai avem niţel.

Ah, domnul căpitan! Ca prin minune, tremurul picioarelor încetează, inima bate mai rar...

— Acum ajungem, băieţi, şi o să ne odihnim...

O să ne odihnim? Vom ajunge oare să ne odihnim? Bine, domnule căpitan, mergem, domnule căpitan! Da, iată că se simte ceva, iată că domnul căpitan a dat ordin de slăbire a marşului... Acum se

merge mai încet şi... să fie oare adevărat că au ajuns?

Oprirea!

Companiile căzură istovite la pămînt. Tăcere... Undeva foarte aproape se auzi cîntat de cocoşi. Să fi mers oare atît de mult? Parcă se ivesc zorile. Odihna e ceva neînchipuit de plăcut, e ca un cîntec în care bucuria e atît de mare, încît sufletul se împrăştie ca un abur peste întreg pămîntul.

— Băieţi, încolonarea!

Da, da!... Încolonarea! Ah, niciodată n-a fost pămîntul atît de dulce! Nicicînd, huma lui grasă nu s-a amestecat atît de mult cu sîngele înfierbîntat.

— Încolonarea, băieţi! O să urcăm un deal şi pe urmă o să dormim. Haideţi, flăcăi, că nu mai e mult...

Domnule căpitan, lasă-ne să dormim acum... Lasă-ne să dormim şi pe urmă vom merge la atac cum n-am mers niciodată în acest război... O să luptăm pe viaţă şi pe moarte... Lasă-ne să sorbim măcar un ceas de somn...

Nu, nu se poate, flăcăi, daţi-i drumul, somnul puţin este otrăvitor, îţi soarbe oboseala, dar îţi soarbe şi puterea... Înainte marş, păstraţi tăcerea, controlaţi armamentul, nu rămîneţi în urmă.

Dealul! Nu, cel mai cumplit lucru de pe lumea aceasta e o fericire faţă de un deal care trebuie urcat. Prin foc dacă treci, îţi acoperi ochii cu mîinile şi poţi fugi, apa o poţi spinteca înotînd, dar în faţa unui deal eşti neputincios. Fiecare pas e un chin, de fiecare dată, cînd ridici piciorul, dealul îţi iese înainte din ce în ce mai mult, din ce în ce mai mult îşi apropie faţa lui de mîinile tale şi de obrazul tău şi îţi şopteşte să rămîi pe brînci, să nu te mai ridici...

Anton urca greu şi simţea mirosul de sudoare al cailor care urcau alături de el, trăgînd tunurile. Cum mai gîfîiau! Parcă îşi dădeau duhul, din pieptul

lor se auzea un şuierat aspru, ca de agonie... Anton se apropie şi puse mîna pe spinarea unuia dintre ei. Nu-i simţi spinarea, ci numai ceva ud, rotund şi încordat care se zbuciuma sub mîna lui şi urca, urca...

— Încet, încet, taică! Avem mult de urcat, şopti Anton cailor. Încet, că mai e mult...

Cu cîteva ceasuri înainte să se facă ziuă, batalionul atinse coama dealului şi începu să coboare într-o pădure. Companiile alunecară istovite printre copaci şi, în sfîrşit, după încă un ceas de mers se dădu ordin de oprire. Oamenii se întinseră pe jos şi într-o clipă adormiră adînc.

După trei ceasuri de somn, ţîşniră în picioare înfriguraţi, clănţănind din dinţi, cu chipurile pămîntii. Era încă întuneric, dar peste coama dealului, spre răsărit, se vedea cerul învineţit. Căpitanul Ioan trecea printre companii cu pasul său sprinten, îşi freca mîinile, şi glasul său, vesel şi mulţumit, trezea în soldaţi amintiri care strecurau în sufletul lor jalea şi dorul de acasă. Tot aşa, dimineaţa, cînd erau copii, se plimba tatăl prin curte şi-i îndemna la treabă... De ce oare mereu trebuie să te smulgi somnului şi mereu să mergi spre ceva?... Ai fost aseară la ea, ai stat cuibărit cu ea în fînar, ai ţinut-o în braţe şi ai strîns-o, şi ea s-a lipit de inima ta şi ai stat... ai stat... Şi te-ai întors acasă tîrziu, şi abia ai apucat să aţipeşti, şi iată că nimeni n-are milă de tine, nici tata, nici fratele mai mare şi nici măcar mama, toţi sar cu gura să te scoli, să te scoli, să te scoli... Hai, Ionică, hai, băiatule, hai că dormi la prînz, rîde lumea de noi, rîd fetele, mă... Şi e frig, bruma a căzut de-o palmă, căruţa aleargă peste cîmp, caii sforăie şi iată cocenii de porumb, umezi, îngheţaţi de brumă, pune mîna pe secere şi taie, taie cît sînt umezi, taie cît nu iese soarele... Şi e frig, şi cerul e plumburiu şi gîndul la ea face să ţi se

umfle pieptul, şi inima o cheamă... Numai ea ar şti cum să-ţi alunge oboseala, numai cu ea...

— Hai, copii, repede, copii... hai, flăcăi, că acuşi terminăm şi pe urmă dormim... ne aşteaptă cehoaicele în sat... ne aşteaptă masa pusă, băieţi...

Of, domnule căpitan, taci din gură, că zău, dau cu puşca în pămînt şi cad aci jos şi aci mor...

— Ce este băiatule, eşti bolnav, flăcăule ?

Căpitanul Ioan se opri lîngă un soldat care se dăduse mai încolo cu cîţiva paşi. Răzimase puşca de un copac, ca pe-o unealtă, stătea cu capul în jos şi-şi ţinea braţul la gură cu dinţii încleştaţi în el ; umerii i se cutremurau. Avea o criză.

— Scăpăm cu bine, flăcăule, şi ne întoarcem în ţară, spuse căpitanul, zgîlţîindu-l pe soldatul care tremura. Se uită la ceas şi, după un minut, ordonă : Gata ! Sublocotenent Petrescu, să se dea semnalul.

O rachetă verde zbură spre cer : *am ajuns cu bine, sîntem la obiectiv*. Apoi una roşie : *pornim la atac*. Aproape în aceeaşi clipă, undeva în urmă bubui artileria.

— Bravo, artilerie ! exclamă căpitanul mulţumit.

Companiile năvăliră asupra satului. Pătrunseră rapid prin străzile lui, se auziră urale puternice, răpăit de automate, împuşcături şi, în mai puţin de o oră, localitatea fu ocupată.

De fapt era un orăşel destul de mare, mai ales foarte lat. Unităţile inamicului, puţin numeroase, fură nimicite, nu mai avură timp nici să se lupte şi nici să se retragă.

Căpitanul Ioan aplică punct cu punct planul său. Căzuse în spatele poziţiilor inamicului şi era sigur că acum nemţii vor părăsi frontul şi vor alerga să ocupe dealurile, să facă front la ieşirea din sat. Căpitanul Ioan se grăbi să zădărnicească retragerea inamicului spre fundul dealului (altfel i-ar fi tăiat

drumul), ordonă companiei întîia să înainteze în marş forţat spre ieşirea din sat — aşa-zisul fund al potcoavei — şi, pentru a preveni revărsarea inamicului asupra satului şi încercuirea batalionului, ordonă companiilor a doua şi a treia să înainteze pe flancuri. Succesul loviturii era asigurat, compania întîia va ocupa fundul potcoavei înaintea inamicului, cele două companii vor apăra flancurile şi, în felul acesta, forţele duşmane vor fi împiedicate să facă joncţiune. Regimentul care va înainta din urmă va lărgi această spărtură făcută de compania întîia şi va desăvîrşi lovitura dată. Aşa trebuia să se petreacă. Dacă nemţii nu se vor sinchisi de batalionul din spatele lor şi vor continua să facă front regimentului românesc din faţă, cu atît mai bine, batalionul va ocupa el dealurile şi inamicul va fi prins între două focuri. În curînd, căpitanul Ioan auzi împuşcături în ambele flancuri şi aceste împuşcături veneau de pe deal, de la inamic ; era exact ceea ce trebuia să se petreacă.

XVII

Bateria anticar se oprise cîtva timp în piaţa satului, apoi primise ordin să înainteze în urma companiei întîia, dar abia ieşiseră din piaţă, că trebuiseră să se oprească din nou. Caii erau istoviţi, abia îşi mai tîrau picioarele şi trăgeau mereu cu capul spre porţile închise ale gospodarilor cehi.

— Caporal, ordonă ofiţerul cu glasul său din care era cu neputinţă să înţelegi ce vrea.

— Ordonaţi, dom' sub'lent.

— Ia doi oameni şi fuga-marş în curtea asta de-aici.

Ofițerul tăcu, făcu pauza aceea a lui de cîteva clipe, care trezea în soldați un simțămînt neplăcut. De ce să ia doi oameni? De ce fuga-marș în curtea aceea?

— Aduci doi cai imediat! spuse ofițerul sec. Executarea.

Da, trebuiesc doi cai, are dreptate, dar nu putea să spună totul dintr-o dată?

— Ailoaie, Radu Florea, strigă Anton, imitînd glasul sec ai ofițerului.

— Ordonați! urlară cei doi.

— După mine-eee, marș! urlă Anton cu ochii ieșiți din cap.

Se apropiară de poartă și Anton bătu în ea cu patul automatului. Radu Florea își îndoi limba în gură, scoase un șuierat lung și ascuțit și începu să strige:

— Bă, nea cutare, ia ieși pînă afară! Bă, n-auzi! Bă, surdule! Pfiu! Băăă! scoal' și bea apă! Dom' caporal, poarta, spuse el după cîteva clipe.

— S-o scoatem din țîțîni, spuse Ailoaie.

— Hai, că ăsta mă scoate pe mine din țîțîni și acu-i trag o rafală în geam! zise Radu Florea.

— Hoop-așa! gemură, și poarta se prăbuși cît era de mare.

— Uite colo grajdul, zise Radu Florea.

Le ieși înainte un dulău flocos care se pare că nu voia nici mai mult nici mai puțin decît să le sară în cap. Urla ca lupul, hau, hau!

— Taci, fire-ai al dracului, că acu-ți dau de mîncare cîteva gloanțe.

— Curte boierească, observă Ailoaie, rotindu-și privirea cu interes de jur împrejur. Ia uite, nea cutare ăsta are și motocicletă. Aia de colo ce dracu o fi? Batoză, secerătoare...

Curtea era pavată și lîngă grajd se vedea un șanț betonat de scurgere. Intrară înăuntru și Radu Florea se repezi și dezlegă doi cai mari.

— Cum dracu de-au lăsat nemții caii ăștia p-aici? se miră el.

— Păi noi ce-am fi făcut? observă Ailoaie serios.

N-apucară să-i scoată afară, că se pomeniră cu un om care nici pe departe nu semăna cu *nea cutare.* Gras, cu mustăți, cu o șubă de piele galbenă cu guler negru, cu cisme, și furios. El smulse căpăstrul din mîinile lui Radu Florea și trase de cai din toate puterile. Mustățile i se zbîrliseră și bolborosea nu se știe ce pe limba lui.

— Pune mîna pe cai, ordonă Anton.

Radu Florea îl apucă pe ceh cu blîndețe de gulerul șubei și îi explică:

— *Ci-ci ci, pr-pr-pr,* trebuie să dai caii. Ce mai *rîjna-prîjna,* nu te mai uita așa la mine.

Cehul începu să strige și să amenințe cu o îndrăzneală care la început îl nedumeri, apoi îl înfurie pe Anton. Scoaseră caii afară și porniră repede spre baterie. Cehul se ținea după ei și bolborosea mereu pe limba lui. Cînd dădu cu ochii de ofițer, se repezi la el, scoase o hîrtie și i-o vîrî sub nas. „*Comendant comendatur, vîr-fir, hanț-branț*“, îl auziră soldații strigînd. Ofițerul luă hîrtia, își aruncă privirea peste ea, apoi soldații îl auziră și pe el spunîndu-i cehului ceva în același fel. Cînd sfîrși, cehul se lumină deodată și exclamă, dînd din cap dumerit: „A, români, români!“

— Ce e cu ăsta, dom' sub'lent? întrebă Anton nedumerit.

— A crezut că sîntem unguri și nu voia să ne schimbe caii, lămuri ofițerul. Schimbați caii și dați-i drumul, ordonă el sec.

Rămăseseră mult în urmă.

— Unguri ?! Ce dracu să caute ungurii pe-aici ? se miră Radu Florea.

— Schimbaţi caii, strigă ofiţerul.

Era neliniştit. Se întîmpla ceva. În flancul drept se auzeau mereu împuşcături, dar în cel stîng era o linişte ciudată care dura prea de mult timp.

— De la Budapesta, ungurii s-au retras cu nemţii şi luptă alături de ei, îi explică Anton lui Radu Florea. Cehu ăsta a crezut să sîntem unguri. Uniformele lor seamănă cu ale noastre şi d-aia...

Ofiţerul se urcase pe un tun şi se uita cu binoclul spre flancul stîng. Se dădu jos foarte neliniştit, aproape speriat, şi ţipă la tunari să dea drumul mai repede bateriei. Anton stătea aplecat şi-şi strîngea o moletieră care i se desfăcuse. Deodată el încetă să mai înfăşure postavul pe picior, rămase cîteva clipe nemişcat, apoi strînse repede moletiera, ţîşni de la locul său şi se căţără pe o poartă. Acolo duse şi el binoclul la ochi.

— Tancuri, strigă el, şi sări jos. Dom' sub'lent, uitaţi-le.

Tunarii se zăpăciră. Ofiţerul se repezi spre poartă, dar abia se urcă şi căzu la pămînt secerat de un snop de gloanţe. Din flancul stîng izbucnise pe neaşteptate un răpăit de mitraliere, la care se adăugase apoi un bubuit repetat, înfricoşător, de artilerie grea. La cincizeci de paşi în faţa bateriei o casă se prăbuşi în flăcări şi un miros înţepător de fum începu să plutească în aer. Pînă să-şi dea seama tunarii de ce se întîmplă, se pomeniră că năvăleşte asupra lor un puhoi de oameni care alergau îngroziţi, nici ei nu ştiau încotro. Străbătură piaţa în dezordine, dar în curînd se întoarseră care încotro, blestemînd şi înjurînd. Abia se împrăştie acest prim puhoi, că năvăli un al doilea. Din strigătele lor, Anton nu putu să înţeleagă nimic. Auzi de cîteva ori, *compania a doua... compania a doua...* Cîţiva soldaţi, răniţi greu, căzură peste tunuri.

— Măi frate, ce este, mă ? striga Anton, repezindu-se spre ei.

— A, dumnezeul şi viaţa... gemu unul din răniţi. A !... a !... a !... şi deodată îşi ridică privirea şi ţipă înfricoşat de ceva care simţea numai el : Măi frate, mor !

Se făcu alb ca hîrtia, alunecă de pe tun cu faţa în jos şi îmbrăţişă pămîntul. Alţi răniţi se adunară în jurul bateriei, bubuitul tunurilor se lungi undeva spre flancul drept...

— Ce e asta, fraţilor ? strigă un tunar.

— Am rămas singuri ! Să fugim ! strigă un altul înspăimîntat de liniştea care se făcuse în jurul bateriei.

Tunarii se făcură buluc, se uitară zăpăciţi în toate părţile, apoi se năpustiră spre piaţă. Anton ţîşni în picioare dintre răniţi, apucă automatul şi-l descărcă în aer. Tunarii încremeniră pe loc.

— Atenţiune, strigă el din toate puterile. Încotro fugiţi ?

Se apropie de ei şi-şi aruncă liniştit automatul la umăr. Încotro fugiţi ? Asta nu înseamna nicidecum că nu trebuie să fugă, dar e bine de ştiut încotro. Tunarii se strînseră în jurul caporalului şi-l îndemnară cu privirile să hotărască mai repede, că nu e timp de pierdut.

— Baterie, strigă Anton, rotindu-şi privirea în jurul său cu semeţie liniştită, ascultă comanda la mine, caporal Modan ! La tunuri, fuga-marş !

Şi fără să aştepte ca ordinul să fie executat, se căţără pe poartă fără teamă, deşi văzuse cum căzuse ofiţerul lovit în plin, şi duse binoclul la ochi. Tunarii aşteptară să audă ce are să le spună el.

Așteptară și se mai liniștiră. Caporalul se uita fără grabă. Desigur că, dacă ar fi văzut ceva rău, s-ar fi grăbit să coboare. Tunarii se întoarseră la tunurile lor și se pregătiră să plece cu ele. Caporalul, noul lor comandant, nu dădea nici un semn că lucrurile stau atît de prost încît părăsirea bateriei să fie de neînlăturat.

— Ei, dom' caporal? strigară cîțiva nerăbdători.

— Stați pe loc, băieți, că nu e nimic, zise Anton, coborîndu-se liniștit de pe poartă.

Nu era nimic? Dar atunci pentru ce în sat nu mai era țipenie de om? Unde sînt companiile, încotro și de ce au fugit?

— Ai noștri se întorc și atacă flancul stîng ocupat de nemți, spuse Anton. Băieți, trebuie să apărăm piața de inamic, altfel nemții s-ar putea să cadă peste flancul drept al batalionului și pilaf ne fac oriunde am fugi. Baterie, strigă Anton, în curtea cehului, front spre piață! Fuga-marș, executarea!

Și fără să mai aștepte ca ei să execute ordinul, se repezi asupra porții cehului, o deschise, fugi spre baterie și trase un tun înăuntru.

— Radu Florea, strigă el, ia comanda bateriei. Dărîmi gardul spre piață, camuflezi tunurile, ocupi poziție de tragere. Eu mă duc sus pe acoperiș.

Porni repede spre casa înaltă, cu două etaje, a cehului, și bătu cu putere în ușa de la intrare. Nu așteptă mult, izbi în geam cu automatul, sări într-o odaie, dădu de niște scări și țîșni spre acoperiș. Nimic din ceea ce spusese soldaților nu era adevărat, se urca acum pe acoperiș să-și dea seama mai bine de grozăvia pe care o văzuse mai înainte. Nemții trăgeau în ai noștri și acum inamicul se revărsa din flancul stîng și tăia satul de-a curmezișul. Ai noștri fugeau spre pădure să scape de încercuire. Mulți dintre ei se împleticeau și cădeau și nu se mai ridicau. Din flancul stîng, mitralierele inamice... Flancul stîng, flancul stîng! Ce se întîmplase acolo în flancul stîng? Unde pierise compania a doua care constituia flancul stîng? Anton se uita și, de groază și de mînie, se îneca. Cum au ajuns nemții în flancul stîng? Ce s-a întîmplat cu compania de acolo, cum de nu s-a auzit atîta vreme nici o împușcătură dintr-acolo și apoi cum, deodată, inamicul a năvălit asupra satului? Gata, ai noștri au pierit în pădure, iată, coloanele inamice au atins capetele flancurilor și satul este acum tăiat în două. Focul a încetat, s-a făcut liniște.

Anton vru să coboare de pe acoperiș, dar se opri; să coboare și ce să facă? Ce are să se întîmple acum cu bateria?

Trebuie văzut ce face inamicul, are de gînd să atace pădurea, să-i lichideze pe-ai noștri? Trebuie văzut, trebuie chibzuit bine... Ca să atace pădurea, iată, inamicul trebuie negreșit să răzbată spre piața satului.

— Băieți, strigă Anton de pe acoperiș, nu e nimic, dar pregătiți-vă de tragere. Radu Florea, nu e bine muniția acolo. În dosul grajdului! Ailoaie trage tunul tău mai spre stînga, între pomii ăia.

Anton duse din nou binoclul la ochi. Timpul trecea, nemții nu se vedeau. Anton își aminti că, înainte de năvala companiilor spre pădure, văzuse cum coboară de-a curmezișul dealului asupra flancului stîng tancurile inamicului. Ce s-or fi făcut, încotro or fi luat-o?

Încetul cu încetul Anton începu să-și dea seama de rostul acestei întîrzieri a inamicului. Nemții dăduseră o dublă lovitură, prin aceeași manevră ei tăiaseră satul în două, izbiseră în ai noștri cu foc în flancul stîng și, în același timp, făcuseră front regimentului nostru din urmă. Anton vedea cum inamicul își consolidează poziția și-și dădea seama că,

în curînd, nemții vor căuta să răzbată spre pădure, să-și asigure spatele frontului. „Îți faci socoteli greșite, dom'le Kranț, nu răzbați tu spre pădure nici mort“, gîndi Anton abia răsuflînd de mînie. Numără oamenii. Erau vreo treizeci cu răniți cu toții.

— Radu Florea, strigă de pe acoperiș, uite colo la marginea pieții, o mitralieră aruncată și niște lăzi cu muniție. Luați-o și faceți un cuib în podul grajdului. Hei, răniții ăia, care poate să tragă?

Anton coborî repede de pe acoperiș, instală mitraliera în podul grajdului și găsi printre răniți trei care, în afară de faptul că nu puteau merge, încolo erau sănătoși.

— Hai fraților, cînd tragi uiți că te doare, le spuse el și-i duse singur în spinare în podul grajdului. Hai că vin ai noștri și vă ia pe urmă și vă duceți acasă... Dacă-i lăsăm pe nemți să treacă de piață, nu mai pot veni ai noștri, băieți, și nu mai vedeți voi casa...

Mai adunară lăzi cu muniție de pe unde găsiră, grenade, găsiră și un aruncător mic de douăzeci. Alți cîțiva răniți, înțelegînd că bateria este încercuită și că singura scăpare este să se formeze un cuib de rezistență, cerură să fie duși în podul grajdului unde era instalată mitraliera. Li se dădură arme și grenade.

XVIII

Cînd inamicul se retrăsese spre deal, colonelul Atanasiu înțelesese că manevra căpitanului Ioan izbutise și dăduse ordin de înaintare. Nu se hotărîse să înceapă imediat lupta pentru dealuri, voia întîi să ia legătura cu batalionul. Cînd regimentul întîlni însă noul front inamic, colonelul Atanasiu se zăpăci.

Iată, s-a petrecut acel lucru neprevăzut. Ce se întîmplase acolo în sat? Ce făcea acolo căpitanul Ioan?

Colonelul se temuse de-un singur lucru: nu cumva inamicul, nesinchisindu-se de batalionul căpitanului Ioan și dîndu-și seama că unitățile care-l atacau din față sînt slăbite prin dislocarea unui batalion, să pornească ofensiva și să-l distrugă întîi pe el, colonelul Atanasiu, și apoi să se întoarcă și să nimicească complet unitățile care îi căzuseră în spate? Iată că teama lui fusese îndreptățită, cu toate că inamicul procedase invers, distrusese întîi batalionul (după cît se pare), dar cu atît mai rău, cu atît mai primejdios, nemții vor ataca acum fără grijă. Speriat, colonelul Atanasiu opri înaintarea, se retrase pe vechea poziție și se pregăti de apărare. Nici o clipă nu-i trecu prin cap că inamicul tremura la gîndul că unitățile din fața lui nu-i vor lăsa timp să se consolideze pe noua poziție, că-l vor ataca și, silindu-l să se retragă totuși pe deal, vor ajuta batalionul să înainteze spre fundul dealului.

Pentru întîia oară de cînd lupta, căpitanul Ioan își pierduse cumpătul și conducerea unităților îi scăpase din mîini. Singurul ordin pe care-l putuse da și care — nu se știe cum — fusese totuși luat în seamă de soldați, îl dăduse în clipa cînd compania întîia năvălise în dezordine spre piața satului. „Spre pădure!“ ordonase căpitanul, fără ca el singur să știe dacă „spre pădure“ e mai bine decît „spre piață“. Zeci de oameni căzuseră secerați de focul neașteptat care izbucnise din flancul stîng. Din compania a doua, aceea care dispăruse în întregime fără să fi tras măcar un foc și care apăra flancul stîng, nici urmă.

Abia în pădure, oamenii încetară goana. O mare nedumerire, amestecată cu groază și mînie, se citea pe chipurile lor. Această nedumerire, această groază și mînie îl făcu pe căpitan să-și regăsească stăpî-

nirea de sine. Auzi murmure, simți îndreptate asupra lui priviri întunecate. Își dădu seama că soldații înțeleg ceva care lui îi scapă și că în lucrul acela pe care ei îl înțeleg stă ascuns ceva în strînsă legătură cu el, cu comandantul lor, căpitanul Ioan; acel ceva nu era bun, lucra împotriva lui, și ceea ce însemna căpitanul Ioan pentru soldați avea să se prăbușească curînd, chiar acum, dacă el, nu va înțelege la timp ceea ce înțeleg ei și nu va lua măsuri împotriva lucrului acela primejdios.

— Băieți, dacă credeți că eu sînt vinovat, împușcați-mă! strigă căpitanul pe neașteptate.

Soldații de prin apropiere, auzindu-l vorbind astfel, trîntiră armele la pămînt și începură să înjure cu mînie.

— Dom' căpitan, țîșni un glas stăpînit de-o cumplită durere, de ce, dom' căpitan, n-ați băgat de seamă cine e locotenentul Brașoveanu? De ce, dom' căpitan, i-ați dat compania pe mînă? Ah, dom'căpitan, sufletul lui de om...

Soldatul al cărui glas țîșnise astfel se prăbuși la pămînt, se apucă de fluierul piciorului care îi sîngera, și izbucni în plîns.

După cîtva timp, mînia și groaza începură să se stingă în privirea oamenilor și în curînd deznădejdea îi cuprinse pe toți. Căpitanul tăcea. Chiar dacă ar fi vrut să vorbească n-ar fi putut, atît de cumplit i se încleștaseră fălcile. Singur sublocotenentul Petrescu nu-și pierduse firea. Se dădea mereu înapoi, căuta un loc mai înalt, și într-o vreme chemă doi soldați să-i ajute să se urce într-un copac. Se uită multă vreme cu binoclul și de-acolo de sus raportă căpitanului că inamicul a făcut front spre regiment. Într-un timp raportă îngrijorat că, după cît se pare, nemții se pregătesc să trimită unități să ocupe restul satului. Ce fel de unități? Nu poate să-și dea seama, vede numai mișcare, camioane, tancuri, oameni, nu poate spune precis.

XVIII

Anton însă văzu de pe acoperiș foarte limpede cum se îndreaptă spre piața satului o coloană care avea în frunte tancuri. Le numără. Erau cinci tancuri grele, cel din frunte un *Tigru* enorm, al cărui uruit parcă se și auzea. În urma acestora venea ceva care nu se putea desluși bine, tot așa, camioane, tunuri auto, sau infanterie.

Anton se dădu jos de pe acoperiș și se repezi la tunuri.

— Vin, spuse el. Atențiune aici fiecare tunar: sînt cinci tancuri grele care vin pe șosea unul după altul. Să nu prind pe cineva că trage fără comandă. Băieți, să nu vă speriați, le lăsăm să intre toate cinci în piață, ca să le putem omorî pe toate, altfel o iau razna pe uliți și, dacă dă cu infanteria peste noi, nu mai e nimic de făcut. Mitralieră! tragi în infanterie o dată cu noi, s-a auzit?

Abia termină Anton de vorbit că spre piață și începu să răzbată uruitul greu, ca un cutremur adînc, al tancurilor inamicului. Servanții se repeziră la proiectile, tunarii îngenuncheară lîngă piese. Anton trecea de la un tun la altul, controla direcția de tragere și repeta mereu cu un glas încordat:

— Nu tragi fără comanda mea! Ochești liniștit! Bateria e camuflată. Inamicul nu știe că sîntem aici.

Se opri între tunurile din mijloc, răsuflă greu, își luă capela din cap și se șterse cu postavul ei aspru peste frunte. Era iarnă, dar sudoarea îi țîșnea mereu la tîmple și pe ceafă.

Bateria era așezată chiar lîngă piață, camuflată în curtea cehului acela care-i luase pe români drept unguri. Avea direcție de tragere asupra pieții și străzii principale care dădea în ea.

— Dom' caporal, se văd, strigă cineva.

Anton duse binoclul la ochi.

— Radu Florea, strigă el.

— Ordonați.

— Tragi în tancul din frunte de la douăzeci și cinci de metri.

— Trag în tancul din frunte, repetă tunarul înspăimîntat de distanța de la care i se ordona să tragă.

— Ailoaie !

— Ordonați.

— Tragi în tancul din frunte de la douăzeci și cinci de metri.

Ailoaie nu răspunse, înfricoșat și el de acest ordin. Anton se repezi la ei :

— Băieți, Radule, Ailoaie ! Tancul din frunte e un *Tigru* cît grajdu' ăsta, înaintează singur de celelalte. Fraților, ochiți amîndoi în turelă și dracu l-a luat. Nu vă speriați, băieți, o să-i spargem țeasta.

Trecu la ceilalți tunari și le spuse să ochească și ei în *Tigru*, dar să tragă fără comandă. Din nou îl năpădi sudoarea, dar ciudat lucru, se simțea liniștit, mai liniștit parcă decît altfel, decît dacă n-ar fi fost aici, în satul acela străin, înconjurat de inamic și amenințat să fie zdrobit de tancuri. Numai inima-i zvîcnea fără rost, cînd acolo la locul ei, în piept, cînd în urechi.

Îngenunche între tunurile lui Radu Florea și Ailoaie, și duse binoclul la ochi. Uriașul *Tigru* acoperi întreaga lentilă și îl izbi în ochi, atît de mult se apropiase. Într-o clipă, înfricoșat, Anton ridică mîna și urlă :

— Întreaga baterie...

Glasul i se frînse, cît pe-aci să dea semnalul ca întreaga baterie să tragă.

— Întreaga baterie ascultă comanda la mine, strigă el, și unghiile îi pătrunseră adînc în podul palmei.

Tigrul era încă departe. „Îți dau eu ție", bolborosi el îndîrjit.

— Radu Florea, Ailoaie, turela, fraților ! Ochiți liniștit turela și trageți la milimetru.

Pămîntul începu să se cutremure surd și *Tigrul* pătrunse în piață ca un uriaș bivol negru scăpat din fiare. Cînd ajunse în piață, deodată înțepeni și scuipă de două ori din trompa lui de metal drept spre baterie. Proiectilele zburară pe sus și izbiră în acoperișul casei cehului, care se prăbuși cu zgomot de cărămizi, geamuri sparte și uruit de țiglă. Anton înghețase. Tancul se oprise la cincizeci de metri. Să fi descoperit oare bateria ?

— Dom' caporal... dom' caporal... tragem !

Tancul își continuă însă drumul și Anton răsuflă ușurat. Uruitul se înteți, namila se apropia legănîndu-se parcă, se vedeau șenilele învîrtindu-se și înghițind pămînt și zăpadă amestecate.

— Dom' caporal, strigă Ailoaie.

Monstrul crescu înfricoșător și, în privirea tunarilor, Anton văzu licărind teama și neîncrederea în rostul pe care îl mai aveau ei acolo. Anton se ridică în picioare, mîna dreaptă i se repezi spre cer, deschise gura mare și o clipă dinții îi sticliră ca de lup. Urlă :

— În-trea-ga ba-te-riee ! Fooc !

Mîna îi căzu spre pămînt o dată cu trupul, tunurile bubuiră. Cu ochii holbați, Anton văzu cum turela zboară de pe creasta *Tigrului* și rupe în două trupul tanchistului neamț. Trecu repede peste această vedenie, srigă :

— Radu Florea și Ailoaie, trageți în al doilea tanc.

Sări de la locul său și spuse celorlalți tunari să tragă în al treilea care venea foarte aproape în urma celuilalt.

— Foc, băieți ! urlă Anton, și din nou mîna dreaptă i se repezi spre cer și căzu cu ea cu tot la pămînt.

Șenila din stînga celui de-al doilea tanc lovită de proiectile se desfăcu și se întinse pe pavaj și zgomotul de fiare pe care-l făcu se auzi pînă la baterie. Al treilea tanc fu lovit mai rău, din turela lui țîșni fum și flăcări negre. Ultimele două tancuri apucaseră și ele să intre în piață și, văzînd ce se întîmplă, manevraseră cu toată viteza să se întoarcă înapoi.

— Foc ! Foc ! băieți ! strigă Anton și văzînd că tunarii nu nimeresc, se repezi la tunul lui Ailoaie, ochi liniștit și trase.

Priectilul său nimeri în plin, al patrulea tanc scrîșni, înțepeni și scoase fum.

— Na, gemu Anton. Foc, băieți, mai e unul, uite-l că fuge. Foc !

Mitraliera din grajd trăgea de mult, dar abia acum, cînd patru tancuri înțepeniseră în piață, văzură tunarii infanteria inamicului care se ascundea prin curți și trăgea cu automatele. Anton alergă spre grajd, se urcă în pod și cercetă împrejurimile cu binoclul. Deodată căzu pe brînci, apucă mitraliera și începu să tragă îndîrjit undeva. Gura i se strîmbase, buzele îi încremeniseră, dezvelindu-i dinții încleștați. După un minut, fără să înceteze să tragă, făcu semn mitraliorului rănit să-i ia locul.

— Bate șoseaua pînă mă întorc eu la tine.

Sări jos și alergă spre tunuri.

— Radu Florea, Ailoaie, trageți în casa cu țiglă din colțul șoselei. Trageți în plin !

Tunurile bubuiră, casa lovită în temelie se prăbuși și de prin preajma ei, ca niște șobolani, se risipiră care încotro soldații inamici. De sus, mitraliera toca fără întrerupere.

— În casa din dreapta, cu tablă ruginită, foc ! strigă Anton din nou.

Căpitanul Ioan tresări cu putere cînd auzi primul bubuit al bateriei anticar și descoperi cu binoclul cuibul de rezistență. Da, neprevăzutul de care se temuse colonelul Atanasiu apăruse într-adevăr și amenințarea cu nimicirea plutise în aer, dar iată că apăruse un alt neprevăzut care chema cu hotărîre la reluarea acțiunii. Căpitanul Ioan se uita cu binoclul și mîna îi tremura.

Soldații săriră în picioare, se urcară în copaci.

— Bateria ! Bateria a rămas în sat. Fraților, trage bateria ! se auziră glasuri strigînd de uimire și bucurie.

Într-o clipă, descurajarea se spulberă, plutoanele se adunară, comandanții se înviorară și, în timp ce bateria bubuia necontenit, cele două companii năvăliră a doua oară asupra satului.

Cînd ajunseră la piață, muniția bateriei era pe terminate.

— Bravo, baterie, strigă căpitanul în mijlocul tunarilor.

Se uită în jurul său, căutîndu-l pe comandant.

— Unde e ofițerul ?

— Mort, dom' căpitan.

— Cine comandă aici ?

— Eu, caporal Modan, răspunse Anton.

— Viteazule ! strigă căpitanul cu glasul său înalt, și se repezi la caporal, îl apucă de umeri și îl zgîlții cu putere. Bravo, viteazule !

— Ce s-a întîmplat cu flancul stîng, dom' căpitan ? întrebă Anton, ştergîndu-şi liniştit fruntea de sudoare.

— Locotenentul Braşoveanu a trădat ! Şi-a trădat oamenii, şi nemţii ne-au lovit din coastă. Ah, bravo, baterie, vitejilor, bravo vouă ! strigă căpitanul din nou.

Îndîrjit, căpitanul Ioan îşi continuă atacul în centru, numai cu cele două companii. Dîndu-şi seama că batalionul pe care-l crezuse nimicit abia acum atacă, colonelul Atanasiu atacă şi el din faţă, şi nemţii părăsiră poziţiile spre flancul stîng şi se retraseră în grabă din sat. Manevra izbutise, drumul spre cota nr. x era deschis.

XIX

Nu fu cea mai grea bătălie la care mai luă parte Anton pînă ce inamicul capitulă, dar fu cea care îi plăcu cel mai mult. Se răcorise, ceva greu şi dureros i se ridicase pentru totdeauna de pe inimă.

Veniră zile mai urîte, începură să urmărească inamicul prin munţi neprietenoşi. cenuşii, încărcaţi de primejdii. Inamicul îi exasperă prin încăpăţînarea sălbatică cu care se apăra, cu atît mai sălbatică şi mai smintită cu cît prăbuşirea lui era mai aproape : aflaseră toţi că armatele ruseşti intraseră în inima Germaniei şi se apropiau de Berlin, şi că inamicul de aci, cuibărit în aceşti munţi urîţi, era de fapt încercuit. Pieriră mulţi oameni, dar nici inamicul nu era cruţat cînd era surprins în ascunzătorile şi cazematele naturale pe care i le ofereau munţii. Adeseori însă, dintr-o pornire smintită, inamicul săvîrşea cruzimi de neînţeles. Astfel, într-o zi, maiorul Ioan (fusese înaintat în grad şi comanda regimentul în locul colonelului Atanasiu care căzuse rănit) văzu cum nemţii se expuseseră distrugerii totale cu o mică localitate cehă în care se cuibăriseră. Primiseră avangarda regimentului nostru cu focuri de la ferestre, şi maiorul Ioan urmărise de pe deal, cu binoclul, lupta inegală a grupei de avangardă care fusese nimicită. Maiorul Ioan adusese artileria pe coama dealului şi-i ordonase să tragă asupra localităţii cu toate gurile de foc, pînă la nimicirea ei. Trăsese şi Anton cu tunurile lui. De cînd intraseră în munţi nu prea mai aveau de-a face cu tancuri şi lua parte la luptă împreună cu artileria. Maiorul Ioan îl avansase în grad şi-i lăsase mai departe comanda bateriei.

Pe la începutul lui aprilie, cu o lună înainte de terminarea războiului, Anton primi o scrisoare de la nevastă, care-l turbură şi-i trezi pentru întîia oară dorinţa de a se vedea acasă sănătos, de a nu pieri în luptă. Nu se gîndise de loc pînă acum că ar putea să fie ucis, deşi ştia că pe front moartea trăieşte împreună cu soldatul, alături de el, în fiece clipă, la masă, pe drum, în somn, şi nu numai la atac, şi chiar dacă soldatul nu se gîndeşte şi nu-i pasă de ea.

Voichiţa îi scria că se roagă la Dumnezeu să-l apere de glonţ şi îl aşteaptă să se întoarcă oricum ar fi, numai viu să se întoarcă. Că ea e sănătoasă şi băiatul la fel, şi că Humă e primar şi a pus-o pe listă cu trei pogoane de pămînt din moşia Popa. Ce bine ar fi să se întoarcă el acasă. îi ajunge cît război a făcut, barem să-i scrie mai des, să ştie că e sănătos şi trăieşte.

Anton începu să se teamă şi teama îi strecură gîndul că prea multă vreme l-au ocolit gloanţele şi obuzele, că prea multe obuze a aruncat el în capul altora şi în capul lui n-a nimerit nici unul. Nu cumva i-a venit şi lui rîndul ?

Trăi cu această teamă pînă ce luptele încetară. În ziua cînd află că inamicul a depus armele, Anton simţi un soi de beţie ciudată, nefirească. Era parcă prea multă lumină în aer, iar zgomotele obişnuite ale vieţii nu mai izbuteau parcă să acopere tăcerea vie, armonioasă, care plutea pe deasupra pămîntului.

Călătoria cu trenul spre ţară şi această tăcere plină de lumină îndulcea vocile oamenilor, însufleţea stîlpii de telegraf, dădea copacilor singuratici o tristeţe dulce, drumurilor şi gărilor o boare de vis, ca din vremurile de demult... Nu-i era nici foame, nici sete şi se urca din cînd în cînd pe acoperişul trenului şi se întindea cu faţa în sus. Stătea ore întregi nemişcat, urmărind norii de primăvară care alunecau pe cer.

Apoi o bucurie neaşteptată care ţinu tot timpul călătoriei: cînd trenul intră în ţară, începură să-i întîmpine în gările mari mulţimi de oameni veniţi anume ca să-i aclame.

De astă dată, cînd sosi acasă, era în plină zi şi văzu de departe bătătura albă şi prispa scăldată în soare. Pe marginea şanţurilor încolţise troscotul verde, salcîmii începeau şi ei să se acopere de frunze mici şi chiar gardurile negre, purtînd încă urma gerurilor şi zăpezii din timpul iernii, stăteau liniştite şi se încălzeau la soare. Poarta grădinii era dată în lături şi se zărea prin ea nişte straturi proaspete de pămînt. Nici Voichiţa şi nici Vasilică nu se vedeau, dar ferestrele şi uşa de la tindă erau deschise şi Anton ghici, prin semne ştiute numai de el — Ghimeaşcă stînd pe labele dinapoi în faţa tindei într-o aşteptare atentă şi lihnită — că soţia şi copilul sînt la masă. În clipa aceea, Anton simţi cum bătaia inimii lui, fără să sporească, îi urcă mintea într-o bucurie înaltă şi statornică. Deschise poarta şi intră în curte cu nişte mişcări moi şi fireşti. Parcă s-ar fi întors de pe undeva din vecini, şi nu dintr-o călătorie lungă, care durase atîţia ani.

În zilele care urmară, Anton îşi dădu seama că satul îşi continua viaţa lui dinainte, dar nu se miră. Humă nu mai era primar, intrase în Partidul Comunist şi partidul îl trimisese într-o şcoală. Şase luni mai tîrziu, Humă se întoarse, dar nu în sat, ci la organizaţia de plasă a partidului, unde Anton se şi duse să-l vadă.

— Trebuie să te înscrii în partid, Antoane, îi spuse Humă. Ai primit pămînt, dar ca să trăim altfel decît înainte, trebuie să luptăm, măi frate, şi să schimbăm satul. Altfel nici nu se poate, nu există altă cale. Cum ai avut tu încredere în mine cînd ai plecat pe front, aşa am eu acum încredere în tine că înţelegi ce spun şi n-o să te dai îndărăt.

Anton nici nu i-a răspuns. Nu venise la plasă numai fiindcă îi era dor de Humă.

FRIGURI

Nang porni în căutarea omului care locuia în Hai-An, despre care știa că e membru al Comitetului regional sătesc Hoa-Nghia. Zorile îl apucară pe Nang aproape de primul cătun din Hoa-Nghia. Regiunea era netedă ca în palmă și un rîu făcea aici un cot imens. Nicăieri, nici un loc de refugiu dacă pe neașteptate ar fi apărut pe rîu o barcă de patrulare: în față satul necercetat, de jurîmprejur cîmpurile de orez inundate de apă, iar în dreapta, dincolo de rîu, înecate în ceața zorilor, cîteva coame subțiri și albastre de munți; dar erau foarte îndepărtați.

Nang își scoase cu mișcări liniștite bluza, cămașa și pălăria de pe cap, rămase în chiloți și se pregăti să mai petreacă o zi în mlaștină. Înfășură pistolul și încărcătura în prețioasa pungă de nailon pe care o avea la el, își dădu cu noroi pe față și pe gît, vîrî hainele într-un tufiș, iar pălăria și pistolul le păstră (pălăria o camuflă mai întîi cu răsad verde de orez). Unde să intre? În care colț de mlaștină, să nu dea țăranii sau vreun copil peste el, dar din care să poată avea totuși sub ochi rîul și ieșirile cătunului din față? Căutînd locul cel mai potrivit, deodată Nang se sperie și își dădu seama cît era de obosit după noaptea în care mersese neîncetat; zorile parcă îi aburiseră simțirea ca într-un vis, cînd oameni, copaci sau case apar și pier fără să mire min-

tea noastră căzută parcă în iluziile copilăriei: la numai o sută de pași înaintea sa apăruse ca din senin, pe marginea rîului (și anume chiar acolo unde rîul făcea un cot mare și unde el se uitase insistent mai înainte), o casă. Ce era cu casa aceea de acolo? Fusese chior de n-o văzuse de la început? Asemenea stări pe care le dă oboseala sau foamea Nang le cunoștea foarte bine, știa cît sînt de primejdioase și, pentru a se pedepsi, se lăsă imediat jos în apa rece. Dar apa era mai rece și corpul său mai excitat și mai aprins decît crezuse și, ca să nu leșine, ieși imediat și se întinse pe micul dig să se obișnuiască treptat cu frigul. Era, pînă la răsăritul soarelui, ora cea mai neplăcută, fiindcă după aceea mlaștina se încălzea și nu mai simțea nimic.

Fiorul îi trecu și Nang simți că îl cuprinde căldura dulce a somnului. Se afundă din nou în mlaștină și de astă dată apa noroioasă i se păru blîndă și primitoare. Își puse pălăria pe cap și își lipi obrazul de marginea digului. Mișcările i se opriră. Se făcu tăcere totală. Satul dormea încă, și în depărtare, la marginea lui, doi arechieri se detașau de copacii bătrîni ai satului și-și înălțau spre cer tulpinile lor înalte și subțiri, cu noduri circulare urcînd spre vîrf, coloane vegetale zvelte și liniștite în acest peisaj gras de apă și de verdeață, fără anotimpuri.

Nang dispăruse; nu se mai vedea nimic din el; pălăria era un mic mușuroi de iarbă și frunze, umerii și brațele și fața — forme uscate ale unor copite oarecare de bivol care ieșise din apă după arătura cîmpului.

După un ceas, Nang se trezi și pleoapele sale de pămînt descoperiră o privire neagră, limpede și iscoditoare, cercetînd atent împrejurimile. Soarele îi încălzea spinarea și umerii, dar în apă picioarele îi înghețaseră. N-ar putea oare dormi în casa aceea

de la marginea rîului? Ce fel de ţăran era acela care se izolase de sat şi se aşezase tocmai aici? Trebuie să fie sau să fi fost cîndva acolo un pod sau un bac...

Se uită să vadă dacă iese cineva. Sînt însă lungi dimineţile care te prind nedormit! Pînă se trezesc toţi cei care dorm, pînă îşi fac de mîncare şi îşi pregătesc uneltele de muncă! Se mişcă încet şi mişcările lor răspund unui alt timp decît al tău, ei au o zi înainte, pe cîtă vreme tu ai o noapte în urmă.

Iată însă că a ieşit cineva. La marginea rîului, cu spatele la soare, stă nemişcat un copil. După oarecare timp — timpul pentru care venise acolo ca orice copil care s-a sculat dimineaţa din pat — el fugi apoi îndărăt spre casă. Nu părea însă vioi, parcă nu fugea el prea tare, distanţa absorbea probabil amănuntele mişcării, acele ţîşnituri necontrolate ale mădularelor iuţi şi flexibile ca de ied, pe care un om mare văzîndu-le, surîde deodată ca şi cînd i s-ar ridica brusc o greutate de pe umeri.

Dar iată că mai iese cineva, probabil mama copiilor. Poartă pe umeri o traistă sau o cupă, este însoţită de cel mai mare dintre copii, care este după cît se pare o fetiţă. Dar şi cel mai mic vine şi el din urmă călare pe bivol, cu pălăria conică pe cap, mai mare pălăria decît el, se văd mai bine coarnele fioroase ale animalului decît trupul lui de pisoi. Bivolul se opri pe marginea rîului şi începu să pască şi, de jos, de la linia pămîntului, Nang îl văzu proiectat pe cerul senin ca un zeu puternic, protector al acestei familii al cărei tată se pare că era plecat sau nu mai exista (nu se vedea nicăieri).

Femeia şi fetiţa străbătură micile diguri care despărţeau între ele orezăriile şi îl ocoliră pe Nang din dreapta, fără grabă, cu mersul lor legănat, cînd înainte, cînd înapoi, greu de ghicit direcţia lor adevărată şi unde se vor opri în cele din urmă. Dar iată că s-au oprit, sînt foarte aproape de locul unde Nang zăcea în mlaştină. Pe acolo trecea un canal — se putea ghici existenţa lui după mişcările pe care începură să le facă femeia şi fetiţa: legau sau desfăşurau două frînghii lungi de pe obiectul acela pe care femeia îl dusese în spinare: era un fel de cupă pentru scoaterea apei. Ele prinseră de capete cele două frînghii, se îndepărtară cîţiva metri una de alta să aibă loc şi în aceeaşi clipă se îndoiră amîndouă spre pămînt cu o mişcare lină. În clipa următoare se îndoiră de umeri în partea opusă şi Nang zări vărsîndu-se în aer, ca o limbă argintie, apa scoasă din canal şi vărsată fără zgomot şi fără stropi dincolo de micul dig: la dreapta în apă, la stînga în aer, şi corpul se ondula descriind aceeaşi traiectorie a cupei, dar rămînînd nemişcat pe picioare, în timp ce sus şi jos, la cele două extremităţi ale mişcării, apa se vărsa şi se încărca, sau se încărca şi se vărsa după cum privirea lui Nang îşi fixa focarul. Dar nicăieri aceste mişcări n-aveau început şi sfîrşit, erau atît de rotunde şi de închise în ele însele, încît Nang nu văzu la început decît mişcarea braţelor, apoi numai pe aceea a corpului. Şi tîrziu, cînd văzu toată mişcarea, în monotonia ei desăvîrşită, ca un ceasornic viu, deodată adormi ca şi cînd s-ar fi ferit brusc şi inconştient să înţeleagă sau să-şi amintească de ceva în legătură cu ceea ce vedea.

Pentru că era şi el ţăran de origine, dar de mult uitase de amănuntele copilăriei lui ţărăneşti. Erau dintre cele care trebuie uitate, fiindcă altfel nu se pot suporta. Păscuse şi el bivolii de la vîrsta de patru ani, iar pe la opt-doisprezece ani ştia să facă toate muncile grele, să bată sau să replanteze orezul şi apoi să şi are pămîntul. Părinţii lui erau atît de să-

raci, că maică-sa se ducea uneori pe cîmpuri după culegerea recoltei să adune printre paiele rămase ici-colo cîte-un fir cu boabe. Odată ea chiar adună un pumn întreg de orez. Era linişte ca şi acum, mai încolo două fete ridicau apa peste dig. Nang mergea liniştit în urma bivolului arînd, iar pe undeva, pe urma sa, proprietarul controla arătura şi se apropia paşnic de mama lui Nang. Apoi Nang nu-l mai văzuse în picioare decît pe proprietar. Nu se auzise nici un strigăt. Amintirea acestei clipe cînd n-o mai văzuse pe mama lui în picioare îl chinuise pe băiat mulţi ani şi nu aflase ce se întîmplase decît după ce mama lui murise. Căci ea murise curînd după aceea. Proprietarul în curtea căruia slujea Nang îi venise ideea că pumnul de orez e din hambarele lui, furat de el, de Nang, şi nu cules de pe cîmp de mama lui. Gîndul acesta proprietarul nici măcar nu şi-l exprimase cu glas tare în clipa cînd lovise. Nang îl aflase de la alţii şi istoria, cu toate înţelesurile ei, i se limpezise deplin în minte abia soldat fiind, auzind povestiri de acelaşi gen, de la soldaţi ca şi el. Tatăl său, nu se ştie de ce, tăcu şi el asupra morţii soţiei lui, şi cîtva timp mai tîrziu îl dădu pe Nang ca „fiu" aceluiaşi proprietar — Nang nu avea fraţi, muriseră toţi de hidropizie — iar el, tatăl, dispăruse definitiv din sat şi nimeni nu mai auzise nimic de el.

Cinci ani după aceea Nang ajunse soldat. El părăsi satul pe ascuns, o dată cu „Regimentul din Hanoi" — acel regiment care, retrăgîndu-se din faţa francezilor luptînd, îi ţinuse pe aceştia angajaţi atîta timp cît îi fu necesar guvernului să se retragă în interiorul ţării şi să pregătească războiul de lungă durată.

Ca soldat, de asemeni, Nang nu se simţea ispitit să se gîndească prea stăruitor şi să reţină amănunţit întîmplările al căror erou era. Dacă ar fi făcut-o, poate că şi-ar fi dat seama că era de mult timpul să

moară şi el în luptă cum muriseră alţii lîngă el şi cum omorîse el însuşi cu mîna lui pe foarte mulţi. Dimpotrivă însă, în ciuda numeroaselor lupte la care luase parte în aceşti opt ani de zile de cînd era soldat şi de cînd ţinea războiul, Nang avea sentimentul, pe care nu şi-l ascundea, că nu prea făcuse mare lucru şi că nu ajunsese niciodată să dea acestui inamic o lovitură ca lumea. Acţiunile lor durau prea mult, şi uneori, după atîtea pregătiri şi atîta trudă, trebuiau să se retragă. E drept că în aceşti opt ani Nang ajunsese membru al partidului *Lao Dong* (în nopţile copilăriei auzise şi el ca şi alţii cele cinci lovituri misterioase de tobă turburîndu-i sufletul, unu, doi, trei, patru, cinci : *Dang Con-San Dong-Zuong* [1], dar abia soldat înţelese cine erau cei care îi trezeau astfel din somnul lor adînc şi de ce numai pe calea aceasta puteau ei să li se adreseze), că învăţase să citească, să scrie şi să studieze hărţile militare, să conducă noaptea o maşină cu farurile stinse pe un drum plin de gropi, să monteze şi să demonteze o mitralieră legat la ochi, să conducă un pluton în luptă. Nang era ofiţer. Dar nici asupra acestora, după cum nici asupra altor întîmplări, el nu avea nici timpul şi nici obiceiul să rumege. În orele cînd era silit să aştepte sau să stea la pîndă, dacă trebuia să aştepte dormea, iar dacă trebuia să stea la pîndă învăţa pe dinafară tot ceea ce îi cădea sub ochi : un drum, un grup de copaci, un rîu, poziţia unui sat se înscriau în memoria lui ca pe o hartă. Şi cum nici o hartă nu e niciodată atît de minuţioasă încît să indice absolut totul, Nang începu cu timpul să facă parte dintre acele cadre care erau deseori ferite de comandament în încăierările prea obişnuite în care puteau să moară şi să fie în schimb folosite în acţiuni speciale, mult mai primej-

[1] Partidul Comunist din Indochina.

dioase, dar în care şansa de reuşită nu putea fi încercată decît de ele.

Intr-o zi, comandantul-şef al armatei provinciale îl chemă la el cu încă cinci cadre, comandanţi de plutoane ca şi el, şi i se adresă direct lui :

— Nang, zise el, iată o hartă şi iată pentru tine o misiune pe care dacă o s-o pregăteşti bine, o să fie o lovitură de măciucă aşa cum doreşti tu de mult !

Şi zicînd acestea comandantul de armată îi făcu cu ochiul ajutorului său : ajutorul îi raportase starea de spirit a acestui vechi luptător, care se plînsese că inamicul nu este măcar o dată lovit în moalele capului. Nang, cu pomeţii lui înalţi, mai înalt el însuşi de statură cu un lat de palmă decît toţi cei adunaţi acolo, cu ochii negri, vii şi nemişcaţi, îşi privise comandantul fără ca măcar un singur muşchi să tresară pe chipul lui. Să prepare o lovitură ? Şi cît să dureze ? Un an ? Doi ? Şi despre ce fel de lovitură era vorba ? Comandantul dădu explicaţii şi le descrise în întregime misiunea, una dintre cele mai grele de cînd dura războiul : trebuia atacat aerodromul de la Kat-Bi. Timp de executare nu mai mult de trei luni, iar condiţiile de reuşită care trebuiau pregătite constau în culegerea de ştiri exacte despre sistemul de pază al inamicului şi bineînţeles păstrarea deplină a secretului.

Cei şase ofiţeri se retraseră, şi timp de cîteva zile studiară în tăcere harta. Această tăcere Nang avea s-o înţeleagă bine abia mai tîrziu ; erau el — Nang — Hoan, Lac, Mi, Pfan şi Long.

Hoan fu însărcinat cu comanda generală a acţiunii. Cei cinci se împărţiră în două : Lac, Mi, Long şi Pfan luară drumul Dinh-Vu pentru a încerca să pătrundă în aerodrom, iar în ceea ce îl priveşte pe Nang, el fu însărcinat să pătrundă în regiunea Hoa-Nghia, unde era puternic partidul naţional dirijat de

francezi, şi să pregătească acolo o bază. Cei patru, sub comanda lui Lac, ajunseră cu bine în apropierea unei localităţi din preajma aerodromului, dar găsiră satul pustiu, locuitorii evacuaţi cu forţa şi bunurile lor lăsate pradă hoţilor. Lac căzu prizonier şi fu torturat timp de o lună de zile, dar nu vorbi şi se află despre el, printr-un muncitor cu spinarea la depozitul de bombe din Hai-Pfong, că a scăpat numai cu exilul în insula Poulo-Condor. Exceptînd această victorie dureroasă a lui Lac — din care toţi înţeleseră că inamicul nu are bănuieli şi nu prea se teme de un atac chiar în inima zonei în care el era victorios (dacă s-ar fi temut, Lac ar fi fost torturat pînă la ucidere) — se poate spune că prima lor încercare de a se apropia de aerodrom se încheie cu un eşec total.

În acest timp Nang, cu infinite precauţii, pătrunse în regiunea controlată de „partidul naţional“ şi reuşi să dea de un om despre care i se spusese la serviciul de informaţii al comandamentului că e membru al comitetului regional sătesc Hoa-Nghia şi că aştepta de mult timp să i se dea o sarcină. Acest om se numea Mông.

Ca să păstreze secretul absolut al misiunii sale, Nang nu-i spuse acestui om în ce scop voia el cu orice preţ să creeze în acest sat o bază. Îi spuse însă că baza trebuia neapărat creată, şi asta în cel mai scurt timp cu putinţă. Mông răspunse că regiunea e controlată şi de francezi, şi de marionete ale partidului naţional, şi că încercarea de a crea aici o bază înseamnă sacrificiu sigur : vor muri amîndoi, fiindcă va fi imposibil să se păstreze secretul în timpul creării ei şi totul se va prăbuşi. Întrebarea care se pune e următoarea : foloseşte sacrificiul lor cuiva ? Da, foloseşte, răspunse Nang, cu condiţia ca baza să se creeze, să rămînă secretă şi unul din membrii ei să părăsească regiunea şi să raporteze comandamentu-

lui suprem al armatei provinciale despre existenţa ei. „Deci misiunea e de acest nivel", conchise Mông.

Se aflau într-o mică vîlcea la marginea satului, ascunşi într-un fel de pivniţă care fusese cîndva fundamentul unei vechi pagode. Era întuneric beznă, dar cu anii Nang învăţase să vadă în beznă ca şi ziua. Mông îi ceru lui Nang să-şi spună numele adevărat şi explică şi de ce: numele conspirative se ştiu de puţini inşi şi aceşti inşi fie că sînt greu de găsit, fie că războiul îi împrăştie sau îi ucide şi cum situaţia lui este specială — cadru de partid aflat în zona inamicului — ar vrea să poată dovedi, fie că scapă cu viaţă, fie că este ucis, că şi-a făcut datoria şi că n-a primit în zadar să se infiltreze în spatele inamicului. Nang îi răspunse că înţelege despre ce e vorba, dar că primejdia e mare, orice luptător în misiune ştie că poate să cadă şi prizonier, nu numai să fie ucis în luptă şi că odată prizonier s-ar putea să fie şi torturat. Europenii se pricep şi ei destul de bine să smulgă secretele prin torturi şi e mai bine să nu ştii nimic, să nu ai ce spune, suferi şi mai puţin şi nu ai nici ce dezvălui.

Se lăsă tăcerea după acest răspuns al lui Nang. Mông spuse în cele din urmă: „Bine. Uite ce putem face." Şi îi spuse lui Nang că în acest sat există o femeie pe care o cheamă Han — aceea la care l-a găsit şi al cărei bărbat şi fiu au fost prinşi de francezi la începutul războiului (într-o noapte cînd trupele Viet-Min-ului încă mai luptau prin aceste locuri) săpînd o cursă. Bărbatul a fost împuşcat pe loc, şi fiul luat prizonier (probabil că au vrut să facă ceva din el de nu l-au împuşcat imediat şi pe fiu). Această doamnă Han, adăugă Mông, este, după cum a înţeles probabil şi Nang, prietena lui, a lui Mông, ea îi face rost de mîncare şi îi spune tot ce se petrece în cătune. E de presupus că e şi ea supravegheată — nu e sigur, dar e de presupus dat fiind faptul că bărbatul ei a fost luptător — dar se descurcă, e foarte pricepută, ştie pe unde să meargă (din vecină în vecină şi din rudă în rudă) încă din vreme, pe lumină, pînă i se pierde urma şi se întîlneşte apoi cu el aici noaptea sub postamentul acestei foste pagode. (La ea se duce foarte rar, din prudenţă.) În ce priveşte acest ascunziş, există şi aici o ieşire secretă, foarte greu să te strecori prin ea, e adevărat, dar absolut sigură, cei care o cunoşteau s-au retras o dată cu trupele, numai familia Han mai ştia de ea.

Se lăsă iarăşi tăcerea după aceste explicaţii ale acestui membru clandestin al comitetului regional sătesc. După care Nang observă că într-adevăr adăpostul e secret, dar că ori întîmplarea a făcut ca în prima casă în care a intrat el, Nang, noaptea, numele lui Mông să fie bine cunoscut şi el, Nang, să dea de el, ori într-adevăr toată lumea îl cunoaşte şi totuşi îl protejează şi nu se găseşte printre ţărani nici un denunţător.

Este adevărată a doua presupunere, răspunse Mông, fiindcă lepădăturile care ar fi putut să-l denunţe au alte treburi, sînt ocupaţi să jefuiască satele evacuate cu forţa de francezi şi să se chivernisească în felul acesta. În ceea ce îi priveşte pe cei din „partidul naţional", de aceştia trebuie să aibă mare grijă, fiindcă ei au oarecare legături cu marii proprietari de pămînt, şi ăştia au nasul subţire. Noroc că mulţi dintre ei se tem totuşi de luptătorii Viet-Min-ului şi în felul ăsta terenul nu pare chiar atît de inaccesibil creării unei baze. Totuşi, primejdia e limpede, e înaintea ochilor, cel puţin o dată pe zi sau pe noapte, trec pe drum şi pe Lach-Tray patrule mobile şi vapoare şi bărci de patrulare care la cel mai mic semn suspect udă terenul cu gloanţe, arestează şi fac să

dispară nu numai bărbaţi şi femei, dar adesea chiar şi copii.

— Fireşte, răspunse Nang după un timp, după ce Mông tăcu, sîntem în război şi luptăm cu toate mijloacele, de ambele părţi. Apoi deodată adăugă : Să mergem să stăm de vorbă cu doamna Han. Plec eu cel dintîi.

— Cunoşti drumul ? Mai ţii minte casa ? zise Mông surprins.

— Fireşte, răspunse Nang şi se ridică şi porni. Urmează-mă cam după un ceas, mai adăugă el.

Doamna Han confirmă ceea ce Nang auzise de la prietenul ei. Dar nu era ţărancă, aşa cum părea la prima vedere ; părinţii ei fuseseră mandarini, iar bărbatul învăţător în comună. Doamna Han îi spuse lui Nang acelaşi lucru, că se putea crea o bază, cu condiţia ca această bază să nu acţioneze un timp prea îndelungat, altfel e posibil să cadă. Şi cum întreaga regiune e controlată de inamic, chiar dacă luptătorii vor putea scăpa cu viaţă prin adăposturile secrete care vor fi săpate, nu se vor putea apoi retrage în deplină siguranţă şi vor risca să cadă prizonieri. Nang o asigură că misiunea bazei nu va fi de lungă durată, dar că e necesar secretul cel mai desăvîrşit.

Doamna Han cunoştea în cătunul T-Cat un fost elev al bărbatului ei, un tînăr care se numea Canh, orfan de ambii părinţi, şi care ţinea mult la familia fostului lui dascăl, cu al cărui fiu copilărise. Tînărul Canh fu atras în lupta consiperativă şi Nang îl instrui. Se întîlneau numai noaptea şi pătrundeau toţi patru în cătune, intrînd în casele acelor ţărani pe care doamna Han îi cunoştea bine şi avea încredere în ei. Ce însemna la urma-urmei o bază ? Existenţa unei baze însemna adăpost sigur în timpul luptei, călăuze care să sară la momentul potrivit să arate drumul în timpul atacului sau retragerii, informatori care să nu bată la ochi, femei sau oameni bătrîni, sau fete curajoase şi sprintene care să se strecoare ca nălucile printre case şi copaci şi să transmită ceea ce li se spune. Şi baza mai însemna şi adăpost pentru răniţi şi, înainte de orice, hrană în timpul lungilor zile de aşteptare în adăposturile secrete, cînd nu se putea acţiona din pricini neprevăzute.

O lună de zile se scurse. Nang se retrase să-şi dea raportul : baza exista, precum şi adăpostul secret care putea feri de inamic cel puţin un pluton de luptători. I se încredinţă atunci chiar lui conducerea misiunii de a pătrunde în aerodrom după informaţii. Baza exista, dar ştirile despre obiectivul atacului erau puţine şi fără ele nu se putea întreprinde nimic. Nu se ştia foarte precis decît că aerodromul e bine păzit, că are două sute, două sute cincizeci de avioane de toate tipurile şi că de pe pista lui îşi luau zborul zilnic aproximativ şaptezeci, o sută dintre ele, care se îndreptau spre zonele de luptă încărcate fie cu bombe cu napalm, fie cu misiunea să mitralieze tot ceea ce se mişcă, fie să-şi aprovizioneze cu hrană şi echipament forturile şi trupele din regiunea marilor baze de operaţii.

Dintre cei patru care încercaseră prima pătrundere, numai Mi primi ordinul de a-l însoţi pe Nang la a doua încercare. Cel de al treilea luptător care îi fu încredinţat de către comandament era la prima însărcinare de acest gen, un băiat vesel şi cu purtări alese, născut şi crescut la oraş şi care era, după cum pretindea el, cel mai bun pescar din Hanoi. Poate că nu era el chiar atît de vesel, ci mai mult stîrnea veselia în cel care se uita la el : cît îl priveai, îi şi întîlneai ochii care te întîmpinau dintr-o parte, în timp ce gura lui făcea o strîmbătură sceptică : numai eu şi eventual şi tu sîntem aici oameni de nădejde, părea el să spună cu această grimasă flegmatică ; ăilalţi

fac și ei oarecare parale, dar nu ca noi! În aceeași clipă scotea din buzunare o țigară — nu un pachet, ci o țigară singură — o rupea în două și-ți dădea cealaltă jumătate să fumezi cu el pe îndelete și avea aerul că n-a auzit niciodată și nu știe de fumatul cu pipa cu apă („asta numai țăranii fumează așa"). În ce privește purtările lui manierate, Nang luă cunoștință de ele în cele cîteva zile de răgaz și odihnă pînă la plecarea în misiune. Luau masa împreună și Hong — așa îl chema — după ce înghițea întîi orezul cu ajutorul a aproximativ paisprezece mișcări neîntrerupte și „fine" de bețișoare — finețea consta mai ales în modul afectat cu care ținea bețișoarele între degete — el sorbea apoi din ceai și, spre uimirea lui Nang, înainte de a-l înghiți, el își clătea întîi gura în stînga, apoi în dreapta, apoi insista puțin asupra dinților din față și abia după aceea lichidul era trimis pe gît cu o înghiorțăitură care, prin repetare, în loc să întărească în mintea lui Nang admirația pentru manierele orășenești, le puse la îndoială. Bineînțeles, nu de tot, dar nu mai avu timp să se lămurească, fiindcă în zilele următoare nu mai avură ocazia să bea ceai și dacă ar fi avut-o tot n-ar mai fi fost în stare să bage de seamă felul în care bea Hong ceaiul, chiar dacă Hong l-ar fi băut prin ureche.

Mergeau numai noaptea și țineau direcția regiunii luminate (atît de puternic era luminat aerodromul cu proiectoarele, și miile lui de becuri albeau cerul întunecat de se vedea de la zeci de kilometri). Lumina aceasta spectaculoasă îi îngrijora: va fi oare cu putință să se poată strecura fără să fie văzuți? Aliatul lor aproape invincibil în zonele de luptă era întunericul. Dar iată că acum acest aliat îi părăsea... Hong era genist și avea misiunea să afle care sînt punctele neminate ale apărării aerodromului, precum și sistemul lui de alarmă. Mi trebuia să obțină informații

precise despre sistemul de patrulare și pază, și Nang să conducă și să memoreze distanțele în apropierea și înlăuntrul aerodromului, precum și amplasamentul precis al hangarelor și cele mai bune puncte de pătrundere spre ele. În același timp, să aibă grijă să nu lase urme. O urmă lăsată unde nu trebuie determină ușor pe inamic să schimbe toate mecanismele lui de apărare și să ducă apoi la dezastru atacul atît de minuțios pregătit care ar urma. Luptător cu o experiență ale cărei limite nu le cunoștea nici măcar el însuși — i s-a întîmplat nu o dată să scape din situații cu totul neverosimile — Nang îl liniști pe genistul Hong spunîndu-i că comandantul nu dă niciodată luptătorilor misiuni care nu pot fi îndeplinite, iar în ce privește lumina aceea care se vede, nu scrie pe ea sau pe motoarele care o alimentează că e bună numai pentru francezi. Să se apropie mai mult de ea și atunci au să vadă. La urma-urmei cum ar putea ei studia aerodromul dacă ar fi neluminat?

Mi chicoti vesel auzind aceste cuvinte, iar Nang, după cîtva timp de tăcere, continuă adăugind că ar fi fost cam greu să facă ei trei rost de atîtea becuri și să le monteze pe stîlpi. În chestiunea asta nici comandamentul nu s-ar fi putut descurca, de unde să ia asemenea proiectoare și asemenea grupuri electrogene atît de puternice? Așa că vezi cum devine problema.

Mi chicoti din nou, iar Nang nu mai zise nimic. Mergeau de două ore și, după cum susținea Mi, mai aveau puțin și ajungeau la marginea fluviului Lach-Tray. Petrecuseră ziua în satul în care Nang crease baza, în adăpostul secret. Mîncaseră pe săturate, se odihniseră în același timp bine și se simțeau în putere să treacă rîul înot și să pătrundă în aceeași noapte în zona misiunii.

Cînd ajunseră la rîu, Nang scoase ceasul din punga de nailon în care își ținea pistolul încărcat și grenada și se uită la el : era nouă și jumătate, merseseră foarte bine. Se dezbrăcară, făcură hainele și tot ce aveau asupra lor pachet și intrară în apă. Nu se auzea zgomotul pe care trecerea lor prin unde îl făcea. Li se vedeau numai pachetele deasupra, trei puncte care se deplasau încet și sigur spre centrul apei. Cînd ajunseră la malul celălalt, genistul începu să clănțăne din dinți : era frig, era în ianuarie, apa venea din munți și era cam tăioasă. Îl întinseră pe Hong cu fața în sus și începură să-l maseze. Era mic și slab băiatul, și coastele și pîntecul lui se răciseră și înțepeniseră de tot, dar Nang continuă să-l frece și să-i miște brațele metodic pînă ce îi simți inima bătîndu-i speriată sub palme ca la un pui de găină.

— Sus, porunci Nang și începu el însuși să se îmbrace grăbit.

Foarte curios, se aflau chiar în zona misiunii, dar, nu se știe de ce, lumina care albea atît de tare cerul de la distanță, aici nu mai avea deloc aceeași putere. Se uitau în urmă și vedeau un întuneric gros prin care abia se mai zăreau ici-colo siluetele cîte unui copac sau formele foarte neclare ale bunkerelor care flancau pe distanțe mari ieșirile din Hai-Pfong și din preajma Kat-Bi-ului.

Mergînd aplecat, feriți de ierburi și prinși de iluzia că dintr-un anumit unghi pot privi aerodromul și observa activitatea lui protejați de un întuneric și mai mare decît acela în care se aflau, cei trei luptători se deplasară în tăcere timp de o jumătate de oră pînă ce zăriră deodată gardurile și sîrma ghimpată și văzură patrula înaintînd în spatele sîrmei : căzură la pămînt și încremeniră cu fața în ierburi. Patrula aruncă o privire în direcția lor, dar nu văzu nimic și își continuă drumul. Nang se uită la ceas. Se uită apoi în adîncime

spre pista de aterizare și văzu hangarele, în dreapta și stînga, și aprecie că întreaga suprafață a aerodromului nu putea fi cu mult mai mare de cinci kilometri pe trei. În același timp își dădea seama că hangarele se întind pe cel puțin trei kilometri lungime și că dacă pătrunderea spre ele este posibilă la început fără luptă decisivă cu inamicul, ieșirea din aerodrom, după săvîrșirea atacului, nu va mai fi posibilă fără angajarea totală cu grosul trupelor de apărare, trupe care erau probabil instruite și gata de luptă, în mai puțin timp decît ar avea nevoie atacanții să se retragă. Iar francezii nu puteau fi mai puțini decît un regiment, dacă nu chiar mai mulți.

Dar iată altă patrulă. Nang se uită iarăși la ceas : trecuse un sfert de oră. Asta însemna că doar atîta timp aveau ca să străbată distanța de la locul unde se pitiseră pînă la un loc de pătrundere. Distanța nu era mare, Nang se uită în jur timp de un ceas întreg și memoră locul ; apoi se tîrî înainte, pe burtă, cu Mi și Hong după el, cu privirea mereu îndreptată spre adîncimile luminate ca ziua ale pistei de aterizare, timp de un sfert de oră, după care din nou se opri și se lipiră toți trei la pămînt. Iarba era totuși suficient de înaltă ca să le ascundă umbrele, în timp ce ei vedeau pînă și tipul de arme pe care le purta patrula în trecere. În sfertul de oră cît mersese, Nang mai observă ceva și anume că cel mai mare număr de hangare nu erau paralele cu pista, ci perpendiculare pe ea, capătul lor atingînd mult burta din partea cealaltă a aerodromului, și ideea atacului și încolți în mintea lui : pentru a înșela inamicul, trebuiau să pătrundă printr-o parte și să atace numai hangarele perpendiculare, pentru ca ieșirea să se facă prin altă parte, și anume exact prin punctul pe care l-ar atinge o linie dreaptă trasă de aci și pînă la extremitatea din apropierea hangarelor. Asta însemna evitarea distanței dus-întors și cele mai mari

şanse de a scăpa de intîlnirea cu grosul forţelor de apărare. Prins de febra de a-şi verifica acest plan care ţîşnise în mintea lui cu o putere ce îi înnăbuşea glasul prudenţei, Nang se tîrî mai departe şi continuă drumul cu intenţia de a ajunge exact în punctul în care puteau fi văzute hangarele din spate.

Trebuiră însă curînd să renunţe, ocolul era prea mare şi i-ar fi prins ziua dincoace de Lach-Tray şi departe de bază.

În serile următoare sosiră mai devreme, şi Hong, genistul, nu mai îngheţă în apă şi avură timp să ajungă acolo unde îi conducea Nang. În a şaptesprezecea zi era o vreme urîtă, ceaţă şi ploaie şi tot pămîntul o mlaştină. Genistul Hong se apropie primul de sîrma ghimpată şi pregăti pătrunderea. Dacă cineva ar fi vrut să verifice în minutele acelea sistemul de alarmă, cei trei luptători ar fi fost prinşi, dar nu se întîmplă nimic. Pătrunseră pînă la o distanţă de cîteva zeci de metri de avioane, văzură felul cum erau păzite, cîte posturi şi turnuri de pază erau, apoi se retraseră, şi Hong refăcu spărtura în gardul de sîrmă. Ploaia şi ceaţa care îi ajutase atît de mult în această pătrundere importantă îi împiedică însă să se retragă la fel de uşor ca de obicei, nu mai vedeau pe unde să se retragă, îi prinse ziua înainte de a fi atins baza şi fură zăriţi dintr-un bunker şi încercuiţi. Mi era istovit de lupta cu mocirlele prin care trecuseră şi nu mai putu să ajungă pînă la un canal care l-ar fi salvat şi în care Nang şi Hong se şi aruncaseră şi înotau pe sub apă crezînd că Mi face la fel. Văzînd patrula gata să tragă asupra lui, Mi se opri din mersul lui istovit şi, trăgîndu-şi cu greu răsuflarea, strigă :

— *Je me rends !*[1]

[1] Mă predau ! (Fr.)

— *Haut les mains !*[1] răcni patrula, iar Mi, gîfîind, ridică mîinile.

Zece secunde salvatoare pentru revenirea puterii stătu Mi cu mîinile sus, apoi gîfîitul lui agonic se opri deodată şi, calm, trase grenada şi o aruncă fulgerător asupra patrulei. În clipa următoare aproape zbură în canalul lat de treizeci de metri, de care puterile îl părăsiseră să se apropie exact în clipele cînd putea să se salveze o dată cu Nang şi Hong. Dar grenada lui nu explodă şi patrula avu timp să se apropie în goană de mal şi să-l împuşte pe Mi cînd acesta ajunse în partea cealaltă şi se ridică din apă.

Misiunea fusese îndeplinită cu pierderea lui Mi. El fu înlocuit cu un anume Dinh, şi pentru a verifica dacă nu cumva paza se alarmase şi schimbase sistemul de apărare, precum şi pentru a-l instrui şi pe Dinh în amănuntele misiunii, spre sfîrşitul lui ianuarie Nang pătrunse pentru ultima oară în aerodrom, după care părăsi baza şi se prezentă la comandament pentru a raporta.

Comandantul corpului de armată al provinciei hotărî să trimită treisprezece luptători din divizioanele din care făceau parte Nang şi ceilalţi doi şi, sub comanda lui Nang, să înveţe tot ceea ce ştiau aceştia pentru a constitui cu ei nucleul viitoarei expediţii. Ei trebuiau să cunoască locurile şi drumurile pe timpul nopţii, pentru ca apoi să poată conduce ei înşişi trupa de şoc care va da lovitura. Nang raportă apoi la sfîrşit că dintre greutăţile pătrunderii în zona aerodromului, cea mai mare era aceea a trecerii înot a fluviilor Van-Uc şi Lach-Tray, că, oricît antrenament s-ar face, nu se poate trece ultimul fluviu fără ca trei sau patru luptători, odată ajunşi dincolo, să nu cadă ţepeni de frig şi să se piardă cu ei astfel timpul cel mai pre-

[1] Sus mîinile ! (Fr.)

ţios : aveau nevoie de şampane, nu atît pentru Lach-Tray, cît pentru Van-Uc, care la locul cel mai bun de trecere avea aproape cinci sute de metri lărgime. În timpul cît durase antrenamentul celor treisprezece luptători de sub comanda lui Nang, comandantul armatei instruise în vederea aceluiaşi scop o companie de elită şi lărgise în aceeaşi perioadă baza creată în timpul verii de către Nang. Comandantul suprem al armatei luă el însuşi comanda trupei şi pe la mijlocul lui februarie grupul de şoc, compus din patruzeci de oameni, sosi fără incidente pînă la ţărmul rîului Van-Uc. Erau pe punctul de a dezlega şampanele pe care baza le pregătise pentru traversarea rîului cînd o barcă de patrulare trecu, cu motorul oprit, fără lumini, mergînd alandala, împinsă doar de curent, pentru a lua prin surprindere pe cei pe care i-ar întîlni. Se retraseră pe burtă în noroiul orezăriilor şi aşteptară. Francezii văzură şampanele şi deodată aprinseră lumini puternice în direcţia lor şi dincolo de mal. Peste tot era pustiu, tufişuri împrăştiate şi mlaştini. Ei puseră în bătaie o mitralieră grea care improşcă timp de cîteva minute locurile şi tufişurile. În curînd alte bărci de patrulare apărură din urmă. Mai mult de un ceas ele tot trecură şi reveniră, traseră cu mitralierele şi luminară mlaştinile, dar nu văzură nimic. În cele din urmă legară şampanele împreună, le remorcară la bărcile lor puternice şi plecară cu ele. În urma lor trecu apoi un vapor de război şi apoi din nou bărci de patrulare cu luminile şi motoarele oprite, şi luptătorii, neliniştiţi de aceste măsuri de concentrare a pazei, se retraseră la bază, întrebîndu-se ce s-a putut întîmpla, cine i-a alarmat pe francezi ? Nang fu trimis din nou împreună cu genistul Hong şi Dinh (care îl înlocuise pe Mi) pentru a afla ce s-a întîmplat la aerodrom şi pentru a face cercetări şi mai minuţioase.

Nu se întîmplase nimic la aerodrom, pur şi simplu francezii sporiseră peste tot paza şi intensificaseră patrulările în timpul nopţii. De undeva, din altă parte, o presiune surdă se exercita asupra lor, dar din ce loc anume Nang nu ştia. Un pluton dintre cele patru care acopereau retragerea grupului de şoc fu încercuit fără veste de francezi şi abia se salvă retrăgîndu-se în adăposturile secrete, pe care apoi le părăsi în timpul nopţii, iar Hong genistul şi Dinh (care îl înlocuise pe Mi), în drum spre comandament, trimişi de Nang să raporteze despre ultima pătrundere în aerodrom, căzură, Hong luptînd, Dinh prizonier. Baza, supravegheată de aproape, deveni nesigură. Situaţia era primejdioasă.

Şi iată-l din nou pe Nang, după opt luni de trudă, luînd-o de la început, trimis iarăşi în căutarea lui Mông, care de astă dată se ascundea în Hai-An şi care fusese membru în comitetul regional sătesc Hoa-Nghia. Să dea de el, s-o ia de la cap, să formeze o nouă bază, să pătrundă apoi din nou în aerodrom pentru a instrui pe alţii în locul celor doi căzuţi şi abia după aceea, poate, expediţia să reînceapă...

După două ore de somn, Nang se trezi şi privirea lui găsi la locul lor femeia şi fetiţa, care continuau să scoată apă din canalul cel mare şi s-o arunce, cu mişcările lor unduioase şi monotone, în canalul cel mic care o ducea pe ogorul lor. În dreapta, stînd pe bivol ca pe un dîmb, cu pălăria lui conică din frunze uscate de bananier care îl înghiţea parcă în întregime, se vedea băiatul, o mogîldeaţă pe care Nang o zărise la început mai puţin distinct decît coarnele negre ale vitei, dar care între timp se apropiaseră mult de locul unde zăcea Nang în mlaştină şi acum copilului i se vedeau şi lui bine picioruşele subţiri odihnindu-se de o parte şi de alta a spinării monstruoase şi blînde a animalului.

Nang se trezi cu gîndul nelămurit dacă în casa aceea de unde ieșise femeia și fetița și apoi și băiatul cu bivolul exista sau nu un bărbat și dacă bărbatul acela fusese sau era încă și în prezent conducător de bac.

Se simțea acum bine, mlaștina se încălzise de mult și, în afară de faptul că îi era foame, nimic nu l-ar mai fi împiedicat să aștepte liniștit căderea serii. Femeia și fetița ei continuau să arunce apa. Bivolul, deși înainta, părea că stă pe loc, dominînd cu prezența lui aceste locuri cu pămînt galben care străluceau de un verde saturat sub un soare care începuse să ardă bine. Tăcerea și liniștea erau senine, aerul subțiat și parcă argintat de reflexul ogoarelor inundate.

Cum stătea topit în neclintirea sa și se uita, Nang văzu cum deodată copilul alunecă de pe spinarea bivolului și cum bivolul, ca și cînd ar fi fost prins de streche, se puse pe o goană smintită în direcția satului. Nang se uită spre cer și abia atunci auzi bîzîitul cunoscut. Venea din spate, și copilul îl văzuse dinainte. În clipele următoare în auzul lui Nang aerul fu spintecat și fărîmițat ca de trăsnet și văzu apoi avionul coborînd în picaj asupra vitei care alerga. Vuietul motorului parcă se opri și se auzi mitraliera cu tocatul ei puternic și rar. Uitînd de prudență, Nang se ridică în brațe să vadă. Fusese lovit bivolul? Scăpase? Îl zări fugind mereu, parcă rostogolindu-se, în timp ce avionul, depășind satul, urca în curbă înaltă, cu aripile aplecate. Revenea.

Dar nu mai coborî și se pierdu în zare, fiindcă între timp vita ajunsese în sat și se adăpostise.

Nang simți cum i se întețesc bătăile inimii și, ascultîndu-le, se miră. Nu i se întîmpla să-și audă inima decît foarte rar și încă mai rar de emoție, ci mai mult de efort, și numai dacă era prea flămînd și prea obosit. Odată capturaseră o baterie de artilerie și o duceau în munți prin păduri neumblate. Urcau foarte greu, trăgînd tunurile, înhămați la ele. Pe vîrful unei pante, tunul din frunte, la care trăgea și el, începuse deodată, în ciuda opintelilor lor disperate, să alunece încet la vale. Dacă le scăpa, ar fi luat cu el în rîpă întreaga baterie. Atunci unul din soldați s-a aruncat sub roțile lui și Nang, care împingea din urmă, a scos un răcnet sălbatic. Nu mai era în pericol tunul, ci omul, și răcnetul lui Nang fusese înțeles de toți: dacă nu mai aveau puteri pentru tun, trebuiau să aibă pentru om. Și atunci trupurile lor subțiri s-au îndoit pe spate și în secundele acelea cînd puțin mai lipsea ca tunul să fie oprit cu prețul morții celui de sub roate și-a auzit Nang bătaia violentă a inimii izbindu-i pieptul.

Avusese și de ce. Dar acum? Bivolul doar scăpase și apoi scena aceasta o mai văzuse de atîtea ori, mai ales la începutul războiului, cînd aceste vite puternice (fără de care orezul nu putea fi cultivat și armata lor ar fi pierit învinsă de foame) nu fuseseră încă învățate să fugă și erau ucise cu sutele. Și atunci Nang își dădu seama că anii de război ținuseră cam prea mult (din 1946 și pînă acum, în 1954) și că răbdarea sa începea să tremure și mînia să i se urce în gît. Cît timp mai aveau să îndure aceste păsări care spintecau aerul atît de sigure de sine?

Dar apoi bătăile inimii i se domoliră și Nang simți cum îi revine treptat vechea lui stăpînire de sine și o dată cu ea gîndul că avea o misiune de îndeplinit. Nu era aceasta tocmai o misiune menită să lovească aceste păsări grămadă în cuibul lor?

Desigur, asupra lui timpul își făcuse simțită apăsarea, avea douăzeci și șase de ani și își trăise o parte a vieții mai mult pe sub pămînt și prin mlaștini, săpînd gropi și pregătind ambuscade și se putea să și moară fără să apuce să vadă sfîrșitul luptei și să respire în libertate, dar nu se putea ca acești opt ani să

nu-l fi atins greu și pe inamic, doar viața s-a scurs și pentru el, și opt ani nu e o glumă, cu atît mai mult cu cît mulți dintre ai lui și-au dat și ei viața pe aceste locuri și uneori în chinuri la fel de cumplite ca acelea pe care ei le stîrneau pe unde treceau (fiindcă ei au fost cei care s-au arătat cei dintîi fără cruțare aruncînd din avioane benzină asupra satelor și oamenilor, făcîndu-i să ardă ca niște torțe, și atunci și lor au început să le fie întinse pe drumurile lor de patrulare niște curse, nu atît de spectaculoase ca flăcările unui incendiu, dar nu mai puțin sinistre prin aparența lor inofensivă, gropi, de pildă, acoperite cu un capac rulant bine camuflat, la fel de sensibil ca o balanță, care se răsturna fulgerător îndată ce era atins cu piciorul și pe fundul cărora trupul celui căzut era întîmpinat de vîrfuri ascuțite de bambus care îi spintecau rinichii și mațele și ale cărui urlete nici măcar nu se mai auzeau).

Nang adormise a treia oară și îl trezi răceala mlaștinei. Soarele coborîse, începuse să asfințească, bivolul și copilul reveniseră, și în stînga mama și fetița ei continau să arunce apa. Dar iată că s-au oprit, femeia strînse frînghia și o înfășură, fetița o ajută și porniră amîndouă spre casă. Mama strigă ceva din depărtare spre copil...

Nici acum, timp de aproape un ceas, cît omul din mlaștină urmări atent întoarcerea acasă a acestei familii, nu se zări nici prin apropiere și nici prin curte umbra unui bărbat sau măcar a unui bătrîn. Unui luptător nu numai atenția lui încordată și semnele exterioare vizibile îi semnalează prezența inamicului, ci îl ajută și mirosul său pe căi mai ascunse, pe care el nu se bizuie în întregime, dar nici nu le disprețuiește. Nang învățase să afle măsura potrivită și, în anumite împrejurări, sfida pericolul, iar în altele era de o prudență exagerată. În cazul de față avu acest sentiment că nu-l pîndește nici o primejdie; întîi, devenise limpede faptul că nu mai exista la acel punct de trecere peste rîu nici un bac și că în general circulația era întreruptă total pe această arteră. Cît privește viața acestei familii izolate de sat, avea să vadă la căderea nopții ce era cu ea și în ce măsură îi putea fi de folos.

Nu mai așteptă întunericul, ieși din apă și se spălă de noroi. Afară era mai frig și începu să dîrdîie tot așa de tare ca Hong genistul cînd trecuseră prima dată peste Lach-Tray. Nang, speriat o clipă, începu să se maseze febril pe piept și pe picioare; fiorul îi trecu, și se îmbrăcă și porni spre casa aceea cu niște pași ca ai oricărui țăran care se întorcea la gospodăria lui după o zi de trudă. Nici nu era altfel deghizat, purta aceiași pantaloni negri de pînză sumeși peste genunchi, desculț și cu o bluză și o pălărie foarte vechi. Trecu liniștit prin dreptul casei și cînd îl văzu pe băiat lîngă grajd încetini pașii și îi făcu un semn familiar să se apropie. Ezitînd, băiatul se apropie.

— E cineva la voi acasă? îl întrebă Nang oprindu-se și vorbind cu copilul peste umăr, în treacăt.

Băiatul dădu din cap afirmativ.

— Cine e? reluă Nang.

Copilul bîlbîi ceva din care Nang înțelese că era vorba de două surori ale lui mai mari (prima lui soră, a doua lui soră...)

— Numai ele sînt acasă? întrebă Nang.

— Păi cine să mai fie?! se miră băiatul și adăugă că tata e plecat și i-a lăsat singuri, n-a mai venit pe-acasă de mult...

Unde era dus? Copilul răspunse că el nu știa, că știau cele două surori ale lui, dar acuma ele erau în casă și nu puteau să iasă afară... De ce?

Nu răspunse în prima clipă la această întrebare, apoi își ridică privirea și spuse că el trebuie să aștepte,

acuma nu poate să mănînce orezul... Nang îl întrebă în șoaptă din ce pricină, și atunci copilul răspunse : fiindcă orezul era sus pe poliță... Și pe cine trebuia să aștepte ? Băiatul bîigui iar ceva despre sora lui mai mare și Nang înțelese că de obicei ea, Thanh, era aceea care pregătea orezul și patatele...

— Și ? repetă Nang, pe cine trebuie să aștepți ?

Băiatul nu înțelese : nu aștepta pe nimeni.

— Atunci de ce nu-ți dă să mănînci, zise Nang, de ce trebuie să aștepți ?

— Pînă îi trece, șopti atunci copilul cu o tristețe care nu lăsa nici o umbră peste ochii lui senini.

Acum e rîndul ei și al lui Yên, adăugă el, și mîine la prînz îi venea rîndul și lui. Nang nu înțelegea nimic în afară de faptul că tatăl era plecat, că despre mamă copilul nu pomenea nimic și că prin urmare nu avea — fata cea mare fiindu-i deci băiatului soră și nu mamă — și că putea să intre liniștit în casă și să vadă singur despre ce era vorba. Despre ce putea fi vorba ? Fetele lucraseră doar toată ziua la dig, sub ochii lui, și plecaseră nu demult, nu erau nici două ore, și în tot acest timp nu se apropiase nimeni de casă.

— Eu sînt Cuc, d-aci din sat, zise Nang, nu mă cunoști ?

Copilul îl privi fără să răspundă și fără să fie curios și se luă după el cu aerul cel mai firesc cînd Nang, hotărîndu-se, începu să urce încet micul dîmb pe care era așezată gospodăria lor și să se apropie cu grijă de casă. Între timp amurgul se îngroșase mult, și peste pămînt mai rămăsese doar atîta lumină ca toate lucrurile să arate negre. Singur rîul, care curgea neauzit, jos la poalele casei, își păstra strălucirea spre apus, în timp ce la vale se pierdea și el în întunericul serii.

Nang avea la el un chibrit, îl aprinse și la flacăra lui văzu în mai puțin de o secundă întreaga odaie. Îl ținu aprins în secundele următoare, trecu pe lîngă un

pat larg, unde văzuse două trupuri dormind, și se apropie de peretele din fund unde zărise o lampă.

— Nu arde, zise băiatul, ghicindu-i gîndul.

Atunci Nang se apropie de pat, se așeză și rămase tăcut pînă se obișnui cu întunericul. Cele două fete dormeau și patul lor nu avea musticher, pînza aceea atît de prețioasă care te apără în timpul nopții de țînțari. Se uită la ele și, la lumina slabă a amurgului, care mai răzbătea încă prin fereastra fără geam, Nang văzu obrazul fetei celei mari lipit de împletitura de bambus a patului, cu gura ușor deschisă și cu respirația parcă oprită. Cealaltă se făcuse mototol și se băgase cu capul în perete. Amîndouă aveau pe ele ca învelitoare ceva subțire. Dinspre perete, unde se înghemuise cea mică, Nang simțea cum fata tremura din cînd în cînd, dar nu se auzea nici un geamăt, zgomotul nici unei respirații grele. Asta sporea nemăsurat liniștea și pacea din jur. Întunericul se făcea din ce în ce mai negru, iar clipele se scurgeau parcă în jos, de sus din cer peste casă, apoi din odaie spre adîncurile pămîntului. Dacă stăteai liniștit în aceste clipe, suferința, oricare ar fi fost ea, se scurgea și ea o dată cu ele în pămînt. Nici n-aveai ce să faci altceva.

— Surorile tale au friguri ? zise Nang după o lungă vreme de tăcere, rămînînd mai departe pe marginea patului.

— Da, zise băiatul. Și eu am, adăugă el cu o voce de parcă ar fi vrut să arate că posedă și el ceva ; dar nu acuma, mîine ! Apoi, după cîteva clipe, văzînd că străinul tace, mai spuse : Și mama a avut, dar a murit.

Era greu de descifrat ce vroia el să spună cu acest *dar* ; frigurile i-au pricinuit mamei moartea, sau moartea a împiedicat-o să mai poată avea și ea friguri ?

— Amîndouă au ? mai zise Nang.

— Da, zise băiatul.

Și adăugă că pe Thanh o prindea înaintea lui Yên, îndată ce asfințea soarele, dar că de trecut le trecea la amîndouă odată, că ale lui Yên nu erau așa rele.

— Dar ale tale cum sînt? șopti Nang.

Băiatul tăcu, dar nu pentru că n-ar fi vrut să spună, ci pentru că deodată nu știa cum sînt ale lui. Și atunci, cu o voce șoptită și egală, el spuse că mîine, așa pe la prînz, vine Yên la el și îi spune să se dea jos de pe bivol și să se ducă la soare să se culce. Yên știe...

Yên era „a doua lui soră mai mare" preciză băiatul. Thanh, care avea friguri mai rele, era așadar „întîia" mai mare.

— Și? murmură Nang.

Și începe să dîrdîie, cu toate că Yên îl învelește cu tot ce e în casă. (O dată Yên, în loc să-l învelească, a aruncat pe el o căldare de apă și a fugit repede pe după casă să n-o vadă, că așa spusese cineva că îi trece, dar el a văzut-o fugind și se pare că de aceea nu i-a trecut...) Pe urmă frigurile se duc și atunci trebuie să dea totul la o parte de pe el, fiindcă i se face foarte cald... Și trebuie să închidă și ochii, să nu vadă cerul...

— De ce? zise Nang în șoaptă, uitîndu-se afară, ascultîndu-l în același timp cu atenție pe copil.

Pe cer sînt nori, zise băiatul, și norii îl sperie, coboară peste el și îl strigă pe nume... Uneori îl fură de jos, îl urcă și pe urmă îi dau drumul în gol... Și pămîntul se răstoarnă și fuge sub el... Pe urmă vine cîteodată și cîinele, îl vede stînd culcat și se apropie de el ca orice cîine; e mititel, dar face mereu capul mare, uite-așa... (și băiatul arătă, desfăcînd larg brațele, și privirea lui senină străluci de astă dată de neliniște în semiîntunericul odăii). Îi era așa de rău, continuă el, că o striga țipînd pe

Yên să-l gonească de acolo pe cîine, dar Yên spune totdeauna că ea n-aude nimic...

Și asupra acestei destăinuiri, prins de nedumerire, băiatul tăcu, și tăcînd, gîndurile lui zburară în altă parte și nu mai zise nimic. Lui Nang i se păru că băiatul vrea sau așteaptă ceva de la el.

— Și pe urmă? zise Nang. Pe urmă nu-ți trece?

Ba da, tresări băiatul revenind, aducîndu-și aminte. Cum să nu, îi trecea pe seară, adormea și se trezea spre asfințit, venea Thanh și îi dădea să bea lapte. Va să zică Thanh nu se îmbolnăvea o dată cu el! Nu, zise copilul negînd energic, abia după două zile îi venea rîndul lui Thanh și lui Yên! Mîine și poimîine ele n-aveau.

— Nu?! se miră Nang cu o nuanță în plus de interes pe care o au oamenii în vîrstă cînd ascultă destăinuirile unui copil.

— Nu! zise băiatul grav. Abia poimîine ailaltă!

Și iar tăcu și îl privi pe străin cu gîndurile retrase în adîncurile amintirilor lui crude și proaspete, păstrînd la suprafață doar o singură dorință, pe care însă n-o exprima, ci doar o contempla în sinea lui cu oboseală și seninătate.

Nang se uită la el cîteva clipe. Băiatul își plecă atunci fruntea și rămase înstrăinat și tăcut, retrăgîndu-se încet într-o parte, rușinat parcă de ceea ce mărturisise, deși adevărata mărturisire el n-o făcuse nici prin cuvinte și nici măcar prin aluzii, ci doar prin această rușine care îi ținea fruntea în jos și îl îndemnase să se dea la o parte de sub privirea străinului.

— Unde e orezul tău? zise Nang înțelegînd.

Băiatul parcă nu auzi, se retrase și mai mult într-o parte, confirmînd astfel că nu-și mai putea apăra gîndurile dezvăluite, dar că nu-i va spune unde e orezul atît timp cît nu va fi sigur că Thanh și Yên

nu se vor supăra de destăinuirea lui. Nang rămase nemişcat, apoi se uită iar afară, aruncînd o privire totală şi circulară în direcţia satului, de-a lungul rîului şi înapoi, dincotro venise el însuşi în zori. Nimeni. Peste tot nemişcare şi tăcere.

— Taică-tău are obiceiul să vină acasă seara sau noaptea ? zise Nang.

Băiatul clătină din cap : nu.

— De loc ? Niciodată ?

Nu, nu venea de loc noaptea. Nang îl întrebă : ştia sigur, sau nu-şi aducea el aminte ? Băiatul se gîndi o clipă şi negă iar, de astă dată precizînd :

— Tata a fost ieri şi se întoarce duminică.

— De ce tocmai duminică ? Şi voi ce faceţi singuri ? continuă Nang văzînd că băiatul tace.

De alături, Nang auzi pe fata cea mare cum scoate un suspin nedefinit. Ea chiar se răsuci cu faţa în sus şi apoi, foarte încet se ridică în capul oaselor.

— *Tia*, murmură bolnava, mi-e sete, dă-mi apă.

Îl lua pe străin drept tatăl ei, credea că s-a întors acasă. Nang se miră atît de vocea ei, cît şi de felul cum spunea ea tată, ca la oraş, *tia*, în loc de *bo*, iar vocea avea ceva nefiresc, era parcă prea subţire şi prea cîntată. În orice caz era aşa de plăcut la auz glasul ei !

— *Tia*, repetă fata, mi-e sete...

Nang se uită la băiat.

— Thanh mi-a spus să nu-i dau apă cînd cere, zice el. Nici ei şi nici lui Yên. Şi adăugă ca un argument suprem : Nici mama nu bea apă...

În acest timp fata de la perete se potolise din dîrdîit şi adormise. I se auzea respiraţia uşoară, ca o părere. În liniştea care se lăsă după ce Thanh se întinse la loc peste patul fără perini şi fără aşternut, respiraţia fetei de la perete putea fi luată şi drept respiraţie a lucrurilor de afară, trecerea înceată a aerului greu şi umed care venea de pe Marea de la răsărit (a Chinei de Sud), din Bac-Bo, şi făcea să tresară foaia lată a bananierului sau frunza tăioasă a trestiei de zahăr. Nu era departe marea, pe un drum sigur şi nepăzit de patrule se putea ajunge la ea în cîteva ore... Şi acolo se puteau mînca crabi...

Întunericul din odaie se făcu parcă mai gros sub ochii lui Nang, gîndul la crabi îi trezi foamea îndelung adormită şi se frecă la ochi simţind că i se face rău de ameţeală. Cînd cuceriseră cu doi ani în urmă zona de pe lîngă Pfat-Diem, răzbătuseră spre ţărm şi din mărăcinii deşi din care, pitiţi fiind, scrutau marea, zăriseră în apropiere o plajă pustie întinsă pe sute de metri, formată din două sau trei terase naturale de nisip îndelung spălate de fluxul şi refluxul valurilor, flancate de o parte şi de alta de grupuri liniştite de arechieri ; era atît de netedă, de albă şi de curată, că o invadaseră nedumeriţi şi prostiţi ; parcă nu le venea să creadă că în timp ce ei luptau prin locuri galbene şi pline de mocirlă şi tufişuri ţepoase, pe undeva — cu ajutorul nisipului, al soarelui şi al apei — pămîntul îşi aranja colţuri de aur tăcute şi ferite de pîrjolurile stîrnite de oameni şi atît de frumoase încît ai fi putut crede că el le destina parcă în secret altor fiinţe. Dar nu erau pe plajă decît pui de crabi şi ca nişte copii începuseră să se îndoaie şi să cadă după ei să-i prindă ; pe urmă aprinseseră şi focul, fiindcă între timp dăduseră peste ei pescarii locali şi le aduseseră crabi adevăraţi. Dar cît erau de buni şi cei mici şi ce plăcere le făcuse să alerge după ei pe plajă în timp ce crabii fugeau sfîrîind din picioarele lor multe şi înalte ca nişte spiţe căutînd zadarnic găurile lor în nisip.

Nang își luă mîinile de pe ochi și se ridică hotărît în picioare. Băiatul îl urmă și străbătură amîndoi curtea și intrară sub acoperișul întins, unde dormea, despărțit printr-un perete, bivolul. Alături de el era bucătăria cu un pod, un mic hambar și un colț mare plin de unelte de arat și de recoltat orezul. La intrarea lor se auzi de pe undeva de prin spate un cîrîit de găini. Băiatul spuse că aici aveau o lampă cu puțin gaz, dar că fitilul era prea mic, se arsese, nu mai ținea flacăra.

— Nu-i nimic, îl facem noi să ardă, zise Nang.

— Nu, nu arde, spuse băiatul, Thanh i-a pus o cîrpă să ajungă jos la gaz, dar degeaba...

— Cred și eu, zise Nang, soră-ta nu prea știe ea cum se aprinde o lampă, ia uite ce afumată e sticla... Adu-mi apă!

Băiatul aduse apă, Nang umplu sticla cu cenușă din vatră și o zbătu energic cîtva timp; apoi o clăti și desfăcu fitilul pe care îl curăți bine de arsură și aruncă bucata aceea de cîrpă; suflă și curăță și lampa, apoi se uită pe fundul ei să vadă cît gaz avea. Avea destul, numai fitilul nu ajungea. Turnă apă în ea, înșurubă fitilul, îl aprinse și îl potrivi și puse sticla, care între timp se uscase; se făcu în toată bucătăria lumină curată și odihnitoare spre mirarea băiatului.

— O să țină? întrebă el.

— Ține, zise Nang, gazul nu se amestecă cu apa, se ridică deasupra. Ia uită-te!

Și îi arătă cu degetul linia care despărțea apa de la fund de gaz.

— Orezul tău e fiert? îl întrebă.

Băiatul clătină din cap: da, era fiert și îi arătă unde era, dar asta ca un fel de informație, nu pentru că ar fi vrut neapărat să mănînce. O aștepta pe sora lui să se scoale.

— Yên nu mănîncă, mai zise el, dimineața mănîncă.

— De ce?

— Zice că nu-i e foame! Dă cu piciorul dacă o scol.

Asta însemna că familia nu era chiar așa de săracă pe cît părea și că în general aveau ce mînca din moment ce unuia dintre membrii ei îi plăcea mai mult somnul decît sculatul la masă!

— Dar dimineața mănîncă? zise Nang.

— Dimineața mănîncă și porția de aseară și pe-aia de dimineață. Pe amîndouă le mănîncă! exclamă băiatul cu atîta admirație pentru poftă de mîncare a sorei lui și mai ales pentru priceperea ei de a-și aranja astfel de porții duble încît Nang zîmbi: în clipa aceea băiatul arătase cît era el de flămînd și mai ales cît de nevinovată era strădania lui de a ascunde acest lucru față de străin.

— Cum te cheamă pe tine? îl întrebă Nang.

— Tuy, răspunse băiatul.

— Tuy, zise Nang, hai să-ți dau orezul tău și ce ți-a mai pregătit Thanh și tu ai să-mi spui cît să-ți dau ca să le rămînă și lui Thanh și lui Yên. Pe urmă ai să te culci și o să-i spun eu lui Thanh că erai mort de oboseală.

Și fără să se mai uite la el ca să-i observe privirea care căuta într-o parte cu reținere, Nang luă vasul de sus și îi pregăti copilului cina cu aceeași pricepere cu care curățise și aprinsese lampa.

— Și de cînd a venit Thanh acasă? întrebă Nang în treacăt, ca omul care n-are treabă și e pus pe taclale.

— De anul trecut, zise băiatul cu gura plină. De cînd a murit mama.

— Și de ce n-a mai plecat?

— Tata a oprit-o!

— Dar tata unde spuseşi că e dus? De ce nu stă acasă s-o ajute pe Thanh?

— Tata stă toate zilele în Tîn-Cîm! explică băiatul.

— Unde vine asta?

— Aici, zise băiatul arătînd cu mîna spre grajdul bivolului.

— Adică, zise Nang, la cîte sate de aici?

— Al treilea sat.

— Şi ce face acolo?

— Stă la o muiere, zise băiatul deodată, cu un glas de parcă ar fi vrut să spună că din asta o să iasă ceva foarte firesc atît pentru tatăl său cît şi pentru ei toţi, Thanh, Yên şi Tuy.

— Stă de mult? întrebă Nang.

Băiatul confirmă din cap cu aceeaşi seninătate şi adăugă că tot de cînd murise maică-sa, mai precis chiar de cînd nu mai plecase Thanh de acasă. Cu alte cuvinte (şi băiatul lăsă să înţeleagă limpede acest lucru), de aceea n-o mai lăsase tatăl său pe Thanh să plece îndărăt, ca să se ducă el să stea toate zilele în Tîn-Cîm.

— Dar unde trebuia să se întoarcă Thanh?

— La Hanoi! spuse foarte simplu băiatul.

— Şi ce făcea ea acolo?

Băiatul dădu cîteva amănunte din care Nang înţelese că sora acestuia făcea un fel de comerţ cu de toate, de la pînzeturi şi mărunţişuri pînă la fructe şi zarzavaturi. Mare lucru nu-i ieşea ei din acest comerţ, doar atît ca să trăiască şi numai o dată, mai de mult, cînd băiatul avea doar cinci ani, Thanh îi trimisese maică-si acasă îmbrăcăminte frumoasă... Dar că pe atunci nu era negustoreasă.

— Dar ce era? întrebă Nang.

Băiatul dădu din umeri că nu ştie, era prea mic atunci...

— Şi la cine stătea ea la Hanoi? întrebă Nang mai departe.

Băiatul se uită mestecînd la străin şi răspunse prin totala seninătate a privirii că nu înţelege întrebarea.

— Aveaţi vreo rudă acolo, la care stătea Thanh?

Cu aceeaşi privire, băiatul clătină scurt din cap: nu.

— Dar cine a trimis-o acolo, de ce n-a stat acasă de la început? mai zise Nang.

Băiatul nu ştia, şi Nang încetă cîtva timp cu întrebările. Apoi le reluă, fiindcă tot nu înţelegea de ce plecase fata de acasă şi ce făcuse ea înainte de a fi devenit negustoreasă. După spusele băiatului, plecase de mult, de la o vîrstă cînd fratele ei mai mic nu-şi amintea de această plecare. Asta însemna că puteau fi de atunci şase sau chiar opt ani şi că pentru a putea trăi singură la Hanoi Thanh trebuie să fi avut pe atunci cel puţin cincisprezece ani. Să fi plecat să facă doar comerţ, după cum reieşea din spusele băiatului? O negustoreasă care face comerţ timp de atîţia ani se pricepe totuşi ceva mai mult la gospodărie!... Doar dacă Thanh nu făcea cumva parte dintre acele fete despre care mama lui Nang cînta în zilele ei mai tihnite, cînd Nang era mic de tot:

Lumina galbenă a lămpii tremură
în lumina albă a lunii,
Domnişoara de jad tremură şi ea
să iasă să se plimbe.

Nu părea însă ca Thanh să se creadă o astfel de piatră preţioasă căreia să-i ardă numai de plimbări sub clar de lună, Nang o văzuse toată ziua lucrînd cu destulă sîrguinţă la dig să ridice apa; mai degrabă era de crezut că Thanh fusese dată de părinţi ca servitoare în Hanoi, la vreo curte bogată,

și că acolo probabil că n-o puseseră să facă altă treabă decît să stea lîngă baldachinul stăpînei (sau stăpînului) și să agite evantaiul. (Nang auzise vag de astfel de istorii.) Faptul că după aceea începuse să facă pe negustoreasa se putea explica prin sărăcia generală pe care o adusese războiul, bogătașul în cauză ruinîndu-se și el sub stăpînirea inamicului. Putea ea oare să fie, această Thanh, o fată cu cap și destul curaj, să poată s-o trimită să-l caute pe Mông, fostul secretar al comitetului regional sătesc Hoa-Nghia, și să înceapă imediat pregătirea unei noi baze ? Și încă în ascuns de tatăl ei, în care nu se putea avea, după cît se părea, nici o încredere ? Nang își dădu seama că la acestă întrebare nu putea răspunde decît după ce va sta de vorbă chiar cu ea, de la băiat nu mai avea ce să afle. Trecuse ea prin multe, după cît se înțelegea din spusele băiatului, dar ce devenise ? Fiindcă nu totdeauna experiența întărește un om, iar Nang ajunsese cu timpul să-și dea seama că, cu foarte rare excepții, oricît de diferite ca gravitate erau formele de angajare în luptă, primejdia rămînea mereu aceeași : moartea sau exilul. Și trebuia văzut dacă o fată care nu se știe ce-a făcut la Hanoi era în stare să le înfrunte...

Băiatul tocmai terminase de mîncat cînd Thanh se trezi din febra ei și intră în bucătărie. Nu păru să se mire, doar o clipă avu o expresie bănuitoare dînd cu ochii de străin, dar Tuy era acolo și stătea de vorbă cu el foarte familiar, așa cum se stă cu o rudă venită în vizită... (Nu prea cunoștea ea toate rudele familiei, abia de un an de cînd stătea în sat.) Făcu o plecăciune în fața lui și se așeză apoi pe prag ; instinctiv își prinse apoi părul dintr-o parte și începu să-și împletească o coadă cu mișcări care ar

fi părut cuiva, care nu știa că tocmai zăcuse, absente.

— Nenea Cuc mi-a dat să mănînc, zise băiatul, ca și cînd nu s-ar fi văzut cine i-a dat. A aprins lampa, mai adăugă el, cu o voce de parcă ar fi vrut să spună că admirase mult acest fapt.

Sora lui însă nu-l certă.

— Bine, Tuy, zise ea cu glasul acela al ei subțire și care îl uimise de la început pe Nang. Mulțumește-i lui nenea Cuc — de care văd că ești foarte încîntat — că ți-a dat să mănînci și du-te și te culcă.

Nang deveni atent, surprins de exprimarea ei aleasă, mai aleasă parcă chiar decît a doamnei Han, prietena lui Mông, fiica de mandarin, al cărei bărbat, învățător în Hoa-Nghia, fusese ucis de francezi în 1946. Cine era această fată, care nu putuse fi în nici un caz servitoare ?

Încercînd să se exprime el însuși cît putea mai ales, Nang spuse că luînd în considerație faptul că ea arăta istovită de febră, îi putea servi și ei masa.

— Cine sînteți dumneavoastră ? întrebă atunci fata cu severitate, dar cuprinsă și de o vagă neliniște.

Cine era el ? Era din Hanoi, răspunse Nang potolit. Tatăl lui o cunoștea mai bine, el l-a trimis să-i propună ei o afacere... A sosit pe seară și a găsit-o bolnavă, a așteptat... Să-l scuze că s-a amestecat în gospodăria ei, dar puștiului îi era foarte foame și, cum tot n-avea ce face, hai să-i dea să mănînce ! Dacă a deranjat-o prea mult și e prea tîrziu să mai stea de vorbă, poate să plece și să vină mîine dimineață, mai zise Nang.

Și se ridică și se vedea că e hotărît să facă întocmai dacă gazda i-ar fi întîmpinat cuvintele cu o politețe rece sau, și mai rău, prin tăcere. Vorbise cît putuse el mai orășenește, dar o ureche și un ochi experimentat și-ar fi dat imediat seama că nu era el

din Hanoi şi cu atît mai puţin fiu de negustor. Cu statura lui mare, cu picioarele puternice, obişnuite să meargă prin apă în urma bivolului, nu era în nici un caz hanoian, iar cu înfăţişarea lui energică, cu părul bogat şi negru, cu privirea lui liniştită şi pătrunzătoare, nici negustor nu putea fi. Asemenea bărbaţi nu puteau fi în aceste vremuri decît luptători, iar cel de faţă, prin politeţea şi grija lui, nu putea fi decît un partizan al Viet-Min-ului, strecurat în misiune.

— Oricine aţi fi, zise fata, nu puteţi pleca pînă nu beţi un ceai şi nu spuneţi despre ce afacere este vorba.

Era foarte obosită şi abia se mişcă după ce îşi termină de împletit părul. Arăta atît de fragilă, încît devenea o enigmă faptul că putuse să muncească la dig toată ziua. Nang se uită la ea din plin cînd o văzu că se apropie de lampă. În clipa următoare îşi feri privirea şi se uită în pămînt, unde rămase tăcut vreme îndelungată. În minutele următoare, şi după ce ea termină de pregătit masa şi îl pofti şi pe el, Nang continuă încă mult timp să nu se mai uite la ea, să-şi ferească privirea directă. Încetul cu încetul parcă se obişnui, dar nu de tot, să se uite ori peste capul ei, ori o privea fără s-o vadă, cu ochii jumătate crăpaţi, aşa cum ne uităm la un lucru pe care ochiul deşi îi primeşte imaginea, mintea refuză să-i acorde un interes mai mare decît cadrului total în care se află obiectul. Tot aşa ne uităm adesea la chipul cuiva care prezintă o infirmitate respingătoare şi reuşim să ne stăpînim şi să facem ca privirea şi expresia noastră să nu se altereze de repulsie, cum s-ar întîmpla dacă imaginea acelui chip s-ar oferi minţii noastre mărită şi izolată de cadrul general în care ea există. Pe chipul fetei, Nang nu zărea în mod clar decît nasul, singurul

pe care îl putea observa în linişte, fiindcă uşor turtit cum era, semăna oarecum cu al tuturor fetelor pe care le cunoscuse pînă atunci. Dar de la rădăcina lui se arcuiau la dreapta şi la stînga sprîncenele ei mai subţiri şi mai delicate ca ale unei pene minuscule de pasăre ; iar sub aceste sprîncene străluceau ochii ei oblici, atît de frumoşi că Nang nu-i putea privi decît în fracţiuni de secundă şi nici atunci fără să facă un efort mare de a se smulge şi a-şi împrăştia atenţia.

Nang puse ca totdeauna pe seama foamei lipsa lui instinctivă de îndrăzneală de a privi direct şi mult timp în faţă chipul acestei fete. Şi într-adevăr după ce mîncă şi bău un ceai îşi ridică în sfîrşit pleoapele şi se uită la ea ţintă, cu privirea sa dură, apăsătoare, privire care, fără ştirea lui, învăţase cu anii să exprime ordine fără cuvinte şi să ceară executarea lor fără explicaţii. Şi începu să vorbească.

Îi spuse că afacerea pe care voia s-o facă cu ea nu era lipsită de primejdie, deşi era o afacere cinstită ; că tatăl său l-a sfătuit — mai mult chiar, i-a dat ordinul sever — să nu-i ascundă nici ei şi nici unui al treilea (fiindcă, după cum are să vadă, va fi vorba şi de un al treilea) că pentru ca afacerea să reuşească din plin e nevoie ca toţi cei implicaţi în ea să ştie dinainte ce-i aşteaptă şi abia după aceea, după ce se vor gîndi şi vor cîntări totul în linişte, să răspundă dacă se angajează sau nu. Asupra faptului cît e de cinstită afacerea să nu existe nici o îndoială : cînd va afla despre ce e vorba, nici n-o să se mai discute pe această temă, nu asta e problema. Care era însă problema ? Problema cea mai grea era găsirea acestui al treilea... găsirea lui urgentă... căutarea lui chiar în această noapte...

Deodată, tot uitîndu-se în ochii ei şi prins de o agitaţie abia stăpînită, Nang se opri din vorbit, se

ridică în picioare și ieși afară. Ocoli casa, rămase îndelung prin preajmă, scrutînd totul în jur.

Nu era nimeni și nici nu i se păruse că ar fi. Dar pentru întîia oară de cînd îndeplinea misiuni grele Nang se simțea încolțit de un sentiment inexplicabil. Se întîmplase și acum, ca aproape totdeauna, ca simpla sa prezență și cuvintele sale rostite în atmosfera creată, actele sale simple nu numai să-i dezvăluie — fără a-i desconspira — intențiile, dar să-l determine și pe celălalt să se dezvăluie și aproape să se și decidă; se ridicase și ieșise ca să nu audă ceea ce ea era gata să întrebe: cine era a treia persoană? În privirea și pe chipul ei apăruse în timpul cît îi vorbise acea strălucire deosebită și în același timp comună tuturor celor pe care Nang îi atrăgea de partea sa cînd executa misiuni, un amestec de încredere și devotament care mărturiseau că ea nu se înșela în privința lui, că știa aproape cu certitudine cine era și care mai dovedeau în același timp că acest devotament și această încredere o făceau să nu șovăie în luarea unei decizii care, la rîndul ei, mai dovedea că această categorie de oameni, deși aflată într-o zonă care stătuse tot timpul sub ocupația inamicului, învățase în decursul anilor destule despre război ca să se comporte ca și cînd ar fi fost de mult angajați cu toate că nu fuseseră poate practic angajați nici o singură zi în lupta armată; totul ar fi decurs normal, ca și data trecută, cînd îl căutase pe Mông, cînd tot așa, intrînd noaptea în prima casă sub un pretext asemănător cu cel de azi și întîrziind acolo cîteva ore, se convinsese că putea să dezvăluie fără riscuri numele lui Mông dacă de astă dată nu numai Mông ar fi intrat în cauză, ci însăși această fată pe care nici măcar n-o cunoștea. Dar intrarea ei în cauză era străină de rațiuni militare, dar tot atît de puternice, ca un ordin pe care îl primea de astă dată din el însuși, dintr-un Nang pe care nu-l cunoștea bine, dar tot atît de hotărît, de prudent și de răbdător: această fată trebuia ferită! Iar acesta era parcă mai mult decît un ordin, o șoaptă parcă a unei divinități care totdeauna îl protejase, dar niciodată nu-și dezvăluise prezența, iar acum și-o dezvăluia; și asta deodată, fără veste, ca și cînd ar fi fost îmbrîncit de cineva în pragul unei lumi misterioase, ca în pragul unei pagode, cînd, odinioară, alături de mama lui, fascinat de chipul multiplicat al lui Buda și cu simțurile tulburate de mirosul de bețișoare parfumate, se oprea și nu mai voia cu nici un chip să înainteze, lipindu-se de coapsa ei ocrotitoare și făcîndu-se greu ca un pietroi. Tot așa nu mai voia acum nimic de la această fată, și dacă nu i-ar fi trecut prin cap că plecînd imediat ar fi putut s-o sperie, n-ar mai fi întîrziat nici o clipă și ar fi dispărut în noapte.

Se întoarse în bucătărie și se reașeză. Mai mult îi ghici decît îi văzu privirea ei care îl urmărea cu supunere, gata să-l asculte mai departe, dar Nang nu mai fu în stare să reia firul întrerupt.

— Nu trece nimeni pe-aici, zise atunci fata cu o voce intimă, care sugera că neliniștea lui e nejustificată. De cînd a fost desființat bacul, continuă ea, s-a închis și drumul.

El tot nu ieși din muțenia lui.

— Eu nu pot să mă duc, zise atunci fata ca și cînd s-ar fi simțit vinovată de tăcerea lui, nu mă țin picioarele, dar dacă vă hotărîți mai repede să-mi spuneți unde stă persoana care vă interesează pot să-l trimit pe Tuy să afle el. Nu e încă așa de tîrziu ca un copil, seara pe drum, să atragă atenția cuiva. Numai numele acestei persoane în gura copilului ar putea să atragă atenția și, în loc s-o găsească el pe

această persoană, să nu vă găsească pe dumneavoastră altcineva.

Nici de astă dată Nang nu reuşi să învingă amorţeala care îi paraliza parcă voinţa. Liniştea se scurgea picătură cu picătură. Stătea pe drugul de lemn care unea bucătăria cu grajdul, cu coatele pe genunchi şi cu fălcile în palme...

— Nu, uite ce facem, zise el într-un tîrziu şi vorbind îşi trase adînc răsuflarea redevenind în întregime stăpîn pe sine. Eu mă îndepărtez de casa dumneavoastră şi aştept. Dumneavoastră o sculaţi pe Yên şi o întrebaţi, ea trebuie să ştie mai bine... Cîţi ani are?

— Are aproape optsprezece ani!

— ...La cine mă pot eu duce acum să-mi dea pe cineva să meargă cu mine. Trebuie să mă duc eu, nu pot să las treaba pe mîna unui copil ca Tuy. Nu-i spuneţi nimic tatălui dumneavoastră, dacă nu e nevoie, iar pe Tuy îl lăsaţi să creadă că mă cheamă Cuc şi că sînt de-aici din sat... Dumneavoastră, la fel, nu ştiţi absolut nimic, nu ştiţi decît că o rudă a dumneavoastră, dintr-un sat îndepărtat, pe care n-o cunoaşteţi, v-a vizitat seara şi a plecat la alte rude şi, fiindcă era noapte tîrziu şi nu puteaţi să-i arătaţi drumul (din pricina frigurilor), Yên mi-a spus cine ar putea să mi-l arate. Aşa trebuie să facem ca să reuşim! Şi singurul lucru pe care vă rog să-l ascundeţi este că am discutat împreună despre o aşa-zisă afacere primejdioasă.

— Şi să spun numele persoanei la care v-am îndreptat, dacă mă întreabă cineva? zise fata.

— Da, răspunse Nang hotărît, puteţi să spuneţi fără grijă, persoana aceea care mă va conduce nu va şti nici ea nimic...

— Şi ce mai pot să fac încă? reluă fata.

— Să-mi mai daţi ceva să mănînc şi să beau un ceai, răspunse Nang. Şi încă ceva: am să mai trec poate pe-aici, dar nu dacă e acasă tatăl dumneavoastră. Dacă e, aprindeţi lampa! Şi dacă cumva în seara aceea aveţi friguri spuneţi-i lui Tuy s-o aprindă el. Păstraţi puţinul gaz, din lampă pentru acest semnal, poate mai am nevoie de ceva.

Fata clătină din cap că a înţeles totul şi că aşa va face, reaprinse apoi focul şi începu să sufle în el. Fumul, sub acest acoperiş cu pereţi de lemn şi fără coş, umplu, ca de obicei, întreaga bucătărie şi Nang se uită posomorît la ea cum tuşeşte şi îşi freacă ochii cu dosul palmelor.

O jumătate de oră mai tîrziu Nang aştepta afară să vină Thanh să-i spună numele unui om din sat la care el s-ar putea duce. Thanh veni imediat neliniştită şi îi spuse că a trezit-o pe Yên din somn, i-a spus despre ce e vorba şi că Yên a înţeles imediat în ce scop i se cerea ceea ce i se cerea şi că n-o să-i spună decît dacă o s-o ia cu el să-i arate ea cu mîna ei casa.

— Bine, şopti Nang, să vină încoace.

Şi ca şi cînd Yên ar fi şi auzit această şoaptă, ea se şi desprinse de lîngă colţul casei unde se pitise şi alergă spre Nang. Era foarte sprintenă, parcă n-ar fi dîrdîit cu cîteva ceasuri înainte cu nasul în perete. Cu o curiozitate avidă, ea se vîrî între sora ei şi străin şi şopti:

— Eu ştiu unde să vă duc.

Şi cu toate că era întuneric beznă ochii îi sticleau şi parcă ardea de nerăbdare să-i arate luptătorului ceea ce ştia. Plecară imediat şi fata mergea înainte conducîndu-l printre ogoare direct spre sat; Nang trebui să facă un efort să se ţină de ea, fiindcă aluneca din cînd în cînd pe creasta micilor diguri

și rămînea în urmă. Yên se oprea atunci și îl aștepta și pornea apoi mai încet, ca și cînd ar fi înțeles că un bărbat, fie el și un războinic, nu poate avea agilitatea și ușurința de a se mișca ale unei fete, dar curînd ea parcă uita și, pe nesimțite, din nou pașii făceau să se mărească distanța dintre ei doi.

La intrarea în sat Nang o opri și o întrebă cine era omul la care îl ducea. Ea răspunse fără șovăire: era un om care putea să-l conducă unde dorea sau să-l pună în legătură cu un altul.

Nang o descusu: de unde știa ea că acești oameni pot face asemenea treburi noaptea?

— Asta nu vă spun, zise fata.

— Ba trebuie să-mi spui, zise Nang, altfel nu pot să mă duc la omul acela.

— Da, dar nici eu nu pot să vă spun, faceți cum credeți, repetă fata.

— Bine, Yên, dar un lucru tot trebuie să-mi spui, zise Nang. De ce ai tu încredere în mine și mă duci la un om care cunoaște secretul tău și nu mi-l spui tu singură?

— Omul la care vă duc nu cunoaște nici un secret, zise fata. Apoi adăugă: Eu știu cum se poartă luptătorii noștri: se ascund ziua în mlaștini și numai noaptea intră prin case. Mi-a spus Thanh cum ați intrat la noi.

— Bine, Yên. Dă-i drumul înainte.

O luară pe o potecă, ocoliră cîteva gospodării și coborîră apoi într-o mică vîlcea. Acolo, Yên îi făcu semn să aștepte și ea îl lăsă singur. Nang n-o văzu în care casă intrase, pur și simplu dispăruse și o așteptă cam jumătate de oră pînă reveni însoțită de un țăran, un om în vîrstă, cu spinarea curbată...

— Pe cine căutați? zise țăranul.

— Sînt negustor, zise Nang, o caut pe doamna Han și m-a apucat noaptea pe drum.

— Unde stă doamna Han, în ce sat? mai zise țăranul.

— În Hai-An.

— Și nu știți să mergeți singur în Hai-An?

— Nu, zise Nang, n-am fost niciodată acolo, sînt din Hanoi.

— Bine, zise țăranul, o să vă duc eu în Hai-An și acolo aflăm noi și unde stă doamna Han.

— Dumneata o cunoști? îl întrebă Nang.

— Am auzit de ea, răspunse țăranul.

Pe nesimțite, în timpul cît ținu acest schimb de cuvinte, atît vocea pițigăiată a țăranului, cît și spinarea sa îndoită dispărură și era greu de ghicit ce fel de precauție avusese el în vedere făcînd pe bătrînul.

— Veniți după mine, zise el cu o voce aproape poruncitoare, și porni îndată înainte cu pași hotărîți pe o potecă pe care numai el știa că e potecă, era acoperită de ierburi groase și umede de răcoarea nopții.

În aceeași noapte Nang se întîlni cu Mông în Hai-An. Drumul dură vreo patru ceasuri și cînd ajunse se simți obosit și se hotărî să doarmă toată ziua și noaptea următoare, să-și refacă forțele. Îl aștepta o muncă migăloasă și plină de primejdii, crearea unei noi baze, și avea nevoie să uite: cu opt luni în urmă cutreierase aceleași locuri în vederea aceluiași scop și pentru ca nu cumva acum să se repete aceleași greșeli (nu știa care și tocmai de aceea simțea nevoia să se odihnească și să le afle), ceva trebuia uitat și ceva trebuia ținut minte.

Mông însă nu păru să ia în seamă și să înțeleagă cum trebuie tăcerea în care decurse întîlnirea, rezerva obosită a lui Nang, încetineala mișcărilor lui și mutismul din care nu voia să iasă. Dimpotrivă,

Mông arăta parcă vesel și privirea îi strălucea ca și cînd prezența lui Nang acolo n-ar fi fost mărturia unei înfrîngeri, ci a unei victorii abia obținute, pe care Mông totdeauna o prevăzuse. La fel arăta și doamna Han și nu păreau de loc că au de gînd să se ridice și să plece, să-l lase pe luptător să se odihnească.

Stăteau toți trei într-o ascunzătoare alături de o căsuță, proprietate a unei rude a doamnei Han, funcționar în port la Hai-Pfong, un om care culegea știri din oraș și pe care Mông le folosea. În ascunzătoare dormea Mông ziua; acum era încă noapte, dar se retrăseseră, totuși, în ea ca să poată fi toți trei fără grijă. Doamna Han adusese o lampă și îi dăduse lui Nang ceva să mănînce. La urmă Mông îl servi pe Nang cu o pipă cu apă, iar doamna Han le aduse la amîndoi fructe. Nang mîncă o portocală cu degetele tremurînde, dar apoi puterile îi mai reveniră și în minutele următoare el roase și scuipă foarte calm cocenii grași și mustoși de trestie de zahăr pe care gazda îi mai aduse, în timp ce Mông vorbea, dădea un fel de raport pe care Nang abia îl asculta.

Deodată el se opri din mestecat și cum stătea într-o rînă se ridică în capul oaselor, ca și cînd ar fi vrut să audă mai bine. Privirea îi luci cu intensitate la lumina lămpii.

Mông dădea explicații cu privire la cauza încercuirii plutonului care acoperea retragerea grupului de șoc și care abia se salvase cu trei zile în urmă de la nimicire. Francezii primiseră de curînd întăriri (avioane americane de bombardament B-26) și sporiseră paza și controlul în întreaga provincie. Se întîmpla ceva, dar ce anume, nu se știa. Iată, de pildă, continuă Mông, baza din Son-Tinh, pe care o credeau supravegheată și nesigură, nu era cîtuși de puțin nesigură. După părerea doamnei Han inamicul

își retrăsese în aceeași zi trupele de patrulare fără să bănuiască pe ce teren se afla: dacă ar fi avut cea mai vagă idee că plutonul încercuit se afla ascuns chiar sub pămîntul pe care îl călcau, ei n-ar fi părăsit comuna și nu le-ar fi dat astfel posibilitatea celor încercuiți să se retragă în timpul nopții. Doamna Han, care stătuse tot timpul zilei în sat și observase mișcările plutoanelor inamicului, era de părere că expediția se putea bizui pe deplin pe vechea bază, că ascunzătorile erau intacte și că populația era pregătită să-i reprimească de îndată ce ar fi avertizată că atacul va fi reluat.

Nang nu scotea un cuvînt. Oboseala îi pierise și ca să-și stăpînească emoția pe care raportul lui Mông o stîrnise într-însul, deveni sumbru și neîncrezător, ca și cînd știrile acestea neașteptate i-ar fi trezit simțul pînă atunci parcă adormit al primejdiei.

— Cum am putea fi siguri, zise el, că nimeni n-a trădat adăposturile secrete?

— Prin faptul că plutonul încercuit a scăpat tocmai datorită lor, zise Mông cu o voce care parcă tremura de un presentiment fără nume. Îți spun, continuă el, populația se poartă foarte ciudat. Iar temerea noastră că baza e nesigură și trebuie creată alta, n-are nici o justificare!

— Anume cum se poartă populația? întrebă Nang. Explică-mi mai clar.

Mông se uită la doamna Han invitînd-o printr-o privire să relateze ea ce știe.

— Țăranii sînt foarte bine informați, știrea cu bambardierele grele B-26 am aflat-o de la un țăran, zise doamna Han liniștită. Întîi n-am crezut, dar pe urmă am verificat-o, e o știre sigură. Sînt informați că președintele nostru Ho și generalul Van au hotărît să fie atacate și nimicite aerodromurile Gia-Lam și Cat-Bi! Sînt informați cu adevărat sau e

numai o dorință a lor, nimeni nu poate să știe! Fapt e că nu trebuie să se mai întîrzie cu săptămînile atacul plănuit. Moment mai prielnic nu va mai fi, cu toate că la prima vedere ei se plimbă peste tot și par mai stăpîni ca oricînd pe căile de acces spre Hai-Pfong.

— Ce numiți dumneavoastră „moment prielnic“, dacă singură recunoașteți că ei au întărit paza? întrebă Nang.

— Paza e mai tare, dar nesiguranța a crescut mult mai mult decît întăririle primite, răspunse doamna Han.

— De unde știți?

— Am văzut cu ochii mei ceea ce altă dată nu s-ar fi întîmplat, răspunse doamna Han, cum au părăsit *ei* imediat Son-Tinh, deși *ei* erau patru plutoane și ai noștri doar unul. Altă dată ar fi evacuat satul cu un singur pluton și ar fi stat la pîndă noaptea fără teamă și ar fi nimicit în mod sigur plutonul nostru cînd ar fi ieșit din adăposturile secrete. Acum se agită mai mult și sînt mai numeroși, dar nu luptă mai bine, ci mult mai rău.

— Trageți concluzia asta numai din faptul că plutonul nostru a scăpat din încercuirea aceea? zise Nang.

— Nu, zise Mông, răspunzînd în locul doamnei Han, cu care se vedea că discutase mult această problemă. Faptul că un pluton poate să scape dintr-o situație fără ieșire poate să fie o întîmplare, dar ca ei să nu mai simtă că un anumit teritoriu e gata să primească trupele noastre cu adăposturi și hrană pregătită, asta nu mai e o întîmplare. Totdeauna pe locul unde erau încercuite trupe de-ale noastre — dar ce trupe, uneori chiar cînd era prins un singur

luptător — întreaga comună era scotocită și ținută sub amenințarea armelor săptămîni întregi; uneori dădeau chiar foc satului.

— Și care e explicația? zise Nang.

— Îți spun, nici noi nu înțelegem! răspunse Mông. Și părerea mea este că nu trebuie să ne temem de o cursă, adică de faptul că ei ar fi informați de planurile comandamentului nostru și ar aștepta să le cadă în mînă întreaga trupă de șoc.

— De ce nu?! se miră Nang.

— Pentru că aerodromul e inatacabil, răspunse foarte simplu Mông.

— Adică?

— Cum e posibil să treci — în ipoteza greu de admis că ai reuși să strecori totuși două-trei plutoane pînă în apropierea aerodromului — cum ar fi cu putință să te vîri apoi prin șapte linii de sîrmă ghimpată, minate probabil toate și înțesate de dispozitive de alarmă?

— Am înțeles, exclamă Nang, vreți să spuneți că ideea unei curse care ni s-ar întinde s-ar bate cap în cap cu aceea că aerodromul e inatacabil. Dar de ce n-ar crede la urma urmei?

— Fiindcă timp de opt ani nu i-a supărat nimeni, răspunse Mông.

Cîteva clipe lungi Nang rămase tăcut. Nu era întîia oară cînd i se întîmpla ca o știre militară neașteptat de bună să fie însoțită de elemente care s-o contrazică. Reieșea că posibilitatea atacului nu numai că nu se îndepărtase, dar că trebuia acționat chiar fără întîrziere. În același timp însă inamicul primise întăriri...

— Uite ce facem, zise Nang într-un tîrziu, mîine noapte mergem să controlăm adăposturile din Son-Tinh, iar poimîine ne întoarcem prin toate satele de la Son-Tinh încoace — și dacă nu isprăvim poimîine,

continuăm în noaptea următoare şi în cazul ăsta avem nevoie de un adăpost sigur, în Ticu-Tra — să vedem ce garnizoane şi ce trupe există pe acest traiect. Îmi trebuie neapărat un sat de care trupele de securitate franceze să fie cît mai departe şi *ceilalţi* să nu fie mai mulţi decît o simplă patrulă.

— În Hop-Le nu e nimeni, zise doamna Han. Sînt doi Hop-Le, şi într-unul au uitat, pesemne, să pună marionete. E un cătun cu cîteva zeci de familii, cunosc eu pe cineva acolo, dacă e nevoie mă duc mîine ziua şi văd ce se poate face.

— În patru zile să parcurgem deci acest drum, Hai-An — Son-Tinh, reluă Nang după ce o ascultă şi o aprobă din cap pe doamna Han. Eu am să plec pe urmă să raportez. Numele meu, tovarăşe Mông, este Dinh-Van-Nang, ai vrut data trecută să-l ştii... Acuma, reluă el apoi, vreau s-o rog ceva pe doamna Han...

A şaptea zi pe seară Nang se întoarse în Hai-An şi-i transmise lui Mông că planurile comandamentului provinciei au rămas neschimbate, dar că trebuie să se mai ducă o dată să vadă ce se întîmplase totuşi în Son-Tinh în ziua cînd plutonul acela fusese încercuit...

Doar atît îi spuse şi după felul cum se grăbi apoi să-i reamintească doamnei Han de rugămintea lui, Mông înţelese că nu s-a hotărît încă nimic precis în ce priveşte data şi condiţiile atacului şi că Nang revenise parcă mai mult ca să afle dacă doamna Han reuşise sau nu să-i facă rost de lucrul acela decît să-i transmită noi ordine, fiindcă verificarea încă o dată a bazei din Son-Tinh i se părea lui Mông excesivă.

Presupunerea lui Mông era exactă numai în parte. Întors la comandament, Nang raportă ceea ce aflase

prin Mông şi ceea ce verificase apoi el însuşi la faţa locului timp de patru zile, şi anume că se puteau reinfiltra fără primejdie în acele atît de importante localităţi pe care reuşiseră mai înainte să le transforme în zone de hărţuială cu intenţia să poată trimite apoi de acolo asupra aerodromului un grup de şoc. Faptul era inexplicabil, dar era adevărat, continuă Nang, şi desfăşură în faţa comandantului său o hartă pe care o întocmise înainte de a se prezenta la raport : iată, zise el, punctele roşii reprezintă turnurile de pază fixe ale corpului expediţionar francez, cele negre trupele sale mobile de securitate şi triunghiurile albe trupele marionetă : Son-Tinh, Cat-Son, Tîn-Cîm au fost părăsite în aceeaşi zi de francezi ; după încercuirea plutonului, n-a rămas în Tîn-Cîm decît un pluton de jandarmi marionetă, nişte găinari gata s-o ia la fugă la primul foc de armă care s-ar trage în spatele lor. Şi acum iată din nou traiectul liber ! Şi Nang făcu cu creionul roşu o săgeată groasă de la punctul de plecare de dincoace de Van-Uc, o continuă trecînd pe lîngă Phuc-Xa (bunkerul acesta francez de aci care n-a dat niciodată semnul unei vigilenţe foarte ascuţite), Doan-Xa, Nai-Son, Lao-Pfong, Hop-Le, Pfan-Dung, Ticu-Tra, toate acestea fiind doar sub controlul trupelor marionetă şi numai în Lao-Pfong existînd, după cum se şi vede, un punct negru, un pluton francez de securitate mobil.

— Ai străbătut în întregime acest traiect ? îl întrebă comandantul.

— Da, răspunse Nang, cu o etapă în Hop-Le.

— Adică ? Ce vrei să spui ?

— Vreau să spun că această etapă e obligatorie şi pentru grupul care ar ataca aerodromul, dar nu mai sînt foarte sigur dacă ar fi la fel de uşor pentru

patruzeci de oameni cum e pentru unul singur, chiar dacă Mông și doamna Han...

— Bineînțeles că nu, îl întrerupse comandantul, va trebui să parcurgi din nou acest traiect, ca și cînd te-ai afla în fruntea a patruzeci de oameni, de aici și pînă la aerodrom. Și să pătrunzi din nou în aerodrom, ca și cînd l-ai ataca efectiv. Iată ordinul meu : întoarce-te imediat în Hai-An, ia din nou legătura cu Mông și doamna Han și controlați încă o dată Son-Tinh, Cat-Son și Tîn-Cîm. Nu putem să ne infiltrăm în aceste cătune pînă nu aflăm de ce francezii le-au părăsit așa de repede. Căutați și aflați. Pe urmă te întorci și raportezi.

Comandantul mai adăugă că după aceea, în cazul în care nimic suspect nu se va fi semnalat, Nang va trebui să refacă traseul și pentru alte motive : trebuie să verifice iarăși dacă sistemul de pază rămăsese același și totodată să instruiască doi geniști care să-i înlocuiască pe ultimii care căzuseră, pe Hong (cel care-și clătea gura înainte de a înghiți ceaiul) și pe Dinh (care îl înlocuise pe Mi, cel căruia nu-i explodase grenada).

— Nici eu n-am sperat să vă fac rost de așa ceva, așa de repede, zise doamna Han adresîndu-se lui Nang. Tot la un țăran am găsit (unde nu credeam), fiindcă nici la Hai-Pfong nu se găsește ușor, dar nu vă spun cît mi-a cerut și în ce fel ne-am înțeles să-i plătesc.

— Vă mulțumesc, doamnă Han, zise Nang înclinîndu-se și luînd micul pachețel pe care femeia i-l dădu, nici eu nu vă spun cît și în ce fel înțeleg să vă arăt mai tîrziu recunoștința mea.

— Dumneavoastră vă puneți viața în primejdie și meritați totul, răspunse doamna Han.

Două zile mai tîrziu, Nang, care cunoștea acum bine drumul, ajunse pe malul aceluiași rîu de unde cu o săptămînă în urmă zărise casa in care o cunoscuse pe Thanh. De la distanță se uită să vadă dacă nu cumva lampa era aprinsă, dar nu zări nici o lumină. Se apropie repede, fiindcă nu mai avea timp mult, pînă dimineața trebuia să se întoarcă la comandament și sá se odihnească toată ziua pentru ca în noaptea următoare să plece.

Îi deschise băiatul, care abia adormise.

— Ei, Tuy, ce se aude? șopti Nang. A mai fost cineva pe la voi?

— Nu, zise băiatul.

Cele două surori zăceau ca și data trecută în același pat. Nang aduse lampa din bucătărie și o aprinse, apoi ceru băiatului să-i dea niște apă. Desfăcu pachețelul, deșurubă cutia, luă din ea o pastilă și o ridică pe Thanh în capul oaselor.

— Thanh, șopti el, înghite asta.

Fata, fără să țină dinții strînși, nu-i desfăcu totuși suficient ca Nang să-i poată vîrî pastila în gură.

— Thanh, șopti el din nou, trezește-te!

Și o zgîlțîi, în timp ce băiatul, grav, stătea alături cu un pahar în mînă. După cîtva timp, fata birui parcă febra și deschise în sfîrșit ochii ; bolborosi însă ceva neînțeles, cuvinte fără șir ; Nang reuși s-o facă să înghită o pastilă și îi dădu să bea apă.

— Tuy, eu trebuie să plec, zise apoi Nang, după ce văzu că fata nu se trezea. Îți las ție astea, ai grijă să i le dai lui Thanh! Și îi spui așa : de mîine dimineață, luați și tu, și Yên, și Thanh cîte trei pe zi, pînă le terminați. Ai să vezi că chiar mîine o să scapi de friguri și dacă nu scapi chiar de tot mîine, data viitoare n-o să mai ai nimic. Ai înțeles, Tuy?

Şi îi întinse cutia, pe care, cînd o luă, băiatul o ţinu cu amîndouă mîinile ca şi cînd i-ar fi fost frică să nu-i cadă jos şi să se spargă.

— Tuy, reluă Nang, să-i spui că s-ar putea să mai trec pe-aici, tot aşa, seara sau noaptea... N-ai să uiţi ?

— Cine e ? zise în clipa aceea Yên, ridicîndu-se buimăcită în capul oaselor. Tu eşti, Pfong ?

— Nu, nu e Pfong, şopti Nang potolit, eu sînt, şi se răsuci spre perete să-l vadă fata. Cum îţi e, domnişoară, zise el mai departe, poţi să te dai jos din pat şi să mergi cu mine zece minute ?

Yên îl recunoscu imediat şi răspunse că poate. Nang ieşi afară din odaie. Un minut mai tîrziu, fata ieşi şi ea, dar la poartă se opri şi spuse că deşi febra i-a trecut, nu poate încă să meargă.

— Yên, zise atunci Nang, vorbind mereu în şoaptă şi rărind anume cuvintele, parcă s-ar fi temut ca ea să nu uite cumva ceea ce avea să-i spună, ai să ţii minte pînă mîine ?

— O să încerc, răspunse fata dînd din umeri cu un dispreţ involuntar pentru neîncrederea cu care era tratată memoria ei.

— Poţi să-mi spui cine e Pfong ?

— Nu, zise fata numaidecît.

— Nu m-ai înţeles, reluă Nang. Să-mi spui dacă e sau nu prietenul tău.

— Da, recunoscu fata deodată.

— Vine uneori pe la tine cînd eşti bolnavă ?

— Foarte rar, răspunse fata. Stă departe.

— Yên, eu stau şi mai departe, şopti atunci Nang cu o voce parcă sugrumată de emoţie. O zi şi o noapte am mers ca să pot veni din nou la voi !

— Am înţeles, răspunse Yên uimită şi şoapta ei avu o astfel de intensitate încît Nang amuţi, ca şi cînd i-ar fi făcut această declaraţie chiar ei. Am înţeles, repetă ea, dar cine sînteţi dumneavoastră, puteţi să-mi spuneţi numele ? N-o să i-l spun decît lui Thanh !

— Yên, îţi spun un nume, dar să rămînă numai pentru tine şi sora ta. Eu sînt prietenul doamnei Han, din Son-Tinh, ea mi-a dat chinina pe care v-am adus-o. Ascultă, Yên, dacă eu nu mai trec pe aici multă vreme şi aveţi nevoie de ceva — dacă vi se întîmplă ceva — o căutaţi pe doamna Han în Son-Tinh şi dacă n-o găsiţi acolo o căutaţi în Hai-An. Îi spuneţi de chinină şi atunci ea o să ştie că veniţi din partea mea. Ai să ţii minte ?

Fata îl încredinţă cu o mişcare a capului că da şi adăugă că acum se simte mai bine, ar putea să-l însoţească, dacă cumva nu cunoaşte bine drumul.

— Nu, Yên, zise Nang, nu e nevoie, şi o clipă mai tîrziu el se smulse din loc şi se îndepărtă repede în întuneric.

Dimineaţa, ajunse la comandament.

Se scurseră apoi cinci nopţi. În acest timp, Nang, însoţit de cei doi genişti, parcurse întreg traseul care i se ordonase, pătrunse din nou în aerodrom, apoi se întoarse să dea raportul. În ziua de trei martie hotărîrea de atac fu luată. De astă dată detaşamentul format era ceva mai mic ca la început, dar mult mai instruit şi mai ales mult mai bine înarmat. Li se dădură grenade, pistoale-mitralieră şi explozibil, cu ordinul să atace, să incendieze şi în acelaşi timp să evite lupta inegală şi să se şi retragă. Armata provinciei avea să-i urmeze la o distanţă potrivită infiltrîndu-se în cursul nopţilor pe acelaşi traseu şi avea să le acopere spatele în caz de surpriză.

— Nu angajaţi lupta decît la douăzeci-treizeci de kilometri de aerodrom, îi spuse comandantul-şef lui Nang, cînd îi dădu ordin de plecare. Căutaţi să ajun-

geţi la bază înainte să se facă lumină. Altfel, sînteţi pierduţi şi nu vă putem veni în ajutor. Aici putem da lupta, aici nu, altfel am fi încercuiţi şi nimiciţi, bazele nu ne-ar putea asigura atîtea adăposturi ca să păstrăm în mîinile noastre zona de hărţuială.

Nang tăcea, în picioare, mai înalt decît comandantul său, cu pomeţii întinşi, expresia calmă, de nepătruns. Ştia totul, dar el nu făcea parte dintre acei ofiţeri, a căror judecată, în situaţia sa, începe cu timpul să se tulbure datorită tocmai faptului că ştiu atîtea şi în gîndirea cărora se strecoară ca o consecinţă, încetul cu încetul, ideea irezistibilă că comandantul le este inferior. Instinctul şi experienţa lui de luptător îi spuneau că mintea lui trebuie să rămînă totdeauna limpede, să execute misiunile încredinţate, şi superioritatea comandantului-şef i se impunea prin simplul fapt că acesta nu-i suspecta niciodată această limpezime şi pătrundere, deşi, în mod ciudat, părea să nu se bizuie prea mult sau într-atît pe ea încît să-l scutească pe Nang de repetarea ordinelor celor mai neînsemnate sau prea bine ştiute de el, datorită tocmai situaţiei lui — cum era în cazul de faţă — de cadru care a pregătit el însuşi atacul şi a întocmit harta şi traseul expediţiei.

— Păstraţi-vă calmul şi ieşiţi din zona aerodromului cît mai rapid cu putinţă, continuă comandantul-şef. Ai în mînă cei mai buni luptători ai armatei, execută misiunea şi adu-i înapoi şi te voi trimite direct în faţa generalului Van, să raportezi.

Şi îl privi pe Nang ţintă şi ofiţerul înţelese ordinul din priviri şi începu să repete tot ce i se spusese. Cu asta întîlnirea luă sfîrşit, şi Nang părăsi postul de comandă al armatei şi luă detaşamentul în primire.

Dar abia plecată, că expediţia se şi opri. Începuseră ploile şi Mông îl anunţă pe Nang, care conducea trupa împreună cu încă doi ofiţeri, că o parte din adăposturile subterane din Son-Tinh se surpaseră şi că era foarte greu să le refacă: se surpau mereu. Era singura ştire neplăcută pe care o trimitea, încolo, în ceea ce priveşte ordinele pe care le primise de a pregăti trecerea rîurilor înainte şi după atac şi de a organiza călăuzirea trupei ca să se poată desprinde rapid de inamic în cazul unei lupte inegale, totul era gata; dacă se putea lipsi de aceste adăposturi din Son-Tinh expediţia putea să continue. Nang pufni: ăstuia îi umblau gărgăuni prin cap, cum se putea lipsi de adăposturile secrete? Dădu ordin de retragere şi aşteptă încă două zile, cît îi trebui lui Mông să refacă ascunzătorile.

În a treia noapte ajunseră la ţărmul lui Van-Uc. Singurul inamic care le stîrni furia — fiindcă îi sileau să se strecoare prin sate cu excesivă şi obositoare precauţie — fură cîinii: lătratul lor putea să dea alarma mai rău decît un foc de armă.

Pe Van-Uc întîlniră ca şi data trecută bărcile cu motor ale inamicului, dar în noaptea următoare reuşiră totuşi să treacă fluviul cu şampanele. A doua zi noaptea se apropiară de ultimul obstacol, Lach-Tray. Nimic nu se întîmplă, întîlniră doar nişte patrule marionetă, dar nu se sinchisiră de ei, trecură prin sat ca nişte oameni paşnici care aveau însă nişte beţe în spinare şi cămăşile cam umflate. La ieşirea din sat pe cîţiva îi pufni chiar rîsul, fiindcă observaseră cum grupa de jandarmi se topise în cîteva secunde, neavînd, după cît se părea, nici un chef să facă cunoştinţă cu astfel de ţărani ciudaţi.

Lach-Tray trebuia trecut însă înot, fiindcă toată populaţia din preajma aerodromului era evacuată şi acum nu-i mai putea ajuta nimeni cu nimic. Atinseră drumul principal Do-Son—Hai Pfong, era ora nouă seara cînd camioane încărcate cu trupe ale

corpului expediţionar francez trecură cu farurile aprinse, luminînd totul în jur. Se culcară în noroi, şi nu fură zăriţi, trecură drumul spre rîu. Se camuflară apoi şi mai bine cu noroi pe faţă şi pe mîini, cu frunze verzi şi răsad de orez : în curînd aveau să intre în zona luminată de reflectoare a aerodromului şi nu trebuia să fie descoperiţi înainte de a trece rîul şi apoi după trecerea rîului înainte ca geniştii să poată îndepărta minele şi tăia gardurile de sîrmă. Mông şi doamna Han îi aşteptaseră la marginea ultimului sat şi le dăduseră *nuoc-nam*, să poată trece peste Lach-Tray fără primejdia de a ajunge dincolo ţepeni sau morţi de frig. (Era destul de frig şi aşa pe marginea rîului, bătea vîntul dinspre mare şi sîngerau pînă la genunchi de înţepăturile care le sfîşiaseră pantalonii şi pielea trecînd prin tufişurile spinoase care crescuseră sălbatice între drum şi marginea rîului.)

Băură cîte-o înghiţitură din acel *nuoc-nam* (un preparat dintr-un soi de peştişori putreziţi îndelung în sare), se dezbrăcară, înfăşurară tot ce aveau asupra lor în veşminte pentru mai multă siguranţă şi se aruncară în rîu în grupuri de cîte trei, înotînd cu o mînă şi păstrînd pachetele la suprafaţa apei, aşa cum făcuseră de sute de ori la antrenamentele grele la care fuseseră supuşi timp de luni întregi. Doar unuia singur îi înţepeniră mîinile înotînd şi scăpă armamentul şi veşmintele în apă, dar la mal i se dădură altele şi îl puseră repede pe picioare.

Atinseseră, în sfîrşit, limitele aerodromului. Aşteptînd ca întreaga trupă să-şi revină după traversarea aceasta istovitoare, Nang stătea întins pe burtă şi se uita tăcut înainte. Erau orele zece seara. În sfîrşit, misiunea sa, pentru care opt luni cutreierase în lung şi în lat această regiune primejdioasă dormind cu săptămînile în nămolul orezăriilor ca s-o

pregătească să nu dea greş şi care dusese deja la pierderea a patru luptători de elită, avea să se încheie. Oare inamicul avea să primească, în sfîrşit, şi el una în cap sau avea să-i nimicească el pe ei pînă la unul ?

Mica unitate de patruzeci de oameni se împărţi apoi la ordinele lui Nang în două grupe : fiecare grupă trebuia să-şi croiască drum separat printre gardurile de sîrmă, pentru a cîştiga timp. Nang păstră un agent lîngă sine şi, culcat mai departe pe burtă, se puse pe supravegheat împrejurimile şi patrulele. Atenţia sa era împărţită egal între cîmpurile de pază şi mişcările geniştilor. Dacă el nu-i vedea pe aceştia din urmă — şi chiar dacă el i-ar fi văzut, asta nu era un indiciu sigur că soldatul inamic de patrulă avea un ochi la fel de bun — însemna că totul mergea bine. O singură dată, în timpul celor aproape trei ore cît le trebuiră geniştilor ca să taie firele, Nang crezu că patrulele i-au descoperit : în loc să treacă la timpul ştiut, o patrulă apăru pe neaşteptate la numai un minut după cea dinaintea ei şi îi surprinse o secundă pe cîţiva tocmai în clipa cînd oprindu-se din tîrît ridicaseră capul să facă un salt. Nang avu o clipă de încordare extremă, dar cei doi francezi nu văzură nimic, sau poate lui Nang i se păruse că ei ar fi trebuit să vadă ; cei doi, în orice caz, mergeau repede unul lîngă altul şi vorbeau destul de animat între ei, pesemne cu totul încrezători în nenumăratele turnuri înarmate care înconjurau aerodromul şi în sistemele lor de alarmă, ca să fie foarte atenţi la ceea ce s-ar putea petrece într-o noapte chiar sub ochii lor, cînd timp de atîţia ani nu se întîmplase niciodată nimic.

Imediat după, ca într-o iluzie, Nang văzu apoi două pete de noroi pe sîrma ghimpată a gardului următor, la o distanţă de o palmă una de alta şi

între ele umbra minusculă a unui cleşte ; o clipă ! Petele de noroi coborîră apoi cu grijă şi depuseră la pămînt, cu delicateţe, firele tăiate ; mişcarea se repetă pînă ce spărtura atinse înălţimea unui om. În clipa aceea apăru iar patrula, dar de astă dată tăcerea şi nemişcarea din jur erau aşa de mari că se auzea pînă aici bîzîitul firelor de înaltă tensiune sau al grupurilor electrogene care alimentau instalaţiile puternice ale celui mai mare aerodrom din Indochina.

Acest atac fusese îndelung pregătit, un singur lucru însă nu putuse fi repetat şi anume atacul însuşi, pătrunderea întregului detaşament pînă în apropierea hangarelor. Şi tocmai aici se produse ceva neprevăzut. Trecînd prin spărturi, luptătorii începură să se tîrască pe burtă spre avioane. Se aflau acum în teren deschis şi înaintau nevăzuţi, ca rîmele, împrăştiaţi şi camuflaţi cu ramuri subţiri de copaci şi plini de noroi. Aerodromul era ca de obicei intens luminat, dar Nang uitase că trupa pe care o conducea nu învăţase, cum învăţase el după atîtea pătrunderi, să nu se mai lase impresionată nici de lumina reflectoarelor şi nici de mărimea neobişnuită a avioanelor. Fiindcă de aproape şi mai ales de pe pămînt, privite de la rădăcina firului de iarbă, aceste păsări păreau uriaşe, cu neputinţă de urcat pînă la uşa postului lor de pilotaj şi a le incendia. Încremeniseră la pămînt şi nu mai voiau să înainteze. Se opriseră la cincizeci de metri de primele avioane, nemaiîndrăznind să se mişte sub lumina care îi mătura la intervale de secunde, paralizaţi parcă de o forţă misterioasă şi invincibilă. Şi tocmai într-un astfel de moment greu o dublă patrulă de interior apăru şi începu să se apropie de ei. Nang simţi cum îl cuprinde liniştea cea mare a hotărîrilor fără întoarcere şi deodată răcni :

— Asupra avioanelor, salt !

Vocea lui nazală, care parcă nu pronunţase cuvinte, ci un soi de ţipete scurte cu tonalităţi diferite, sună straniu în liniştea care domnea în clipa aceea pe aerodrom. Ea fu urmată în clipa următoare de o rafală trasă de Nang însuşi şi patrula care se apropia fu culcată la pămînt. Trupa ţîşni atunci în picioare cu atîta iuţeală, încît s-ar fi zis că însuşi pămîntul i-ar fi zvîrlit în aer. Din fugă, luptătorii aruncară grenade asupra gărzilor fixe ale avioanelor.

Ca totdeauna în primele minute de surpriză, nu fu nici o luptă ; santinelele o luară la fugă şi tocmai de aceste minute se folosiră atacanţii. Ei ajunseră din cîteva salturi la primul rînd de avioane şi, asemeni pisicilor, se căţărară pe ele urcîndu-se cu repeziciune unii pe umerii altora şi plasînd lîngă motoare explozibile pe care le purtau în sîn. Primele detunături produseră un astfel de zgomot, că schimbul de automate încetă cu totul, gărzile care rezistau retrăgîndu-se în grabă, crezînd pesemne că aveau de înfruntat un atac de mare anvergură, sprijinit de artilerie. Şi atunci, în clipele care urmară, întreaga regiune începu să fie zgîlţîtă ca de cutremur ; flăcări groase, roşii şi negre, izbucniră spre cer. După primul şir de explozii care se produse, umbre alergînd aplecate — minuscule în jocul fantastic al celor pe care le făceau avioanele arzînd — mici vietăţi agile, năvăliră apoi asupra unui al doilea şir de bombardiere. După care se făcură repede nevăzute.

Cînd Nang cu trupa, care nu pierduse decît un singur om, începu retragerea, abia atunci auzi el zgomotele alarmei de pe aerodrom şi parcă abia atunci îşi dădu seama de ceea ce făcuseră. Niciodată nu mai văzuse şi nu mai auzise aşa ceva. Proiectile colorate luminau cerul ca într-o sărbătoare a unei

mari victorii, în timp ce aerul spărgea urechile de țipătul ascuțit, violent și insuportabil al sirenelor. Era înfricoșător. Tocmai traversaseră Lach-Tray și își trăgeau sufletul înainte de a-și continua fuga. Stăteau întinși, gîfîind, ușurați de povara explozivelor, dar neputincioși acum în fața mașinii pe care o atinseseră cu degetele și căreia, stricîndu-i cîteva zeci de mecanisme din sutele pe care le avea (incendiaseră fiecare dintre ei cîte două avioane) începuse să urle în felul acesta înspăimîntător. Dacă din aceste țipete și din tot acest joc feeric de lumini care făcea să se vadă pînă și tulpina firului de iarbă vor răsări deasupra lor numai două sau trei helicoptere cu mitraliere la bord, cu siguranță că vor fi uciși cu toții pînă la unul. Și pentru întîia oară, în opt ani, Nang simți deodată în inimă mușcătura dureroasă a regretului de a muri. N-ar fi vrut să piară înainte de a-și împlini două dorinți : să raporteze generalului Van că misiunea a fost îndeplinită și să mai treacă o dată pe la căsuța aceea de pe marginea rîului și s-o vadă pe Thanh.

În același timp însă închipuirea sa de militar lucra febril și el văzu zeci de ofițeri inamici scotocind din turnuri împrejurimile cu binoclurile lor puternice. Se hotărî atunci să-și conducă trupa în retragere chiar sub ochii lor, folosindu-se tocmai de lumina cu care inamicul voia să-l țină la pămînt. Aveau de străbătut treizeci de kilometri pînă la bază și numai zece pînă la primele adăposturi, ascunse și pregătite. În cel mai rău caz va avea loc acolo o încăierare, dacă pînă acolo inamicul n-avea cumva să-și mobilizeze mijloacele lui rapide de transport și să le taie drumul. Cît despre helicoptere, Nang nu se mai gîndi la ele, așa cum nu ne mai gîndim în timpul unei furtuni care ne-a prins pe cîmp că mai

putem face ceva împotriva trăsnetului care ne-ar lovi.

Dădu ordin de continuare a retragerii. Dar nu helicopterele apărură, ci avioanele. Și de la bordul lor Nang nu auzi țăcănind mitralierele, cum se temuse, ci văzu mereu proiectile luminoase aruncate din ele necontenit asupra aerodromului. Și deodată Nang înțelese și gîndul morții se îndepărtă de el ca o fantasmă : francezii, auzind mereu explozii puternice pe aerodrom — bombele din burta aparatelor incendiate explodau abia acum și cu o violență extremă — credeau că atacanții se aflau încă acolo și cum luminile lansate de ei nu-i descopereau, lansau acum din avioane o orgie de proiectile scînteietoare, în timp ce de peste tot se auzeau, în pauzele dintre explozii, comenzi de adunare și descărcări de automate. Asta însemna că n-au fost încă descoperiți și că dacă se grăbeau erau salvați : începu să alerge în frunte conducîndu-și trupa spre ieșirea din zona luminată, folosindu-se însă de aceeași lumină ca să ajungă la primul sat înaintea inamicului. Alerga liniștit și metodic, nici prea repede, dar nici prea încet, respirînd regulat și alegînd cu privirea lui experimentată cele mai scurte și mai bune direcții care îl îndepărtau de Lach-Tray și îl apropiau de Son-Tinh. Din cînd în cînd se uita în urmă și își dădea seama cu o bucurie triumfătoare că tot n-au fost descoperiți și că încă puțin și vor fi în afara primejdiei unei lupte inegale.

Un ceas mai tîrziu zăriră în depărtare marginea satului. Ieșiră la drumul Do-Son—Hai-Pfong și, spre uimirea lor, Nang găsi tot satul treaz și locuitorii gata să-i primească și să le dea să mănînce. Li se pregătise ceai, orez, țigări și brancarde pentru răniți ; erau puțin cam gălăgioși țăranii și nu părea să le pese că dintr-o clipă în alta inamicul putea apărea pe urmele lor și să-i nimicească pe toți, cu locuitori

cu tot. Se purtau într-un mod straniu, ca şi cînd războiul s-ar fi terminat şi sosirea lor acolo ar fi fost ultimul act al rezistenţei lor îndelungate.

Sever, Nang dădu ordin de continuare a retragerii şi în acelaşi timp îi ordonă lui Môòng şi doamnei Han să potolească entuziasmul pretimpuriu al populaţiei : războiul nu se terminase şi n-avea nici un rost să se expună nimeni, fără necesitate, represiunilor.

La ieşirea din sat, un grup de fete alergă înaintea lor şi-i conduseră la celălalt sat, peste ogoare, de-a lungul micilor diguri pe care numai ele le cunoşteau atît de bine : asta da, era cu adevărat de folos şi bine gîndit ; chiar dacă francezii i-ar prinde din urmă folosind pentru camioanele lor drumul, prin aceste orezării n-ar mai face decît să rătăcească lamentabil prin mlaştini. La satul următor, un nou grup de fete le ieşi înainte. Nang parcă se trezi din vis. Alergînd în urma fetei care îl conducea, îşi aduse deodată aminte : parcă era acelaşi mers, aceeaşi statură, aceeaşi mlădiere a corpului, aceeaşi siguranţă a picioarelor care nici o clipă nu şovăiau : la stînga, puţin la dreapta, apoi înainte minute întregi ; apoi deodată iar la dreapta, apoi iar şi mai la dreapta, apoi iar înainte neîncetat şi tot aşa ca şi ea se oprea deodată să aştepte, căci mulţi în spatele ei nu se ţineau bine pe creasta micilor diguri şi auzul ei ascuţit o avertiza prin fleşcăitul apei că nu toţi izbutea să se ţină după ea fără să alunece.

— Yên, şopti Nang, tu eşti ? Yên, repetă el, dar fata nu întoarse capul şi nu păru să fi auzit ceva.

Alerga mai departe în tăcere, cu paşii ei sprinteni şi neşovăitori şi purta în mişcările trupului bucuria de a alerga în aşa măsură, că fără să-şi dea seama distanţa dintre ea şi luptători se mărea pe nesimţite şi numai zgomotul vreunuia care cădea în mlaştină îi aducea aminte că iar a luat-o prea repede.

— Yên, repetă Nang a treia oară. Mai încet, Yên !

Şi fata îşi încetini paşii, şi de astă dată întoarse puţin şi capul ascultînd parcă cu atenţie gîfîitul aspru al acestor flăcăi pe care paşii ei îi îndepărtau tot mai mult de primejdie.

Abia două luni mai tîrziu înţelese Nang ceea ce îi spusese Mông cu privire la populaţie şi ceea ce, de altfel, văzuse şi cu proprii lui ochi. Undeva, în nordul ţării, se dăduse în acest timp — şi atacul aerodromului se petrecuse înlăuntrul acestui eveniment — o bătălie mai mare, în care inamicul fusese în sfîrşit înfrînt. Douăzeci de mii dintre ai lui fuseseră ucişi, răniţi sau luaţi prizonieri, cu ofiţeri şi cu generalul lor care îi comanda la un loc. Pe căi care nu vor fi niciodată uşor de explicat, populaţia urmărise lupta şi ştiuse dinainte despre toate acestea mult mai multe decît ştiau Nang şi Mông, care dădeau totuşi ordine şi conduceau această populaţie la luptă.

Desigur, nu numai aceşti douăzeci de mii de oameni pierduţi silise puternicul inamic să înceapă tratativele, ci şi cei opt ani scurşi, fiindcă răbdarea e una din armele pe care dacă cel mai slab ştie s-o folosească, a cîştigat : atenţia oamenilor nu poate fi atrasă decît după un anumit timp, necesar să se observe că unul dintre cei puternici vrea să îmbuce pe unul slab.

După întoarcerea guvernului la Hanoi, Nang rămase în cadrele armatei şi fu avansat în grad. Nu mai putu reveni, după atacul aerodromului, s-o vadă pe Thanh, comandantul armatei provinciale însărcinîndu-l imediat să plece în Nord, să raporteze direct generalului Van, comandantul suprem al armatei, despre executarea misiunii. După plecarea francezilor, Nang o căută în satul ei pe Thanh, dar n-o mai

găsi. Yên îi dădu o adresă în Hanoi, dar n-o găsi nici la adresa aceea. Între timp Nang fu numit comandant-adjunct al garnizoanei Hanoi și abia cîteva luni după aceea reuși el să dea de fată.

Clădirea în care intră Nang în seara cînd o găsi era înțesată de lume. Nu cunoștea genul acesta de adunări ; nu mai fusese niciodată la un astfel de loc, *raphat*, loc unde se cîntă, cum îi spusese Yên (cine cîntă, ce se cîntă ?), dar i se păru atît de izbitor ce văzu înăuntru încît timp de cîteva minute uită pentru ce venise. Atîtea culoare și scări care, toate, duceau în aceeași sală și peste tot lumini și sala însăși cu atîtea ventilatoare mari cît niște aripi de avion și reflectoarele colorate care luminau ceva la care se uita toată lumea, o corabie cu un uriaș cap de dragon plutind pe valurile unei mări sau ale unui rîu... Ceva din lumea închipuirii, parcă mai misterios decît în pagoda cea mare de lîngă „Lacul săbiei înapoiate" din mijlocul orașului.

Toate aceste impresii nu-l tulburară însă pe Nang decît la suprafață și pentru puțin timp, căci în curînd el văzu că dragonul era de carton și că valurile pe care stătea barca erau vopsite ; numai fata din corabie era adevărată și după primele clipe după ce se așeză la locul său și se obișnui cu atmosfera din sală Nang îi auzi vocea și rămase țintuit pe scaun : era chiar ea, Thanh ; cînta !

Se frecă la ochi, Yên îi spusese că Thanh era actriță la „Teatrul Municipal" din Hanoi, dar nici o clipă nu-și închipuise Nang că această fată ar avea o voce atît de frumoasă. Stătea aproape de ea, în primele rînduri de lîngă scenă, și o asculta. Nu înțelegea însă nimic. Fata era îmbrăcată în pantalon alb de mătase cu halat violet, cu evantai în mînă și plină de bijuterii strălucitoare și s-ar fi părut, după unele ocheade ale ei, că e veselă, dar pînă să-și dea

seama Nang de pricina acestei veselii Thanh începu deodată să plîngă și să se uite cu o jale nesfîrșită spre public. Cîntînd își pleca fruntea într-o parte și, spre uimirea lui Nang, vărsa chiar lacrimi adevărate, care îl înfiorară. O orchestră de viori cu două corzi, de flaute și de tamburine îi continuau vocea și plînsul acela al ei lipsit de noimă. În cele din urmă Nang o văzu cum se urcă pe marginea bărcii aceleia cu cap de dragon și se aruncă în apă.

Iar hanoienii o aplaudau.

În pauză, prins de teama că s-ar putea ca ea să plece, Nang orbecăi printre numeroasele uși și decoruri din culisele scenei și întrebă de ea, dar nimeni nu-l luă în seamă, era o mare zăpăceală cu trasul bărcii aceleia, cu schimbatul cartonului pe care erau zugrăvite valurile albastre și cu aranjarea altora care reprezentau bucăți de uși, colțuri de grădini cu bananieri și chiar acoperișuri de case cu ferestre. Deodată o văzu pe ea, la fel de agitată ca toți cei de acolo și o strigă. Uimită, fata întoarse capul ; se opri și se apropie de el.

— Nang ! exclamă ea și el îi recunoscu de astă dată vocea ei adevărată, așa cum vorbise cu el în noaptea aceea în bucătărie și care acum, cînd cînta pe scenă, era atît de schimbată ! Nang, am fost la Son-Tinh, la doamna Han și mi-a spus cine ești. I-am dat lui Yên adresa să mă găsești, dar am fost trimiși în turneu pînă ni s-a renovat teatrul.

— Mă recunoști, domnișoară ? zise el. Atunci aveai friguri, mi-a fost mereu frică dacă te văd să nu mă mai recunoști.

Ei îi plăcu vizibil timiditatea și rezerva acestui luptător încercat.

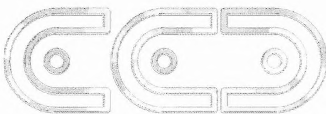
— Te recunosc, îi răspunse, de o sută de ori l-am pus pe Tuy să-mi povestească ce-ai făcut în a doua seară cînd ai venit la noi și ne-ai adus chinină.

Dar nu-ți mai spun, adăugă ea — și în aceeași clipă îi țîșniră lacrimile și chipul ei înflori brusc și se făcu atît de frumos încît Nang îi recunoscu acum pe deplin și chipul — nu vreau să-ți spun, relua ea, și nici nu pot vorbi despre asta, pe cine am pus încă să-mi povestească ce-ai mai făcut în aceeași seară, nici cine și nici ce.

Și Nang nu înțelese bine această frază, fu atît de turburat, că se gîndi la ea tot timpul cît mai dură spectacolul (fiindcă Thanh nu se înecase, după cum s-ar fi părut la începutul spectacolului, o salvase cineva și acum acel cineva lupta cu niște briganzi fioroși îmbrăcați în piele de șarpe, iar ea îl aștepta să se întoarcă). Ce vrusese ea să-i spună? Cine-i mai povestise ei încă despre el, în afară de doamna Han? Pentru că doamna Han nu știa nimic din ceea ce mai făcuse el în seara aceea, înainte de a părăsi casa în care Thanh zăcea de friguri. Și cine putea fi și ce anume îi spusese el de zicea Thanh că despre asta nu putea vorbi?...

SUMAR

Scanare și prelucrare digitală

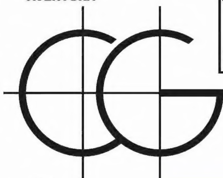

de

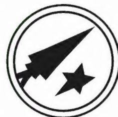
Anonim

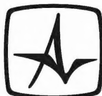

și

CAT Graur

Antwerpen

2025

